

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

Coll. No. ^{50 B B} 752

काव्या
Title Pranapanan with
Dhātābhāṣya

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 752 Subject : Kārya.

Title : M.B. ^{Karna} ~~Drona~~ parvan with Bhairababhevaclīpa

Author : Vyāsa-^{ntha} Nilaka Scribe : _____

Date of the work : _____ Date of the Ms. : _____

Place of the work : _____ Place of the Ms. : _____

Size : 13.5" by 5.5" Extent : 264 foll.

Language : Sanskrit Script : Devanāgarī

Remarks : _____

॥ कर्ण-टी. ॥
॥ १ ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ नरनारायणौ नत्वा प्राचीनाचार्यवर्त्मना ॥ कर्णपर्वार्थविद्योतीभावदीयो वितन्यते ॥ १ ॥ ननु वि
राटादिपर्वचतुष्टयतात्पर्यक्रमेणार्थलुब्धानामर्थसेवयानीत्याकपटपूर्वकेणा ॥ कुलवृद्धिवधेन नृशंसावृतपूर्वके
णामहागुरुवधेन च सिध्यतीत्युक्तं तावत्तैवार्थनिरूपणं समासं जतः परं काममोक्षवेव निरूपणीयावितिकर्णप
र्वोदितत्रयं नारंभणीयमिति चेत्तस्य यथाधर्मार्थो निरूपितो एवं धर्माभासोऽर्थाभासश्च निरूपणीयः परिहाराय ॥ ए
वमधर्मानर्थोऽधर्माभासानर्थभासौ च निरूपणीयौ हानापोपदानाय च ॥ तदर्थमुत्तरत्रयः काममोक्षयोः प्रार्गव.

॥ श्रीनर्मदायै नमः ॥ ॥ नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमं ॥ देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ वैशंपायन
॥ उवाच ॥ ततो द्रोणे ह ते राजन् दुर्योधन मुखानृपाः ॥ ऋशमुद्विग्नमनसो द्रोणपुत्रमुपागमत् ॥ २ ॥

॥ शकः तत्र चोरेभ्यः कार्य

दिकमार्गमुपदिशतः सत्यवादिनः सत्यवदनं धर्माभासः ॥ एवं अविचार्य द्रोणचक्षुषं सक्षसंघ्नतो व्याधस्य हिंस्त्रत्वमध
र्माभासः ॥ तथा शोकहेतुना कुलक्षयेण प्राप्तोऽर्थोऽर्थाभासः ॥ सुतानां हननमधर्मः तत्कृतोऽप्यन्तोऽसि सवोनर्थः शू
रणागतस्वसैनिकत्राणार्थमन्यायेनापि कृतो ब्रह्मवधो न इतरब्रह्मवधवदनर्थः अपित्वनर्थाभास एव न च तेनैव

॥ १ ॥

हीनवेदित्याततायिवधे दोषाभावस्मरणादित्येषामर्थोऽभां निरूपणार्थं उत्तरः संदर्भः आख्ययिका तु सुरवप्रतिपत्त्य
या ॥ तस्मादिदमुपि पर्वत्रयं जावश्यकमेव ततो द्रोणे ह ते राजन् इति ॥ १ ॥ ॥ कश्मलासिहतौ जसः तीव्रशोकासिघानज
व्यामोहेन निरस्तसामर्थ्याः ॥ शारद्वतीसुतं द्रौणिं ॥ ३ ॥ समाश्वस्य सावधाना भूता रात्र्या गमे प्रदोषकाले ॥ ४ ॥ पृथ्वीशः

ते द्रोणमनुशोचंतः कश्मलासिहतौ जसः ॥ पर्युपासंत शोकात्तस्ततः शारद्वतीसुतं ॥ ३ ॥ ते मुदूत्रं समाश्वस्य हेतु
भिः शास्त्रसंमितैः ॥ रात्र्या गमे महीपालाः स्वनिवेशमानिभे जिरे ॥ ४ ॥ ते वैश्वस्वपिकोरव्यपृथ्वीनो शोभुवन्मुखं
॥ चिंतयंतः सयंती ब्रुदुःखशोकसमन्विताः ॥ ५ ॥ विशेषतः सतपुत्रो राजा चैव सुयोधनः ॥ दुःशासनश्च शकुनिः
सौवत्सश्च महाबलः ॥ ६ ॥ उपितास्ते निशांतां तु दुर्योधननिवेशने ॥ चिंतयंतः परिक्षेपान्याडवानां महात्मनां ॥ ७ ॥ यत
द्युतेयैरिह कृष्णा चानापितासभां ॥ तस्मरंतो नुशोचंतो ऋशमुद्विग्नचेतसः ॥ ८ ॥ तथा तु संचिंतयतां तान् क्ले
शान् घृतकारितान् ॥ दुःखेन क्षणद्वारा जन्तुजगामावृशतो यमा ॥ ९ ॥

राजानः क्षयं भूतं भाविनं च चिंतयंतः परामृशंतः ॥ १० ॥ ॥ क्लेशान् कचग्रहणादीन् क्षणद्वारा त्रिः ॥ ११ ॥

॥ कर्ण-टी-॥ आवश्यकं निन्यक्तं ॥ १० ॥ योगं सन्तहनं ॥ ११ ॥ निकैः सुवर्णहारेः महाधनेः वड्डमूलेः वंघमानं स्तूयमानं ॥ स्तुताः वं
 ॥ २ ॥ शानुक्रमविदः मागधाः प्राणिस्वानिकाः ॥ बंदिनः स्तुतिपाठकाः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

ततः प्रभाते विमले स्थिता दिहस्य शासने ॥ चक्रावश्यकं सर्वे विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ १० ॥ ते कृत्वा वश्यकार्थाणि समाश्वा
 स्य च भारत ॥ योगमज्ञायामासुर्द्युद्वाय च विनिर्ययुः ॥ ११ ॥ कर्णे सेनापतिं कृत्वा कृतकौतुकमंगलाः ॥ पूजयित्वा
 द्विजश्रेष्ठान् दधिपात्रधृतास्तैः ॥ १२ ॥ गोभिरश्वैश्च वड्डमिवांसो मिश्रमहाधनेः ॥ वंघमाना जयाश्रीभिः सूतमा
 गधवंदिभिः ॥ १३ ॥ तथैवेपांडवराज नृकृतपूर्वाङ्गिकक्रियाः ॥ त्रिविरान्निर्ययुस्तूर्णयुद्वाय कृतनिश्चयाः ॥ १४ ॥
 ततः प्रवृत्ते युद्धे तु मुलं लोमहर्षणं ॥ कुरूणां पांडवाणां च परस्परजयेषिणं ॥ १५ ॥ तयोर्द्वौ दिवसौ युद्धं कुरुपांड
 वसेनयोः ॥ कर्णे सेनापतौ राजन् बभूवा दुतदर्शिनौ ॥ १६ ॥ ततः शत्रुसंघं कृत्वा सुमहांतरणो वृषः ॥ पश्यतां धा
 त्रराष्ट्राणां फालुनेन निपातितः ॥ १७ ॥ ततस्तु संजयः सर्वगतानां गुरुरंदुतं ॥ आचष्टे धृतराष्ट्राय यद्वत् कुरुजंगले ॥ १८ ॥
 ॥ वृषः कर्णः पश्यतामनादरेष्वहीः ॥ १९ ॥ २० ॥

जनमेजय उवाच ॥ १९ ॥ सममन्यत सम्यगवधृतवान् ॥ २० ॥ दुर्मरंदुः खेनापि मर्तुमशक्यं खेनापि मर्तुमशक्यं खेनापि मर्तुमशक्यं
 २१ ॥ २२ ॥

जनमेजय उवाच ॥ आपगेयं हतं श्रुत्वा द्रोणं चापि महारथं ॥ आजगाम परामार्तिं वृद्धो राजा विकासुतः ॥ १९ ॥ स श्रु
 त्वा निहतं कर्णं दुर्योधनहिंतेषिणं ॥ कथं द्विजवरप्राणानधारयत दुःखितः ॥ २० ॥ यस्मिन् जयाश्रापुत्राणाममन्य
 तस्यार्थिवः ॥ तस्मिन् हते सकोरव्यः कथं प्राणानधारयत् ॥ २१ ॥ दुर्मरत्वं महं मन्ये नृणां कृते पितृभ्यो ॥ २२ ॥ यत्र क
 र्णे हतं श्रुत्वा नात्यज जीवितं नृपः ॥ तथा शतनवं वृद्धं बलवान् बाह्वीकमेव च ॥ २३ ॥ द्रौणं च सोमदत्तं च सूरिश्च वस
 मेव च ॥ तथैव चान्यन्मुत्तमः पुत्रान्योत्रांश्च पातितान् ॥ २४ ॥ श्रुत्वा यन्नाजहत् प्राणांस्तन्मन्ये दुष्करं द्विज ॥ एतन्मे
 सर्वमाचक्ष्य विस्तरेण महामुने ॥ न हितव्या मिपूर्वे पांशुष्वनश्च मिरितं महत् ॥ २५ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्ण
 पर्वणि जनमेजयवाक्यं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥
 ॥ तत्तमरणादुष्करं मन्ये ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ ॥ छ ॥

॥ कर्ण-टी. ॥

॥ ३ ॥

॥ इति श्रीनेलकंठीये भारतमावहीये कर्णपर्वणि प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ हते ॥ १ ॥ शयं
वैशंपायनोवाच ॥ हते कर्णे महाराज निशि गावलाणि स्तदा ॥ दीनो ययो नागपुरमश्वेवति समेर्जवे ॥ २ ॥ सदास्ति न पु
रंगत्वाभृशमुद्विग्नचेतनः ॥ जगाम धृतराष्ट्रस्य गृहं प्रक्षीणबांधवं ॥ ३ ॥ सतमुद्विग्नराजानं कश्मलासिहतौ जसं
ववंदे प्रांजलिं स्तुत्वा मूर्ध्नि पादौ नृपस्य ह ॥ ४ ॥ संपूज्य च यथान्यायं धृतराष्ट्रं महीपतिं ॥ हाकहमिति चोक्ता सत
तो वचनमाददे ॥ ५ ॥ संजयो हं सिति पते कश्चिदास्ते सुखं भवान् ॥ स्वदौघे रापदं प्राप्य कश्चिन्नाद्यविमुह्यसि ॥
५ ॥ हितान्मुक्तानि विदुरद्रोणा गांगेयकेशवैः ॥ अगृहीतान्मनुस्मृत्य कश्चिन्त कुरुषे व्यथां ॥ ६ ॥ रामनारदकण्व
हितिमुक्तं समातले ॥ न गृहीतमनुस्मृत्य कश्चिन्त कुरुषे व्यथां ॥ ७ ॥ सुतदस्त्वद्विद्वेयुक्तान् सीमद्रोणमुखा
न्यरे ॥ निहतान्मुधिसंस्मृत्य कश्चिन्त कुरुषे व्यथां ॥ ८ ॥ तमेवंवादिनं राजा स्तपुत्रं कृतं जलिं ॥ सुदीर्घमयनि
श्वस्य दुःखान्ते ददमब्रवीत् ॥ ९ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ आयगेये हते शूरे दिव्यास्त्रवति संजय ॥ द्रोणे च परमेष्ठा
से भृशं मे व्यथितं मनः ॥ १० ॥

॥ गृहं ॥ ११ ॥ ३ ॥ हाकहमिति खेदातिशयसूचकं वाक्यमुक्त्वा पश्चाद्बचनं वक्रव्यमाददे ॥ ४ ॥ आस्तेति
॥ इति ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ ३ ॥

दंशितानां सन्तद्दन्तं ॥ वसुसंभवः वसूनामंत्रेभ्यः संभूतः ॥ १० ॥ ११ ॥ भार्गवः रामः यस्मै सीमाय ॥ धनुर्वेदे ज
पाकृतः स्वीकृतः शिष्यत्वेन ॥ १२ ॥ यस्य द्रोणस्य ॥ १३ ॥ सत्यसंधं अवितथप्रतिज्ञं ॥ १४ ॥ चतुर्विधे मुक्तं बाणादिज
योरथानां सहस्राणि दंशितानां दशैव तु ॥ अहन्त्यहनि ते जस्वी निजघ्ने वसुसंभवः ॥ १० ॥ तंहतं यद्रसेन स्य पुत्रेण
हशिखंडिना ॥ पांडवेयाभिगुप्तेन श्रुत्वा मे व्यथितं मनः ॥ ११ ॥ भार्गवः प्रददौ यस्मै परमास्त्रं महाहवे ॥ साक्षाद्रा
मेणयो बाष्पे धनुर्वेद उपाकृतः ॥ १२ ॥ यस्य प्रसादा कौंतेयाराजपुत्रा महारथाः ॥ महारथत्वं संप्राप्तास्तथाने
वसुधाधिपाः ॥ १३ ॥ तंद्रोणं निहतं श्रुत्वा धृष्टद्युम्नेन संयुगे ॥ सत्यसंधं महेष्ठासंभृशं ये मे व्यथितं मनः ॥ १४ ॥
ययोर्होके पुमानस्त्रेन समोस्ति चतुर्विधे ॥ तौ द्रोणभीष्मौ श्रुत्वा तु हतौ मे व्यथितं मनः ॥ १५ ॥ त्रैलोक्ये यस्य चा
स्त्रेषु न पुमान्विद्यते समः ॥ तंद्रोणं निहतं श्रुत्वा किमकुर्वत मामकाः ॥ १६ ॥ संसप्तकानां च बलं पांडवेन म
हात्मना ॥ धनं जयेन विक्रम्य गमितं यमसादनं ॥ १७ ॥ नाराणां च हते द्रोणपुत्रस्य धीमतः ॥ विप्रदुते घनीकेषु
किमकुर्वत मामकाः ॥ १८ ॥

॥ मुक्तं खड्गादि ॥ यंत्रमुक्तं गोलादिमुक्तामुक्ते सोयसंहारमस्त्रं ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ ॥ ॥

॥ कर्ण-टीका ॥

॥ ४ ॥

गमिते सति किमकुर्वते तु तरेण संबंधः ॥ १९ ॥ निमग्नानपि ज्ञवमानान् जीविते सया चेष्टां कुर्वाणान् ॥ २० ॥ २१ ॥

॥ २२ ॥ २३ ॥

विप्रद्रुतानहं मन्ये निमग्नान् शोकसागरे ॥ १९ ॥ ज्ञवमानान् हते द्रोणे सन्ननौकानि वार्णवे ॥ दुर्योधिनस्य कर्ण
स्य सौजस्य कृतवर्मणः ॥ २० ॥ मदराजस्य शत्रुस्य द्रोणे श्वैव ह्यपस्य च ॥ मत्पुत्रस्य च शत्रोः स्य तथा न्येषां च संज
य ॥ २१ ॥ विप्रद्रुते घनी केषु मुखवर्णोऽपि वक्तव्यं ॥ एतत्कृतं यथो गावलागो मम ॥ २२ ॥ आचक्ष्वपांडवे यानां माम् तदं हि
कानां च विक्रमं ॥ संजय उ ॥ तवाय राधाद्यद्वत्तं कौरवे येषु मारिष्य ॥ २३ ॥ तच्छ्रुत्वा मायथां काशीर्दिष्टेन व्यथते
बुधः ॥ यस्मादभावी भावी वा भवेदर्थो न रं प्रति ॥ २४ ॥ अत्राप्तौ तस्य वा प्राप्तौ न कश्चिद् व्यथते बुधः ॥ धृतराष्ट्र उ
वाच ॥ न व्यथाभ्यधिका काचिद्दिष्टे मम संजय ॥ २५ ॥ दिष्टमेतत्पुनरमन्ये कथय स्वयं येषु कं ॥ २६ ॥ इति श्रीम
हाभारते कर्णपर्वणि द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ दिष्टे देवो पातते अमाविनः सुखस्या प्राप्तौ माविनो दुःखस्य प्राप्तौ ॥ ४ ॥
वाबुधो न व्यथते तद्विपर्यये वान् तृष्यतीत्यर्थः ॥ २४ ॥ दिष्टं च वक्ष्ये मावि ॥ २६ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

हते ॥ अस्वस्त्युखाः दीनवदनाः ॥ १ ॥ २ ॥ उर्ध्वं उर्ध्वगमनमेव तत्त्वधोवस्थानं ॥ ३ ॥ ४ ॥ हस्तस्थानां त्रिशोऽरि
हस्तचक्र उक्त एव बद्धानां बंधश्चैवित्यमपीत्याह नानीति ॥ दिवि स्थितानि यतमानानि नक्षत्राणीव अधो मु

संजय उ ॥ हते द्रोणे महेष्ठासे तव पुत्रा महारथा ॥ बभूवुरस्वस्थ्युखा विषण्णा गतैः सः ॥ १ ॥ अवाङ्मुख्यश्च
स्त्रहत सर्व एव विशो यते ॥ अवेक्ष्य माणाः शोकात्तीनाभ्यसायन्य रस्यरं ॥ २ ॥ तान् दृष्ट्वा व्यथिता कारत्सेन्या
नितवभारत ॥ उर्ध्वमेव निरीक्षंत दुःखत्रस्तान्यनेकशः ॥ ३ ॥ रास्त्राण्येषां तु राजेंद्र शोणितोक्तानि सर्वशः ॥ प्रा
भ्रशंत कराम्येभ्यो दृष्ट्वा द्रोणां हतं युधि ॥ ४ ॥ तानि वृंदा न्यरिषा निबलं मानानि भारत ॥ अदृश्यं तमहाराजन
सत्राण्यथा दिवि ॥ ५ ॥ तथा तु स्तिमिहं दृष्ट्वा गतसत्त्वमवस्थितं ॥ बलंतव महारौजादुर्योधिनो ब्रवीत् ॥ ६ ॥ भवतां
बाहुवीर्ये हि समाश्रित्य सया युधि ॥ पांडवेयाः समाहूता युद्धं चेदं प्रवर्तितं ॥ ७ ॥

स्वान्यदृश्यं तेत्यर्थः ॥ ५ ॥ स्तिमितं स्तब्धं ॥ यतो गतसत्त्वं उद्विग्नचित्तं ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ कर्ण-टी. ॥
॥ ५ ॥

वध्यं विवंधंते परैरिति शेषः ॥ ८ ॥ किमत्र चित्रं सणपाडवैर्जितं चेन्नैतदाश्रयं ॥ ९ ॥ अस्माकमसकृज्जयो जात इत्याह
तदिदं निहतं द्रोणे विषण्मिव लस्यते ॥ युध्यमानाश्च सैर्योधा वध्यंति सर्वशः ॥ ८ ॥ जयो वापि वधो वापि युध्यमान
स्य संयुगे ॥ भवेत्किमत्र चित्रं वै युध्यं सर्वतो मुखः ॥ ९ ॥ पश्य ध्वं च महात्मानं कर्णं वै कर्तनं युधि ॥ प्रचरंतं महे
द्यासं दिशैरस्त्रैर्महाबलं ॥ १० ॥ यस्यैव युधिसंज्ञा सात्कुंती पुत्रो धनं जयः ॥ निवर्तते सदा मंदः सिंहात् सुद्रमृगो
यथा ॥ ११ ॥ येन नागा युत प्राणो मीमसेनो महाबलः ॥ मानुषेणैव युद्धेन तामवस्थं प्रवेशितः ॥ १२ ॥ येन दिव्यास्त्र
विबूरो मायावी स घटोत्कचः ॥ अमोघयारणेश आनिहतो भैरवं न दनू ॥ १३ ॥ तस्य दुर्बारवीर्यस्य सत्यसंधस्य
धीमतेः ॥ बाह्वोर्द्विविणमस्य मद्रस्य तस्य युगे ॥ १४ ॥ द्रोणपुत्रस्य विक्रान्तं राधेयस्यैव चोत्तमयोः ॥ पश्यंतु पांडुपु
त्रास्ते विष्णुवासवयोरिव ॥ १५ ॥ सर्व एव भवंतश्च शक्राः प्रत्येकशोपि वा ॥ पांडुपुत्रान् रणे हंतुं ससैन्यान् किमु सं
हताः वीर्यवन्तः कृतास्त्राश्च द्रक्ष्यथा घपरस्परं ॥ १६ ॥ ॥ पश्य ध्वमित्यादिना ॥ १० ॥ ११ ॥ तां द्रोणपर्वप्रसिद्धां ॥ १२ ॥ १३ ॥ इ
विणंबलं ॥ १४ ॥ १५ ॥ द्रक्ष्यथ दर्शयिष्यथ ॥ १६ ॥

१७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ अग्रे पुंखेषु संसक्तां ॥ प्रेर्यमाणस्य शरस्वाग्रेण पुंखेषु प्रेरितेषु पुंखेन संसक्ता इषु धाराः पूर्वोन्मेषु संधानादवि
च्छिस्तप्रवाहादित्यर्थः ॥ २० ॥ पिडयित्वा हन्त्येतेनैककर्तृकैपित्वा प्रत्ययश्छांदसः अन्येभ्योपि द्रक्ष्यंते इति विवंधंते वा
शब्दद्वयं पीडयन् निघ्नइति वाच्यं ॥ २१ ॥

संजय उवाच ॥ एवमुक्त्वा ततः कर्णं चक्रे सेनापतिं तदा ॥ तव पुत्रो महावीर्यो भ्रातृभिः सहितो न घ ॥ २७ ॥ सेना
पत्यमथावाप्यकर्णो राजन्महारथः ॥ सिंहनादं विनद्योच्चैः प्रायुध्यतरणोत्कटः ॥ २८ ॥ संजयानां सर्वेषां पां
चालानां च मारिष ॥ कैकयानां विदेहानां च कारकदहनं महत् ॥ २९ ॥ तस्येषु धाराः शतशः प्रादुरासन् शरासना
त् ॥ अग्रे पुंखेषु संसक्तां यथा भ्रमरपंक्तयः ॥ ३० ॥ स पीडयित्वा पांचालान् पांडवांश्च तरस्विनः ॥ हत्वा सहस्रशो
यो धानजुनेन निपातितः ॥ ३१ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि संजयवाक्येनामृततीर्थोद्धायः ॥ ३२ ॥ वैशंपाय
न उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा महाराज धृतराष्ट्रो बिकासुतः ॥ शोकस्यांतमपश्यन् वै हतं मेने सुयोधनं ॥ १ ॥

॥ छ ॥

॥ छ ॥

॥ छ ॥

॥ इति श्रीकर्णपर्वणि टी. तृतीयोद्धायः ॥ ३२ ॥ एतत् ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥

॥कर्ण-टी॥

॥६॥

विद्वलचलनासमर्थः काष्ठवत्पतितः ॥२॥३॥४॥ अंतः पुराणि स्त्रियः ॥५॥ कदल्यद्ववेपमानाः आसन्नितिशेषः ॥६॥
विद्वलः पतितो भूमौ नष्टचेता इव द्वियः ॥ तस्मिन्निपतिते भूमौ विद्वले राजसत्तमे ॥२॥ आर्त्तनादो महानासीत् स्त्रीणां
भरतसत्तम ॥ सशब्दः पृथिवीं कृत्स्नां पूरयामास सर्वशः ॥३॥ शोकार्णवे महाघोरं निमग्ना भरता स्त्रियः ॥ रुरुदुर्दुःख
शोकार्त्ता भृशमुद्विग्नचेतसः ॥४॥ राजानं च समासाद्य गंधारी भरतर्षभ ॥ निःसंज्ञाः पतिता भूमौ सर्वाश्च्युतः पुरे स्त्रि
यः ॥५॥ ततस्ताः संजयो राजत्समाश्वासयदातुरः ॥ मुह्यमानाः सुबद्धशो मुंचं त्यो वारिनेत्रजं ॥६॥ समाश्वस्ता स्त्रियस्ता
स्तवेपमाना मुकुर्मुकुः ॥ कदल्यद्ववेपमानाः समंततः ॥७॥ राजानं विदुरश्चापि प्रज्ञाचक्षुषमीश्वरं ॥ आश्व
सयामास तदा सिंचंस्तो येन कौरवं ॥८॥ सलङ्काशनकैः संज्ञां तांश्च दष्टा स्त्रियो नृपः ॥ उन्मत्त इव राजेन्द्र स्थितस्त
स्त्री विशंपते ॥९॥ ततो ध्यात्वा चिरकालं निश्च संश्रय पुनः पुनः ॥ स्वानुवात्तं गर्हयामास बद्धमेने च पांडवान् ॥१०॥ गर्ह
यंश्चात्मनो बुद्धिं शकुनेः सौबलस्य च ॥ ध्यात्वा नु सुचिरं कालं यमानो मुकुर्मुकुः ॥११॥ संस्तप्य च मनो भूयो राजा धैर्यसम
न्वितः ॥ पुनर्गविलाणि सूतं पर्य पृच्छत संजयं ॥१२॥ दष्टा मनो सेवात्मप्रयत्नेन दुःखवती ज्ञात्वा ॥१३॥ १४॥ १५॥ १६॥

॥६॥

जीवन्तरो भद्रशतानि यत्रेदिति मनसि निधाया हयत्वेति ॥१३॥ जयेदिति ॥ इह विद्योगमात्रेण दशरथादिमृतः अस्य
तु जयेने रात्रप नंधिकं मरणकारणमस्तीति भावः ॥ उक्तं संक्षेपेण ॥ पुनर्ब्रूहीति विस्तरेण ॥१४॥ १५॥ १६॥ इति श्री
यत्नयाकथितं वाक्यं श्रुतं संजयतन्मया ॥ कश्चित्दुर्योधनः सूतनगतो वैयमस्यं ॥१३॥ जये निराशः पुत्रो मे स तत्ते
जयकार्मुकः ॥ ब्रूहि संजय तत्त्वेन पुनरुक्तां कथामिमां ॥१४॥ एवमुक्त्वो ब्रवींस्मृतो राजानं जनमेजय ॥ हतौ वै कर्त्तनो
राजत्सहपुत्रैर्महारथः ॥१५॥ भ्रातृमिश्रमहेष्वासेः सूतपुत्रैस्तनुत्यजेः ॥ दुःशासनश्च निहतः पांडवेन यशस्विना
१६॥ पीतं च रुधिरं कोपाद्भीमसेनेन संयुगे ॥१६॥ इति महाभारते कर्णपर्वणि धृतराष्ट्रशोको नाम चतुर्थो
ध्यायः ॥ वैशंपायन उवाच ॥ इति श्रुत्वा महाराज धृतराष्ट्रं विकासुतः ॥ अब्रवीत्संजयं सूतं शोकसंविग्नमा
नसः ॥१॥ दुःप्रणीतेन मे तात पुत्रास्पादीर्घदर्शिनः ॥ हतं वै कर्त्तनं श्रुत्वा शोको मर्माणि क्लंति ॥२॥
कर्णपर्वणि टी० चतुर्थो ध्यायः ॥४॥ इति ॥१॥ दुःप्रणीतेन दुर्नयेन जदीर्घजीविनो त्यायुषः मये वर्त्तित्वा पु
त्रो मरणोन्मुखः कृत इति भावः ॥२॥ ॥ ॥ ॥

॥ कर्ण-टी-॥ हत्वा निघ्नं ॥ ४ ॥ निहन्ते वदुर्ध्व इत्यन्वयः जात इति शेषः ॥ ५ ॥ हतोगतः परलोकमिति शेषः ॥ एवमग्रेपियोजं ॥ ६ ॥

॥ ७ ॥

तस्य मे संशयं छिंधि दुःखपारंति तीर्षतः ॥ कुरूणां संजयानां च केच जीवंति के मृताः ॥ ३ ॥ संजय उवाच ॥ हतः शांतन
वो राजन् दुराध्वः प्रतापवान् ॥ हत्वा पांडवयोधानां मर्बुदं दशभिर्दिनैः ॥ ४ ॥ तथा द्रोणो महेष्वासः पांचालानां र
थब्रजान् ॥ निहत्य युधिदुर्ध्वः पश्चाद्भुक् नरथो हतः ॥ ५ ॥ हतशेषस्य भीष्मो द्रोणेन च महात्मना ॥ अर्द्धं निहत्य सैन्यस्य
कर्णो वै कर्त्तनो हतः ॥ ६ ॥ विविशति महाराज राजपुत्रो महाबलः ॥ आनर्त्तयोधानां तत्रो निहत्य निहतोरणे ॥ ७ ॥ त
था पुत्रो विकर्णस्ते सत्रव्रतमनुस्मरन् ॥ क्षीणवाहा युधः शूरः स्थितोऽसि मुखतः परान् ॥ ८ ॥ घोररूपान् परिक्षेप
न् दुर्योधनकृतान् बहून् ॥ प्रतिज्ञां स्मरतां चैव भीमसेनेन पातितः ॥ ९ ॥ विंदानुविंदावांस्त्यो राजपुत्रो महारथो ह
त्वा त्वसुकरं कर्मगतो वैवस्वतक्षयं ॥ १० ॥ सिंधुराष्टमुखानीह दशराष्ट्राणि यानि ह ॥ वशेति संति वीरस्य संस्थितस्तव श
सने ॥ ११ ॥ असौ हि णीर्दशैकां च विनिर्जित्य शितैः शरैः ॥ अर्जुनेन हतो राजन् महावीरो जयद्रथः ॥ १२ ॥

७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

१३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

तथा दुर्योधनसुतस्तरस्वी युद्धदुर्मदः ॥ वर्त्तमानः पितुः शास्त्रे सोभद्रेण निपातितः ॥ १३ ॥ तथा द्रोः शासनिः शू
रो बाहुशाली रणोत्कटः ॥ द्रौपदेयेन संगम्य गमितो यमसादनं ॥ १४ ॥ किरातानां मधियतिः सागरान्ध्रवासीनां दे
वराजस्य धर्मात्मा प्रियो बद्धमतः सखा ॥ १५ ॥ भगदत्तो महीपालः सत्रधर्मरतः सहा ॥ धनं जयेन विक्रम्य गमितो य
मसादनं ॥ १६ ॥ तथा कौरवदयादौ न्यस्तशस्त्रो महायशः ॥ हतो भूरिश्रवा राजन् शूरः सात्यकिना युधि ॥ १७ ॥ श्रु
तायुरपि चांबष्ठः क्षत्रियाणां धुरंधुरः ॥ चरत्तभीतवसंख्येति हतः सव्यसाचिना ॥ १८ ॥ तव पुत्रः सहामघीकृता
स्त्रो युद्धदुर्मदः ॥ दुःशासनो महाराज भीमसेनेन पातितः ॥ १९ ॥ यस्य राजन् गजानीकं बद्धसाहस्रमदुतां ॥ सुदक्षिणः
स संग्रामे निहतः सव्यसाचिना ॥ २० ॥ कोशल्यानां मधियतिर्हत्वा बद्धमतान् परान् ॥ सोभद्रेणे ह विक्रम्य गमितो यम
सादनं ॥ २१ ॥ बद्धशोयो धयित्वा तु भीमसेनं महारथं ॥ चित्रसेनस्तव सुतो भीमसेनेन पातितः ॥ २२ ॥ मद्रजात्मजः शू
रः परेषां नयवर्धनः ॥ असिचर्मधरः श्रीमान् सोभद्रेण निपातितः ॥ २३ ॥ समकर्णसमरेयः सकर्णस्य परतः दृ
षसेनो महातेजाः शीघ्रास्त्रो ददृश्विक्रमः ॥ २४ ॥ अभिमन्योर्वधं श्रुत्वा प्रतिज्ञामपि चात्मनः ॥ धनं जयेन विक्रम्य गमितो
यमसादनं ॥ २५ ॥

॥ ७ ॥

स्या

स्य

॥ कर्णः टी॥ २६॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥

॥ टी॥

नित्यं प्रसक्तं वैरोयः पांडवेः पृथिवीतिः ॥ विश्राव्यं चैरं पार्थेन श्रुतायुः संनिपातितः ॥ २६॥ शल्यपुत्रस्तु विक्रांतः सहदेवेन
मारिष ॥ हतोरुक्तरथो राजन् भ्राता मातुलजो युधि ॥ २७॥ राजा भगीरथो वृद्धो वृद्धस्तस्य कैकयः ॥ पराक्रमंतौ विक्रांतौ नि
हतौ वीर्यवतौ ॥ २८॥ भगदत्तसुतो राजन् कृतप्रज्ञो महाबलः ॥ श्येनवच्चरता संख्येन कुलेन निपातितः ॥ २९॥ पितामहस्त
व तथा बाह्लीकः सहबाल्लिकैः ॥ निहतो भीमसेनेन महाबलपराक्रमः ॥ ३०॥ जयत्संनस्तथा राजन् जारा संधिर्महाबलः
॥ मागधो निहतः संख्येन भद्रेण महात्मना ॥ ३१॥ युत्र स्तेदुर्मखो राजन् दुः सहस्रमहारथ ॥ गदया भीमसेनेन निहतो शू
रमानितो ॥ ३२॥ दुर्मर्षणो दुर्विषहो दुर्जयश्च महारथः ॥ कृत्वा च सुकरं कर्म गतौ वैवस्वतक्षयं ॥ ३३॥ उभौ कलिंगवृषकौ
भ्रातरौ युद्धदुर्मदौ ॥ कृत्वा चा सुकरं कर्म गतौ वैवस्वतक्षयं ॥ ३४॥ सचिवो वृषवर्मा तैश्चरः परमवीर्यवान् ॥ भीमसे
नेन विक्रम्य गमितो यमसादनं ॥ ३५॥ तथैव योरवो राजानां युतबलो मदान् ॥ समरे पांडुपुत्रेण निहतः सव्यसाचि
ना ॥ ३६॥ वशातयो महाराज द्विमाहस्ताः प्रहारिणः ॥ शूरसेनाश्च विक्रांताः सर्वे युधि निपातिताः ॥ ३७॥ असीमाहाः ॥ टी॥
कवचिनः प्रहरंतोरणोत्कटाः ॥ शिबयश्चरथोदारः कलिंगसहिताहताः ॥ ३८॥ ॥ ॥

३९॥ ४०॥ ४१॥ अयावृत्तकवीराः अयगतं जावृत्तकं कुक्षितं संश्रामात्यरावर्त्तनं ये पांते संसप्तकसहचरा गोपालकाः

गोकुले नित्यं संवृद्धा युद्धे परमकोपनाः ॥ तेऽयावृत्तकवीराश्च निहताः सव्यसाचिना ॥ ३९॥ श्रेणयो बहुसाहस्राः संस
प्तकगणाश्च ये ॥ ते सर्वे पार्थमासाद्य गतौ वैवस्वतक्षयं ॥ ४०॥ पालौ तव महाराज राजनौ वृषकांचलौ ॥ त्वदर्थमिति
विक्रांतौ निहतौ सव्यसाचिना ॥ ४१॥ उग्रकर्मा महेष्वासो नामतः कर्मतस्तथा ॥ शाल्वराजो महाबाहु भीमसेनेन
पातितः ॥ ४२॥ जोद्यवांश्च महाराज वृहंतः सहितोरणे ॥ पराक्रमंतौ मित्रार्थे गतौ वैवस्वतक्षयं ॥ ४३॥ तथैव रथि
नां श्रेष्ठः क्षेमधूर्तिर्विशोपते ॥ निहतो गदयाराजन् भीमसेनेन संयुगे ॥ ४४॥ तथा राजन्महेष्वासो जलसंधो महा
बलः ॥ सुमहत्कदनं कृत्वा हतः सत्यकिनारणे ॥ ४५॥ अलंबुसो राक्षसेन्द्रः खरबंधुरयानवान् ॥ घटोत्कचेन विक्र
म्य गमितो यमसादनं ॥ ४६॥ राधेयाः सप्तपुत्राश्च भ्रातरश्च महारथाः ॥ कैकेयाः सर्वे शत्राणि निहताः सव्यसाचिना
॥ ४७॥

॥ ४५॥ खबंधुरयानवान् गर्हभसंयुक्तरथवान् ॥ ४६॥ ४७॥

॥ श्री ॥

॥ ॥ ॥

॥ कर्ण टी ॥ ॥ ५७ ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५४ ॥ कृष्णेन नरकारिणा नरको मुरश्च यथेत्यन्वयः ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

॥ ५७ ॥

मालवामद्रकाश्चैव द्रविडाश्चोयकर्मिणः ॥ यो धेयाश्च ललित्याश्च सुद्रकाश्च पुत्री नराः ॥ ५७ ॥ मावेह्यकास्तंदि
केराः सावित्री पुत्रकाश्च ये ॥ प्राच्योदीच्याः प्रतीच्याश्च दाक्षिणात्याश्च मारिय ॥ ५८ ॥ पत्नीनां निहताः संघाहया
नां प्रयुतानि च ॥ रथवजाश्च निहता हताश्च वरवारणाः ॥ ५९ ॥ सध्वजाः सायुधाश्चराः सवर्मा वरभूषणाः क
लेन महता यस्ताः कुशलैर्ये च वर्द्धिताः ॥ ५१ ॥ ते हताः समरे राजन्यपार्येनाह्निष्कर्मणा ॥ अन्ये तथा मितवलाः
परस्परवधैषिणः ॥ ५२ ॥ एते चान्ये च बहवो राजानः सगणारणे ॥ हताः सहस्रशो राजन्यन्मांस्वपरिपृच्छसि
५३ ॥ एवमेषः स यो वृत्तः कर्णांर्जुन समागमे ॥ महेन्द्रेण यथा वृत्रो यथारामेण रावणः ॥ ५४ ॥ यथा कृष्णेन नरको
मुरश्च निहतोरणे ॥ कार्त्तवीर्यश्च रामेण तार्गवेण यथा हतः ॥ ५५ ॥ स ह्यतिबांधवः शूरः समरे युद्धदुर्मदः ॥ रणे कृत्वा म
हद्युद्धं घोरं त्रैलोक्यमोहनं ॥ ५६ ॥ यथा स्कंदेन महिषो यथा रुद्रेण बांधवकः ॥ तथा र्जुनेन सह तो द्वैरथे युद्धदुर्मदः ॥ ५७ ॥

५८ ॥ ५९ ॥ कर्णस्तथा हत इत्यनुकल्प्यते ॥ ६० ॥ ॥ इति श्री कर्ण पर्वणि टी पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ आख्याता ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

सामात्य बांधवो राजन कर्णः प्रहरतां वरः ॥ जयाशा धार्तराष्ट्राणां वैरस्य च मुखं यतः ॥ ५८ ॥ नीर्णस्तत्पांडवो राजन्य
त्पुरा नावबुध्यसे ॥ उच्यमानो महाराज बंधुभिर्हितकांसिभिः ॥ ५९ ॥ तदिदं समनुप्राप्तं च स न सुमहात्सयं ॥ पुत्रा
णां राज्यकामानां त्वया राजन हि तौषिणा ॥ अहितान्ये वचीर्णानि तेषां तत्फलमागतं ॥ ६० ॥ इति श्री महाभारते कर्ण पर्व
णिसंजयवाक्यं नाम पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ ॥ आख्याता मामकास्तात निहता युधिपांडवैः
हतानां पांडवेयानां मामकैर्ब्रूहि संजय ॥ १ ॥ संजय उवाच ॥ कुंतयो युधि विक्रांता महासत्त्वा महाबलाः ॥ सानुबंधास
हामात्या गंगेयेन निपातिताः ॥ २ ॥ नारायणा बालमद्राः शूराश्च शतशो यरे ॥ अनुरक्ताश्च वीरेण भीष्मेण युधिपाति
ताः ॥ ३ ॥ समः किरीटिना संख्ये वीर्येण च बलेन च ॥ सत्यजित् सत्यसंधेन द्रोणेन हि निहतो युधि ॥ ४ ॥ पांचालानां महेशा
साः सर्वे युद्धविशारदाः ॥ द्रोणेन सह संगम्य गता वैवस्वतक्षयं ॥ ५ ॥ तथा विराट्पुण्ड्रपौत्रौ सह सुतो नृपौ ॥ पराक्रमं
तौ मित्रार्थे द्रौपदीनिहतोरणे ॥ ६ ॥ यो बाल एव समरे सस्मितः स व्यसाचिना ॥ केशवेन च दुर्धर्षो बलदेवेन वा विभो ॥ ७ ॥

ले

॥ कर्ण टी ॥
॥ १७ ॥

॥ १७ ॥ षड्भिः श्रेणोऽश्विनात्पुत्रकर्मकृतवर्माभिः परमेरथैः ॥ महामात्रैः मुखैः अशक्नुवद्विरेकैकशेन हंतुमिति शेषः
॥ १८ ॥
परेषां कदनं कृत्वा महारथविशारदः ॥ परिवार्य महामात्रैः षड्भिः परमेरथैः ॥ टी ॥ अशक्नुवद्विर्वीभक्तुजमिमनुर्निपाति
तः ॥ कृतं तं विरथं वीरं क्षत्रधर्मव्यवस्थितं ॥ १९ ॥ शोः सासनिर्महाराजसौमद्रं हनवान् रणे ॥ सयत्नानां निहंता च महत्या सेन
यावृत्तः ॥ १० ॥ अंबुष्ठस्य सुतः श्रीमामित्रहेतोपराक्रमनः ॥ आसाद्य लक्ष्मणं वीरं दुर्योधनसुतं रणे ॥ ११ ॥ सुमहत्कदनं कृत्वा
गतो वैवस्वतस्य यं ॥ बृहंतः सुमहेष्वासः कृतास्त्रोयुद्धदुर्मदः ॥ १२ ॥ दुःशासनेन विक्रम्य गमितो यमसादनं ॥ मणिमान्
दंडधरो च राजानो युद्धदुर्मदो ॥ १३ ॥ पराक्रमं तौ मित्रार्थे श्रेणेन युधियातौ ॥ अंशुमान् मोजराजस्तु सहसैन्यो महारथः
१४ ॥ भारद्वाजेन विक्रम्य गमितो यमसादनं ॥ सामुद्रश्चित्रसेनश्च सहपुत्रेण भारत ॥ १५ ॥ समुद्रसेनेन बलान् गमितो
यमसादनं ॥ अनूपवासी नीलश्रव्याघ्रदत्तश्च वीर्यवान् ॥ १६ ॥ अश्वत्थाम्ना विकर्णेन गमितो यमसादनं ॥ चित्रायुध
श्चित्रयोधी कृत्वा च कदनं महत् ॥ १७ ॥

॥ १८ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

॥ १७ ॥

१८ ॥ रोचमानो एकनामानो भ्रातरौ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

चित्रमार्गेण विक्रम्य विकर्णेन हतो मृधे ॥ वृकोदरसमो युद्धे वृत्तः कैकययोधिभिः ॥ १७ ॥ कैकेयेन च विक्रम्य भ्राता भ्रात्रा
निपातितः ॥ जनमेजयोगदायोधी पार्वतीयः प्रतापवान् ॥ १८ ॥ दुर्मतेन महाराज रौतवपुत्रेण पातितः ॥ रोचमानो नर
व्याघ्रो रोचमानो ग्रहाचिव ॥ १९ ॥ श्रेणेन युगपद्राजन् दिवं संप्रापितौ शूरेः ॥ नृपश्च प्रतियुध्यंतः पराक्रांता विशोष
ते ॥ २० ॥ कृत्या न सुकरं कर्म गता वैवस्वतस्य यं ॥ पुरुजित्कुंतिमोजश्च मातुलो मव्यसाचिनः ॥ संग्रामनिर्जिता ह्योका
न गमितौ श्रेणायकैः ॥ अभिषूः काशिराजश्च काशिकैर्बद्धमिवृतः ॥ २१ ॥ वसुदानस्य पुत्रेण न्यासितो देहे वे ॥ अ
मितौ जायुधामत्युरुत्तमौ जाश्च वीर्यवान् ॥ २२ ॥ निहत्य शतशः शूरान् न स्मदीये निपातितः ॥ मित्रवर्मा च पांचायः
क्षत्रधर्मो च भारत ॥ २३ ॥ श्रेणेन परमेष्ठासौ गमितो यमसादनं ॥ शिरवंदित नयो युद्धे क्षत्रदेवो युधां पतिः ॥ २४ ॥
लक्ष्मणेन हतो राजन् तव पुत्रेण भारत ॥ सुचित्रश्चित्रवर्मा च पिता पुत्रो महारथो ॥ २५ ॥ प्रचरंतौ महावीरौ श्रे
णेन निहतौ रणे ॥ वार्धसेर्महाराज समुद्रद्वयवर्णि ॥ २६ ॥ आयुधक्षयमासाद्य प्रशांतियरमांगतः ॥ सेनाविं
दुसुतः श्रेष्ठः शस्त्रवान् प्रवरो युधि ॥ २७ ॥ बाल्मीकेन महाराज कौरवैरेण पातितः ॥ धृष्टकेतुर्महाराज चेदीनां प्रवरो रथः ॥

॥कल-टी॥ ३०॥३१॥ ॥इति श्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेकर्णपर्वणिसंजयवाक्यनामोष्ठोऽध्यायः॥६॥ ॥३॥ ॥

॥११॥

कृत्वा न सुकरं कर्मगतो वैवस्वतक्षयं ॥ तथा सत्यधृतिवीरः कृत्वा कदनमाहवे ॥ ३० ॥ पांडवार्थे परक्रांतौ गमितो यमसा
दनं ॥ सेनाविंदुः कुरुश्रेष्ठः कृत्वा कदनमाहवे ॥ ३१ ॥ पुत्रस्तत्रिभुपालस्य सुकेतुः पृथिवीपतिः ॥ निहत्य शात्रवान् संवे
द्रोणेन निहतो युधि ॥ ३२ ॥ तथा सत्यधृतिवीरो मदिराश्वश्च वीर्यवान् ॥ सूर्यदत्तश्च विक्रांतो निहतो द्रोणसायकैः ॥ ३३ ॥
श्रेणीमांश्च महाराज युध्यमानः पराक्रमी ॥ कृत्वा न सुकरं कर्मगतो वैवस्वतक्षयं ॥ ३४ ॥ तथैव युधिविक्रांतो मागधः
परमात्मवित् ॥ भीष्मेण निहतो राजन् शोनेय परवीरहा ॥ ३५ ॥ विराटपुत्रः शंखस्तुत्तरश्च महारथः ॥ कुर्वंतौ सु
महत्कर्मगतौ वैवस्वतक्षयं ॥ ३६ ॥ वसुदानश्च कदनं कुर्वाणो तीव्रसंयुगे ॥ भारद्वाजेन विक्रम्य गमितो यमसादनं ॥ ३७ ॥
एते चान्ये च बहवः पांडवानां महारथाः ॥ हता द्रोणेन विक्रम्य यन्मांस्वपरिपृच्छसि ॥ ३८ ॥ ॥इति श्रीमहाभारते क
र्णपर्वणिसंजयवाक्यनामोष्ठोऽध्यायः॥६॥ ॥३॥ ॥३॥ ॥३॥ ॥३॥ ॥३॥ ॥३॥

॥११॥

मामकस्य कृतो शोकस्य केदारमतिप्रापितो दस्युश्च सरस इवावशेषनयश्यामि ॥ ककुदे प्रधानपुरुषसमूहे भीष्मद्रे
धृतराष्ट्र उवाच ॥ ॥मामकस्यास्य सैन्यस्य हतशेषस्य संजय ॥ अवशेषनयश्यामि ककुदे मृदिते सति ॥ १ ॥ तोहि वीरो महे
ष्ठासौ मदर्थे कुरु सत्तमो ॥ भीष्मद्रोणो हतौ श्रत्वा नार्थं वै जीविते सति ॥ २ ॥ न च शोचामि राधेयं हतमाहवशोपिनं ॥ य
स्य बाह्वोर्बलं तुल्यं कुंजराणां शतं शतं ॥ ३ ॥ हतप्रवरं सैन्यं मे यथा शंससि संजय ॥ अहतानपि मे शंसकेन जीवन्ति केच
न ॥ ४ ॥ एतेषु हि मतेष्वद्येतस्यां परिकीर्त्तिता ॥ येपि जीवन्ति ते सर्वे मृता इति मतिर्मम ॥ ५ ॥ संजय उवाच ॥ यस्मिन् महा
त्माणि समर्पितानि चित्राणि शुभ्राणि चतुर्विधानि ॥ दिव्यानि राजन्विहितानि चैव द्रोणेन वीरे द्विजसत्तमेन ॥ ६ ॥ म
हारथः कृतिमान् सिप्रहस्तो दढामुधो दृढमुष्टिर्दंष्ट्रुः ॥ स वीर्यवान् द्रोणपुत्रस्तस्वी व्यवस्थितो योद्धुः कामस्त्वदर्थे ॥

णकर्णरूपे ॥ मृदितेनाशिते सति ॥ १ ॥ असतिबुद्धे ॥ २ ॥ शतं शतं सहस्रदशकं ॥ आर्षो विभक्तिव्यत्ययः कुंजराणां
मयुनेन तुल्यं बाह्वोर्बलं यस्यापि बध्नन् मृष्यामि इति न जपितुं मृष्याम्येव तत्कजयितो भीष्मस्य सात्रब्राह्मणे

॥ कर्ण-टी-
॥ १२ ॥

सयबलवतोद्वेगस्यचबंधकुर्वतोपरेषां कर्णवधस्येवकरत्वादितिभावः ॥ ३ ॥ ४ ॥ मृताः मृतप्रायाः ॥ ५ ॥ चित्राणिअ
नेकनानायुधप्रसवसमाणि ॥ शुभाणिदीप्तिमंति ॥ चतुर्विधानिदृढदूरसूक्ष्मशब्देधीनि ॥ विहितानिधनुर्वेहो
दितानि ॥ चित्रशुभदिव्यविहितान्येववाचतुर्विधानिअत्रविहितानि कृतिमाणीतिषांचः ॥ अस्त्रांतरनिवर्त्यमाग्रेया
दिनतिमात्रनिवर्त्यनारायणास्त्रादिप्रयोक्तैकनिवर्त्यब्रह्मशिरजादिसर्वथाप्यनिवर्त्यपाशुपतादि ॥ एवंचतुर्विधानि

आनर्त्रवासीत्तदिकात्सजोसौमहारथः सात्वतानांवरिष्ठः ॥ स्वयंभोजः कृतवर्माकृतास्त्रोव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थ
८ ॥ आर्त्रायनिः समरेदुः प्रकंप्यः सेनाग्रणीः प्रथमस्तावकानां ॥ यः स्वस्तीयान्पांडवेयान्विसृज्यसत्प्रीवाचंस्वाचि
कीर्षुस्तरस्वी ॥ ९ ॥ तेजोवधंसूतपुत्रस्यसंख्येप्रतिश्रुत्याजातशत्रोः पुरस्तात् ॥ दुराध्वः शक्रसमानवीर्यः शल्यः
स्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थ ॥ १० ॥

वीरेनिहितानिसमर्पितानि ॥ ६ ॥ कृतिमान्जुवंध्ययत्नः ॥ ७ ॥ ८ ॥ आर्त्रायनिः शल्यः स्वस्तीयान् ॥ भागिनेयान्
उभयोरेवभागिनेयत्वेपिलिंगसमवापासर्वेषांभागिनेयत्वं ॥ ९ ॥ १० ॥

॥ १२ ॥

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

आजानेयैः सौधेवैः पार्वतीधैर्नदीजकांबोजवतायुजैश्च ॥ गांधारराजः स्वकुलेनयुक्तोव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्
र्थ ॥ ११ ॥ शारद्वतो गौतमश्चापिराजन्महाबाहुर्बद्धचित्रास्त्रयोधी ॥ धनुश्चित्रं सुमहद्वारसाहं व्यवस्थितोयोद्धुका
मः प्रगृह्य ॥ १२ ॥ महारथः कैकयराजपुत्रः सदृश्वयुक्तंचयताकिनंच ॥ रथंसमारुह्य कुरुप्रवीरव्यवस्थितोयोद्धुका
मस्त्वदर्थ ॥ १३ ॥ तथा सुतस्तेज्वलनार्कवर्णं रथंसमास्थाय कुरुप्रवीरः ॥ व्यवस्थितः पुरुमित्रो नरेंद्रव्यभेसूर्यो भ्रा
जर्मातायथाखे ॥ १४ ॥ दुर्योधिनो नानागकुलस्य मध्ये व्यवस्थितः सिंह इवावसासे ॥ रथेन जांबूनदभूषणेन व्यव
स्थितः समरे योत्स्यमानः ॥ १५ ॥ सराजमध्ये पुरुषप्रवीरो रराज जांबूनदचित्रवर्मा ॥ पद्मपद्मो वक्रिवात्यघूमो मे
घांतरे सूर्य इव प्रकाशः ॥ १६ ॥ तथा सुषेणोऽप्यसिचर्मयाणिस्तवात्सजः सत्यसेनश्च वीरः ॥ व्यवस्थितो चित्रसेनेन सा
धैर्दृष्ट्वा तानौ समरे योद्धुकामौ ॥ १७ ॥

॥ कर्ण०टी ॥
॥ १३ ॥

क्षणभोजीशीघ्रभोजी ॥ १८ ॥ नागपत्तिप्रयायीनागैः पत्तिभिश्च प्रयातुंशीलमस्य ॥ नागरथप्रयायीतिपांठांतरं ॥ १९ ॥
२० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ सेन्याः सेनामर्हतिनेराजान ॥ यथायथं पक्षद्वयेपि जीवमाना आख्याताः ॥ इदं भाविजयपराजया
हीनिषेवोभारतराजपुत्रउग्रायुधः क्षणभोजीसुदर्शः ॥ जारसंधिः प्रमथ्वा दृढश्चित्रायुधः क्रतवर्माजयश्च ॥ १८ ॥
शलश्च सत्यव्रतदुःशलोचव्यवस्थिताः सहसेन्या नराभ्याः ॥ कैतव्यानामधियः शूरमानीरणेरणे शत्रुहाराजपुत्रः
१९ ॥ रथीहयीनागपत्तिप्रयायीव्यवस्थितोयोदुकामस्त्वर्थः ॥ २० ॥ वीरः क्रतायुश्च धृतायुधश्चित्रांगदश्चित्रसे
नश्च वीरः ॥ व्यैयस्थितोयोदुकामानराभ्याः प्रहारिणोमानिनः सत्यसंधाः ॥ २० ॥ कर्णात्मजः सत्यसंधो महात्मा व्यव
स्थितः समरेयोदुकामः ॥ अथापरेकर्णमुनेवरास्त्रोव्यवस्थितो लघुहस्तो नरेंद्रः ॥ २१ ॥ महाबलंदुर्निदमत्यवीर्यैः
समन्वितोयोदुकामोत्तर्यः ॥ एतेश्च मुखैरपरे श्वराजस्यो ध्रुववीरैरमितयत्तावैः ॥ २२ ॥ व्यवस्थितो गकुलस्य म
ध्ये यथा महेन्द्रः कुरु राजोजयाय ॥ २३ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ आख्याता जीवमाना ये परेभ्यो नेयथायथं ॥ इतीदमवग
च्छामि व्यक्तं सर्वं निपातिता ॥ २४ ॥
॥ ॥ ॥ दिक्मिति जनेन पक्षद्वयबलतोलनेन व्यक्तं स्पष्टमभिगच्छामि जानामि ॥ अर्थाभि

॥ १३ ॥

पत्तितः ॥ तेन जयो महीनां नास्तीति निश्चितमिति भावः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ अंगानि च सुरादीनि मनश्च मुह्यति २७ २८
वैशंपायन उवाच ॥ एवं ब्रुवन्नेव तदा धृतराष्ट्रो बिकसुतः ॥ २५ ॥ हतप्रवीरं विध्वस्तं किंचिच्छेषं स्वकं बलं श्रुत्वा व्यामो
हमागच्छेच्छोकव्याकुलितेन्द्रियः ॥ २६ ॥ मुह्यमानो ब्रवीच्चापि मुहूर्त्तं तिष्ठ संजय ॥ व्याकुलं मे मनस्तात श्रुत्वा सुमहदप्रियं
२७ ॥ मनो मुह्यति चांगानि न च शक्नोमि धीरितुं ॥ इत्येव मुक्त्वा वचनं धृतराष्ट्रो बिकसुतः ॥ आतचित्तस्ततः सोऽथ वसू
वजगती पतिः ॥ २८ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि संजयवाक्यं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ छ ॥ जनमेजय उवाच ॥
श्रुत्वा कर्णं हतं युद्धेषु त्रांश्चैवापलायिनः ॥ नरेंद्रः किंचिदाश्च स्त्रो द्विजश्रेष्ठ किमब्रवीत् ॥ १ ॥ प्राप्तवान्परमंदुःखं पु
त्रव्यसतजं महत् ॥ तस्मिन्पुद्गलवान्काले तन्मा चक्ष्वृष्टतः ॥ २ ॥ वैशंपायन उवाच ॥ श्रुत्वा कर्णस्य निधन
मश्च द्वेयमिवाद्भुतं ॥ भूतसंमोहनं भीमं मेरोः संसर्पणं यथा ॥ ३ ॥ चित्रमोहमिवायुक्तं भार्गवस्य महामते ॥ पराजय
॥ मित्रेन्द्रस्य द्विषद्भो भीमकर्मणः ॥ ४ ॥ श्री ॥ ॥
इति श्रीकर्णपर्वणि टी० सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ श्रुत्वा ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ भार्गवस्य रामस्य ॥ शुक्रस्य वा ॥ ४ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ कर्णस्य वधं संचित्य मनस्य लोच्य इदं कृत्स्नं जगत्स्वसेत्वं वानास्तीति संचित्य विललापेति तृतीयेन संबधः ॥ १४ ॥ ॥ प्राणिनां जवध्या कर्णान्येषां तृणानां मंदत्वादत्यवीर्यत्वा ॥ इति जनेनेव प्रकारेण विनाशनं स्यादपीति हेतोरा

दिवः प्रपतनं मानोरुर्व्यामिव महाद्युतेः ॥ सशेषणमिवाचित्यं समुद्रस्याक्षयो भसाः ॥ ५ ॥ महीवियद्विगं वृणां सर्वनाशमि
वाङ्मुतं ॥ कर्मणोरिव वैकल्यमुभयोः पुष्पपापयोः ॥ ६ ॥ संचित्य निपुणं बुध्या धृतराष्ट्रो जनेभ्यः ॥ नेदमस्तीति निश्चि
त्य कर्णस्य समरे वधं ॥ ७ ॥ प्राणिनामेव मन्येषां स्यादपीति विनाशनं ॥ शोकाग्निना दह्यमानो धर्ममान इवाशये ॥ ८ ॥
विस्त्रस्तांगः श्वसन् दीनो हाहेत्युक्ता सुदुःखितः ॥ विललापमहाराज धृतराष्ट्रो विकासुतः ॥ ९ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ सं
जयाधिरथि वीरः सिंहद्विरद विक्रमः ॥ वृषभप्रतिमस्कंधो वृषभाक्षगतिश्चरन् ॥ १० ॥ वृषभो वृषभस्येव यो युद्धे
न सिनिवर्तते ॥ शत्रोरपि महेंद्रस्य वज्रसंहननो युवा ॥ ११ ॥ यस्य ज्यातलशब्देन शरवृष्टिरिवेण च ॥ रथाश्च नरमातं
गानावतिष्ठन्ति संयुगे ॥ १२ ॥ यमाश्रित्य महाबाहुं विद्विषां जयकांक्षया ॥ दुर्योधनो करो द्वैरं पांडुपुत्रैर्महारथैः ॥ १३ ॥
शये चेत्तसि गम्यमाधम्यमानः पाषाणादिः शीर्यते तद्दृष्ट्वा शीर्ण इत्यर्थः ॥ १४ ॥ १० ॥ मनिवर्तत इति छेदः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥

१४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥
॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥
सकथं रथिनां श्रेष्ठः कर्णः पार्थेन संयुगे ॥ निहतः पुरुषव्याघ्रः प्रसह्य स ह्यविक्रमः ॥ १४ ॥ यो नाम न्यतवे नित्यमच्युतं च
धनं जयं ॥ न वृष्णी सहितानन्यान् स्वबाहुबलदर्पितः ॥ १५ ॥ शार्ङ्गं गांडीवधन्वानो सहितावपराजितौ ॥ अहं दिव्याद्रथा
देकः पातयिष्यामि संयुगे ॥ १६ ॥ इति यः सततं मंदमवोच्चह्मो भमोहितं ॥ दुर्योधनमवाचीनं राज्यकामुकमातुरं ॥ १७ ॥
योजयन्न सर्वकांचो जानावन्त्या नैकैकैः सह ॥ गंधारान् मद्रकान् मस्यांस्त्रिगर्वांस्तंगणान् शकान् ॥ १८ ॥ पांचालांश्च वि
देहांश्च कुलिंदांश्च शिकोशलान् ॥ सुहान्तांश्च वंगान्श्च निषादांश्च द्रुचीरकान् ॥ १९ ॥ वसन्तकलिंगान् तरलान् शमका
नृषिकानपि ॥ जित्वैतां समरे वीरश्च क्रेबलिभृतः पुरा ॥ २० ॥ शरवातेः सुनिशितैः सुतीक्ष्णैः कंकपत्रिभिः ॥ दुर्योधन
स्य वृध्यर्थं राधेयोरथिनां वरः ॥ २१ ॥ दिव्यास्त्रविस्महातेजाः कर्णवैकर्त्तनो वृषः ॥ सेनागोपश्च सकथं शत्रुभिः परमा
स्त्रवित् ॥ २२ ॥ घातितः पांडवेः शूरैः समरे वीर्यशालिभिः ॥ वृषो महेंद्रो देवेषु वृषः कर्णो नरेषुपि ॥ २३ ॥

॥ ननुष्येषु कर्णे वृष ॥ तृतीयं एव मसितः ॥ वृष्टिकर्त्तार वृष ॥ २३ ॥

॥ कर्णो ह्यी ॥ २४ ॥ अजित इति छेदः योजितो मयेति वा ॥ २५ ॥ यमिति मागधोऽप्यस्यैव बलेन बलवानिति भावः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८

॥ २५ ॥

तृतीयमन्यलोकेषु वृषं नैवानुश्रुतम् ॥ उच्चैश्च वावरोऽश्वानां राज्ञां वैश्रवणो वरः ॥ २४ ॥ वरो महेंद्रो देवानां कर्णः
प्रहरतां वरः ॥ योजितः पार्थिवैः शृष्ट्रेः समर्थे वीर्यशालिभिः ॥ २५ ॥ दुर्योधनस्य वृध्यर्थं कृत्वा मुवीमथाजय
न् ॥ यं लब्ध्वा सागरो राजा सांत्वमानो यसौ तृदेः ॥ २६ ॥ अंगौ लीत्यार्थि वंशत्रु मृतेयादवकोरवान् ॥ तं श्रुत्वा निह
तं कर्णं द्वैरथे सव्यसाविता ॥ २७ ॥ शोकार्णवे निमग्नो हं सिन्धु नो रिव सागरे ॥ तं वृषं निहतं श्रुत्वा द्वैरथैरथिनां व
रं ॥ २८ ॥ शोकार्णवे निमग्नो हं सवः सागरे यथा ॥ इदं शौर्यं हं दुःखेन विनश्यामि संजय ॥ २९ ॥ वज्रादुद्धतरं
मन्ये तदयं मम दुर्भिक्षं ॥ ज्ञाति संबंधि मित्राणामि मं श्रुत्वा परमं वं ॥ ३० ॥ को मदन्यः पुमानलोके न जह्या स्रुत
जीवितं ॥ विषमं प्रियातं च पर्वताग्रादहं वृणे ॥ ३१ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि धृतराष्ट्रवाक्यं नाम अष्ट
मोऽध्यायः ॥ ८ ॥

२९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ इति श्री नैलकंठीये भारत भावदीपे कर्णपर्वणि धृतराष्ट्रवाक्यं नाम अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ श्री ॥

॥ २५ ॥

२ काहीनर्ह ॥ श्रीयाः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ विष्णवः नौ दुःखात् सीमद्रोणवधजात ॥ दुःखं च व्यसनं च तदु मयं दुःखं कर्णविधज ॥ व्यस

॥ २९ ॥

न संजय उवाच ॥ श्रिया कुले तपसा साधयसा च श्रुतेन च ॥ त्वामघ संतो मन्यंते ययातिमिव नाद्रुषं ॥ १ ॥ श्रुते महर्षि प्रति
मः कृतकृत्यो सियार्थिवः ॥ पर्यवस्थापयात्मानं माविषादे मनः कथा ॥ २ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ देवमेव परं मन्ये धिक् पौरुष
मनर्थकं ॥ यत्र शालप्रतीकाशः कर्णो हन्यत संयुगे ॥ ३ ॥ तत्त्वायुधिष्ठिरानीकं पांचालानां रथव्रजान् ॥ प्रताप्य शरव
र्षेण दिशः सर्वा महारथः ॥ ४ ॥ मोहयित्वा रणे पार्थिवं जहस्त इवा सुरान् ॥ सकथं निहतः शैते वायुरुणा इव दुमः
५ ॥ शोकं श्यंते न पश्यामि पारं जलनिधेरिव ॥ चिन्ता मे वर्द्धते तीव्रमुर्मूषावापि जायते ॥ ६ ॥ कर्णस्य निधनं श्रुत्वा विजयं
फाल्गुनस्य च ॥ अश्रुदेयमहं मन्ये वधं कर्णस्य संजय ॥ ७ ॥ वज्रसारमयं नूनं तदयं दुर्भिक्षं मम ॥ यत् श्रुत्वा पुरुषव्या
घ्रं हतं कर्णं न दीर्यते ॥ ८ ॥ आयुर्नूनं सुदीर्घं मे विहितं देवतैः पुरा ॥ यत्र कर्णं हतं श्रुत्वा जीवामीह सुदुःखितः ॥ ९ ॥
धिग्जीवितमिदं चैव सुदृढीनस्य संजय ॥ अद्य चाहं दशमेतां गतः संजय गर्हितः ॥ १० ॥ कृपणं वर्त्तयिष्यामि शोच्यः स
र्वस्य मंदधीः ॥ अहमेव पुरा भूत्वा सर्वलोकस्य सत्कृतः ॥ ११ ॥ न शेषनाशजं ॥ १२ ॥ ते देवैः त्वाहं सीमं त्वादितानां ॥ १३ ॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ १६ ॥

पार्ययारप्रदं नौकास्थानीयं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ प्रतिमानं ध्वजभूतं ॥ १८ ॥ यथापयंगोरध्वगमनं दुर्घटमेवं दुर्योधन
स्याकृतमभिप्रायो दुर्घटः नृपितस्य विप्रुषो जलविंदो यथा नृपो यशमायनमवति एव दुर्योधनचेष्टितमपीह सिध्य
परिभूतः कथं सूतपरेः शस्यामि जीवितुं ॥ दुःखा सुदुःखं वसनं प्राप्तवानस्मि संजय ॥ १९ ॥ भीष्मद्रोणवधेनैव कर्ण
स्य च महात्मनः ॥ नावशेषं प्रपश्यामि स तपुत्रे हते युधि ॥ २० ॥ सहियार्यं महानासी पुत्राणां मम संजय ॥ युद्धे हि निहतः
शूरो विसृजन्सायकान्वहन् ॥ २१ ॥ केहिमे जीविते नार्यस्तमृते पुरुषर्षभ ॥ रथादधिरथिर्नूनं न्यपतन्नायकारितः ॥ २२ ॥
पर्वतस्येव शिखरं वज्रपाताद्विदारितं ॥ स शेते पृथिवीं नूनं शोभयन् रुधिरो सितः ॥ २३ ॥ मातगद्वमत्तेन द्विपेदेण
निपातितः ॥ यो बलं धार्तराष्ट्राणां पांडवानां यतो भयं ॥ २४ ॥ सोर्जुनैर्नहतः कर्णः प्रतिमानं धनुष्मतां ॥ सहिर्वीरो महे
ष्ठा सोमिन्नाणामभयंकरः ॥ २५ ॥ शेते विनिहतो वीरो देवेंद्रेण इवाचलः ॥ पंगोरिवाध्वगमनं दरिद्रस्येव कामितं ॥ २६ ॥
दुर्योधनस्य चाकृतं नृपितस्येव विप्रुषः ॥ अन्यथा चिंतितं कार्यमन्यथा तत्र जायते ॥ २७ ॥
ये पर्याप्तमित्यर्थः ॥ १६ ॥ २० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ १६ ॥

दीनयोरुषः नहराक्रमः ॥ २१ ॥ २२ ॥ अन्ये सुहा ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ताड्यमानाः ताडयंतः ३०
a अहो नुबलं द्वैवं कालश्च दुरतिक्रमः ॥ पलायमानः कृपणो दीनात्मा दीनयोरुषः ॥ २१ ॥ कश्चिद्विनिहतः सूतपुत्रो दुः
शासनो मम ॥ कश्चिन्नदीनाचरितं कृतवांस्तात संयुगे ॥ २२ ॥ कश्चिन्न निहतः शूरो यथान्ये स त्रियार्षभा ॥ युधिष्ठि
रस्य वचनं मायुध्यस्वेति सर्वदा ॥ २३ ॥ दुर्योधनो नाभ्यगृह्णन्मूढः पथमिवोषधं ॥ शरतल्ये शयानेन भीष्मेण सु
महात्मना ॥ २४ ॥ पानीयं पाचितं पार्थः सो विध्येत्सेदिनीतलं ॥ जलस्य धारं जनितां दृष्ट्वा पांडुसुतेन च ॥ २५ ॥ अब्र
वी समहाबाहुस्तात संशम्य पांडवे ॥ प्रशमाद्विभवे छांतिमदंतं युद्धमस्तव ॥ २६ ॥ भ्रातृभावेन पृथिवीं पुंस्वपांडुसुते
सह ॥ अकुर्वन्वचनं तस्य नूनं शोचति पुत्रक ॥ २७ ॥ तदिदं समनुप्राप्तवचनं दीर्घदक्षिणः ॥ अहंतु निहता मात्यो हतपुत्रा
श्च संजय ॥ २८ ॥ द्यूततः कृष्णमापन्नो नृप इव द्विज ॥ यथा हि शकुनिं गृह्य छित्वा पसौ च संजय ॥ २९ ॥ विसर्जयंति सं
तृष्टास्ताड्यमानाः कुमारकाः ॥ लूतपसतया तस्य गमनं नोपयद्यते ॥ ३० ॥ तथाहमपि संप्राप्तो लूतपस इव द्विज ॥ सीणः
सर्वार्थहीनश्च निह्नीतिर्वधुवर्जितः ॥ ३१ ॥ कादिशं प्रतिपश्यामि दीनः शत्रुवशंगतः ॥ ३२ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्व
णि नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

॥ ३२ ॥ इति श्रीकर्णपर्वणि टी० नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

॥ कर्णः टी ॥

॥ १७ ॥

इत्येवं ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ अत्रतिपद्यंतं शिखंडिना प्रातिपद्यमनंगी कुर्वीत ॥ ३८ ॥ द्रौपदिता दुपदपुत्रेण धृष्टद्युम्ने

वैशंपायन उवाच ॥ इत्येवं धृतराष्ट्रेण विलम्बवद्भुदुःखितः ॥ प्रोवाच संजयं शूराः शोकव्याकुलमानसः ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ योजय सर्वकां वोजानं वष्टान् कैकेयैः सह ॥ गांधारंश्च विदेहांश्च जित्वा कार्यार्थमाहवे ॥ २ ॥ दुर्योधनस्य वृध्यर्थं योजयत्युधिवी प्रभुः ॥ सजितः पांडवेः शूरैः समरे बाहुशालिभिः ॥ ३ ॥ तस्मिन् ते महेष्वासे कर्णयुधकिरिदिना ॥ केवीरः पर्यतिष्ठंत तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ ३६ ॥ कश्चिन्नेकः परित्यक्तः पांडवेर्निहतोरणे ॥ उक्तं त्वया पुरा तात यथा वीरो निपाति तः ॥ ३७ ॥ भीष्ममप्रतियुध्यंतं शिखंडी सायकोत्तमे ॥ पातयामास समरे सर्वशस्त्रभृतां वरः ॥ ३८ ॥ यथा द्रौपदिना द्रोणोऽन्यस्त सर्वा युधो युधि ॥ युक्तयोगो महेष्वासः शूरैर्बद्धमिराचितः ॥ ३९ ॥ निहतः खड्गमुधमधृष्टद्युम्नेन संजय ॥ अंतरेण हता वैतौ छलेन च विशेषतः ॥ ४० ॥ अश्रोम महमेतद्वै भीष्मद्रोणो निपातितौ ॥ भीष्मद्रोणो हि समरे न हन्यावज्जहृस्वयं ॥ ४१ ॥ न्यायेन युध्यमानो हितद्वै सत्यं बवीमि ते ॥ कर्णं त्वस्यंतमस्त्राणि दिव्यानि च बहूनि च ॥ ४२ ॥

॥ १७ ॥

॥ न ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

राज्ञा

कथमिंद्रोपमं वीरं मृत्युर्युद्धे समस्पृशत ॥ यस्य विद्युत्प्रभां शक्तिरिव्यां कनकभूषणं ॥ ४३ ॥ प्रायच्छद्विषतां हं त्रीकुं उलाभ्यां पुरंदरः ॥ यस्य सर्पमुखो दिव्यः शरः काचनभूषणः ॥ ४४ ॥ अशेत निहतः पत्नीचंदने घरि सुदनः ॥ भीष्मद्रोणमुखान् वीरान्यो वमन्ये महारथान् ॥ ४५ ॥ जामदग्न्यान्महाघोरं ब्राह्मणं सस्त्रमशिक्षत ॥ यश्च द्रोणमुखान् दृष्ट्वा विमुखान् दितान् शूरैः ॥ ४६ ॥ सौमद्रस्य महाबाहुव्यधमत्कार्मुकं शितैः ॥ यश्च नागा युतप्राणं वज्ररंहसमच्युतं ॥ ४७ ॥ विरथं सह साकृत्वा भीमसेनमथाहनत् ॥ सहदेवं च निर्जित्य शूरैः सन्नतपर्वसि ॥ ४८ ॥ वृषया विरथं कृत्वा नाहन हर्मचितया ॥ यश्च माया सह स्त्राणि विकुर्वीत जयैषिणां ॥ ४९ ॥ घटोत्कचं राक्षसं दंशकशक्तपानिजग्निवान् ॥ एतंश्च दिवमान्यस्य युद्धे सीतोद्वनं जय ॥ ५० ॥ नागमेद्वै रथं वीरः सकथं निहतोरणे ॥ रथसंगो न चेत्तस्य धनुर्वानव्यशीर्य तः ॥ ५१ ॥ न चेदस्त्राणि निर्णेशुः सकथं निहतः परैः ॥ को हि शक्नोरे कर्णं विधुन्वानं महद्भुजः ॥ ५२ ॥ विमुंचंतं शरान् दिव्यान् स्त्राणि चाहवे ॥ जितुं पुरुषशार्दूलशार्दूलमिव वेगिनं ॥ ५३ ॥ ध्रुवं तस्य धनुश्चिन्तं रथो वपिमहीगतः ॥ अस्त्राणि वा प्रनष्टानि यथाशंसि मेहतं ॥ ५४ ॥ न ह्यन्यदपि पश्यामि कारणं तस्य नाशने ॥ न हन्ति फालुनं यावत्तावत्पादो न धावये ॥ ५५ ॥ इति यस्य महाघोरं व्रतमासीन्महात्मनः ॥ यस्य भीतोरणे निद्रां धर्मराजो युधिष्ठिरः ॥ ५६ ॥

॥ कर्णपटी ॥
॥ १८ ॥

कुंडलाभ्यां सकवचाभ्यां नर्थेतादर्थे चतुर्थी ॥ ४३ ॥ अवमने अवमेते ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ रथेति रथसंगाद्यभावेन

त्रयोदशसमानित्यंतालभतुरुषर्षभः ॥ यस्य वीर्यवतो वीर्यमुपाश्रित्य महात्मनः ॥ ५६ ॥ मम पुत्रः सत्तां सार्योपां
डुनां नीतवान्वलात् ॥ तत्रापि च सभामध्ये पांडवानां च यशस्तं ॥ ५७ ॥ दासमार्येति पांचालीमब्रवीत्कुरुसन्निधौ ॥
॥ न संति यतयः कृष्णे सर्वे षट् तिलैः समाः ॥ ५८ ॥ उपतिष्ठ स्वसर्तारमुन्यं वा वेंगिनि ॥ इत्येवं यः पुरावाचो रुक्माः सं
भावयन् रुषा ॥ सभायां सूतजः कृष्णो सकथं निहतः परे ॥ यदि मीकोरणश्लाघी द्रोणो वा युर्मदः ॥ ६० ॥ न ह निष्यति
कौंतेयान्यसयातास्तु यो धुनः ॥ सर्वानेव ह निष्यामि ये तु ते मानसो ज्वरः ॥ ६१ ॥ किं करिष्यति गांडीवमसणो च ह मेषु
धी ॥ स्निग्धचंदनदिग्धस्य मछरस्य सिधावतः ॥ ६२ ॥ स नूनं मृषमस्कंधो मर्जुनेन कथं हतः ॥ यश्च गांडीवमुक्तानां
स्पर्शमुग्रमचिंतयन् ॥ ६३ ॥ अयति ह्यसि कृष्णेति ब्रुवन्पार्थानिवेसत ॥ यस्मिन्नासीद्भयं पार्थैः पुत्रैः स जनार्दनैः ॥ ६४ ॥

॥ स्पृष्टुर्नमवेदिति भावः ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥
॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

॥ १८ ॥

६५ प्रतीपं प्रातिपद्येन जमिधावद्भिः सर्वदिग्भ्यः समागतैः ॥ ६६ ॥ आधिरथेः अधिरथपुत्रस्य सोमसूर्यसाहच
र्यात् प्रकर्षेण भातीति योगाच्च प्रभोवक्तिः तेषां त्रयाणामंशुभिर्मयूखैः ॥ ६७ ॥ मंहोदुर्योधनः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥

स्वबाहुबलमाश्रित्य मुहूर्तमपि संजय ॥ तस्य नाहं वधं मन्ये देवैरपि स वासे वै ॥ ६५ ॥ प्रतीपमपि धावद्भिः किं पु
नस्तात पांडवे ॥ न हि ज्यो संस्पृशानस्य तले त्रेवापि गृह्णतः ॥ ६६ ॥ पुमानाधिरथे स्थातुं काश्चित्सुखतो हति ॥ अ
पि स्यान्मोदिनी हीना सोमसूर्यप्रभांशुभिः ॥ ६७ ॥ न वधः पुरुषेन्द्रस्य संयुगे ह्यपलायिनः येन मंदः सहायेन भ्रात्रा
दुःशासनेन च ॥ ६८ ॥ वासुदेवस्य दुर्बुद्धिः प्रत्याख्या नमरोचत ॥ स नूनं वृषभस्कंधं कर्णे दृष्ट्वा निपातितं ॥ ६९ ॥ दुः
शासनं च निहतं मन्ये शोचति पुत्रकः ॥ हतं वै कर्तनं श्रुत्वा द्वैरथे स व्यसाचिना ॥ ७० ॥ जयतः पांडुवान् दृष्ट्वा किं
स्विदुर्योधनो ब्रवीत् ॥ दुर्मर्षणं हतं दृष्ट्वा वृषसेनं च संयुगे ॥ ७१ ॥ प्रभग्नं च बलं दृष्ट्वा बध्यमानं महारथैः ॥ पराजु
खं श्वराक्षत्कपलायनपरायणान् ॥ ७२ ॥

प्राप्नुवन्ति तियाठे निवर्त्तनं मुखान् प्रत्यङ्मुखः कौरवाः यदि पलायंते तदा प्राप्नुवन् एव भवंतीत्यर्थः ॥ ७२ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥ अनेयः अशिक्षणीयः यतोऽपि मानी विद्वत्त्वा मानी अतएव दुबुद्धिः हीनमजानन् ॥७३॥ ७४॥ प्रधनेरणे ॥७५॥ ८३॥
॥१९॥

विदुतान् रथिनो हृष्टमन्यो च त्रिपुत्रकः ॥ अनेयश्चापि मानी च दुर्बुद्धिरजितेन्द्रियः ॥७३॥ हतो साहं बलं दृष्ट्वा किं सि
दुर्योधनो ब्रवीत् ॥ स्वयं वैरं महत्कृत्वा वार्यमाणः सुहृद्विणे ॥७४॥ प्रधने हतभयिष्ठेः किं सिदुर्योधनो ब्रवीत् ॥ आ
तरं निहतं दृष्ट्वा भीमसेनेन संयुगे ॥७५॥ रुधिरेपीयमाने च किं सिदुर्योधनो ब्रवीत् ॥ सहगंधारराजेन समायाय
दभाषत ॥७६॥ कर्णेर्जुनं रणे हंता हते तस्मिन् किमब्रवीत् ॥ धृतं कृत्वा पुरा तृष्टो वंचयित्वा च पांडवान् ॥७७॥ श
कुनिः सौबलस्तात हते कर्णे किमब्रवीत् ॥ कृतवर्मा महेष्वासः सात्वतानां महारथः ॥७८॥ हतं वै कर्त्तनं दृष्ट्वा हा
दिक्यः किमभाषत ॥ ब्रह्मणाः क्षत्रिया वैश्या यस्याश्चिंसा मुपासते ॥७९॥ धनुर्वेदं चिकीर्षे तो द्रोण पुत्रस्य धीम
तः ॥ वायुरूपेण सयं नो दर्शनीयो महायशः ॥८०॥ अश्वत्थामा हते कर्णे किमभाषत संजय ॥ आचार्यो धनुर्वे
दे गौतमो रथसत्तमः ॥८१॥ कृपः शरद्वतस्मात् हते कर्णे किमब्रवीत् ॥ मद्रौजो महेष्वासः शल्यः समितिशोभनः
८२॥ दृष्ट्वा विनिहतं कर्णं सारथ्ये रथिनां वरः ॥ किमभाषत सौवीरो मद्राणामधिपो बली ॥८३॥

॥१९॥

कानि वाक्यानि ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ प्रत्युदीत्युः कथमिति शेषः ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ हतो सेधस्य विनष्टो कर्षस्य ॥ ९० ॥

दृष्ट्वा विनिहतं सर्वयोधा वारणा दुर्जयाः ॥ ये च केचन राजानः पृथिव्यां योद्गमागताः ॥ ८४ ॥ मद्राजः कथं शल्यो नियुक्ते
रथिनां वरः ॥ वैकर्त्तनस्य सारथ्ये तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ ८५ ॥ केरसन्दक्षिणं चक्रं सूतसुत्रस्य युध्यत ॥ वामं चक्रं र
क्षुर्वाके वा वीरस्य पृष्ठतः ॥ ८६ ॥ के कर्णेन जङ्घः शूराः के सुद्राः प्राद्ववंस्तदा ॥ कथंचनः समेतानां हतः कर्णे महा
रथः ॥ ८७ ॥ पांडवाश्च कथं शूराः प्रत्युदीत्युर्महारथाः ॥ सृजंतः शरवर्षाणि वारिधारा इवांबुदाः ॥ ८८ ॥ सच सयमु
खो दिव्यो महेषु प्रवरस्तदा ॥ व्यर्थः कथं स मभवत्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ ८९ ॥ मामकस्यास्य सैन्यस्य हतो साहस्य
संजय ॥ अवशेषं न यस्यामि ककुदे मृदितं सति ॥ ९० ॥ तौ हि वीरौ महेष्वासौ मर्त्ये त्यक्तजीवितौ ॥ भीष्मद्रोणौ ह
तौ श्रुत्वा को न्वर्थो जीवितेन मे ॥ ९१ ॥ पुनः पुनर्नृमृष्यामि हतं कर्णं च पांडवे ॥ यस्य बाह्वोर्वलंतुल्यं कुंजराणां शतं
शतैः ॥ ९२ ॥

॥१९॥ ॥१९॥ ॥१९॥

॥ कर्णोटी ॥ ॥ ३ ॥ ॥ ४ ॥ इतिकर्णपर्वणिटी ॥ दशमोऽध्यायः ॥ हतेद्रोणे ॥ १ ॥ २ ॥ स्वबलं प्रतिद्वंद्वं तददृष्ट ॥ ३ ॥ ४ ॥ ॥ ॥

॥ २० ॥

द्रोणे हते च यद्वृत्तं कौरवाणां परैः सह ॥ संग्रामे न रवीराणां तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ १३ ॥ यथा कर्णश्च कौंतेयैः सह यु
द्धमयोजयत् ॥ तथा च द्विषतां हं तारणं शोतस्तदुच्यतां ॥ १४ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि दशमोऽध्या
यः ॥ १० ॥ संजय उवाच ॥ हतेद्रोणे महेष्वासे तस्मिन् हनिभारत ॥ हते च मोघसंकल्पे द्रोणपुत्रे महारथे ॥ १ ॥ द्रुप
यो महाराज कौरवाणां बलार्णवे ॥ व्यूहपार्थः स्वकं सैन्यमतिवृद्धात्मिः सह ॥ २ ॥ तमवस्थितमाज्ञाय पुत्रस्तेन
रतर्षभ ॥ विदुतं स्वबलं दृष्ट्वा योरुषेण न्यवारयत् ॥ ३ ॥ स्वमनीकमवस्थाप्य बाहुधीर्यमयाश्रितः ॥ युधाच सु
चिरं कालं पांडवैः सह भारत ॥ ४ ॥ लब्धलक्ष्यैः परैर्दृष्ट्वैव्यिच्छद्भिश्चिरं तदा ॥ संध्याकालं समासाद्य प्रत्याहारमका
रयत् ॥ ५ ॥ कृत्वा वहारं सैन्यानां प्रविश्य शिविरं स्वयं ॥ कुरवः स्वहितं मंत्रं मंत्रयांचक्रिरे मिथः ॥ ६ ॥

॥ २० ॥

लब्धलक्ष्यैः प्राप्तजयैः व्यायच्छद्भिः यतमानैः प्रत्यहारं प्रत्यवहारं ॥ प्रत्याहारमिति पाठः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ॥ ॥

पर्यं केधेव वरासनेषु ॥ ७ ॥ साम्नाप्रियवचसा ॥ परमबलुनोऽतिमधुरेण ॥ ८ ॥ कार्यतरं जावश्यकतरं यत्कार्यं कर्त
व्यं परं मनेत तत्प्रवृत्त ॥ ९ ॥ चेष्टाः शौर्याभिनयरूपाः सुजास्फालनाद्या ॥ १० ॥ निशाम्य जालोच्य वर्चसं छांदसहच ॥ ११ ॥

पर्यं केधुय राघ्वेषु स्तृद्धास्तरणवसुच ॥ वरासनेषु पविष्टाः सुखशय्यास्त्रिवामराः ॥ ७ ॥ ततो दुर्योधनो राजा साम्ना परम
बलुना ॥ तानाभाष्य महेष्वासान् प्राप्तकालमभाषत ॥ ८ ॥ मते मतिमते श्रेष्ठाः सर्वे प्रवृत्तमाचिरं ॥ एवं गते तु किं का
र्यं किंच कार्यतरं नृपाः ॥ ९ ॥ संजय उवाच ॥ एवमुक्ते नरैर्द्रेण नरसिंहा युयुत्सवः ॥ चक्रुर्नानाविधाश्चेष्टाः सिंहां स
नगतास्तदा ॥ १० ॥ तेषां निशाम्य गितानि युद्धे प्राणान् जहूषतां ॥ समुद्धीक्ष्य मुखं राजोवासा कंसमतेजसं ॥ ११ ॥ आचा
र्यपुत्रो मेधावी वाक्शोवाक्माददे ॥ रागो योगस्तथा दास्य नयश्चेत्यर्थसाधकाः ॥ १२ ॥ उपायाः पंडितैः प्रोक्तास्तेन
देवमुपाश्रिताः ॥ लोकप्रवीरा ये स्माकं देवकल्याणमहारथाः ॥ १३ ॥ नीतिमंतस्तथा युक्ता दक्षारक्ताश्च ते हताः ॥ न त्वे
व कार्यं नैराश्रमस्माभिर्विजयं प्रति ॥ १४ ॥

॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥
॥ २१ ॥

सर्वार्थः रागादिभिः सुनीतैः दैवमनुलोभ्यतेऽनुकूलं क्रियते ॥ न केवलं रागाद्यपेक्षया दैवस्य प्राबल्यं अपि तु दैवापेक्षया पि
सुप्रणीता रागादयः प्रबला इत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ बद्धमती बाहुल्यवती जतिशयिता मितियावत् ॥ १८ ॥ १९ ॥ ॥ ॥

सुनीतैरिह सर्वार्थैर्दैवमप्यनुलोभ्यते ॥ तेव यं प्रवरं नृणां सर्वैर्गुणगणैर्युतं ॥ १५ ॥ कर्णमेवाभिषेक्षामः सेनापत्येन सा
रन ॥ कर्णं सेनापतिं कृत्वा प्रमथिष्यामहे रिपून् ॥ १६ ॥ एषो ह्यतिवलः श्वरः कृतास्त्रो युद्धदुर्मदः ॥ वैवस्वत इवा स ह्यः
शक्रो जेतुरणे रिपून् ॥ १७ ॥ एतदाचार्यतनया कृत्वा राजन्तवात्मजः ॥ आशां च महतीं चक्रे कर्णं प्रति सेवेतदा ॥ १८ ॥ हते
भीष्मे च द्रोणे च कर्णो जेष्यति पांडवान् ॥ तामाशां तदैव कृत्वा समाश्वस्य च भारत ॥ १९ ॥ ततो दुर्योधनः प्रीतः प्रियं कृ
त्वा स्पतद्वचः ॥ प्रीतिसत्कारसंयुक्तं तथा मातुलहितं शुभं ॥ २० ॥ स्वमनः समवस्थाय बाहुवीर्यमपाश्रितः ॥ दुर्योधनो महा
राजराधेयमिदमब्रवीत् ॥ २१ ॥ कर्णजानामिते वीर्यं सौत्तदं परमं मयि ॥ तथा पितुं महाबाहो प्रवक्ष्यामि हितं वचः ॥ २२ ॥
श्रुत्वा यथेहं च कुरुवीरयत्नवरोचते ॥ भवान्याज्ञतमो नित्यं मम चैव परागतिः ॥ २३ ॥

शुभं भवचः श्रुत्वा मनः समाधाया ब्रवीदिति द्वयोः संबंधः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ २१ ॥

ताभ्यामकशात् द्वविणवत्तरः बलवन्तर ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ताभ्यामपि न मितः सम्यक्ज्ञातो वि
भीष्मद्रोणावतिरयोहतौ सेनापती मम ॥ सेनापतिर्भवानस्तु ताभ्यां द्वविणवत्तरः ॥ २४ ॥ वृद्धो च तौ महेश्वा सौसाये
शौचधनं जये ॥ मानितौ च मया वीरौ राधेयवचनान्नव ॥ २५ ॥ पितामहं त्वसंप्रेक्ष्य पांडुपुत्रान्महारणे ॥ रसितास्ता
तभीष्मेण दिवसानिदशैव तु ॥ २६ ॥ न्यस्तशस्त्रे च भवति हतो भीष्मः पितामह ॥ शिरवंदीनं पुरस्कृत्य फाल्गुनेन
महाहवे ॥ २७ ॥ हते तस्मिन्महेश्वासे शरतत्यगते तथा ॥ त्वयोक्ते पुरुष व्याघ्रद्रोणो ह्यासीत्युरः सरः ॥ २८ ॥ तेनापि
रसिताः पार्थाः शिष्यत्वादिति मे मतिः ॥ सचापि निहतो वृद्धो धृष्टद्युम्नेन सत्वरं ॥ २९ ॥ निहताभ्यां प्रधानाभ्यां तस्मा
ताभ्यामति तविक्रम ॥ त्वसमं समरे योधनान्यपश्यामि चिंतयन् ॥ ३० ॥ भवानेव तु नः शक्तो विजयाय न संशयः ॥
पूर्वमध्ये च पश्चाच्च तथैव विहितं हितं ॥ ३१ ॥ स भवान् धूर्यवसंख्येधुरमुद्रो दुर्महीति ॥ अभिषेचय सेनान्ये स्व
यमात्मानमात्मना ॥ ३२ ॥ देवतानां यथा स्कंदः सेनानीः प्रभुरव्ययाः ॥ तथा भवानिमासेनां धार्तराष्ट्रां बिभृक्षुवौ ॥ ३३ ॥
क्रमो यस्य ॥ ३० ॥ विहितं त्वयेति शेषः ॥ ३१ ॥ सेनान्ये सेनानी त्वे सेनापत्ये ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥कर्ण० टी०॥ ॥३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ कर्णमेवंतदाब्रवीत्तदुर्योधनइतिशेषः॥ नयुयुसतियुद्धेछामपिनकरिष्यतिकिंपुनर्युद्धमि

॥२२॥

जहिशत्रुगणान्सर्वान्महेन्द्रोदानवानिव॥ अवस्थितंरणेदृष्ट्वापांडवास्त्वामहारथाः॥ ३४॥ द्रविष्यंतिचपांचालाविष्णुं
दृष्ट्वेवानवाः॥ तस्मात्त्वंपुरुषव्याघ्रप्रकर्षेतांमहाचर्म॥ ३५॥ भवत्यवस्थितेयन्नेपांडवामंदचेतसः॥ द्रविष्यंति स
हामात्माः पांचालाः संजयाश्रये॥ ३६॥ यथाह्यस्युदितः सूर्यः प्रतपन्नेनतेजसा॥ व्यपोहतितमस्तीव्रं तथाशत्रून्प्रपा
तय॥ ३७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥आशाबलघतीराजनुव्रस्यतवसाभवत्॥ हतेभीमेचकर्णजिष्यतिपांडवान्॥ ३८॥
तामाशां तदयेकत्वाकर्णमेवंतदाब्रवीत्॥ सूतपुत्रनतेपार्थः स्थित्वाग्रेसयुयुसति॥ ३९॥ कर्णउवाच॥ उक्तमेतन्म
यापूर्वगंधारेतवसन्निधौ॥ जेष्यामिपांडवान्सर्वान्सपुत्रान्सजनार्दनान्॥ ४०॥ सेनापतिर्भविष्यामितवाहं नात्र
संशयः॥ स्थिरोभवमहाराजजितान्विद्विचपांडवान्॥ ४१॥ संजयउवाच॥ एवमुक्त्वा महाराजततोदुर्योधनोत्पुत्र
न्सहोराजसिः साहूदेवैरिवशतक्रतुः॥ ४२॥ सेनापत्येनसत्कुरुं कर्णं स्कंदमिवामरा॥ ततोभिषिचुः कर्णविधिद
ष्टेनकर्मणा॥ ४३॥

॥तिभावः॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥

॥२३॥

शातकुंभमयैः सौवर्णैः माहेयेर्महीमयैश्चकुंभैः॥ ४४॥ विषाणैः द्विपस्पगजस्पदंतमयैः पात्रैः खड्गस्पमहर्षमस्पगव
यस्पच॥ शृंगैः विषाणं दंतशृंगपोरिति विश्वः॥ द्विपखड्गमहर्षभीयैः तद्वितलोपश्रार्षः॥ ४६॥ ४७॥ ४८॥ ४९॥ ५०॥

दुर्योधनमुखाराजन् राजानो विजयेषिणः॥ शातकुंभमयैः कुंभैर्मंत्रैश्चैवाभिमंत्रितैः॥ ४४॥ तोयपूर्णविषाणैश्च
द्विपखड्गमहर्षभैः॥ मणिमुक्तायुतैश्चान्यैः पुराणगंधैस्तथोषधैः॥ जौदुंबरेसुखासीनमासनेशोमसंवृते॥ शारु
दृष्टेनविधितासभारैश्चसुसंभृतैः॥ ४६॥ ब्राह्मणाः क्षत्रियावैश्यास्तथांद्राश्चसमताः॥ तद्गुबुस्तं महात्मानमभि
षिक्तं वरासने॥ ४७॥ ततोभिषिक्तोराजेंद्रनिष्केर्गोमिधनेनच॥ अर्चयामासविप्राभ्यान्राधेयः परवीरहा॥ ४८॥ ज
यपार्थान्सगोविंदान्सानुगांस्तान्महामृधे॥ इतितं वंदितः प्रादुर्दिजाश्चपुरुषर्षभं॥ ४९॥ जहियार्थान्सपांचालान्
राधेयविजयायनः॥ उद्यन्निवसदाभानुस्तमांस्पृशेर्गभस्तिभिः॥ ५०॥ नहीतिशरीरं तद्वलं तद्विस्मृतांशराणां वै
सकेशवाः॥ उल्काः सूर्यरश्मीणां ज्वलतामिवदर्शने॥ ५०॥

॥नहीति॥ शराणां दर्शनेपिनालंकिमुतस्पर्शे इत्यर्थः॥ ५१॥

॥ कर्ण० टी० ॥ ५२॥ ५३॥ ५४॥ ५५॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी० कर्णसिधेकं नाम एकादशोऽध्यायः ॥ ११॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ २३ ॥

नहियार्थाः सयांचालाः स्थातुं शक्तास्तवाग्रतः ॥ आतशस्त्रस्य समरे महेंद्रस्यैव दानवाः ॥ ५१ ॥ असिपिक्तस्तवाधेयः
 प्रभया सोमितप्रभः ॥ अत्यरिच्यतरूपेण दिवाकर इवापरः ॥ ५२ ॥ सेनापत्येतु राधेयमसिपिच्यमुतस्तव ॥ अमन्यतत
 दात्मानं कृतार्थकालचोदितः ॥ ५३ ॥ कर्णोपिराजसंप्राप्य सेनापत्यमरिंदमः ॥ योगमाज्ञापयामास सूर्यस्योदयनं प्रति
 ५४ ॥ तव पुत्रे वृत्तः कर्णः शुश्रुभे तत्र भारतः ॥ देवैरिव यथा स्कंदः संग्रामे तारकामये ॥ ५५ ॥ इति श्री महाभारते क
 र्णपर्वणि सिधेकं नाम एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ सेनापत्यंतु संप्राप्य कर्णो वै कर्त्तनस्तदा ॥ तयो
 क्तश्च स्वयं राजा स्निग्धं भ्रातृ समं वचः ॥ १ ॥ योगमाज्ञाप्य सेनानामादित्येभ्युदिते तदा ॥ अकरोत्किं महाप्राज्ञस्तन्मा
 चक्ष्व संजय ॥ २ ॥ संजय उवाच ॥ कर्णस्य मनमाज्ञाय पुत्रास्ते भरतर्षभ ॥ योगमाज्ञापयामासुर्न दिवाघपुरः सरं ॥ ३ ॥
 महत्पराशत्रैश्च तव सैन्यस्य मारिष ॥ योगो योगेति सहसा प्रादुरासीन्महास्वनः ॥ ४ ॥
 ॥ सेना ॥ ॥ २ ॥ नंदीत्यर्जुनानंदवाद्यं ॥ ३ ॥ ४

॥ २३ ॥

कल्पतां सेनहमानानां ॥ वरूथिनां सन्नहतां नराणां सन्नहमानानां गजादीनां च शब्दे बभूवेति द्वयो संबंधः ॥ ५ ॥
 कल्पतां नागमुख्यानां रथानां च वरूथिनां ॥ सन्नहतां पहातीनां वाजिनां च विशांपते ॥ ५ ॥ क्रोशतां श्वैव योधानां स्वरि
 तानां परस्परं ॥ बभूवतु मुखः शब्दो दिवस्पृकसुमहांस्ततः ॥ ६ ॥ ततः श्वेतपताकेन बालाकावर्णवाजिना ॥ हेमशृ
 ष्ठेन धनुषानागकक्षेण केतुना ॥ ७ ॥ तूणीरशतपूर्णेन सांगदेन वरूथिना ॥ शतघ्नी किंकिणी शक्तिश्च लतो मरधारि
 णा ॥ ८ ॥ कार्मुकैरुपयन्नेन विमलादित्यवर्चसा ॥ रथेनासिपताकेन सूतपुत्रोऽप्यदृश्यत ॥ ९ ॥ ध्मापयन्वारिजं राजन्ने
 मजालविभूषितं ॥ विधुन्वानो महद्वायं कार्त्तस्वरविभूषितं ॥ १० ॥ दृष्ट्वा कर्णं महेशा संरथस्तरथिनां वरं ॥ भानुमेतमि
 योद्यंतं तमो निघ्ननदुरामदं ॥ ११ ॥ नमीषा व्यसनं केचिन्नापि द्रोणस्य मारिष ॥ नान्येषां पुरुषव्याघ्रमेतिरेतत्र कौर
 वाः ॥ १२ ॥ ततस्तत्वरथयोधानां शरवशादेन मारिष ॥ कर्णो निष्कर्षयामास कौरवाणां महद्वलं ॥ १३ ॥
 ॥ श्वेतस्यादिविशेषणद्वयं स्पंदनेनेत्यस्य ॥ १४ ॥ असिपता
 केन वायोः प्रातिकल्पादमिमुखपताकेन ॥ एतत्पराजयसूचकं ॥ १५ ॥ निघ्नन्निघ्नंतं घ्नंतमिति वा पाठः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

॥कर्ण-टी॥

॥२४॥

१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥अनुपादेपादस्थानस्यापि पश्चाद्भागे ॥१९॥दक्षिणे अनुपादे ॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥

व्यूहं व्यूहमहेष्ठासोमकरं शत्रुतापनः ॥ प्रत्युद्योतया कर्णः पांडवान्विजीगीषया ॥१४॥ मकरस्य तु तुंडे वै कर्णो रिज
न्यवस्थितः ॥ नेत्राभ्यां शकुनिः शूरउलूकश्च महारथः ॥१५॥ द्रोणपुत्रस्तश्चिरसि ग्रीवायां सर्वसोदराः ॥ मध्ये दुर्योध
नो राजा बलेन महता वृतः ॥१६॥ वामपादे तु राजेंद्रकृतवर्मा व्यवस्थितः ॥ नारायणवर्से र्युक्ते गोपाले र्युद्धदुर्मदे ॥
१७॥ पादे तु दक्षिणे राजन् गौतमः सत्यविक्रमः ॥ त्रिगर्तैः सुमहेष्ठा सैर्दक्षिणा तैश्च संवृतः ॥१८॥ अनुपादे तु योवा
मस्तत्र शूलो व्यवस्थितः ॥ महत्या सेनया सार्धं मद्रदेशसमुत्थया ॥१९॥ दक्षिणे तु महाराजमुषेणः सत्यसंगरः ॥ वृ
त्तोरथसहस्रेण हंतिनां च त्रिभिः शतैः ॥२०॥ युद्धे घास्तां महावीर्यैर्भातरेण पार्थिवौ तदा ॥ चित्रश्च चित्रसेनश्च म
हत्या सेनया वृतौ ॥२१॥ तथा प्रयाते राजेंद्रकर्णेन खरोत्तमे ॥ धनंजयमभिप्रेक्ष्य घर्मराजो ब्रवीद्विद्वान् ॥२२॥ पश्य
पार्थयथा सेना धार्तराष्ट्रीह संयुगे ॥ कर्णेन विहिता वीर्युत्ता वीरं मंहारथैः ॥२३॥ हतवीरतमा ह्येवा धार्तराष्ट्री
महाचमू ॥ कलुशेषामहाबाहो तृणैस्तत्पामतामम ॥२४॥ एको ह्यत्र महेष्ठासः स्रुतपुत्रो विराजते ॥ स देवा सुरगं
धर्वैः सकिन्नरमहोरगैः ॥२५॥

॥२४॥

॥२६॥ व्यूहरचयः ॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥

॥ ॥

चराचरैस्त्रिभिर्लोकैर्योज्योरथिनां वरः ॥ तं हत्वा घमहाबाहो विजयस्तव कालुन ॥२६॥ उद्धतश्च भवेच्छममहा
दशवार्षिकः ॥ एवं ज्ञात्वा महाबाहो व्यूहं व्यूहयथेच्छसि ॥२७॥ भ्रातुरेतद्वचः श्रुत्वा पांडवः श्वेतवाहनः ॥ अर्धचंद्रे
ण व्यूहेन प्रत्यव्यूहतं च मूं ॥२८॥ वामपार्श्वे तु तस्याथ श्रीमसेनो व्यवस्थितः ॥ दक्षिणे च महेष्ठासो धृष्टद्युम्नो व्यवस्थि
तः ॥२९॥ मध्ये व्यूहस्य राजानुपांडवस्य धनंजयः ॥ नकुलः सहदेवश्च घर्मराजस्य पृष्ठतः ॥३०॥ चक्ररसौ तु पांचाल्यो
युधामन्युश्च मौजसौ ॥ नार्जुनं जहतुर्युद्धे पात्यमानौ किरीटिना ॥३१॥ शेषानप्यतपो वीराः स्थिता व्यूहे सहंशिता
यथा भागं यथो साहं यथायत्ने च भारत ॥३२॥ एवमेतन्महाव्यूहं व्यूहं भारत पांडवाः ॥ तावकाश्च महेष्ठासापु
द्गयैव मनोदधुः ॥३३॥ दृष्ट्वा व्यूहां तव चमूंस्तत्पुत्रेण संयुगे ॥ निहता न्यांडवान्मेने धार्तराष्ट्रः सर्वाधवः ॥३४॥
तथैव पांडवी सेना व्यूहां दृष्ट्वा युधिष्ठिरः ॥ धार्तराष्ट्रान् हतान्मेने सकर्णान्वैजनाधिपः ॥३५॥ ततः शंखाश्च भेर्यश्च
पणवानकदुंदुभिः ॥ टिंडिमाश्वाप्यहन्त्यंतसर्पराश्च समंततः ॥३६॥

॥कर्ण०टी०॥ ॥३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ इति श्रीनैलकंठीये भारतभावटीये कर्णपर्वणि द्वादशोऽध्यायः ॥१२॥

॥२५॥

सेनयोरुभयोरजन्मवाद्यंतमहास्वनाः ॥ सिंहनादश्च संजज्ञेश्वराणां जयगृहिनां ॥ ३७ ॥ हयदेवितशब्दाश्च वारणा
नांच वृंहतां ॥ रथनेमिस्वनाश्चोग्राः संबभूवुर्जनाधिप ॥ ३८ ॥ नद्रोणव्यसनं कश्चिज्जानीते तत्र भारत ॥ दृष्ट्वा कर्णं महेश्वा
संमुखे व्यूहस्य दंशितं ॥ ३९ ॥ उभे सैन्ये महाराज प्रवृत्त नरसंकुले ॥ योदुकामे स्थिते राजत हंतुमन्योन्यमोजया ॥ ४० ॥
तत्र यत्नो सुसंरब्धो दृष्ट्वा न्योन्यव्यवस्थितौ ॥ अनीकमध्ये राजेन्द्रचेरतुः कर्णपांडवौ ॥ ४१ ॥ नृत्यमाने च ते सेने समया
तां परस्परं ॥ तेषां पक्षेः प्रपक्षेः च निजमुत्सेयुयुसवः ॥ ४२ ॥ ततः प्रवृत्ते युद्धं नरवारणवाजिनं ॥ रथानां च महारा
जजन्योन्यमभिनिघ्नतां ॥ ४३ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्वादशोऽध्यायः ॥१२॥ संजय उवाच ॥ ते सेने
न्यमासाद्य प्रवृत्ताश्च नरद्विपे ॥ दृष्ट्वा हतौ संप्रजज्ञाते देवासुरसमप्रभे ॥ १ ॥ ततो नररथाश्चैतेः पत्रयश्चोऽवि
क्रमाः ॥ संप्रहारान् भृशं च क्रुद्धपाप्मासुनाशनान् ॥ २ ॥ ते सेने ॥ प्रवृत्त्या भावच्छादसः ॥ ३ ॥ देहानां पाप्मना
मसूनां च नाशनात् ॥ ४ ॥

॥३५॥

पूर्णचंद्रार्काणां कांतिभिः समैः पद्मानां गंधतः समैः न स्तरुजास्तीर्णवतः ॥ ३ ॥ व्यायतापुष्टाः आयताः दीर्घा
पूर्णचंद्रार्कपद्मानां कांतिभिर्गंधतः समैः ॥ उत्तमांगैर्नृसिंहानां नृसिंहास्तस्तरुर्मही ॥ ३ ॥ अर्धचंद्रैस्तथा भक्षैः
सुरैश्चैरसिपट्विज्ञैः ॥ परश्वधैश्चापहंतान्नुत्तमांगानियुध्यतां ॥ ४ ॥ व्यायतायतबाहुनां व्यायतायतबाहुभिः ॥
बाहवः पातितारेजुर्धरण्यसायुधांगदेः ॥ ५ ॥ तैः स्फुरद्भिर्महीभातिरक्तांगुलितलेस्तथा ॥ गरुडप्रहितैरुग्रैः पंचा
स्यैरुगैरिव ॥ ६ ॥ द्विरदस्य दनाश्वेभ्यः पेतुर्वा राद्विपट्वताः ॥ विमानेभ्यो यथाक्षीणे पुण्ये स्वर्गसदस्तथा ॥ ७ ॥ गदा
भिर्दन्ते गुर्वभिः परिदौर्मुसलेरपि ॥ योयिताः शतशः पेतुर्वीरा वीरतरेरणे ॥ ८ ॥ रथारथैर्विमथिता मत्ता मन्त्रे
द्विपाद्विपैः ॥ सादिनः सादिभिश्चैव तस्मिन्परमसंकुले ॥ ९ ॥ रथैर्नरारथैर्नागैरश्वारोहाश्च पत्तिभिः ॥ अश्वारो
हेः पदात्ताश्च निहता युधि शरते ॥ १० ॥ रथाश्च पत्तयो नागैरथाश्चैव भाश्च पत्तिभिः ॥ रथपत्तिद्विपाश्चैरथैश्च
पिनरद्विपाः ॥ ११ ॥

॥ ५ ॥ प्रहितैर्निरहसैर्जोहाकत्यागे ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ २६ ॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ आपीडिनः षष्ठावंतः ॥ नानापृथक् विविधरागाणिवसना नियेषां ते विरागवसनाः ॥ १६ ॥ १७ ॥

रथाश्वेभनराणां तु नराश्वेभनरथैः कृतेः ॥ पाणिपादैश्च शस्त्रैश्च रथैश्च कदनं महत् ॥ १२ ॥ तथा तस्मिन्वले श्वरैर्वध्यमाने हतेन च ॥ अस्मान्भ्याययुः पार्श्वकोदरपुरोगमाः ॥ १३ ॥ धृष्टद्युम्नेः शिखंडी च द्रोणदेयाः प्रसद्रकाः ॥ सात्यकिश्चेकितानश्च द्राविंदेः सैनिकैः सह ॥ १४ ॥ वृतायूहेन महता पांडवाश्चोलाः सकेरलाः ॥ व्यूढारस्कादीर्घभुजाः प्रांशवः पृथुलोचनाः ॥ १५ ॥ आपीडिनोरक्तदंता मन्त्रमाते गविक्रमाः ॥ नाना विरागवसना गंधर्वा वचूर्णिताः ॥ १६ ॥ बद्धाशयाः पाशहस्ता वारणप्रतिवारणाः ॥ समानमृत्यवो रजन्ता सजंतय रस्यरं ॥ १७ ॥ कलापिनश्चापहस्ता दीर्घकेशाः प्रियंवदाः ॥ पन्नयः सादिनश्चान्ये घोररूपपराक्रमाः ॥ १८ ॥ अयापरेषु नः शूराश्चेदिषां चालकैकयाः ॥ कारूषाः कोत्रालाः कांच्यामागधाश्चापि दुद्रुवुः ॥ १९ ॥ तेषां रथाश्चनागाश्च प्रवराश्चोत्तमपत्तयः ॥ नानावाद्यधरेर्दृष्टान् त्यंति च हसंति च ॥ २० ॥ तस्य सैन्यस्य महतो महामात्रवरे वृतः ॥ मध्ये वृकोदरो भ्याया त्वदीयान्ता गधूर्गत ॥ २१ ॥ ॥ २० ॥ माहामात्ररथैरिति पाठे श्रेष्ठरथैर्गजधूर्गतः गजस्कंधगतः ॥ २१ ॥

॥ २६ ॥

उदयादिभवनं ॥ उदयादिरग्रभवनं ॥ अग्रादीत्यग्रशब्दस्य पूर्वतिपात आर्षः उदयनाम्नो अग्रादिः पूर्वपर्वतः स एव भवनमिति वा उदयाग्रान्तिभवन इति पाठे उदयाच्चलस्याग्रेष्ठंगे ॥ अत्रैरर्कभूतस्य भवनं ॥ २२ ॥ शारदस्य शरदा उपलक्षित

सनाग प्रवरेक्तयो विधिवत्कल्पितो बभौ ॥ उदयाग्रादिभवनं यथाभ्युदितमास्करं ॥ २२ ॥ तस्यायसं वर्मवरं वररत्नविभूषितं ॥ ताराच्याप्तस्य नभसः शारदस्य समन्वितं ॥ २३ ॥ संतोमरव्यग्रकरश्चारुमौलिः स्वलंकृतः ॥ शरन्नध्यदिना कौमस्तेजसा व्यदहनरिपून् ॥ २४ ॥ नंदष्टाद्विरदंदूरात्क्षेमधूर्तिर्द्विपल्लितः ॥ आकृयन् नमिदुद्रावप्रमनाः प्रमनसरं ॥ २५ ॥ तयोः समभवद्युद्धं द्विययोरुग्ररूपयोः ॥ यद्वृथा दुमवतोर्महापर्वतयोरिव ॥ २६ ॥ संसक्तनागौ तौ विरोतो मरेरितरेतरं ॥ बलवत्सूर्यरत्नो मेभिस्त्वान्योन्यं विनेदतुः ॥ २७ ॥ व्ययस्य तु नागाभ्यां मंडलानि विचेरतुः ॥ प्रगृह्य चोभौ धनुषी जघनतुर्वेपरस्यरं ॥ २८ ॥

॥ स्य ॥ २३ ॥ चारुमौलिरम्यकिरीटः ॥ २४ ॥ द्विपल्लितो द्विपारूढः ॥ प्रमनाः प्रकृष्टमनाः प्रमनसरं प्रसन्नतरमनसं ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ विनेदतुः सन्निहितौ बभूवतुः वदधुरित्यर्थः ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥
॥ २७ ॥

२९॥ ३०॥ ३१॥ अयं रैस्तोमरैरेव ॥ ३२॥ सः सीमसेनः मेघैः सप्तसतिरिवांशुमान् ॥ यथा मेघांतर्हितस्य सूर्यस्य मराच
स्वेडितास्फोरितरं वैवीणशद्वैस्तु सर्वतः ॥ तौ जनं हर्षयंतौ च सिंहनादं प्रचक्रतुः ॥ २९॥ समुद्यंतकराभ्यां तौ द्विपाभ्या
कृतिनावुभौ ॥ वातोद्धृतयताकाभ्यां युयुधाते महाबलौ ॥ तावन्मोक्षस्य धनुषीत्वाभ्यां विनेदतुः ॥ शक्तिस्तोमर
वर्षेण प्रावृण्मेघाविवांशुभिः ॥ ३१॥ क्षेमधूर्तिस्तदाभीमंतोमरेण स्तनांतरे ॥ निर्विभेदातिवेगेन यदि श्वाप्यपरे
र्नहन ॥ ३२॥ स सीमसेनश्चुभे तोमरैरंगमाश्रितैः ॥ क्रोधदीप्तवपुर्मैघैः सप्तसतिरिवांशुमान् ॥ ३४॥ ततो
सास्करवर्णाभिमंजोगतिमयस्मयन् ॥ ससर्ज तोमरं सीमः प्रत्युमित्राय यत्नवान् ॥ ३४॥ ततः कलूताधिपतिश्चापमा
नम्यसायकैः ॥ दशभिस्तोमरं भित्वा पस्याविव्याध पांडवम् ॥ ३५॥ अथ कार्मुकमादाय सीमोजलदतिस्वनम् ॥ रि
पोरभ्यर्दयन् नागमुन्मदन् पांडवः शरैः ॥ ३६॥

यः राक्षिरूपेण सर्वतः प्रसरंति ॥ एवं राक्षिस्त्वानीयास्तोमरः ॥ ३३॥ अंजोगतिं क्रजुगतिम् ॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥

॥ २७ ॥

गृह्यमाणः निगृह्यमाणः क्षेमधूर्तिना ॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ आमित्रं शत्रुसंबन्धिनं सामित्रमिति पाठांतरे ॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥

सशरैर्घातितो नागो सीमसेनेन संयुगे ॥ गृह्यमाणोऽपि नातिहृष्टो द्रुतइवांबुदः ॥ ३७॥ तमस्य धावद्विरदं सीमो
सीमस्य नागशब्दः ॥ महावातेरितं मेघं वातोद्धृतइवांबुदः ॥ ३८॥ संनिवायास्मिनो नागं क्षेमधूर्तिः प्रतापवान् वि
व्याधा सिद्धुतं बाणैः सीमसेनस्य कुंजरं ॥ ३९॥ ततः साधुविसृष्टेन शुरेणानंषर्वणा ॥ छित्वा शरासनं शत्रोर्वागं सा
मित्रमार्दयत् ॥ ४०॥ ततः क्रुद्धोरणे सीमं क्षेमधूर्तिः पराभिनत् ॥ जघान स्यद्विरदं नागं चैः सर्वमस्मिन् ॥ ४१॥ स पयातम
हानागो सीमसेनस्य भारत ॥ पुरा नागस्य पतनादवसुत्यस्थितो महीं ॥ ४२॥ तस्य सीमोऽपि द्विरदं गदया समयोययत्
तस्यात्यमथितात् नागाक्षेमधूर्तिमवसुतं ॥ ४३॥ उद्यतायुधमायांतं गदया हन्तुकोदरः ॥ स पयातहतः सासिर्यसु
स्वमभितो द्विपं ॥ ४४॥ वज्रप्रभम् च त्वंसिंहो वज्रहतो यथा ॥ तंहतं नृपतिं दृष्ट्वा कुतुनानां शयस्करे ॥ ४५॥

४३॥ अहनहतवान्हतः गदया शकलीकृतः ॥ अतएव अभितो द्विपस्यासितः पयात ॥ ४४॥ ४५॥

॥ कर्ण० टी० ॥
॥ २८ ॥

॥ ६६ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० सेमधूर्तिवधो नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ततः द्रौणिमस्य द्रवत् ॥ १२ ॥

प्राद्वद्धा यिता सेना त्वदीया भरतर्षभ ॥ १६ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि सेमधूर्तिवधः त्रयोदशोऽध्यायः ॥ संजय उ०
ततः कर्णे महेश्वासः पांडवानामनीकिनी ॥ जघान समरे शूरः शरैः सन्नतपर्वभिः ॥ १ ॥ तथेव पांडवा राजंस्तव
पुत्रस्य वाहिनी ॥ कर्णस्य प्रमुखे कुहानि जघ्नुस्ते महारथाः ॥ २ ॥ कर्णेऽपि राजसमरे व्यहनत्यां डवी च मूं ॥ नारा
चैरर्करश्म्याभैः कर्मारय रिमार्जितैः ॥ ३ ॥ तत्र भारत कर्णेन नाराचे स्तातितांजाः ॥ नेदुः सेदुश्च मल्लुश्च बल्लमु
श्च दिशो दश ॥ ४ ॥ वध्यमाने बले तस्मिन् तपूत्रेण मारिष ॥ नकुलोऽस्य द्रवत्तूर्णस्तपुत्रं महारणे ॥ ५ ॥ श्रीमसेन
स्तथा द्रौणिकुर्वाणं कर्मदुष्करं ॥ विंदानुविंदौ कैकेयो सात्यकिः समवारयत् ॥ ६ ॥ अतः कर्माणामायांतं चित्रं से
नो महीपतिः ॥ प्रतिविध्यास्तथा चित्रं चित्रकेतनकार्मुकं ॥ ७ ॥ दुर्योधनस्तु राजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरं ॥ संसप्तक
गणान् कृद्वाह्यभ्यधावद्वनंजयः ॥ ८ ॥ धृष्टद्युम्नः कृपेणायतस्मिन्वीरवरसये ॥ शिखंडी कृतवर्माणं समासाह
यदच्युतां ॥ ९ ॥

॥ २८ ॥

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ कृपेणायुधेति शेषः

माद्रीपुत्रः सुतंतवेत्यस्य व्याख्यादुःशासनमिति ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

अतः कीर्तिस्तथा शल्यं माद्रीपुत्रः सुतंतव ॥ दुःशासनं महाराजसहदेवः प्रतापवान् ॥ १० ॥ कैकेयो सात्यकियुद्धे
शरवर्षेण भास्वता ॥ सात्यकिः कैकेयो चापि छादयामास भारत ॥ ११ ॥ तावेतं भ्रातं शैवी रोजघ्नतुर्दहयेत्तं
विषाणाभ्यां यथानागौ प्रतिनागं महावने ॥ १२ ॥ शरसंमिन्तवर्माणो तावुभौ भ्रातरौ रणे ॥ सात्यकिं सत्यकर्माणं
राजन्यवधतुः शरैः ॥ १३ ॥ तौ सात्यकिर्महाराजप्रहसन्सर्वतोदिशः ॥ छादयन् शरवर्षेण वारयामास भारत
१४ ॥ वार्यमाणो ततस्तौ हि शैनेयशरवृष्टिभिः ॥ शैनेयस्परयंतूर्णं छादयामास तुः शरैः ॥ १५ ॥ तयोस्तु धनु
षी वित्रेष्ठित्वा शैरिर्महायशः ॥ अथ तौ सायकैस्तौ शैनेयवारयामास संयुगे ॥ १६ ॥ अथान्ये धनुषी चित्रेऽष्ट
चमहाशरान् ॥ सात्यकिं छादयंतौ तौ चैरतुर्लघुसुष्ठु च ॥ १७ ॥ ताभ्यां मुक्ता महाबाणाः कृत्वा बहिर्णवाससः
घोतयंतो दिशः सर्वाः संपेतुः स्वर्णमूषिताः ॥ १८ ॥

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ २९ ॥

वाणांधकारमभवत्तयोराजन्महामुधे ॥ अन्योन्यस्य धनुश्चैव धनुश्चैव विच्छेदुस्ते महारथाः ॥ १९ ॥ ततः कु
हो महाराज सावतो पुद्गदुर्मदः ॥ धनुरन्यत्समादाय सज्जं कृत्वा च संयुगे ॥ २० ॥ सुरप्रेतसु तीक्ष्णेन जनुविंदशि
रो हरन् ॥ आपतन्न छिरो राजन् कुंडलोपचितं महत् ॥ २१ ॥ शंवरस्य शिरो यद्वन्निहतस्य महारणे ॥ शोचय
न्कैकेयान् सर्वान् जगामाशु वसुंधरां ॥ २२ ॥ तं दृष्ट्वा निहतं शरं भ्राता तस्य महारथः ॥ सज्यमन्य धनुः कृत्वा शोने
यं पर्यवारयत् ॥ २३ ॥ सप्तस्था सात्यकिं विध्या स्वर्णं पुंरैः शिलासितैः ॥ न तादव लवना दंति हति हति चाब्रवीत्
२४ ॥ सात्यकिं च ततः स्तूर्णं कैकेयानां महारथः ॥ शरैरनेकसाहस्रैर्वाहोरुरसि चार्ययत् ॥ २५ ॥ सशरैः सतस
र्वैर्गः सात्यकिः सत्यविक्रमः ॥ रराज समरे राजन्स पुष्पद्रव किंशुकः ॥ २६ ॥ सात्यकिः समरे विद्वः कैकेयेन म
हात्मना ॥ कैकेयं पंचविंशत्या विव्याध प्रहसन्निव ॥ २७ ॥ तावन्नोन्यस्य समरे संछिद्य धनुर्वीशु मे ॥ हत्वा च सा
रथिं स्तूर्णं हयांश्चरथिनां वरौ ॥ २८ ॥ विरथा वसियुद्वाय समाजग्मतुराहवे ॥ शतचंद्रचिते गृह्य चर्मणी मुमु
जौ तथा ॥ २९ ॥ विरोचतां महारणे निस्त्रिशवरधारिणौ ॥ यथा देवासुरे युद्धे जंभशक्रौ महाबलौ ॥ ३० ॥

॥ १९ ॥ २० ॥ उपचितमलंकृतं ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ उपहस्तेन तिर्यकहस्तेन ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० विंदानुविंदवधोना

मंडलानिततस्तौ तु विचरंतौ महारणे ॥ अन्योन्यमसितस्तूर्णं समाजग्मतुराहवे ॥ ३१ ॥ अन्योन्यस्य वधे चैव चक्र
तुर्यन्तमुत्तम ॥ कैकेयस्य द्विधा चर्मततश्चिच्छेदसान्वतः ॥ ३२ ॥ सात्यकेस्ततथैवासौ चर्मचिच्छेदपार्थिवः ॥ च
र्मछित्वा तु कैकेयस्तारागणशतैर्दृतं ॥ ३३ ॥ चचार मंडलान्येव गतप्रत्यागतानि च ॥ तंचरंतं महारणे निस्त्रिं
शवरधारिणं ॥ ३४ ॥ उपहस्तेन विच्छेदशोने यस्त्वरयान्वितः ॥ सवर्मा कैकेयो राजन् द्विधा छिन्नो महारणे
३५ ॥ निपपात महेशासौ वज्राहत इवाचलः ॥ तन्निहत्यरणेश्वरः शोने योरथ सत्तमः ॥ ३६ ॥ युधामन्युरथै
स्तूर्णमारुरोह परंतपः ॥ ततो न्यरथमास्थाय विधिं कल्पितं पुनः ॥ ३७ ॥ कैकेयानां महसैन्यं व्यधमसात्यकिः
शरैः ॥ सावध्यमाना समरे कैकेयानां महाचमू ॥ ३८ ॥ तमुत्सृज्य रणेशत्रुं प्रदुष्टावदिशो दश ॥ ३९ ॥ इ
ति श्री महाभारते कर्णपर्वणि विंदानुविंदवधोनाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

॥ मचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥
॥ ३० ॥

श्रुतकर्मा ॥ १ ॥ असिसारः असिसाराधिपतिश्चित्रमेनः आहत्ये स ॥ ३ ॥ मूर्छाजर्धनिद्रां कश्मलं जचितत्वं ॥ ४ ॥
एनं श्रुतकर्माणं ॥ ५ ॥ तं श्रुतकर्माणं ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ सशरेरिति गोष्ठीगोपूथपः शंडो महोषः स यथा शृंगादौ जलं कृतं ए
संजय उ ॥ १ ॥ श्रुतकर्मा ततो राजश्चित्रसेनैर्महीयति ॥ आज्ञे समरे क्रुद्धः पंचाशदिः शिलीमुखे ॥ २ ॥ असिसा
रस्ततं राजन्व वमिर्नतपर्वसि ॥ श्रुतकर्माणमाहत्य स तं विव्याध पंचसि ॥ ३ ॥ श्रुतकर्मा ततः क्रुद्धश्चित्रसे
नं च मुमुखे ॥ नाराचे तसु तीक्ष्णेन मर्मदेशे समार्षयेत् ॥ ४ ॥ सोतिविद्धो महाराज नाराचेन महात्मना ॥ मू
र्छामभिययौ वीरः कश्मलं चाविवेश ह ॥ ५ ॥ एतस्मिन्नंतरे चैनं श्रुतकीर्त्तिर्महायशाः ॥ नवत्याजगतीषा
लं छादयामास पत्तिभिः ॥ ६ ॥ प्रतिलभ्यत तः संज्ञां चित्रसेनो महारथः ॥ धनुश्चिच्छेदसध्वेन तं च विव्याध स
प्तभिः ॥ ७ ॥ सो न्यक्ता मुकमादाय वेगं रुक्मभूषितं ॥ चित्ररूपधरं चक्रं चित्रसेनं शरोर्मिति ॥ ८ ॥ सशरेश्चि
त्रितो राजा चित्रमात्यधरो युवा ॥ युवेव समरे शोभन् गोष्ठीमध्ये खलं कृतः ॥ ९ ॥
॥ वंसः शरैरलंकृत इत्यर्थः ॥ ८ ॥

॥ ३० ॥

१॥ १० ॥ कृतछविः आहितशोभनः ॥ ११ ॥ १२ ॥ मुपत्रिभिः शोभत पुंखवद्विर्नाराचानां शते ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥
श्रुतकर्माणमथ वेनाराचे स्तनान्तरे ॥ विभेदतरसाशूरस्तिष्ठति ह्येति चाब्रवीत् ॥ १ ॥ श्रुतकर्मापि समरे ना
राचेन समर्पितः ॥ सुस्त्रावरुधिरंतत्र गौरिकाई इवाचलः ॥ २ ॥ ततः सरुधिराक्रांगोरुधिरेण कृतछविः ॥ रा
जसमरे वीरः सुपुष्पद्वकिंशुकः ॥ ३ ॥ श्रुतकर्मा ततो राजन् शत्रुणा समभिदुतः ॥ शत्रुसंवारणं क्रुद्धो
द्विधा विच्छेदकार्मुकं ॥ ४ ॥ अथैनं छिन्नधन्वा तं नाराचानां शते स्त्रिभिः ॥ छादयन् समरे राजनिव्याध च सु
पत्रिभिः ॥ ५ ॥ ततो परेण सध्वेन तीक्ष्णेन निशितेन च ॥ जहार सशिरस्त्राणं शिरस्तस्य महात्मनः ॥ ६ ॥
न छिरो न्यपतद्भूमौ चित्रसेनस्य हीति मत् ॥ यदछया यथा चंद्राभ्युतः स्वर्गान्महीतलं ॥ ७ ॥ राजानं निहतं
दृष्ट्वा ते भिसारं तु मारिष ॥ अभ्यद्रवंत वेगेन चित्रसेनस्य सेनिकाः ॥ ८ ॥ ततः क्रुद्धो महोष्ठासस्तस्यैव प्राद्र
वच्छरेः ॥ अंतकाले यथा क्रुद्धः सर्वभूतानि प्रेतगृह ॥ ९ ॥ तेवध्यमानाः समरे तव यौत्रेण धन्विना ॥ व्यद्रवं
तदिशस्त्वर्णं हावदग्धा इव द्विपाः ॥ १० ॥
॥ ११ ॥ प्रेतगृह्यमः ॥ १२ ॥ दावोदावाग्निस्तेन दाग्धाः ॥ १३ ॥

॥ कर्णोटी ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ स्वर्णघंटो सुवर्णमय घटा चिताम् ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

॥ ३१ ॥

तांस्तु विद्रवतो दृष्टानि रुसाहान्निषज्जये ॥ द्रावयन्निर्गुभस्तीक्ष्णैः श्रुतकर्मावरोचत ॥ २९ ॥ प्रतिविंध्यस्तत
श्चित्रं सित्वापंचमिराशुभैः ॥ सारधिंचत्रिमिर्विधाध्यजमेकेषुणापिच ॥ ३० ॥ तंचित्रो नवमिर्धर्मैर्वाङ्को
रुरसि चार्पयत् ॥ स्वर्णपुंखैः प्रसन्नाग्नेः कंकवर्हिणवाजितैः ॥ ३१ ॥ प्रतिविंध्यो धनुः छित्वा तस्य सारतसाय
कैः ॥ पंचमिर्निर्गितैर्वाणैरथैर्नमहिजघ्निवान् ॥ ३२ ॥ ततः शक्तिं महाराज स्वर्णघंटोदुगमदां ॥ प्राहिणोत्त
वपौत्राय घोरा मग्निशिखामिव ॥ ३३ ॥ तामापते तीसहसामहोत्का प्रतिमां तदा ॥ द्विधा धाविच्छेद समरे प्रति
विंध्यो हसन्निव ॥ ३४ ॥ सापयात द्विधा छित्वा प्रतिविंध्यशरेः शितैः ॥ युगांते सर्वभूतानि न्नासये तीयथा
शानिः ॥ ३५ ॥ शक्तिं तां प्रहतां दृष्ट्वा चित्तो गृह्य महागदां ॥ प्रतिविंध्याय चिसे परुक्क जालविह्वलितं ॥ ३६ ॥
साजघान हयांस्तस्य सारधिंच महारणे ॥ रथं प्रमृद्य वेगेन धरणी मन्ययद्यत ॥ ३७ ॥

॥ ३१ ॥

२८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ गात्रावरणं कवचं ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी पंचदशोऽध्यायः
एतस्मिन्नेव काले तुरथा हासुस भारत ॥ समासाघरणेश्वरं प्रतिविंध्यं महाप्रभो ॥ २८ ॥ निर्मिघदक्षिणं बाहुं नि
पयात महीतले ॥ पतिताभासयं चैव तं देशे मशानिर्यथा ॥ २९ ॥ प्रतिविंध्यस्ततो राजंस्तोमरं हेमाक्षितं ॥ प्रेषया
मास संक्रुद्धाश्च तस्य वधकाक्षया ॥ ३० ॥ सतस्य वर्मावरणं सित्वा तद्दयमेव च ॥ जगाम धर्मी तूर्णं महोरग
इवाशयं ॥ ३१ ॥ सपयात तदारजातो मरेण समाहतः ॥ प्रसार्य वियुलौ बाहुपौतौ परिघसन्निभौ ॥ ३२ ॥ वि
त्रं संश्लेष्य निहतं तावकारणशोभिना ॥ अस्य द्रवंतवेगेन प्रतिविंध्यं समंततः ॥ ३३ ॥ सृजंतो विविधान्वाणा
नृशतघ्नीश्च सकिंकिणी ॥ तमवच्छादयामासुः सूर्यमभ्रगणा इव ॥ ३४ ॥ तान् विव्याध महाबाहुः शरज्ज
लेन संयुगे ॥ व्यद्रावयन् नवचमूं वज्रहस्त इवासुरी ॥ ३५ ॥ तेवध्यमानाः समरे तावकाः पांडवैर्नृप ॥ वि
प्रकीर्यंत सहसा वातनुन्नाघना इव ॥ ३६ ॥ विप्रद्रुते बले तस्मिन् वध्यमाने समंततः ॥ द्रोणिरेकोऽप्यया
तूर्णं भीमसेनं महाबलं ॥ ३७ ॥ ततः समागमो घोरो बभूव सहसा तयोः ॥ यथा देवासुरे युद्धे वृत्रवासयोस्विव ॥ ३८ ॥

॥ कर्ण० टी ॥ १५ ॥ श्रीम ॥ १२ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ खड्गगंडकः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ ३२ ॥

स्वरा

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ संजय उवाच ॥ श्रीमसेन ततो द्रोणीं राजन् विव्याध पत्रिणा ॥ परयां युक्ते दशयन्तस्त्रलाघवं ॥ १ ॥ अथैनं युनराजघ्नेन वत्स्य निशितैः शरैः ॥ सर्वमम्मीणि संप्रेक्ष्य मर्मज्ञो ॥ लघुहस्तवत् ॥ २ ॥ श्रीमसेन समाकीर्णो द्रोणिना निशितैः शरैः ॥ रराज समरे राजन् रात्रिवा निवभास्करः ॥ ३ ॥ ततः शरसहस्रेण सुप्रयुक्तेन पांडवाः ॥ द्रोणपुत्रमंबच्छाद्य सिंहनादममुंचत ॥ ४ ॥ शरैः शरांस्ततो द्रोणिः संचार्य युधिपांडवं ॥ ललाटेऽप्याह नद्राज नराचेतस्मयनिव ॥ ५ ॥ ललाटस्थं ततो बाणंधारयामास पांडवः ॥ यथाष्टंगैर्वने दृप्तः खड्गो धारयते नृप ॥ ६ ॥ ततो द्रोणिं रणे श्रीमोयतमानं पराक्रमी ॥ त्रिभिर्विव्याध नाराचैर्ललाटे विस्मयान्निव ॥ ७ ॥ ललाटस्थं ततो बाणे ब्राह्मणे सौम्यरोचत ॥ प्रावृषीव यथासिक्तस्त्रिभृंगः पर्वतोत्तमः ॥ ८ ॥ ततः शरशतैर्द्रोणिं र्हयामास पांडवं ॥ नचैनं कंपयामास मातरि श्वेव पर्वतं ॥ ९ ॥ तथैव पांडवो युद्धे द्रोणिं शरशितैः शरैः ॥ नाकंपयत संतुष्टो चार्यो घट्टवपर्वतं ॥ १० ॥ तावन्त्यो न्यं शरैर्घोरैश्छादयानौ महारथौ ॥ रथवर्यगतौ वीरौ युधुमानौ वलौ कटौ ॥ ११ ॥

॥ ३२ ॥

१२ ॥ कृतप्रतिकृते अन्योन्यास्त्रप्रतिघाते ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

आदित्याविव संवदीतौ लोकस्य करबुभौ ॥ स्वरश्मिभिरिवान्योन्यं तापयंतौ शरोत्तमे ॥ १२ ॥ ततः प्रतिकृते यत्ने कुर्वीणौ तौ महारणे ॥ कृतप्रतिकृते यत्नौ शरसंवैरमीतवत् ॥ १३ ॥ आघ्राविव च संग्रामे चैरतुस्तौ नरोत्तमौ ॥ शरदंष्ट्रोदुराधर्यौ चापवक्रौ मयंकरो ॥ १४ ॥ अहतांतावदशौ च शरजालैः समंततः ॥ मेघजालैरिव छन्नौ गगने चंद्रभास्करौ ॥ १५ ॥ चकाशेन मुहूर्तेन ततस्तावप्यरिंदमौ ॥ विमुक्तावज्जभालेन अंगारकबुधाविव ॥ १६ ॥ अथ तत्रैव संग्रामे वर्तमाने सुदारुणे ॥ अपसव्यं ततश्चक्रे द्रोणीं स्तवृकोदरं ॥ १७ ॥ किरंछरशतैरुग्रैर्धाराभिरिव पर्वतं ॥ नतु नन्मस्तपे श्रीमः शत्रोर्विजयलक्षणं ॥ १८ ॥ प्रतिचक्रे ततो राजन्यां डवोप्यपसव्यतः ॥ मंडलानां विभागेषु गतप्रत्यागतेषु च ॥ १९ ॥ बहत्तु मलं युद्धं तयोः पुरुषसिंहयोः ॥ चरित्वा विविधान् मार्गान् मंडलस्थानमेव च ॥ २० ॥ शरैः पूरणीयते सृष्टेरन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ अन्योन्यस्य बधैर्वै कृत्युर्त्यलमुत्तमं ॥ २१ ॥ द्रष्टुं विरथं चैव कर्तुं मन्योन्यमाहवे ततो द्रोणिर्महास्त्राणि प्रादुश्वके महारथः ॥ २२ ॥ तान्मस्त्रैरेव समरे प्रतिजघ्नेथ पांडवः ॥ ततो घोरं महाराज अस्त्रयुद्धमवर्त्तत ॥ २३ ॥

॥कली.टी.॥ ॥२४॥ २५॥ उत्कनांजनो न्यासिमुखं पातास्ते रावतमिवेति लुप्तोपति ॥२६॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥

॥३३॥

ग्रहयुद्धयथाघोरं प्रजासंहरह्यभूत् ॥ ते वाणाः समसज्जंतमुक्तास्ताभ्यां तु भारत ॥२४॥ द्योतयंतो दिशः सर्वास्तव सै
न्यं समंततः ॥ बाणसंघैर्वृतं घोरमाकाशं समपद्यत ॥२५॥ उत्कापातावृतं युद्धं प्रजानां संक्षये नृप ॥ बाणाभिघाता
संजज्ञे तत्र भारत पावकः ॥२६॥ सविस्फुलिंगो दीप्तार्चिर्यो दिह द्वाहिनीद्वयं ॥ तत्र सिद्धा महाराज संपतंतो ब्रुवन्वचः
२७॥ युद्धानां मति सर्वेषां युद्धमेतदिति प्रभो ॥ सर्वयुद्धानि चैतस्य कलां नार्हति षोडशी ॥२८॥ नेदं शं च पुनर्युद्धं भवि
ष्यति कदाचन ॥ अहो ज्ञानेन संपन्ना बुभौ ब्राह्मणसत्रियो ॥२९॥ अहो शौर्येण संपन्ना बुभौ चोग्रपराक्रमो ॥ अहो
भीमबलो भीमवलीभीमैरतस्य च कृता स्रुता ॥३०॥ अहो वीर्यस्य सारत्वं महोसौ हवमेतयोः ॥ स्थिता वेतो हि स
मरे कालांतक्यमौ ययो ॥३१॥ रुद्रौ द्वाविव संसृजतौ यथा द्वाविव भास्करौ ॥ यमो वा पुरुष व्याघ्रो घोररूपा बुभौरणे
३२॥ इति वाचः स्मश्रूयंते सिद्धानां वै मुहुर्मुहुः ॥ सिंहनादश्च संजज्ञे समेतानां दिवौकसौ ॥३३॥ अद्भुतं चाप्यचिंत्यं
च दृष्ट्वा कर्मतयोरणे ॥ सिद्धचारणसंघानां विस्मयः समपद्यत ॥३४॥

॥३३॥

३५॥ ३६॥ तथैव दशनछंदो कोधासंदृष्टो ह्यौ ॥३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ तौ वाणौ भृशहनाविति हेतोः शराभ्यां जग्नौ

प्रशंसन्ति तदा देवाः सिद्धाश्च परमर्षयः ॥ साधुद्रोणे महाबाहो साधुभीमेति चाब्रुवन् ॥३५॥ तौ शूरो समरे राजन्यरस्य
कृतागसौ ॥ परस्परमुदीक्षेता कोधादुद्वह्य चक्षुषी ॥३६॥ क्रोधरक्ते शणौ तौ तु क्रोधात्स्फुरिता धरो ॥ क्रोधासंद
ष्टदशनौ तथैव दशनछंदौ ॥३७॥ अन्योन्यं छादयंतौ स्मशरवृथा महारथौ ॥ शरंबुधारौ समरे शस्त्रविद्युत्प्रकाशि
नौ ॥३८॥ तावन्मन्यं ध्वजं विश्वासारथिं च महारणे ॥ अन्योन्यं स्पृहयान्निध्वाविमिहते परस्परं ॥३९॥ ततः कु
द्रौ महाराज वाणौ गृह्य महाहवे ॥ उभौ चिक्षिपतु स्तूर्णमन्योन्यं स्पृधेऽपि लौ ॥४०॥ नौ सायकैर्महाराज द्योतमा
नौ च समूरे वै ॥ आजघ्नतुः समासाघवज्जवेगोदुरासदौ ॥४१॥ तौ परस्परवेगाच्च शराभ्यां च भृशहतौ ॥ निपेत
तुर्महावीर्यैरिथो यस्ते तयोस्तदा ॥४२॥ ततस्तु सारथिर्ज्ञात्वा द्रोणपुत्रः मचेतनं ॥ अपोवाहरणाद्राजसर्वसै
न्यस्य पश्यतः ॥४३॥

॥भागभ्यां तयोः तदीययोरथ योरुचस्ते मुखदेशे रथिनीडेति यावत् ॥४२॥ ४३॥

॥ कर्णोटी ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ इति श्री कर्ण पर्वणि टीकायां अश्वत्थामभीमसेनयुद्धं नाम षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ यथा ॥ १२ ॥ ३ ॥ ४ ॥

तथैव पांडवं राजन् विह्वलं तं मुहुर्मुहुः ॥ अयोवाहरथेनाजोसारयि शत्रुतापनं ॥ ४४ ॥ इति श्री महाभारते कर्ण
पर्वणि अश्वत्थामभीमसेनयुद्धं नाम षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ यथा संसप्तकैः सार्द्धं मर्जुनस्यास
वदगः ॥ अन्येषां च महीपातां पांडवेस्तद्वीम ॥ १ ॥ अश्वत्थामस्तस्य युद्धमर्जुनस्य च संजय ॥ अन्येषां च महीपा
तां पांडवेस्तद्वीहिम ॥ २ ॥ संजय उवाच ॥ शृणु राजन्यथा तं संग्रामं ब्रुवतो मम ॥ वीराणां शत्रुभिः सार्द्धं देहपाप्मा
सुनाशनं ॥ ३ ॥ पार्थः संसप्तकबलं प्रविश्याणं वसन्ति भं ॥ व्यशो भयदमित्रघ्नो महाबात इवार्णवं ॥ ४ ॥ शिरांसु
न्मथ्य वीराणां शितैर्मलैर्धनं जयः ॥ पूर्णचंद्राभवक्राणिस्रस्त्रिभूदशनानि च ॥ ५ ॥ संतस्तारसिति सिप्रविना
लेनं लिनेरिव ॥ सुवृत्ताना यतास्तुष्टान् चंदनागरुभूषितान् ॥ ६ ॥ सायुधान्सप्तवक्रांश्च पंचास्योरगसंनिभान्
॥ बद्धन्सुरैरमित्राणां चिच्छेद समरेर्जुनः ॥ ७ ॥ धुर्यान् धुर्येतरांस्तान् ध्वजं श्रयायानि सायकान् ॥ पाणीन् सरलान् स
कृद्भ्रूः चिच्छेद पांडवः ॥ ८ ॥ ॥ ६ ॥ ७ ॥ सरलान् सरलांगुलीयकादिपुक्तान् ॥ सरलानि ति पाठेरलिः कर्पूराश्च कनिष्ठं सक्तः
॥ करः सहिता तपोणीन् ॥ ८ ॥

॥ ३४ ॥

१ ॥ सुसंरब्धा इत्यत्र सुसंमर्दा इति पाठे शोभनः स्वर्गदः संमर्दयेषां तथा भूताः ॥ वासिति पुष्पवती गोः तदर्थः ॥ १० ॥ १२ ॥ छि
न्नेति
रथां नृद्विपान् हयांश्चैव सारोहान् जनुनो युधि ॥ शरैरनेकसाहसैर्नित्ये राजन्यमश्रयं ॥ ९ ॥ तं प्रवीराः सुसंरब्धान् द
माना इव वर्षभाः ॥ वासितार्थमिव कुड्ममण्डपमदोत्कटाः ॥ निघ्नंतमभिजघ्नुस्तेशरैः शृंगैरिव वर्षभाः ॥ तस्येतेषां
च तद्युद्धमस्य ध्वजो महर्षणं ॥ ११ ॥ त्रिलोक्यविजये यद्वहेत्यानां सहवज्रिणा ॥ अस्त्रैरस्त्राणि संवार्य द्विषतां सर्व
तोर्जुनः ॥ १२ ॥ इषुभिर्वद्धाभिस्तूर्णविध्वाप्राणान् जहार सः ॥ छिन्नजिवेणुचक्रास्तद्वतयो धान्समारयीत् ॥ १३ ॥
विध्वस्ता युधत्स्त्रीरान्मुन्मथितकेतनात् ॥ संछिन्नयोः क्रूरस्त्रिकान्विवरूपात्किं क्वरात् ॥ १४ ॥ विस्मस्तबंधुर
युगान्विस्मस्ताश्च प्रमंडलान् ॥ रथान्विशकलीकुर्वन् महाभ्राणी च मारुतः ॥ १५ ॥ विस्मापयन्नेक्षणीयद्विषतां स
यवर्द्धनं ॥ महारथसहस्रस्य समंकर्माकरो जयः ॥ १६ ॥ ॥ त्रिवेणुः उभयतः काष्ठद्वयसहितो धूर्दंडः असश्वकाधरदंडः
१३ ॥ योऽक्राणिवेधनरज्जवः रश्मयः विवरूपात् रथयुगलिरहितान् ॥ कूबरं त्रिवेणोरयभागः ॥ बंधुरं रथतल्यः युगंधु
रयकाहं ॥ १४ ॥ अथ प्रमंडलं रथनीडासयोः संधानकाष्ठजानं विशकलीकुर्वन् ॥ विशेषेण शकलीकुर्वन् ॥ १५ ॥ १६ ॥

॥ कर्ण टीका ॥ १७॥ चंद्रादीनां कांत्वादीन्यथा संख्यं विभक्तु ॥ १८॥ १९॥ २०॥ अमित्रघ्नाः कराः कराकारमग्रफलकं येषां तान् अमित्रघ्नक
॥ ३५॥

सिद्धदेवर्षिसंघाश्च चारणांश्चापितुं हुवुः ॥ देवदुंदुभयोनेदुः पुष्यवर्षाणि चापतन् ॥ १७॥ केशवार्जुनायोर्मूर्ध्नि प्राह
वाक्चाशरीरिणी ॥ चद्राग्निलसूर्याणां कांतिदीप्तिबलुघुती ॥ १८॥ यो सदा वीरानुवीरा विमोक्तौ केशवार्जुनौ ॥ ब्रह्म
ज्ञानाविवाज्यौ वीरावेकरथे स्थितौ ॥ १९॥ सर्वभूतवरो वीरो नरनारायणवुभौ ॥ इत्येतन्महदाश्चर्यं दृष्ट्वा त्वाचभार
त ॥ २०॥ अश्वत्थामसंयत्र कृष्णावभ्यद्रवद्रगे ॥ अयं पांडवमस्यंतममित्रघ्नकरान्शत ॥ २१॥ सेषुणापाणिना हू
यग्रहसद्गोणिरब्रवीत् ॥ यदि मां मन्यसे वीरप्राप्तमर्थमिहातिथिं ॥ २२॥ ततः सर्वात्मना त्वद्युद्धातिथ्यं प्रयत्नमे
वमाचार्यपुत्रेण समाहूतो युयुत्सया ॥ २३॥ बद्धमेतेर्जुनात्मानमिति चाह जनार्दन ॥ संसप्तकाश्च मेव व्याद्रौ गिरा
ह्यते च मां ॥ २४॥ यदत्रानंतरं प्राप्तं शस्यते तद्विमाधव ॥ आतिथ्यकर्माभ्युत्थाय दीयतां यदि मन्यसे ॥ २५॥

रान् ॥ २१॥ अहं पूजयितुं योग्यं ॥ २२॥ २३॥ २४॥ अनंतरं प्रथमं ॥ २५॥

॥ ३५॥

॥ २६॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ आयस्तः यत्नवान् ॥ ३३॥ ३४॥ इषुधिप्रभृतिभ्यः शराः पेतुः लोमभ्योऽपि वर्म
एवमुक्तो बहत्पार्थ कृष्णो द्रोणात्मजांति के ॥ जैत्रेयाविधिना हूतं वायुरिंद्रमिवाधरो ॥ २६॥ तमामंशैकमनसं केश
वो द्रोणिमब्रवीत् ॥ अश्वत्थामन्स्त्रिरोष्ठत्वाग्रहराशुसहस्रच ॥ २७॥ निर्वेष्टुं स तपिडं हि कालो यमुपजीवितां
॥ सृक्ष्मो विवादो विप्राणां सूलौ क्षत्रौ जयाजयो ॥ २८॥ यामप्यर्थयसे मोहाद्विद्यां पार्थ स स्रज्जिह्वा ॥ तामासुमिच्छ
त्युधस्वध्वस्त्रिरोष्ठत्वाद्यपांडव ॥ २९॥ इत्युक्तो वासुदेवेन तथेत्युक्त्वा द्विजोत्तमः ॥ विव्याध केशवं घस्यानाराचेर
र्जुनं त्रिभिः ॥ ३०॥ तस्यार्जुनसुतं क्रुद्धस्त्रिभिर्बाणैः शरासनं ॥ चिच्छेद चान्यदा दत्तद्रौणिघोरतरेधनुः ॥ ३१॥ सज्जं
कृतानि मेघाश्च विव्याधार्जुनकेशवो ॥ त्रिभिः शरैर्वा सुदेवं सहस्रेण च पांडवं ॥ ३२॥ ततः शरसहस्राणि प्रयुता तनुर्बुधा
निचु ॥ ससृजे द्रोणि रायस्तः संस्तम्य चरणेर्जुनं ॥ ३३॥ इषुधेर्धनुषश्चैव ज्यायाश्चैवाथमारिष ॥ बाह्वोः कराभ्यामु
रसो बदनघ्राणनेत्रतः ॥ ३४॥ कर्णाभ्यां शिरसो गेभ्यो लोमवर्मभ्य एव च ॥ रथध्वजेभ्यश्च शरानिष्येतुर्ब्रह्मवादि
नः ॥ ३५॥ ॥ भ्योऽपि च पेतुस्तत्र हेतुः ब्रह्मवादिनः ब्राह्मणः योगबलवदित्यर्थः ॥ ३५॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ ३६ ॥

३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

शरजालेन महता विध्वामा घवपांडवो ॥ ननादमुदितो द्रौणिर्महामेघो घनिस्वनं ॥ ३६ ॥ तस्य तन्निनदं श्रुत्वा पांडवो
चुनमब्रवीत् ॥ पश्यमाधवदोरात्पुत्रस्य मां प्रति ॥ ३७ ॥ वधप्राप्तौ मन्यते नो प्रावेश्य शरवे श्रमति ॥ एषोस्मिह
न्मिसंकल्पं शिष्याच बलेन च ॥ ३८ ॥ अश्वत्थाम्नः शरानस्तान् छित्त्वे कैकं त्रिधा त्रिधा ॥ व्यधमदूरतश्चेदोनीहार
मिव मारुतः ॥ ३९ ॥ ततः सप्तसकान् शयः साश्वसूतरथद्वियान् ॥ ध्वजपन्निगणानुग्रैर्बाणैर्विध्वाधपांडवः ॥ ४० ॥
ये ये ददशिरैतत्र यद्युपास्तदाजनाः ॥ ते ते तत्र शशरैर्व्यासं मे निरेत्तान्मात्मना ॥ ४१ ॥ ते गांडीवप्रमुक्तास्तनाना
रूपाः पतन्निणः ॥ क्रोशसो मे स्तितान् घ्नन्ति द्विपांश्च पुरुषान्तणे ॥ ४२ ॥ भस्त्रैः छिन्नाः करापेतुः ॥ करिणामदवर्षिणं
॥ यथावने परशुभिर्निहताः समुहाडुमाः ॥ ४३ ॥ पश्यान्नुशोलवत्येतुस्ते जागसह सादिभिः ॥ वज्रिवज्रप्रमथिता
यथैवाद्रिचक्रास्तथा ॥ ४४ ॥ गंधर्वनगरकारान् रथांश्चैव मुकमितान् ॥ विनीतैर्जवनैर्युक्तानां स्तितान्युद्धुर्मदैः
॥ ४५ ॥ शरैर्विशकलीकुर्वन्तमित्रानभ्यविचूयन् ॥ स्वलंकृतानश्च सादीन्यत्रीश्चाहन्धनं जयः ॥ ४६ ॥

॥ ३६ ॥

धनं जययुगां तार्कः संसप्तकमहार्णवं ॥ व्यशोषयत दुःशोषं तीक्ष्णैः शरगभस्तिभिः ॥ ४७ ॥ पुनर्द्रौणिर्महोशोलं
नाराचैर्वज्रसन्निभैः ॥ निर्विषेदमहावेगैस्त्वरयन्वज्रपर्वतं ॥ ४८ ॥ तमाचार्यसुतः क्रुद्धः साश्वयंतारमाशुगे
॥ युयुसुरागमद्योदुं पार्यतान् छिनत्ति न हरात् ॥ ४९ ॥ ततः परमसंकुद्धः पांडवे स्त्राण्यवा सजत् ॥ अश्वत्थामा निरूपा
यग्रहानतिथये यथा ॥ ५० ॥ अथ संसप्तकां स्तृप्तां पांडवो द्रौणिमभ्ययात् ॥ अयां क्लेयानिवत्यक्ता हाता योक्ते
यमर्थिनं ॥ ५१ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ संजय उवाच ॥ ततः सप्तमवद्यु
द्धं शुक्रांगिरसचचसोः ॥ न सत्रमसितो व्योमिष्ठः क्रांगिरसयोरिव ॥ १ ॥ संतापयंता ययंता वन्यो न्यदीप्तैः शरग
भस्तिभिः ॥ लोकत्रासकरा वास्तां विमार्गस्थो ग्रहाविव ॥ २ ॥ ततो विध्युद्गुवोर्मधनाराचं नार्जुनोऽहं ॥ स तेन
विवभौ द्रौणिरुर्ध्वरस्मिर्यथारविः ॥ ३ ॥ अथ कृष्णो शरशोतेरश्वत्थाम्नादितोऽहं ॥ स्वरश्मिजालविकचोयु
गां तार्कविवासतुः ॥ ४ ॥

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ महच्छैलं शिलासमूहो यस्मिन् तं महाशोलं पर्वतमिति शेषः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

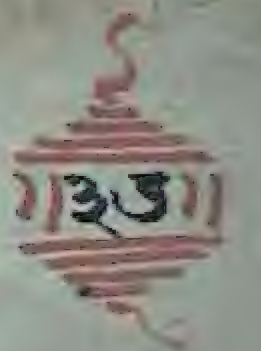
पांडवे स्त्राणीत्यत्र कांडकोपानिति पाठे वाणानां कोशभूतान्निघ्नात्तन्पदे दयत् ॥ ५० ॥ ५१ ॥ इति श्रीकर्णपर्वणि टी०
सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ततः न सत्रमसितः न सत्रं लक्ष्मीकृत्य ॥ विमार्गस्थो वक्रातिचारगो ॥ २ ॥ ३ ॥ कृष्णोऽर्जुनोऽहं आसतुः टी०
पञ्चचक्रतुः ॥ ४ ॥

॥ कर्णः टी ॥

॥ ३७ ॥

ततोर्जुनः सर्वतोधारं ॥ सर्वतोस्त्रधारवर्षवज्रकल्पैः ॥ अमोघैः ॥ अग्निकल्पैः दाहकैः चैव स्वतदंडकल्पैः प्राणहरेः ॥
ततोर्जुनः सर्वतोधारमस्त्रमवाप्तुं सुदेवे सिभूते ॥ द्रोणाय निचाप्यहनपृषत्कैर्वज्राग्निवैवस्वतदंडकल्पैः ॥
५ ॥ स केशवं चार्जुनं चातितेजा विव्याध मर्मस्वतिरोद्रकर्मा ॥ बाणैः सुयुक्ते रतितीव्रवेगे ये राहतो मृत्युरपि व्ययेत
६ ॥ द्रोणेरिषु नर्जुनः सन्निवार्य व्यायुतस्तत्तद्विगुणैः सुपुंगवैः ॥ तं साश्वसूतध्वजमेकवीरमावृत्य संसतकसेन्य
मार्जितम् ॥ ७ ॥ धनुषि बाणानि शुधीर्धनुर्ज्याः पाणि नृभुजान्पाणिगतं च शस्त्रं ॥ छत्राणिकेतं स्फुरगान् रथेषां
वस्त्राणि मात्यान्पथशूषणानि ॥ ८ ॥ मर्माणि चर्मणि चर्मणि प्रियाणि शिरांसि चैव ॥ चिच्छेद पार्थो द्विषतां सुयुक्ते
बीणैः स्त्रितानामपराङ्मुखानां ॥ ९ ॥ सुकल्पिताः स्पन्दनवाजिनागाः समास्त्रिता यन्त्रकृते नृवीरैः ॥ पार्थे रितैर्बाण
शक्ते रिरस्तास्तेरेव सार्द्धं नृवरानियेतुः ॥ १० ॥ पद्मार्कपूष्णेन्दुनिभाननानि किरीटमाभ्यासरणोज्ज्वलानि ॥ मध्वा
ई चंद्रसुरकर्त्तितानि प्रयेतु रुर्यान् शिरांस्यजस्रं ॥ ११ ॥ ॥ ६ ॥ व्यापहतो यतमानस्य जार्जितगतवान् ॥ ७ ॥ ॥ सु
कल्पिताः सुसन्नद्धाः ॥ यत्नकृतेः कृतयत्नैः तैरेव बाणैरेव ॥ १० ॥ ११ ॥

देवैरिषु श्वासौ द्विषश्चेति गजासुरतुल्यैरित्यर्थः ॥ १२ ॥ कराः शृङ्गाः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ तं जश्वत्यामानं तान् तदन्तान् ॥
अयद्विषैर्दवरिषु द्विषासैर्देवारिदर्यापहमत्फदग्रं ॥ कलिगवंगंगनिषादवीराजिघांसवः पांडवमभ्यधावन् ॥ १२
तेषां द्विषानां निचकर्थ पार्थो वर्मणि चर्मणि करान्नियंतन् ॥ ध्वजान्यताकाश्रयततः प्रयेतु र्वर्जाहतानीव गिरेः शि
रांसि ॥ १३ ॥ तेषु प्रसन्नेषु गुरोस्तनूजं बाणैः किरीटिनवसूर्यवर्णैः ॥ प्रछादयामास महाश्रजालैर्वायुः समुद्यंतमि
वांशुमंतं ॥ १४ ॥ ततोर्जुनं पूनिषु सिर्निरस्य द्रोणिः शितै रर्जुनवासुदेवौ ॥ प्रछादयित्वा दिवि चंद्रसूर्यौ ननादसौ
भोद्दवातपांने ॥ १५ ॥ तमर्जुनस्तांश्च पुनस्त्वदीयान्पुर्द्वितस्यैरभिसृत्य शस्त्रैः ॥ बाणांधकारं सहसैव कृत्वा
विव्याध सर्वानिषुप्तिः सुपुंगवैः ॥ १६ ॥ नाप्याददत्संदधन्नैव मुंचन्वाणान् रथे दश्यन् सव्यसाची ॥ रथोश्च नागां
सुरगान्पदातीन्संस्मृतदेहान् ददधुर्हतांश्च ॥ १७ ॥ संधाय नागवरा न्दशाशुद्रौणिस्वरत्नैकमिवोत्ससर्जते
षांचयं चार्जुनमभ्यविध्यन् चान्मुतं निर्विमिदुः सुपुंगवाः ॥ १८ ॥

कृतं बाणांधकारं कृत्वा छित्वा कृती छेदने ॥ १६ ॥ संस्मृताः अन्योन्यं संघटवन्तः ॥ १७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

भारक० टी० समासविद्येन समग्रधनुर्वेदवता १९ अक्रियावानप्रतिकारहितः २० २१ अविकर्णः अविकर्णतुल्यायेः २२
३८

संघाथनाराचवरान्द्राशुद्रोणिस्त्वरत्नेकमिवोऽससर्ज तेषांचपंचार्जुनमभ्यविध्यन्तंचाच्युतं निर्विसिद्धं सुपुंस्वाः
१८ तैराहतो सर्वमनुष्यमुख्यावसकस्त्रवंतौ धनदेन्द्रकल्पौ समासविद्येन तथा सिभूतौ हतौ रणे ताविति मे नि
रेत्ये १९ अथार्जुनं प्राह दशार्हनाथः प्रमाद्यसे किं जहियो धर्मतं कुर्याद्विदोषं समुपेक्षितो यकलो भवेद्याधिरि
वाक्रियावान् २० तथेति चोक्ताच्युतमप्रमादीद्रोणिप्रयत्नादिषु भिस्ततश्च भुजौ वरोचंदनसारदिग्धो वक्षः
शिरोऽथा प्रतिमौ तथोरू २१ गांडीवमुक्तेः कुपितो विकर्णेद्रोणिं शूरेः संयतिनिर्विभेद छित्वा तुरग्मी स्तरगानभ्यवि
ध्यन्ते तैरणायाह्वयतीव दूर २२ सतैर्दतो वातजवे स्तरंगेद्रोणिर्दं पार्थ शरासिभूतः इयेष नावृत्त्यपुनस्त
योद्वं पार्थो न मसार्द्धमनिमान्विमृष्य जानन्नजयं नियतं वृद्धिर्वीरे धनं जयेचांगिरसां वरिष्ठः २३

आंगिरसां आंगिरो गोत्राणां मध्ये २३

३८

२४ २५ ओघनादिना जलोद्यवन्तादवता २६ इति श्रीकर्णपर्वणि टी० अष्टादशोऽध्यायः १८ अथोत्त
रेण उत्तरतः वध्यतां वध्यमानानां १ २ ३ अनवरः अहीनः ४ अकुशग्रहे अंकुशधारणे हास्तियुद्धे इत्यर्थः

सतैर्दतो वातजवे स्तरंगेद्रोणिर्दं पार्थ शरासिभूतः इयेष नावृत्त्यपुनस्तयोद्वं पार्थेन सार्द्धमनिमान्विमृष्य जान
न्नजयं नियतं वृद्धिर्वीरे धनं जयेचांगिरसां वरिष्ठः २३ नियम्य सहयान्द्रोणिः समाश्वास्य चमारिष रथाश्वनर
संवाधं कर्णस्य प्राविशद्वलं २४ प्रतीयकारिणी रणादश्च त्थाम्नि तद्देहयेः मंत्रोषधिक्रियायोगैर्व्याधौ देहादि
बोध्यते २५ संसप्तकानसिमुखोषयांतो केशवार्जुनौ वातोद्धूतपताकेन स्पंदनेनौघनादिना २६ इति श्री
महाभारते कर्णपर्वणि अष्टादशोऽध्यायः १८ संजय उवाच अथोत्तरेण पांडुना सेनायाध्वनिरुत्थितः र
थनागाश्वपत्नीनां दंडधारेण वध्यतां १ निवर्त्तयित्वा तुरथं केशवार्जुनमब्रवीत् बाहयन् नैव तुरगान् गरुडा
निलरंहसः २ मागधोप्यतिविक्रान्तो हिरदेन प्रमाथिना भगदत्तादनवरः शिखया च बलेन च ३ एनं हत्वा
निहंतासि पुनः संसप्तकानिति वाक्यान्ते प्राप सत्पार्थ दंडधारां तिकंषति ४ समागधानां प्रवरो प्रवरोऽंकुशग्रहे

कर्ण० टी०
३९

प्रसह्यो विकचो यथाग्रहः सपलसेनां प्रमथयदारुणो मही समग्रो विकचो यथाग्रहः ५ संकुलितं दानवनागसन्निभं
महाभ्रनिर्झरिदमभिन्नमर्दनं रथाश्वमातंगगणान्सहस्रशः समास्थितो हंति शरैर्नरानपि ६ रथानधिष्ठाय सवाजिस
रथीन्तरांश्च पादैर्द्विरहो व्यपोथयत् द्विपांश्च पद्मां ममुदेकरेण च द्विपोत्तमो हंति पेकालचक्रवत् ७ नरांस्तु काष्ठीय
सवर्मभूषणान्निपात्य साश्चानपि पान्निभिः सह व्यपोथयदंति वरेण शुष्मिणा सशब्दस्खलनलयथा तथा ८ अथा
जुनो ज्यातलनेमिनिस्वने मृदंगमेरीबद्धशंखनादिते रथाश्वमातंगसहस्रसंकुले रथोत्तमेनाप्यपतत् द्विपोत्तमं ९
ततो जुने द्वादशभिः शरोत्तमेर्जनाई नं षोडशभिः समार्षयत् सदंडधारस्तुरगांश्चिभिस्त्रिभिस्तोननादप्रजहा सचा
सकृत् १०

ग्रहे जादिग्रहसमूहे युद्धपरिग्रहे च अप्रसह्यः विकचः कवोपलक्षितशिरोरहितः केतुरूपी ग्रह इव विक
चो विस्तीर्णो ग्रहः धूमकेतुरपी उत्थाग्रहः ५ दानवनागसंनिभं गजासुरोद्यमं गजमित्यर्थान्समास्थितः स न हंतीत्यन्वयः
६ रथान्पादौ रधिष्ठाय आक्रम्य ममुदे मर्दयामासेत्युत्तरार्द्धस्यानुकर्षः एवं करेण शृङ्गयानराहीनपोथयदिति एवं
द्विपोहंति रथादीनित्यर्थात् ७ शुष्मिणा बालवता स्खलं सुषिरं तणविशेषं ८ संकुले रणदेशे इति समर्थान्त्रेयं ९ १०

३९

सगुणेषु कार्मुकं मौवी बाणसहितधनुः नियतन्वितारं ११ घनाघनो घातुकमन्नदंतिनोरिति विश्वः १२ सहेव युगपत्

ततोऽप्यपार्थः सगुणेषु कार्मुकं च कर्षभैर्ध्वजमप्यलंकृतं पुनर्नियं ह सहसा पादगोत्तन्ततः सचुक्रोधगिरिब्रजे श्वरः
११ ततो जुने भिन्नकटेन दंतिना घनाघनेतानलतुल्यवर्चसा अतीव सुसौमयिषुर्जनाई नं धनं जयं चाभिजघान तोमरेः
१२ अथास्य बाहू द्विपहस्तसन्निभौ शिरश्चूर्णैर्दुनिभाननं त्रिभिः सुरैः प्रचिच्छेद सहेव पांडवस्ततो द्विपं बाणशोतेः स
मार्षयत् १३ सपार्थबाणोऽपनीय हृषणैः समाचितः कांचनवर्मभूषणैः तथा च काशे निशिपर्वतो यथा हावाग्निना
ध्रुज्वलितोऽधिद्रुमः १४ सदेव नार्त्तबुदनिस्वने नदंश्चरन् भ्रमन् रवंलितो तरो इवत् पापातरुणः सनियन्तकस्त
थापथागिरिर्वज्रविदारितस्तथा १५ हिमावदातेन सुवर्णमालिना हिमाद्रि कूटप्रतिमेन दंतिना हस्ते रणे भ्रातरि दं
भ्रातरि दंडावजज्जिघांसुरिंशवरजं धनं जयं १६

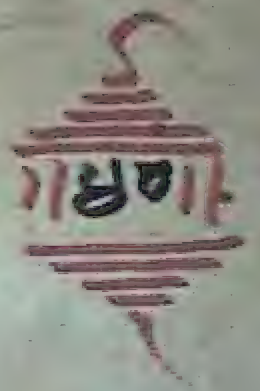
१३ १४ चरन् गच्छन् भ्रमन् भ्रांतिं प्राप्नुवन् अतएव प्रसवलितोऽन्तरः मध्ये सवलन्नित्यर्थः सनियन्तकः महामात्र
सहितः पपात तथा पातयोग्यं यथा स्यात्तथा रूपी डितो यथैवं भूतः पपातेति पृथगन्वयः १५ इंशवरजं विष्णुं कृष्ण
मित्यर्थः धनं जयं च जिघांसुर्दंडावजजत् दंतिना सहेति शेषः १६

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ ४० ॥

नर्दयनशृङ्गकारयन् ॥ १७ ॥ १८ ॥ अस्तात् अस्ता चलात् ॥ १९ ॥ २० ॥ गजोत्तमाः महागजास्तदाः ॥ तौ दंडधारतद्भ्रात्रे
सतोमरे रर्ककरप्रभे स्त्रिमिर्जनाई नंपंचमिरर्जुनं शिनेः ॥ समर्पयित्वा विननादनर्दयंस्ततोऽस्य बाहू निचकर्त्त पां
डवः ॥ १७ ॥ सुरप्रहृतौ सुहृशंसुतोमरोऽशुभांगदो चंदनरूपितौ सुजो ॥ गजात्पतंतौ युगपद्विरेजतु र्यथा द्विशृंगा
दुचिरो महोरगौ ॥ १८ ॥ तथार्द्धचंद्रेण हतं किरीटिना पपात दंडस्य क्रिरः सिति द्विपात् ॥ सशोणितार्द्रो निपतन्नि
रेजे दिवाकरोस्तादिव यश्चिमां दिशं ॥ १९ ॥ अथ द्विपंश्चेतवराभ्रमन्निभं दिवाकरं शुप्रतिभेः शरोत्तमेः ॥ विसेद
पार्थः सपपातनादयन् हिमाद्रिकूटं कुलिशाहतं यथा ॥ २० ॥ ततोपरेतत्प्रतिमा गजोत्तमा जिगीषवः संयति
सव्यसाचिना ॥ तथा कृतास्ते च तथैव तौ द्विपोतनः प्रस्रं सुमहद्वियोर्बलं ॥ २१ ॥ गजारथाश्वाः पुरुषाश्च संघ
शः परस्परघ्नाः परिपतुराहवे ॥ परस्परं प्रसवलितास्समादिताः पशुनिपेतुर्बद्धाः पाणिना हताः ॥ २२ ॥ अथार्जु
नं स्वेपरिवार्य सैनिकाः पुरंदरं देवगणा इवाबुवन ॥ अस्मैऽयस्मान्मरणादिव प्रजाः सर्वीर दिष्ट्या निहतस्व
यारिषुः ॥ २३ ॥
द्विपोसाध्यक्षौ तथा कृतौ छिन्ना तथा नेपि कृताः छिन्नाः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

२४ ॥ २५ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ प्रत्या ॥ १ ॥ २ ॥ धूर्यान् श्रेष्ठान् धूर्यगतान्
नचेदरक्षिष्य इमं जनं भयात् द्विषद्विरेवं बलिभिः प्रपीडितं ॥ तथा सविष्यत् द्विषतां प्रमोदनं यथा हतेष्वेधिद
नोरिस्मृदन ॥ २४ ॥ इतविभूयश्च सुहृदिरीरिता निशम्य वाचः सुमनास्ततोर्जुनः ॥ यथानुरूपं प्रतिपूज्य तं ज
नं जगाम र्जिससप्तकसंघहापुनः ॥ २५ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ संज
यउवाच ॥ प्रत्यागत्य पुनर्हिर्जघ्ने ससप्तकान् बहून् ॥ वक्रातिवक्रगमनादंगारक इव ग्रहः ॥ १ ॥ पार्थ बाणहता
राजन्तराश्चरथकुंजराः ॥ विचे लुर्बभ्रमुर्नेष्टुः पेतुर्मस्तुश्च भारत ॥ २ ॥ धूर्यान् धूर्यगतान् सूतान् ध्वजांश्चापा
निसायकान् ॥ पाणिन्याणि गतं शस्त्रं बाहूनापिशिरांसि च ॥ ३ ॥ भस्त्रैः सुरैरर्द्धचंद्रैर्वसदंतैश्च पांडवः ॥ चिच्छेद
मित्रवीराणां समरे प्रतियुध्यतां ॥ ४ ॥ वासितार्येषु पुंसंतो वृषभा वृषसं यथा ॥ निपतंत्यर्जुनं शूराः शतशोऽथ स
हस्रशः ॥ ५ ॥
वाहादीन् जमित्रं वीराणां चिच्छेदेति द्वयोः संबंधः ॥ ३ ॥ ४ ॥ वासितार्ये वासिताकरिणि नार्यो वासितं सुरभीकृते इति विश्वः
यथा स्वयं वरस्यां स्त्रियं प्राप्नुवृषभाभ्य जवृषभाभ्य तेषां पृथं वृषभा वृषसं श्रेष्ठयोऽथ कुले जहं पूर्विकयानिपतति ए

॥ कर्ण०टी० ॥
॥ ४१ ॥

वंधुदेऽर्जुनं प्राप्नुं राजान इत्यर्थः ॥ वासितं अतिश्रेष्ठं राज्यादिकं वाचस्त ॥ ५॥ ॥ तस्य उग्रायुधसुतस्य अपाहरदुर्जनः ॥
७॥ उल्लग्रे ग्रीष्मे गते सति प्रावृषीत्यर्थः ॥ उल्लग्रे ग्रीष्मे गतो यनीतो यत्र स उल्लगः कालविशेष इति विग्रहः ॥ ८॥ अ
तेषां तस्य च तद्युद्धमभवत्त्रो महर्षिणं ॥ त्रैलोक्यविजये यादृग्देत्यानां वाजिणा सह ॥ ९॥ तमविध्यन्निमिर्बो रौर्देदश्वके
रिवाहिभिः ॥ उग्रायुधसुतस्तस्य शिरः कायाः दयाहरत् ॥ १०॥ तेर्जुनं सर्वतः क्रुद्धानां शस्त्रैरवीवृषन् ॥ मरुद्भिः प्रे
रिता मेघा हि मवंतमिवोल्लग्रे ॥ ८॥ अस्त्रैरस्त्राणि संवार्य द्विषतां सर्वान् तोर्जुनः ॥ सम्यगस्त्रैः शरैः सर्वानहितान ह
न्वद्गन् ॥ ९॥ छिन्नत्रिवेणुसंघाता हताश्चान्यार्क्षिसारथीन् ॥ विस्त्रस्तहस्तहृणीरान्ति अक्रयकेतनात् ॥ १०॥ सं
छिन्नरश्मिपोकान् व्यनुकर्षयुगान् रथान् ॥ विध्यस्तसर्वसैन्याहान्याणश्चक्रेर्जुनस्तदा ॥ ११॥ ते रथास्तत्र वि
ध्यस्ताः पराध्यासां त्यनेकशः ॥ धनिनामिव वेश्मानि हतान्यग्रनिलांबुभिः ॥ १२॥ द्विपाः संसिन्धवर्माणां वज्राशनि
समेः शरैः ॥ पेतुर्गिर्यग्रवेश्मानि वज्रपातान्निभिर्यथा ॥ १३॥

॥ स्त्रैः क्षिप्तैः ॥ १०॥ अनुकर्षः रथाधस्तुदारु ॥ ११॥ १२॥ १३॥

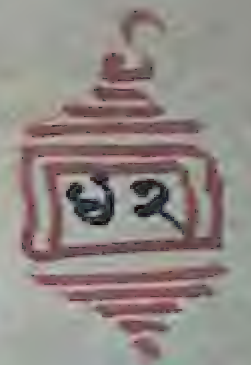
निर्जिह्वात्राः निर्गताः ॥ जिह्वाः अत्राणि च ये पांते ॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ ॥
सारोहास्तरगां ये तुर्वहवोर्जुनतादिताः ॥ निर्जिह्वात्राः क्षितौ सिणारुधिरार्द्राः सुदुर्दशाः ॥ १४॥ नराश्वनागाना
राचैः संस्पृताः सव्यसाचिना ॥ वस्त्रमुश्रुसवलुः पेतुर्नेर्मलुष्यमारिषः ॥ १५॥ अनेकैश्च शिलाधौतैर्वज्राशनिवि
षो ममैः ॥ शरैर्निजघ्निवान्यार्थो महेंद्र इव दानवान् ॥ १६॥ महार्हवर्माभरणानां नारूपांश्च रायुधाः ॥ सरथाः सध्वजा
वीराहताः पार्थेन शेरते ॥ १७॥ विजितीषु लपकर्मणां विशिष्टाभिजनश्रुताः ॥ गताः शरीरैर्वसुधामूर्जितैः कर्मभिर्दि
वं ॥ १८॥ अथार्जुनं रथवरं त्वदीयाः समप्तिद्रवन् ॥ नानाजनपदाध्यक्षाः सगणा जेतमन्यवः ॥ १९॥ उहमानार
थाश्चेतैः पत्रयश्च जिघांसवः ॥ समभ्यधावन्त्यस्य तोविविधं क्षिप्रमायुधं ॥ २०॥ तदायुधमहावर्षयुक्तं यो ध
महां बुद्धेः ॥ व्यधमन्निशितैर्बाणैः क्षिप्रमर्जुनमारुतः ॥ २१॥ साश्वपत्निद्विपरथं महाशस्त्रौघसंघवं ॥ सहसा सं
तितीर्य तं पार्थं शस्त्रास्त्रसेतुना ॥ २२॥ अथाब्रवीद्वासुदेवः पार्थ किं क्रीडसे नघ ॥ संसप्तकान् मथ्येनांस्ततः कर्ण
वधेत्वर ॥ २३॥ तथेत्युक्त्वा र्जुनः कलशशिष्टां संसप्तकास्तदा ॥ आक्षिप्य शस्त्रेण बलादेत्यानिद्र इवावधीत् ॥ २४॥

॥ कर्ण० टी० ॥ १२५ ॥ १२६ ॥ १२७ ॥ १२८ ॥ कलापान् अलंकारान् ॥ १२९ ॥ १३० ॥ आकीर्णान्सर्वतोविसिक्तान् ॥ १३१ ॥ १३२ ॥ १३३ ॥ १३४ ॥ १३५ ॥

॥ ४२ ॥

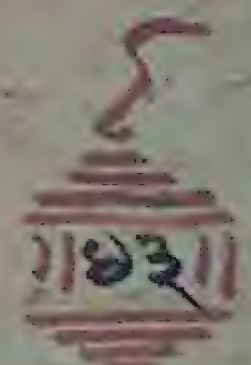
आदहसंदधनिषूनदहः केऽश्विद्वेजेर्जुन ॥ विमुंचन्वाशरान् शीघ्रं दश्यते वेदितैरपि ॥ १२५ ॥ आश्चर्यमतिगोविंदः
सममन्यतथारत ॥ हसांशुगौरास्तेसेनाहसाः सरइवाविरान् ॥ १२६ ॥ ततः संग्रामभूमिं च वर्त्तमाने जनक्षये ॥
अवेक्ष्यमाणो गोविंदः सव्यसाचिनमब्रवीत् ॥ १२७ ॥ एष पार्यमहारौद्रो वर्त्तते भरतस्य ॥ पृथिव्यां पार्थिवानां
वैदुर्यो धनं हते महान् ॥ १२८ ॥ पश्य भारत चापानि रुक्मपृष्ठानि धन्विनां ॥ महतां चापविद्वानि कलापानि युधि
स्तथा ॥ १२९ ॥ जातरूपमयैः पुरैः शरांश्च नतपर्वणः ॥ तैलधोतांश्च नाराचानि मुक्तानि वपन्नगान् ॥ १३० ॥ आ
कीर्णान्सोमरांश्चापि विचित्रान् हेमभूषितान् ॥ चर्मणिचापविद्वानि रुक्मपृष्ठानि भारत ॥ १३१ ॥ सुवर्णविकृता
न्याणान् शक्तीः कनकभूषिताः ॥ जांबुनदमयैः पद्मेर्बद्धाश्च विपुला गदाः ॥ १३२ ॥ जातरूपमपीरुहीः पट्टिश
हेमभूषितान् ॥ दंडैः कनकचित्रैश्च विप्रविद्वान् रथधान् ॥ १३३ ॥ परिधानं सिंदियालांश्च लुसुंडीः कुरापान
पि ॥ अयमुक्तांश्च पतितान् सुसलानि गुरुणि च ॥ १३४ ॥ नानाविधानि शस्त्राणि प्रगृह्य जयगृह्णिनः ॥ जीवंत इव दश्यं
ते गतसत्त्वास्तरस्त्रिनः ॥ १३५ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

॥ ४३ ॥

विद्वान् सादिध्वजायेषु सुवर्णविकृताः कुथाः ॥ विचित्रान्मणिचित्रांश्च जातरूपपरिकृतान् ॥ ४७ ॥ अश्वास्तरपरिस्तो
मान् रांकवान्यतिनान् भुवि ॥ चूडामणीत्तरेंद्राणां विचित्राः कांचनस्रजः ॥ ४८ ॥ छत्राणि चापविद्वानि चामरव्यजना
नि च ॥ चंद्रनक्षत्रभासैश्च वदनैश्चारुकुंडलैः ॥ ४९ ॥ कृतसम्पन्नैराकीर्णपूर्णचंद्रनिभैर्मही ॥ कुमुदोत्पलपद्मा
नां खंडैः कुल्लयथासरः ॥ ५० ॥ तथामहीभृतां वक्रैः कुमुदोत्पलसन्निभैः ॥ तारागणविचित्रस्य निर्मलंदुहतिविषः
॥ ५१ ॥ पश्येमानभसस्तुल्यां शरन्नक्षत्रमालिनी ॥ एतत्तवैवानुरूपं कर्माजुन महाहवे ॥ ५२ ॥ दिवि वा देवराजस्य त्व
या यत्कृतमाहवे ॥ एवं तान् दर्शयन् कृष्णो युद्धभूमिं किरीटिने ॥ ५३ ॥ गच्छन्नेवाष्टलोचं दुर्मोधनवले महत् ॥ शं
खदुंदुभिर्निर्घोषं भेरीषणवनिस्वनं ॥ ५४ ॥ रथाश्च गजानांश्च शस्त्राणांश्च दारुणान् ॥ अविश्यत हूलं कृष्णस्तर
गैर्वातवेगितैः ॥ ५५ ॥ पांडेनाभ्यर्दितं सैन्यं त्वदीयं वीक्ष्य विस्मितः ॥ सहिनानां विधैर्वाणैरिषस्त्रप्रवरो युधि ॥ ५६ ॥
न्यहनद्विषतां पूगान् गतामूनंतको यथा ॥ गजवाजिमनुष्याणां शरीराणि शितेः शरैः ॥ ५७ ॥

३६॥ वाजीनां शरीरैरिति संबंधः ॥ दैर्घ्यमार्घ्यं ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ॥

गहा विमथितैर्गत्रैर्मुसलैर्मिन्नमस्तकान् ॥ गजवाजिरथैः शुण्णान्यपयो धातुहस्तशः ॥ ३६ ॥ मनुष्यगजवाजी
नां शरणात्सहितो मरैः ॥ निस्त्रिंशैः पट्टिशैः पशैर्नखैर्लंगुदैरपि ॥ ३७ ॥ शरीरैर्बद्धधातुभिः शोणितौघपरिप्लुतेः ॥
गता सुप्तिरमित्रघ्नसंहतारणभूमयः ॥ ३८ ॥ बाहुभिश्चंदनादिभ्यः सांगदैः शुभभूषणैः ॥ सतलत्रैः सेकपूरैर्भाति
भारतमेदिनी ॥ ३९ ॥ सांगुलित्रैर्भुजाग्रैश्च विप्रविद्धैरलंकृतैः ॥ हस्तिहस्तोपमैः छिन्नैरुत्तमिश्चतरस्विनां ॥ ४० ॥ ब
द्धचूडामणिवरैः शिरोभिश्च सकुंडलैः ॥ रथांश्च बद्धधातुभ्यां नेमकिंकिणिनः शुभात् ॥ ४१ ॥ अश्वांश्च बद्धधातु
पशोः शोणितेन परिप्लुतान् ॥ अनुकर्षानुपासांगान् पताकाविविधान् ध्वजान् ॥ ४२ ॥ योधानां च महाशस्त्रानां दुरांश्च
प्रकीर्णकान् ॥ निरस्तजिह्वात्मातंगान् शयानान्यवतौपमान् ॥ ४३ ॥ वैजयंतीर्विचित्राश्च हतांश्च गजयोधिनः ॥
वारणानां परिस्तोमास्तु युक्तानेककवलान् ॥ ४४ ॥ विपाटितविचित्राश्च रूपचित्राः कुथास्तथा ॥ मिन्ताश्च बद्धधा
तुघटाः ॥ पतद्भिश्चूर्णितागजैः ॥ ४५ ॥ वैदूर्यमणिदंडांश्च पतितान् श्वांकुशान् भुवि ॥ अश्वानां च युगापीडान् रत्नचित्रान्
॥ रच्छदन् ॥ ४६ ॥

५८ ॥ ५९ ॥ ॥ इति श्रीकर्णपर्वणीटीका ॥ विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ श्लोकः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ॥

जित्वा प्रहरतं श्रेष्ठो विदेहासूतपातयत् ॥ शत्रुनरिरेस्त्राणि नानाशस्त्राणि सायकैः ॥ ५८ ॥ जित्वा तान वधीष्ठ नृन्यायः
शक्र इवा सुरान् ॥ ५९ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ श्रोतुं स्वपापपूर्वमेव
प्रवीणो लोकविश्रुतः ॥ तत्त्वस्य कर्मसंज्ञा मे त्वया संजय कीर्तितं ॥ १ ॥ तस्य विस्तरश्चो ब्रूहि प्रवीरस्य ह्यविक्रमं ॥
शिखां प्रभावं वीर्यं च प्रमाणं दर्पमेव च ॥ २ ॥ संजय उवाच ॥ सीमाद्रोणकपद्रोणिकर्णोर्जुनजनार्दनान् ॥ समास
विद्यान् धनुषि श्रेष्ठान्यान्मन्यसे रथात् ॥ ३ ॥ यो ह्यस्त्रिपतिवीर्येण सर्वान्नेतान्महारथान् ॥ न मेनेचात्सेना तुल्यं कं
चिदेव न रे श्वरं ॥ ४ ॥ तुल्यतां द्रोणसीमाभ्यामात्मनो यो ममृष्यते ॥ वासुदेवार्जुनाभ्यां च नूनतां नैष्ठतात्मनि ॥ ५ ॥
स पांडो नृपतिश्चेष्ट सर्वशस्त्रभृतां वरः ॥ कर्णस्यानीकमहनत्पराभूत इवांतकः ॥ ६ ॥ तदुदीर्णरथाश्च चपानि
प्रवरसंकुलं ॥ कुलावचक्रवर्जं तं पांडो नाभ्याहतं बलान् ॥ ७ ॥ बभूव स तत्त्वज रथान्विप्रमुदाहतद्विपान् ॥ स
म्यगस्ते शरैः पांडो वायुर्मद्यानि वासियत् ॥ ८ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ ४४ ॥

१॥ सः पांड्यः व्यसनकरोदिति द्वयोः संबंधः ॥ ११ ॥ १२ ॥ मुष्टिस्त्रिष्टायतज्यं ॥ मुष्टिदेवोस्त्रिष्टायतज्यं ॥ मुष्टिदेवोस्त्रिष्टायतज्यं ॥

तदुदीर्णरथाश्च चपानि प्रवरसंकुलं ॥ कुलालचक्रवद्भूतं पांड्येनाभ्याहतं वलात् ॥ ७ ॥ व्यसृतध्वजरथानि
प्रयुद्धाहतद्विपान् ॥ सम्यगस्तेः शरैः पांड्योवायुर्मैघानि वासियन् ॥ ८ ॥ द्विरदाद्विरदारोहानि पताकायुधध्व
जान् ॥ सपादयश्चानहनद्वजेणाद्रीनिवाद्विहा ॥ ९ ॥ सशक्रियासत्स्मीरानश्वारोहान् दयानपि ॥ पुलिंदस्व
सबाह्नीकनिषादांश्च ककुतलान् ॥ १० ॥ दाक्षिणात्यांश्च भोजाश्च शूरान्संग्रामकर्कशात् ॥ विशस्त्रकवचान्वाणेः
कृत्वा चैवाकरोद्भूतान् ॥ ११ ॥ चतुरंगं चलं बाणैर्निघ्नं तं पांड्यमाहवे ॥ दृष्ट्वा द्रोणिरसंभ्रांतस्ततो राजानामभ
यात् ॥ १२ ॥ आभ्याष्य चैनं मधुरमासितस्तमभीतवत् ॥ ग्राहप्रहरतांश्चेहः स्मितपूर्वसमाद्वयत् ॥ १३ ॥ राज
न्कमलपत्राक्षविशिष्टासिजनश्रुत ॥ वज्रसंहननप्रख्यप्रख्यातबलपौरुष ॥ १४ ॥ मुष्टिस्त्रिष्टायतज्यं च
व्यायताभ्यां महदनु ॥ दोभ्यां विस्फारयन् भासिमहाजलदवद्भूतं ॥ १५ ॥

यस्य तथा एकस्मिन्नेव क्षणे यद्वनुर्मंडलाकारं च दृश्यत इति भावः ॥ १५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

वर्षतमन्मत्रः ॥ १६ ॥ प्रमथसे प्रमथामि ॥ १७ ॥ सम्यहाजति वृष्ट्या धान्यहाफ्रादिर्गजत् ॥ १८ ॥ १९ ॥ ताडितः द्रौणि

शरवर्षेर्महावेगैरमित्रानसि वर्षतः ॥ मदन्यंतानुपत्रपामि प्रतिवीरं तवाहवे ॥ १६ ॥ रघद्विरदपत्यश्वानेकः प्र
थमसेवद्भूतः ॥ मृगमंघानिवारण्ये विभीभीमबलोद्दरिः ॥ १७ ॥ महतारथघोषेणादिवंभूमिंचतादयन् ॥ व
र्षांतेमस्यहामेघोभासीदाद्रीदीवयार्थिवः ॥ १८ ॥ संस्पृशानः शरंस्तीक्ष्णं स्तूणादाशीविषोयमान् ॥ मयैवै
केन युध्यस्व त्र्यंबकेणांधको यथा ॥ १९ ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्ताप्रहरेति च ताडितः ॥ कर्णिना द्रोणतनयं वि
व्याध मलयध्वजः ॥ २० ॥ मर्मभेदिभिरत्कयैर्बाणैरग्निशिखोपमेः ॥ स्मयन्तन्महनद्रौणिपाड्यमाचार्य
सत्तम ॥ २१ ॥ ततो यरान्सुतिक्ष्णाग्रान्नाराचान् मर्मभेदिनः ॥ गत्या दशम्या संयुक्तानश्चत्थामाववास्त्रजत्
२२ ॥ तान् शरान्छिनत्पांड्यो नवीर्भानिर्निशितैः शरैः ॥ चतुर्भिरर्दयच्छाश्वानां कुतेवसवोभवन् ॥ २३ ॥ ॥

नामलावयत् ॥ कृत्रिमो ध्वजो यस्य ॥ मलयध्वज इति प्रवीरस्यैव नामानरं वा ॥ २० ॥ २१ ॥ गत्या दशम्या उन्मु

॥ कर्ण० टी० ॥
॥ ४५ ॥

रव्याभिमुखीतीर्षडः मंदगोमूत्रिकाध्रुवारखठितायमकाक्रांताक्रुष्टेतीषुगतिर्विदुः ॥ शिरोहृदयपार्श्वदेशास्त
शस्त्रिस्तः सराइषडिन्नत्वकगोमूत्रिकाकवचनिकतनीमव्यायसव्यगामिनी ॥ ध्रुवानियमेनलक्ष्यभेदिनी ॥
खलितालस्यच्युता ॥ यमकाक्रांतालस्यंभित्वाभित्याऽसकृन्निर्गताक्रुष्टालक्ष्येकदेशस्यबाह्वोर्देहंतीतिनवग

अथद्रोणसुतस्येष्टंस्तंछित्वा निशितैः शरैः ॥ धनुर्ज्योविततां पांश्चिच्छेदादित्यतेजसः ॥ २४ ॥ दिव्यधनुर
याधियं कृत्वाद्रोणिरमित्रहा ॥ प्रेक्ष्यचाशुरथेयुक्तां चरैरन्याहयोत्तमान् ॥ २५ ॥ ततः शरसहस्राणि प्रेष
यामास वै द्विजः ॥ इषुसंवाधमाकाशमकरोदिशयवच ॥ २६ ॥ ततस्तानस्यतः सर्वान्द्रोणेर्बाणान्महात्मनः ॥
जानानोपशयान्पांडोरातयत्पुरुषर्षभः ॥ २७ ॥ प्रयुक्तांस्तान्ययत्नेन छित्वाद्रोणे रिपून्निशि ॥ चक्ररक्षोरणे तस्य
प्राणदनिशितैः शरैः ॥ २८ ॥

॥ तपः ॥ दशमी गतिस्तु शिरसा सहस्रपातिनी अतिकुष्ठनाम ॥ तया गत्वा प्रक्षि
प्तानपिशरान्नवसंख्याकान्नवभिः शरैः अछिनदितिसंबंधः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ॥

॥ ४५ ॥

पृषातुजः पृषात्मज इति पाठे पिसरवार्थः वृष्टेः सूर्यप्रभववत्त्वदर्शनात् ॥ २९ ॥ अष्टदश भवाद्यानि ॥ अष्टौ शकटा

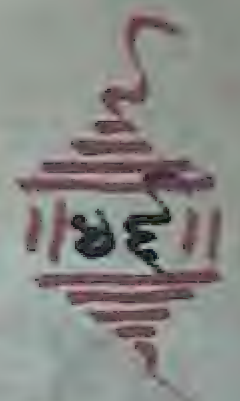
अथारेर्लीद्यं वंदद्वाकुंडलीकृतकार्मुकः ॥ प्रास्यद्रोणसुतो बाणान्दृष्टिं पृषात्मजो यथा ॥ २९ ॥ अष्टावहगवान्मूढः
शकटानियदायुधं ॥ आहूस्तदहसागेन द्रोणिश्चिंसेयमारिषः ॥ ३० ॥ तमंतकमिनक्रुद्धमंतकस्यांतकोपमं ॥ यं
येददशिरे तत्र विसंज्ञाः प्रायसो भवन् ॥ ३१ ॥ पर्जन्य इव घर्मा ते वृष्ट्या साद्रिदुमांही ॥ आचार्यपुत्रस्तांसेनां बाण
वृष्ट्या व्यवीवृषत् ॥ ३२ ॥ द्रोणिपर्जन्यमुक्तांतां बाणवृष्टिं सुदुःसहं ॥ वायव्यास्त्रेण संक्षिप्य मुदा पांश्चानिलो नु
दत् ॥ ३३ ॥ तस्य चानदतः केतुंचंदनागरुहूषितं ॥ मलयप्रतिमं द्रोणिः छित्वा श्वांश्चतुरोहनत् ॥ ३४ ॥ सूतमेके
षुणाहत्वा महाजलदनिस्वनं ॥ धनुश्छित्वा र्धचंद्रेण तिलशो व्यधमद्रथं ॥ ३५ ॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्थं छित्वा सर्वा
युधानि च ॥ प्राप्तमप्यहितं द्रोणीर्न जघानरणे श्रया ॥ एतस्मिन्नेतरे कर्णो गजानीकमुधा द्रवत् ॥ द्रावयामास स
तदा पांडवानां महद्वलं ॥ ३७ ॥ विरथान् रथिनश्चक्रे गजानश्वांश्च भारत ॥ गजात्बहुमिरानर्धुर्धरेः सन्ततपर्वभिः
॥ ३८ ॥

नियदायुधसंभारं ऊडुः वहंतित सर्वे अक्लो ह मभागेन यामार्द्धेन सीणमित्यर्थः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

॥ कर्णोटी ॥
॥ ४६ ॥

॥ ४९ ॥ हतेश्वरोयः तपोऽं ॥ ४० ॥ मलयध्वजः ॥ पांशुस्तंयद्वयागतं वारणसमभ्यतिष्ठत् ॥ ४१ ॥ वलेनञ्जस्त्रसर्गेयउत्तमे
यन्तस्तेनमन्युनाचतेः परिपीडयन्जंकुशेनकोषयन्जद्रिपतिर्मलयस्तस्येश्वरः पांशुः ॥ ४२ ॥ द्रौणेः वरंगभूष
जयद्रोणिर्महेष्वासः पांशुशत्रुनिवर्हणं ॥ विरथं रथिनां श्रेष्ठं नाहनद्युद्धकांसया ॥ ४३ ॥ हतेश्वरोदंतिवरः सुकल्पित
स्वरामिसृष्टः प्रतिशब्दगोवली ॥ तमाद्रवत्द्रौणिशराहतस्वरन्जवेनकृत्वाप्रतिहस्तिगर्जितं ॥ ४४ ॥ तं वारणं वा
रणयुद्धकोविदो द्विपोत्तमं पर्वतसानुसन्निभं ॥ समभ्यतिष्ठन्मलयध्वजस्तरन्यथाद्रिष्टं गंहरिरुन्नदं स्तथा ॥ ४५ ॥ स
तोमरं भास्कररश्मिवर्चसंबलास्त्रसर्गेत्तमयत्नमन्युनिः ॥ ससर्जशीघ्रं परिपीडयन्पञ्चगुरोः सुतायाद्रियतीश्वरो
नदन् ॥ ४६ ॥ मणिप्रवेकोत्तमवज्रहाटकैरलंकृतं चांशुकमाल्यमौक्तिकैः ॥ हतोसीत्यसकमुदानदन्यराहनन्
द्रौणिवरंगभूषणं ॥ ४७ ॥ नदकंचंद्रयहपाकस्त्रिषंष्टशतिपातात्यतितं विचूर्णितं ॥ महेन्द्रवज्राभिहतं महा
स्वनं यथाद्रिष्टं गंधरणीतलेयथा ॥ ४८ ॥ ततः प्रज्ज्वालपरेणामन्युनापदाहतो नागपतिर्यथातथा ॥ समाददे चो
॥ तकदंडसन्निभानिष्ठनमित्रार्त्तिकरोश्वतुर्दश ॥ ४९ ॥
॥ किरीटतोमरेणपराहनत् ॥ ५० ॥ इष्टुन्समाददेद्रौणिरिति शेषः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥

॥ ६१ ॥ चतुरः चतुरंशः ॥ एवं सगजोदशधाभक्तो यथादशहविष्कायामिष्टेष्विष्टपिंडोदशधाक्रियते तथेत्यर्थः ॥ ६२ ॥
पांशोश्वादीन्पादशः पदायखंडयित्वा प्रशान्तः द्रौणिबाणैरिति शेषः ॥ यथास्वधाप्रेतशरीररूपं हविः प्राप्य पितृभि
द्विपस्य पादाय करान्संपंचानि नृपस्य बाहू च शिरो यच त्रिभिः ॥ जघान षड्भिः षडनुत्तमस्त्रिभिः सपांशुगजानुचरान्महारथा
न् ॥ ६३ ॥ सुदीर्घवृत्तो वरचंदनो सितो सुवर्णमुक्तामणिवज्रभूषणो ॥ उन्मोधरायापतितो नृपस्य तोविचेष्टतुस्तास
हता विबोरगौ ॥ ६४ ॥ दिशश्च तत्सूणं शत्रोषमाननं सरोषताम्रायतनेन मुत्तमं ॥ सितावपि भ्राजतित सकुंडलं वि
शाखयोर्मध्यगतः शशीयथा ॥ ६५ ॥ सतु द्विपः पंचसिरुत्तमेषुभिः कृतं षडंशश्चतुरो नृपस्त्रिभिः ॥ कृतोदशांश
कुशलेन युध्यता यथा हविस्तद्वशादेव तंतथा ॥ ६६ ॥ सपादशोराक्षसमोजनान्वहन्पदाय पांशोश्चमनुष्यकुं
जरान् ॥ सधामिवाप्यज्वलनः पितृप्रियांततः प्रशान्तः सलिलप्रवाहतः ॥ ६७ ॥ समाप्तविघ्नं तु गुरोः सुतं नृपः समा
प्तकर्माणमुपेतसुतः ॥ सुतद्वृत्तोत्यर्थमपूजयन्मुद्राजिते बलो विष्णुमिवाभरेश्वरः ॥ ६८ ॥
यां ज्वलनः शान्ताग्निः जलेन शाम्यति तद्वित्यर्थः ॥ ६९ ॥ समाप्तविघ्नं सम्यगाप्तकर्माणं कृतकृत्यं ॥ ७० ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ ४७ ॥

॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ पांडवे ॥ १ ॥ अनुज्ञातः खंजज्यो भविष्यसीत्यनुगृहीतः

इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि प्रवीरवधो नाम एकविंशोऽध्यायः ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ पांडवे हंते किमकरोदुर्जुनो
युधिसंजया एकवीरेण कर्णेन द्रावितेषु परेषु च ॥ १ ॥ समाप्तविधो बलवान्युक्तो वीरसः पांडवः ॥ सर्वभूतेषु
नुज्ञातः शंकरेण महात्मना ॥ २ ॥ तस्मान्महद्भयंतीव्रमभिघ्नघ्नाह्नं जयात् ॥ सपत्न्याकरोत्यार्थस्तन्ममाच
क्ष्वसंजयः ॥ ३ ॥ संजय उवाच ॥ हंते पांडवेर्जुनं कस्मस्त्वरन्ताहवचो हितं ॥ पश्यामि नाहं राजानमययातां श्वपांड
वान् ॥ ४ ॥ निहृत्रैश्च पुनः पार्थैर्भयं शत्रुर्बलं महत् ॥ अश्वत्थामश्च संकल्पादनाः कर्णेन संजयाः ॥ ५ ॥ तथाश्च
रथनागानां कृतं च कदंतं महत् ॥ सर्वमारुतवान् वीरो वासुदेवः किरीटिने ॥ ६ ॥ एतच्छुत्वा दृष्ट्वा च भ्रातुर्धो
रं महद्भयं ॥ बाह्याश्चान्दृष्ट्वा केशिप्रमित्याह पांडवः ॥ ७ ॥ ततः प्रयादृष्ट्वा केशोरथेनाप्रतियोधिना ॥ दा
रुणश्च पुनस्तत्र प्रादुरासीत् समागमः ॥ ८ ॥

॥ २ ॥ ३ ॥ राजानं सुधिष्टिरं ॥ ४ ॥ भ्रातुः सुधिष्टिरस्य ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

॥ ४७ ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ पां स्वर्गं वियत् अंतरिक्षं ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

ततः पुनः समाजगुरसीताः कुरुपांडवाः ॥ भीमसेनमुखाः पार्थाः सूतपुत्रमुखा वयं ॥ ९ ॥ ततः प्रवृत्तेभ्यः
संग्रामो राजसत्तमः ॥ कर्णस्य पांडवानां च यमराष्ट्रविवर्धनः ॥ १० ॥ धनुषिवाणान्परिधानसिपदिशतो मरान्
॥ सुसलानि सुखंडीश्च सशक्रुष्टिपरश्च धान् ॥ ११ ॥ गदाः प्रसान् शिक्तान् मिडियालान् महाकुशान् ॥ प्रगृह्णन्ति
प्रमापेतुः परस्परजिघांसया ॥ १२ ॥ बाणज्यातलशङ्खेन घादिराः प्रदिशो वियत् ॥ पृथिवीनेमिघोषेण नाद
यंतो भ्ययुः पशन् ॥ १३ ॥ तेन शङ्खेन महतां सट्टणश्चक्रुः राहवं ॥ वीरावीरेर्महाघोरं कलहं तितीर्षवः ॥ १४ ॥ ज्या
तलत्रधनुः शङ्खकुंजराणां च घृहतां ॥ पादातानं च पतंतं तृणां नादो महाभट् ॥ १५ ॥ तालशङ्खंश्च विविधान्
शूराणां चाभिगर्जतां ॥ अस्त्रातत्र भृशं त्रेसुः पेतुर्मन्युश्च सैनिकाः ॥ १६ ॥ तेषां निर्नर्दतां चैव शस्त्रवर्षं च मुच
तां ॥ बहूनाधिरथिवीरः प्रममाथेषु सिः पशन् ॥ १७ ॥ पंचपांचालवीराणां रथान्दशचपंचच ॥ साश्च सूतध्वजा
न्कपर्णः शरैर्निन्येयमक्षयं ॥ १८ ॥ योधमुख्या महावीर्याः पांडूनां कर्णमाहवे ॥ शीघ्रास्त्रादिव मावृत्त्यपरिवृत्तुः
समंततः ॥ १९ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥
॥ ४८ ॥

अंडलेर्जलपक्षिभिः सारसादिभिः जाकीर्णं ॥ २० ॥ अवस्कंधनिपत्यउन्मथ्य मार्गदन्त्यत्रद्वरेत्यर्थः ॥ २१ ॥ असुमथ
नेः प्राणोऽन्मथ्येत्येभिस्तैः मौर्वीमौवीच्युतेः बाणैः तलत्रंषु ज्याघातवारणस्थानेषु न्यहनत् ॥ यथातेशरं संघातुं न श
ततः कर्णोद्विषसेनां शरवर्षे विलोडयत् ॥ विजगाहं जाकीर्णं पद्मिनीमिव पृथपः ॥ २० ॥ द्विषन्मध्यमवस्कंधशधे
यो धनुस्तमं ॥ विधुन्वानः शितैर्बाणैः शिरां सुन्मथ्य पातयत् ॥ २१ ॥ चर्मवर्माणि संहिन्तान्ययतन् सुविदेहिनां
विषेडुर्नास्य संस्पर्शद्वितीयस्य यतत्रिणः ॥ २२ ॥ मम देहासुमथनेर्धनुषः प्रच्युतैः शरैः ॥ मौर्वी तलत्रेष्वहनत्क
शयावाजिनो यथा ॥ २३ ॥ पांडुसंजयपांचालान् शरगोचरमागतान् ॥ मन्दतरसाकर्णः सिंहो मृगगणानिव
२४ ॥ ततः पंचालराजश्च द्रौपदेयाश्च मारिषः ॥ यमौ च युयुधानश्च सहिताः कर्णमभ्ययुः ॥ २५ ॥ तेषु व्यायुहमा
नेषु कुरुपांचालपांडुषु ॥ प्रियान्नसूत्वेणेत्यक्ता योधा जघ्नुः परस्परं ॥ २६ ॥ सुसन्तद्वाः कवचिनः सशिरस्त्रा
णाम्बुजाः ॥ गदाभिर्मुसलैश्चान्ये परिघैश्च महाबलाः ॥ २७ ॥

क्रुवंति तथा चकारेत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ व्यायुहमानेषु यतमानेषु ॥ २६ ॥ २७ ॥

॥ ४८ ॥

२८ ॥ विमस्तिष्के सणापुधाः मास्तिष्कं शिरोभागस्तु मांसमिडः ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ परस्वधैः ततस्तु ॥ पट्टिशैः

समभ्यधावंत मृशंकालदंडैरिवोद्यतैः ॥ नर्दन्तश्चाद्व संतश्च प्रवलांताश्च मारिषः ॥ २८ ॥ ततो विजघ्नु रन्योन्यं ये तुश्चा
न्योन्यताडिताः ॥ वमंतोरुधिरंगात्रैर्विमस्तिष्के सणापुधाः ॥ २९ ॥ दंतदूणैः सरुधिरेर्वक्त्रे हीडिमसन्निभैः ॥ जीवंत
इव चाप्येके तस्तुः शास्त्रोपवृंहिताः ॥ ३० ॥ ३० ॥ परस्वधैश्चाप्यपरेपदिशोरसिमिस्तथा ॥ शक्तिमिर्मिडिपोलेश्व
नखरप्रासतोमरैः ॥ ३१ ॥ ततस्तु श्चिच्छिदुश्चान्ये विमिदुश्चिच्छिपुस्तथा ॥ संचसवतुश्च जघ्नुश्च क्रुद्धारणमहार्ण
वे ॥ ३२ ॥ पेतुरन्योन्यनिहता व्यसवोरुधिरौसिताः ॥ शरंतः सुरसंरक्तं प्रकृताश्चंदना इव ॥ ३३ ॥ रथैरथाविति
हता हस्तिमिश्रापि हस्तिनः ॥ नरैर्नराहताः पेतुरश्वाश्चाश्वैः सहस्रशः ॥ ३४ ॥ ध्वजाः शिरांसि छत्राणि द्विपहस्ता
नृणां मुजाः ॥ क्षुरैर्मध्ना ईचंद्रैश्च छिन्नाः पेतुर्महीतलं ॥ ३५ ॥

॥ जरिमिश्रविच्छिदुः शक्तिमिर्मिडुः मिंदि
फलेश्चिच्छिपुः नखरैः संचकर्तुः प्रासतोमरैर्जघ्नुः ॥ ३१ ॥ सुरसंस्निग्धं प्रकृताः छिन्नाः चंदनाः रक्तचंदनाः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

॥ कर्णटी ॥

॥४९॥

॥३६॥ समासुत्यसं समुखमुत्तुत्य ॥३७॥ ॥३८॥ यद्यानीव वदनानि स्वजइवगात्राणि ॥३९॥ समुन्तानि क्षाराक्लन्तानि मलि
नरंश्च नागाः सरथान् हयान् मृदुराहवे ॥ अश्वारोहैर्हेताः श्वरश्चिन्नहस्ताश्च दंतिनः ॥३६॥ सपताकाध्वजाः पेतु
विंशीर्णा इव पर्वताः ॥ पन्निभिश्च समाजुत्यद्विरहाः स्पंदनास्तथा ॥३७॥ हताश्च हन्यमानाश्च पतिताश्चैव सर्व
शः ॥ अश्वारोहाः समासाद्य त्वरिताः पन्निभिर्हताः ॥३८॥ सादिभिः पन्नि संघाश्च निहता युधि शेरते ॥ मृदितानी
व यद्यानि प्रम्लाना इव च स्वजः ॥३९॥ हतानां वदना मासन् गात्राणि च महाहवे ॥ रूपाण्यत्यर्थकां तानि द्विरदाश्च
नृणां नृप ॥४०॥ सुमुन्तानीव वस्त्राणि ययुर्दुर्दर्शितां परां ॥४१॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी ॥ द्वाविंशोऽध्यायः
२॥ संजय उवाच ॥ ॥ हास्तिभिस्तु महामात्रास्तव पुत्रेण चोदिता ॥ धृष्टद्युम्नं जिघांसतः क्रुद्धाः पार्षत मभ्ययुः ॥ १ ॥ प्रा
च्याश्च दक्षिणासाश्च प्रवरा गजयोधिनः ॥ अंगा वंगाश्च पुंड्राश्च मागधास्ता मलिनकाः ॥ २ ॥

॥६९॥

नाति ॥४१॥ ॥इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० द्वाविंशोऽध्यायः॥२२॥ हस्तिभिः॥१२॥ ॥२॥

३॥४॥ पार्थिवः पादस्य पश्चाद्भागः अं - - : प्रसिद्धः अंकुशः प्रतोदः पाकुशः ॥ अंगुष्ठं कुशश्चेति द्वौ केवलांकुशौ ॥
मेकलाः कोशला मद्रादृशाणीनिषधास्तथा ॥ गजयुद्धेषु कुशलाः कलिंगैः सह भारत ॥ ३ ॥ शरतो मरुतारौ चैवृष्टि
मंत इवांबुदाः ॥ सिद्धिचुस्तेततः सर्वेषां चालबलमाहवे ॥ ४ ॥ तान्संमिमर्दिषुन्ता गान्पात्यं गुह्यं कुशो भृशं ॥ चो
दितान्यार्षतो वाणैर्नारि चैरस्य वीर्यवत् ॥ ५ ॥ एकैकं दशानि षड्विंशानि रयि भारत ॥ द्विरहानमिविव्याधक्षि
प्तेर्गिरिनिभान्शरैः ॥ ६ ॥ प्रच्छाद्यमानं द्विरदैर्मेघैरिव दिवाकरं ॥ प्रययुः पांडुपांचालानदंतो निशितायुधः ॥ ७ ॥
तान्ता गानमिव र्षतो ज्यातंत्री तलनादितैः ॥ नकुलसहदेवश्च द्रौपदेयाः प्रसजकाः ॥ ८ ॥ सात्यकिश्चाशिरुंडी च च
कितानश्च वीर्यवान् ॥ समन्तामिषिचुर्विरामेघास्तोयेरिवाचलान् ॥ ९ ॥ ते म्लेच्छैः प्रेषिताना गानगानश्चात्तर
थानपि ॥ हस्ते राक्षस्य ममृदुः पद्भिश्चाप्यतिमन्यवः ॥ १० ॥ विभिदुश्च विपाणायै समासिप्य च चिक्षिपुः ॥ विपाणान्
ग्राश्चाप्यन्ये परिपेतुर्विभीषणाः ॥ ११ ॥

॥ तोहः पाकुशः ॥ अंगुशंकुशश्चेति द्वौ केवलांकुशश्चतैः ॥ ५ ॥ ६ ॥ पञ्चाद्यमा

नंदद्वयमुने ७॥ टी १०॥ ११॥

॥ कर्ण० टी० ॥ ॥ २॥ आवर्जितः प्रहारवंचनेन रक्षितः कायो येन तस्य ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥
॥ २० ॥

प्रमुखिवर्तमानं तु द्विपमंगस्य सात्यकिः ॥ नाराचेनोयवेगेन भित्त्वा वर्मण्ययातयत् ॥ १२ ॥ तस्यावर्जितकायस्य द्वि-
रदादुत्यतिष्ठतः ॥ नाराचेनाहनद्वक्षः सात्यकिः सोयतद्भुवि ॥ १३ ॥ पुंडस्यापततो नागं चलंतमिव पर्वतं ॥ सहदे-
-- यलास्तेर्नाराचेरहनत्रिभिः ॥ १४ ॥ विपताकंचियंतारं विवर्मध्वजजीवितं ॥ तं कृत्वा द्विरदं ह्ययः सहदेवो गम-
भ्ययात् ॥ १५ ॥ सहदेवं तु नकुलो वारयित्वा गमार्दयत् ॥ नाराचेर्यमदेवाभैस्त्रिभिर्नागं शतेन तं ॥ १६ ॥ दिवाकरप्र-
ख्यानं गच्छिसेयतो मरान् ॥ नकुला यशताम्यष्टौ त्रिधैकैकं तु मोहि नत् ॥ १७ ॥ नयार्धचंद्रेण शिरस्यस्य चिच्छेद-
पांडवः ॥ सपयातहतो म्लेच्छस्तेनैव सह दंतिना ॥ १८ ॥ अयांगपुत्रे निहते हस्तिशिखाविशारदे ॥ अंगाः क्रुद्धा म-
हामात्रानागेर्नकुलमभ्यधुः ॥ १९ ॥ चलत्यन्तकैः सुमुखैर्हमकक्षामनुष्ठदैः ॥ मिमर्षिर्दिष्टं तस्वरिताः प्रदीप्तैरिव प-
र्वतैः ॥ २० ॥ मेकलोत्कलकालिङ्गानि षड्धा स्नात्स्नलितकाः ॥ शरतो मरवर्षाणि विमुंचन्तो जिघांसवः ॥ २१ ॥ तैश्चा-
घमानं नकुलं दिवाकरमिवांबुदेः ॥ परिपेतुः सुसंरब्धाः पांडुपांचालसोमकाः ॥ २२ ॥

॥ ५० ॥

२३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ इति श्रीनैलकंठीये भारतभाष्ये कर्णपर्वणि त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥

ततस्तदभवद्युद्धं रथिनां हस्तिभिः सह ॥ सृजतां शरवर्षाणि तोमरांश्च महस्त्रशः ॥ २३ ॥ नागानां प्रस्फुटन्कुंभा-
मर्माणि विविधानि च ॥ दंताश्चैवातिविद्वानां नाराचेर्हृषणानि च ॥ २४ ॥ तेषामष्टौ महानागांश्च शत्रुश्चासुतेज-
नैः ॥ सहदेवो जघानाश्रुतेयस्सहसादिभिः ॥ २५ ॥ अंजोगतिमिरायस्य प्रयत्नाद्वनुरुत्तमं ॥ नाराचेरहनन्नागान् न-
कुलः कुलनंदन ॥ २६ ॥ ततः पांचालशैलेन योद्धोपदेयाः प्रसद्रकाः ॥ शिखंडी च महानागान् सिषिचुः शरवृष्टिभि-
२७ ॥ तेषां दुयोधांबुधरैः शत्रुद्विरदपर्वताः ॥ बाणवर्षैर्हताः पेतुर्वज्रवर्षैरिवाचलाः ॥ २८ ॥ एवं हत्वा ते वगजां-
स्ते पांडुरथकुंजराः ॥ दुतासेनामवेक्षंतमिन्नकुलमिवापगां ॥ २९ ॥ तां तसिनां समालोक्ष्य पांडुपुत्रस्य सैनि-
काः ॥ विक्षोभयित्वा च पुनः कर्णं समभिदुदुबुः ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रयोविंशोऽध्या-
यः ॥ २३ ॥ ॥ संजय उवाच ॥ सहदेवं तथा क्रुद्धं दहतं तव वाहिनीं ॥ दुःशासनो महाराज भ्राता भ्रातातरमभ्य-
यात् ॥ १ ॥

॥ सह ॥ आदुधुबुः ॥ भ्रामितवंतः ॥ १ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥ २॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥

॥५१॥

तौ समेतौ महायुद्धे दृष्ट्वा तत्र महारथाः ॥ सिहनादरवांश्चक्रुर्वासास्पादुक्रवुश्चह ॥ २॥ ततो भारतकुट्टेन तव पु
त्रेण धन्विना ॥ पांडुपुत्रस्त्रिभिर्बाणैर्वक्षस्यासिहतो बली ॥ ३॥ सहदेवस्ततो राजन् नाराचेन तवात्मजं ॥ विध्वा
विध्वाधससत्यासारथिचत्रिभिः शरैः ॥ ४॥ दुःशासनस्ततश्चापं छित्त्वा राजन् महाहवे ॥ सहदेवं त्रिसप्तत्या बाहो
रुरुसि चार्पयत् ॥ ५॥ सहदेवः तु संक्रुद्धः खड्गं गृह्य महाहवे ॥ आविध्य प्रासृजन् तूर्णं तव पुत्ररथं प्रति ॥ ६॥ समा
र्गणगुणं चापं छित्त्वा तस्य महानसिः ॥ निपपात ततो भूमौ श्रुतः सर्प इवावरात् ॥ ७॥ अथान्यद्वतु रादाय सहदे
वः प्रतापवान् ॥ दुःशासनाय चिक्षेप बाणमंतकरंततः ॥ ८॥ तमापतंतं विशिखं यमदंडो यमखिपं ॥ ख
ड्गेन शीतधारेण द्विपाचिच्छेदकोरवः ॥ ९॥ ततस्तं निशितं खड्गमाविध्य युधिसत्वरः ॥ धनुश्चान्यस्मादाय
शरं जग्राह वीर्यवान् ॥ १०॥ तमापतंतं सहस्रानि त्रिंशं निशितैः शरैः ॥ पातयामास समरे सहदेवो हसन्ति व
॥ ११॥

॥५१॥

१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥

ततो बाणांश्चतुःषष्टिं तव पुत्रो महारणे ॥ सहदेवरथं तूर्णं प्रेषयामास भारत ॥ १२॥ तां हरान्समरे रा
जनेगेनापततो बहून् ॥ एकैकं पंचभिर्बाणैः सहदेवो न्यक्तंततः ॥ १३॥ सनिवार्य महाबाणान् तव पुत्रेण
प्रेषितान् ॥ अथास्मै सुधरां ॥ १४॥ ततो दुःशासनो राजन् विध्वापांडुसुतं रणे ॥ सारथिनं वभिर्बाणैर्मर्द्रे
यस्य समार्पयत् ॥ १५॥ ततः क्रुद्धो महाराज सहदेवः प्रना ॥ बहून् बाणान् प्रेषयामास संयुगे ॥ १६॥ तान्वा
णांस्तव पुत्रोऽपि छित्त्वा कैकं त्रिभिः शरैः ॥ ननाद सुमहानादं दाराया नो वसु ॥ पवान् ॥ समाधत्त शरं मृत्युका
लांतको यमं ॥ १७॥ विरुष्य बलवच्चापं तव पुत्राय सोजत् ॥ सतं निर्भिद्य वेगेन मित्वा चकवचं महत् ॥ १८॥
प्राविशद्दरणीं राजन् श्रीकमिवपन्नगः ॥ ततः समुमुहे राजंस्तव पुत्रो महारथः ॥ १९॥ मूढं चैनं समा
लोक्य सारथिस्त्वरितोरथं ॥ अपोवाह भृशं ततो बध्यमानः शितैः शरैः ॥ २०॥ पराजित्य रणे तं तु कोरव्यं
पांडुनंदनः ॥ दुर्योधनबलं दृष्ट्वा प्रममाद्य समंततः ॥ २१॥

॥ कर्णोटी ॥ पिपीलिकपुटं पिपीलिकावासपटलं ॥ २२ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी ० चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

॥ ५२ ॥

पिपीलिकपुटं राजन्यथा मृकृन्तरोरुषा ॥ तथा साकौरवी सेनामृदिते तेन भारत ॥ २२ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणिचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ नकुलं रमसं युद्धे द्रावयंतं वरूथिनी ॥ कर्णे वै कर्त्तनो राजन्यारयामास वै रुषा ॥ नकुलस्ततः कर्णे प्रहसन्निदमब्रवीत् ॥ चिरस्य तव ददोहं देवतैः सोम्य चक्षुषा ॥ २ ॥ पश्य मां तं रणे पापचक्षुर्विषयमागतं ॥ त्वेहि मूलमनर्थानां वैरस्य कलहस्य च ॥ ३ ॥ त्वदोषात्कुरवः क्षीणाः समासाद्य परस्परं स्वामघसमरे हत्वा कृतकृत्योऽस्मि विज्वरः ॥ ४ ॥ एवमुक्तं प्रत्युवाच नकुलः सृतनंदनः ॥ सदशं राजपुत्रस्य धत्वि न श्रुविशेषतः ॥ ५ ॥ प्रहरस्व च मे वीर्यश्यामस्तव योरुषं ॥ कर्मकृत्वारणेश्वरततः कल्पितुमर्हसि ॥ ६ ॥ अनुक्ता समरे तात शूरा युध्यंति शक्तिः ॥ प्रयुद्धस्व महाशक्त्या हनिष्ये दर्पमेव ते ॥ ७ ॥ इत्युक्त्वा प्राहरत् कर्णे पांडुपुत्राय सृतजः ॥ विव्याध चेनं समरे त्रिसप्तत्या शिलासुरैः ॥ ८ ॥ नकुलस्ततः तोविद्वः सृतपुत्रेण भारत अशीत्याशी विषप्रैः सृतपुत्रमविध्यत ॥ ९ ॥

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

॥ ५२ ॥

१० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

तस्य कर्णे धनुश्छित्वा स्वर्णपुंखैः शिलाशितैः ॥ स्त्रिंशतापरमेषासः शरैः पांडवमर्दयत् ॥ १० ॥ ते तस्य कवचं छित्वा पयुः शोणितमाहवे ॥ आशी विषायथानागामित्वा गोसलिलापयुः ॥ ११ ॥ अथान्युद्धनुरादाय हेमपृष्ठं दत्वा स दं ॥ कर्णे विव्याध सप्तत्या सारथिंच त्रिभिः शरैः ॥ १२ ॥ ततः क्रुद्धो महाराज नकुलः परवीरहा ॥ सुरप्रेण सुतीक्ष्णेन कर्णस्य धनुराछितत् ॥ १३ ॥ अथैनं छिधन्वा नंसायकानां शतैस्त्रिभिः ॥ आजघ्रे प्रहसन् वीरः सर्वलोकमहारथं ॥ १४ ॥ कर्णमस्पर्द्धितं दृष्ट्वा पांडुपुत्रेण मारिषः ॥ विस्मयं परमं जगमुरथिनसहदेवतैः ॥ १५ ॥ अथान्युद्धनुरादाय कर्णे वै कर्त्तनस्तदा ॥ नकुलपंचमिर्बाणैर्जलुदेशे समार्षयत् ॥ १६ ॥ तत्र स्तेरयते वीणैर्मांझीपुत्रो व्यरोचयत् ॥ स्वरश्मिभिरिवादित्यो सुवने विस्तृजन्वभो ॥ १७ ॥ नकुलस्ततः कर्णे विध्वासममिश्रशुगे ॥ अथान्यधनुषः कोटिपुनः चिच्छेद मारिषः ॥ १८ ॥ सोम्य त्कार्मुकमादाय समरे वेगवत्तरं ॥ नकुलस्य ततो बाणैः समंताद्वादयदिशः ॥ १९ ॥ संछाद्यमानः सहसा कर्णचापच्युतैः शरैः ॥ चिच्छेद सशरं स्तूणं शरैरेव महारथः ॥ २० ॥

॥ कर्णोटी ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ ५३ ॥

नतो बाणमयं जालं विततं योऽस्मि दृश्यते ॥ खद्योतानामिव ब्रूतेः संपतद्विर्यथानमः ॥ २१ ॥ ते विमुक्तेः शरश-
तेभ्योऽदितं गगनं तदा ॥ शूलभानां यथा ब्रूते स्तद्वदसीद्विशंपते ॥ २२ ॥ ते शराहेमविकृताः संपतंतो मुहुर्मु-
हुः ॥ श्रेणीकृता व्यकाशं तक्रौंचाश्रेणीकृता इव ॥ २३ ॥ बाणजालकृते योऽस्मि दृष्टे च दिवाकरे ॥ न स्म सं-
पतते भूम्ना किं विदप्यं तरिक्षिणं ॥ २४ ॥ निरुद्धे न त्रमार्गे च शरसंधेः समंततः ॥ व्यरोचेतां महात्मानो कालसू-
र्या विबोदितौ ॥ २५ ॥ कर्णचापच्युतैर्बाणैर्ध्वमानास्तु सोमकाः ॥ अवलीयंतरा जेद्वेदनां त्रीभृशार्दिताः ॥ २६ ॥
न कुलस्य तथा बाणैर्हन्यमाना च मृस्तव ॥ व्यशीर्यत दिशो राजन्वातनुन्ता इवांबुदाः ॥ २७ ॥ ते सेने हन्यमाने-
तुताभ्यां दिव्यैर्महाशरैः ॥ शरया तमपाक्रम्य तस्तुः प्रेक्षिकेन दा ॥ २८ ॥ प्रोक्षारितजनेन तस्मिन् कर्णपांडवयो-
शरैः ॥ अविध्येतां महात्माना वन्यो न्यंशरवृष्टिभिः ॥ २९ ॥ विद्वर्षयंतौ दिव्यानि शस्त्राणि बलमूर्द्धनि ॥ छा-
दयंतौ च सहस्रापरस्परवधैर्घिलौ ॥ ३० ॥

॥ ५३ ॥

३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ॥

शरवेशमयविहंतौ ददृशते न केश्वन ॥ सूर्यचंद्रमसौ राजन् छाद्यमानो घनैरिव ॥ ३३ ॥ ततः क्रुद्धोरणे कर्ण-
कृत्या घोरतरं वपुः ॥ पांडवं छादयामास समंताच्छरवृष्टिभिः ॥ ३४ ॥ सोतिष्ठन्तो महा राजसूतपुत्रेण पांडवः
तच्चकार व्यथां राजन् भास्करोजलदैर्यथा ॥ ३५ ॥ ततः प्रहस्याधिरथिः शरजालानि मारिष ॥ प्रेषयामास स-
मुरेश तशोय सहस्रशः ॥ ३६ ॥ एकछायमभूत् सर्वतस्त्वबाणैर्महात्मन ॥ अश्वच्छाये वसं जज्ञे संपद्भिः शरोत्त-
मैः ॥ ३७ ॥ ततः कार्णो महाराज धनुः छित्वा महात्मनः ॥ सारथिं पानयामास रथनीडाद्वसन्निव ॥ ३८ ॥ त-
तोभ्यां श्वतुरश्वस्य चतुर्भिर्निशितैः शरैः ॥ यमस्य भवनं तूर्णं प्रेषयामास भारत ॥ ३९ ॥ अथास्य तं र-
थं दिव्यं तिलशो व्यधमच्छरैः ॥ यता कांच करसां श्वगदां खड्गं च मारिष ॥ ४० ॥ शतचंद्रं च तच्चर्म सर्वोपकर-
णानि च ॥ हताश्वो विरथश्चैव विवर्मा च विशंपते ॥ ४१ ॥ अवतीर्य रथात् तूर्णं परिघं गृह्य धिहितः ॥ तमुद्यतं
महाघोरं परिघं तस्मिन् तज ॥ ४२ ॥ बहतसायकै राजकुतीक्ष्णो भरिसाधनैः ॥ वायुधं चैनमात्रस्य शरैः सन्न-
तपर्वभिः ॥ ४३ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

॥ ५४ ॥

अर्पयद्भुक्तिः कर्णेन चैनं समपीडयत् ॥ सहन्यमानः समरेकतास्त्रेण बलीयसा ॥ ४४ ॥ प्राद्वसहसराजन्त
कुलोव्याकुलेंद्रियः ॥ तमभिद्रुत्य राधेयः ग्रहसन्धुनः पुनः ॥ ४५ ॥ सज्जमस्य धनुः कंठे व्यवा सजतभारत ॥ ततः
सद्युधमेराजकंठासक्तमहद्भुनः ॥ ४६ ॥ परिवेशमनुप्राप्तो यथा स्याद्भोम्नि चंद्रमाः यथैव चासितो मेघः शक्रचा
पेन शोभितः ॥ ४७ ॥ तमब्रवीन्नतः कर्णो व्यर्थं व्याहृतवान् ॥ वदेदानीं पुनर्दृष्टो बध्यमानाः पुनः पुनः ॥ ४८ ॥
मायोः सीः कुरुभिः सार्द्धं बलवद्विश्वपांडव ॥ सदशैस्तातयुधस्वव्रीडामाकुरु पांडव ॥ ४९ ॥ गृहे वा गच्छ माद्रे
य यत्र वा रुष्मफाल्गुनौ ॥ एवमुक्त्वा महाराज व्यसर्जयत् ततस्तदा ॥ ५० ॥ वध प्राप्तं ततश्च रोनाहन नदूर्ध्ववि
त्तदा ॥ स्मृत्या कुंसावचोराजस्तत एनं व्यसर्जयत् ॥ ५१ ॥ विसृष्टः पांडवो राजन्सुतपुत्रेण धन्विना ॥ व्रीडन्ति
वज्रगमाय युधिष्ठिरं प्रति ॥ ५२ ॥ आरुरो हरयं चापि सुतपुत्रप्रतापितः ॥ निश्चसन्तुः खसंतमः कुंसा
लुडवपन्धगः ॥ ५३ ॥ तं विजित्वा यः कर्णोऽपि पांचालांस्वरितो ययौ ॥ रथेनातिपताकेन चंद्रवर्णहयेन च ॥ ५४ ॥
तत्राकंदो महानासीत्पांडवानां विशांपते ॥ दृष्ट्वा सेनापतिं पांतं पांचालानां रथव्रजान् ॥ ५५ ॥

॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥

भग्नचक्रे रथैः केचिच्छिन्नध्वजपताकिभिः ॥ हताश्चैर्हतसूतेश्वसन्नाक्षैश्चैव मारिष ॥ ५७ ॥ द्वियमाणान् पश्य
मः पांचालानां रथव्रजान् ॥ तत्र तन्न च संभ्रांता विचेरुरथकुंजराः ॥ ५८ ॥ हावाग्निपरिदग्धा गायथैव सुर्म
हावमे ॥ सिन्नकुंसा र्द्धरुधिराच्छिन्नहस्ताश्च वारणाः ॥ ५९ ॥ छिन्नगात्रा वराश्चैव छिन्नबालधयोऽपरे ॥ छिन्ना
श्वाणीव संपेतुर्हन्यमाना महात्मना ॥ ६० ॥ अपरे त्रासिता नागानां राचशरतो मरैः ॥ तमेवापि मुखं जग्मुः
शालभा इव पावक ॥ ६१ ॥ अपरे निहंतंश्च व्यदशंतं महाद्विपाः ॥ क्षरंतः शोणितंगात्रैर्नगावजलस्रवाः
॥ ६२ ॥ उरः छेदेर्वियुक्ताश्च बालबंधैश्च वाजिनः ॥ राजतैश्च तथा कांस्यैः सोवर्णैश्चैव भूषणैः ॥ ६३ ॥ हीनांश्च
भरणैश्चैव खलीनैश्च विवर्जितान् ॥ चामरैश्च कुशभिश्च तूणीरैः पतितैरपि ॥ ६४ ॥ निहतैः सादिभिश्चै
व शूरैराहवशोणितैः ॥ अपश्यामरणे तत्र भ्राम्यमाणान् ह्योतमान् ॥ ६५ ॥ प्राप्ते खड्गैश्च रक्षितान् कि
ष्टिश्चापि भारत ॥ हयसादीनपश्याम कंचुकोष्णीषधारिणः ॥ ६६ ॥ निहतान् बध्यमानांश्च वेपमानांश्च भार
त ॥ नानांगवयवैर्हीनां सत्रतत्रैव भारत ॥ ६७ ॥

कर्ण० टी० ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥

॥ ५५ ॥

रथान्नेमपरिष्कारान्संयुक्तान्जवनेर्हये ॥ आप्यमाणानपश्याममहद्विरिषुभिर्दुतं ॥ ६८ ॥ भग्नसकृवरान्
कांश्चिद्भग्नचक्रांश्चमारत ॥ विपताकध्वजांश्चान्यान्छिन्नेषांदंडबंधुरान् ॥ ६९ ॥ विहीनान् रथिनस्तत्रधी
वमानांस्ततस्ततः ॥ सूनपुत्रशरैस्तीक्ष्णैर्हन्यमानान्विशोषते ॥ ७० ॥ विशस्त्रांश्चतथैवान्यान्मशरांश्चहतान्
हन् ॥ तारकाजालसंछन्तान्वरघंटांश्चोमितान् ॥ ७१ ॥ नानावर्णविचित्राभिः पताकाभिरलंकृतान् ॥ वार
णाननुपश्यामधावमानासमंततः ॥ ७२ ॥ शिरां सिबाहू नूतंश्चिन्नान्तांस्तथैवच ॥ कर्णचापच्युतैर्बर्णैरपश्या
मसमंततः ॥ ७३ ॥ महान्यतिकरोरौद्रोयोधानामन्यपद्यत ॥ कर्णसायकमुन्नानांपुध्मतांचशितैः शरैः ॥ ७४ ॥
तेवध्यमानाः समरेसूनपुत्रेणसंजयाः ॥ तमेवाप्तिमुखंयातिपतंगाद्वयावकं ॥ ७५ ॥ तंहंतमनीका
नितत्रतत्रमहारथं ॥ सत्रियावर्जयामासुर्युगोताग्निमिवोत्पलं ॥ ७६ ॥ हतशेषास्तयेवीराः पांचालानां
महारथाः ॥ तान्वभग्नान्मुतान्वीरः पृष्टतोविकिरन्शरैः ॥ ७७ ॥

७८ ॥ ७९ ॥ ॥ इति श्रीनैलकंठीयैर्भारतभावदीपे कर्णपर्वणि पंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ युयुसुं ॥ १ ॥ २ ॥

अभ्यधावततेजस्वीविशीर्णकवचध्वजान् ॥ तापयामासतान्वाणैः सूनपुत्रोमहाबलः ॥ ७८ ॥ मध्यंदि
नमनुषासोभूतानीवतमोनुदः ॥ ७९ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ संजय
उवाच ॥ युयुसंतवपुत्रस्यद्रावयंतंवलंमहत् ॥ उल्कोन्ययतत्रूर्णैर्तिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ १ ॥ युयुसु
श्चततोराजन्त्रितधारेणयत्रिणा ॥ उल्कंताडयामासवज्रेणेवमहाचलं ॥ उल्कस्ततःकुदस्तव
पुत्रस्यसंयुगे ॥ सुरप्रेणधनुः छित्वाताडयामासकर्णिना ॥ ३ ॥ नदपास्यधनुः छिन्नंयुयुसुर्वेगवत्तरं ॥ अ
न्यदाहन्सुमहद्वापंसंरक्तलोचनः ॥ ४ ॥ शाकुनिंतुनततः षट्पाविमाधसरतर्षभ ॥ सारथिंविमि
रानर्हतंचहृद्योन्यविध्यत ॥ ५ ॥ उल्कस्तनुविशत्याविधास्वर्णविप्रषिते ॥ अयास्यसमरेक्रुद्धोध्य
जंचिह्नेदकांचनं ॥ ६ ॥ सछिन्नयष्टिः सुमहान्वार्यमाणमहाध्वजः ॥ पपातप्रमुखंराजन्पुसोःकांचनध्व
जः ७ ॥

३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥कर्ण०टी०॥ ८॥१॥१०॥११॥१२॥१३॥

॥५६॥

ध्वजमुन्मथितं दृष्ट्वा पुपुसुः क्रोधमूर्छितः ॥ उलूकं पंचमिर्बाणै राजधानस्तनान्तरे ॥ ८ ॥ उलूकस्तस्य समरे
तेलधोतेन मारिष ॥ शिरश्चिच्छेदमध्येन यंतुर्भरतसत्तम ॥ ९ ॥ तत्छिन्नमपतद्भूमौ युयुसोः सारथेस्तदा
॥ तारारूपं यथाचित्रं निपयातमहीतले ॥ १० ॥ जघान चतुरोऽंशं च विव्याध पंचमिः ॥ सोतिविद्धो बल
वनाप्रसया द्रव्यांतरं ॥ ११ ॥ न निजित्परणे राजन्नुलूकस्वरितो ययौ ॥ पंचालान्संजयांश्चैव विनिघ्न
निशितैः शरैः ॥ शतानीकं महाराजश्रुतकर्मसुतस्तव ॥ व्यस्य सूर्यं च केनिमेषाद्दद संभ्रमः ॥ १३ ॥
हताश्वेतुरथेति हन शतानीको महारथः ॥ गदां चिसेय संक्रुद्धस्तव पुत्रस्य मारिष ॥ १४ ॥ साकृत्वास्यं दत्तं
भस्महयांश्चैव ससारथीन् ॥ पयात धरणीं तूर्णं दारयंती वभारत ॥ १५ ॥ तावुभौ विरथौ वीरौ कुरूणां की
र्त्तिवर्द्धनौ ॥ व्यक्रमेतां युद्धावुप्रेक्ष्य माणौ परस्परं ॥ १६ ॥ पुत्रस्तव संभ्रान्तौ विविंशोरथमारुहत् ॥
शतानीको पित्वरितः प्रतिविंशरथंगतः ॥ १७ ॥

॥१४॥१५॥१६॥१७॥

१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥

सुतसोमं तु शकुनिर्विधातु निशितैः शरैः ॥ नाकं पयत संक्रुद्धो वार्यो घडवपर्वतं ॥ १८ ॥ सुतोमस्तु तं दृष्ट्वा मि
तुरस्यं तं वैरिणं ॥ शरैरनेकसाहस्रैः छादयामास भारत ॥ १९ ॥ तान् शरान् शकुनिस्तूर्णं चिच्छेदो मेः पतत्रि
मिः ॥ लध्वस्त्रश्चित्रयोधी च जितकाशी च संयुगे ॥ २० ॥ निवार्य समरे चापिशरांस्तान् निशितैः शरैः ॥ आजघान
सुसंक्रुद्धः सुतसोमं त्रिमिः शरैः ॥ २१ ॥ तस्याश्चान्केतनं नस्ततं तिलशो व्यधमच्छरेः ॥ रपालस्तव महाराज त
त उच्चाकुशुर्जनाः ॥ २२ ॥ हताश्वो विरथश्चैव छिन्नकेतुश्च मारिष ॥ धनीधनुर्वरं गृह्य रथाद्भूमावतिष्ठत्
२३ ॥ व्यसृज सायकंश्चैव स्वर्णपुंखान् शिलाशितान् ॥ छादयामास समरे तव रपालस्य तं रथं ॥ २४ ॥ शल
भानामिव बातान् शरबातान् महारथः ॥ रथोपगान् समीक्ष्यैव विव्यथे नैव सो बलः ॥ २५ ॥ प्रममाय शरांस्तस्य
शरबातेर्महायशाः ॥ तत्रातुष्यंतयो धाश्च सिद्धाश्चापि दिवि स्थिताः ॥ २६ ॥ सुतसोमस्य तत्कर्म दृष्ट्वा श्रद्धेय
मद्भुतं ॥ रथस्थं शकुनिं यत्पदाति समबोधयत् ॥ २७ ॥

॥२५॥२६॥२७॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥कर्ण०टी०॥
॥५७॥

॥२८॥॥२९॥॥३०॥॥३१॥॥३२॥मंडलानिभ्रांतमुद्गांतमित्यादिभार्गात् ॥ अनुलोमविलोमसेदेनद्विगुणतयाचतु
तस्पतीक्षौर्महाविगैर्मह्यैः सन्नतपर्वसिः ॥ व्यहनत्कार्मुकं राजन्मूणीरांश्चैव सर्वशः ॥ २८॥ सच्छिन्नधन्वा वि
रयः खड्गमुघम्यचानदत् ॥ वेदुर्योत्तलवर्णाभंदंतिदंतमयं सरुं ॥ २९॥ भ्रातृमाणांततस्तंतुविमलावरवर्च
सं ॥ कालदंडोपमं मेनेसुतसोमस्यधीमतः ॥ ३०॥ सोचरसहसारखड्गीमंडलानिसहस्रशः ॥ चतुर्दशमहा
राजशिक्षाबलसमन्वितः ॥ ३१॥ भ्रांतमुद्गांतमाविद्धमाधुतं विधुतसृतं ॥ संपातंसमुदीर्णंचदर्शयामाससं
युगे ॥ ३२॥ सोबलस्ततस्तस्यशरांश्चिक्षेपवीर्यवान् ॥ तानापततएवाशुचिच्छेदपरमासिना ॥ ३३॥ त
तः क्रुद्धोमहाराजसोबलः पुनरेवच ॥ प्रादिणोत्सुतसोमायशरानाशीविषोपयत् ॥ ३४॥ चिच्छेदतांस्त
खड्गेनशिक्षयाचबलेनच ॥ दर्शयन्नाघवंयुद्धेनाक्ष्यनुत्पराक्रमं ॥ ३५॥ तस्यसंचरतो राजन्मंडलावर्तने
तदा ॥ सुरप्रेणमुतीक्ष्णो नखद्वंचिच्छेदमुप्रभं ॥ ३६॥
दर्श ॥ ३१॥ ३५॥ मंडलोनां जावर्तने अनुलोमविलोमाभ्यासे ॥ ३६॥

॥५७॥

अस्यजसेः सुसरोः शोभनमुद्गे ॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ इति श्रीकर्णपर्वणिटी० षड्विंशोऽध्या
सच्छिन्नः सहसाभूमौ निपपातमहानसिः ॥ अर्धमस्यस्थितं हस्ते सुसरोस्तत्रमारत ॥ ३७॥ छिन्नमाज्ञाय नि
स्त्रिशमवसुत्यरानिषद् ॥ प्राविध्यतततः शेषं सुतसोमो महारथः ॥ ३८॥ सच्छित्वा सगुणं चापं रणे तस्य म
हात्मनः ॥ पपात धरणीतूर्णं स्वर्णविज्रविभूषितं ॥ ३९॥ सुतसोमस्ततो गच्छंत कीर्त्तं महारथं ॥ सोबलोपि
धनुर्गृह्णघोरमन्यसुदुर्जयं ॥ ४०॥ अभ्ययात्पांडवानीकं निघ्नन् शत्रुरणान्बद्धन् ॥ नत्रनाहो महानासी
त्पांडवानां विशांपते ॥ ४१॥ सोबलं समरे दृष्ट्वा विचरेत मभीतवत् ॥ नान्यनीकानि दत्तानि शस्त्रवंति महंति
च ॥ ४२॥ द्राव्यमाणान्यदश्यंत सोबलेन महात्मना ॥ यथा दैत्यचमूं राजन् देवराजो मम हृह ॥ ४३॥ त
थैव पांडवी सेनां सोबले यो व्यनाशयत् ॥ ४४॥ ॥ इति ० षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६॥ संजय उवाच ॥ ॥ ४५॥
युष्मद्वपराजन्वारयामास संयुगे ॥ यथा दृष्ट्वा वने सिंहं शरसो वारयेधुधि ॥ १॥
यः ॥ ३६॥ ॥ ४५॥ शरभो हयादः सिंहघाती पक्षिशरीरो नृसिंहवद्व्यात्म ॥ १॥ ५॥

उ

॥ कर्णोटी ॥

॥ ५८ ॥

२॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥

नरुद्धः पार्षहस्तेन गौतमेन बलीयसा ॥ यदा त्यदं विचलितुं नाशकत्र भारत ॥ २॥ गौतमस्य रथं दृष्ट्वा धृष्टद्युम्नः
यं प्रति ॥ विज्ञेयः सर्वभूतानि क्षयं प्राप्तं च मे निरे ॥ ३॥ तत्रावोचति मनसोरथिनः सादिनस्तथा द्रोणस्य निध
नान् नूनं संक्रुद्धो द्विपदां वरः ॥ ४॥ शारद्वतो महातेजा दिव्यास्त्रविदुदारधीः ॥ अपि स्वस्ति भवेदद्य दृष्ट्वा युष्माकम्
गौतमात् ॥ ५॥ अयीयं वाहिनी कृत्स्नमुच्येत महतो भयात् ॥ अय्ययं बाहूणः सर्वान्न नो हन्यात् समागतान्
हृ ॥ पादशं द्रुपते रूपमेतं कप्रतिमं तृशं ॥ गमिष्यत्ययं दर्वीभारद्वाजस्य गौतमः ॥ ७॥ आचार्यसिंहस्तश्च
विजयी च सदा यधि ॥ अस्त्रावा नीर्यसंयन्तः क्रोधेन च समन्वितः ॥ ८॥ पार्षतश्च महायुद्धे विमुखो घातिनस्य
ते ॥ इत्येवं विविधा वाचस्तावकानां परैः सह ॥ ९॥ व्यश्रूयंत महाराज तयोस्तत्र समागमे ॥ विनिश्चस्य ततः
क्रोधात्कृपः शारद्वतो नृप ॥ १०॥ पार्षतं चार्दयामास निश्रेष्ठं सर्वकर्मसु ॥ सहन्यमानः समरे गौतमेन महात्म
ना ॥ ११॥ कर्त्तव्यं न स्मज्जानाति मोहेन महता दृतः ॥ तमब्रवीत्ततो यन्ता कश्चित्सेपंतु पार्षत ॥ १२॥

॥ ५८ ॥

१३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥

ईदं शं व्यसनं युद्धेन ते दृष्टं मया क्वचित् ॥ दैवयोगान्नुते बाणानापत्तन्मर्मभेदिनः ॥ १३॥ प्रेषिता द्विजमुख्येन मर्मा
ण्युद्दिश्य सर्वतः ॥ व्यावर्त्तयेरथं तूर्णं नदीवेगमिवाणवान् ॥ १४॥ अवध्यं बाहूणं मन्येयेन ते विक्रमो हतः ॥ धृ
ष्टद्युम्नस्ततो राजन् नानकैरब्रवीद्वचः ॥ १५॥ मुह्यते मे मनस्तात गात्रं स्वेदश्च जायते ॥ वेपथुश्च शरीरे मे रोमह
र्षश्च मारये ॥ १६॥ वर्जयन् बाहूणं युद्धे शनैर्यादियतोर्जुनः ॥ अर्जुनं भीमसेनं वा समरे प्राप्य सारथे ॥ १७॥ ह्ये
समघ्नस्वे देवमेघा मे नैष्टिकीमनिः ॥ ततः प्रायात्स महाराज सारथिस्त्वरयन् हयान् ॥ १८॥ यतो भीमो महेष्वा
सो युयुधेतव सेनिकैः ॥ प्रदुतं च रथं दृष्ट्वा धृष्टद्युम्नस्य मारिष ॥ १९॥ किरन् शरशतान्येव गौतमो नृप यौ
तदा ॥ शंखं च घूरयामास मुहुर्मुहुर्हरिदमः ॥ २०॥ पार्षतं त्रासयामास महेंद्रो नमुचिं यथा ॥ शिखंडिनं तु स
मरे भीममृत्कदुरासदं ॥ २१॥ हार्दिक्यो वारयामास स्मयन्निवमुहुर्मुहुः ॥ शिखंडी तु समासाद्य हृदिकानां म
हारथं ॥ २२॥ पंचभिर्निशितैर्भक्षैर्जन्तुदेशे समाहनत् ॥ कृतवर्मा तु संक्रुद्धो सित्वा षष्ठ्या पतन्निभिः ॥ २३॥ धनु
रेकेन विछेद हसनराजन्महारथः ॥ अथान्यद्वनुरादाय द्रुपदस्यात्मजो बली ॥ २४॥

॥कर्ण०टी०॥

॥५९॥

२५॥वर्मणःवर्मशायअभ्रपंतभ्रष्टाःवर्मनचिच्छिदुरेत्यर्थः॥२६॥२७॥२८॥वचामवांतवान्॥२९॥३०॥॥
निहतिहेतिसंक्रुद्धोहार्दिकंप्रत्यभाषत॥ततोस्पनवतिंवाणानुरुक्मपुंखान्मुतेजसान्॥२५॥प्रेषयामासरा
जेंद्रतेस्याभ्रपंतवर्मणः॥वितथास्तान्समालक्ष्यपतितोश्चमहीतले॥२६॥सुरप्रेणसुतीक्ष्णनकार्मुकंचिच्छि
देष्टुं॥अथैनंछिन्नधन्यानंभ्रमशृंगमिवर्षभं॥२७॥अशीत्यामार्गणैःकुद्धोबाह्वोरुरसिचार्ययत्॥कृतवर्मा
नुसंक्रुद्धोमार्गणैःसतविसतः॥२८॥वचामरुधिरंमात्रेःकुंभवच्छादिवोदकं॥रुधिरेणयरिक्लिन्नःकृतवर्मा
राजत॥२९॥वर्षेणकैदितोराजन्ययागेरिकपर्वतः॥अथान्यद्वनुरादायसमार्गणगुणंप्रभुः॥३०॥शिरवं
दिनंवाणगणैःस्कंधदेशेवपोथयत्॥स्कंधदेशस्थितैर्बाणैःशिरवंडीतुव्यराजत॥३१॥शाखाप्रशाखावि
पुलःसुमहान्यादयोयथा॥तावन्योन्यंभ्रशंविध्वारुधिरेणसमुस्तौ॥३२॥अन्योन्यंशृंगाभिहतौरेजतु
र्व्यभाविव॥अन्योन्यस्यवधेयत्नंकुर्वीणौतौमहारथौ॥३३॥रथाभ्यांचेरतुस्तत्रमंडलानिसहस्रशः॥कृतव
र्मासमहाराजपार्षतंनिशितैःशरैः॥३४॥॥३१॥३२॥३३॥पार्षतंशिरवंदिनं॥३४॥

॥५९॥

॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥इतिश्रीकर्णपर्वणीटी०सप्तविंशोऽध्यायः॥२७॥श्वेता॥१२॥३॥४॥५॥

रथि

रणेविव्याधसमस्यास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः॥ततोस्पसमरेवाणंभोजःप्रहरतांवरः॥३५॥जीवितांतकरंघो
रंव्यसृजन्त्वरयान्वितः॥सतेनाभिहतांराजनृर्छामाशुमभाविशत्॥३६॥ध्वजयष्टिंचसहस्राशिश्रियेक
श्मलावृतः॥अथोवाहरणानूरासारथिनांवरं॥३७॥हार्दिक्यशरसंतमंनिश्चसंतंपुनःपुनः॥पराजितेततः
श्वरेदुपदस्यात्मजेप्रभो॥३८॥व्यद्रवत्यांवीसेनासमंवध्यमानासमंततः॥३९॥॥इतिश्रीमहाभारतेकर्ण
पर्वणिसप्तविंशोऽध्यायः॥॥संजयउ०॥श्वेताश्वेथमहाराजव्यधमत्तावकंबलं॥यथावायुःसमासाद्यत्तलराशिं
समंततः॥१॥प्रत्यद्युस्त्रिगर्तास्तंशिवयःकौरवैःसह॥शाल्याःसंसप्तकश्चैवनारायणबलंचतत्॥२॥सत्य
संनश्चंद्रदेवोमित्रदेवःसुतंजयः॥सौश्रुतिचित्रसेनश्चमित्रवर्माचभारत॥३॥त्रिगर्भराजःसमरेभ्रातृभिःपरि
वारितः॥पुत्रैश्चैवमहेशासैर्नानाशस्त्रविशारदैः॥४॥व्यसंजंतशरवातान्किरंतोर्जुनमाहवे॥अभ्यवर्त्तत
सहसावार्यैर्धाड्वसागरं॥५॥तेत्वर्जुनंसमाधियोधाःशतसहस्रशः॥अगच्छन्विलयंसर्वेतात्स्यदृष्ट्वैवपुन्तगा
ई॥तेहन्यमानाःसमरेनाजहुःपांडवंरणे॥हन्यमानामहाराजशालभाड्वपावकं॥७॥

॥ कर्णटी ॥

॥ ६० ॥

६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥

सत्यसेनस्त्रिभिर्बाणैर्विव्याधयुधिपांडवं ॥ मित्रदेवस्त्रिषत्यानुचंद्रसेनस्तसमभिः ॥ ८ ॥ मित्रवर्मात्रिसतत्या
सौश्रुतिश्चापिसमभिः ॥ शत्रुं जयस्तु विंशत्या सुशर्मानवभिः शरैः ॥ ९ ॥ सविहोबहुभिः संख्याप्रतिविव्याधता
नृपान् ॥ सौश्रुतिस्तसमभिर्विव्याध सत्यसेनं त्रिभिः शरैः ॥ १० ॥ शत्रुं जयं च विंशत्यां चंद्रसेनं तथा हृदि ॥ मित्रदेवं
शतेनैव श्रुते सेनं त्रिभिः शरैः ॥ ११ ॥ नवभिर्मित्रवर्माणं सुशर्माणं तथा हृदि ॥ शत्रुं जयं च राजानं हत्वा तत्र शि
वाशितैः ॥ १२ ॥ सौश्रुतेः सशिरस्त्राणां शिरः कायादया हरत् ॥ त्वरितश्चंद्रदेवं च शरैर्नित्यमसयं ॥ १३ ॥ तये
तरान्महाराजयतमानान्महारथान् ॥ पंचभिः पंचभिः पंचभिर्बाणैरेकैकं प्रत्यवारयत् ॥ १४ ॥ सत्यसेनस्तसंकु
ट्स्त्रिंशत्सोमं व्यसृजन्महत् ॥ समुद्विश्यरणेरुहं सिंहनादं ननाद च ॥ १५ ॥ सतिभिर्द्युजं सव्यं माधवस्य महा
त्मनः ॥ अयस्मयो हेमदं जगामाधरणीतदा ॥ १६ ॥ माधवस्य तु विद्वस्यतो मरेण महारणे ॥ प्रतोदः प्राप
तदस्त्राद्रश्मयश्च विशांपते ॥ १७ ॥ वासुदेवं विमिन्नांगं दृष्ट्वा पार्थो धनं जयः ॥ क्रोधमाहरयत्रीं वं कृष्णं चेदमु
वाच ह ॥ ६० ॥

१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥

प्रापयाश्चान्महाबाहो सत्यसेनं प्रति प्रभो ॥ यावदेनं शरैस्तीक्ष्णैर्नयामियमसादनं ॥ १८ ॥ प्रतोदं गृह्य सोम्य तुरभी
नपियथापुरा ॥ बाहयामास तान्श्चान्सत्यसेन रथं प्रति ॥ २० ॥ विषक्ते सेनं तु निर्मिन्तं दृष्ट्वा पार्थो धनं जयः ॥ सत्यसे
नं शरैस्तीक्ष्णैर्वारयित्वा महारथः ॥ २१ ॥ ततः सुनिश्चितैर्महैः राज्ञस्तस्य महाछिरः ॥ कुंडलोपचितं कायाञ्च कर्तुं
तनांतरे ॥ २२ ॥ तन्निकृत्य शितैर्बाणैर्मित्रवर्माणमाक्षियन् ॥ वसदं ते न नीशो न सारथिं चास्य मारिष ॥ २३ ॥
ततः शरशतैर्भयः संसप्तकगणान्वली ॥ यातयामास संक्रुद्धः शतशोथसहस्रशः ॥ २४ ॥ ततो रजतपुंखेन रा
जन्त्रीर्षमहात्मनः ॥ मित्रसेनस्य चिह्ने दसुरप्रेण महारथः ॥ २५ ॥ सुशर्माणं सुसंकुटो जनुदेशे समाहृतत् ॥ ततः
संसकाः सर्वपरिवार्य धनं जयं ॥ २६ ॥ शस्त्रौघैर्ममृदुः क्रुद्धनादयंतो दिशो दश ॥ अभ्यर्दितस्तु तैर्जिह्मैः शकतु
त्पराक्रमः ॥ २७ ॥ ऐंद्रमस्त्रममेयात्प्रादुश्य के महारथः ॥ ततः शरसहस्राणि प्रादुरासन् विशांपते ॥ २८ ॥ ध्व
जानां छिद्यमानानां कार्मुकाणं च मारिष ॥ रथानां सपत्न्याकानां तूणीराणां युगेः सह ॥ २९ ॥

कर्णोटी ॥
॥६१॥

३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ हस्त्यम्बचास्यतः छिंदतः ॥ ३७॥ स्वातुगाइवयथास्वस्मिन्नेऽनुचराः सीदंते
॥ वंरथानां भगं दह्य चक्राणि नरपुंति जस भंगादिति जातं कादिवे
अशाणामथ चक्राणो योक्राणो रश्मिभिः सह ॥ कवराणां वरूथानां पृथक्कानां च संयुगे ॥ ३८॥ अश्वानां पततां चापि प्रासान
मृष्टिभिः सह ॥ गदानां परिधानां च शक्तिमरपट्टिभैः ॥ ३९॥ शतघ्नीनां सचक्राणो मुजानां चोरुभिः सह ॥ कंठसू
त्रांगदानां च केयूरानां च भारिष ॥ ४०॥ हाराणामथ निष्काराणां तनुनाणां च भारत ॥ छत्राणां व्यजनानां च शिरसां मु
कुटैः सह ॥ ४१॥ अश्रयत महान् शरदस्तत्र तत्र विशंपते ॥ सकुंडलानि स्वसीणि पूर्णचंद्रनिभानि च ॥ ४२॥ शि
रां सुव्यामहस्पंत ताराजालमिवांबरे ॥ सुसुग्रीणि सुवासं मिचंदने नोक्षितानि च ॥ ४३॥ शरीराणि व्यदश्यंत नि
हतानां महीतले ॥ गंधर्वनगरकारंघोरमायो धनंततदा ॥ ४४॥ निहेतैराजपुत्रैश्च शत्रियैश्च महाबलः ॥ हस्ति
भिः पतितैश्चैव नुरगैश्च भवन्मही ॥ ४५॥ अगम्यरूपा समरे विशीर्णैरिव पर्वतैः ॥ नामी चक्रययस्तत्र पां
डवस्य महात्मनः ॥ ४६॥ निघ्नतः शात्रवान् सद्यैर्हस्त्यम्बचास्यतो महत् ॥ जातं कादिव सीदंति रथचक्राणि भारि
ष ॥ ४७॥ तिपाठे चिंतया वेत्स्य चारः ॥ ४८॥ सीदमानानि पंकमज्जनात् ॥ ४९॥

॥६१॥

४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ॥ इति श्रीनैलकंठीये भारत भावदीपे कर्णपर्वणि अष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८॥ युधिष्ठिरं ॥ १॥
चरस्तस्य संग्रामे तस्मिन् लोहितकर्दमे ॥ सीदमानानि चक्राणि समूहस्तूरगाभूतां ॥ ४०॥ अमेण महता युक्ता म
नोमारुतरं हसः ॥ वध्यमानं तु तस्यै न्यपांडुपुत्रेण धन्विना ॥ ४१॥ प्रायशो विमुखं सर्वना वति हतभारत ॥ तान् जि
त्वा समरे जिह्नुः संसप्तकगणान्बहून् ॥ ४२॥ विरराज तदा पार्थो विधूमोऽग्निरिव ज्वलन् ॥ ४३॥ इति श्रीमहाभा
रते कर्णपर्वणि अष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८॥ ॥ संजय उवाच ॥ युधिष्ठिरं महाराज विसृजंतं शरान्बहून् ॥ स्वयंदुर्यो
धनो राजा प्रत्यगृह्णादमीतवत् ॥ १॥ तमापतंतं सहसा तव पुत्रं महारथं ॥ धर्मराजो दुतं विधाति हति चाब्रवी
त् ॥ २॥ स तु तं प्रति विव्याध नवभिर्निशितैः शरैः ॥ सारथिं चास्य भक्षेन भृशं क्रुद्धो भ्यताडयत् ॥ ३॥ ततो यु
धिष्ठिरो राजन् स्वर्णपुंस्वान् शिलीमुखान् ॥ दुर्योधनाय चिक्षेय त्रयोदश शिलासितान् ॥ ४॥ चतुर्भिश्चतुरा
वाहांस्तस्य हत्वा महारथः ॥ पंचमेन शिरः कायासारथेश्च समाक्षिपत् ॥ ५॥ षष्ठेन तु ध्वजं राज्ञः सप्तमेन तु
कार्मुकं ॥ अष्टमेन तथा खड्गं पातया मास भूतले ॥ ६॥ पंचमिर्नृपतिचापि धर्मराजो दयदृशं ॥ दत्ताश्वानुर
था तस्मादवपुत्युतस्तव ॥ ७॥ ॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥

॥कर्णोटी॥

॥६२॥

टी॥६॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥

उत्तमं वासनं प्राप्नोत्तमावेवावतिष्ठत ॥ तंतु कृच्छ्रगतं दृष्ट्वा कर्णद्वौ णिकृपादयः ॥ ८ ॥ अभ्यवर्त्तत सहसा परीक्षं
तो नराधिपं ॥ अथ पांडु सुतान् सर्वे परिवार्य युधिष्ठिरं ॥ ९ ॥ अन्वयुः समरे राजंस्ततो युद्धमवर्त्तत ॥ ततस्तस्य सहसा
णि प्रावाद्यंत महा मृधे ॥ १० ॥ ततः किल किलाश द्वा प्रादुरासीन्मही पते ॥ अत्रास्य गच्छन् समरे पांचालाः कौरवैः स
ह ॥ ११ ॥ नरानरैः समाजमुचारैणावरवारणैः ॥ रथाश्चरथिभिः सार्द्धं हयाश्च हयसादिभिः ॥ १२ ॥ दृष्ट्वा न्यास
न्महाराजं प्रेक्षणीयानि संयुगे ॥ विविधान्यप्यचिंत्यानि शस्त्रं वत्तमानि च ॥ १३ ॥ तेषु राः समरे सर्वे चित्रं
लघुच सुष्ठु च ॥ आयुधं तमहावेगाः परस्परवधे षिणः ॥ १४ ॥ अन्योन्यं समरे जघुर्यो धवत मनुष्टिताः ॥ न
हिते समरं चक्रुः पृष्टतो वै कथंचन ॥ १५ ॥ मुहूर्त्तमेव तघुदमासीन्मधुरदर्शनं ॥ तत उन्मत्रवप्राजन्तिर्म
यां दमवर्त्ततः ॥ १६ ॥ रथीना गंसमासाद्य दारयन्निशितैः शरैः ॥ प्रेषयामास कालाय शरैः संनतपर्वभिः
१७ ॥ नागा हयान्समासाद्य विक्षिपंतो बहून् रणे ॥ दारयामासरत्कयंतत्र तत्र तदा तदा ॥ १८ ॥

॥६२॥

२९ २० २१ २२ २३ औरणं जघुः अवगत्य वृत्तवतः २४ निमित्तं जयहेतुं महान्तो गजा ये पांते महागजाः
हयारोहाश्च हवः परिवार्य हयोत्तमान् तलशब्दवांचक्रुः संपतंतस्ततस्ततः १९ धावमानां ततस्तां
स्तद्वदमाणां महागजान् पार्श्वतः पृष्टतश्चैव निजघुर्हयसादिनः २० विद्राव्य च बहून् श्वान् नागरा
जन्मदोक्ता विषाणोश्चापरे जघुर्ममदुश्चापरे मृशं २१ साश्वारोहांश्च तुरगान् विषाणोर्विच्य धुरुषा
अपरे चिक्षिपूर्वे गात्पृष्ट्यातिबलास्तदा २२ पारांते राहतानागा विवरेषु समंततः चक्रुर्गत्तस्वरंधो
रंदुद्रुवश्च दिशो दश २३ पदातीनां तु सहसा प्रदुतानां महाहवे उन्मज्याभरणतूर्णमववदुरणाजि
रे २४ निमित्तं मन्यमानास्तपरिणाम्य महागजाः जगृडु विमिदुश्चैव चित्राण्याभरणानि च २५
नांस्तत्र प्रसक्तान् वै परिवार्य पदातयः हस्त्यारोहान् निजघुस्ते महावेगा बलोक्ताः २६ अपरे हस्तिभिर्हस्तेः
खं विक्षिप्तान् महाहवे निपतंतो विषाणाग्रैश्च शं विद्धाः सुशिक्षितैः २७
जगृडुः हस्तिभिर्ग्राहयामासुः परिणाम्य विनाम्य हस्तिनमिति शेषः विमिदुश्च शत्रुन् गजेरेव २५ २६ २७

॥ कर्णोटी ॥ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ प्रतिमानेषु गजादंतांतरालेषु ॥ प्राप्ते निर्गृहीताः कुंभेषु तोमरेः ॥ दंतवेहेषु शक्तिमिश्रनिर्गृहीताः

॥ ३१ ॥

अपरे सहसा गृह्यविद्यालोरे स्तुदिताः सेनानरं समासाद्य केचित्तत्र महागजैः ॥ २८ ॥ सुल्यगात्रा महाराजवि
क्षिप्य च पुनः पुनः ॥ अथ रव्यजनानीव विस्त्राम्य निहता मृधे ॥ २९ ॥ पुरः सराश्वनागानामपरेषां विशांप
ते शरीराप्यतिविद्वानितत्र तत्र रणाजिरे ॥ ३० ॥ प्रतिमानेषु कुंभेषु देतवेहेषु चापरे ॥ निर्गृहीताः पृथगेना
गाः ॥ प्रासतो मरुशक्तिमिः ॥ ३१ ॥ निर्गृह्य च गजाः केचित्पार्श्वलैश्च शदारुणैः ॥ रथाश्वमादिभिस्तत्र संमि
न्नान्यपतन्नुवि ॥ ३२ ॥ सहयाः सादिनस्तत्र तोमरेण महामृधे ॥ पृथग्वमृदनेन सचर्मोपहातिनं
३३ ॥ तथा सावरणाकाश्चित्तत्र नत्र विशांपते ॥ रथान्नागाः समासाद्य परिगृह्य च मारिष ॥ ३४ ॥ व्यासिम्भेन
हसातत्र घोररूपेभ्यः यानके ॥ नाराचैर्निहताश्चापि गजाः पेतुः महाबलाः ॥ ३५ ॥ पर्वतस्येव शिखरे वज्ररु
ग्णं महीतले ॥ योधा योधा समासाद्य मुष्टिभिर्व्यहनन्मुधि ॥ ३६ ॥ केरोधनो न्यमासिप्य विस्त्रिपुर्विभिदु
श्च ॥ उद्यम्य च भुजान् न्ये निस्त्रिणच महीतले ॥ ३७ ॥

॥ प्रतिमानं जदंतांतरालयोरिति मेदिनी ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥

३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

पदाचोर समाक्रम्य स्फुरतो याहर छिः ॥ पततश्चापराज निजहारा मिनाशिरः ॥ ३८ ॥ जीवितश्च तथैवान्यः
शस्त्रं कायेन मज्जयत् ॥ ३९ ॥ तथा केशग्रहश्चोयो बाहुयुद्धं च भैरवं समासक्तस्य चान्येन जविज्ञातस्तथापरः
४० ॥ जहार समरे प्राणान्नाशस्त्रैरनेकधा ॥ संमक्तेषु च योधेषु वर्तमाने च संकुले ॥ ४१ ॥ कबंधान्मुत्पितानि सु
शतशोऽथ सहस्रशः ॥ शोणितैः सिच्यमानानि शस्त्राणि वचानि च ॥ ४२ ॥ महारागानुरक्तानि वस्त्राणीव च
काशिरे ॥ एवमेतन्महायुद्धं दारुणं शस्त्रसंकुलं ॥ ४३ ॥ उन्मत्तगंगा प्रतिमं शब्देनादूरयजगत् ॥ नैव सेनपरे राज
विज्ञायते शरतुरा ॥ ४४ ॥ यो ह्यमिति युध्यंते राजानो जयशुद्धिनः ॥ सान्ते जघ्नुर्महाराज पराश्वैव समागताव
४५ ॥ उभयोः सेनयोर्वीर्यकुलं समपद्यत ॥ रथैर्ममैर्महाराजा वारणैश्च निपातितैः ॥ ४६ ॥ हयैश्च पतितै
स्तत्र नरैश्च विनिपातितैः ॥ जगम्यरूपाष्टयिवीक्षणसमपद्यत ॥ ४७ ॥ स एनासीन्महीपाल क्षतजो घ
प्रवर्त्तिनी ॥ पंचालानह नत्कर्णस्त्रिगर्वाश्च धनं जयः ॥ ४८ ॥ सीमं सेनः कुरुन् राजन् हस्त्यनीकं च सर्वशः ॥ एव
मेव स यो वृत्तः कुरुपांडवसेनयोः ॥ ४९ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ॥ ५० ॥ अथ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी ॥ ॥ एकोनविंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ अति ॥ १ ॥ २ ॥ विरथः कत इत्युक्तं ॥ ६४ ॥

अपराहे गते सूर्ये कांक्षतां विपुलं यशः ॥ ५० ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि एकोनविंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥
धृतराष्ट्र उवाच ॥ अतितीव्राणि दुःस्वानि दुःसहानि बहूनि च त्वन्नो हं संजया श्रोषं पुत्राणां चैव संशयं ॥ ३० ॥ १ ॥ य
था त्वं मे कथयसे यथा युद्धमवर्तत ॥ न संति स्तुत कौरव्या इति मे निश्चिता मतिः ॥ ३१ ॥ दुर्योधनश्च विरथः कतस्तत्र
महारथः ॥ धर्मपुत्र कथंचक्रे तस्य वानृपतिः कथं ॥ ३२ ॥ पराक्ते कथं युद्धमभवत् नो महर्षणं ॥ तन्ममाचक्ष्वतत्वे
न कुशलो ह्यसि संजय ॥ ३३ ॥ संजय उवाच ॥ संसृतेषु तु मे न्येषु बध्यमानेषु भागशः ॥ रथमन्यं समास्त्राय पुत्रस्तव वि
ज्ञापते ॥ ३४ ॥ क्रोधेन महता युक्तः स विषो भुजगो यथा ॥ दुर्योधनः समाचक्ष्व धर्मराजं युधिष्ठिरं ॥ ३५ ॥ ओवाच स
तं त्वरितो याहियाहीति भारत ॥ तत्र मां प्रापय क्षिप्रं सारथे यत्र पांडवः ॥ ३६ ॥ ध्रियमाणा तय त्रेण राजा राजति
दां शीतः ॥ स स्तुतश्चोदितो राजा राजः स्पंदनमुत्तमं ॥ ३७ ॥ युधिष्ठिरस्पाभिमुखं प्रेषयामास संयुगे ॥ ततो युधि
ष्ठिरः क्रुद्धः प्रमिल्ल इव कुंजरः ॥ ३८ ॥
तत्र युद्धे धर्मपुत्रः कथं तं विरथं चक्रे ॥ तस्य तं च नृपतिर्युधेधनः कथं अयुध्यत इति शेषः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

॥ ६४ ॥

१० ॥ ११ ॥ १२ ॥ अथ विध्यात्मका ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

सारथिं चोदयामास याहियत्र सुयोधनः ॥ तौ समाजमुतुर्वीरो भ्रातरौ रथसन्तमौ ॥ १० ॥ समेत्य च महावीरो
संरब्धौ युद्धदुर्महौ ॥ ववर्षतुर्महेश्वा सौ शरैरन्योन्यमाहवे ॥ ११ ॥ ततो दुर्योधनो राजा धर्मशीलस्य मारिष ॥ शि
लाशितेन भस्मेन घनुश्चिच्छेद संयुगे ॥ १२ ॥ तन्नामृष्यत संक्रुद्धो ह्यवमानं युधिष्ठिरः ॥ अथ विध्वधनुश्चिन्नं
क्रोध संरक्तलोचनः ॥ १३ ॥ अन्यत्कार्मुकमादाय धर्मपुत्रश्च मृशुरैव ॥ दुर्योधनस्य चिच्छेद ध्वजं कार्मुकमेव च
१४ ॥ अथान्यद्वतुरादाय प्राविध्यत युधिष्ठिरं ॥ तावन्न्योन्यं सुसंक्रुद्धौ शस्त्रवर्षाण्यमुचतां ॥ १५ ॥ सिंहाविव सुसं
रब्धौ परस्परजिगीषया ॥ जघतुस्तौ रणे न्योन्यं नर्दमानौ वृषाविव ॥ १६ ॥ अतरं मार्गमाणौ च चेरनुस्तौ महा
रथौ ॥ ततः पूर्णायुतो नृहैः शरैस्तौ तु कृतव्रणौ ॥ १७ ॥ विरेजतुर्महाराज किं भुक्ता विवपुष्पितौ ॥ ततो राजानि
मुचंतौ सिंहनादात्तुङ्गमुङ्गः ॥ १८ ॥ तलयोश्च तथा शदान् धनुषश्च महाहवे ॥ शंसवश्च रवांश्चैव चक्रतुस्तौ
नरेश्वरौ ॥ १९ ॥

॥कर्णोटी॥

॥६५॥

२० ॥२१ ॥२२॥ सर्वपारसवीतिरस्कोरेविनाशेचयुंसिपारसवः पुमानितिमेदिनी ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥

अन्योन्येनोमहाराजपीडयांचक्रतुस्तं ॥ ततोयुधिष्ठिरो राजापुत्रंतवशोरेस्त्रिभिः ॥२०॥ आजघानोरसिकुहोवज्र
वेगेर्दुरासदेः ॥ प्रतिविव्याधत्वंतूर्णतवपुत्रोमहीपते ॥२१॥ पंचसिर्निशितैर्बाणैः स्वर्णपुंखैः शिलासितैः ॥ ततोदु
र्योधनो राजाशक्तिं चिक्षेपभारत ॥२२॥ सर्वपारसवीतीक्ष्णमहोल्काप्रतिमांतदा ॥ तमापतंती सहसाधर्मपु
त्रः त्रितैः शरैः ॥२३॥ त्रिभिश्चिहेदसहसातंचविव्याधपंचभिः ॥ वियपातततः सायस्वर्णदंडामहास्वना ॥२४॥
नियतंतीमहोक्तेव्यराजछिविसन्तिभा ॥ शक्तिं विनिहतांदष्टापुत्रस्ववविशंपते ॥२५॥ तवसिर्निशितैस्त्री
क्षोर्निजघानयुधिष्ठिरे ॥ सोनिविहोबलवताशत्रुणाशत्रुतापनः ॥२६॥ दुर्योधनं समुद्दिश्यवाणं जग्राह स
त्वरः ॥ समाधत्तचतंवाणंधनुर्मध्येमहाबलः ॥२७॥ चिक्षेपचमहाराजततः क्रुद्धः पराक्रमी ॥ सतुवाणः
समासाद्यतवपुत्रंमहारथं ॥२८॥ व्यामोहयतराजानंधरणीचददारह ॥ ततोदुर्योधनः क्रुद्धो गहामुघम्य
वेगितः ॥२९॥ विधिस्तुः कलहस्यांतं धर्मराजमुपाद्रवत् ॥ तमुद्यतगदं दष्टादंडहस्तमिवांतकं ॥३०॥

॥२८॥ ॥२९॥ ॥३०॥

॥६५॥

३२ ३३ ३४ ३५ ३६ इति श्रीनेलकंठीयेभारतभावदीयेकर्णपर्वणित्रिंशोऽध्यायः ३० ततः १

धर्मराजो महाशक्तिं प्राहिलोत्तवस्तनवे दीप्यमानां महावेगां महोल्कां ज्वलितामिव ३१ रथस्थः सतयावि
होमर्ममित्वास्तनांतरे स्तंभं संविशत्तदयः पपातचमुमोहच ३२ भीमस्तमाहचततः प्रतिज्ञामनुचित
यन् नायं वध्यस्तव नृप इत्थं सत्यवर्त्तत ३३ ततस्त्वरितमागम्य कृतवर्मा तवात्मजं प्रत्यपद्यतराजानं
निमग्नं व्यसनार्णवे ३४ गदामादाय भीमोपि हेमपट्टपरिहृतां जसिदुद्राववेगेन कृतवर्माणमाहवे ३५
एवं तदसवद्युद्धं त्वदीयानां परैः सह अयराह्णे महाराज कोक्षतां विजयं युधि ३६ इति श्रीमहाभा
रतेकर्णपर्वणित्रिंशोऽध्यायः संजय उवाच ततः कर्णपुरस्कृत्य त्वदीया युद्धदुर्मदाः पुनरावृत्य सं
ग्रामं चक्रुर्देवासुरोपमं १ द्विरदनरथाश्च शंखशब्दैः परितृषिता विविधैश्च शस्त्रपादैः द्विरदरथपदा
तिसादिसंधाः परिकुपिता मिमुखाः प्रजघ्निरेते २ शितपरस्वधमासिपदिशोरिषु निरनेकविधैश्च सू
दिताः द्विरदरथहयामहाहवेवरपुरुषैः पुरुषाश्च वाहनैः ३

२ ३

॥ कर्णोटी ॥
॥ ६६ ॥

॥ १५६ ॥ १७ ॥ लवणजलः क्षारसमुद्रः ॥ ८ ॥ त्रिदशवरापरजोयमविष्णुतुल्यं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

कमलदिनकरेंदुसन्निभैः सिनदशनेः सुमुखसितासिकैः ॥ रुचिरमुकुटकुण्डलैर्महीपुरुषत्रिणैः सिरुपस्त
तावभौ ॥ १४ ॥ परिघमुसलशक्तितोमरेर्नखरमुकुण्डिगदाशनेर्हताः ॥ द्विरदहयनराः सहस्रशोरुधिरनदी
प्रवहास्तदाभवत् ॥ १५ ॥ अहतरथनरम्बकुंजरं प्रतिभयदर्शनमुत्पलाब्रणं ॥ तदहितहतमावभौबलं पितृप
तिराष्ट्रमिव प्रजासये ॥ १६ ॥ अथतवनरेदेवसैनिकास्तवचसुताः सुरसूनुसन्निभाः ॥ अमितबलपुरःसरा
रणेकुरुवृषभाः शिनिपुत्रमप्ययुः ॥ १७ ॥ तदतिरुधिरमीममावभौपुरुषवराश्वरयद्विपाकुलं ॥ लवणज
समुद्रतस्वनंवलमसुगमरसेत्यसमप्रभं ॥ ८ ॥ सुरपतिसमविक्रमस्ततस्त्रिदशवरावरजोयमंयुधि ॥ दि
नकरकिरणप्रभैः पृष्ठकैरवितनयोम्यहनछिनिप्रवीरं ॥ ९ ॥ तमपिसरयवाजिसारथिं शिनिवृषभोविवि
धैः शरैस्त्वरत्न ॥ अजगविषसमप्रभैरणेपुरुषवरं समवास्तृणोत्तदा ॥ १० ॥ शिनिवृषभशरैर्निपीडितं तव सुह
होवसुषेणमप्ययुः ॥ त्वरितमतिरथोरथर्षभं द्विरदरथाश्वयदातिभिः सह ॥ ११ ॥ तदुदधिनिःसमाद्रवद्वलं त्व
रितनरैः समभिद्रुतं परैः ॥ दुपदसुतमुखैस्तदाभवत्पुरुषरथाश्वगजस्योमहान् ॥ १२ ॥

॥ ६६ ॥

१३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

अथपुरुषवरोक्तान्निर्कोभवममिष्टज्ययाविधिप्रभुं ॥ अरिवधकृतनिश्चयौदुतंतवबलमर्जुनके
शवोस्तौ ॥ १३ ॥ जलदतिनदनिस्वनंरथं पवनविधूतपताककेतनं ॥ सितहयमुपयांतमंतिकंकृतम
नसोददृशुस्तहारयः ॥ १४ ॥ अथविस्फार्यगांडीवंरथेनृत्यनिवारुनः ॥ शरसंवाधमकरोस्वदिशः प्रदि
शस्तथा ॥ १५ ॥ रथान्विमानप्रतिमानमजयन्मायुधध्यजान् ॥ ससारथीस्तदाबाणैरभ्राणीवानिलोव
धीत् ॥ १६ ॥ गजान्गजप्रयंतंश्चैवजयन्तापुधध्यजान् ॥ सादिनोश्वांश्चपत्नीश्चशरैर्निर्त्येयमक्षयं ॥
१७ ॥ तमंतकमिवक्रुद्धमनिवार्यमहारथं ॥ दुर्योधनोभ्ययादेकोनिघ्नन्बाणैरजिह्मगैः ॥ १८ ॥ तस्यार्जु
नोधनुः स्तमश्वात्केतुंचसायकैः ॥ हत्वासप्तभिरेकेनछत्रं चिच्छेदपत्रिणा ॥ १९ ॥ नवमंचसमाधा
यव्यसृजत्त्राणघातिनं ॥ दुर्योधनायेषुवरंतंद्रौणिः सप्तधाछिनत् ॥ २० ॥ ततोद्वौणेर्धनुः छित्वाहत्वाचा
श्वरथांछरे ॥ कृपस्यापितदत्कग्रंधनुश्चैच्छेदपांडव ॥ २१ ॥

॥ कर्णटी ॥ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

॥ ६७ ॥

हादिक्यस्य धनुः छित्वाध्यजं चाश्यांस्तदावधीत् ॥ दुःशासनस्येधसनं छित्वा राधेयमभ्ययात् ॥ २२ ॥ अ
थ सात्वकिमुत्सृज्य त्वरे कर्णोर्जुनं त्रिभिः ॥ विध्या विद्याधविंशत्सा कृष्णपार्थ पुनः पुनः ॥ २३ ॥ न ग्लानिरा
सीत् कर्णस्य क्षिपतः सायकान्वहन् ॥ रणे विनिघ्नतः शत्रून् क्रुद्धस्येव शतक्रतोः ॥ २४ ॥ अथ सात्यकिरा
गत्य कर्णं विध्यासितैः शरैः ॥ नवत्पानवमिश्रयोधैः शोतेन पुनरार्पयेत् ॥ २५ ॥ ततः प्रवीराः पार्थानां सर्वे
कर्णमपीडयन् ॥ युधामन्युः शिखंडी च द्रोणदेयाः प्रभद्रकाः ॥ २६ ॥ उन्नमौ जायु युसुश्च यमौ पार्थतएव
च ॥ चेदिकारूपमस्यानां कैकेयानां च यद्वलं ॥ २७ ॥ चेकितानश्च बलवान् धर्मराजश्च वृत्तः ॥ एते रथा
श्च द्विरद्वैः पत्तिमिश्रोः प्रविक्रमैः ॥ २८ ॥ परिवार्य रणे कर्णं नानाशस्त्रैरवाकिरन् ॥ सायंतो वाग्निरुग्रा
भिः सर्वे कर्णवधे धृताः ॥ २९ ॥ तां छस्त्रदृष्टिं बहुधा कर्णं छित्वा शितैः शरैः ॥ अपोवाहास्त्रवर्षेण दुर्ममं
केवमारुतः ॥ ३० ॥ रथिनः समहामात्रा त्रगजानश्चांश्च सादिनः ॥ पत्तित्रातांश्च संकुटो निघ्नन् कर्णो व्यदृश
त ३१

॥ ६७ ॥

३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ निकैवल्यं निश्च तं कैवल्यं मरणं यस्मिन् तथा ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

तद्वध्यमानं पांडुनां बलं कर्णस्त्रतेजसा ॥ विशस्त्रपत्रदेहा सुप्राय जासीत्यराज्जुखं ॥ ३२ ॥ अथ कर्णस्त्रिम
स्त्रेण प्रतिहत्पांर्जुनः स्मयन् ॥ दिशंश्चैव हस्मिंश्च प्रावृणो छस्त्रदृष्टिभिः ॥ ३३ ॥ मुसलानीव संपेतुः परि
घाड्वचेषवः ॥ शतघ्न इव चाप्यत्येव ज्ञाण्युग्राणि चापरे ॥ ३४ ॥ तैर्बध्यमानं तस्मैत्यं स पत्यश्चरथद्विपं
॥ निमीलिताक्षमत्यर्थं बात्रा मचननादच ॥ ३५ ॥ निकैवल्यं तदा युद्धं प्रापुरश्च नरद्विपाः ॥ हन्यमा
नाः शरैरात्रीस्तदा सीताः प्रदुद्रुवुः ॥ ३६ ॥ त्वदीयानां तदा युद्धे संसक्रांतां जयैषिणां ॥ गिरिमस्तं समासा
द्य प्रत्यभानुमान ॥ ३७ ॥ तमसा च महाराज रजसा च विशेषतः ॥ न किंचित्पुत्रपुत्र्यामशु संवायदिवाशु
भ ॥ ३८ ॥ ते त्रस्यंतो महाघासारात्रियुद्धस्य भारत ॥ अययानं ततश्चक्रुः सहिताः सर्वयोधिभिः ॥ ३९ ॥ कौरवे
ष्ववयातेषु तदा राजन् दिनक्षये ॥ जयं सुमनसः प्राप्य पार्थाः स्वशिविरं ययुः ॥ ४० ॥ वादित्राद्वैर्विविधैः सिं
हनादैः सगतिजैः ॥ परानुपहसंतश्च क्लृप्तं तश्चाच्युतार्जुनो ॥ ४१ ॥

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

॥कर्णः दी॥
॥ईटी॥

४२॥४३॥४४॥ इति श्रीकर्णपर्वणि टीकायां प्रथमोऽध्यायः ॥३१॥ स्वेन छंदेन इच्छया जानता
यिनाः शस्त्रपाणे ॥१॥ भद्रां सुभद्रां ॥ वलिभृतः करदात् ॥२॥ अरक्षन्धोषयात्राणीयां भरतान्दुर्योधना
कृते वहारे तैवीरैः सेनिकाः सर्व एव ते ॥ आशीर्वाचः पांडवेषु प्रायुं जंत नरेश्वराः ॥४२॥ ततः कृते वहा
रे च प्रहृष्टास्तत्र पांडवाः ॥ निशायां शिविरं गत्वा न्यवसंत नरेश्वराः ॥४३॥ ततो रक्षः पिशाचाश्च म्यापादा
श्चैव संघशः ॥ जम्बुगयो धनंघोरं रुद्रस्याक्रीड सन्निभं ॥४४॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि प्र
थमोऽध्यायः ॥३१॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ स्वेन छंदेन नः सर्वानवधीक्ष्य क्रमजुनः ॥ न
ह्यस्य समरे मुचेदंत कोप्या तनायिनः ॥१॥ पार्थश्चैको हर इद्रा मे कश्चा निमत र्ययत् ॥ एकश्चैमां मही
जित्वा चक्रे वलिभृतो नृपात् ॥२॥ एको निवातकवचानहन द्विभ्यः कार्मुकः ॥ एकः किरातरूपेण स्थितं श
र्वमयो धयत् ॥३॥ एको हरश्च दूरतानेको भवमतोषयत् ॥ तेनैकेन जिताः सर्वे महीपाह्वयते जसाः ॥४॥
॥दीन॥ ४॥ ते जस्मदीयाः न निंघाः ते शब्दस्याभ्यासाद्वा ॥ कथय मिहंतया दुर्योध
नोपि न निंघः अपि नु ततः विस्तृतः तादृशं शत्रुं प्राप्य रव्यातिंगत इत्यर्थः ॥५॥

ननेलंशः प्रशस्यसिधेयवकुर्वीहितत
नोदुर्योधनास्तपस्यास्मि मकरेश्वरा ५

॥ईटी॥

हताः ताडिताः छिन्नावयवाः विध्वस्ताः बाहनेभ्यो धः यातिताः ॥६॥ सहसा जकस्मात् ॥१०॥

संजय उवाच ॥ हतप्रहतविध्वस्ता विवर्मायुधबाहनाः ॥ दीनस्वराद्वयमानानिनः शत्रुभिर्जिताः ॥६॥ शिवि
रक्षाः पुनर्मंत्रं मंत्रयंति स्म कोरवाः ॥ भग्नदंष्ट्रा हतविषायां द्राक्क्रांता इवोरगाः ॥७॥ तान् ब्रवीत्ततः कर्णः क्रु
द्धः सर्प इव श्वसन ॥ करं करेण निष्पीड्य प्रेक्षमाणस्तवात्मजं ॥८॥ यत्तो दृष्टश्च दक्षश्च धृतिमानर्जुनः सहा
संबोधयति चाप्येतयथा कालमधोक्षजः ॥९॥ सहसा सुविसर्गेण वयं तेनाद्य वंचिताः ॥ म्यस्त्वहंतस्य संकल्पं
सर्वहंता महीयते ॥१०॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्ता सोऽनुजज्ञे नृपोत्तमान् ॥ तेनुज्ञातानृपाः सर्वे स्वानिवेश्मानिभे
जिरे ॥११॥ सुखोपितास्तारजनी दृष्ट्वा युद्धाय निर्युयुः ॥ ते यत्र पन्विहितं बृहंधर्मराजेन दुर्जयं ॥१२॥ प्रयत्ना कुरु
मुख्येन बृहस्पत्यशानो मते ॥ अथ प्रतीपकर्त्तारं प्रवीरं परवीरहा ॥१३॥ सस्मार दृष्ट्वा मस्कंधं कर्णं दुर्योधनस्तदा पु
रंहरं समं युद्धे मरुद्गणसमंबले ॥१४॥

॥११ मनेस्थितेनेति शेषः ॥१२॥ प्रतीपकर्त्तारं शत्रूणां छेत्तारं प्रवीरं प्रहृष्टं वीरं ॥१३॥ १४॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ ई० ॥

१५॥ आत्मपिके बुध्वाण संकटेषु ॥ १६॥ अप्यपन्नपत ॥ अपि प्रश्ने ॥ १७॥ १८॥ १९॥ मन्त्रः कर्णश्रयेण मूढः भाविनाशा
कात्री वीर्यसमं वीर्ये कर्णराज्ञो गमन्मनः ॥ सर्वेषां चैव सेनानां कर्णमेवागमन्मनः ॥ २०॥ सूतपुत्रं महेष्वासं बंधुमाय
पिके धिव ॥ धृतराष्ट्र उ० ॥ ततो दुर्योधनः सूतयश्चात्किमकरोन्नहा ॥ पद्मे गमन्मनो मंदाः कर्णचैक कर्त्तनं प्रति ॥
१६॥ अप्यपन्नपतराधेयं श्रीतार्त्तद्वभास्करं ॥ कृतेः वहारे सेनानां प्रवृत्ते चरणेषु पुनः ॥ १७॥ कथं वै कर्त्तनः कर्ण
स्तत्रा युध्यत संजय ॥ कथं च पांडवाः सर्वे युयुधुस्तत्र सूतजां ॥ १८॥ कर्णे हो को महाबाहुर्हन्ता सार्थान्संजया
न् ॥ कर्णस्य सुजयो वीर्यशक्तविष्णुसमं युधि ॥ १९॥ तस्य रात्राणि घोरानि विक्रमश्च महात्मनः ॥ कर्णमाश्रित्य
संग्रामे मत्तो दुर्योधनो नृपः ॥ २०॥ दुर्योधनं ततो दृष्ट्वा पांडवेन हृत्पार्श्वे निभं पराक्रान्तां दुसुतान् दृष्ट्वा चापि म
हारथः ॥ २१॥ कर्णमाश्रित्य संग्रामे मत्तो दुर्योधनः पुनः ॥ जेतुमुन्नहते पार्थान्सपुत्रान्सहकेशवान् ॥ २२॥ अ
हो बत महदुःखं यत्र पांडुसुतान् रणो ॥ नातरद्रमसः कर्णो दैवतं न परायणं ॥ २३॥

नवधानात् ॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥

॥ ई० ॥

निष्ठाविपाकः ॥ २४॥ २५॥ कर्णश्च नीतिमानिति अमन्यत इति पूर्वोक्तान्वयः ॥ २६॥ स्त्री मध्यमवगाहंते सेनां मृहं

अहो यूतस्य निष्ठेयं घोरं संप्रति वर्त्तते ॥ अहो तीव्राणि दुःस्वानि दुर्योधनकृतान्यहं ॥ २४॥ सोढा घोरानि बद्धाः
शल्यभूतानि संजय ॥ सौबलं च तदा तात नीतिमानित्यमन्यते ॥ २५॥ कर्मश्चरन् सो नित्यं राजा तं चाप्यनुव्रतः
यदेवं वर्त्तमानेषु महायुद्धेषु संजय ॥ २६॥ अश्रौनिहतास्तुत्रान्नित्यमेव च निर्जितात् ॥ न पांडवानां समरेक
श्चिदस्ति निवारकः ॥ २७॥ स्त्री मध्यमवगाहंते दैवं तु बलवत्तरं ॥ संजय उ० ॥ राजन् पूर्वनिमित्तानि धर्मिष्ठानि
विचिंतय ॥ २८॥ अतिक्रान्तं हि यत्कार्यं यश्चाच्चिंतयते नरः ॥ तच्चास्य न भवेत्कार्यं तथा च विनश्यति ॥ २९॥
तदिदं न वकार्यं तु दूरं प्राप्सं विजानतः ॥ न कृतं यत्तया पूर्वप्राप्ता प्राप्सं विचारणं ॥ ३०॥

नीत्यर्थः ॥ २८॥ निमित्तानि यूतादीनि धर्मिष्ठानीति सोपालंभं विरुद्धा नीत्यर्थः ॥ २९॥ कार्यं राज्ञा लाभाख्यं
दूतरासंजयंतं दुर्लभं यत्ततः ॥ विजानतापि त्वया प्राप्सं विचारणं युक्तायुक्तपरीक्षया न कृतमित्यन्वयः ॥ ३०॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ ७० ॥

३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ शक्रशक्तीनिस्वस्य अर्जुनस्य वधसामर्थ्यात्तावंधोतयति ॥ ३८ ॥
उक्तोसिबहुधा राजन्मायुधस्वेति पांडवैः ॥ गृहीयेन च तन्मोहाद्वचनं च विज्ञायते ॥ ३९ ॥ त्वया पापानि घोराणि
समाचीर्णानि पांडुषु ॥ त्वत्कृते वर्तते घोरः पार्थिवानां जनस्यः ॥ ४० ॥ तत्स्मिन्नानीमतिक्रान्तं मासु चोत्तरतर्ष
भ ॥ शृणु सर्वं यथा वृत्तं घोरं वैशसमच्युत ॥ ४१ ॥ प्रभातायां राजन् त्वं तु कर्णो राजानमभ्ययात् ॥ समेत्य च महा
बाहुदुर्योधनमथाब्रवीत् ॥ ४२ ॥ कर्ण उवाच ॥ अद्य राजन् समेष्यामि पांडवेन यशस्विना ॥ निहनिष्यामि तं वीरं
सवामां विहनिष्यति ॥ ४३ ॥ बहुत्वात् नमः कार्याणां तथा पार्थस्य सारत ॥ नाभूत्समागमो राजन् ममैवैवार्जुन
स्य च ॥ ४४ ॥ इदं तु मे यथा प्रज्ञं शृणु वाक्यं विज्ञायते ॥ अतिहृत्परेण पार्थनाहं मेष्यामि भारत ॥ ४५ ॥ हतप्रवी
रैस्तेन्येस्मिन्मयि चावस्थितेषु धि ॥ असियास्यति मां पार्थः शक्रशक्तिविना कृतं ॥ ४६ ॥ ततः श्रेयस्करं यच्च न निवे
धजनेश्वर ॥ आपुधानां च मे वीर्यं दिव्यानामर्जुनस्य च ॥ ४७ ॥

॥ श्रेयस्करं आत्मात्राणकरं ॥ ४८ ॥

॥ ७० ॥

वीर्यं समानमिति शेषः ॥ कार्यस्य कर्तव्यस्य परकीयस्य भेदे विनाशो लाघवे शोभे सोऽहवे कौशले प्राणेशरीरबले
शौर्ये मानसबले विज्ञाने अस्त्रशिक्षायां विक्रमे फलोपधानेः स्त्राणां ॥ निमित्तज्ञानयोगे लक्ष्यसंबंधारणे ॥
कार्यस्य महतो भेदे लाघवे दूरपातने ॥ सोऽहवे चास्त्रयाते च सव्यसाची नमः समः ॥ ४० ॥ प्राणेशौर्ये य विज्ञाने
विक्रमे चापि भारत ॥ निमित्तज्ञानयोगे न सव्यसाची नमः समः ॥ ४१ ॥ सर्वायुधमहामात्रं विजयं नाम तद्बुः
इंद्रार्थं प्रियकामेन निर्मितं विश्वकर्मणा ॥ ४२ ॥ येन देत्यगणान् राजन् जितवान् नैशान् क्रतुः ॥ यस्य घोषे
ण देत्यानां व्यामुह्यत दिशो दश ॥ ४३ ॥ तद्गार्गवाय प्राप छच्छक्रः परमसंमतं ॥ तद्दिव्यं मार्गवो महामहदद
नुरुत्तमं ॥ ४४ ॥ तेन यो न्ये महाबाहु मर्जुनं जयतां वरं ॥ यथेन्द्रः समरे सर्वादेते यान्ये समागतान् ॥ ४५ ॥ धनुर्धो
रं रामदत्तं गांडीवात्तद्वि शिष्यते ॥ त्रिः सप्तकृत्वपृथिवीधनुवायेन निर्जिता ॥ ४६ ॥ धनुष्यो ह्येस्य कर्माणि दि
व्यानि प्राह मार्गवः ॥ तद्रामो ह्यदहान्महं पनयो न्यामि पांडवं ॥ ४७ ॥

४१ ॥ महामात्रं श्रेष्ठं विजयाख्यं नाम प्रसिद्धं ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

॥ कर्ण० टी॥ ४८॥ ४९॥ सिद्धिर्मेक्षः आत्मवतोजितचित्तस्य ॥ ५०॥ ५१॥ ५२॥

॥ ७१॥

अघदुर्घोधिनाहं त्वानंदयिष्ये स बांधवं ॥ निहत्य समरे वीरमर्जुनं जयतां वरं ॥ ४८॥ सपर्वतवनद्वीपाहत
वीरासमागरा ॥ पुत्रपौत्रप्रतिष्ठाते न विष्यत्यद्यपार्थिव ॥ ४९॥ नाशकं विद्यते मेघत्वात्त्रियार्थं विशेषतः ॥ स
म्यकधर्मानुरक्तस्य सिद्धिरात्मवतो यथा ॥ ५०॥ नहि मां समरे सांडुं सशक्तौ नितरुयथा ॥ अवशं तु मया
वाच्यं येन हीनो स्मि फाल्गुनात् ॥ ५१॥ ज्ञातस्य धनुयो दिव्या तथा क्षय्ये महीषुधी ॥ सारथिस्तस्य गोविंदो म
म तादृजं विद्यते ॥ ५२॥ तस्य दिव्यं धनुः श्रेष्ठं गांडीवमजितं युधि ॥ विजयं च महद्विभं ममापि धनुरुत्तमं
५३॥ तत्राहमधिकः पार्था दनुषातेन पार्थिव ॥ येन चाप्यधिको वीरः पांडवस्तन्निबोध मे ॥ ५४॥ रश्मि
ग्रहश्च दशार्हः सर्वलोकनमस्कृतः ॥ अग्निदत्तश्च वै दिव्योरथः कांचनभूषणः ॥ ५५॥ अछेद्यः सर्वतां
वीरवाजिनश्च मनोजवाः ॥ ध्वजश्च दिव्यो घुतिमान्वा नरो विस्मयंकरः ॥ ५६॥ कृष्णश्च सृष्टा जगतोरथं त
मभिरसिति ॥ एतैर्द्वयैरहं हीनो यो दुमिच्छामि पांडवं ॥ ५७॥

॥ ५४॥ ५५॥ ५६॥ ५७॥

॥ ७१॥

शल्यः कृष्णतुल्यः बाणशकटवद्गुलया बाणानामक्षयत्वं ज्ञेयं ॥ एवमहं शल्येन दिव्याश्वजयद्रथाघाह अ

जयंतु सदृशः शौरेः शल्यः समितिशोभनः ॥ सारथ्यं यदि मे कुर्याद्वस्त्रे विजयो भवति ॥ ५८॥ तस्य मे सा
रथिः शल्यो भवत्वसुकरः परैः ॥ नाराचान्गार्दपत्रांश्च शकटानि वहंतु मे ॥ ५९॥ रथाश्च मुख्या राजेंद्रयु
क्ता वाजिभिर्हस्तैः ॥ आयांतु पश्चात्स तनं मामेव मरतर्षभ ॥ ६०॥ एवमप्यधिकः पार्था द्विविधमिगु
णैरहे ॥ शल्योऽप्यधिकः कृष्णादर्जुनादपि चाप्यहं ॥ ६१॥ यथा च तृदयं वेद दशार्हः परवीरहा ॥ तथा
शल्यो विजानाति हयज्ञानमहारथः ॥ ६२॥ बाहुवीर्यसमो नास्ति मुद्रराजस्य कश्चन ॥ तथा स्त्रैर्ममो
नास्तिकश्चिदेव धनुर्धरः ॥ ६३॥ तथा शल्यसमो नास्ति हयज्ञाने हि कश्चन ॥ सोऽयमप्यधिकः कृष्णाद्
विष्यति रयो मम ॥ ६४॥ एवं कृते रथस्यो हं गुणैरप्यधिकोर्जुनात् ॥ भवेयुधिजयेयं च फाल्गुनं कुरु सत्र
म् ॥ ६५॥

॥ यमित्यादिना ॥ ५८॥ ५९॥ ६०॥ भवे भवेयं भवेदिति पाठप्रामादिकः ॥ ६१॥

॥ कर्ण० टी० ॥ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ इति श्री कर्ण पर्वणि टी० द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥

॥ ७२ ॥

समुद्योतु न शस्यंति देवा अपि स वा स वा ॥ एतत्कृतं महाराज त्वये चामि परंतप ॥ ६६ ॥ क्रियतामेष को मो मे मा
वः कालोऽस्य गच्छ ॥ एवं कृते कृतं स ह्यं सर्व कामैर्षी विष्यति ॥ ६७ ॥ ततो द्रुपमि सं ग्रामे यत्करिष्यामि तारत ॥ सर्व
था पांडवान् संख्ये विजेष्ये वै समागतान् ॥ ६८ ॥ न हि मे समरे शक्ताः समुद्योतुं सुरासुराः ॥ किमु पांडुसुत राजन र
णे मानुषयो नयः ॥ ६९ ॥ संजय ॥ एवमुक्तस्तव सुतः कर्णेना ह व शोषिता ॥ संपूज्य संप्रतृष्टात्मा ततो राधे य
म ब्रवीत् ॥ ७० ॥ दुर्योधन उवाच ॥ एवमेतत्करिष्यामि यथा त्वं कर्ण मन्यसे ॥ सोपासंगारथाः साध्याः स्वनुयास्यंति
संयुगे ॥ ७१ ॥ नाराचान् गार्धपत्रांश्च शकता निवहंतु ते ॥ अनुयास्याम कर्णं त्वां वपं सर्वे च यार्थिवाः ॥ ७२ ॥ सं
जय उवाच ॥ एवमुक्त्वा महाराज तव पुत्रः प्रनाथवान् ॥ अग्निगम्या ब्रवीद्वाजर्मिद्राजमिदं वचः ॥ ७३ ॥ ॥ इ
ति श्री महाभारते कर्ण पर्वणि द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ संजय उवाच ॥ पुत्रस्तव महाराज मद्राजं महारथं
विनयेनोपसंगम्य प्रणयाद्वाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥ पुत्रः विनयेन त्या प्रणयात् प्रकृष्टात् त्यायात् युक्तेत्यर्थः ॥ १ ॥

॥ ७२ ॥

॥ ३३ ॥ ॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ८ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ १० ॥ ॥ ११ ॥ ॥ १२ ॥

सत्यव्रत महाभाग द्विषतां तापवर्धन ॥ महेश्वर रणे शूर परसेन्यमयं कर ॥ २ ॥ कृतवानसि कर्णं स्पृष्टवतो व
दतां वरः ॥ यथा नृपति सिंहानां मध्ये त्वां वरये स्वयं ॥ ३ ॥ तं त्वा मप्रति वीर्या घृशत्रुपक्ष सयावह ॥ महेश्वर प्र
याचे हं शिरसा विनयेन च ॥ ४ ॥ तस्मात्पार्थ विनाशार्थं हि तार्थं मम चेव हि ॥ सारथ्यं रथिनां श्रेष्ठ प्रणयात्
र्तुमर्हसि ॥ ५ ॥ त्वयि यं तरि राधेयो विद्विषो मे विजेष्यते ॥ असी सृतां हि कर्णं स्पृष्ट्वा हीतान्योन विद्यते ॥ ६ ॥ क
ते हि त्वां महाभाग वासुदेव समं युधि ॥ स पाहि सर्वथा कर्णं यथा ब्रह्मा महेश्वरं ॥ ७ ॥ यथा च सर्वथा पशु
वार्त्तयः पाति पांडवं ॥ तथा महेश्वराद्य त्वं राधेयं प्रतिपालय ॥ ८ ॥ सीष्मो द्रोणः कृपः कर्णो भवान् भोज
श्च वीर्यवान् ॥ शकुनिः सौवलो द्रोणिरहमेव च नो बलं ॥ ९ ॥ एवमेष कृतो भागो न वधाष्टयि वीपते ॥
न च भागो न सीष्मस्य द्रोणस्य च महात्मनः ॥ १० ॥ ताभ्यामतीत्यतो भागो निहता मम शत्रवः ॥ वृद्धो हितो
महेष्वा सोऽद्येन निहतो युधि ॥ ११ ॥ कृत्वा न सुकरं कर्म गतौ स्वर्गमितो न ह्य ॥ तथान्ये पुरुषा व्याघ्राः परैर्वि
निहता युधि ॥ १२ ॥

॥कर्ण०टी०॥ १३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

॥७३॥

अस्मदीयाश्वबहवः स्वर्गोपगतारणे ॥ त्यक्त्वा प्राणान्यथाशक्तिं चेष्टां कृत्वा च पुष्कला ॥१३॥ तदिदं हतभूयि
ष्टं बलं मम नराधिप ॥ पूर्वमव्यत्यक्तैः पार्थे हतं किमु न सांप्रतं ॥१४॥ बलवंतो महात्मानः कौन्तेयाः सत्यविक्रमा
बलं शेषं न हि न्युर्मेषथा तत्कुरुयार्थिव ॥१५॥ हतवीरमिदं सैन्यं पांडवेः समरे विभो ॥ कर्णो ह्येको महाबाहु
रस्मात्प्रियहि ते रतः ॥१६॥ भवांश्च पुरुषव्याघ्रः सर्वलोकमहारथः ॥ शल्यकर्णोर्जुतेनाद्यपांडुमिच्छति संयु
जे ॥१७॥ तस्मिन् जयाशाविपुलामद्रगजनराधिप ॥ तस्याभीशुग्रहवरो नानौ स्ति सुविकश्चन ॥१८॥ पार्थ
स्य समरे कृष्णे यथाभीशुग्रहो वरः ॥ तथा त्वमपि कर्णस्य रथे स्य रभीशुग्रहो भव ॥१९॥ तेन युक्ते रणे पार्थ
रक्षमाणश्च पार्थिव ॥ यानि कर्माणि कुरुते प्रत्यक्षाणि तथैव तत् ॥२०॥ पूर्वैः नः समरे ह्येवमवधीदुर्जुनो
रिहून् ॥ इहानीं विक्रमो ह्यस्य कृष्णेन सहितस्य च ॥२१॥ कृष्णेन सहितः पार्थो धार्तराष्ट्री महाचमूं ॥ अहं न
हनिमद्रे शद्रो वयमुद्रश्पते युधि ॥२२॥ भागो वशिष्ठः कर्णस्य नवचैव महायुते ॥ तं भागं सह कर्णेन
युगपन्नाशयाधहि ॥२३॥

॥७३॥

२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥

अरुणेन यथासाहूतमः सूर्यो व्यपोह नि ॥ नथा कर्णेन सहितो जहि पार्थ महाहवे ॥२४॥ उद्यतो च यथास्त
र्यो बालसूर्यसमप्रभो ॥ कर्णशत्रोरणे दृष्ट्वा विद्रुं वतु महारथाः ॥२५॥ सूर्यारुणौ यथा दृष्ट्वा तमोनश्पतिमा
रिष ॥ तथा नश्पंतु कौन्तेयाः सपांचालाः ससंजयाः ॥२६॥ रथिनां प्रवरः कर्णो यंतृणां प्रवरो भवान् ॥ संपो गो
युवयोर्लोकैः ॥ नाभून् न च भविष्यति ॥२७॥ यथा सर्वास्ववस्था सुर्वीक्ष्येयः पाति पांडवं ॥ तथा भवान्परित्रातुं
कर्णो वै कर्त्तृ नरणे ॥२८॥ त्वया सारथिना ह्येष जघ्रवृष्यो भविष्यति ॥ देवतानां मयिरणे सशक्राणां महीप
ते ॥ किंपुनः पांडवे पानां माविशं कीर्त्तव्यं चो मम ॥२९॥ संजय उ० ॥ दुर्योधनवचः श्रुत्वा शल्यः क्रोधसमनि
तः ॥ त्रिशिरांश्च कुटी कृत्वा धुन्वन् हस्तौ पुनः पुनः ॥३०॥ क्रोधरक्ते महानेत्रे परितृप्य महाभुजः ॥ कुले
श्चर्य श्रुतवलेर्दत्तः शल्यो ब्रवीदिदं ॥३१॥

॥३०॥३१॥

॥ कर्णोटी ॥
॥ ७४ ॥

विश्रवन्ति शंकं यथा स्यात्तथा ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ निधाय त्वकृतमानमिति शेषः प्रवर्त्ततत्यमिति शेषः

शल्यो वाच ॥ अवमन्यसि गांधारे ध्रुवं च यरिशं करे ॥ यन्मां ब्रवीषि विश्रवन् सारथ्यं क्रियतामिति ॥ ३२ ॥ अ
स्मत्तोभ्यधिकं कर्णे मन्यमानः प्रशंससि ॥ न चाहं युधि राधेयं गणपे तुल्यमात्मनः ॥ ३३ ॥ आदिश्वपतामभ्य
धिको ममांशः पृथिवी पते ॥ तमहं समरे जित्वा गमिष्यामि यथा गते ॥ ३४ ॥ अथ वाप्येक एवाहं योऽस्यामि
कुरुनंदन ॥ पश्य वीर्यं ममाद्यत्वा संग्रामे दहतोरिदं न ॥ ३५ ॥ यथा सिमानं कौरव्यनिधाय तदये पुमान् ॥
अस्मद्विधः प्रवर्त्तत मामांस्त्वमपिशं क्रियथा ॥ ३६ ॥ युधिमाष्यवमानो मे न कर्त्तव्यः कथंचन ॥ पश्य पी
नो मम सुजो वज्रसंहतनो यमो ॥ ३७ ॥ धनुः पश्य च मे चित्रं शरांश्चाशी विषोपमान् ॥ रथं पश्य च मे कृतं
सदृशैर्वर्तितवेगितैः ॥ ३८ ॥ गदां च पश्य गांधारे हे मपह विस्मयितां ॥ दारयेयं महीं कृन्तां विकिरेयं च पर्व
तान् ॥ ३९ ॥

॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

॥ ७४ ॥

अधुरिनी च कर्मणि ॥ ३३ ॥ पापीयसः नीचयोनेः प्रेष्यत्वं दास्यं कर्तुमिति शेषः ॥ ४२ ॥ वरो आज्ञायां अधरो नरनीचो बयोर्वेपरीत्य कर

शोषयेयं स मुद्रांश्च तेजसास्वेन पार्थिव ॥ तमा मेव विधं राजन्समर्थमरिनिग्रहे ॥ कस्माद्युनक्ति सारथ्ये
कर्णस्याधिरथेः पुरः ॥ ४१ ॥ न मां त्वंधुरिराजेऽनियोक्तुमिदं हसि ॥ न हियापीयसः श्रेयान् भूत्वा प्रेष्य
त्वमुत्सहे ॥ ४२ ॥ यो त्वभ्युपातसंप्रीत्या गरीयांसं च शो स्थितं ॥ वरो पापीयसो युंक्ते तत्पापमधरो नरः ॥ ४३ ॥
आत्मणा ज्ञानेन हृष्टा मुखोऽस्रवमधोरसः ॥ ऊरुभ्यामस्तु जडैश्चान्द्रा दाम्पद्मामिति स्तुतिः ॥ ४४ ॥ तेभ्यो व
र्णविशेषांश्च प्रतिशो मां सुलोमजाः ॥ अथान्योन्यसंयोगाच्चातुर्वर्ण्यस्य भारत ॥ ४५ ॥ गोप्तारः संहरातारो
दातारः क्षत्रियाः स्मृताः ॥ याजनाध्ययने विप्रा विशुद्धैश्च प्रतिग्रहैः ॥ ४६ ॥ लोकस्यानुग्रहार्थं यस्यापि वाजास
नाधुवि ॥ कृषिश्च पशुपाल्यं च विशांश्च न च सर्वशः ॥ ४७ ॥

णजं महत्यापं ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

॥

क.प.सही. ४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥

24

ब्रह्मक्षत्रविशोभ्रडाविहिताः परिवारकाः ॥ नचिदृशस्यतत्रैवशृणुवाक्यमानध ॥ ४८ ॥ सोहंसर्वाविमिक्तः स
नाजर्षिकुलसंभवः ॥ महारथः समारयातः सेव्यः स्रव्यश्चबंदितां ॥ ४९ ॥ सोहमेताहशोभ्रत्वानैवारिवलमर्दनं
स्ततपुत्रस्यसंग्रामेसौबध्यंकर्तुमुत्सहे ॥ ५० ॥ अवमानमहंप्राप्यनयोत्पामिकर्षेचन ॥ आपृच्छेत्ताद्यगांधारेगमि
ष्यामिगृहायवै ॥ ५१ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वा नरवाघः शल्यः समितिशोभनः ॥ उत्पायप्रययौ मूर्ध्णिराजम
ध्यादमर्षितः ॥ ५२ ॥ प्रणयाद्दुमानाच्चतंनिगृह्यसुतस्तव ॥ अबचीन्मधुरंवाकांसाममर्थार्थसाधकं ॥ ५३ ॥ यथा
शल्यत्वनात्येदंमेवमेतदसंशयं ॥ अग्निप्रायस्तुमेकश्चिन्नंनिबोधजनेश्वर ॥ ५४ ॥ नकणोभ्यधिकस्वन्नः शंकेनैक्यं
चन ॥

34

५५॥ कृतमेवायनं आश्रयो येषां ते कृत्यानास्तेषां पत्युर्माता यनिह्वं ॥ ५६॥ ॥ ५७॥ ५८॥ ५९॥ ६०॥ ६१॥

ಅಂತಃಪರಮವಿಷಯವಾದುದು

न हि मद्रेश्वरो राजा ब्रूयाद्यदनु तं भवेत् ॥ ५५ ॥ क्रतुमेव प्रज्या^{र्वा} स्ते ब्रूवन्ति पुरुषेभ्यः ॥ तस्मादानीं यन्मिथो सोमवा
चि मतिर्मम ॥ ५६ ॥ शल्यभूतश्च शत्रूणां यस्मान्त्वं भुवि मानद ॥ तस्माच्छुभ्येति नामिदं कथ्यते एषि दीमते ॥ ५७ ॥
यदेव ब्रूतं सर्वं भवता भरिदक्षिण ॥ तदेव कुरु धर्मज्ञमदर्थं यद्यदुच्यते ॥ ५८ ॥ अनुत्तमो हि राधे सोमसहस्र
पि वीर्यवान् ॥ वृणीमस्त्वं हयाग्राणां यन्तारमिति संयुगे ॥ ५९ ॥ यथाह्यधिकः कर्णो गुणैस्तद्वत्तमं जयत् ॥ वासु
देवित्वं च लोको यमति मन्यते ॥ ६० ॥ कर्णो ह्यधिकः पार्थिविस्त्रैरेव न रर्षभ ॥ भवानभ्यधिकः सुहृत्पुत्रो याने दधे
नच ॥ ६१ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

क.प.टी० मदेश्वरोत्पत्तिदेशजत्वाद्विशेषणं तदुणातिष्ठत्वं सूच्यते ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ वाचजस्तजे। यास्मात्तानेन क्षंतं चारतिभावः ॥

७६

यथाश्वसुदयं वेदया सुदेवो महामना ॥ दिगुणं त्वं तथा वेत्स्य मद्राजेश्वरात्मज ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥
ज्वीषिगंधारेमध्ये सैन्यस्य कोरव ॥ विविहं देवकीपुत्रात्प्रीतिमानस्य हं त्वयि ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥
यशस्विनः ॥ युध्यतः पांडवे येन तथा स्ववीरमन्यसे ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥
हं मिमांवाचोस्य सुनिधौ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥
इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥
च पु ॥ यथापुरातनमिदं युधे देवासुरे प्रभो ॥ १ ॥

॥ ६५ ॥ ६६ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टीकायां त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥

॥ ७६ ॥

पितुः पुरतः ॥ मत्स्यं मम ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ॥ इमेन बाह्ये दियजयेन शौचादिना ॥

यदुक्तवान्पितुर्मत्स्यं माहं रेयो महानृषिः ॥ तद्दशेण वदती मम राजर्षिसत्तम ॥ २ ॥ ॥ त्वं निबोध न चोप्यत्र कर्त्तव्याने
विचारणा ॥ देवानाममुं सणं च महानासी समागमः ॥ ३ ॥ ॥ तार कात्ये सुरपते तेन साधं दिरात्मना ॥ युद्धवासी काहाधोरं
देवानामिति नः श्रुतं ॥ ४ ॥ ॥ परावत्तु रसुरादानवैः सह संयुगे ॥ देवैर्निरस्मात्सुरानिः श्वस्यामर्षितात्मानः ॥ ५ ॥ ॥
पठयं समाधाय निशमे परमे स्थिताः ॥ तपसा कर्षयामासुर्देहांस्ते शत्रुतापनाः ॥ ६ ॥ ॥ इमेन तपसा वैव नियमेन च
यि वि ॥ तेषां पितामहः प्रीतो बरहः प्रहृष्टो वरान् ॥ ७ ॥ ॥ अवध्यन्तं च मेराज सर्वभूतेषु सर्वदा ॥ ८ ॥ ॥ ९ ॥ ॥

नियमेन ॥ मनोजयादिना ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

सहितावरायासासुः सर्वलोकपितामहः ॥१॥ तानब्रवीन्महादेवो लोकानां प्रसुरीश्वरः ॥ तस्मिन्सर्वमरत्नं हि निवर्त्त
ध्वमतोसुराः ॥१॥ अयं वरं वृणीष्व वै यादृशः संप्रवर्त्तते ॥ तस्मै सहिता राज्ञः संप्रधार्या स हृदिया ॥१॥ सर्वलोके
श्वरं वाको प्रणम्येह मथाब्रुव ॥ अस्मीकं त्वं वरं वीरप्रयच्छे मयि तामह ॥१॥ वरं पुराणि वीर्ये वससांश्चायमहीमि
मिमां ॥ विचरिष्याम्योके सिंस्तस्य सादपुरस्कृताः ॥१२॥ ततो वरं सहस्रेषु समेषां मया स्वरं ॥ एकीभावं गमिष्यति
पुराण्ये तानि राज्ञः ॥१३॥ समागता तिनैतानि यो ह्याद्गमंस्तदा ॥ एकेषुणा देववरसमो मृत्युर्मा ॥ विष्णुति ॥१४॥

॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥ ॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥

१५॥१६॥ चक्रं ज्ञात्वा वश्ययेष्ट संचारीत्यर्थः ॥ चक्रस्य मित्यत्यतः तीयमिति पाठः प्रमादिकः ॥१६॥ १७॥ २०॥
एवमस्ति तितानेवः प्रत्यक्षा प्राविश दिवं ॥ ते तुल्यवराः प्रीताः संप्रधार्य परस्परं ॥१५॥ पुरत्रय विसृष्टं
र्थं मयं वबुर्महासुरं ॥ विश्वकर्माणजमरं देत्यहानवपूजितं ॥१६॥ ततो मयः स्वतपसा चक्रेधीमान् पुराणि
च ॥ त्रीणि कांचनमेकं वै रौप्यं कालीयसंतथा ॥१७॥ कांचनं दिवितत्रासीदंतरिक्षे च राजतं ॥ जाय संचास
वद्वो मंहतीयं पृथिवीयते ॥१८॥ एकेकं योजनं शतं विस्तारायामतः समं ॥ गृहाद्यालकसंपुक्तं बहुधा
कारतोरणं ॥१९॥ गृहप्रचरसंवाधमसंवाधमहापथं ॥ प्रासादेर्विविधैश्चापि द्वारेभ्यो मपशोभितं
२०॥ पुरेषु चाभवत्त राजन राजानो वैष्टयकपृथक् ॥ कांचनं तारकाक्षस्य वित्रमासीन्महात्मनः ॥२१॥
राजनं कमलाक्षस्य विधुन्मा लिन जायसं ॥ त्रयस्ते देत्यराजानस्त्रील्लोकानस्त्रतेजसा ॥२२॥ आक्रम्य
तच्छुचुश्चकश्च नाम प्रजापतिः ॥ तेषां दानवमुख्यानां प्रयुतान्यर्बुदानि च ॥२३॥ कोद्यश्वाप्रतिवीर
णां समाजमुत्ततस्ततः ॥ मांसाग्निनः सुतपाश्च सुरैर्विनिहता पुराः ॥२४॥

॥२१॥२२॥२३॥२४॥

॥ कर्णोटी ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥
॥ ७८ ॥

महेश्वर्यमिच्छंतस्त्रिपुरं दुर्गमाश्रिताः ॥ सर्वेषां च पुनश्चैषां सर्वयोगवहो मयः ॥ २५ ॥ तमाश्रित्य हिते सर्ववर्त्र
यं ते कुतो भयाः ॥ यो हियन्मनसा कामंदधौ त्रिपुरसंश्रयः ॥ २६ ॥ तस्मै कामं मयस्तंतं विदधे मा पयातदा ॥ तारका
क्षसुतो वीरो हरिनाम महाबलः ॥ २७ ॥ तपस्ते परमकं येनातुष्यतितामहाः ॥ संतुष्टमब्रूणो ह्येवं वार्पा भवतु नः
पुरे ॥ २८ ॥ शस्त्रैर्विनिहिता यत्र क्षिप्ताः सुर्वजवन्नराः ॥ स तुलधावरं वीरस्तारकाक्षसुतो हरिः ॥ २९ ॥ समृजेत
त्रवां पीतां मुतानां जीवनीं प्रसो ॥ येन रूपेण देवस्तु येन वेषेण चैव ह ॥ ३० ॥ मृतस्य स्यात्परिक्षिप्तस्तदा शो नैव
जडिवान् ॥ तां प्राप्य ते पुनस्तं स्तलोकात् सर्वा न्ववाधिरे ॥ ३१ ॥ महता तपसा विद्धाः सुराणां भयवर्द्धनाः ॥ न
तेषामभवद्भ्राजन्स यो युद्धे कदाचन ॥ ३२ ॥ ततस्ते लोमोहाभ्यामभिभूता बिचेतसः ॥ निद्राकाः संस्थिताः
सर्वे स्थापिताः समस्तपुनः ॥ ३३ ॥ विद्रव्यसगणान् देवांस्तत्र तत्र तदा तदा ॥ विचेरुः स्वेतकामेन वरदानेन ह
रिताः ॥ ३४ ॥ देवो घातानि सर्वाणि प्रियाणि च दिवौकसं ॥ ऋषीणामाश्रमासु रणान् रस्यान् जनपदांस्तथा ॥ ३५ ॥

॥ ३४ ॥ ३५ ॥

॥ ७८ ॥

३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ आदित्यादेवाः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

पुराणयोधयां च केवज्जपोतेः समंततः ॥ नाशकस्तान्यभेधानियदाभेक्षुं परं हरः ॥ ३७ ॥ पुराणिवरदन्तानि
धात्रा तेन नराधिप ॥ तदा भीतः सुरपतिमुत्क्रातानि पुराणयथ ॥ ३८ ॥ तैरेव विबुधैः सार्द्धपितामहमरिंदम
जगमाय तदा ख्यातुविप्रकारं सुरेतैरेः ॥ ३९ ॥ ते तत्त्वं सर्वमारुवाय शिरोभिः संप्रणम्य च ॥ वधोपायमष्टुत
सगवंतं पितामहं ॥ ४० ॥ श्रुत्वा तद्गुणान् देवो देवानिदमुवाच ह ॥ ममापि सोपराध्यातियोषुष्मा कमसौम्यकृत् ॥ ४१ ॥
असुरा हि दुरात्मानः सर्वे एव सुरद्वेषः ॥ अपराधंति सततं ये युष्मान्पीडयंस्तुत ॥ ४२ ॥ अहं हि तुल्यः सर्वेषां स
तानां नात्र संशयः ॥ अधार्मिकास्तु हंतव्या इति मे ब्रूतमाहितं ॥ ४३ ॥ एकेषुणा विभेधामितानि दुर्गाणि नान्य
था ॥ न च स्थाणुमृतेशक्रो मेनु मे केषुणा पुरः ॥ ४४ ॥ तेष्टुयं स्थाणुमीशानं जिह्मुमक्लिष्टकारिणं ॥ यो ह्यरं दृष्ट
तादित्याः सतान्तां सुरेतरान् ॥ ४५ ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा देवाः शक्रकपुरो गताः ॥ ब्रह्माणमग्रतः कृत्वा दृष्ट्वा
केशरं गन्धयुः ॥ ४६ ॥ न पोटियममास्त्रायष्टुं तो ब्रह्मशाश्वतं ॥ ऋषिभिः सर्वधर्मज्ञा सर्वसर्वात्मना गताः ॥ ४७ ॥

॥क०००॥

॥७९॥

उग्राभिः रसोऽसीभिः ॥ आसं व्यासं आत्मना जनोपाधिकन ॥ ४८ ॥ आत्मनः मनसः योगं सर्ववृत्तिनिरोधं सांख्यं सम्य
कख्यापनं आत्मनो जउवर्गास्तृथकग्रहणं ॥ आत्मामनः वशे आज्ञायां ॥ ४९ ॥ ५० ॥ स गवंतं वद्विधैश्चर्यवंतं ए
नुहुबुर्वाग्निरुग्राभिर्मयैष भयदं नृप ॥ सर्वात्मने महात्मानं येनासं सर्वमात्मना ॥ ४८ ॥ तपोविशेषेर्विविधैर्योगं
यो वेदचात्मनः ॥ यः सांख्यमात्मनो वेत्ति यस्य चात्मा वशो सदा ॥ ४९ ॥ तं ते ददंशु रीशानं तेजो राशिमुभापतिं ॥ अनन्य
सदृशं लोकैर्भगवंतमकल्पयं ॥ ५० ॥ एवं च भगवंतं ते नानारूपमकल्पयन् ॥ आत्मानः प्रतिरूपाणि रूपाण्य
यमहात्मनि ॥ ५१ ॥ परस्परस्य चापश्यन् सर्वपरमविस्मिताः ॥ सर्वभूतमयं दृष्ट्वा तमजं जगतः पतिं ॥ ५२ ॥
देवा ब्रह्मर्षयश्चैव शिरोऽभिधैरिणी गताः ॥ तान् स्वस्तिवादेनाभ्यर्च्य समुत्थाय चक्रं करः ॥ ५३ ॥

कमपि ते तं यथा यथोपासत इति श्रुते अर्थाभावनां शिवविष्णुरुद्रादिव्येणानानारूपं जकल्पयन् ॥ आत्मनः
चिन्तस्य प्रतिरूपाणि संकल्पानुसारीणि प्रतिबिंबानि वा परस्य चेति ईश्वरस्य रूपे सर्वे आत्मानं परं श्वापश्यन्ति
तिसाहस्रैश्च लोकैः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

॥७९॥

५४ ॥ ५५ ॥ इज्यते इज्यमानाय ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ कथनाय हिंसाय ॥ ५८ ॥ भजस्व इंद्रेः कामैः पूरयस्व ॥ ५९ ॥ व्येतु व्यपगच्छ
ब्रूत ब्रूतेति भगवान्स्तयमानोभ्यभाषत ॥ अंबकेणाभ्यनुज्ञातास्ततस्ते स्वस्वचेतसः ॥ ५४ ॥ नमोनमोनमस्तेस्तु प्र
भो इत्यब्रुवन् च ॥ नमो देवाधिदेवाय धन्विने वनमालिने ॥ ५५ ॥ प्रजापतिमखघ्नाय प्रजापतिमिरीज्यते ॥ नमस्त
तायस्तुत्यायस्तुत्यमानाय शंभवे ॥ ५६ ॥ विलोहिताय रुद्राय नीलग्रीवाय शूलिने ॥ जमोघाय मृगाक्षाय सना
य कथनाय च ॥ ५७ ॥ अर्हीयं चैव शृङ्गाय क्षयाय कथनाय च ॥ दुर्वारणाय कायाय ब्रह्मणे ब्रह्मचारिणे ॥ ५८ ॥
ईशानाया प्रमेयाय नियंत्रे चर्मवाससे ॥ नयोरताय पिंगा यद्वतिने कृत्तिवाससे ॥ ५९ ॥ कुमारपित्रे स्याय
प्रवसपुधयोधिने ॥ प्रयन्तान्निविनाशाय ब्रह्मद्विदसंघघातिने ॥ ६० ॥ वनस्पतीनां पतये नराणां पतये नमः
गवां च पतये जित्यं यज्ञानां पतये नमः ॥ ६१ ॥ नमो रूक्ते ससे न्याय अंबकायामितौ जसे ॥ नमो वाक्कर्मणि
देवत्वाप्रपन्तात् भजस्वनः ॥ ६२ ॥ ततः प्रसन्नो भगवास्वागतेनाभिनंद्य च ॥ प्रोवाच व्येतु वस्त्रासो ब्रूत किं
करवाणि वः ॥ ६३ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥

तु ॥ ६३ ॥ इति श्रीनैवकंठे भारतमावदीपे कर्णपर्वणि चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥

कर्ण०टी०
॥८०॥

पित॥ अमयेदतिष्ठेदः ॥१॥ ॥२॥ वधेनिमित्रेप्रत्यरिः प्रतिकूलशत्रुः ॥३॥ ॥४॥ एधत्तजवर्धतेनेप्रसिद्धाचयंशरणं
दुर्योधनउ० ॥ पित॥ देवर्षिसंघेस्योऽमयेदत्तेमहात्मना ॥ सत्कृत्यशंकरं प्राह ब्रह्मालोकहितं वचः ॥१॥ तवाति
मर्गादेवेशप्रजापत्यमिदं पदं ॥ मयाधितिष्ठाता दत्तोदानं वेभ्यो महान्वरः ॥२॥ तानतिक्रान्तमर्यादान्मान्यः संह
र्तुमर्हति ॥ त्वामृतेभूतसंघेरात्वं हेष्टां प्रत्यरिर्वधे ॥३॥ सत्वं देवप्रयन्तायौ च तां यौ च दिवौ कसां ॥ कुरुप्रसादं
देवेशदानवान्जहिशंकर ॥४॥ त्वत्प्रसादाजगत्सर्वसुखमेधतिमानद ॥ शरण्यस्त्वं हिलोके शतेवयं शरणं ग
ताः ॥५॥ स्थायुरुवाच ॥ हंतव्याः शत्रवः सर्वेषुष्माकमिति मेमतिः ॥ नत्वेकउसहेहंतुं वनस्थाहिसुरद्विषः
र्ह ॥ तेष्टुयंसहिताः सर्वे मदीयेनार्द्धनेजसा ॥ जयध्वं युधितान् शत्रुन्महताहिमहाबलाः ॥७॥ देवाऊचुः
अस्मत्तेजोबलेनावज्ञावद्विगुणमाहवे ॥ तेषामिति हि मन्या मोदष्टं तेजोबलाहिते ॥८॥ श्रीमगवानुवाच
वध्यास्ते सर्वतः पापायेयुष्मास्वपराधिनः ॥ मम तेजोबलार्द्धेन सर्वान्निघ्नतश्चात्रवान् ॥९॥
गताः त्वामिति शेषः ॥५॥ ॥६॥ संहताः एकीभूताः पूयं ॥७॥ तेषां तेजोस्मत्तेजसो द्विगुणं दृष्टमेवेत्यर्थः ॥८॥

८०

देवाऊचुः ॥९॥ ॥१०॥ ॥११॥ अर्धं तेजसः ॥१२॥ ॥१३॥ महता सर्वातिशायिनां बलेन दीव्यति प्रकाशते इति महादे
देवाऊचुः ॥ विमर्त्तुमवतोर्द्धं तु न शक्यामो महेश्वर ॥ सर्वेषां नो बलार्द्धेन त्वमेव जहिशात्रवान्मेव जहिशा
त्रवान् ॥१०॥ श्रीमगवानुवाच ॥ यदि शक्तिर्नवः काचिद्विभर्त्तुमा मकं बलं ॥ अहमेनाह निष्यामि अर्धं
युष्मतेजोर्द्धं दितः ॥११॥ ततस्तथेति देवेश तैरुक्ते राजसत्तम ॥ अर्धमादाय सर्वेषां तेजसोऽप्यधिको भ
वत् ॥१२॥ स तु देवो बलेनासीत् सर्वेभ्यो बलवत्तरः ॥ महादेव इति ख्यातस्ततः प्रसूतिशंकरः ॥१३॥ ततो
ब्रवीन्महादेवो धनुर्वाणधरो ह्यहं ॥ ह निष्यामि रथेनाजोतान् रिष्ट्वौ दिवौ कसः ॥१४॥ तेष्टुयं मे रथं चै
व धनुर्वाणं तथैव च ॥ यत्प्रपद्यं यावदद्वैतान्या तमादद्वैतान्या तमामि महीतले ॥१५॥ देवाऊचुः मूर्त्ताः स
र्वाः समाधाय त्रैलोक्यस्य तस्ततः ॥ रथं ते कल्पयिष्यामो देवोचरमुवर्चसं ॥१६॥

वः ॥१४॥ ॥१५॥ मूर्त्तिः तेजोमात्राः समाधाय एकीकृत्य ॥१६॥

॥ कर्ण० टी ॥
॥ ८१ ॥

विहितं जपपूर्वज्ञापिकं यथा तथैव विश्वकर्मणा कृतं ॥ १७ ॥ शृंगं शृंगाकारस्वटिका युक्तं कोटं ॥ सध्वः शल्यः कु
ज्जलस्तस्याग्रभागस्तस्यैव तीक्ष्णभागः सोमः शल्यो विष्णुस्तेजनमिति श्रुतेः ॥ ८१ ॥ १८ ॥ अक्षश्चक्राधारदंडः

तथैव बुध्या विहितं विश्वकर्म कृतं शुभं ॥ ततो विबुधशार्ङ्गलास्ते रथं समकल्पयन् ॥ १७ ॥ विष्णुं सोमं दुता
शं च तस्येषु समकल्पयन् ॥ शृंगमग्निर्बभूवा सप्तध्वः सोमो विष्णोः पते ॥ १८ ॥ कुंज्जलश्चाभवद्विष्णुस्तस्मि
न्निधुवरे तदा ॥ रथं बुधुं धरं देवीं विशालपुरमालिनीं ॥ १९ ॥ सयर्वतवनद्वीपां च क्रुर्धत्तधरं तदा ॥ मं
दरः पर्वतश्चाक्षजं घातस्य महानदी ॥ २० ॥ दिशश्च प्रदिशश्चैव परिवारो रथस्य तु ॥ इषा सन्निवेणव
श्च युगः कृतयुगो भवत् ॥ कूबरस्य रथस्यासीत् वासुकिर्जगोत्तमः ॥ २१ ॥ अपस्करमधिष्ठाने हि म
वान् विंध्यपर्वतः ॥ उदयास्तावधिष्ठाने गिरीचक्रे सुरोत्तमाः ॥ २२ ॥

॥ जंघा अक्षाधारकाष्टं महानदी गंगा ॥ २० ॥ इषा युगाससंधानं निवेणुमयं काष्ठं युगः धूर्ययोज
नदंडः ॥ २१ ॥ कूबरः युगधरः ॥ २१ ॥ अपस्करं पश्चात्काष्ठं जगोत्तमः शेषः अधिष्ठाने चक्रे चक्राधारे ॥ अ
धिष्ठानं पुरे चक्रे प्रसावेध्यासनेपि चेति मेदिनी ॥ २२ ॥

असंबंधनपाशसमुदायः समुद्रः जलमयत्वेन चिह्नारणत्वात् परिष्करचक्ररथादि ॥ सिंधुर्यमुनाख्यानदीति स सिद्धि
वेणुस्थानीयाभिः सहितमाकांशधुरंधूमाभिः उपस्करः बंधादिसामग्री ॥ २३ ॥ २४ ॥ अनुकर्षरथाधस्थितदारु व

समुद्रमक्षमसृजन् दानवालयमुत्तमं ॥ संसर्षिमंडलं चैव रथस्यासीत् परिष्करः ॥ २३ ॥ गंगा सरस्वती सिंधुधुरि
माकाशमेव च ॥ उपस्करोरथस्यासन्नापः सर्वाश्च निम्नगाः ॥ २४ ॥ अहोरात्राकलाश्चैव काष्ठाश्च क्रुतवस्त
था ॥ अनुकर्षप्रहादीमाव रूयं चापितारकाः ॥ २५ ॥ धर्मार्थकामसंयुक्तं निवेणुं दारुबंधनं ॥ जोषधीविरु
धश्चैव घंटाः पुष्पफलोपगाः ॥ २६ ॥ सूर्यचंद्रमसौ कृत्वा चक्रे रथवरोत्तमे ॥ पक्षौ पूर्वापरौ तत्र कृती रात्र्यह
नीशुभे ॥ २७ ॥ दशनागपत्नीनीषां धृत राष्ट्रमुखास्तदा ॥ योक्ताणि च कुर्नागांश्च निश्च संतो महोरगान् ॥ २८ ॥

रूयं रथं गुप्तिः ॥ २५ ॥ धर्मादयस्त्रिवेणुसदृशा बंधुरं रथतत्त्वं ॥ २६ ॥ पूर्वो हि मवद्विंध्यपर्वतो चक्रे नोक्तो जत्र स
र्यचक्रे न दृष्टवतश्चतुश्चक्रोरथ इति गम्यते ॥ अतः समुद्रोपक्षांतरमिति क्रतुरेवार्थः ॥ पूर्वः पक्षा पूर्वगं रात्रिः
अपरं पक्षः परगं अहः ॥ २७ ॥ २८ ॥

॥कर्ण टी॥

॥८२॥

द्याद्वितीयं युगं चतुश्चक्रत्वादयस्य ॥ संवर्त्तकबलाहकान्पुगचर्माणि धुर्यस्कंधयुगयोरंतरस्यानिकशिष्टानि ॥ २९ ॥
बालबंधनाः अश्वकेसरबंधनाः ॥ ३० ॥ नमस्तलंचर्मचयस्य बाह्यमावरणं तद्यसंध्यादिभिश्च चित्रं ॥ ३१ ॥ सिनी

द्यापुगपुगचर्माणि संवर्त्तकबलाहकान् ॥ कालपृष्ठेऽश्वनद्वयः ककेटिकधनंजयो ॥ २९ ॥ इतरेचाभवन्नागा
हयानां बालबंधनाः ॥ दिशश्च प्रदिशश्चैव रथयोरथवाजिनं ॥ ३० ॥ संध्यां धृतिचमेधांच स्थिति सन्नतिमेव च
ग्रहनक्षत्रताराभिश्चर्मचित्रं नमस्तलं ॥ ३१ ॥ सुरांबुप्रेतविज्ञानां पतीन् लोकेऽश्वरान् हयान् ॥ सिनीवालीमनु
मतिकुंडं राकाचमुव्रतां ॥ ३२ ॥ योक्त्राणि च क्रुर्वाहानां रोहकांस्तत्र कंटकान् ॥ धर्मः सत्यं तपो र्यश्च विहितास्तत्र
रश्मयः ॥ ३३ ॥ अधिष्ठानं मनश्चासीत्परिरथ्या सरस्वती ॥ नानावर्णाश्च चित्राश्च पताकाः पवनेरिताः ॥ ३४ ॥

॥ वालीपूर्वामवास्यां ॥ अनुमतिपूर्णा पौर्णमासी कुङ्कुमलग्नावास्यां ॥ एकां उत्तरां पौर्णमासीं ॥ ३२ ॥
रोहकान् सिनीवाल्याद्यधिष्ठातृन् ॥ पित्रादीन् कंटकान् ॥ प्रकीलकान् धर्मादयस्तत्र कंटकेषु रश्मयः ॥ ३३ ॥ मनः
अधिष्ठानं रथाधारभूः मनोमयोरथ इत्यर्थः ॥ परिरथ्या प्रचारमार्गः सरस्वती वा दिवी मनः कल्पितः शङ्खमात्रशरी
र इत्यर्थः ॥ ३४ ॥

॥८२॥

३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ अध्वपूर्णा मृत्विजामध्यस्थिताः पावकाः धिष्यगाः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

विष्कदिन्द्रधनुर्नद्वरथदी संवदीपयन् ॥ वषट्कारः प्रतोहो भूद्रापन्ती शीर्षबंधनाः ॥ ३५ ॥ यो यज्ञे विहितः पू
र्वमीशानस्य महात्मनः ॥ संवसरो द्वनुस्तद्वै सावित्री ज्यामहात्मनाः ॥ ३६ ॥ दिव्यं च वर्मवितं महाहं रत्नम्वितं
॥ असे विरजस्कं वै कालचक्रबहिष्कृत ॥ ३७ ॥ ध्वजयष्टिरभूत्मेरुः श्रीमान्कनकपर्वतः ॥ पताकाश्चाभवन्ने
घास्तडिद्रिः समलंकृताः ॥ ३८ ॥ रेजुरध्यर्धमध्यस्याज्वलंतद्वपाकाः ॥ कस्तुरं रथं दद्याद्विस्मिता देवतास
वन् ॥ ३९ ॥ सर्वलोकस्य तेजांसि दृष्ट्वैकस्यानिमारिष ॥ पुक्तं निवेदयामासुर्देवास्तस्मै महात्मने ॥ ४० ॥ एवं
तस्मिन्महाराज कल्पिते रथसत्तमे ॥ देवेर्मनुजगार्हपत्यमभिर्मर्द्दने ॥ ४१ ॥ स्वान्यायुधानि मुखानि न
दधाच्छंकरे रथे ॥ ध्वजयष्टिं विधत्स्वास्यापयामास गोवृषं ॥ ४२ ॥ ब्रह्मदंडः कालदंडो रुद्रदंडस्तथा ज्वरः
॥ परिस्कंदारथास्यासन् सर्वतो दिशमुद्यताः ॥ ४३ ॥ अथ वर्वागिरसास्तां च करक्षोमहात्मनः ॥ ऋग्वेदः सा
मावेदश्च पुराणं च पुरः सराः ॥ ४४ ॥

॥ ४२ ॥ गोवृषं ध्वजत्वेन स्थापयामास ॥ ४३ ॥ परिस्कंदाः पार्श्वगोपाः ॥ ४४ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥
॥ ८३ ॥

४५ ॥ ४६ ॥ छायां पूर्वोक्तां सा वित्रीशब्दस्य रूपत्वादात्मनस्तत्त्वा ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ औधुनुर्जाकालरात्रिरूपान
इतिहासयजुर्वेदपृष्ठरक्षोवधवतुः तिरोभाकरोभवत् ॥ ४८ ॥ दिव्यावाचश्चविद्याश्चपरिपार्श्वचराः स्थिताः ॥ ४५ ॥
स्तोत्रादयश्चराजेंद्रवषट्कारस्तथैवच ॥ ओंकारश्चमुखोराजन्ततिरोभाकरोभवत् ॥ ४६ ॥ विचित्रमृतुमिः
षड्भिः कृत्वा संवसरंधनुः ॥ छायामेवात्मनश्चक्रे धनुर्जामक्षणांरणे ॥ ४७ ॥ कालोहिमगवानरुद्रस्तस्य संवसरो
धनुः ॥ तस्माद्द्वौही कालरात्रिर्जाकृता धनुषोजराः ॥ ४८ ॥ इधुश्चायमवद्विमुर्जलनः सोमएवच ॥ अग्निषोमौ
जगत्कृत्स्नं वैष्णवं रोचते जगत् ॥ ४९ ॥ विष्णुश्चात्मा भगवतो भवस्यामिततेजसः ॥ तस्माद्दुर्ज्या संस्पर्शनवि
षेदुर्हरस्पते ॥ ५० ॥ तस्मिन्शारेति मम मुमुक्षोचासहमीश्वरः ॥ भृग्वंगिरो मनुष्यं च कौधाग्निस्मै नस्तत्त्वा
मतिदुः सह ॥ ५१ ॥ सनीललोहितो धूमः कृत्वा सा भयंकरः ॥ आदित्यायुतसंकाशस्तेजो ज्वालावृत्तो भव
त् ॥ ५२ ॥ दुश्मावचावच्यावनेते तादृता ब्रह्मद्विषां हरः ॥ नित्यं त्राता च हंता च धर्माधर्माश्रितान्नराः ॥ ५३
स्याः संस्पर्शनविषेदुः नसेहिरेः सुराः ॥ ५० ॥ तिग्ममनुं तीक्ष्णसंकल्पः ॥ ५१ ॥ जययमिति छेदः संधिरार्षः ॥ ५२ ॥ ५३

॥ ८३ ॥

तैरथादिभूतैः आत्मगुणैः आत्मनो मोक्षगुणभूतैर्मोक्षैः ॥ ५४ ॥ बाणमादाय स्थितं दृष्ट्वा देवास्तस्यानुक्
लंजयावहंश्चसनंकल्पयांचक्रिरेदत्यन्वयः ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥

प्रमाथिभीमवनेर्भीमरूपैर्मनोजवैः ॥ विनातिभगवान्स्थायस्तेरेवात्यगुणैर्वृतः ॥ ५४ ॥ तस्यांगानि समा
श्रित्य स्थितं विश्वमिदं जगत् ॥ जंगमाजंगमं राजन् शुशुभे द्रुतदर्शनं ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वा तु तंतरथं युक्तं कवचीं सश
रासनी ॥ बाणमादाय तं दिव्यं सोमविष्टवृत्तिं संसवं ॥ ५६ ॥ तस्य राजंस्तदा देवाः कल्पयांचक्रिरे प्रसो ॥ पु
ण्यगंधर्वहं राजन्श्चसनंदेवसत्तमं ॥ ५७ ॥ तमास्थाय महादेवस्त्रासयन् देवतान्यपि ॥ आरुरोहतदा
यत्तः कंपयन्निबमेदिनी ॥ ५८ ॥ तमारुरुक्षुदेवेशं तुष्टुवुः परमर्षयः ॥ गंधर्वादेवसंघाश्चतथैवासरसां
गणाः ॥ ५९ ॥ ब्रह्मर्षिभिः स्तूयमानो बंधमानश्च बंधिभिः ॥ तथैवासरसो बृहदैर्नृत्यद्भिर्नृत्यकोविदैः ॥ ६०
सशोभमानो वरदः खड्गो बालीशरासनी ॥ सहस्रनिवा ब्रवीद्देवान्सारथिः को भविष्यति ॥ ६१ ॥ तमब्रुव
न् देवगणायं सवान्संनियोष्यते ॥ सप्तविष्यति देवेश सारथिस्तेन संशयाः ॥ ६२ ॥

॥ ६१ ॥ ६२ ॥

॥ कर्णटी ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥
॥ ८४ ॥

तानब्रवीत्युनर्देवो मत्तः श्रेष्ठतरो हियः ॥ तं सारथिं कुरुध्वं मे स्वयं संचिंत्यमाचिरं ॥ ६३ ॥ एतच्छ्रुत्वा ततो देवा वा
क्यमुक्तं महात्मना ॥ गत्वा पितामहं देवाः प्रसाद्येदवचोब्रुवन् ॥ ६४ ॥ यथा त्वत्कथितं देव त्रिदशारिविनिश्रदे
तथा चरुतमस्माभिः प्रसन्नो नो वृषध्वजः ॥ ६५ ॥ रथश्च विहितोऽस्माभिर्वित्रापुधसंवृतः ॥ सारथिं च न जानीयः
कः स्यान्नस्मिन्तथोत्तमे ॥ ६६ ॥ तस्माद्विधीयतां कश्चिन्सारथिर्देवसत्तमः ॥ सफलतां गिरं देवकर्तुमर्हसि नो ॥ ६७ ॥ विमो
र्हर्हः ॥ एवमस्मासु हि पुरा भगवन्नुक्तवानसि ॥ हितं कर्त्तास्मि सवतामिति तत्कर्तुमर्हसि ॥ ६८ ॥ स देवयुक्तो
रथसत्तमो तमो दुराधरो द्रावणः शात्रवाणः ॥ पिनाकपाणिर्विहितो त्रयो द्वाविर्भीषयन् दानवानुद्यतो सो ॥ ६९ ॥
तथैव वेदाश्चतुरो हयाश्चाधरमंशौ लाचरयो महात्मनः ॥ नक्षत्रवंशानुगतो वरूयो हरो यो द्वासारथिर्नासि
लक्ष्यः ॥ ७० ॥ तत्र सारथिरेष्टव्यः सर्वैरेतैर्विशेषवान् ॥ तस्य तिष्ठेरयो देवहया यो द्वा तथैव च ॥ ७१ ॥ कवचानि स
त्रास्त्राणि कार्मुकं च पितामहः ॥ त्वामृते सारथिं तत्र नान्यं पश्यामहे वयं ॥ ७२ ॥ त्वंहि सर्वगुरोऽयुक्तो देवतेभ्यो
धिकः प्रभो ॥ सरथं तूहामारुह्य संयुज्य परमानुहयान् ॥ ७३ ॥

॥ ८४ ॥

७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥

जयाय त्रिदिवेशानां वधाय त्रिदशद्विषां ॥ इति ते शिरसा गत्वा त्रिलोके शं पितामहं ॥ ७३ ॥ देवाः प्रसादयामासुः
सारथ्यायेति नः श्रुतं ॥ पितामह उवाच ॥ नात्र किंचिन्मृषा वा क्यं यदुक्तं त्रिदिवौकसः ॥ ७४ ॥ संप्रच्छामि हयाने
षयुधं तो वै कपर्दिनः ॥ ततः स भगवान् देवो लोकस्त्रष्टा पितामहः ॥ ७५ ॥ सारथ्ये कल्पितो देवैरीशानस्य
महात्मनः ॥ तस्मिन् आरोहति सिप्रं स्पंदने लोकपूजिते ॥ ७६ ॥ शिरोऽभिरगमन् हस्ते हयावातरं हसः आ
रुह्य भगवान् देवो दीप्यमानः स्वतंजसा ॥ ७७ ॥ जभीशून् हि प्रतोदं च संजग्राह पितामहः ॥ ततः उत्थाय भगवां
स्तान् हयान् निलोयमान् ॥ ७८ ॥ वभाषे च तदा स्याणुमारुहेति सुरोत्तमः ॥ ततस्तमिषु मादोय विष्णुसोमाम्नि
संभवं ॥ ७९ ॥ आरुरोहतदा स्याणुर्दनुषाकं ययत्यपरान् ॥ तमारुहं तु देवेशं तुष्टुवुः परमर्षयः ॥ ८० ॥ गंध
र्वादेव संघाश्च तथैवाक्षरसांगणाः ॥ सशोभमानो वरहः खड्गीवाली शरीसर्पः ॥ ८१ ॥ प्रदीपयन् रथेतस्यो
त्रीलोकान् स्वेन तेजसा ॥ ततो ह्यो ब्रवीद्देवो देवानिन्द्रपुरोगमान् ॥ ८२ ॥

॥ ८१ ॥ ८२ ॥

॥कर्ण०टी॥ ॥८३॥ ॥८४॥ ॥८५॥ ॥८६॥ ॥८७॥ ॥८८॥

॥८५॥

नहन्पादितिकर्तव्योनशोकोवः कथंचन ॥ हतानित्येवजानीतवाणेनानेनचासुरान् ॥८३॥ तेदेवाः सत्य
मित्याहुर्निहताइतिचाब्रुवन् ॥ नचतद्वचनंमिथ्यायदाहमगवान्प्रभुः ॥८४॥ इतिसंचित्येवैदेवाः परंतु
हिमिवासुन् ॥ ततः प्रयातोदेवेशः सर्वेदेवगणैर्वृतः ॥८५॥ रथेनमहताराजन्नुपमानास्तियस्यह ॥ खैश्वप
रिषदेदेवः पूज्यमनोमहायशः ॥८६॥ नृत्यद्विरयरेश्वैवमांसमक्षेपेर्दुरासदेः ॥ धावमानैः समंताद्यतर्जमा
नैः समंरस्यरं ॥८७॥ ऋषयश्चमहाभागास्तपोयुक्तामहागुणाः ॥ आशंसुर्वेजयंदेवामहादेवस्यसर्वशः ॥८८॥
एवंप्रयातेदेवेशोलोकानामसयंकरे ॥ तुष्टमासीत्तजगत्सर्वदेवताश्चनरोत्तम ॥८९॥ ऋषयस्तत्रदेवेशं
स्तवंतोबहुमिस्तवैः ॥ तेजश्चास्मेवर्धयंतोराजन्नासत्युनः पुन ॥९०॥ गंधर्वाणांसहस्राणिप्रपुतान्यर्बु
हानिच ॥ वाहयंतिप्रयाणेस्पवाद्यानिविविधानिच ॥९१॥ ततोधिरूढेवरदेप्रयातेचासुरान्प्रति ॥ साधु
साध्यितिविश्वेशः स्मयमानोभ्यभाषत ॥९२॥ ॥८९॥ ॥९०॥ ॥९१॥ ॥९२॥

८५

॥९३॥ ॥९४॥ ॥९५॥ ॥९६॥ ॥९७॥ ॥९८॥ ॥९९॥ ॥१००॥

याहिदेवयतोदैत्याश्चोदयाश्चानतेंद्रियः ॥ पश्यबाह्वोर्बलंमेद्यनिघ्नतः शास्त्रवान्तणे ॥९३॥ ततोश्चांश्चोद
यामासमनोमारुतरंहसः ॥ येनतन्निपुरंराजन्दैत्यहानवरक्षितं ॥९४॥ पिबद्विरिवचाकाशंतैर्हयैः लो
कपूजितैः ॥ जगममगवान्क्षिप्रंजयायन्निदिबौकसां ॥९५॥ प्रयातेरथमास्यायन्निपुरमिमुखैर्भवे ॥ नना
दसुमहान्नादंवृषभः पूरयन्दिशः ॥९६॥ वृषभस्यास्पनिनदंश्रुत्वाभयकरंमहत् ॥ विनाशमगमंस्तत्र
तारकः सुरशत्रवः ॥९७॥ अपरेवस्थितास्तत्रपुद्गापामिमुखास्तदा ॥ ततः स्थाणुर्महाराजश्चलधृक्
क्रोधमूर्छितः ॥९८॥ तस्तानिसर्वहृतानित्रैलोक्यभूः प्रकंपते ॥ निमित्तानिचघोरानितत्रसंदधतः शरं ॥९९॥
तस्मिन्सोमग्निविष्मूनांसोभेराब्रह्मरुद्रयोः ॥ सरथोधनुषः सोभादतीवह्यवसीदति ॥१००॥ ततोनारायणस्त
स्माच्छरभागाद्विनिःसृतः ॥ वृषरूपंसमास्यायज्जहारमहारथं ॥१०१॥ सीदमानेरथचैव नर्दमानेषुशत्रु
षु ॥ ससंभ्रमात्तुमगवान्नादंचक्रेमहाबलः ॥२॥ ॥१०१॥ ॥१०२॥

॥कर्ण० टी०॥ १०३ ॥ १०४ ॥ १०५ ॥ १०६ ॥ १०७ ॥ १०८ ॥ १०९ ॥ ११० ॥ १११ ॥

॥८६॥

वृषभस्य स्थितो मूर्ध्नि ह च पृष्ठे मानद ॥ तदा स भगवान् रुद्रो विरेश दानवंपुरं ॥ ३ ॥ वृषभस्य स्थितो रुद्रो ह य
स्य च नरोत्तम ॥ स्तनांस्तदा शातयत्त खुरांश्चैव द्विधा करोत् ॥ ४ ॥ ततः प्रकृतिभद्रं ते गवां द्वे धीकृताः खुराः ह
यानां च स्तना राजंस्तदा प्रकृतिना भवन् ॥ ५ ॥ पीडितानां चलवतारुद्रेणाद्भुतकर्मणा ॥ अथाधिन्यधनुः कृत्वा सर्व
संधापतंशरं ॥ ६ ॥ पुक्तापाशुपतास्त्रेण त्रिपुरं समविंशत ॥ तस्मिन् स्थिते महाराज रुद्रे विधुतकामुके ॥ ७ ॥ पुरा
णितानि कालेन जग्मुरे वै कतां तदा ॥ एकी भावं गते चैव त्रिपुरस्त्वमुपागते ॥ ८ ॥ बभूवुस्तु मुलो हर्षो देवतानां
महात्मनां ॥ ततो देवगणाः सर्वे सिद्धाश्च परमर्षयः ॥ ९ ॥ जयेति वाचो मुमुक्षुः स स्तुवंतो महेश्वरं ततो यत प्रा
दुरभूत् त्रिपुरं निघ्नतो सुरान् ॥ १० ॥ अनिर्देशो यवपुषो देवस्यासह्यते जसः ॥ स तद्विहृष्य भगवान् दिव्यलोके
श्वरो धनुः ॥ ११ ॥ त्रैलोक्यसारं तमिषुं मुमोच त्रिपुरं प्रति उन्महे वै महाभाग तस्मिन्निषु वरेतदा ॥ १२ ॥ महाना
तस्वरोद्यासीत् सुराणां पततां भुवि ॥ तान् सो सुरगणान् दग्ध्वा प्राक्षिपत्य श्चिमां एव ॥ १३ ॥ ॥१२॥ १३॥

॥८६॥

११४ ॥ ११५ ॥ ११६ ॥ ११७ ॥ ११८ ॥ ११९ ॥ १२० ॥ १२१ ॥ १२२ ॥ १२३ ॥

एवं त्रिपुरं दग्धं दानवाश्चाप्यशेषतः ॥ महेश्वरेण कुहेन त्रैलोक्यस्य हि तैषिणा ॥ १४ ॥ स चात्मक्रोधजो वक्त्रि
हीहेत्युक्ता निवारितः ॥ माकार्षीमस्मसाह्नो कानिति श्लो ब्रह्मवीक्षत ॥ १५ ॥ ततः प्रकृतिमापन्ना देवलोकास्त्व
यर्षयः ॥ तुष्टुवुर्वाग्निरर्थाभिः स्यात्तुमप्रतिमौ जसं ॥ १६ ॥ ते तु ज्ञाता भगवता जग्मु सर्वे यथागतं ॥ कृतकानां
प्रयत्नेन प्रजापतिः सुखाः सुराः ॥ १७ ॥ एवं स भगवान् देवो लोकस्त्रष्टा महेश्वरः ॥ देवा सुरगणा ध्यक्षो लोकानां वि
दधे शिवं ॥ १८ ॥ यथैव भगवान् ब्रह्मालोकधाता पिता महः ॥ सारथ्यमकरोत् स त्ररुद्रस्य परमो व्ययः तथा भवान्
पि क्षिप्रं रुस्येव पिता महः ॥ संयच्छतुहयानस्य राधेयस्य महात्मनः ॥ १९ ॥ त्वं हि कृच्च कर्णोच्च कालुनाच्च विशेष
यतः ॥ विशिष्टे राजशाहू लनास्ति तत्र विचारणा ॥ २० ॥ युद्धे ह्ययं रुद्रकल्पस्त्वं च ब्रह्म समोनये ॥ तस्मात्तु क्रोश
वान् जेतुमच्छत्रं स्तानि वा सुरान् ॥ २१ ॥ यथाशक्याद्यकर्णो यंश्चेताश्च कल्पसारथिं ॥ प्रमथ्य हन्मातृकौ ते यतथा
शीघ्रविधीयतां ॥ २२ ॥ त्वयि मद्देशराज्यां शाजी वितान्ति ये वचः ॥ विजयश्च तथैवाद्यकर्णमाचिम्बकारितः ॥ २३ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥
॥ ८७ ॥

त्वयिकर्णश्च राज्यं च वयं चैव प्रतिष्ठिता ॥ विजयश्चैव संग्रामे संयुद्धा ह योत्तमान् ॥ २४ ॥ इमं चाप्यपरं भू-
य इति हासं निबोध मे ॥ पितुर्मम सकाशे यत् ब्राह्मणः प्राह धर्मवित् ॥ २५ ॥ कृत्वा चैतद्वचश्चिन्तयेत्तु कार्यार्थं संदि-
तं ॥ कुरुशत्रुविनिश्चित्य मा भूदत्र विचारणा ॥ २६ ॥ भार्गवाणां कुले जातो जमदग्निर्महायुगाः ॥ तस्य रामेति
विख्यातः पुत्रस्तेजोगुणान्वितः ॥ २७ ॥ सती व्रतपञ्चास्याय प्रसादयितवान् भवं ॥ अस्त्रहेतोः प्रसन्नात्मानिय-
तः संयतेन्द्रियः ॥ २८ ॥ तस्य तुष्टो महादेवो भगवान् प्रशमेन च ॥ तृप्तं चास्य विज्ञाय दर्शयामास शंकरः
॥ २९ ॥ महेश्वर उवाच ॥ राम तुष्टोऽस्मिन् द्रुते विदितं मे तव वेषितं ॥ कुरुष्व पुत्रयात्मानं सर्वमेतदेप्स्यसि ॥ ३० ॥ दास्या-
मि ते तदास्त्राणि यदा पूतोऽस्य विष्यति ॥ अपात्रमसमर्थं च दहं त्यक्त्वाणि भागव ॥ ३१ ॥ इत्थं क्लोजामदमस्त-
देवदेवेन शूलिना ॥ प्रत्युवाच महात्मानं शिरसा वनतः प्रभुं ॥ ३२ ॥ यदा जानाति देवेशः पान्त्रं मामस्त्रधार-
णं ॥ तदा शूश्रूष वेत्स्याणि भवान्मे दातुमर्हति ॥ ३३ ॥ दुर्योधन उवाच ॥ ततस्मत्तपसा चैव दमेन नियमेन च ॥ पूजो-
पहारवलिभिर्होममंत्रपुरस्कृतः ॥ ३४ ॥

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

॥ ८७ ॥

३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

आराधयित्वांशं सर्वं बहून्वर्षगणोत्तदा ॥ प्रसन्नश्च महादेवो भार्गवस्य महात्मनः ॥ ३५ ॥ अब्रवीत्तस्य
बद्धशो गुणान् देव्याः समीपतः ॥ भक्तिमानेष सततं मयिरामां दृढव्रतः ॥ ३६ ॥ एवं तस्य गुणान्प्रीतो बद्ध-
शोकययत्प्रभुः ॥ देवतानां पित्राणां च समक्षमरिस्तदन ॥ ३७ ॥ एतस्मिन् नवकाले तु दैत्या ह्यामन्महाबलाः
॥ तैस्तदादप्यमोहाघोरवध्यं तद्विद्वो कसः ॥ ३८ ॥ ततः संभूय विबुधास्तान् हंतुं कृतनिश्चयाः ॥ चक्रुः शत्रुव-
धेयत्वं न श्रेकुर्जेतुमेव तान् ॥ ३९ ॥ अस्मि गम्यततो देवा महेश्वरमुपासति ॥ प्रसादयंस्तदा भक्त्या जहि-
शत्रुगणानिति ॥ ४० ॥ प्रतिज्ञायततो देवो देवतानां रिपुक्षयं ॥ रामं भार्गवमाहूय सोभ्यभाषत शंकरः
४१ ॥ रिपून् भार्गवदेवानां जहिसर्वांस्तमागतान् ॥ लोकानां हितं कर्मार्थं मत्प्रीत्यर्थं तथैव च ॥ ४२ ॥ एवमु-
क्तः प्रत्युवाच त्र्यंबकं वरदं प्रभुः ॥ राम उवाच ॥ काशक्तिर्मम देवेश अकृतास्त्रस्य संयुगे ॥ ४३ ॥ निहंतुं हान-
वान् सर्वान् कृतात्मान् युद्धदुर्मदात् ॥ महेश्वर उवाच ॥ गच्छ त्वं मदनुज्ञातो निहनिष्यसि शात्रवात् ॥ ४४ ॥

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ ८८ ॥

४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

विजित्य चरिषु न्सर्वान् गुणान् प्राप्स्यसि पुष्कलान् ॥ एतच्छ्रुत्वा तु वचनं प्रतिगृह्य च सर्वशः ॥ ४५ ॥ रामः कृतस्वस्वयतः प्रययौ दानवान् प्रति ॥ अत्र वीदेव शत्रून् कान् महादम्य वलान्वितान् ॥ ४६ ॥ मम युद्धं प्रपद्यध्वं देत्या युद्धमहोत्तराः ॥ प्रेषितो देवदेवेन वो विजेतुं महासुराः ॥ ४७ ॥ इत्युक्त्वा भार्गवेणाथ देत्या मुद्धं प्रचक्रमुः ॥ मता निहस्य समरे देत्यान् भार्गवतंदनः ॥ ४८ ॥ वज्राशनिमम्य स्युर्यैः प्रहरैरेव भार्गवः ॥ सहानवैः क्षततनुर्जामदस्योद्विजोत्तमः ॥ ४९ ॥ संस्पृष्टः स्यात्पुनासद्यो निर्वृणः समजायत ॥ प्रीतश्च भगवान् देवः कर्मणा तेन तस्य ते ॥ ५० ॥ वरान् प्रादाद्भुवि धान् भार्गवाय महात्मने ॥ उक्तश्च देवदेवेन प्रीतियुक्तेन शूलिना ॥ ५१ ॥ निपातात्तव शस्त्राणां शरीरेषां वहुजा ॥ तथानेमानुषं कर्म व्यपोढं भृगुनंदनं ॥ ५२ ॥ गृहाणास्त्राणि दिव्यानि मत्सकाशाद्येष्वपि तं ॥ दुर्योधिन उ० ॥ ततोस्त्राणि समस्तानि वरं श्वमुनसेप्सितान् ॥ ५३ ॥ अध्वावद्भुवि धानां प्रणम्य शिरसा भवं ॥ अनुज्ञां प्राप्य देवेशा जगाम समहातपः ॥ ५४ ॥

॥ ८८ ॥

५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

एवमेतत्पुनरावृत्तं तदा कथितवान् नृपि ॥ भार्गवोऽपि दहो दिव्यं धनुर्वेदं महात्मने ॥ ५५ ॥ कर्णाय पुरुषव्याघ्रसुप्रतनांतरात्मना ॥ दत्तं हि भवेत्किंचिद्यदिकर्णस्य पार्थिव ॥ ५६ ॥ नास्मै ह्यस्त्राणि दिव्यानि प्रादास्यद्भृगुनंदनः ॥ नापि सूतकुले जातं कर्णं मन्ये कथंचन ॥ ५७ ॥ देवपुत्रमहं मन्ये स त्रियाणां कुलोद्भवं ॥ विसृष्टमवबोधार्थं कुलस्येति र्मतिर्मम ॥ ५८ ॥ सर्वथानह्यपंगत्स्य कर्णः सूतकुलोद्भवः सकुंडलं सकवचं दीर्घबाहुं महारथं ॥ ५९ ॥ कथमादित्यसदृशं मृगीव्याघ्रं जनिष्यति ॥ यथा ह्यस्य भुजौ पीनौ नागराजकरो यमो ॥ ६० ॥ वक्षः पश्य विशालाच सर्वशत्रुनिबर्हणं ॥ नखैः प्राकृतः कश्चिन्न कर्णो वै कर्तनो वृषः ॥ ६१ ॥ महात्मा ह्येष राजेंद्र रामशिष्यः प्रतापवान् ॥ ६२ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रिपुरवधोपाख्याने पंचविंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ७ ॥ दुर्योधन उवाच ॥ एवं स भगवान् देवः सर्वलोकपितामहः ॥ सारथ्यमकरोत्तत्र ब्रह्मारुद्रो भवद्रथी ॥ १ ॥

त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ एवं १ ॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ ८९ ॥

॥ १॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥
रथितो म्यधिको वीरकर्तव्योरथसारथि ॥ तस्मात्पुरुषाघ्नानियत्तुरगान्युधि ॥ २ ॥ यथा देवगणोस्त
त्र हतो यत्नात्पितामहः ॥ तथास्मानिर्भवान् यत्नात्कर्णोदसीधिको रतः ॥ ३ ॥ यथा देवैर्महाराज ईश्वरा
दधिको रतः ॥ तथास्मानपि सिद्धं रुद्रस्येव पितामहः ॥ ४ ॥ नियत्तुरमान्युद्धराधेयस्य महाघृते
शस्त्रमुवाच ॥ मयाप्येतन्नरश्रेष्ठ बद्धो नरसिंहयोः ॥ ५ ॥ कथ्यमानं श्रुतं दिव्यमारव्या नमति मानु
ष ॥ यथा च चक्रे सारथ्यं मवस्य प्रपितामहः ॥ ६ ॥ यथासुराश्च निहता इषुणैकेन भारत ॥ कृष्णस्य
चापि विहितं सर्वमेतत्पुण्यं हृत् ॥ ७ ॥ यथापितामहोऽनृते स गवान्सारथिस्तदा ॥ जनागतमनि
कांतं वेदकृत्योपितत्त्वतः ॥ ८ ॥ एतदर्थं विदित्वापि सारथ्यमुपजग्मि वान् ॥ स्वयं मूर्खिरुद्रस्य कृष्णः
पार्थस्य भारत ॥ ९ ॥ यदि हन्याद्वको ते यं स तपुनः कथंचन ॥ दृष्ट्वा पार्थं हि निहते स्वयं योऽस्य सिकेश
वः ॥ १० ॥ शंखचक्रगदापाणिर्दृश्यते तव बाहिनी ॥ न चापितस्य क्रुद्धस्य वार्ष्णेयस्य महात्मनः ॥ ११ ॥

॥ तिपाठेरुद्रपितामहयोः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ ८९ ॥

१२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

स्यास्य ते प्रत्यनीकेषु कश्चित्तदनुपस्तव ॥ संजय उवाच ॥ ततथाभाषमाणं तु मद्राजमरिदम ॥ १२ ॥
प्रत्युवाच महाबाहु रहीनात्मा सुतस्तव ॥ भावमस्या महाबाहो कर्णं वै कर्तुं नरणे ॥ १३ ॥ सर्वशस्त्र
भृतां श्रेष्ठं सर्वशस्त्रार्थपारणे ॥ यस्य जातलनिर्घोषं श्रुत्वा भयकरं महत् ॥ १४ ॥ पांडवेयानि सेन्यानि
विद्रुवेति दिशो दृष्ट्वा ॥ प्रत्यक्षं ते महाबाहो यथारात्रो घटोत्कचः ॥ १५ ॥ मायाशतानि कुर्वाणो हतो मा
यापुरस्कृतः ॥ न चातिष्ठत वीरकः प्रत्यनीके कथंचन ॥ १६ ॥ एतांश्च दिवसान् सर्वान् भयेन मह
तावृतः ॥ सीममेनश्च बलवान् धनुःक्रोवाभिचोदितः ॥ १७ ॥ उक्तश्च संज्ञयाराज न मूढो हरिको
यथा ॥ माद्रीपुत्रो तथा शूरो येन जित्वा महारणे ॥ १८ ॥ कमप्यर्थं पुस्कृत्य न हतौ युधिमारिष ॥ येन
वृद्धिप्रवीरस्तसात्पकिः सत्त्वतां वरः ॥ १९ ॥ निर्जित्य समरो वीरो विरथश्च बलात्कृतः ॥ संजयाश्चेत
रे सर्वे धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ २० ॥ असह्य निर्जिताः संख्येस्मयमानेन संयुगे ॥ तं कथं पांडवा युद्धे विजे
ष्यंति महारथं ॥ २१ ॥ यो हन्यासमरे क्रुद्धो वज्रहस्तं पुरंदरं ॥ खंच सर्वास्त्रविहीरः सर्वविघास्यपारगः ॥ २२ ॥

॥ भारकटी ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ किमर्थमिति ॥ सारथ्यमात्रं प्रतिज्ञाय प्रातिमद्यं ते कृष्णः कुर्वीत हि संयुध्यत न ह निष्ठा ॥ २६ ॥

बाहुवीर्येण ते तुल्यः पृथिव्यां नास्ति कश्चन ॥ त्वं शल्यभूतः शत्रुणामविपक्ष्य पराक्रमे ॥ २३ ॥ ततस्त्व
मुच्यसे राजन् शल्य इत्यरिस्तदन ॥ तव बाहुबलं प्राप्य न शोकः सर्वसात्वताः ॥ २४ ॥ तव बाहुबलाद्वाज
न किंतु कृष्णो बलाधिकः ॥ यथा हि कृष्णन बलं धार्य वै फाल्गुने हते ॥ २५ ॥ तथा कर्णात्पिपीभावे
त्वया धार्यं महद्बलं किमर्थं समरे सैन्यं वा सुदेवो न्यवारयत् ॥ २६ ॥ किमर्थं च भवसे न्यंत ह निष्पति
मारिष ॥ त्वरुते पदवीं गंतुं मिच्छेयं युधिमारिष ॥ सो दराणां च वीराणां सर्वेषां च महीसितां ॥ २७ ॥
शल्य उवाच ॥ ॥ यन्मां ब्रवीषि गांधारे जग्रे सैन्यस्य मानंद ॥ विशिष्टं देवकीपुत्रान् प्रीतिमानस्य
हं त्वयि ॥ २८ ॥ एष मारथ्यमातिष्ठे राधेयस्य यशसिनः ॥ युध्यतः पांडवाग्रेण यथा त्वं वीरमन्यसे ॥ २९ ॥
मम यश्च हि निवीरकश्चिद्वै कैर्जनं प्रति ॥ उरुजेयं यथा श्रद्धमहं वाचोऽस्य सन्निधौ ॥ ३० ॥
प्रतिज्ञेन सविष्यमीति सावः ॥ २६ ॥ पदवीमानृत्यं ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ २६ ॥

३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

संजय उवाच ॥ यथेति राजन् पुत्रास्ते सहकर्णेन मारिष ॥ अ ब्रवीन्मद्राजानं सर्वशत्रुस्य सन्नि
धौ ॥ ३१ ॥ सारथ्यस्याभ्युपगमाच्छलेन श्चामितस्तदा ॥ दुर्योधनस्तदा तृष्टः कर्णं तमसि सखजे ॥
३२ ॥ अ ब्रवीच्च पुनः कर्णं स्तूयमानं सुतस्तव ॥ जहि पाथां न्यणे सर्वान् महेंद्रो दानवानि च ॥ ३३ ॥ स
शल्येनाभ्युपगते हयानां संनियुजने ॥ कर्णे तृष्टमना ह्ययो दुर्योधनमभाषत ॥ ३४ ॥ नाति तृष्टम
ना ह्येष मद्राजोऽभिभाषते ॥ राजन्मधुरया वाचा पुनरेवं ब्रवीहि वै ॥ ३५ ॥ ततो राजा महाप्राज्ञः
सर्वस्त्रकुशलो बली ॥ दुर्योधनो ब्रवीच्छल्यं मद्राजं महीपतिं ॥ ३६ ॥ पूरन्निवघोषेण मेघगंभीरया
गिरी ॥ शल्यकर्णोर्जुनेनाघयोद्वयमिति मन्यते ॥ ३७ ॥ तस्य त्वं पुरुषव्याघ्रनियच्छ नुरगान्युधि ॥
कर्णो हस्ते तरान् सर्वान् फाल्गुनं हंतुमिच्छति ॥ ३८ ॥ तस्यार्माशुग्रहे राजं न प्रयाचेत्वां पुनः पुनः ॥ पार्थ
स्य सचिवः कृष्णो यथाभीशुग्रहो वरः ॥ ३९ ॥ तथा त्वमपि राधियं सर्वतः परयात्नय ॥ ४० ॥

॥ ३९ ॥ ४० ॥

॥कर्ण-टी॥ ॥४१॥ ॥४२॥ वक्ष्येवोदास्मि ॥४३॥ ॥४४॥ ॥४५॥ आत्मनिंदापरस्तवावपि श्रेयसां निंद्यो किमुतात्मकृपा
॥४६॥

संजय उ० ॥ ततः शल्यः परिषज्य सुतं ते वाक्यमब्रवीत् ॥ दुर्योधनममित्रघ्नं प्रीतो मद्राधिपस्तदा
४१ ॥ शल्य उवाच ॥ एवं चेन्मन्यसे राजनृगांधारे प्रियदर्शन ॥ तस्मान्नेयस्यि यं किंचित्तत्सर्वं करवाण्य
हं ॥ ४२ ॥ यत्रास्मि सरतश्चेष्टयोग्यः कर्मणि कर्हिचित् ॥ तत्र सर्वात्मना युक्तो वक्ष्ये कार्यं परंतप ॥ ४३ ॥
यत्तु कर्णमहं ब्रूयां हितकामः प्रियाप्रिये ॥ मम तत्सम्यक्तां सर्वं भक्त्यर्णश्च सर्वशः ॥ ४४ ॥ कर्ण
उवाच ॥ ईशानस्य यथा ब्रह्मा यथा पार्थस्य केशवः ॥ तथानित्यं हि ते युक्तो मद्राजसवस्वनः ॥ ४५ ॥
शल्य उ० ॥ आत्मनिंदाचष्टृजाच परनिंदापरस्तवः ॥ अनाचरितमार्पाणां ब्रतमेतच्चतुर्विधं ॥ ४६ ॥
यत्तु विद्वन्प्रवक्ष्यामि प्रत्यर्थमहंतव ॥ आत्मनस्तव संयुक्तं तं निबोधयथा तथं ॥ ४७ ॥

परनिंद्यो किमुता मुदेन दुःखमहं करोमीति भावः ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥

अप्रमादो वधानं योगः ॥ अश्वत्थे रणं ॥ ज्ञानं जागमिदोषावेक्षणं विद्या तत्परिहारज्ञानं ॥ चिकित्सनं दोषपरिहार
अहंशक्रस्य सारथ्ये याग्यो मातलिवत्प्रभो ॥ अप्रमादात्प्रयोगाच्च ज्ञानविद्याचिकित्सितैः ॥ ४८ ॥ ततः पा
र्थेन संग्रामे युध्यमानस्य ते तप ॥ चाहपिष्यामि तुरगान् विज्येतेषु वस्तुतज ॥ ४९ ॥ ॥ इति श्री महाभारते
कर्णपर्वणि षड्विंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ दुर्योधन उ० ॥ अयं ते कर्ण सारथ्यं मद्राजः करिष्यति ॥ कृत्वा दस्युभि
कोयं तादेवेशस्येव मातलिः ॥ १ ॥ यथा हरिहं ये युक्तं संगृह्णाति समातलिः ॥ शल्यस्तथा नवाद्यायं संयंता
रथवाजिनां ॥ २ ॥ यो धेत्स्वयिरथस्ये च मद्राजे च सारथ्यो ॥ रथश्चेष्टोऽक्रवं संख्ये पार्थानमि म विष्यति ॥ ३ ॥
संजय उवाच ॥ ततो दुर्योधनो भूय मद्राजं तं रत्विजं ॥ उवाच राजसंग्रामे धुषितेषु पृथुस्थिते ॥ ४ ॥
कर्णस्य यत्संग्रामे मद्राजहयोत्तमान् ॥ त्वयामि गुप्तोऽप्येया विजेष्यति धनं जय ॥ ५ ॥

ज्ञानं ॥ चिकित्सनं दोषपरिहारसामर्थ्यं ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टीकायां षड्विंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥
अयं ॥ १ ॥ हरिहं ये इन्द्रतुरगैर्युक्तरथं ॥ २ ॥ ३ ॥ अधुषिते प्रातः काले ॥ ४ ॥ ५ ॥

॥ कर्णोटी ॥

६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥

इत्युक्तोरथमास्थायतथेति प्राह भारतं ॥ शल्येऽप्युपगते कर्णः सारथिं सुमना ब्रवीत् ॥ ६ ॥ त्वं स तस्य हनं म
हं कल्पयेत्यसकृत्वरन् ॥ ततो जैत्रं रथवरं गंधर्वनगरोपमं ॥ ७ ॥ विधिवत्कथितं भद्रं जयेत्युक्तान्यवेदय
त् ॥ तं रथं रथिनां श्रेष्ठः कर्णोऽभ्यर्चयथाविधि ॥ ८ ॥ संपादिनं ब्रह्मचिरा पूर्वमेव पुरोधसा ॥ कृत्वा प्रदाक्षिणं
यत्नादुपस्थाय च भास्करः ॥ ९ ॥ समीपस्थं मद्राजमारोहत् त्वमथा ब्रवीत् ॥ ततः कर्णस्य दुर्धर्षं हनं प्रव
रं महत् ॥ १० ॥ आरुरोह महातेजाः शल्यः सिंह इवाच तं ॥ ततः शल्याश्रितं दृष्ट्वा कर्णः स्वरथमुत्तमं ॥ ११ ॥ अ
ध्यनिष्ठं च तां सोढं विष्कल्य तं दिवाकरः ॥ तावेकरथमारूढावादि त्वाग्निसमस्त्रिषो ॥ १२ ॥ अज्जाजेतां यथा
मेघां सूर्याग्निसहिषो दिवि ॥ संसृजमानो तौ वीरो न दास्तां कृतिमेतमौ ॥ १३ ॥ ऋचिक सदस्यै रिक्षा ग्रीकृत्य
माना विवाध्वरे ॥ स शल्यसंगृहीतो मेरये कर्णः स्थितो भवत् ॥ १४ ॥ धनुर्विस्फारयन् घोरं पबिवेधीव भा
स्करः ॥ आस्थितः सरथे श्रेष्ठं कर्णः शरगमस्तिमान् ॥ १५ ॥ प्रवसौ पुरुष व्याघ्रो मंदरस्य इवांशुमान् ॥ तं र
थस्थं महाबाहुं युद्धायामिति तेजसं ॥ १६ ॥

॥ १५ ॥ १६ ॥

॥ १७ ॥

१७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

दुर्योधनस्तराधेयमिदं वचनमब्रवीत् ॥ अकृतं द्रोणाभीष्माभ्यां दुष्करं कर्म संयुगे ॥ १७ ॥ कुरुष्वाधिरथे वीरमि
षतां सर्वधन्विनां ॥ मनोगतं मम ह्यमीत्सीमद्रोणो महारथो ॥ १८ ॥ अर्जुनं सीमसेनं च निहंतारं विनिष्क्रवं
॥ नाभ्यां यदकृतं वीरवीरकर्म महामृधे ॥ १९ ॥ तत्कर्म कुरु राधेय वज्रपाणि रिवारपरः ॥ गृहाण धर्मराजं वाज
हिवात्संधनं जयं ॥ २० ॥ सीमसेनं च राधेयमाद्रीपुत्रो यमावपि ॥ जयश्रुतेस्तु भद्रं ते प्रयाहि पुरुषर्षभ ॥ २१ ॥ पां
दुपुत्रस्य सैन्यानि कुरु सर्वाणि भस्मसात् ॥ ततस्तूर्यसहस्राणि मेरीणां मपुतानि च ॥ २२ ॥ वाद्यमानान्यरोचंत
मेघशब्दे यथा दिवि ॥ प्रतिगृह्यन्तु तद्वाक्यं रथस्थो रथसन्नमः ॥ २३ ॥ अस्य साधत राधेयः शल्यं युद्धविश
रहं ॥ चोदयाश्चान्महाबाहो यावद्वन्मिधनं जयं ॥ २४ ॥ सीमसेनं यमौ चोभौ राजानं च युधिष्ठिरं ॥ अद्य पश्यतु मे
शल्यबाहुवीर्यं धनं जयः ॥ २५ ॥ अस्य तः कंकपत्राणां सहस्राणि शतानि च ॥ अद्य क्षेप्याम्यहं शल्यं शरान्य
रमते जनान् ॥ २६ ॥ पांडवानां विनाशाय दुर्योधनजयाय च ॥ शल्य उवाच ॥ स तपुत्रकथं नु त्वं पांडवानवमन्यसे
२७ ॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

॥कर्णोटी॥

॥३॥

२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥ ॥इति श्रीकर्णपर्वणिटी० सप्तत्रिंशोऽध्यायः॥३१॥

सर्वास्त्रज्ञान्महेष्वासान् सर्वानेव महाबलान् ॥ अनिवन्ति न महाभागानजय्यान्सत्यविक्रमान् ॥२८॥ अपि संज
नयेयुर्येभ्यं साक्षात्तक्रतोः ॥ यदाश्रौष्यसि निर्घोषं विस्फूर्जितमिवाश्रुते ॥२९॥ राधेयगांडीवस्याजोतदोने
वं वदिष्यसि ॥ यदाद्रक्ष्यसि भीमेन कुंजरानीकमाहवे ॥३०॥ विशीर्णं दंतं निहतं तदोनेव वदिष्यसि ॥ यदाद्रक्ष्य
सि संग्रामे धर्मपुत्रं यमोतदा ॥३१॥ शितैः पृथक्कैः कुर्वाणानभ्रछायामिवांबरे ॥ अस्पतः सिण्वतश्चारी न ल
घुहस्तान्दुरासदान् ॥३२॥ पार्थिवानपि चान्यांस्तं स दाने वं वदिष्यसि ॥३३॥ संजय उवाच ॥ अनादृत्य तु तद्वा
क्यं मदराजेन भाषितं ॥ यादित्येवाब्रवीत्कर्णो मदराजं तरस्वितं ॥३४॥ ॥इति श्रीमहाभारते कर्णप
र्वणि कर्णशल्यसंवादे नाम सप्तत्रिंशोऽध्यायः॥३१॥ ॥संजय उवाच॥ दृष्ट्वा कर्णं महेष्वा संयुयुक्त्सम
वस्थितं ॥ चुक्रुधुः कुरवः सर्वे दृष्ट्वा रूपाः समंततः ॥१॥ ततो दुंडुभिर्निघोषैर्भीरीणां निनदेन च ॥ बाणशब्दैश्च
विधेर्गर्जितैश्च तरस्विनां ॥२॥ निर्ययुस्तावका युद्धे मृत्युं कृत्वानिवर्त्तनं ॥ प्रपाने तु ततः कर्णे यो धेषु मुदितेषु च ॥३॥

॥दृष्ट्वा॥१॥ तरस्विनां जाश्वहीनां॥२॥३॥

ववाशशब्दं चैकाररगसेति पाठेऽपि स एवार्थः ॥ निःसरंतो युद्धार्थमिति शेषः ॥ सूर्याः सूर्यमारभ्य सूर्यादयो नो
च चालपृथिवी राजनूरराजचसुविस्तरं ॥ निःसरंतो व्यदृश्यंत सूर्यान्सप्तमहाग्रहाः ॥४॥ उल्कापाताश्च सं
जहुर्दिशां दाहास्तथैव च ॥ शुक्राशान्यश्च संपेतुर्ववर्वाताश्च भैरवाः ॥५॥ मृगपक्षिगणाश्चैव पृथनां बहु
शस्तवः ॥ अपसव्यंतदाचक्रुर्वेदयंतो महाभयं ॥६॥ प्रथितस्य च कर्णस्य निपेतुस्तरगासुवि ॥ अस्थि
वर्षे च पततमंतरिक्षाद्भयानकं ॥७॥ जज्वलुश्चैव शस्त्राणि ध्वजाश्चैव चकंपिरे ॥ अश्रूणि च व्यसृजंत
वाहनानि विशोपते ॥८॥ एते चान्ये च बहव उत्पातास्तत्र दारुणाः ॥ समुत्पेतुर्विनाशाय कौरवाणां मुदारुणा
॥९॥ न च तान् गणयामासुः सर्वे दैवेन मोहिताः ॥ प्रस्थितं मृतपुत्रं च जयेत्तु न राधियाः ॥ निर्जितान्मांडवींश्चै
व मे निरेतत्र कौरवाः ॥१०॥ ततो रथस्थः परवीरहंता भीष्मद्रोणावतिवीर्यो समीक्ष्य ॥ समुज्ज्वलन्मास्क
रयावकाभो वैकर्त्तनो सौरथकुंजरो नृप ॥११॥ ॥भीष्मद्रोणौ जतिक्रांतवीर्ययोऽस्तावतिवीर्यो समीक्ष्य स्वकृत्य
मालोच्य जगादेत्युत्तरेणान्वयः ॥१२॥ आभाष्य भो शल्य इति संबोध्य ॥१३॥

॥ कर्णटी० ॥

९४

अस्थिरताजहानीत्यचंचलोस्मीत्यर्थः ॥ १३ ॥ ततोपि मेघसाध्यसंभयं नास्तीति योजना ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

सशत्यमाभाष्यजगादवाक्यार्थस्य कर्मातिशयं विचिंत्य ॥ मानेन दर्पेण विदह्यमानः क्रोधेन दीप्यन्निव निश्च
 संश्र ॥ १२ ॥ ताहं महेंद्रादपि वज्रयाणेः क्रुद्धाद्विसेम्यापुधवान्नमस्यः ॥ दृष्ट्वा हि सीमप्रमुखान् राधानां नतीव
 मां ह स्त्रिरताजहाति ॥ १३ ॥ महेंद्रविष्णुप्रतिमावनिर्दिनोरथाश्वनागप्रवरप्रमाथिनो ॥ अवध्यकल्योनिहतो
 यदापरेः ॥ ततो न मे व्यस्तिरेण्यसाध्यसं ॥ १४ ॥ समीक्ष्य संख्येति बलान्नराधियान्न सस्तमातंगरथान्यरे हता
 न् ॥ कथं न सर्वानहितान्नणेवधीन्महास्त्रविद्वाहणपुंगवो गुरुः ॥ १५ ॥ ससस्मरन् द्रोणमहं महादेव ब्रवी
 मिसत्सुं कुरवो निबोधत ॥ न वामदमन्यः प्रसहेद्रणेर्जुनं समागतं मृत्युमिवो ग्ररूपिणं ॥ १६ ॥ शिक्षाप्रसाद
 श्च बलं धृतिश्च द्रोणे महास्त्राणि च सन्ति त्विह ॥ स चेदगामृत्युवशं महात्मा सर्वानन्यानां तुरानघ मत्से
 १७ ॥ नेह भ्रवं किंचिदपि प्रचिंतयन् विद्यालोके कर्मणो देवयोगात् ॥ सूर्योदये कादि विमुक्तसंशयो भावं कु
 र्वीताद्यगुरौ तिपातिते ॥ १८ ॥ आतुरगन्ता सन्मृत्युन् ॥ १९ ॥ विद्यां जानीयां ॥ भावं चोहं स्यास्यामीति निश्चिंयं ॥ २० ॥

९४

अस्त्रादीनि मनुष्यस्य सुखाय वर्तितुं न जलमिति संबंधः ॥ १९ ॥ उशनोः उशनसोः उयास्त उपातिष्ठत त्रातु
 मिति शेषः ॥ अस्त्रं अस्त्रादि ॥ २० ॥ संप्राक्कुष्टसम्यगाक्रोशवति पराभूते निरस्ते धार्तराष्ट्रधृतराष्ट्रपुत्रसंब
 ननूननमस्त्राणि बलं पराक्रमः क्रियाः सुनीतं परमायुधानि वा ॥ अलं मनुष्यस्य सुखाय वर्तितुं तथा हि यु
 द्वे निहतः परैर्गुरुः ॥ १९ ॥ कुता प्राणादित्यसमानतेजसंपराक्रमे विष्णुपुरंदरोपमं ॥ न ये बृहस्पत्युशनोः
 सदा समं न चेन मस्त्रं तदुपास्तुः सहं ॥ २० ॥ संप्राक्कुष्टेरुदितस्त्रीकुमारे पराभूते यौरुषे धार्तराष्ट्रे ॥ मया ह
 त्यमिति जानामि शत्रुप्रयाहितस्मात् द्विषतामनीकं ॥ २१ ॥ यत्र राजा पांडवः सत्यसंधो व्यवस्थितो सीमसे
 नार्जुनो च ॥ वासुदेवः सत्यकिः संजयाश्च यमौ च कस्तान् विषहे न्मदन्तः ॥ २२ ॥ तस्मात्सिद्धं मद्रपते प्रया
 हिरणे पांचालान् पांडवान् कृजयांश्च ॥ तान्वाह निष्पामि समेतं संख्येया स्यामि वा द्रोण यथायमाय ॥ २३ ॥
 न त्वेवाहं न गमिष्यामि मध्ये तेषां मूरगा मिति मां शल्यविद्धिः ॥ मित्रद्रोहो मर्षणी यो न मेघं त्यक्त्वा साणाननुया
 स्यामि द्रोणं ॥ २४ ॥

॥ धिनि यौरुषे पले ॥ २१ ॥ २२ ॥ द्रोण यथा द्रोण पथेन ॥ २३ ॥ तेषां सीमादीनां मध्ये न गमिष्यामी

॥कली०टी॥
॥९५॥

तिनजपितुमरिव्याम्येत्यर्थः ॥ संग्रामात्पलायनेहि मित्रस्य दुर्बोधनस्य द्रोहः कृतः स्यात्तच्च संहं ॥२४॥ जी
वितांते जायुषसमाप्तौ प्रमोक्षो मृत्युनिवर्त्तनं ॥२५॥ ॥२६॥ वैद्याघ्रचर्माणं व्याघ्रचर्मपरिवृतं ॥२७॥ ॥२८॥
प्राज्ञस्य मूढस्य च जीवितांते नास्ति प्रमोक्षो तत्कसत्कतस्य ॥ अतो विद्वन्नामिया म्यामि पार्थान् दिष्टं न श
क्यं व्यतिवर्त्तितुं वै ॥२५॥ कल्याणवृत्तः सततं हि राजा वेचित्रवीर्यस्य सुतो ममासीत् ॥ तस्यार्थसिद्ध्यर्थ
महं त्यजामि प्रियान् भोगान् दुस्त्यजं जीवितं च ॥२६॥ वैद्याघ्रचर्माणं मकज्जनस्वहे मन्त्रिको घोरजतत्रिवे
ण ॥ रथप्रवर्हंतुरगप्रवर्हेर्युक्तं प्रादान्मह्यमिमे हि गमः ॥२७॥ धनं पिचित्राणि निरीक्ष्य शत्रुध्वजान् गहा
ऽसायकांश्चोग्ररूपान् ॥ असिचद्दीप्तं कृष्णशंखं च शुभ्रस्वनवंतमुग्रं ॥२८॥ पताकिनं वज्रनिपातनिस्त्र
नं सिताश्वपुक्तं शुभ्रनूला लशोभितं ॥ इमं समास्थाय रथं रथर्षं तं रणे हनिष्यामि रणे समेत्य यास्यामि
वाभीष्ममुखो यमाय ॥३०॥ यमवरुणा कुबेरवासवा वायुदियुगयस्स गणामहाहवे ॥ जुगुपिषव इहे
त्यपांडवंतं धकिमुः ॥ म्यहमर्जुनं बलात् ॥२९॥ ॥३०॥ अप्रमत्त इति छेदः श्रीकृष्णमुखः श्रीकृष्णमुखः ॥३०॥

९५

जुगुपिषवः ॥३१॥ रणारमस्य रणोत्कटस्य ॥३२॥ अतिरमसो पितृन् अतिवाचं स्वसामर्थ्यादधिकं ॥३३॥ पुरवर
तंचेत मृत्युः सर्वहरो क्षिरसे न्मदाप्रमत्तः समरे पांडुपुत्रं तं वाहनिष्याः बद्धनासहितैर्जयाम्यहितं ॥३१॥
संजय उवाच ॥ इति रणारमस्य कथ्यतस्तदुत्तनिशम्य वचः समद्रगद् ॥ अहवसदवमन्यवीर्यवा
न्यतिषिषिधे च जगाद चोत्तरं ॥३२॥ शल्य उ० ॥ विरम विरम कर्णकथनादतिरसोप्यतिवाचमुक्तवान्
॥ कचहिनरवरं धनं जयः कपुनरहो पुरुषा धमो भवान् ॥३३॥ यदुसदनमुपेन्द्रमालितं त्रिदशमिवा
मरराजरक्षितं ॥ प्रसममतिविजोऽको हरेत्पुरुषवरावरजा मृतेर्जुनान् ॥३४॥ त्रिभुवनविभुमीश्वरं
कइह पुमान्भवमाद्वयेषुधि ॥ मृगवधकलहे क्रुतेर्जुनात्सुरपतिवीर्यं समप्रभावतः ॥३५॥ असुर
सुरमहोरगान्तरान्गरुडपिशचसयसरासान् ॥ इषुभिरजयदग्निगौरवान् स्वभिलषितं च हविर्ददौ
जयः ॥३६॥ स्मरसीननुयदि परैर्दत्तः स च धृतराष्ट्रसुतोपि मोक्षितः ॥ दिनकरः सदशैः शरोत्तमैकु
रुषु बद्धं निहत्य तानरीन् ॥३७॥ पुरवरस्य कृष्णस्यावरजां कनीयसीं उभयान् ॥३८॥ ॥३९॥ स्मरसीति विष
मं छेदः ३९

॥ कर्णोटी ॥

॥ ९६ ॥

खचरगणानगंधर्वान् ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

प्रथममपिपलापितेस्त्रयिप्रियकलहाधृतगद्वसूनवः ॥ स्मरसिनतुयदाप्रमोचिताः खचरगणानवजित्यपांडवैः ३८
समुदितबलवाहनाः पुनः पुरुषवरेणाजिताः स्मगोग्रहे ॥ सगुरुगुरुसुताः सर्पाश्रयः किमुनजितः सतदा स्वार्जु
नः ॥ ३९ ॥ इदमपरमुपस्थितं पुनस्तवनिधनाय सुयुद्धमद्यैव ॥ यदि न रिपुमया तपलायने समरगतो हृतो सिं
नज ॥ ४० ॥ संजय उवाच ॥ इति बद्धपुरुषं प्रभाषति प्रमनसि मद्रपंतोरिपुस्तवं ॥ अशमभिरुषितः परंतपः क
रुष्टतनायतिराह मद्रपं ॥ ४१ ॥ कर्ण उवाच ॥ भवतु भवतु किं विकथ्यसे ननु मम तस्य हियुद्धमुद्यतं ॥ यदि संजयति
मामिहा हवेत तद्दमस्तमुकल्पितं तव ॥ ४२ ॥ संजय उवाच ॥ रावमस्त्विति महिशा उक्त्वा नोत्तरमुक्तवान् याहि
शत्येति चाप्येतं कर्णः प्राह युयुत्सया ॥ ४३ ॥ सरथः प्रययौ शत्रून् श्वेताश्वः शत्यसारथिः ॥ तिष्ठन्ममिहान्सस
रंततो ह्यसविता यथा ॥ ४४ ॥ ततः प्रयात्सीति मानैरेथेन वै पापेण श्वेतपुजाय कर्णः ॥ सवालोक्य ध्वजिनीपां
उवानां धनं जयं स्वरया पर्यष्टुत ॥ ४५ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

॥ इति श्री कर्णपर्वणि टीटी ॥ जहत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

॥ ९६ ॥

प्रयाणेपि ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

संजय उवाच ॥ प्रयाणां च ततः कर्णो हर्षयन्वाहिनीं तव ॥ एकैकं समरे दृष्ट्वा पांडवान्यप्युद्यत ॥ १ ॥ यो मामद्य महा
त्मानं दर्शयेत् श्वेतवाहनं ॥ तस्मै दद्यामभिप्रेतं धनं यत्ननसेत ॥ २ ॥ न चेत्तदभिमन्येत तस्मै दद्यामहंपुनः ॥ शक
टं रत्नसंपूर्णं यो मन्त्रपाधनं जयं ॥ ३ ॥ न चेत्तदभिमन्येत पुरुषोर्जुनदर्शिवान् शनंदं गवा तस्मै नेत्यकं कांस्यदोह
तं ॥ ४ ॥ स तं ग्रामवरं श्वेव दद्यामर्जुनदर्शनं ॥ तथा तस्मै पुनर्दद्यां श्वेतमश्वतरि रथं ॥ ५ ॥ पुनर्दद्यां मंजनकेशीभिर्घोमे
ब्रूयाद नं जये ॥ न चेत्तदभिमन्येत पुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ ६ ॥ अन्यथा तस्मै पुनर्दद्यां सौवर्णं हस्तिषट्कं ॥ तथाप्य
स्मै पुनर्दद्यां स्त्रीणां शतमलंकृतं ॥ ७ ॥ अपामानं निष्ककंठीनां गीतवाद्यविपश्चितां ॥ न चेत्तदभिमन्येत पुरुषोर्जु
नदर्शिवान् ॥ ८ ॥

हस्तिषट्कं हस्तिषट्कं ॥ हस्तिषट्कं मिच्छंति वीराः षट्के च दंतिनामिति प्राचः ॥ अन्यथा सौवर्णं रथमिति शेषः ॥ हस्तिषट्कं
षट्पदावजशाणो यस्मिन्नंतं ॥ षट् हस्तिन एव गोदो रायस्य तोदश ॥ ९ ॥ अपामानं अप्रजानां निष्कमुरो हृषणं ॥ १० ॥

॥ कर्ण० टी० ॥ शतं शतान् दशसहस्राणि ॥ १० ॥ क्रध्यापुष्पा ॥ सुहंतान् ॥ धुर्यवाहान् रथोद्बहनक्षमान् ॥ १० ॥ ११ ॥ मांडमा
॥ १२ ॥ तस्मै दद्यात् शतं नागान् शतं ग्रामान् शतं रथान् ॥ सुवर्णस्य च मुखस्य हयाग्राणां शतं शतान् ॥ १३ ॥ क्रध्यागुणे
सुहंतान्श्च धुर्यवाहान् सुशिक्षितान् ॥ तथा सुवर्णशृंगीणां गोधेनूनां चतुःशतं ॥ १४ ॥ दद्यात् तस्मै सुवस्त्राणां योमे
ब्रूयाद्दत्तं जयं ॥ न चेत्तदसि मन्येत पुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ १५ ॥ अन्यदस्मै वरं दद्यात् श्वेतान् पंचशतान् हयान् ॥
हेमभांडपरिहृत्वा न्मुमुक्षुमणिभूषणान् ॥ १६ ॥ सुहंतानपि चैवाहं दद्यामहा दशापरान् ॥ रथं च श्वश्रंसौ वर्ण
दद्यात् तस्मै स्वलंकृतं ॥ १७ ॥ युक्तं परमकां चो जैर्यो मे ब्रूयाद्दत्तं जयं ॥ न चेत्तदसि मन्येत पुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥
१८ ॥ अन्यदस्मै वरं दद्यात् कुंजराणां शतं शतानि षट् ॥ कांचनैर्विविधैर्मांडैराहृत्वा न्हेममालिनः ॥ १९ ॥ उ
त्पन्नान् पुरांतेषु विनीतान् हस्तिशिक्षकैः ॥ न चेत्तदसि मन्येत पुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ २० ॥ अन्यदस्मै वरं दद्यात्
वैश्वग्रामांश्चतुर्दश ॥ सुस्फीतान् धनसंयुक्तान् प्रत्यासन्नवनोदकान् ॥ अकुतोभयान् सुसंपन्नान् ताजमो
ज्यांश्चतुर्दश ॥ २१ ॥
भरणां ॥ २२ ॥ २५ ॥ अपरांतेषु पश्चिमक्षेत्रेषु ॥ २६ ॥

प्रत्यग्रवयसां जनिनवयौवनानां ॥१७॥ ॥१८॥ ॥१९॥ ॥२०॥ ॥२१॥ ॥२२॥ ॥२३॥
अन्यदस्मै वरं दद्यां वै रथाग्रामांश्च तुर्दश ॥ सुकीतान् धनसंयुक्तान् प्रत्यासन्नवनोदकान् ॥ अकुतोभया
न्सुसंपन्नान्ताजभोज्यांश्च तुर्दश ॥१६॥ दासीनां विष्ककंदीनां मागधीनां शतं तथा ॥ प्रत्यग्रवयसां दद्यां ये
मे ब्रूयाद्वनंजयं ॥१७॥ नचेत्तं दत्ति मन्येत पुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ अन्यंतस्मै वरं दद्यां यमसौकामये ये स्व
यं ॥१८॥ पुत्रहारां विहारंश्च यदन्यद्विन्नमस्ति मे ॥ तच्च तस्मै पुनर्दद्यां यद्यच्च मनसे हति ॥१९॥ हत्वा च
सहितौ कृष्णौ तयोर्वितानि सर्वशः ॥ तस्मै दद्यामहं यो मे प्रब्रूयात्केशवार्जुनौ ॥२०॥ एतावाचः सुवक्त्रः राः क
र्ण उच्चारयन् युधि ॥ दधौ सागरसंभृतं सुखरे रशखमुत्तम ॥२१॥ तावाचः सूत पुत्रस्य तथा युक्तानि श
स्य तु ॥ दुर्योधनो महाराज संतुष्टः सानुगो भवत् ॥२२॥ ततो दुंदुभिर्निर्घोषो मृद्गैर्गानां च सर्वशः ॥ सिंहना
दः सबादित्रः कुंजराणां च निखनः ॥२३॥ प्रादुरासीन्न हाराजन् सैन्येषु पुरुषर्षभ ॥ याधानां संप्रतृष्टानां त
था समभवत् खनः ॥२४॥ तथा प्रतृष्टे सैन्ये तु खवमानं महारथं ॥ विकल्पमानं च तदा सधेयमरिकर्षणं ॥२५॥
॥२४॥ खवमानं प्रयातं ॥२५॥

॥ कर्ण०टी० ॥

॥ १८६ ॥

॥ १८६ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी० एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ मासूत ॥ १ ॥ वसुवित्तं ॥ इहासिद्धस्य
मद्राजः प्रहस्येदं वचनं प्रसभाषत ॥ ३६ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः
श्रुत्युत्त० ॥ ॥ मासूतपुत्रदानेन सौवर्णहस्तिषड्वं ॥ प्रयच्छपुरुषाया घट्टसित्वं धनं जयं ॥ १ ॥ वात्यादिहे
त्यस्य जसि वसुवैश्रवणो यथा ॥ अयलेनैव राधेयद्रष्टास्य घधनं जयं ॥ २ ॥ परासूजसि यद्वन्न किंचित्
बद्धमूढवत् ॥ अयात्रदाने ये दोषास्तान्मोहानाघबुध्यसे ॥ ३ ॥ यत्वं प्रेरयसे वित्तं बद्धते न खलु त्वया
शक्यं बद्धविधैर्यज्ञैर्यष्टुं स तयजस्वतैः ॥ ४ ॥ यच्च प्रार्थयसे हंतुं कस्मो मोहाद्वैव तत् ॥ न हि शुक्रमसं
मर्दे क्रोद्धो सिद्धो निपातिता ॥ ५ ॥ अशार्थितं प्रार्थयसे सुहृदो न हि संति ते ॥ येषां निवारयं त्याशु प्रपतंतं
द्रुताशने ॥ ६ ॥ कार्याकार्यं न जानीषे कालपको स्य संशयं ॥ बद्धवद्भूमकर्णाय को हि ब्रूयाज्जिजीविषुः ॥ ७ ॥
समुद्रतरणं दोष्मां कंठे बध्वायथाशिलां ॥ गिर्यग्राहानि पतनं तादृक् तव चिकीर्षितं ॥ ८ ॥
सि ॥ परासूजसि वृथा तयजसि ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अवहं जनार्थकं ॥ अकर्ण्यं जनाकर्णनीपं ॥ ७ ॥ ८ ॥

॥ १८६ ॥

सहितो युध्यस्व न त्वेकाकी ॥ ९ ॥ एवं श्रद्धस्व यदि जिजीविते स्ति अन्यथा मरिष्यसि ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥
सहितः सर्वयोधेस्त्वयूहानीकैः सुरसितः ॥ धनं जयेन् युध्यस्व श्रेयस्त्रेत्वा मुमिच्छसि ॥ १६ ॥ हितार्थं धार्तराष्ट्र
स्य ब्रवीमित्वा न हि संया ॥ श्रद्धस्वैवं मया प्रोक्तं पदिते स्ति जिजीविषा ॥ १७ ॥ कर्ण उवाच ॥ स्वबाहुवीर्यमाश्रित्य
प्रार्थयाम्यर्जुनं रणे ॥ त्वं तु मित्रमुखः शत्रुर्मां मोषयितुमिच्छसि ॥ १८ ॥ न मायस्मादपि प्रायात् कश्चिदद्य निव
र्त्तयेत् ॥ अपीदो वज्रमुद्यम्य किमु मर्त्यः कथंचनः ॥ १९ ॥ संजय उवाच ॥ इति कर्णस्य वाक्यं ते शल्यः प्रदोत्तरं
वचः ॥ चुकोपपि पुरतः कर्णं मद्रेश्वरः पुनः ॥ २० ॥ यदा वै त्वां फाल्गुनवेगयुक्ता ज्ञाचोदिता हस्तवता विस्त
हा ॥ अनेताः कंकपश्चाः शिताग्रा तदा तस्य स्यर्जुनस्यानुयोगात् ॥ २१ ॥ यदा दिव्यं धनुरादाय प्रार्थयः प्रताप
यत्पुतना सच साची ॥ त्वां मर्दयिष्यन्निषितैः पृषक्कैस्तदापश्चात्तस्य सेसूतपुत्र ॥ २२ ॥ बालश्वं द्रुमानुरं
केशयानो यथा कश्चित् प्रार्थयते पदहंतुं ॥ तद्वन्मोहात्घोतमानं रथस्यं संप्रार्थय स्यर्जुनं ते तु मद्य ॥ २३ ॥
त्रिशूलमाश्रित्य सुतीक्ष्णधारं सर्वाणि जीवाणि विधर्षयित्वं ॥ सुतीक्ष्णधारोऽयमकर्मणा त्वं युयुत्सुं से योर्जुने
नाद्य कर्ण ॥ २४ ॥

॥ १८६ ॥ १७ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥
॥ १९ ॥

१८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ सोगी सर्यः पातेयतनार्थं ॥ २३ ॥ श्रुषेर्मानैरासमंता कृतं श्रुषा पुनं ॥ अत्यव ॥ बद्धिप्या
क्रुद्धं सिंहकेसरिणं ब्रहंतं बालो मूढः शुद्धमृगस्तरस्वी ॥ समाकृष्येत्तद्वदेवंतवाद्यमाह्वानं सूतपुत्रार्जुनस्य
१८ ॥ मासूतपुत्राकृष्यराजपुत्रं महावीर्यकेसरिणं यथेव ॥ वने शृगालः पिशितेन ततो मापार्थमासाद्य वि
नश्यसित्वं ॥ १९ ॥ इषादंतं महानागं प्रसिन्तकरतामुखं ॥ शशकाकृष्यसेयुद्वेकर्णपार्थधनं जयं ॥ २० ॥ वि
लस्यं कृष्णसर्पत्वं बाल्यात्काहेन विह्वसि ॥ महाविषं पूर्णकोपं यत्पार्थयोद्धुमिच्छसि ॥ २१ ॥ सिंहकेसरिणं
क्रुद्धमतिकम्पाभिनर्दसे ॥ शृगाल इव मूढस्त्वं न सिंहकर्णपांडवं ॥ २२ ॥ सुपर्णपतगभ्रे हवेन तेयं तरस्वि
नं ॥ सोगीवाकृष्यसेपातेकर्णपार्थधनं जयं ॥ २३ ॥ सर्वांसं निधिं भीमं मूर्त्तिमंतं श्रुषा पुनं ॥ चंद्रोदये विव
हंतमज्रवः सन्नितीर्यसि ॥ २४ ॥ ऋषभं दुडुमिग्रीवं तीक्ष्णशृंगं प्रहारिणं ॥ वसुजापकृष्यसेयुद्वेकर्णपार्थ
धनं जयं ॥ २५ ॥ महामेषमहाघोरं दुर्दुरं प्रतिनर्दसि ॥ कामतोयप्रदं लोके नरपुर्जस्य मर्जुनं ॥ २६ ॥ यथा
च स्वगृहस्थः श्वाव्याघ्रं वनगतं पश्यत् ॥ यथा त्वं मयसे कर्णनदुंदुभिनिस्त्वनकंठं ॥ २७ ॥ रव्याघ्रं धनं जयं ॥ २८ ॥

मित्यर्थः ॥ २४ ॥ दुंदुभिग्रवं ॥ दुंदुभिनिस्त्वनकंठं ॥ २५ ॥ रं ॥ २६ ॥ २७ ॥

॥ १९ ॥

२८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० त्वोचेरिं शोधा यः ॥ ३६ ॥ अधि वाक्
शृगालोपि वने कर्णशृंगैः परिवृतो वसन् ॥ मत्पते सिंहमात्मानं यावत्सिंहं न पश्यति ॥ २८ ॥ तथा त्वमपि राधे
यसिंहमात्मानमिच्छसि ॥ अपश्यन् शत्रुदमनं नरव्याघ्रं धनं जयं ॥ २९ ॥ व्याघ्रं त्वं मत्पसंत्तानं यावत्कलौ न पश्य
सि ॥ समास्थितावेकरथे स्तूर्या चंद्रमसाविव ॥ ३० ॥ यावद्गंडी बधोषं त्वं न शृणोषि महाहवे ॥ तावदेव त्वया कर्णश
क्यं वक्तुं यथेच्छसि ॥ ३१ ॥ रथशब्दधनुः शब्देर्नादयंतं दिशो दश ॥ नर्दंतमिव शार्दूलं दृष्ट्वा क्रोधाभविष्यसि ॥ ३२ ॥
नित्यमेव शृगालस्त्वं नित्यं सिंहो धनं जयः ॥ वीरप्रद्वेषणा मूढतस्मात्क्रोहे बलस्यसे ॥ ३३ ॥ यथा खुः स्याद्विज
लश्च श्वव्याघ्रश्च बलाबले ॥ यथा शृगालसिंहश्च यथा च शकुशजरो ॥ ३४ ॥ यथानृतं च सत्यं च ॥ यथा चापि
वृषामृते ॥ तथा त्वमपि पार्थस्वप्रख्यातावात्सकर्मसि ॥ ३५ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि कर्ण
शल्यसंवादे चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ संजय उवाच ॥ अधि क्षिप्तस्तराधेयः शल्येनामितनेजसा श
ल्यमाह सुसंक्रुद्धो वाक्शल्यमवधारयन् ॥ १ ॥ शल्यत्वादेवायं शल्यनामेति निश्चिनन् ॥ २ ॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ १०० ॥

॥ १३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ आहेयः सर्पमयः ॥ ७ ॥ ८ ॥ नास्येयं नसिपेयं ॥ ९ ॥

कर्णोवाच ॥ गुणान्गुणवतां शल्यगुणवान्नेन्निता गुणः ॥ त्वं तु शैल्यगुणोर्हीनः किं ज्ञास्यसि गुणा गुणं ॥ २ ॥
 अर्जुनस्य महास्त्राणि क्रोधं वीर्यं धनुः शरान् ॥ अहं शल्याभिजानामि विक्रमं च महात्मनः ॥ ३ ॥ तथा क
 र्णस्य महात्स्यं कृषमस्य महीक्षितां ॥ यथाह शल्यजानामि त्वं जानासि तत्तथा ॥ ४ ॥ एवमेवात्मने वीर्यम
 हं वीर्यं च पांडवे ॥ जानने वा द्वये युद्धे शल्यगंडीवधारिणं ॥ ५ ॥ अस्ति वायुमिषुः शल्यसमुखोरक्तभो
 जः ॥ एकतूणीशयः पत्रीसुधोतः समलंकृतः ॥ ६ ॥ शोते चंदनपूर्णेष्पुष्पजितो बहुलाः समाः ॥ आहेयो वि
 षवानुग्रोनराश्च द्विपसंघहा ॥ ७ ॥ घोररूपमहोरौद्रस्तनुनास्ति विदारणः ॥ निर्भिद्यं येन रुहो ह्रमपि
 मेरुमहागिरिं ॥ ८ ॥ तमहं जातु नास्येयमन्यस्मिन् फाल्गुना दजे ॥ कृष्णाद्वदेव कीपुत्रास्त्यं चापि शूष्य
 धमे ॥ ९ ॥ तेनाहमिषुणा शल्यवासुदेवधनं जयो ॥ योत्सेपरमसंक्रुद्धस्तत्कर्म सदृशम् मम ॥ १० ॥ सर्व
 पांशुस्मि वीराणां कृष्णलक्ष्मीः प्रतिष्ठिता ॥ सर्वेषां पांडुपुत्राणां जयः पार्थ प्रतिष्ठितः ॥ ११ ॥ ॥ १० ॥ ११

॥ १०० ॥

॥ १२ ॥ सुजातं शंभुनं जन्म ॥ १३ ॥ प्रोतौ एव सृष्टे मणी इव प्रेमसंबद्धौ ॥ १४ ॥ त्रासजननं इति समुदाया

उभयं तु समासाद्य को निवर्त्तितुमर्हति ॥ तावेतौ पुरुषव्याघ्रोसमेतो स्पंदने स्थितौ ॥ १२ ॥ मामेकमपि सं
 यातौ सुजातं पश्य शल्यमे ॥ पितृषु सामातुलजौ भ्रातरावपराजितौ ॥ १३ ॥ मणीसूत्र इवाप्रोतौ द्रष्टा सिनि
 हतौ मया ॥ अर्जुने गंडीवं कृष्णचक्रं तास्पर्शकपि ध्वजौ ॥ १४ ॥ श्रीरुणां त्रासजननं शल्यहर्षकरं मम ॥ त्वं तु दु
 श्रकृतिर्हो महायुद्धे धको विदः ॥ १५ ॥ मया वदीर्णः संत्रासादबद्धं बहु भाषसे ॥ संस्तौषितौ तु केनापि हेतुना
 त्वं कुदेशजः ॥ १६ ॥ तौ हत्वा समरे हंता त्वमद्य सह बांधवः ॥ पापदेशज दुर्बुद्धे सुदृक्षत्रिययां स न ॥ १७ ॥
 सुहृद्भूत्वा रिपु किं मां कृष्णाभ्यां भीषयिष्यसि ॥ तौ वामामद्य हंतारौ हनिष्ये वापि ताचहं ॥ १८ ॥ नाहं विभेमि कृष्णा
 भ्यां विजानन्तात्मनो बलं ॥ वासुदेवसहस्रे वा फाल्गुना नां शतानि वा ॥ १९ ॥ अहमेको हनिष्यामि जोषमाखकुदै
 शजः ॥ स्त्रियोवालाश्च वृद्धाश्च प्रायः क्रीडागता जनाः ॥ २० ॥ त्रासजननं इति समुदायापेक्षया सामान्येन निर्दिशः

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ जोषंतूस्मी जाश्च तिष्ठन्ती डागताः लीलया जागताः ॥ २० ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ १०१ ॥

२१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ मद्रकेषु कुक्षितेषु मद्रदेशेषु जनतेन चरतीत्यानृतिकः यावदसंजं त्यजययंतं मरणावधीति वा
२४ ॥ २५ ॥ पुंसिः पुरुषैः विमिश्राः संगताः इच्छामैथुनिनः अज्ञातवत्ज्ञाताज्यविगीता इत्यर्थः ॥ २६ ॥ येषां
यागायाः संप्रगायंतिकुर्वतो ध्ययंतं यथा ॥ तागायाः शृणुमे गत्य मद्रकेषु दुर्गत्सु ॥ २७ ॥ ब्राह्मणैः कथिताः ए
वं यथा वद्राजसंन्निधौ ॥ अत्राचैकमनारूढश्च मवाद्ब्रह्मोत्तरं ॥ २८ ॥ मित्रधुञ्जद्रको नित्यं यो नो द्वेष्टि सम
द्रकः ॥ मद्रके संगतं नास्ति सुद्रवाक्येतराधमे ॥ २९ ॥ दुर्गत्सु मद्रको नित्यं नित्यमावृत्तिको नृजुः ॥ यावदसं
हिहोरात्यं मद्रके धितिनः श्रुतं ॥ ३० ॥ पिता पुत्रश्च माताश्च श्वश्च श्वरमातुलाः ॥ जामातु दुहिता भ्रातानस
नेते च बांधवाः ॥ ३१ ॥ वयस्याभ्यागताभ्याम्येदासीदासंच संगतं ॥ पुंसिर्विमिश्रानां यश्च ज्ञातास्वयेच्छया
२६ ॥ येषां गृहेषु शिष्टानां सक्तुमस्यासितां तथा ॥ पीत्वासीधुसंगोमांसं क्रंदति च हसंति च ॥ २७ ॥ गायंति चा
प्यवद्वानि प्रवर्तते च कामतः ॥ कामप्रलापिनो न्योन्यं तेषु धर्मः कथं भवेत् ॥ २८ ॥
मद्रकाणां सक्तुमिश्रितमस्याशिनं ररीधुमद्यं ॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ १०१ ॥

२९ ॥ मद्रकेषु संसृष्टं न हं ॥ एवं गाधारकेषु शौचं न हं भवेत् ॥ ३० ॥ राजा याजको यस्य तस्मिन्नाज्ये हविर्न हं भवे
त् ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ यथैवेति यथा मद्रकैः संगतं कृत्वा पतति यथा वामद्रके ॥ संगतं नास्ति हेतुश्चिकेत्यने विषं
मद्रकेषु वलितेषु प्रख्याताशुभकर्मसु ॥ नापि वैरं न सौहार्दं मद्रकेण समाचरेत् ॥ ३३ ॥ मद्रके संगतं
नास्ति मद्रके हि सदा मलः ॥ मद्रकेषु च संसृष्टं शौचं गाधारकेषु च ॥ ३४ ॥ राजा याजकयाज्ये च न हं हन्तं हवि
र्भवेत् ॥ शूद्रसंस्कारको विप्रो यथायाति पराभवं ॥ ३५ ॥ यथा ब्रह्मद्विषो नित्यं गच्छतीह पराभवं ॥ तथैव सं
गतं कृत्वा नरः पतति मद्रकैः ॥ ३६ ॥ मद्रके संगतं नास्ति हतं वृश्चिकेत्यने विषं ॥ अथर्वणेन मंत्रेण यथा शांतिः
कृता मया ॥ ३७ ॥ इति वृश्चिकहृदस्य विषवेगहतस्य च ॥ कुर्वंति तेषां जं प्राज्ञाः सत्यं तच्चापि दृश्यते ॥ ३८ ॥
एवं विद्वज्जोपमास्वशृणुयाद्योत्तरं वचः ॥ वासां स्पृश्यान्त्यं तस्मिन् स्त्रियो यामद्य मोहिताः ॥ ३९ ॥ मैथुनसंय
ताभ्यापि यथा कामवराभ्यताः ॥ तासां पुत्रः कथं धर्ममद्रको वक्तुमर्हति ॥ ४० ॥ नश्यति मंत्रेण सर्वथा
विषं नश्यतीत्यर्थः ॥ मयेत्यात्मानुभवसिद्धिर्मिदमिति द्योतयति ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ यथा कामं वरं यंति ताः ॥ अयं
तादृतिष्ठेहः ॥ ४३ ॥

॥ कर्णवटी ॥

॥ १०२ ॥

तासां पुत्रः स करजात इत्यर्थः ॥ प्रमेहंति मूत्रयंते ॥ दशेरकाः गर्दभाः ॥ ३७ ॥ सुवीरकं काजिकं स्फिचौक
दिप्रौष्ठौ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ निङ्गीकाः निर्लज्जाः घस्मराः बहुमसकाः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ वक्तव्येषु गर्दणीयेषु ॥ ४२ ॥
यास्तिष्ठन्त्यः प्रमेहंति यथोचो दशेरकाः ॥ तासां विप्रहृधर्माणो निर्लज्जानां ततस्ततः ॥ ३७ ॥ त्वं पुत्रस्ताद
शीनां हिर्मधेवक्तुमिहेच्छसि ॥ सुवीरकं याच्यमाना मेद्रिका कर्षति स्फिचौ ॥ ३८ ॥ अदातुका मावचनमिदं व
दति दारुणं ॥ मामां सुवीरकं कश्चिद्वाचतां दयितं मम ॥ ३९ ॥ पुत्रं दद्यात्पतिं दद्यान्तु दद्यात्सुवीरकं ॥ जौ
र्ये ह्येतो निङ्गीकामद्रिकाः कं वलावृताः ॥ ४० ॥ घस्मरानहशौचाश्च प्रायश्चित्तमुत्तुम्भम ॥ एवमादिमया
नैर्वाशक्यं वक्तुं न वेद ॥ ४१ ॥ आकेशाग्रान्तरवाग्राश्च वक्तव्येषु कुकर्मसु ॥ मद्रकाः सिंधुसौवीराः धर्मवि
द्युः कथं त्वियह ॥ ४२ ॥ पापदेशो भद्रवास्तेषां धर्माणामविचक्षणाः ॥ एषमुख्यतमो धर्मः क्षत्रियस्तेति नः
श्रुतं ॥ ४३ ॥ यदा जौ निहतः शैते सद्भिः समभिपूजितः ॥ आयुधानां संपराये यन्मुच्येयमहंतपः ॥ ४४ ॥
ममैष प्रथमः कल्पो निधने स्वर्गमिच्छतः ॥ सोयंप्रियः सर्वाचास्मि धार्तराष्ट्रस्य धीमतः ॥ ४५ ॥

॥ १०२ ॥

॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

संपराये स मृहे संग्रामे इत्यर्थः ॥ मुच्येवितमिति शेषः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ उपहितः ॥ उपजतः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ तेषां धा
तदर्थं हि मम प्राणाय च मे विद्युः तेव सु ॥ व्यक्तं त्वमप्युपहितः पांडवैः वापदेशज ॥ ४६ ॥ यथा चामित्रव
त्सर्वं त्वमस्मा सुप्रवर्त्तसे ॥ कामं न खलु शक्यो हं त्वद्विधानां शतैरपि ॥ ४७ ॥ संग्रामाद्विमुखः कर्तुं धर्मज्ञ
इव नालिकैः ॥ सारंग इव धर्मात्तः कामं विलप्य शुष्य च ॥ ४८ ॥ नाहं मीष्मपितुं शक्यः क्षत्रवृत्ते व्यवस्थि
तः ॥ तनुस्य जां नृसिंहानां माहवेष्टनिवर्त्तिनां ॥ ४९ ॥ यागतिगुरुणा प्रोक्ता पुराणमेणतां स्मरे ॥ तेषां त्रा
णार्थमुद्यंतं व धार्थं द्विषतामपि ॥ ५० ॥ विद्विमा मास्थितं वृत्तं पोस्तूरवसमुत्तमं ॥ न तद्रूपं प्रपश्यामि
त्रिषु लोकेषु मद्रय ॥ ५१ ॥ यो मामस्मादभिप्रायाद्वारयेदिति मे मतिः ॥ एवं विद्वन्जोषमास्वत्रासात्किं व
दुभाषसे ॥ ५२ ॥ न त्वाहत्वा प्रहास्यामि कृत्वा द्रोमद्रका धम ॥ तिन्नप्रतीक्षया शल्यधृतराष्ट्रस्य चोभ
योः ॥ ५३ ॥ अपवादति तिक्षातिस्त्रिभिरेतैर्हि जीवसि ॥ पुनश्चेदीदृशं वाक्यं मद्राजवदिष्यसि ॥ ५४ ॥

त्रैराक्षणां ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ हत्वा जर्जुने न घातयित्वा मित्रक्षमा मित्रकार्या वेषणेन ॥ चातुर्दुर्योधनस्य तयोरे
वोभयोः ॥ ५३ ॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ १०३ ॥

अपवाहो निहाति निशाचतैः स्त्रिभिर्हेतुभिः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी ० एकचत्वारिंशो

शिरस्तेपातपिष्यामि गदया वज्रकल्पया ॥ श्रोतारस्त्विदमद्येह दृष्टारो वाकुदेशज ॥ ५५ ॥ कर्णवाजघ्नतुः
 कृष्णो कर्णो वा निजघानतौ ॥ एवमुक्त्वा तुराधेयः पुनरेव विशांपते ॥ ५६ ॥ अत्र वीन्मद्राजानं याहियाही
 त्समं भ्रमं ॥ ५७ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिमद्राधिपसंवादे एकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ संजय उवाच ॥
 मारिषाधिरथेः श्रुत्वा वाचो युद्धाग्निनंदनः ॥ शल्यो ब्रवीत्युनः कर्णं निदर्शनमिदं वचः ॥ १ ॥ जातो हं यज्व
 नां वंशे संग्रामेषु निवर्त्तिनां ॥ गङ्गां मूर्द्धनिषक्तानां स्वयं धर्मपरायणः ॥ २ ॥ यथैव मत्तो मधेन त्वं तथा
 लक्ष्यसे वृषा ॥ तथा घत्वां प्रमाद्यं तं चिकित्सेयं सुहृत्तया ॥ ३ ॥ इमं काको यमां कर्णोच्यमानां निबोध
 मे ॥ श्रुत्वा यथेष्टं कुर्यात्स्वं न हीनकुलपांसन ॥ ४ ॥ नाहमात्मनिकिचिद्वै किलिषं कर्णसंस्मरे ॥ येन मां
 त्वं महाबाहो हनुमिच्छस्य नागस ॥ ५ ॥ अवश्यं तु मया वाच्यं बुद्ध्या तात्त्वहिताहितं ॥ विशेषतो रथस्येन रा
 इत्येव हि तैषिणा ॥ ६ ॥
 अध्यायः ॥ ४१ ॥ मारीषः ॥ हेराजन् ॥ वृषः महोक्षः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ १०३ ॥

७ ॥ आयुधस्यास्ति न वेति ज्ञानं कृतं जयपराजयसूचकं ॥ अतिभारो दुर्वहत्वं ॥ ८ ॥ निमित्तानि दिव्यान्तरिक्षमौ
 समंच विषमंचैव रथिनश्च बलावलं ॥ श्रमः खेदश्च सततं हयानां रथितासह ॥ ९ ॥ आयुधस्य परिज्ञानं कृतं च
 मृगयक्षिणां ॥ भारश्चाप्यति भारश्च शल्यानां च प्रतिक्रिया ॥ ८ ॥ अस्त्रयोगश्च युद्धं च निमित्तानि तथैव च ॥ स
 र्वमेतन्ममाद्देयं रथस्यास्पकुटं बिना ॥ ९ ॥ अतस्त्वां कथये कर्णं निदर्शनमिदं पुनः ॥ वैश्यः किल समुद्रांते प्र
 भूतधनधान्यवान् ॥ १० ॥ यज्वादानपतिः क्षातः स्वकर्मस्थो भवच्छुचिः ॥ बद्धपुत्रः प्रियापत्यः सर्वभूतानुक
 पकः ॥ ११ ॥ राज्ञो धर्मप्रदानस्य राज्ञेव सति निर्भयः ॥ पुत्राणां तस्य बालानां कुमारानां यशसिनां ॥ १२ ॥
 काको बहूनामभवदुच्छिष्टकृतभोजनः ॥ तस्मै सदा प्रयच्छंति वैश्यपुत्राः कुमारकाः ॥ १३ ॥ मां सो दनं दधि क्षी
 रं पायसं मधु सर्पिषी ॥ स चोच्छिष्टभूतः काको वैश्यपुत्रैः कुमारकैः ॥ १४ ॥

मानिग्रहाद्यानुकूल्यप्राप्तिकूल्या

हीनि ॥ ९ ॥ निदर्शनं दृष्टांतं ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ १०४ ॥

अतिपातिनः गत्यतिशयगामिनः ॥ १५ ॥ चक्रांगाः मानसचारिणः ॥ १६ ॥ यनत्रिभ्योन्मेषः प्रतार्यमाणो
न्यथाप्रत्यायमानः ॥ १७ ॥ श्रेष्ठभाक् श्रेष्ठं अंगं तजते ॥ १८ ॥ १९ ॥ पतावः गच्छावः ॥ २० ॥ २१ ॥ दूयपातेन दूर
सदृशान्यसिलोत्तरः श्रेयसश्चाधिविषिये ॥ अथ हंसाः समुद्रांते कदाचिदतिपातिनः ॥ २५ ॥ गरुडस्यागते
तुल्याश्चक्रांगांस्तद्वत्चेतसः ॥ कुमारकास्तदाहं मानदृष्टकाकमथाब्रुवन् ॥ २६ ॥ भवानेव विप्रिहोहि पतत्रि
भ्योविहंगमः ॥ प्रतार्यमाणस्ते सर्वे रत्यबुद्धिभिरंडजः ॥ २७ ॥ न द्वयस्यमित्येव मोख्यादियाश्च मन्यते ॥ तास्ते
स्मिपत्यजिज्ञासुः कण्ठां श्रेष्ठभागिति ॥ २८ ॥ उच्छिष्टदर्पितः काको बहूनां दूरपातिनां ॥ तेषां यं प्रवरं मेनेहं सा
नां दूरपातिनां ॥ २९ ॥ तमाह्वयत दुर्वुद्धिः यतावदतिपसिणं ॥ ननु त्वाग्राहसहं सायेतत्रासन्ममागताः ॥
२० ॥ भाषतो बद्धकाकस्य बलिनः पततां वराः ॥ इदमृचुः स्मचक्रांगावचः काकविहंगमा ॥ २१ ॥ हंसा ऊ
चुः ॥ वयं हंसाश्च रामे मां पृथिवी मानसौकसः ॥ पसिणां च वयं नित्यं दुर्पातेन पूजिताः ॥ २२ ॥ कथं नु हंसा
बलिनं चक्रांगं दूरपातिनं ॥ काको भूत्वा नियतने समाह्वयसि दुर्मते ॥ २३ ॥ गमनेन ॥ २४ ॥ २५ ॥

॥ १०४ ॥

पतितापतिष्यसि ॥ कथ्यनागुणश्चाधी ॥ २४ ॥ पतितास्मिपतिष्यामि ॥ २५ ॥ पातानां शतमेकं गणमेकं गणय
ति ॥ उडीतमित्यादिना ॥ उडीनमूर्ध्वगमनं ॥ अवडीनमधोगतिः ॥ प्रडीनं सर्वतोपानं डीनगमनमात्रकं ॥ डि
नं शनैर्कैर्यानि ॥ सडीनं ललितं गतं तिर्यग्डीनं गतं प्राङ्मुक्तिरः ॥ प्रचरणं बुधाः ॥ तान्याशासेदस्मिन्ना निचत्वारिष
कथं त्वं पतिताकाकसहास्माभिर्ब्रवीहितम् ॥ अथ हंसवचोमूढः कुसयित्वा पुनः पुनः ॥ २४ ॥ प्रजगादोत्तरं
काकः कस्य नो जाति लाघवान् ॥ २५ ॥ काक उवाच ॥ शतमेकं च पातानां पतितास्मिन् संशयः ॥ शतयोजनमे
कैकं विचित्रं विविधं तथा ॥ २५ ॥ उडीनमवडीनं च प्रडीनं डीनमेव च ॥ निडीनमथ संडीनं तिर्यक् डीनगत
निच ॥ २६ ॥ विडीनं परिडीनं च पराडीनं मुडीनकं ॥ अमिडीनं महाडीनं परिडीनकं ॥ २७ ॥
निजाननेतानि तिर्यक् डीनानि ॥ २६ ॥ विडं वितं ॥ विडीनं स्यात्परिडीनं तु सर्वतः ॥ पश्चादुतिः पराडीनं स्वर्गं
तु मुडीनकं ॥ आसिमुखेन गमनमभिडीनं प्रचक्षते ॥ पानं महाडीनमाहुः पवित्रा मूर्जितां गतिं ॥ निडीनं
निश्चलं यानं प्रचंडमतिडीनकं ॥ विडं वितं ॥ मत्स्यवदुडीयगमनं ॥ २७ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥
॥ १०५ ॥

अवरोहोवडी नं स्यात् प्रडी नं चित्तमुच्यते ॥ गत्याललितया पूर्वमुपक्रम्य समंततः ॥ परिक्रम्य पननं संडी नकं सं
डी नोडी नडी नं स्यात्तदेवोर्ध्वप्रकल्पनात् ॥ गतौ गत्यंतरोद्देशे वेडी न विडी नकं ॥ २८ ॥ सणा संगत्य निष्क्रम्य यक्ष
संपातमुच्यते ॥ ऊर्ध्वधोगतिसंमेदः समुदीषं प्रचक्षते ॥ संकल्पयस्य गमनमुच्यते व्यतिरिक्तं कं ॥ षड्विंशतिरमी
अवडी नं प्रडी नं च संडी नं डी नडी नकं ॥ विडी नोडी न संडी नं पुनर्डी नं विडी नकं ॥ २८ ॥ संपातं समुदीषं च त
तो न्यद्वातिरिक्तं ॥ गतागतप्रतिगतं वल्लीश्वनिकुलीनकाः ॥ २९ ॥ कर्त्तास्मि मिषतां वोद्यतनोद्देश्य मेवलं
तेषामन्यतमेनाहं पतिष्यामि विहाय सं ॥ ३० ॥ प्रदिशध्वं यथान्यायं केन हंसाः पताम्यहं ॥ ते वै भ्रवं विनिश्चि
त्यं यतध्वंतु मया सह ॥ ३१ ॥ मातैरेतिः खलु खगाः पतितुं खे निराश्रये ॥ एवमुक्ते तु कास्तनप्रहस्यै कोविहं
गमः ॥ ३२ ॥ हहर्षितः ॥ ममहाडी नं विहायैषां पातानां त्रिविधा गतिः ॥ गतंतत्रययोर्दिष्टमागतं पुनरागमः ॥ प्र
त्यावृत्तिः पतिप्रतिरिति षट्समतिः स्मृताः ॥ तेषां निपातां ध्यते प्रत्येकं पचविंशतिः ॥ निकुलीनकाः निपाताः ॥ ३२ ॥
मिषतां पश्यतां ॥ ३३ ॥ केन पातेन ॥ ३३ ॥ पतध्वं नेति शिरश्चात्नेन किं न पतध्वमपि तु पतध्वमेवेति काकूत्पाय
रिहासः ॥ संपतध्वमिति वापातः ॥ ३३ ॥

॥ १०५ ॥

एवंमुखं ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ एकेन पातेन ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ इहमब्रुवन्काका इत्यर्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

उवाच काकं कधरो येव च नंतन्ति बोधमे ॥ हंस उ० ॥ शतमेकं च पातानां त्वं काकपतिना धृतं ॥ ३३ ॥ एक
मेव तु यं पातं विदुः सर्वे विहंगमाः ॥ तमहं पतिता काकानां न जानामि किंचन ॥ ३४ ॥ पतत्समपितामासपेनया
तेन मन्यसे ॥ अथ काकाः प्रजहसुर्येतन्नास्मागताः ॥ ३५ ॥ कथमेकेन पातेन हंसः पातशतं जयेत् ॥ एके
नैव शतस्यैष पातेनासि यतिष्यति ॥ ३६ ॥ हंसस्य पतितं काको बलवानाशुरविक्रमः ॥ प्रयेततुः स्पृष्ट्वा
चततस्तौ हंसवायसौ ॥ ३७ ॥ एकपाती च चक्रांगः काकः पातशतेन च ॥ पतिता बाधचक्रांगः पतिता बाधवा
यसः ॥ ३८ ॥ विस्मिन्मापयिषुः पातैराचक्षारोत्मतः क्रियाः ॥ अथ काकस्य चित्राणि पतितानि मुहुर्मुहुः ॥ ३९ ॥
दृष्ट्वा प्रमुदिताः काका विनेदुरधिकैः खरेः ॥ हंसाश्चावहसंति स्म प्रावहन्ता प्रियाणि च ॥ ४० ॥ उत्पत्योत्पच
मुहुर्मुहुर्नैमिति च ॥ दृष्ट्वा प्रेभ्यः स्थलेभ्यश्च निपतंत्युत्पतंतिति च ॥ ४१ ॥ कुर्वाणा विविधा कारवानाशमं
तोजयंतया ॥ हंसस्तमृदुने केन विक्रांतुमुपचक्रमे ॥ ४२ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥ इदमब्रुवन्काक इत्यर्थः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ नमसञ्जाकाशात् ॥ ४७ ॥ गोप्तीर्यात् गहनत्वात् ॥ दिगंबरं भसः ॥ १०६ ॥

प्रत्यहियत काकाश्च मुहुर्त्तमिव मारिषः ॥ अवमन्य च हंसास्ता निदं वचनमब्रुवन् ॥ ४३ ॥ यो सायुत्यतितो हंसः
सो सावेचं प्रहीयते ॥ अथ हंसः सततं बुद्ध्या प्रापतत्यश्रिमांदिशं ॥ ४४ ॥ उपर्युपरिवेगेन सागरं मकरालयं ॥ त
तो भीः प्राविशत्कारणं तदा तत्र विचेत सं ॥ ४५ ॥ द्वीपदुमानपश्यं तं निर्पार्थ्य श्रमान्वितं ॥ निपतेयं कनुश्रान्त इति
तस्मिज्जलार्णवे ॥ ४६ ॥ अविषह्य समुद्रो हि बहु सत्वगणालयः ॥ महासत्वशतोद्भासी न भसोपिविशिष्यते ॥ ४७ ॥
गोप्तीर्यादिसमुद्रस्य न विषहिस्तजे ॥ दिशंबरं भसं कर्णसमुद्रस्य विदुर्जनाः ॥ ४८ ॥ विदूषात्तोयस्य किंपुनः
कर्णवायसः ॥ अथ हंसोऽप्यतिक्रम्य मुहुर्त्तमिति चेति च ॥ ४९ ॥ अवेक्षमाणस्तं काकं नाशकद्वयसर्वि
तु ॥ अतिक्रम्य च चक्रांगः काकं तं समुदैक्षता ॥ ५० ॥

दिश एवावरणं जस्य तादृशं भोयस्येत्याकाशे त्याकोपमा ॥ स
मुद्रस्य संबन्धिनस्तोयस्य ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ अपसर्पितुं तत्रागंतुं दयावशान्नान्नाशकत् ॥ ५० ॥

॥ १०६ ॥

मामनुलक्ष्येति विशेषः ॥ ५१ ॥ ५५ ॥ दुष्टात्मनितिकर्णसंबोधन ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ काशिकाः काका इति वाश्रुतः शब्दं
यावद्ब्रूयायतन्येष काकोमामिति चिंतयन् ॥ ततः काको भृशं श्रान्तो हंसमभ्यागमन्नहा ॥ ५१ ॥ तंतथाहीयमा
नंतु सो हं दृष्ट्वा ब्रवीदिदं ॥ उज्जिहीषुर्निमजंतं स्मरन्सत्पुरुषव्रतं ॥ ५२ ॥ हंस उ० ॥ बहु निपतितानि त्वमाचक्ष
णो मुहुर्मुहुः ॥ पातस्य व्याहरश्चेदं न नो गुह्यं प्रभाषसे ॥ ५३ ॥ किन्तामपतितं काकयं त्वंपतसि सांप्रतं ॥ जलं
सृशसि पक्षाभ्यां तुंडेन च पुनः पुनः ॥ ५४ ॥ प्रब्रूहिकतमे तत्र पाते वर्त्तसि वायस ॥ एहो हिका कशी घ्रत्वं
मेघत्वं प्रतिपालये ॥ ५५ ॥ शल्प उ० ॥ सपक्षाभ्यां सृशं नार्त्तस्तेन च जलं तदा ॥ दृष्टो हं से न दुष्टात्मनिदं
हंसततो ब्रवीत् ॥ ५६ ॥ अपश्यन्तं सः पारं निपतं श्वश्रमन्वितः ॥ पातवेगप्रमथितो हंसं काको ब्रवीदिदं
५७ ॥ वयं काकाकृतो नाम च रामः काकजान्वयाः ॥ हंसप्राणोः प्रपद्येत्तामुदकांतं नयस्व मां ॥ ५८ ॥ सपक्षा
भ्यां सृशं नार्त्तस्तेन च महार्णवं ॥ काको दृढपरिश्रान्तसहसानिपपातह ॥ ५९ ॥ सागरं भसितं दृष्ट्वा पतितं
हीनचेत सं ॥ श्रियमाणमिदं काकं हंसो वाक्यमुवाच ह ॥ ६० ॥ कुर्वत ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥

॥ १०७ ॥

शतमंकंचपातानांपताम्यहमनुस्मरं ॥ श्लाघमानस्वमात्मानंकाकसायितवानसि ॥ ६२ ॥ सत्वमेकशतंपातं
पतन्नभ्यधिकोमया ॥ कथमेवंपरिश्रान्तः पतितोसिमहार्णवे ॥ ६३ ॥ इत्युवाचततः ककः सीदमानइदंवचः
॥ उपरिष्ठंतदाहंसमभिवीक्ष्यप्रसादयन् ॥ ६४ ॥ काकउ० ॥ उच्छिष्टदर्पितोहंसमन्येत्मानंमुपर्णवत् ॥ अव
मन्यवहंश्चाहंकाकानन्वाश्रयस्त्रिणः ॥ ६५ ॥ प्राणैर्हंसप्रपद्येत्वांहीयांतंप्रापयस्वमां ॥ अद्यहंस्वस्तिमान्दं
सखेदेशंप्राप्नुयाविभो ॥ ६६ ॥ नकिंचिदवमन्येहमापदोमांसमुद्धर ॥ तमेवंवार्दिनंदिनंविलपंतमचेतनं
६७ ॥ काककंकेतिवाशंतंनिमज्जंतंमहार्णवे ॥ रुपयादायहंसस्तंजलकिन्तंसुद्देश ॥ ६८ ॥ यस्मासुक्षिप्य
वेगेनपृष्ठमारोपयच्छनेः ॥ आरोप्यपृष्ठंहंसस्तंकाकंत्वंविचेतनं ॥ ६९ ॥ आजगामपुनर्हीयंस्पर्द्धयापेतनु
र्यतः ॥ संस्थाप्यतिचापिपुनः समाश्वास्यचखेचरं ॥ ७० ॥ गतोयथेप्सितंदेशंहंसोमनइवाशुग ॥ एवमुच्छि
ष्टपुष्टस्यकाकोहेसपराजितः ॥ ७१ ॥

॥ १०७ ॥

७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥

बलंवीर्यमहत्कर्णस्यस्काक्षांतिमुपागत ॥ उच्छिष्टभोजनकाकोयथावेशपकुलेपुरा ॥ ७२ ॥ एवंत्वमुच्छिष्ट
भृतो ॥ धार्तराष्ट्रैर्नसंशयः ॥ सदृशान्छेयसश्चापिसर्वान्कर्णाचिमन्यसे ॥ ७३ ॥ द्रोणोद्वेगिर्हृषीकेशसौमीमे
णान्यैश्चकौरैः ॥ विराटनगरेपार्थमेकंकिंनावधीस्तदा ॥ ७४ ॥ यत्रव्यस्थाः समस्ताश्चनिर्जितास्यकिरी
टिना ॥ मृगालाइवसिंहेनकृतेवीर्यमहत्तदा ॥ ७५ ॥ आतरंनिहतंद्रुष्ट्वासमरेसव्यसाचिना ॥ पश्यतोकु
रुवीरणांप्रथमत्वंपलायितः ॥ ७६ ॥ तथाद्वैतवनेकर्णगंधर्वेसमुपिद्रुतः ॥ कुरून्समग्रानुसृज्यप्रथम
त्वंपलायितः ॥ ७७ ॥ हत्वाजित्वाचगंधर्वाश्चित्रसेनमुखान्तणे ॥ कर्णदुर्योधनंपार्थसप्तार्यंसममांसयत्
७८ ॥ पुनःप्रभावःपार्थस्यपौराणः केशवस्यच ॥ कथितः कर्णरामेणसभायांराजसंसदि ॥ ७९ ॥ सततंचत्स
मश्रौषीर्वचनंद्रोणमीप्सयो ॥ अवधौवदतः कृष्णोसतिधौचमहीसितां ॥ ८० ॥ कियतत्तत्प्रवक्ष्यामियेनये
नधनंजयः ॥ त्वन्नोतिरिक्तः सर्वभ्योभूतेभ्योब्राह्मणोयथा ॥ ८१ ॥ ॥ ८० ॥ ८१ ॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ १०८ ॥
स्मरने

८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० हंसका कीयोपाख्याने द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥
इहानीमेव दहासी प्रधाने स्थितौ ॥ पुत्रं च वसुदेवस्य कुंती पुत्रं च पांडवं ॥ ८२ ॥ यथाश्रयतचक्रांगं वायसो बुद्धिमा
स्थितः ॥ तथाश्रयस्त्ववास्ते यं पांडवं च धनं जयं ॥ ८३ ॥ यदा त्वं युधिविक्रांतो वासुदेव धनं जयौ ॥ इहास्य कर्णत
हानेवं वदिष्यसि ॥ ८४ ॥ यदा शरशतैः पार्थो हर्षं तव वधिष्यति ॥ नदा त्वमंतरं द्रष्टुं आत्मनश्चार्जुनस्य च ॥ ८५ ॥
देवा सुरमनुष्येषु घस्यातौ यौ नरोत्तमौ ॥ तौ मावमं स्यामौ ख्यौ त्वं खद्योत इव रोचने ॥ ८६ ॥ सूर्या चंद्रमसौ प
द्मद्वन्द्वजुन केशवौ ॥ आकाशेनासि विख्यातौ त्वं तु खद्योतवन्तुषु ॥ ८७ ॥ एवं विद्वन्मावमं स्याः सूत पुत्रास्तु
तार्जुनौ ॥ नृसिंहौ तौ महात्मानौ ॥ जोषमास्व विकल्पने ॥ ८८ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि कर्णशल्य
संवादे हंसका कीयोपाख्याने द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ संजय उवाच ॥ मद्राधिपस्याधिरथिर्महात्मा वचोनिश
म्याप्रियमवतीत ॥ उवाच शल्यं विदितं ममैतद्यथाविधा वर्जुन वासुदेवौ ॥ १ ॥ शौरेरथं वाहयतौ र्जुनस्य बलं महा
स्त्राणि च पांडवस्य ॥ अहं विजानामि यथावदद्य पापरोक्षं हतं तव तनुशल्य ॥ २ ॥ तौ चाप्यहं शस्त्रभरतां वरिष्ठौ व्यथे
तमीर्यो धिष्यामि रुहौ ॥ संतापयत्यप्यप्यधिकं रामा छापो द्यमां ब्राह्मणसन्ममाह ॥ ३ ॥

मद्रा ॥ १२३ ॥

॥ १०८ ॥

४५ ॥ चेलिवान् चलितवान् ॥ ६७ ॥ सूतोपधौ सूतश्च पिधानमित्रं ॥ कर्मकाले स्वप्रतिज्ञारक्षणकाले ॥ ८ ॥ पर्याप्तं
अवसंवै ब्राह्मण छद्मना हं रामे पुरा दिव्यमस्त्रं चिकीर्षु ॥ तत्रापि मे देवराजेन विघ्नो हितार्थिना फाल्गुनस्यैव शल्य
४ ॥ हतो विभेदेन ममोरुमेत्यप्रविशको दस्यतुं विरूपा ॥ ममोरुमेत्यप्रविभेदकीटः सुते गुरौ तत्र शिरोनिधाय
५ ॥ उरुप्रभेदाच्च महान् बभूव शरीरतो मे घनशोणितौ ह ॥ गुरुर्मया ह्यापि न चेलिवानहंत तो विबुधो ददशो सवि
प्रः ॥ ६ ॥ सधैर्युक्तं प्रसमीक्ष्य मां वै न त्वं विप्रः कोसि सत्यं वदेति ॥ तस्मै तदात्मानमहं पथावदाख्यातवान् सूत वदे
त्यशल्य ॥ ७ ॥ समातिशम्याय महातपस्वी संशयवान्तोषपरीतचेताः ॥ सूतोपधावाप्तमिदं नकार्यं न कर्मकाले प्र
तिज्ञास्यति त्वं ॥ ८ ॥ अन्यत्र तस्मात्तव मृत्युकालादर्थस्त्राणैर्ब्रह्म न हि ध्रुवं स्यात् ॥ तदद्य पर्याप्तमतीव चास्त्रमस्मि
न्संग्रामे तु मलेतीव भीमे ॥ ९ ॥ यो यशस्य भरतेषु पपन्नः प्रकर्षणः सर्वहरोती भीमः ॥ सोऽपि मन्ये सन्नियाणां प्रवी
रान्प्रतापिता बलवान् वै विमर्दः ॥ १० ॥ शल्योऽयं धन्या नमहं वरिष्ठं तरस्विनं भीममसहवीर्यं ॥ तत्प्रतिज्ञं युधिपांडवे
यं धनं जयं मृत्युमुखं न दियिष्ये ॥ ११ ॥ ॥ समाप्तं ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥२०६॥

अस्मिन्ततो रामदत्तादस्त्रादन्यत्प्रतिपन्नं प्राप्तं जहिवाणाख्यमित्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

अस्मिन्नेतत्प्रतिपन्नमद्येदस्येसमरेश्वरपुत्रान्॥ प्रतापिनं बलवंतं कृतास्त्रं तमुग्रधन्वानमभि नौजसंच॥ १२
 क्रुरंश्चरं रौद्रमभिन्नसाहं धनं जयं संयुगे हें हनिष्ये॥ अपां पतिर्वेगवानप्रमेयो निमज्जयिष्यन् बहुलाः प्रजाश्च॥ १३॥ म
 हावेगं संकुरुते समुद्रो वेलाचैनं धारयत्यप्रमेयं॥ प्रमुचत बाणसंधानमेयान्मर्मुच्छिदो वीरदणः सुयत्रान्॥ १४॥ कुं
 तीपुत्रं यत्र योत्सामि युद्धे ज्या कर्षतामुन्नममघलोके॥ एवं बलेनातिवलं महास्त्रं समुद्रकल्पं उरायमुग्रं॥ १५॥ शरौ
 एधिणं पार्थिवान्मज्जयंत वेछेव पार्थमिषुभिः संसहिष्ये॥ अद्याहवेयस्य न तुल्यमन्यं मन्ये मनुष्यं धनुराददानं॥
 १६॥ सुरासुरान्पुधिवौ योजयेत तेनाघमे पश्युदं सुघोरं॥ अतीव मानी पांडवो युद्धकामो ह्यमानुषेरेष्यति मे महा
 स्त्रैः॥ १७॥ तस्यास्त्रमस्त्रैः प्रतिहत्य संख्येवाणोत्तमे पातयिष्यामि पार्थ॥ सहस्ररश्मिप्रतिमं ज्वलंतं दिशश्च सर्वैः
 प्रतपंतमुग्रं॥ १८॥ तमो नुदं मे घड्वातिमान्नो धनजयं छादयिष्यामि वाणैः॥ वैश्वानरं धूमशिखं ज्वलंतं तं तेजस्वि
 नं लोकमिदं दहनं॥ १९॥

अस्त्रैरस्त्रतुल्यैः १२८ १२९ १३० ॥

॥१०८॥

२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥खांडवेनखांडवदाहे॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥

तमोनुदंमेघइवातिमात्रोधनंजयंछादयिष्यामिबालैः॥ वैश्वानरेधूमशिखंज्वलंतंतेजस्विनंलोकमिमंदहतं॥२९॥ प
र्जन्यभूतःशरवर्षैर्यथाग्नितथापार्थंशमयिष्यामियुद्धेप्रमाथिनंवलंबंतंप्रहारिणंप्रसंजनंमातरिश्वानमुग्रं॥३०॥ यु
द्धेषहिष्येहिमवानिवाचलोधनंजयंक्रुद्धममृष्यमाणं॥ विशारदंरथंमार्गेषुशक्तंधुर्यंनित्यंसमरेषुप्रवीरं॥३१॥ लोके
वरंसर्वद्वेनुर्धराणांधनंजयंसंयुगेसंसहिष्ये॥ अद्याहवेयस्यनतुल्यमन्येमन्येमनुष्यंभतुरादहानं॥३२॥ सर्वमिमांयः
पृथिवींविजिग्येतेनप्रयोद्धास्मिसंमेत्यसंख्ये॥ यःसर्वभूतानिसंदेवकानिप्रस्थेजयत्त्वांडवेसव्यसाची॥३३॥ कोजी
वितंरक्ष्यमाणोहितेनयुयुसेद्वैमानुषोमातृतेन्यः॥ मानीकृतास्त्रःकृतहस्तयोगोदिव्यास्त्रविछेत्तहयःप्रमाथी
२४॥ तस्याहमद्यातिरथस्यकायाछिरोहरिष्यामिशिनैःपृषत्कैः॥ योऽस्यामेनंशत्यधनंजयंवैमृत्युंपुरस्कृत्यरणज
यंवा॥२५॥ अन्योहिनश्चेकरथेनमर्त्यैर्युधैतयःपांडवमिंद्रकृत्यं॥ तस्याहवेयोरुषपांडवस्यद्व्यातृष्टःसमितौक्षत्रि
याणां॥२६॥ किंत्वंमूर्खाःप्रसभंमूढचेताममावोचःपौरुषंफाल्गुनस्य॥ अप्रियोयःपुरुषोनिहुरोहिक्षुद्रःक्षेसाक्ष
मिणश्चाक्षमावान्॥२७॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ ११० ॥

॥ २८ ॥ आर्जवे कर्तव्ये सति ॥ २९ ॥ अहं हि सिद्धिं कां समा गच्छामि ॥ त्वं तु न नम्यसे यत्र एकां त्यं सख्यं नास्ति ॥ अस्म
त्पुंसि योऽप्यत्र स्तेहवानसीत्यर्थः ॥ तदेवाह मित्रमिति ॥ मिदं यतिवास्नेहार्थं मिदं मिदं देवमित्रमिति रूपं
॥ नंदते रित्यत्र मंदने रिति पाठः ॥ मदीहर्षे इत्यस्य वारूपं मादयति तर्पयतीति वामादयते मित्रं ॥ मिदं ते स्त्रा
ह न्यामहं तादृशानां शतानि समा म्यहेक्षमया कालयोगात् ॥ अवोचस्त्वं पांडुवार्थं प्रियाणि प्रधर्षयन्मां मृद
वत्यापकर्मन ॥ २८ ॥ मय्यार्जवे जिह्ममतिर्हमस्मि मित्रद्रोही सा संपदं हि मे त्रं ॥ कालस्त्वेष प्रत्युपयाति दारुणो
दुर्योधनो युद्धमुपागमेद्यत् ॥ २९ ॥ अस्यार्थसिद्धिं त्वसिकां समा गच्छामि नम्यसे यत्र नेकां त्यमस्ति ॥ मित्रं मिदं
नंदतेः प्रीयते वा संत्रायते मिनुते मीदते वा ॥ ३० ॥

एतार्थस्य वामिदेरिदं रूपं ॥ नंदयतेः प्रीयतेः संत्रावाऽर्थे वर्तमानस्य मिदेर्मिन्नमिति वार्थः ॥ मिनुते मानं करो
तिसर्वहितमस्य संगृह्णातीति वामोदने स्य मुखेनेति वामित्रमित्येते र्थाः ॥ मयि सतीत्यर्थः ॥ ३० ॥

॥ ११० ॥

शत्रुरिति ॥ शदेः शातनार्थं शास्तेः शासनार्थं शास्तेः तेः तद्वकरणार्थं तद्वृणोते हि सार्थान् श्वसते
रुद्धा सार्थं दंतर्भाविन एषार्थं सीदतेः सूदेते वदत्यस्यानेता लव्यस्योपसर्जनात् शत्रुरिति शब्द उच्यते न स्त
दर्थश्च सर्वस्वयास्तीत्यर्थः ॥ ३१ ॥ दुर्योधनस्य तव मम च प्रीतिर्जयलाभेन यशसश्च शान्तिश्च पाणामपि ई
ब्रवीमि ते सर्वमिदं समा स्तित्वापि सर्वममवेक्षिराज ॥ शत्रुः शदेः शासते वा श्रपते वा शृणोते वा श्वसतेः
सीदते वा ॥ ३१ ॥ उपसर्गो द्विधा सूदते श्वपायेण सर्वं त्वयितव्यं गुह्यं ॥ दुर्योधनार्थं तव च प्रियार्थं यशोर्ध
मात्मा र्थं मयी श्वरार्थं ॥ ३२ ॥ तस्मादहं पांडुवामुदेवौ योऽस्ते यत्नात्कर्म तत्प्रमद ॥ अस्त्राणि पश्याद्य
ममोन्नतानि ब्राह्मणादिवान्यथ मानुषाणि ॥ ३३ ॥

श्वरप्रीतिः सधर्माचरणेनेत्यर्थः ॥ ३२ ॥ अस्त्राणीति कालेऽस्त्रं न प्रतिभास्यतीति पूर्वमुक्त्वा पित्रावेना
स्वस्य विद्यमाना मस्त्रं संपदमभिप्रेत्याह ब्राह्मणा ब्रह्मशिरश्चादीनि दिव्यानि ऐंद्रवारुणगंधर्वादीनि भौ
मानि दिव्यधनुरादीनि ॥ ३३ ॥

॥कर्ण० टी०

॥१११॥

अस्मृमितिपत्रयदिहिप्रसिद्धं स्येतेन हि नैवमुच्येन शत्रुः परंतु यदिचक्रं विषमेन यतेदित्ययमपि द्वितीयो

जासादयिष्याम्यहमुयवीर्यं द्विपो द्विपं मत्तमिवातिमत्तः ॥ अस्त्रं ब्राह्मं मनसा तद्वजे यं सौम्ये पार्थयाया प्र
मेयं जयाय ॥ ३४ ॥ तेनापि मे नैवमुच्यते तयुद्धेन चेत्तं द्विषसे मे ह्यचक्रं ॥ वेवस्वता हंडहस्ता ह्मरुणा ह्म
पिपाशिनः ॥ ३५ ॥ सगदा ह्मधनयतेः सवज्रा ह्मपिवासवात् ॥ अन्यस्मादपि कस्माच्चिदमित्रादातत
पितां ॥ ३६ ॥ इति शत्रुविजानीहियथानाहं विभेस्यतः ॥ तस्मान्मे पयं पार्थान्नापि चैव जनार्दननात्
३७ ॥ सहयुद्धे हि मे ताभ्यां सायरो येन विष्यति ॥ कदाचिद्विजयस्याहमस्त्रहेतोरदन्तय ॥ ३८ ॥ अज्ञाना
द्विस्त्रियन्वाणान्घोररूपान्भयानकान् ॥ होमधेन्यावसमस्य प्रमत्त इषुणाहनं ॥ ३९ ॥ चरंतं विज
ने शत्रुततो नु व्याजहार मां ॥ यस्माद्यया प्रमत्तेन होमधेन्याहतः सुतः ॥ ४० ॥ श्वतभयततां चक्रमि
ति मां ब्राह्मणो ब्रवीत् ॥ युध्यमानस्य संग्रामे प्राप्तस्यैकामनं मयं ॥ ४१ ॥

दोषोदशितः ॥ ३४ ॥ ३८ ॥ अहं न इतवान्
स्मि ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

॥१११॥

तस्माद्विभेमिबलवद्ब्राह्मणव्याहताहं ॥ एते हि सोमरातान ईश्वराः सुखदुःखयोः ॥ ४२ ॥ अहां तस्मै गोस
हसं वभीवर्द्धाश्च दृशतान् ॥ प्रसादं न लभे शत्रुब्राह्मणान्द्रुके श्वरः ॥ ४३ ॥ ईषाहं तान् ससतान् दासीदा
सशतानि च ॥ दहतो द्विजमुख्यो मे प्रसादं न चकार सः ॥ ४४ ॥ कृष्णानां श्वेतवसाना सहस्राणि चतुर्दश ॥
आहरन्त लभे तस्मात्प्रसादं द्विजसत्तमात् ॥ ४५ ॥ क्रुद्धं गृहं सर्वकामैर्यद्यमेव सुकिंचन ॥ तत्सर्वमस्मै स
हस्यप्रयत्नामिनचेष्टति ॥ ४६ ॥ ततो ब्रवीन्मां याचंत मयराधं प्रयत्नतः ॥ व्याहतं यन्मया सूतत तथा
त्सदन्यथा ॥ ४७ ॥ अवृत्तोक्तं प्रजाहन्त्यात्ततः पापमवाप्नुयां ॥ तस्माद्वर्माभिरक्षार्येनानृतं वक्तुमुत्तरे
४८ ॥ मास्त्रं ब्रह्म गतिहिंसाः प्रायश्चित्तं कृतं त्वया ॥ तद्वाक्यं नानृतं लोके कश्चिदुक्तुमिह ॥ ४९ ॥
इत्येतत्ते मया प्रोक्तं सितेनापि सुहृत्तया ॥ जानामि त्वां विस्त्रियंतं जोषमास्वोत्तरं शृणु ॥ ५० ॥ इति
श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि कर्णशत्रुसंवादे त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ संजय उवाच ॥ ततः पुन
र्महाराज मद्राजमरिंदमं ॥ अभ्यभाषत राधेयः सन्निवार्योत्तरं वचः ॥ १ ॥ यत्वं निदर्शितार्थमांश
रज्यजल्पितवानसि ॥ नाहं शक्यस्वयावाचा विभीषयितुमाहवे ॥ २ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ समाप्नुहि शायमनुभवस्वेत्यर्थः ॥ ४९ ॥ ५० ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी
॥ ११२ ॥ ॥ त्रयचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ततः अनंतरं शल्येन वक्तव्यं वचः सनिवार्य स्वयमेवाहेत्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

यदि मां देवतां सर्वा यो धयेयुः स वा स वा ॥ तथापि मे भयं तस्यास्ति मुपार्यात् सकेशवात् ॥ ३ ॥ नाहं भीषयि
तुं शक्यो वाङ्मत्रेण कथंचन ॥ अन्यं जानीहि यः शक्यस्त्वया भीषयितुं रणे ॥ ४ ॥ नीचस्य बलमेतावत्पारु
ष्यं यत्त्वमात्थमांजशक्तो मद्गुणा वक्तुं वत्सासे वद्धुर्मुने ॥ ५ ॥ नहिकणः समुद्रतो मयार्थमिह मद्रक ॥ वि
क्रमार्थमहं जातो यशोर्थं च मयात्मनः ॥ ६ ॥ सखिभावेन सोहादीन् मित्रभावेन चैव ह ॥ कारणेस्त्रिभि
रेते स्त्वं शल्यजीवसि सांप्रतं ॥ ७ ॥ राज्ञश्च धार्तराष्ट्रस्य कार्यं सुमहदुद्धतं ॥ मयितच्छाहितं शल्येन जीवसि
मे स्तलं ॥ ८ ॥
५ ॥ ६ ॥ सखिभावः सारथ्येनोपकारकत्वं ॥ मौदाहर्मदीया समा ॥ मित्रस्य दुर्योधनस्य भावः ॥ इह सिद्धिः
हेतुरर्थः ॥ ७ ॥ एतदेव त्रयं व्याचष्टे राज्ञश्चेत्यादिना ॥ ८ ॥

॥ ११२ ॥

शल्यसहस्रतुल्यो ह मे वास्मीत्यर्थः ॥ १० ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी चतुचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ननु कर्ण
कृतश्च समयः पूर्वसंतव्यं विप्रियंतव ॥ ऋते शल्यसहस्रेण विजयेयमहे परान् ॥ १ ॥ मित्रद्रोहोक्तपापीयानि
ति जीवसि सांप्रतं ॥ १० ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि कर्णशल्यसंवादे चतुचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ संज
यउ ॥ ॥ ननु प्रजापाः कर्णेनैयान् ब्रवीषि परान् ॥ ऋते कर्णसहस्रेण शक्या जेतुं परे युधि ॥ १ ॥ संजयउ ॥
तथा ब्रुवंतं परुषं कर्णो मद्राधिपंतदा ॥ परुषं द्विगुणं भूयः प्रोवाच प्रियदर्शनं ॥ २ ॥ कर्णउ ॥ इदं तु ते त्व
मेकाग्रः शृणु मद्रजनाधिप ॥ संनिधौ धृतराष्ट्रस्य प्रोच्यमानं मया कृतं ॥ ३ ॥ देशांश्च विविधांश्चित्रान् पूर्ववृ
त्तांश्च पार्थिवान् ॥ ब्राह्मणाः कथयन्ति स्म धृतराष्ट्रनिवेशने ॥ ४ ॥ तत्र वृद्धः पुरा वृत्ताः कथाः कश्चिद्विजो
त्तमः ॥ वाहीकदेशमद्राश्च कुसयन्वाक्यमब्रवीत् ॥ ५ ॥ बहिः कृता हि मवता गमायाया बहिः कृताः ॥ सरस्व
त्याय मुनया करुक्षेत्रेण चाप्रिये ॥ ६ ॥
सहस्रेण विनापि परे जेतुं शक्या मयेति शेषः ॥ कर्णसहस्रतुल्यो ह मे कएवास्मीति भावः ॥ १ ॥ भूयः पुरां ऊचिकर्णं
॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ कर्णटी ॥

॥ ११३ ॥

पंचानां वक्षमाणानां सिंधुः पटीयासां ॥ अंतरमवकाशमाश्रिताः ॥ ७ ॥ गोवर्द्धनः गवां हेदनस्थानं ॥ सुसद्रं च त्वरं सुभां डा
अयभूतं एतदुभयराजकुलस्य राजगृहद्वारस्योपलक्षणं ॥ ८ ॥ १ ॥ वृत्तं चरित्रं ॥ १० ॥ धानाभ्युदयवाः गौडासवं ॥ सुगधि
शेषं ॥ वाद्यायवान्नं वाटो वृत्तौ चमौर्गेचेति विवश्च ॥ वाद्यं क्रीतान्नं जाशिनः ॥ मक्षगशीलाः ॥ ११ ॥ वप्रेषु प्राकारमिति
पंचानां सिंधुपट्टानां नदीनां येतराश्रिताः ॥ नान्धर्मवाह्यानशुचीन्याल्हीकान्परिवर्जयेत् ॥ ७ ॥ गोवर्द्धनो नाम वटः
सुसद्रं नाम च त्वरम् ॥ एतद्वाजकुलद्वारमाकुमागतस्वराभ्यहं ॥ ८ ॥ कार्येणात्पर्यगृहेन वाही केषु घितं मया ॥ ए
तत एषां समाचारः संवासादिरितो मम ॥ ९ ॥ शाकलं नाम नगरमापगानामनिमगा ॥ जर्तिकानामवाही कास्तेषां वृ
त्ते मुनिदितं ॥ १० ॥ धानागौडासवं पीत्वा गोमांसं लभ्यते सह ॥ अपूपमांसमघानामाशिनः शीलवर्जिताः ॥ ११
गायं त्यथ च नृत्यं तिस्त्रियो मत्ता विवाससः ॥ नगरागारवप्रेषु बहिर्मील्यानुलेपनाः ॥ १२ ॥ मत्तावगीतैर्विविधैः ख
रोष्ट्रनिनदोपमैः ॥ अनावृत्तामैद्युनेताः कामचाराश्च सर्वशः ॥ १३ ॥

पु १२ ॥ अवगीतैः ॥ मगलिंगादि विगीतशब्दैः अनावृत्तास्वपरपुरुषविवेकहीनाः ॥ यथेष्टचारिण्यः ॥ १३ ॥

॥ ११३ ॥

सूक्तानि विनोदवचनानि पर्वसु उक्तवदिनेषु आक्रोशं त्यः गालयं त्यः हेहते मोलिंगताडिते इत्याक्रोशो द्वित्वं संधिच्छां द
सः ॥ स्वामिहते मर्हते इति चतद्वत् ॥ १४ ॥ तासां पतिरिति शेषः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ खरादियानैः ॥ २० ॥

आङ्गुरमोन्यसूक्तानि प्रब्रवीणामदोक्तताः ॥ हेहते हेहते येव स्वामि मर्हते इति च ॥ १४ ॥ आक्रोशं त्यः प्रनृत्यं तिब्राह्म
ह्येत्याः पर्वस्वयं यताः ॥ तासां किलोवल्लिप्तानां निवसन् कुरुजंगले ॥ १५ ॥ कश्चिद्वाही कदुष्टानां नातिहृष्टमना ज
गौ ॥ सानूनं वृहती गौरी सूक्ष्मकंबलवासिनी ॥ १६ ॥ मामनुस्मरती शोते वाही कंकुरुजंगले ॥ शतद्रुक्ता महंती सां
तां चरम्यामिरावती ॥ १७ ॥ गत्वा स्वदेशं द्रक्ष्यामि स्थलशंखाः शुभां स्त्रियः ॥ मनःशिलोज्ज्वलापां ग्योगार्थं त्रिककुटो
जनाः ॥ १८ ॥ कंबलाजिनसंवीताः क्रदंत्यः प्रियदर्शनाः ॥ मृदंगानकशंखानां मर्हलानां च निखने ॥ १९ ॥ खरोष्ट्रा
श्च तैरेव मन्नायास्यामहे सुखं ॥ शमीपीलु करीराणां वनेषु मुखवर्त्मसु ॥ २० ॥ अपूपाम्मुकुपिंडांश्च प्राशंती मयि
तान्वितान् ॥ पथिसुप्रबलास्त्वाकदा संयतनो ध्वगान् ॥ २१ ॥ विलापहारं कुर्वाणा स्ताडयिष्यामि ह्यसः ॥ एवं शीले
पुत्रायेषु वाही केषु दुर्गत्मसु ॥ २२ ॥

मथितंतकं ॥ २१ ॥ भयसः वक्त्रीः ॥ २२ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ ११४ ॥

२३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ बहो वृषभाः तस्मै दंबधयर्ववाहंत तत्रोचिताः ॥ वाहोयिका ॥ २६ ॥ २७ ॥ स्वाहंति वलिरूपान् एह उ कान्मे
कश्चेतयानो निवसेन्मुहूर्तमपि मानवः ॥ ईदशा ब्राह्मणेनोक्ता वाही कामोघचारिणः ॥ २३ ॥ येषां पद्मा गहर्ती त्वमुन
योः शुभपापायोः ॥ इत्युक्ता ब्राह्मणः साधुरुत्तरं पुनरुक्तवान् ॥ २४ ॥ वाही केघ विनीतेषु प्रोच्यमानं निबोधत न
तत्र स्पृशस्य सीगाति सदा हृष्ट चतुर्दशी ॥ २५ ॥ नगरे ग्रीकले स्फीते ॥ आहत्य निशि दुंदुभिः ॥ कदा वाहोयिका गा
थाः पुनर्गम्यामि शाकले ॥ २६ ॥ गव्यस्य तृप्ता मांसस्य पीत्वा गौर्दं सुरासवं ॥ गौरीभिः सह नारीभिर्दहतीभिः खलं
कृताः ॥ २७ ॥ पलांगुगंधयुता त्वाहंती चैडकान्वहन् ॥ वाहं कौकटं मांसं गव्यं गार्दभं मोष्टिकं ॥ २८ ॥ ऐडं च ये जुखा
हंतितेषां जन्म निरर्थकं ॥ इति गायंति मे मन्त्राः सीधुना साकलावने ॥ २९ ॥ सवालवृद्धाः क्रंदंतस्तेषु धर्मकथं
भवेत् ॥ इति शाल्यविजानी हि हंत भूयो ब्रवीमि ते ॥ ३० ॥ यदप्युक्तवान् स्मन्ब्राह्मणः कुरु संसदि ॥ पंचनघो वहं
त्येता यत्र पीलुवनान्युत ॥ ३१ ॥ शतदुश्चपि पाशा च तृतीये रावती तथा ॥ चंद्रतागा वितस्ता च सिंधुषष्ठा वदिर्गिरि
षान् ॥ वाराहं विद्वराजसं ॥ २८ ॥ शाकालाः शाकलपुरवासिनः ॥ २९ ॥ ३० ॥ गिरेहिमाद्रे ॥ ३२ ॥

॥ ११४ ॥

ब्राह्मणानां उषनयादिसंस्कारहीनानां ॥ दाशमीयानां दशमदेशोद्भवानां ॥ दासं गृहशृङ्गं मिमते मानयंति मेधुनार्था
न्यस्ताः दासस्य तजा दासमीयानां ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ कुंडेषु महोदरपात्रेषु ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ सर्वमन्नमदनीर्यं सिरंच भोज

आरुहानामते देशान्धर्मनितान्ब्रजेत् ॥ ब्राह्मणानां दासमीयानां वाहीकानामयज्वनां ॥ ३३ ॥ न देवाः प्रतिगृह्णन्ति
तिपितरो ब्राह्मणास्तथा ॥ तेषां प्रनृधर्मणो वाहीकानामिति श्रुतिः ॥ ३४ ॥ ब्राह्मणेन तथा प्रोक्तं विदुषा साधु
संसदि ॥ काष्ठकुंडेषु वाहीकामृन्मेषेषु च भुजते ॥ ३५ ॥ सक्तुमघावलितेषु श्वावलीटेषु निर्धृणाः ॥ आविकं
चौष्ट्रिकं चैव क्षीरं गार्दभमेव च ॥ ३६ ॥ तद्विकारं श्ववाहीकाः स्वाहंति च पिबंति च ॥ पुत्रसंकरिणो जात्याः सा
र्वत्रक्षीरभोजनाः ॥ ३७ ॥ आरुहानामवाहीकावर्जनीया विपश्चिताः ॥ हंत शाल्यविजानी हि हंत भूयो ब्रवीमि ते
३८ ॥ यदप्युक्तवान् महं ब्राह्मणः कुरु संसदि ॥ युगंधरेययः पीत्वा प्रोष्य चाप्युत स्थले ॥ ३९ ॥

नयेषां ते ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ युगंधरेन गरेजौष्ठादिकमपि क्षीरं पीयते मक्ष्या मक्ष विवेकाभावात्तत्रावश्यमक्ष्यमक्ष

॥ कर्ण टी ॥
॥ ११५ ॥

एतं आपतयेव एवमच्युतस्थलेन गरे उपित स्वागम्यागमनमवशभावितादशीनामेव तत्र सत्वात् ॥ अतिलये हि च
उलब्राह्मणसाधारण एको जलायशः तत्र च स्तानः कथं स्वर्गे गच्छेन्न कथं विदित्यर्थः ॥ ४० ॥ इदमित्येकरात्रवासे

तद्वद् अतिलये स्त्वात्वा कथं स्वर्गे गमिष्यति ॥ यंच नद्यो वहंसे ता यत्र निःसृत्य पर्वतात् ॥ ४० ॥ आरहानामवाङ्गीकानेते
धार्यो ह्यहं वसेत् ॥ वहिश्च नाम हो कश्च विद्यायां पिशाचको ॥ ४१ ॥ तयो रयस्य वाही कानेया सृष्टिः प्रजापतेः ॥ ते क
थं विविधान् धर्मान् ज्ञास्यंते हीन योनयः ॥ ४२ ॥ कारस्करान्महिषकान्कालिंगान्केरलांस्तथा ॥ कर्कोटिकान्वीरकांश्च
दुर्धर्मोश्च विवर्जयेत् ॥ ४३ ॥ इति तीर्थानुसरती राक्षसी काश्चिदब्रवीत् ॥ एकरात्रशयी गेहे महोत्सव लमेखला
४४ ॥ आरहानामते देशा वाही कं नाम तज्जलं ॥ ब्राह्मणाय सदा यत्र नुत्यवालाः प्रजापतेः ॥ ४५ ॥ वेदान्तेषां वे
द्यं च यज्ञाय जनमेव च ॥ ब्राह्मणानां दासमीयानां मत्तं देवान् भुञ्जते ॥ ४६ ॥

न दोष इत्यर्थः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ कारस्करां द
यो देशः ॥ ४३ ॥ एकरात्रशयी एकरात्रशायिनं ब्राह्मणमिति द्वितीयार्थे प्रथमा ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

॥ ११५ ॥

४७ ॥ इति श्री नैलकण्ठीये भारतभाष्ये कर्णपर्वणि पंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ हंत ॥ १३ ॥ इमाः अनुष्ठ
तपूर्वाः प्रजाः केन चित् केनापि अर्थकामादिनातिमिसेन धर्मेण सहन विरुध्यंते ॥ तकेन चिदधर्मेणेति पाते केना
प्रस्यत्नामद्रगांधारा आरहानामतः स्वशाः ॥ वसातिसुंधुसोवीरा इति ज्ञाप्येति कुस्मिताः ॥ ४७ ॥ इति श्री महासा
रते कर्णपर्वणि कर्णशल्पसंवादे पंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ कर्ण उवाच ॥ हंत शल्पविजानी हि हंतार्यो ब्रवी
मि ते उच्यमानं मया सम्यक्त्वमेकाग्रमनाः शृणु ॥ १ ॥ ब्राह्मणकिल नो गेहमध्यगच्छत्युरातिथिः ॥ आचारतत्र
संप्रेक्ष्य प्रीतो वचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ मया हि मवतः शृंगमेकेनाभ्युषितचिरं ॥ दृष्ट्वा श्ववहवो देशानानाधर्मसमावृ
ताः ॥ ३ ॥ न केन चिदधर्मेण विरुध्यंते प्रजा इमाः ॥ सर्वहिते ब्रुवन् धर्मयदुक्तं वेदपारगैः ॥ ४ ॥ अरता नु ततो दे
शान्ननाधर्मसमाकुलान् ॥ जागृता महाराज वाही केषु निशामितं ॥ ५ ॥

प्यधर्मेणैतान विरुध्यंते न कंचिदप्यधर्मकृत्वा शास्त्रेण विरुध्यंते इत्यर्थः ॥ ४ ॥ निशामितं श्रुतं ॥ ५ ॥

॥ कर्ण टी ॥ ब्राह्मणोऽश्वत्थेत्यादितज्जातीयकर्मचरणनिबंधनं ॥ ६७ ॥ कुले एक एव विप्रो भवत्यन्येऽन्नातरः प्रसूताः संकीर्ण
॥ ११६ ॥ क्रिया इत्यर्थः ॥ ८ ॥ तत्र वीहीकेषु धर्मसंकरकारको विपर्ययः श्रुत इति लिंगवियरिणेयं विपर्ययविहीतये परीत्यं ॥ ९ ॥

तत्र वै ब्राह्मणो भूत्वा ततो भवति सत्रियः ॥ वैश्यश्च शूद्रश्च वाही कस्ततो भवति नापितः ॥ ६ ॥ नापितश्च ततो भूत्वा
पुनर्भवति ब्राह्मणः ॥ द्विजो भूत्वा पतत्रैव पुनर्दासो भिजायते ॥ ७ ॥ भवत्येक कुले विप्रः प्रसूताः कामचारिणः
गारमद्रकाश्चैव वाही काश्चात्यचेतसः ॥ ८ ॥ एतन्मया श्रुतं तत्र धर्मसंकरकारकं ॥ हस्तामदित्वा पृथिवी वाहिके
षु विपर्ययः ॥ ९ ॥ हंत शल्यविजानी हि हंत भूयो ब्रवीमि ते ॥ पश्यन्तो ब्रवीद्वाक्यं वाही कानां च कुक्षितं ॥ १० ॥ सती
पुगदताकाचिद्वारदान् किल दस्युभिः ॥ अधर्मतश्चोपयाता सा तान् स्पृश पत्ततः ॥ ११ ॥ बालां बंधुन तीयन्मा मध
र्मणा पगडत ॥ तस्मान्नार्यो भविष्यति कंधको वै कुलस्य च ॥ १२ ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ बंधको चेष्टया पंचमेव्यसि चारे बंधकः ॥ १२ ॥

॥ ११६ ॥

न चैवेति उत्तरत्रेदं बंधकित्वं सर्वत्रानुवर्तिष्यते यस्मात् मानुर्धनं दुहिता हरति पितुः पुत्र इति नियमात् यद्य
पि दौहित्रः पुत्रश्च द्वावपि जारजौ तथापि पितृत्वमा तृत्वे विसंवादाभावात् ॥ दौहित्र एव रिक्थहारी भवति वपु
त्र इति भावः पतते भगिनी श्वेवापत्यानि जनयंति न स्वदारे धृतस्तेषां भागिनेया भागहरा इति व्याख्यानं प्राच्यं ॥ १३ ॥

॥ न चैवास्मात् प्रमोक्षध्वंघोरात्यामां न राधिमाः ॥ तस्मात्तेषां भागहरा भागिनेयान् सूतवः ॥ १३ ॥

कुरवः सहपांचालाः शात्वमस्याः सनैमिषाः ॥ कोशलाः काशयोगाश्च कालिंगा मागधास्तथा ॥ १४ ॥ चेदयश्च
महाभागा धर्मजानंति शश्वतं ॥ नानादेशेषु संतश्च प्रायो वाहनयादते ॥ १५ ॥ आमस्येभ्यः कुरुपांचालदेशाज्जा
नैमिषाचेदयो ये विशिष्टाः ॥ धर्मपुराणमुपजीवंति संतो मद्रा दत्ते पावनदांश्च जिह्मान् ॥ १६ ॥ एवं विद्वन् धर्म
कथासुराजं स्तूष्मी भूतो जडवच्छत्यभूषाः ॥ त्वंतस्य गोप्ता च जनस्य राजा षड्भागहर्ता शुभदुःकृतस्य ॥ १७ ॥ अथ
वा दुःकृतस्य त्वंहर्ता तेषां मरक्षिता ॥ रक्षिता पुण्यभाया जा प्रजानां त्वहं पुण्यभाक् ॥ १८ ॥

॥ १४ ॥ असंतश्चासंतश्च वर्त्तं

ते परंतु वाहनयादते वाही कनीतिं विना तत्र केवलमसंत एव वर्त्तत इत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ ११७ ॥

पूज्यमाने प्रशस्यमाने ॥ १९ ॥ कृते कृतयुगेऽपि धर्मवाही कानामिति शेषः सः वाही कस्त्वं ॥ २० ॥ नाभ्यपूजयन् न प्रशंसि
नवान् ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ स्नेहाः पामराः धर्मधर्मविचारहीनाः ॥ स्नेहः पापरतेजानि भेदे स्यादपभाषणे इति वि

पूज्यमाने पुरा धर्मसर्वदेशेषु शाश्वते ॥ धर्मपांचनदं दृष्ट्वा धिगित्याह पितामहः ॥ १९ ॥ ब्राह्मणानां रासमीपानां कृते
प्यशुभकर्मणां ॥ ब्रह्मणानिंदिते धर्मसत्त्वं लोके किमब्रवीत् ॥ २० ॥ इति पांचनदं धर्ममवमेने पितामहः ॥ स्वधर्मस्ये
षु वर्णेषु सांयेतान् नाभ्यपूजयत् ॥ २१ ॥ हंत शल्यविजानी हि हंत भूयो ब्रवीमि ते ॥ कल्माषपादः सरसि निमज्जन्
राक्षसो ब्रवीत् ॥ २२ ॥ क्षत्रियस्य मलं भैक्ष्यं ब्राह्मणस्यावतं मलं ॥ मलं पृथिव्या वाही कास्त्रीणां मद्रस्त्रियो मलं ॥ २३ ॥
निमज्जमानमुद्रस्य कश्चिदराजन् निशाचरं ॥ जायते न चारव्या तं प्रोक्तं वास्तं निबोध मे ॥ २४ ॥ मानुषाणां मलं स्ने
हानामौष्ठिका मलं ॥ औष्ठिकाणां मलं घंटाः घंटानां राजयाजकाः ॥ २५ ॥

श्वः ॥ उष्ट्रिका मृत्तिका भांडभेदेऽपि करसि यामिति विश्वः ॥ औष्ठिकस्नेहभांडजीवितैलिक इत्य
र्थः ॥ घंटा वर्षधराः ॥ राजयाजकाः ॥ क्षत्रियस्य याज्याः ॥ तेषां मपि याज्याः ॥ राजपुरोहितयाज्या वा ॥ २५ ॥

॥ ११७ ॥

२६ ॥ रक्षोपसृष्टेषु रक्षसा उपदुतेषु ॥ राक्षसं रक्षामां नाशकमिदं राक्षसं ॥ २७ ॥ ब्राह्मवेदसमूहं धर्मधर्मदत्तपेतकममा
नयंतीति शेषः ॥ प्राच्यादासाः शूद्रधर्माणः दाशा इति पाते मस्य जीविनः ॥ दृषंधर्मलांति जाददते ते दृषलाः धर्मसंग्रह

राजयाजकयाज्यानां मद्रकाणां च यन्मलं ॥ तद्रवे ह्येतव मलयस्मान्नर्षिमुंचसि ॥ २६ ॥ इति रक्षोपसृष्टेषु विषवीर्य
हतेषु च ॥ राक्षसं भेषजं प्रोक्तं संसिद्धवचनोत्तमैरं ॥ २७ ॥ ब्राह्मपांचालाः कौरवेयास्तु धर्मसत्त्वं मस्याः शूरसेनाश्र
यज्ञं ॥ प्राच्यादासा दृषला दाक्षिणात्यास्ते नावाहीकाः संकरावैसुरा द्वाः ॥ २८ ॥ कृतघ्नतापरविन्नापहारो मघपानं
गुरुहागवमर्दः ॥ वाक्यारुष्यंगोवधो रात्रिचर्याविहिर्गेहं परवस्त्रोपभोगः ॥ २९ ॥ येषां धर्मस्तात्प्रतिनास्त्य धर्मो ह्य
रहानां पांचनदान् धिगस्त ॥ आयांचालेभ्यः कुरवो नैमिषाश्च मस्याश्चैतेष्वप्यजानंति धर्मं ॥ ३० ॥

पराः धर्मो हि ए

इति वा ॥ २८ ॥ बहिर्गेहं रात्रिचरणप्रयत्नं चौर्यपारहायादि ॥ २९ ॥ अयांचालेभ्यः धर्मज्ञाः उदीच्याघास्तु स्वयेध
र्मस्वरूपं मजानंतोऽपि शिक्षानुगामिन इत्यर्थः ॥ आरदास्तु ततो भयभ्रष्टा इति भावः ॥ ३० ॥

॥ कर्ण० दी० ॥

॥ ११८ ॥

प्रीचीमित्यत्र जातवेदश्च यैपीसहिता प्राची देवानामाश्रयः । दक्षणा पितृणां तत्रैव आह्वादिधर्मो दृश्यते ॥ ३१ ॥ एवं प्र
तीच्यांवरुणः उदीची सोमे इति कुबेरे शानयोर्ग्रहणं । परिशेषानैर्कृत्यां वायव्यां च वाही काश्रयायां नैर्कृत्यां स्वादशा वानूला
श्वसंतीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ तथारस इति हिमवतोऽप्यप्रशस्य जनाश्रयत्वमुक्तं । गंधमादनस्तप्तो गोलुपानां गुह्यकादीनामाश्र
ययोदीच्यां गङ्गाकामागधाश्च शिष्टान् धर्मानुपजीवंति वृद्धाः । प्राचीं दिशं श्रिता देवा जातवेदपुरोगमाः ॥ ३३ ॥ दक्षिणां
पितरो गुप्तां यमेन शुभकर्मणा । प्रतीचीं वरुणः पाति पालयानः सुरान्वली । उदीचीं भगवान्सोमो ब्राह्मणैः सदर
क्षतिः ॥ ३४ ॥ तथारसः पिशाचांश्च हिमवतं तं न गोत्रमं । गुह्यकाश्च महाराजपर्वतं गंधमादनं ॥ ३५ ॥ ध्रुवः सर्वाणि भू
तानि विष्णुः पाति जनार्दनः ॥ इंगितज्ञाश्च मगधाः प्रेक्षितज्ञाश्च कोशलाः ॥ ३६ ॥
यः ॥ ३७ ॥ एवमपि स वाही कान्तनैर्कृतान् देशान् विष्णुः । पाति पर्जन्यवत्तन् देशान्तरे ध्रुववाही केषु विशेषतो दे
वतारुग्रहो दृश्यत इत्यभिप्रायः ॥ अन एव तेषां मोटा वर्णयति इंगितज्ञाश्चेति ॥ ३८ ॥

॥ ११८ ॥

विषमोऽनुः खः माध्याः ॥ ३५ ॥ सर्वजानं तोयियवना स्नेहाश्च संज्ञया स्वीयेः कृतो यो यज्ञसंकेतस्तत्रैव नियताः वेदिकं धर्मं
न मानयंतीत्यर्थः ॥ इतरेष्वनुक्तं हितं तावदुध्यते ॥ ३६ ॥ अनिरथाः हितवादिनिप्रतिकूलाः गुरुद्रोहिण इत्यर्थः । तादृ
जर्द्वीकाः कुरुपांचालाः शात्याः कुरुस्तानुशात्यनाः । पार्वतीयाश्च विषमाद्येवं शिवयस्तथा ॥ ३७ ॥ सर्वज्ञायवनाग
जन्मृगश्चैव विशेषतः । स्नेहाः स्वयं ज्ञानियतानां नुक्तमितरे जनाः ॥ ३८ ॥ अनिरथा सुवाही कानचकेचनमद्र
काः । सत्वमेतादृशः शल्पनोत्तरं वक्तुमर्हसि ॥ ३९ ॥ पृथिव्यां सर्वदेशानां मद्रको मलमुच्यते ॥ सीधोः पानं गुरुत
ल्यावमर्दोऽभ्रूणहत्यापरविनायहारः ॥ ४० ॥ येषां धर्मस्तान्प्रतिनास्त्य धर्मजान् पंचनहान्धिगस्त ॥ ए
तद्भ्रातृजोषमास्वप्रतीपं मास्मवैकथाः ॥ ४१ ॥ मात्यां पूर्वद्विहं हत्वा हनिनिष्ये केशवार्जुनौ ॥ ४२ ॥ शल्प उवाच ॥ आनु
राणां परित्यागः स्वदारमुत्तविक्रयः । अंगेष्ववर्त्तने कर्णयेषामधिपतिर्भवान् ॥ ४३ ॥

शश्वत्संहितोर्ग्रहणं मानिंदसीत्यर्थः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ॥ देवाजयीति वृत्तेन देवानि पिबति क्रामंतीत्यर्थः ॥ ४७ ॥ स्वांजल्यकेन स्वस्य संजयि कर्मणा ॥ ११९ ॥

रथातिरथसंख्यायां यत्वं भीष्मसहाब्रवीत् ॥ तान् विदित्वात्मनो होषान् निर्मत्सुर्भवमाप्नुधः ॥ ४२ ॥ सर्वत्र ब्राह्मणा
संतिसन्ति सर्वत्र क्षत्रियाः ॥ वैष्णवाः शूद्रास्तथा कर्णोत्थिनः साध्वश्च सुव्रताः ॥ ४३ ॥ रमंते चोपहासेन पुरुषाः पुरुषैः
सह ॥ अन्योन्यमवरसंतो देशे संमेषु न ॥ ४४ ॥ परवाच्येषु निपुणः सर्वे भवति सर्वदा ॥ आत्मवाच्यं न जानीते जा
नन्नपि च मुह्यति ॥ ४५ ॥ सर्वत्र संनिराजानः स्वस्वधर्ममुनुव्रताः ॥ दुर्मनुष्यानि गृह्णन्ति संति सर्वत्र धार्मिकाः ॥ ४६ ॥
न कर्णदेशसामान्यात् सर्वः पापं निषेवते ॥ यादशाः स्वस्वभावेन देवाजपिन तादृशाः ॥ ४७ ॥ संजय उवाच ॥ तनो
दुर्योधनो राजा कर्णशत्रुमवारयत् ॥ सखिभावेन राधेयशत्रुं स्वांजल्यकेन च ॥ ४८ ॥ न तो निवारितः कर्णो धार्म
राष्ट्रेण मारिष ॥ कर्णोऽपि नोत्तरं ब्राह्मण्योऽपि मुखः परान् ॥ ४९ ॥ ततः प्रहस्य राधेयः पुनर्याहीत्युचोदयत् ॥ ५० ॥
इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि कर्णशत्रुसंवादे षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥

॥ ११९ ॥

देवाजयीति वृत्तेन देवानि पिबति क्रामंतीत्यर्थः ॥ ४७ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

संजय उवाच ॥ ततः परानीकसहं बृहमप्रतिमं हतं ॥ समीक्ष्य कर्णः पार्थानां धृष्टद्युम्नो निरक्षितं ॥ १ ॥ प्रययौ रथघो
षेण सिंहनादवरेण च ॥ वादित्राणां च निनदेः कंपयन्ति च मेदिनी ॥ १ ॥ वेपमान इव क्रोधाच्छृङ्खलं परंतपः ॥
प्रतिबृहमहातेजा यथा वदुरतर्षभ ॥ ३ ॥ व्यध मत्पांडवीं सेनामासुरीं घृणानि च ॥ युधिष्ठिरं चाभ्यहनदपसव्यं
चकार ह ॥ ४ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ कथं संजय राधेयः प्रत्यबृहत्पांडवान् ॥ धृष्टकृष्णमुखान् सर्वान् भीमसेना निरक्षि
तान् ॥ ५ ॥ सर्वानेव महेश्वासानजयानमरे रपि ॥ केच प्रपक्षौ पक्षौ वाममसैन्यस्य संजयः ॥ ६ ॥ प्रविभज्य यथान्यासं
कथं वा समवास्तिताः ॥ कथं पांडुसुताश्चापि प्रत्यबृहत्तमामकान् ॥ ७ ॥ कथं चैव महद्युद्धं प्रावर्त्तत सुदारुणं
कचवीमकरभवद्यत्कर्णोऽपि युधिष्ठिरं ॥ ८ ॥ को ह्यर्जुनस्य सानिध्ये शक्रो भ्यंतुं युधिष्ठिरं ॥ सर्वभूतानि यो ह्येकः
स्वां उवेजितवानुरा ॥ ९ ॥ कस्तमन्यक्तराधेयात्यति यद्वेजि जीविषुः ॥ १० ॥ संजय उवाच ॥ शृणु बृहत्स्पर्शनाम
र्जुनश्रययागतः ॥ परिवार्य नृपं स्वस्वसंग्रामश्यामवद्यथा ॥ ११ ॥ ॥ १२ ॥ ॥ १३ ॥ ॥ १४ ॥ ॥ १५ ॥

॥ कर्णोटी ॥ १११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० ॥

॥ १२५ ॥

रूपः शारदतो राजन् मागधाश्चनरस्विनः ॥ सात्वतः कृतवर्मा च दक्षिणपक्षमाश्रितः ॥ ११ ॥ तेषां प्रपक्षे शकुनि उक्तं
कश्च महारथः ॥ सादिभिर्विमलप्राप्तैस्तवानीकमरक्षतां ॥ १२ ॥ गंधारिभिरसंभ्रांतैः पार्वतीयेभ्यः दुर्जये ॥ श
लभानामिव द्रोतैः पिशाचैरिव दुर्दशैः ॥ १३ ॥ चतुर्विंशसहस्राणिरथानामनिवर्तिनां ॥ संसप्तका युद्धशोभा
वामं पार्श्वमवालपन् ॥ १४ ॥ समन्वितास्तव सुतेः कक्षार्जुनजिघांसवः ॥ तेषां प्रपक्षाः कांबोजाः शकाश्च य
वनेः सह ॥ १५ ॥ निदेशान्मृतपुत्रस्य सरथाः शाश्वयुक्तयः ॥ आह्वयंतोर्जुनं नृसुः केशवं च महाबलं ॥ १६ ॥ मध्ये
सेनामुखे कर्णोपवतिष्ठत दंशितः ॥ चित्रवर्मा गदः स्वर्वापात्यन्याहिनीमुखं ॥ १७ ॥ रक्षमाणैः सुसंरक्ष्यैः पुत्रैः
शस्त्रधृतां वरः ॥ वाहिनीप्रमुखे वीरः संप्रकर्षन् शोभत ॥ १८ ॥ अस्मद्वर्तन् महाबाहुः सूर्यवैश्वानरप्रसः ॥ महा
द्विपस्कंधगतः पिंगाक्षः प्रियदर्शनः ॥ १९ ॥ दुःशासनो वृत्तः सेनैः स्थितो बृहस्पतिपुत्रः ॥ नमन्वया महाराजस्वयं दुर्य
धनो नृपः ॥ २० ॥

२१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ॥

चित्रास्त्रैश्चित्रसंनोहेः सोदरैरभिरक्षितः ॥ रक्षमाणो महावीर्यैः सहितैर्मद्रैर्कैकथैः ॥ २१ ॥ अशोभत महाराजैर्देवै
रिव शतक्रतुः ॥ अश्वत्थामां कुरूणां च ये प्रवीरमहारथाः ॥ २२ ॥ नित्यमन्ताश्च मातंगाः शूरे स्नेहैः समन्विताः ॥ अ
न्ययुस्तद्व्यानीकसरंतवतो यदा ॥ २३ ॥ ते ध्वजैर्विजयंतीभिर्ज्वलद्भिः परमायुधैः ॥ सादिभिश्चास्थितारजुर्दुर्म
वंत इवाचलाः ॥ २४ ॥ तेषां पदातिनां पादरक्षाः सहस्रशः ॥ यद्विशसिधराः शूरा बभूवुरनिवर्तिनः ॥ २५ ॥ सा
दिभिः स्पृष्टैर्नागैरधिकं समलंकृतैः ॥ सबृहजो विवभौ देवा सुरचमूपमः ॥ २६ ॥ बार्हस्पत्यसुविहितो नाय
केन विपश्चिता ॥ नृत्पतीव महाबृहपरेषां भयमादधत् ॥ २७ ॥ तस्य पक्षप्रपक्षेभ्यो निष्पतन्तियुयुसवः ॥ हस्त
श्वरथमातंगाः प्रावृषीव बलाहकाः ॥ २८ ॥ ततः सेनामुखे कर्णो दृष्ट्वा राजायुधिष्ठिरः ॥ धनं जयममित्रघ्ने
कवीरमुवाच ह ॥ २९ ॥ पश्वार्जुन महाबृहकर्णेन विहितं रणे ॥ युक्तं पक्षैः प्रपक्षैश्च परानीकं प्रकाशते ॥ ३० ॥

॥ ३० ॥

॥ क० टी० ॥

॥ १२१ ॥

३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ अग्निरिति ॥ योयं वैश्वानरो विश्वस्यनेता अग्निः स ब्रह्मा ब्राह्मणः प्रजापतिः सुखो इव
तदेतद्वै समालोक्य प्रत्यमित्रं महद्वलं ॥ यथा नास्ति भवत्यस्यास्तथानीति विधीयतां ॥ ३१ ॥ एवमुक्तेर्जुनो राज्ञा
प्रांजलिर्नृपमब्रवीत् ॥ यथा भवानाह तथा तत्सर्वं न तदप्यथा ॥ ३२ ॥ यस्त्वस्य विहितो घातस्तं करिष्यामि ता
रतः ॥ प्रधानवध एवास्म्यविनाशस्तं करोम्यहं ॥ ३३ ॥ युधिष्ठिर उ० ॥ तस्मात्त्वमेव राधेयं भीमसेवः सुयोधनं ॥
वृषसेनं च नकुलः सहदेवोऽपि सौबलं ॥ ३४ ॥ दुःशासनं शातानीको हार्दिकं निनिपुंगवः ॥ पांडोश्चैव सुतं या
तु स्वयं योऽस्म्यहं कृपं ॥ ३५ ॥ द्रौपदेया धार्तराष्ट्रान्सह शिखंडिना ॥ ते ते च तांस्तान्स्माकं घंतुमामकाः ॥ ३६ ॥
संजय उ० ॥ इत्यक्रोधमराजेन तथेत्यस्का धनंजयः ॥ यादिदेशस्वसैन्यानि स्वसंचागाश्च मृमुखं ॥ ३७ ॥ अग्निर्वै
श्वानरः पूर्वो ब्रह्मेणुः स सिनांगतः ॥ तस्माद्यः प्रथमं जातो तं देवा ब्राह्मणा विदुः ॥ ३८ ॥ ब्रह्मेण शानेन इव रुणान् क्रमाशो
पो वहतुरा ॥ तमाघं रथमास्थाय प्रयातो केशवार्जुनौ ॥ ३९ ॥

त्वसामान्यात् स एव दुंडुः ॥ उत्र पद्यते र्जलाधीशः सोमो मरुत्या ॥ स एव सप्तिता मधु

हितांस्ता

॥ १२२ ॥

त्वंगतः कवारुणो वाजश्च इति श्रुतेः ॥ सोमोऽप्यश्वतेन स्तूयते अयं मृजंति कलशे दशसि पदस्था दौ अत्यं अश्वं कल
शे द्रोण कलशे क्षियोऽङ्गुलयः ॥ तं मश्वं देवाः ब्राह्मणश्च विदुः स एक एव देवश्चतुर्दशानां मूहाजुर्नरथं वाहयतीत्य
र्थः ॥ ब्रह्मेण इति पाठे ब्रह्मणा वेदेन इहः स्तुत्या प्रदीतः स एवाश्वत्वंगत इत्यर्थः ॥ ३८ ॥ एवमस्मान्क्तत्वारथं सौति ब्रह्मे

अथ तं रथमायां तं दृष्ट्वा तद्गुणदर्शनं ॥ उवाचाधिरथि शत्यः पुनस्तं युद्धं दुर्मदं ॥ ४० ॥ अयं सरथजायातः श्वेताश्वः कस्मसा
रथिः ॥ दुर्वीरः सर्वसैन्यानां विपाकः कर्मणामिव ॥ ४१ ॥ निघ्नन्नमित्रान् कौंतेयो यं कर्णं परिपृच्छसि ॥ श्रयते तु मुलः शशेय
थामेघस्वनो महान् ॥ ४२ ॥ भवमेतौ महात्मानो वासुदेव धनंजयो ॥ एषरेणुः समुद्रूतो दिवमावृत्रतिहति ॥ ४३ ॥ चक्र
नेमिप्रणुनेव कंपते कर्णमैदिनी प्रवात्येष महावायुरभितस्तव वाहिनी ॥ ४४ ॥

एवमस्मान्क्तत्वारथं सौति ब्रह्मेति

३९ ॥ ४० ॥ अयं सरथः कौंतेय जायात इति द्वयोः संबंधः शशेयस्येति शेषः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ प्रवीतीत्यादिपराजय
लक्षणमाह तेजोसंगार्थमेव ॥ ४४ ॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ १२२ ॥

कबंधंकेतुंमृगादिसिरादित्योवेषाणंकिमाणांमृत्कसंचूकं ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ चामरारथेवलवंतोरथासचक्रयोःसंघर्षजैः-
स्फुलिगैर्ज्वलंतीत्यर्थः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ज्यातलत्रेषुकर्णीनीतिपाठेकणोवाद्यविशेषः तेषांध्वनीन ॥ शिल्पि

क्रव्यादाव्याहरंतेतेमृगाः क्रंदंतिभैरवं ॥ पश्यकर्णमहाद्योरभयदंलोमहर्षणं ॥ ४५ ॥ कबंधंमेघसंकाशंभानुमावृत्यसंस्थितं
॥ पश्ययुथैर्बहुविधैर्मृगाणांसर्वतोदिशं ॥ ४६ ॥ बलिभिः कर्णशार्दूलैरादित्योभिरिरीक्ष्यते ॥ पश्यकंकांश्वगृध्रांश्वस
मवेतान्सहस्रशः ॥ ४७ ॥ स्थितानभिमुखान्धोरानन्योन्यमभिभाषतः ॥ रंजिताश्चामरयुक्तास्तवकर्णमिहारथे ॥ ४८ ॥
प्रवराः प्रज्वलंत्येमेध्वजैश्चैवप्रकर्षते ॥ सवेयश्चनहयान्पश्यमहाकायान्महाजवान् ॥ ४९ ॥ स्रवमानानृशनीया
नाकाशेगरुडानिव ॥ ध्रुवमेषुनिमित्तेषुभूमिमाश्रित्यपार्थिवाः ॥ ५० ॥ स्वस्पृतिनिहताः कर्णशतशोथसहस्रशः ॥ शंखा
नांतुमुलः शब्दः श्रूयतेलोमहर्षणः ॥ ५१ ॥ जानकानांचराधेयमृदंगानांचसर्वशः ॥ बाणशब्दान्वद्विधान्तराध्यगजवा
जिनां ॥ ५२ ॥ जातलत्रेषुशब्दंश्वशृणुकर्णमहात्मनां ॥ हेमरूपप्रसृष्टानांवाससांशिल्पिनिर्मिताः ॥ ५३ ॥

नौरंजकाः ॥ ५३ ॥

॥ १२२ ॥

५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ अद्यवर्द्धनः उः स्वस्यवर्द्धयिता ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

नानावर्णरथेभांतिश्वसनेनप्रकंपिताः ॥ सहेमचंद्रतारार्काः पताकाः किंकिणीयुताः ॥ ५४ ॥ पश्यकर्णार्जुनस्येताःसौ
हामिन्यद्वांबुदे ॥ ध्वजाः कणकणायंतेवातेनाभिसमीरिताः ॥ ५५ ॥ विभ्राजंतिरथेकर्णविमानेदेवतायया ॥ स
पाताकारथाश्चैतेपांचाजानांमहात्मनां ॥ ५६ ॥ पश्यकुंतीसुतंवीरंवीभक्तमपराजितं ॥ प्रधर्षयितुमायांतुं क
पिप्रवरकेतनं ॥ ५७ ॥ एषध्वजाग्रैपार्थस्यप्रेक्षणीयः समंततः ॥ दृश्यतेवातरोभीमोद्विषतामद्यवर्द्धनः ॥ ५८ ॥ ए
तच्चक्रंगदाशार्दः खंडः कृष्णस्यधीमतः ॥ अत्यर्थंभ्राजतेकृष्णेकोक्तमस्तमणिस्ततः ॥ ५९ ॥ एषशार्दूगदापाणिवा
सुदेवोनिवीर्यवान् ॥ बाहयन्नेतितुरगान्पांडुरान्वातरंहसः ॥ ६० ॥ एतत्कुजतिगांडिवंविहसंतव्यसाचिना ॥ ए
तेहस्तवतामुक्ताघृत्यमित्रान्शिवांशराः ॥ ६१ ॥ विशालायतनाम्नाक्षैः पूर्णचंद्रनिभाननैः ॥ एषाभूः कीर्षतेराज
नृशिरोभिरपलायिनो ॥ ६२ ॥ एतेमुपरिकाराः पुण्यगंधानुलेपनाः ॥ उद्यतायुधशोडानांघातंतेसायुधासुजाः

॥ ६३ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥
॥ १२३ ॥

निरस्तनेत्रजिह्वाजिनः सहसादिभिः ॥ पतितापत्यमानाश्चक्षितोर्ध्वाणाश्चक्षुरते ॥ ६४ ॥ एते पर्वतशृंगाणां
तुल्यरूपाहताद्विधाः ॥ संछिन्नमिन्ताः पार्थेन प्रचरन्त्यद्रमोयथा ॥ ६५ ॥ गंधर्वनगराकाराश्चाहतनरेश्वराः ॥
विमानानीव पुण्यानि स्वगिणां नित्यं तमी ॥ ६६ ॥ व्याकुलीकृतमत्यर्थं यश्च सैन्यं किरीटिना ॥ नानामृगसहस्राणां
पृथं केसरिणायथा ॥ ६७ ॥ घ्नन्त्येते पार्थिवान् वीर्याण्डवाः समभिद्रुताः ॥ नागाश्चरथयत्नैश्चांस्तावकान्समभिद्रु-
तः ॥ ६८ ॥ एष सूर्यइवांभोदैश्च नः पार्थेन दृश्यते ॥ ध्वजाग्रदृश्यते तस्य न्याशश्च पिश्रूयते ॥ ६९ ॥ अद्य दृष्टा-
सितं वीरं श्वेताम्बरससारथिं ॥ निघ्नन्तं शात्रवान् संख्येये कर्णपरिपृच्छसि ॥ ७० ॥ अद्य तौ पुरुषव्याघ्रौ लोहि-
ताक्षौ परंतपो ॥ वासुदेवार्जुनौ कर्णद्रुष्टास्यैकरथे स्थितौ ॥ ७१ ॥ एष संसप्तकाहृतस्ताते वाप्तिमुखो गतः ॥ क-
रोति कदनं चैषां संग्रामे द्विषतां बली ॥ ७२ ॥ इति ब्रुवणं मद्देशे कर्णः प्रहाति मनुना ॥ यश्च संसप्तकेः क्रुद्धैः स-
र्वतः समभिद्रुतः ॥ ७३ ॥

॥ १२३ ॥

७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥

एष सूर्यइवांभोदैश्च नः पार्थेन दृश्यते ॥ एतदंतोर्जुनः शल्यनिमनोयो धसागरे ॥ ७४ ॥ शल्य उवाच ॥ वरुणं को-
भसाह न्यादिधनेन च पावकं ॥ कोचानिलं न गृह्णीयात्पिबेद्वाको महाहर्षवे ॥ ७५ ॥ इदं रूपमहं मन्ये पार्थस्य यु-
धिविग्रहं ॥ नदिशकोर्जुनो जेतुं युधिसेनैः सुरासुरैः ॥ ७६ ॥ अथ वापिरितोषस्ते वाचोक्ता सुमनोभव ॥ नमरा-
को युधाजितुं मन्यं कुरु मनोरथं ॥ ७७ ॥ वाङ्मया मुदरे द्रुमिंदहे क्रुद्ध इमा प्रजाः ॥ पानयेन्निदिवा द्वेवान्योर्जुनं
समरे जयेत् ॥ ७८ ॥ पश्य कुंती सुतं वीरं मीममस्त्रिहकारिणं ॥ प्रभीषंतं महाबाहुं स्थितं मेरुमिवापरं ॥ ७-
९ ॥ अमर्षा नित्यं संख्येयं वैरमनुस्मरन् ॥ एष भीमो जयप्रेशुर्युधितिहतिवीर्यवान् ॥ ८० ॥ एष धर्म-
भृतां श्रेणो धर्मराजो युधिष्ठिरः ॥ तिष्ठत्सु सुकरः संख्येयं परं पुरं जयः ॥ ८१ ॥ एतौ च पुरुषव्याघ्रावश्चि-
नाविव सोदरौ ॥ नकुलः सहदेवश्च तिष्ठतौ युधिदुर्जयो ॥ ८२ ॥ अग्निं स्थिताद्रौ पदेयाः पंचपंचाचला इ-
व ॥ व्यवस्थिता योद्धुः कामाः सर्वेर्जुनसमायुधि ॥ ८३ ॥

॥ कर्णः टी ॥

॥ १२४ ॥

८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटीकायां सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ तथा ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

एते ह पदपुत्राश्च धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ स्फीताः सत्यजितो वीरास्तिष्ठन्ति परमौजसाः ॥ ८४ ॥ असाविद्र इवा
सह सात्यकिः सात्वतां वरः ॥ पुयुक्तरूपयात्यस्माकुहान्तकसमं पुरः ॥ ८५ ॥ इति संवदन्तौ रेवतयोः पुरु
षसिंहयोः ॥ ते सेने समसज्जेतां गां गा समुनवद्भुशं ॥ ८६ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि सप्त
चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ १ ॥ तथा व्यूहे घनी केषु समसक्तेषु च संजय ॥ सप्तसकान्
कथं पार्थ गतः कर्णश्च पांडवान् ॥ १ ॥ एतद्दिस्तरशो युद्धं प्रवृद्धि कुशलो ह्यसि ॥ न हि नृप्यामि वीराणां
शृण्वानो विक्रमाणि ॥ २ ॥ संजय उवाच ॥ २ ॥ तदा स्थितमवज्ञाय प्रत्यभिन्नबलं महत् ॥ अव्यूहतां जुनो
व्यूहं पुत्रस्य तव दुर्जये ॥ ३ ॥ तदा दिनागकालिलं पदातिरथ संकुलं ॥ धृष्टद्युम्नसुसंघं दमशोभनं
हृल्लं ॥ ४ ॥ पारावतसवर्णाश्च चंद्रादित्यसमद्युतिः ॥ पार्वतः प्रवर्णो धन्वी कालो विग्रहवानि च ॥ ५ ॥

॥ ४५ ॥

॥ १२४ ॥

८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

पार्षतं जुगुपुः सर्वे द्वौ पदे या युयुत्सवः ॥ देववर्मा युधधराः शार्दूलसमविक्रमाः ॥ ८७ ॥ सानुगादी स
वपुषश्चंद्रतागणा इव ॥ अथ व्यूहे घनी केषु प्रेक्षसं सप्तकान्तवो ॥ ९ ॥ कुहोर्जुनोऽपि दुःशव्यास्ति
पन्नगां दिवंधनुः ॥ अथ संसप्तकाः पार्थ मभ्यधा वनधेयिणः ॥ ८८ ॥ विजये धृतसंकल्पामृतं कृत्वानि
वर्त्तनं ॥ नत्त राश्वौषवद्भुलं मत्ततागरथाकुलं ॥ ९ ॥ पत्रिमहर्षी रौघं द्रुतमर्जुनमार्दयेत् ॥ सप्तं प्र
हारस्तमुलो ॥ स्तेषामासीत्किरीटिना ॥ १० ॥ तस्यैव नः क्रतो यादद्विचातकवचैः सह ॥ रथानभ्यान्
ध्वजान्तागान् पत्नीन् यणगतानपि ॥ ११ ॥ इष्टून् धनूषि खड्गंश्च चक्राणि च परश्वधान् ॥ सायुधान्
घनान् बहून् विविधान्यायुधानि च ॥ १२ ॥ विभेदद्विपतां पार्थः शिरांसि च सहस्रशः ॥ तस्मिन्नेन्य
महावर्त्ते पातालतलसंनिभे ॥ १३ ॥ निमग्नं तरयं मत्वा नेतुः संसप्तकास्तथा ॥ सपुनस्तानरीन्
त्वापुनरुन्नरते वधीत् ॥ १४ ॥

॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ कर्णोटी ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ क्षत्रविहृष्टवीराणां मित्यनेन ब्राह्मणादनेन युद्धं सर्वेषां श्रेयस्करमित्यर्थः ॥ १९ ॥

॥ १२५ ॥

त्वहीये संग्रहं ग्रामजासीत्यरमदारुणः ॥ कृपश्चकृतवर्माचक्रकुनिश्चापिसौबलः ॥ १६ ॥ त्वहमेनाः सु
संख्यारथानीकप्रहारिणः ॥ कौशलेः काशपमत्स्यैश्चकारूषैः कैकयैरपि ॥ १७ ॥ शूरसेनैः शूरवरेयुर्यु
धुर्युद्धुर्मदाः ॥ तेषामनकरयुद्धं देहपाप्मासुनाशनं ॥ १८ ॥ क्षत्रविहृष्टवीराणां धर्मस्वर्गो यशस्करं
॥ दुर्योधनो यसहितो भ्रातृमित्रैरतर्षभ ॥ १९ ॥ गुप्तकुरुप्रवीरैश्च मद्राणंच महारथैः ॥ पांडवे सह
पांचालैश्चेदिभिः सात्यकेन च ॥ २० ॥ युध्यमानरलोकं कर्णकुरुवीरो भ्यपासयत् ॥ कर्णो विनिश्चितीर्वा
लौ विनिहत्य महाचक्रं ॥ २१ ॥ प्रमद्य चरथः श्रेष्ठान्युधिष्ठिरमपीडयत् ॥ विवस्त्रा युधदेहासूतकृत्वा
शत्रून् सहस्रशः ॥ २२ ॥ युक्तास्वर्गयशोभ्यांचसेभ्यो सुदमुदावधत् ॥ एवं मारिषसंग्रामो नरवाजिग
जसयः ॥ कुरूणां संजयानांच देवासुरसमो भवत् ॥ २३ ॥

॥ १२५ ॥

इति श्री कर्णपर्वणिटी० अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ यत्तत्तज्जमेत्यपदकरोत्तसमाचक्ष्वेत्यन्वयः ॥

इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ अत राष्ट्र उवाच ॥ १ ॥ यत्र त्वदिदं पपा
थानां सेनां कुर्वन् जनस्य यः ॥ कर्णो राजानमभ्यर्च्य तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ १ ॥ केच प्रवीराः पार्थानां युधि
ष्ठिकर्णमवारयन् ॥ कांश्च प्रमथ्याधिरथिर्धुधिष्ठिरमपीडयत् ॥ २ ॥ संजय उवाच ॥ धृष्टद्युम्नमुखान् पा
थान् दृष्ट्वा कर्णो व्यवस्थितान् ॥ समभ्यधावचरितः पांचालां छत्रुकर्षिणः ॥ ३ ॥ तं तूर्णमभिधावंतं पांचा
लजितकाशिनं ॥ प्रत्युद्युर्मदात्मानं हंसा इव महार्णवं ॥ ४ ॥ ततः शंखसहस्राणां निस्वनोत्तदयंग
मः ॥ प्रादुरासीदुभयतो मेरीशश्च ह्यदारुणः ॥ ५ ॥ नानाबाणानि पाताश्च द्विपाश्वरथिनिस्वनः ॥ सिं
हनादश्च वीराणामभवदारुणस्तदा ॥ ६ ॥ साद्रिदुमार्णवाभूमिः सवातांबुदमंबरं ॥ सार्कंडग्रहतक्ष
त्राद्यैश्च व्यक्तं विधुरिता ॥ ७ ॥ इति भूतानि तं शब्दं मे निरेते च विव्यधुः ॥ यानि चाप्यत्यसत्त्वानि प्रायस्ता
नि श्रुतानि च ॥ टी ॥ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ टी ॥

॥ कर्णोन्दी ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

॥ १२६ ॥

अथ कर्णोन्दी शंक्रुद्धरी प्रमत्तमुदीरयन् । जघान पांडवी सेनां मासुरीं मघवानि च । १० स पांडव व
लं कर्णः प्रविश्या विसृजं चरान् । प्रभद्रकाणां प्रवरान् हनन् सप्तसप्ततिं । १० ततः सुपुंखे निर्गिते
रथश्रेष्ठोरथेषुभिः । अवधीत्सं च विंशत्या पांचालाः पंचविंशति । ११ सुवर्णपुंखेर्नारचैः परकायविदा
रणैः चेदिकानवधीद्वीरः शतशोथसहस्रशः । १२ तं तथा समरे कर्मकुर्वाणमतिमानुषं । परिवव्रुर्म
हाराज पांचालानां रथव्रजाः । १३ ततः संधाय दिशि खान् पंचभारतडुः सहान् । पांचालानवधीत्सं च
कर्णो वैकर्त्तनो वृषः । १४ भानुदेवं चित्रसेनं सेनाविंडुं च भारत । तपनंश्चरसेनं च पांचालान् हनन्
लो । १५ पंचालेषु च श्वरेषु वध्यमानेषु सायकैः । हाहाकारो महानासीत् पांचालानां महाहवे । १६ परि
वव्रुर्महाराज पांचालानां रथादश पुनरेव चतान् कर्णो जिघानाशु पतन्निभिः । १७ चक्ररक्षौ तु कर्णस्य पु
त्रौ मारिषडुर्जयो । सुषेणः सत्यसेनश्च त्वा प्राणानयुध्यतां । १८

॥ १२६ ॥

१९ ॥ २० ॥ २१ ॥ विर्मदंतं विमृदंतं ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

पृष्ठगोमां तु कर्णस्य ज्येष्ठपुत्रो महारथः । वृषसेनः स्वयं कर्णं पृष्ठतः पर्यपात्यत । १९ धृष्टद्युम्नसात्यकिश्च
द्रौपदेयावृकोदरः । जनमेजयः शिखंडी च प्रवीराश्च प्रभद्रकाः । २० चेदिकैके यपांचालाय मोमात्पाश्व
दंशिताः । समस्यधावशधेयं जिघांसंतः प्रहारिणः । २१ न एनं विविधैः शस्त्रैः शरधारिभिरेव च । अ
भ्यवर्षन् विर्मदंतं प्रावृषीवां बुहगिरिं । २२ पितरं तु परीक्षंतः कर्णपुत्राः प्रहारिणः । त्वदीयाश्चापरे
राजन्वीरा वीरानवारयन् । २३ सुषेणो भीमसेनश्च छित्वा भस्त्रेण कार्मुकं । नाराचैः सप्तभिर्विधातुं दिभी मंन
नादह । २४ अथान्यदनु रादाय सुदृढं भीमचक्रमः । संज्यवृकोदरः कृत्वा सुषेणस्या छिनद्भुः । २५ वि
व्याध चैनं दशभिः क्रुद्धो तस्य निवेषुभिः । कर्णो च तूष्णीं विव्याध त्रिसप्तत्या त्रिंशैः शरैः । २६ भानुसेनं च
दशभिः साश्वसूता युधध्वजे । पश्यतां सुदृढं मध्ये कर्णपुत्रमपातयत् । २७

॥ २६ ॥ २७ ॥

॥ कर्णोटी ० ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

॥ १२७ ॥

क्षुरप्रगुन्तनस्य शिरश्चंद्रनिभाननं । शुभदर्शनमेवासीन्नालभ्यमिवांबुज ॥ २८ ॥ हत्वा कर्णं कृतं भीमस्तावका
न्युतराद्वयत् । कृपहार्दिकयोः श्रित्वा चापोता वय्यथाद्वयत् ॥ २९ ॥ उः शासनं त्रिभिर्विधाशकुनिषडिरायसेः
उत्कृकंचयत् त्रिचकारविरथाबुभौ ॥ ३० ॥ सुषेणं चहतो सीति बुधनादत्तसायकं । तमस्य कर्णं श्रित्वा दत्तमिति
श्रेयमताडयत् ॥ ३१ ॥ अथान्यपरिजग्राह सुषेणं सुतेजनं । सुषेणाया सज्जीमस्तमप्यस्याभिनद्वेषः ॥ ३२ ॥ पुनः
कर्णं त्रिसप्तत्या भीमसेन मथेषुभिः । पुत्रं परीक्षन् विद्याधरं क्रूरं क्रूरजिघांसया ॥ ३३ ॥ सुषेणं कृतधनुर्गृह्य भारसा
धनमुत्तमं ॥ नकुलं पंचमिर्वाणोर्बाहोरुरसि चार्ययत् ॥ ३४ ॥ नकुलस्तं तु विंशत्या विध्या भारसहैर्द्वैः ॥ ननादबल
वान्नादं कर्णं सप्तमादधत् ॥ ३५ ॥ तं सुषेणो महाराज विध्यादशमि रथुगे ॥ श्रीघ्नं सुषेणं महारथः ॥ ३६ ॥ अ
थान्यद्वनुरादाय नकुलः क्रोधमूर्च्छितः । सुषेणं नवमिर्वाणोर्वा रयामास संयुगे ॥ ३७ ॥ स तु वाणोर्दिशो राजन्नाच्छाद्य
परवीरह ॥ आजघ्ने सारथिं चास्य सुषेणं चततस्त्रिभिः ॥ ३८ ॥

विठ्ठलच
उः
॥ १२७ ॥

३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

विठ्ठलस्य सुदंढं धनुर्भक्षेत्रिभिस्त्रिधा ॥ अथान्यद्वनुरादाय सुषेणः क्रोधमूर्च्छितः ॥ ३९ ॥ आविध्यन् नकुलं व
ष्ट्या सह देवं च सत्यमि ॥ तद्युद्धं सुमहत् घोरमासीद्देवासुरोपमं ॥ ४० ॥ निघ्नतां सायकैस्तूष्णीमन्योन्यस्य वधं प्र
ति । सात्यकिवृषसेनस्य स्रुतं हत्वा त्रिभिः शरैः ॥ ४१ ॥ धनुश्छिद्येदमस्त्रेण जघानाश्वं श्वसप्तभिः । ध्वजमेके
षु लोन्मथ्य त्रिभिस्तं हृत्ताडयत् ॥ ४२ ॥ अथावसन्तः सरथे मुहूर्तात्पुनरुत्थितः । सरणे पुयुधानेन विस्तृता
श्वरथध्वजः ॥ ४३ ॥ कृतोजिघांसुः शैनेयखड्गचर्मधृगभ्ययात् । तस्य चाश्ववतः श्रीघ्नं वृषसेनस्य सात्यकिः
४४ ॥ वाराहकर्णोर्दिशमिरविध्यदसि चर्मणि ॥ उः शासनं कृतं हृत्वा विरथं व्यायुधं कृतं ॥ ४५ ॥ आरोप्य स्व
रथं तूष्णीमयोवाहरणातुरं । अथान्यं रथमास्थाय वृषसेनो महारथः ॥ ४६ ॥ द्रौपदेयां त्रिसप्तत्या युयुधानं
घपंचभिः ॥ भीमसेनं चतुः पस्या सह देवं च पंचभिः ॥ ४७ ॥ नकुलं विंशता बाणैः शतानीकं च पंचभिः । शि
खंडिनं च दशभिर्धर्मराजं शतेन च ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

॥ १२८ ॥

एतां श्रान्यां श्रराजेंद्र प्रवीरा न जयगृहिनः । अभ्यर्चयन्महेष्वासः कर्णपुत्रां विशांपते ॥ ४९ ॥ कर्णस्य युधि दुर्ध
र्षस्ततः पृष्ठमपालयन् । दुःशासनं च शैने यो न वेन वमिरायसे ॥ ५० ॥ विस्मृताश्च रथं कृत्वा ललाटे त्रिभिरा
र्ययत् । सत्त्वन्तरथमाभ्याय विधिवत्कल्पिनं पुनः ॥ ५१ ॥ पुपुधैः पांडुभिः सार्द्धं कर्णस्याप्याययन्बलं ॥ ५२ ॥ यु
धस्ततः कर्णमविध्य दृशभिः शरैः ॥ ५३ ॥ द्रौपदेयास्त्रिसप्तत्या युयुधानस्तसमभिः ॥ ५४ ॥ भीमसेनश्चतुःपक्षा
सहदेवश्च सप्तभिः ॥ ५५ ॥ नकुलश्चिशताबाणैः शतानीकस्तसमभिः ॥ ५६ ॥ शिखंडिश्च शनिर्वीरो धर्मराजः श
नेन ते ॥ ५७ ॥ वैचाने च राजेंद्र प्रवीरा जयगृहिनः । अभ्यर्चयन्महेष्वासं स्मृतपुत्रं महावधे ॥ ५८ ॥ तान् स्तुतयु
त्रो विशिखैर्दृशभिर्दृशभिः शरैः ॥ ५९ ॥ रथे चारुचरन्वीरः प्रत्यविध्य दरिंदमः ॥ ६० ॥ तत्रास्त्रैर्धर्मकर्णवीर्यं लाघ
वं च महात्मनः । अपश्यत् महाभाग तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ६१ ॥ न ह्याददोन ददशुः संदधानं च सायकान् ॥ वि
मुचंतं च संरंभादपश्यत् हतानरीन् ॥ ६२ ॥

॥ ५९ ॥ ५८ ॥

॥ १२८ ॥

५९ ॥ ६० ॥ विवरं जंतरं ददुः प्रसृता इत्यर्थः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० एकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९

द्योर्वियद्दृष्टिश्चैव प्रपूर्णनिशितैः शरैः । अरुणाभ्रावृताकारं तस्मिन्नेव भौवियत् ॥ ५९ ॥ नृत्पन्निवहिराधे
यश्चापहस्तः प्रतापवान् । येर्विद्वः प्रत्यविध्यन्तानेकैकं त्रिगुणैः शरैः ॥ ६० ॥ शतैश्च दृशभिश्चैतान् पुनर्विध्या
ननाद च । साश्च स्मृतरथा लुंन्नात तस्ते विवरं ददुः ॥ ६१ ॥ तान् प्रमथ्य महेष्वासान् राधेयः शरवृष्टिभिः । गजा
नीकमसं बाधं प्राविशच्छत्रुकरानः ॥ ६२ ॥ सरथांश्चिशतं हत्वा चेदीनामनिवर्त्तिनां । राधेयो निशितैर्बाणै
स्ततोऽप्यर्धयुधिष्ठिरं ॥ ६३ ॥ ततस्ते पांडवा राजं छिखंडी च ससात्यकिः । राधेयात्परिरक्षंतो राजानं पर्यवारय
न् ॥ ६४ ॥ तथैव तावकाः सर्वे कर्णं दुर्वारणं रणे । यन्ताः श्रममहेष्वासा पर्यरक्षंत सर्वशः ॥ ६५ ॥ नानावादिभ
द्योषाश्च प्रादुरासन् विशांपते ॥ सिंहनादश्च संजज्ञे श्रुणा मभिर्गर्जता ॥ ६६ ॥ ततः पुनः समाजमु रभीताः कुरु
पांडवाः । युधिष्ठिरमुखाः पार्थाः स्मृतपुत्रमुखा वयं ॥ ६७ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि एकपंचाशत्त
मोऽध्यायः ॥ ४९ ॥

॥ कर्णोटी ॥ विहायी ॥ १२ ॥ ३४ ॥ ५६ ॥ ७८ ॥ ९१० ॥

॥ १२९ ॥

संजय उवाच ॥ विहार्यकर्णस्तांसेनां युधिष्ठिरमथाद्रवत् ॥ रथहस्त्यश्चपत्रीनां सहस्रैः परिवारितः ॥ १ ॥ नाना युध
सहस्राणि परिताम्यरिभिर्वृषः ॥ छित्वा बाणशतैरुग्रैस्तान विधूव संप्रमात् ॥ २ ॥ न च कर्त्तृशिरां स्पेषां बाहुन
रुंश्च मुततः ॥ ते हतावसुधां पेतु र्मग्राश्चान्ये विडुदुवुः ॥ ३ ॥ इविडास्तनिषादास्तपुनः सात्यकिचोदिताः
अभ्यद्रव जिघांसतः पत्तयः कर्णमाहवे ॥ ४ ॥ ते विबाहु शिरस्त्राणाः प्रहताः कर्णसायकैः ॥ पेतुः पृथिव्यां सु
गप छिन्नं शालवनं यथा ॥ ५ ॥ एवं योधशतान्याजो सहस्राण्यपुतामि च ॥ हतानीयुर्महीदेहैर्धैरासाधूरयन्ति
शः ॥ ६ ॥ अथ वै कर्त्तनं कर्णरणे कुट्टमिवांतकं ॥ रुरुधुः पांडुपांचाला व्याधिं मंत्रोषधैरिव ॥ ७ ॥ सतान्मृद्या
भ्यपतत्युनरेव युष्टिरं ॥ मंत्रोषधिक्रियातीतो व्याधिरत्युल्लेख्यथा ॥ ८ ॥ सरजगृद्धिभीरुद्वः पांडुपांचालकैक
येः ॥ नाशकान्तानतिक्लान्तुं मृत्युं ब्रह्मविदो यथा ॥ ९ ॥ ततो युधिष्ठिरः कर्णमद्रस्थं निवारितं ॥ अब्रवीत्पर
वीरघ्नैरुक्तलोचनः ॥ १० ॥
क्रोधसं

॥ १२९ ॥

११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

कर्णकर्णवृथा दृष्टेन पुत्रवचः शृणु ॥ सदास्यर्धसि संग्रामे फाल्गुने नतरस्विना ॥ ११ ॥ तथा स्मान्वाधसे नित्यं धा
र्त्तशस्त्रमते स्थितः ॥ यद्वलं यच्च न वीर्यं प्रद्वेषो यस्तु पांडुषु ॥ १२ ॥ तस्मै सर्वदर्शय स्वाघपौरुषं महीदास्थितः ॥ यु
द्धश्रद्धां च ते दद्यादं विनेष्यामि महाहवे ॥ १३ ॥ एवमुक्त्वा महाराज कर्णं पांडुसुतस्तदा ॥ सुवर्णपुंखैर्दृशति विमा
धाय स्मयैः शरैः ॥ १४ ॥ तं स्तुतपुत्रो दशनिः प्रत्यविध्दरिंदमः ॥ वत्सदंतैर्महेष्वासः प्रहसन्निवभारत ॥ १५ ॥
सो वज्ञायतु निर्विद्वः स्तुतपुत्रेण मारिषः ॥ प्रजज्वालततः क्रोधाद्द्विवेषवद्भुताशनः ॥ १६ ॥ नतो विस्फार्य सुमहान्
पदेमपरिहृतं ॥ समाधत्तशितं बाणं गिरीणामपिदारुणं ॥ १७ ॥ ततः पूरणीयतोत्कृष्टं ममदंडनिभं शरं ॥ मु
मोचत्वरितो राजा स्तुतपुत्रजिघांसया ॥ १८ ॥ सुतवेगवतामुक्तो बाणो वज्राशनिस्वनः ॥ विवेश हिसा कर्णं स
येणार्धमहारथं ॥ १९ ॥ स तु तेन प्रहारेण पीडितः प्रमुमोह वै ॥ स्वस्तगात्रो महाबाहु र्धनुस्सज्जस्य दने ॥ २० ॥

॥ १९ ॥ २० ॥

॥ कर्णोटी ॥ ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

॥ २३० ॥

ततोहाहाकृतं सैन्यं धार्तराष्ट्रबलं महत् ॥ विवर्णमुखभयिष्ठं कर्णं दृष्ट्वा तथागतं ॥ २१ ॥ सिंहनादश्च संजज्ञे स्वेलाः
किल किलास्तथा ॥ पांडवानां महाराज दृष्ट्वा राक्षः पराक्रमं ॥ २२ ॥ पतिभ्यः पुरोधेभ्यः संज्ञानातिचिरादिव ॥ दध्ने रा
जविनाशाय नमः क्रूरपराक्रमः ॥ २३ ॥ सहेमविकृतं चापं विस्फार्य विजयं महत् ॥ अवाकिरदमेयात्मा पांडु
वं निशितैः शरैः ॥ २४ ॥ ततः क्षुराभ्यां पांचाल्यो चक्र रक्षो महात्मनः ॥ जघान चंद्रराजं च दंडधारं च संयुगे ॥ २५ ॥
तावुभौ धर्मराजस्य प्रवीरौ परियार्च्यतः ॥ रथाभ्यां सेवका शेतैश्चंद्रस्यैव पुनर्वसु ॥ २६ ॥ युधिष्ठिरः पुनः क
र्णमविध्य त्रिंशता शरैः ॥ सुषेणस्य सेनं च त्रिभिस्त्रिभिरनाडयत् ॥ २७ ॥ शत्यं न वत्सा विद्याधरि सप्तत्या च
सूतजं ॥ तांस्तस्य गोतान् विद्याधरिभिस्त्रिभिरजिह्वगेः ॥ २८ ॥ ततः प्रहसाधिरयिर्विधुन्वातः सकाशुर्कः ॥ मि
त्राभ्येन राजानं विधापयान दत्तदा ॥ २९ ॥ ततः प्रवीरा पांडूनामभ्यधावन्तमर्षिताः ॥ युधिष्ठिरं परीक्षतः ॥ २३० ॥
कर्णमभ्यर्चयं हरेः ॥ ३० ॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

३१ ॥ ३२ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

सात्यकिश्चेकितानश्च युयुक्तः पांडु एव च ॥ धृष्टद्युम्नः शिखंडी च द्रौपदेयाः सभद्रकाः ॥ ३१ ॥ यमोचसीमसेनश्च शिशु
पालस्य चाल्मजः ॥ काहृषामस्य शेषाश्चैकैकयाः काशिकोशलाः ॥ ३२ ॥ एते च त्वरिता वीरा वसुषेणमनाडयन् ॥ जनमेज
यश्च पांचाल्यः कर्णविद्याधरायकैः ॥ ३४ ॥ वाराहकर्णनाराचैर्नालीकैर्निशितैः शरैः ॥ वसुरैर्देतैर्विपाठैश्च क्षुरपै
श्चटकासुरैवे ॥ ३४ ॥ नानाप्रहरणैश्चोभैरथ हस्त्यश्वादिभिः ॥ सर्वतोभ्यद्रवत् कर्णपरिवार्यति घांसया ॥ ३५ ॥ स
पांडवानां प्रवरैः सर्वतः समप्तिद्रुतः ॥ उदीरयन् ब्राह्मणं स्मृशरैरापूरयन्दिशः ॥ ततः शरमहाज्वालो वीर्यपाक
र्णपावकः ॥ निर्दहन् पांडववनं वीरः पर्यचरद्रणे ॥ ३७ ॥ संसधाय महास्त्राणि महेष्वासो महामनाः ॥ प्रहस्य पु
रुषेन्द्रस्य शरैश्चिच्छेदकार्मुकं ॥ ३८ ॥ ततः संधाय नवतिं विनिमेषान्नतपर्वणां ॥ विभेदेकचचं राक्षोरणो कर्ण
शतैः शरैः ॥ ३९ ॥ नद्धर्महेमविकृतं रत्नचित्रं भैवोपतत् ॥ सविह्वलं सवितुः श्विष्टं वाहेतं तं यथा ॥ ४० ॥

॥ ३९ ॥ ४० ॥

कर्णटी० ७१ ७२ ७३ ७४ ॥

॥१३१॥

तदंगात्पुरुषेन्द्रस्य भ्रष्टं वर्म व्यरोचत ॥ रहैरलंकृतं चित्रैर्वर्णैर्निशियथानभः ॥ ७१ ॥ छिन्नवर्माश
रेः पार्थैरुधिरैरसमुक्षितः ॥ ततः सर्वायसी शत्रिं चिसेपाधिरधिं वति ॥ तां ज्वलन्तीमिवाकाशेशरेः श्विच्छेदसमभिः
माछिन्ताभूमिमगमन्महेष्वासस्य सायकैः ॥ ७३ ॥ ततोवाहोर्ललाटे च तद्दिचैव युधिष्ठिरः ॥ चतुर्भिस्तोमैरेः क
र्णताडयित्वानदन्मुहः ॥ ७४ ॥ उद्भिन्नरुधिरः कर्णः क्रुद्धः सयद्वश्रसन् ॥ ध्वजं चिच्छेद भस्त्रेन त्रिभिर्विव्याध पां
डवं ॥ ७५ ॥ इषुधी चास्य चिच्छेद रथे च तिलशो छिनत् ॥ कालवास्तये पार्थे दंतवर्णवहन् हयाः ॥ ७६ ॥ ते युक्तां
रथमास्थाय प्रायाद्राजा पराङ्मुखः ॥ एवं पार्थो भ्युपाया संनिहतः पार्थिसारथिः ॥ ७७ ॥ अश्वान्कुवन्ममुखतः ॥
स्थातुं कर्णस्य दुर्मताः ॥ अमिदुत्पत्तुराधेयः पांडुपुत्रं युधिष्ठिरं ॥ ७८ ॥ वज्रह्वांकुशैर्मसैर्ध्वजकर्मांबुजा
दिभिः ॥ लक्ष्मणैरुपपन्नेन पाणिना पांडुनंदनं ॥ ७९ ॥ पवित्री कर्तुमात्मानं संक्षेपं स्पृश पाणिना ॥ ग्रहीतुमिच्छ
सबलाकुंतीवाक्यं च सोस्मरन् ॥ ८० ॥ तं शल्यः प्राह माकर्ण गृहीथाः पार्थिवोत्तं ॥ गृहीतमात्रो हत्वा त्वां मा करि
ष्यति स स्मयात् ॥ ८१ ॥

॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥

॥१३१॥

५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

अब्रवीत्प्रवीहसवृ - जनकुसयन्निव पांडवं ॥ कथं नाम कुले जातः क्षत्रधर्मे व्यवस्थित
ः ॥ ५२ ॥ अजह्यान्समं रसीतः प्राणमक्षमहाहवे गनपवानक्षत्रधर्मे षु कुशलो हेति मे मतिः ॥ ५३ ॥ ब्राह्मे बले भ
वान्युक्तः स्वाध्याये यद्गुणकर्मणि ॥ मास्मयुध्यस्व कौतेय मास्व मा सदः ॥ ५४ ॥ मां चैतान प्रियं ब्रूहि मां वै ब्रज महार
णं ॥ एवमुक्त्वा ततः पार्थं विस्मज्य च महाबलः ॥ ५५ ॥ न्यहनसांडवी सेनां वज्रहस्त इवासुरीं ॥ ततोपायादुत्तराजनीडं वि
वनरेश्वरः ॥ ५६ ॥ अथापयातं राजानं मत्त्वान्वीयुस्तमच्युतं ॥ चेदि पांडव पाणं चालाः सात्यकिश्च महारथः ॥ ५७
द्रौपदेयाश्च याश्रमाद्रौ पुष्टौ त्रौ च पांडवौ ॥ ततो युधिष्ठिरा नीकं दृष्ट्वा कर्णः पराङ्मुखः ॥ ५८ ॥ कुरुभिः सहितो वी
रः प्रवृष्टः पृष्टतो न्यगात् ॥ मेरीशं खट्वदं गानां कार्मुकाणां च निस्वनः ॥ ५९ ॥ बभूव धार्तराष्ट्राणां सिंह नारद च
स्तथा ॥ युधिष्ठिरस्तकौरव्यरथमारुघसत्वरं ॥ ६० ॥ श्रुतकीर्त्तिर्महाराजदष्टवान्कर्णविक्रमं ॥ कल्पमानं बलं
दृष्ट्वा धर्मराजो युधिष्ठिरः ॥ ६१ ॥ स्वानोधानब्रवीत्कुट्टो निघ्नते नाशकिमासत ॥ ततो राजा मनुज्ञाताः पांडवानां
महारथाः ॥ ६२ ॥

॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

क० टी०

॥ १३२ ॥

६३/६४/६५/६६/६७/६८/६९/७०

भीमसेनमुखाः सर्वेषु त्रैलोक्येषु पादवन् । अभवन्मुलः शब्दो यो धानां तत्र सारत ॥ ६३ ॥ रथहस्त्यश्च पत्नीनां
शस्त्रीणां च ततस्ततः ॥ उत्तिष्ठत प्रहरत प्रेता सियतं तेति च ॥ ६४ ॥ इति बुवाणा ह्यन्योन्यं जघुर्यो धामहारणे । अत्र
छाये वतत्रासी छरच्छिभिरं वरे ॥ ६५ ॥ समावृते नरवरे निर्झादिरितरेतरं ॥ विपता कध्वजह्वरा व्यसृता युधारेण
र्द्ध ॥ यंगंगा वयवाः येतुः क्षितौ स्त्रीणाः क्षितीश्वराः ॥ प्रवणा दिवशैलानां शिखराणि द्विपोत्तमाः ॥ ६६ ॥ मारोहानि
हताः येतुर्वज्रमिन्नाद्वा द्रव्यः ॥ छिन्नभिन्नविपर्यस्तैर्वर्मालंकारभूषणैः ॥ ६७ ॥ सारोहा स्तरगाः येतुर्हतः वीराः
सहस्रशः ॥ विप्रविद्धा युधाश्चैव विरथाश्चरयेर्हताः ॥ ६८ ॥ प्रतिवीरैश्च संमर्द्धे पत्ति संघाः सहस्रशः ॥ विशाला
यतताम्नास्तैः पद्मेन्दुसहजाननैः ॥ ७० ॥ शिरोभिर्युद्धशैलानां सवनेः संवतामही ॥ यथा सुवितथा व्योम्निनिः स्व
नं शुश्रु बुर्जनाः ॥ ७१ ॥ विमानैरप्सरः संघैर्गीतवादित्रनिः स्वनैः ॥ हतान्निमुखान् वीरावीरैः शतसहस्रशः
॥ ७२ ॥ आरोप्यारोप्य गच्छन्ति विमानेषु रोगणा ॥ तत्तद्व्यामहदाश्चर्यं प्रत्यक्षं स्वर्गलिप्सया ॥ ७३ ॥ प्रहृष्टमनसः
श्वराः क्षिप्रं जघुः परस्परं ॥ रथिनोरथिभिः सार्द्धं चित्रं युयुधुरा हवे ॥ ७४ ॥

॥ ७०/७१/७२/७३/७४ ॥

॥ १३२ ॥

७५/७६/७७/७८/७९

पन्नयः पत्तिभिर्नागाः सह नागैर्हयैर्हयाः ॥ एवं प्रवृत्ते संग्रामे गजवाजिनरक्षये ॥ ७५ ॥ सैन्ये नरजसावृत्ते
स्वस्वाजघुः परे परान् कचा कचियुद्धमासीद्वतादतिनखानखि ॥ ७६ ॥ मुष्टियुद्धं नियुद्धं च देहपाप्मा सुतशतं । त
थावर्त्ततिसंग्रामे गजवाजिनरक्षये ॥ ७७ ॥ नराश्वनागदेहेभ्यः घसृता लोहितायुगाः ॥ गजाश्वनरदेहान्सायु
वाहपतिता न्वहन् ॥ ७८ ॥ नराश्वगजसंवादे नराश्वगजसादिनां । लोहितो दामहा घोरा मांसशोणितकर्द्धमा
७९ ॥ नराश्वगजदेहानां वहैतीभीरुभीषणा ॥ तस्याः पारमपारं च व्रजंति विजयेष्विणः ॥ ८० ॥ गाधेन चास
वंतश्च निमज्जोन्मज्ज्यचापरे ॥ ते तु लोहितदिग्धांगारक्तवर्मा युधां वराः ॥ ८१ ॥ सस्रुः तस्यापुष्पास्पां मस्रु
श्च सरतर्षभ ॥ रथान्श्वान्तरानागान् युधाभरणानि च ॥ ८२ ॥ वसना न्यथ वर्माणि वध्यमानान् हतानपि ॥
भूमिखंद्यादिशश्चैव प्रायः पश्यामलोहितां ॥ ८३ ॥ लोहितस्य तु गंधेन स्पर्शेन च रसेन च । रूपेण चातिरिक्तेन श
ब्देन च विसर्प्यता ॥ ८४ ॥ विषादः सुमहानासीत् प्रायः सैन्यस्य सारत ॥ तनुविप्रहतं सैन्यं भीमसेनमुखास्तदा
८५ ॥ भूयः समावृन्नीराः सात्यकिप्रमुखास्तदा ॥ तेषामापततां वेगमविषह्यं महात्मनां ॥ ८६ ॥

॥ ८०/८१/८२/८३/८४/८५/८६ ॥

॥ कर्णोटी ॥
॥ १३३ ॥

८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ॥ इति श्री नैलकंठीये भारतमावदीये कर्णपर्वणि टी ॥ पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ तानि सि ॥ १३४ ॥
पुत्राणां ते महासैन्यमासीद्राज्यराज्यं ॥ तत्प्रकीर्णं रथाश्वे संनरवाजि समाकुलं ॥ ८७ ॥ विध्वस्तचर्मकवचं प्रवि
धायुधकार्मुकं ॥ व्यद्रवत्तावकं सैन्यं लोडमानं समंततः ॥ ८८ ॥ सिंहार्द्धितमिवारण्येण यथा गजकुलंतया ॥ ८९ ॥ इ
ति श्री महाभारते कर्णपर्वणि पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ संजय उवाच ॥ ॥ तानि सिद्रवतो दृष्ट्वा पांडवास्तावकं
बलं ॥ दुर्योधनो महाराज वारयामास सर्वशः ॥ १ ॥ योधांश्च स्वबलं चैव समं तादृशतर्षन ॥ क्रोशतस्तव पुत्रस्य
न स्म राजन्मवर्तत ॥ २ ॥ ततः पक्षं प्रयक्ष्य शकुनिश्चापिसौबलः ॥ तदा स शस्त्राः कुरवोऽसीममभ्यद्रवन्नरो
३ ॥ कर्णोऽपि दृष्ट्वा द्रवतो धार्तराष्ट्रनाराजकान् ॥ मदराजमुवाचे दंयाहि भीमरथं प्रति ॥ ४ ॥ एवमुक्त्वा कर्णेन श
ल्यो मद्राधिपस्तदा ॥ रुंसवर्णं नृपान्मन्त्रेषु दृष्ट्वा कोदरः ॥ ५ ॥ तेऽपेरिता महाराज शल्येनाहवशोऽपि ना
भीमसेनरथं प्राप्य समसज्जंत वाजिनः ॥ ६ ॥ दृष्ट्वा कर्णं समायांतं भीमः क्रोधसमन्वितः ॥ मतिं चैकैविना
शाय कर्णस्य मरतर्षमः ॥ ७ ॥ सोऽब्रवीत्सात्यकिं वीरं धृष्टद्युम्नं च पार्षतं ॥ दूर्यं रक्षत राजानं धर्मात्मानं युधिष्ठि
रि ॥ ८ ॥

॥ ५० ॥ ६७ ॥ ८८ ॥

॥ १३३ ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

संसयान्महतो मुक्तं कथंचित्प्रेक्षतो मम ॥ अग्रतो मे कृतो राजा छिन्नसर्वपरिहृतः ॥ ९ ॥ दुर्योधनस्य वीर्यं राधेये
न दुरात्मना ॥ अंतमद्यगमिष्यामि तस्य दुःखस्य पार्षत ॥ १० ॥ हंता स्मर्युरणो कर्णं स वामो निहनिष्यति ॥ संग्रामेण
सुघोरेण सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ ११ ॥ राजानमघैर्वैतां न्यासभूतं ददामि वै ॥ तस्य संरक्षणं सर्वेयत ध्वं विगतज्वराः ॥ १२ ॥
एवमुक्त्वा महाबाहुः प्रायादाधि रथिं प्रति ॥ सिंहनादेन महता सर्वाः सन्नादयन्निशः ॥ १३ ॥ दृष्ट्वा त्वरितमायांतं भीमं
मुह्यन्मिनंदिनं ॥ सूनपुत्रो मथोवाच मद्राणां भीमश्वरो विभुः ॥ १४ ॥ शल्य उवाच ॥ पश्य कर्ण महाबाहुं संक्रुद्धं पांडु
नेदनः ॥ दीर्घकालाजितक्रोधं मौक्तुकामं त्वयि क्रवं ॥ १५ ॥ इंदुशं ना स्वरूपं मे दृष्ट्वा पूर्वकदाचन ॥ अभिमन्यो हते
कर्णराक्षसचघटोत्कचे ॥ १६ ॥ त्रैलोक्यस्य समस्तस्य शक्रः क्रुद्धो निवारणे ॥ विमर्त्ति सदृशं रूपं युगांतामि सम
प्रभं ॥ १७ ॥ ॥ संजय उवाच ॥ ॥ इति ब्रुवति राधेयं मद्राणामीश्वरे नृप ॥ अभ्यवर्तत वै कर्णं क्रोधहीनो दृष्ट्वा कोदरः
१८ ॥ अथागतं तु संप्रेक्षा भीमं पुह्यमिनंदिनं ॥ अब्रवीद्ब्रुवन् शल्यं राधेयः प्रहसन्निव ॥ १९ ॥ यदुक्तं वचनं मेऽहं
यामद्रजनेश्वरः ॥ भीमसेनं प्रति विमोतस्तस्य नात्र संशयः ॥ २० ॥ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

॥कर्ण० टी०॥

॥१३४॥

२१॥२२॥२३॥ किं करोयतदंडेन करेणो घनदंडो मृत्युस्तेन समः किमिति किं शब्द उपमार्थे ॥२४॥२५॥२६॥

एष शूरश्च वीरश्च क्रोधनश्च हृकोदरः ॥ निरपेक्षः शरीरे च प्राणतश्च बलाधिकः ॥२१॥ अज्ञानवासं वसता विराट्
नगरे तदा ॥ द्रौपद्याः प्रियकामेन केवलं वाङ्मसं श्रयात् ॥२२॥ गूढभावं समाश्रित्य कीचकः सगणो हतः ॥ सोऽयं संग्राम
शिरसि संनद्धः क्रोधमूर्छितः ॥२३॥ किं करोयतदंडेन मृत्युनापि ब्रजेद्रणं ॥ चिरकालाभिलषितो ममायंतु मनोरथः ॥२४॥
अर्जुनं समरे हत्वा मां बाह्याद्वनं जयः ॥ समेकदा चिदद्येव मवेद्भीमसमागमात् ॥२५॥ निहते भीमसेने वायदिवा वि
रथी कृते ॥ अमियास्पतिमां पार्थस्त्वेमाधुमविष्यति ॥२६॥ अत्रयन्मन्यसे प्राप्तं तद्धीघ्नं संप्रधारय ॥ एतच्छुत्वानुव
चनं राधेयस्यामितौजसः ॥२७॥ उवाच वचनं शल्यः सूतपुत्रं तथागतं ॥ अमियाहि महाबाहो भीमसेनं महाबलं ॥
२८॥ निरस्य भीमसेनं तु ततः प्राप्य सिंहालुनं ॥ यस्ते कामोभिलषितश्चिरात्प्रभृतिद्वरुतः ॥२९॥ सवे संपश्यते क
र्णसत्यमेतद्वीर्यमिति ॥ एवमुक्ते ततः कर्णः शल्यं पुनरभाषत ॥३०॥ हंताहमर्जुनं संख्ये मां बाह्याद्वनं जयः ॥ युद्धे मनः
समाधाय यादियत्र हृकोदरः ॥३१॥ संजय उवाच ॥ ततः प्रायाद्रथानाशु शल्यस्तत्र विशोपते ॥ पद्मसीमो मर्दवा सोऽयं
वयतवाहिनी ॥३२॥

॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥

॥१३४॥

३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥

तनस्युर्यनिनाहश्च मेरीणां च महास्वनः ॥ उदतिष्ठ च राजेंद्र कर्णभीमसमागमं ॥३३॥ भीमसेनोऽथ संक्रुद्धस्तस्य से
न्यंदुरासदं ॥ नाराचैर्विमले स्तीक्ष्णे दिग्भाः प्राद्रावयद्वली ॥३४॥ ससन्निपातस्तमुलोघोररूपो विशोपते ॥ आसी
द्रोद्रो महाराज कर्णपांडवयोर्मध्ये ॥३५॥ ततो मुहुर्नाराजेंद्र एण्डवः कर्णमाद्रवत् ॥ समापतंतं संप्रेक्ष्य कर्णो वै क
र्त्तनो वृषः ॥३६॥ आजघान सुसंक्रुद्धो नाराचैर्नस्तनांतरं ॥ पुनश्चैनममेयात्मा शरवर्षैरवाकिरत् ॥३७॥ सविद्धः
सूतपुत्रेण छादमास पत्रिभिः ॥ विव्याध निशितैः कर्णेन वसिर्नतपर्वभिः ॥३८॥ तस्य कर्णे धनुर्मध्ये द्विधा
चिच्छेद पत्रिभिः ॥ अथैनं छिन्नधन्या नंप्रत्यविध्य कृत्वा तरे ॥३९॥ नाराचैर्न सुतीक्ष्णो न सर्वविराणे दिनी ॥ सो
न्यत्कार्मुकमादाय सूतपुत्रं हृकोदरः ॥४०॥ राजन्मर्मसुमर्मज्ञो विव्याध निशितैः शरैः ॥ ननाद वलवन्नादं कंपयन्नि
वरोदसी ॥४१॥ तकर्णः पंचविंशत्या नाराचैर्न समार्पयत् ॥ मदोक्तदं वने हसन्मुक्ताभिरिव कुंजरं ॥४२॥ ततः साय
कमिन्नांगः पांडवः क्रोधमूर्छितः ॥ संरंभा मर्षताम्नासः सूतपुत्रवधे प्रया ॥४३॥ ३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥

॥कर्ण० टी०॥ ॥४४॥ ४५॥ ४६॥ ४७॥ ४८॥ ४९॥ ॥इति श्रीकर्णपर्वणि टी० एकपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५१॥ सङ्ख्यः ॥१॥ २॥ ३॥ ४॥

॥१३५॥

सकार्मुके महावेगं भारसाधनमुत्तमं ॥ गिरीणामपि सेनारंसाय कंसमयोजयत् ॥ ४४ ॥ विरुष्य बलवद्वापमाकर्णदि
तिमारुतिः ॥ तं मुमोच महेश्वरः क्रुद्धः कर्णजिघांसया ॥ ४५ ॥ सविस्महे बलवता बालो वज्राशनिस्वनः ॥ अ
दायद्रणे कर्णं वज्रवेगो यथाचला ॥ ४६ ॥ समीपं सेनासिहतः सूनपुत्रः कुरुद्वह ॥ निषसादरथो यस्ये विमं
ज्ञः पृतनापतिः ॥ ४७ ॥ ततो मद्राधिपो दृष्ट्वा विसंज्ञं सूननंदनं ॥ अपोवाहरथेन जौ कर्णमाहवशो भिनं ॥
४८ ॥ ततः पराजिते कर्णे धार्तराष्ट्री महाचमूं ॥ व्यद्रावद्भीमसेनो यथेन्द्रो दानवान्पुरा ॥ ४९ ॥ ॥इति श्रीम
हाभारते कर्णपर्वणि एकपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ॥धृतराष्ट्र उवाच॥ सुदुष्करमिदं कर्म कृतं भीमेन संजय
येन कर्णो महाबाहूरथो यस्ये निपातितः ॥ १ ॥ कर्णो ह्येको रणे हंता पांडवान् संजयै सह ॥ इति दुर्योधनः सूनप्रा
ब्रवीन्मां मुकुर्मुकु ॥ २ ॥ पराजितं तुराधेयं दृष्ट्वा भीमेन संयुगे ॥ ततः परं किमकरोत्युत्रो दुर्योधनो मम ॥ ३ ॥ सं
जय उवाच ॥ विमुखं प्रेक्ष्य राधेयं सूनपुत्रं महाहवे ॥ पुत्रस्तव महाराज सोदर्यान्मम भाषत ॥ ४ ॥

॥१३५॥

५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ ॥

श्रीघ्नं गच्छतमद्रं वोराधेयं परिरक्षत ॥ भीमसेनं मया गाधे मज्जंतं व्यसनार्णवे ॥ ५ ॥ ते तुराज्ञा समादिष्टा भीमसेनं जिघां
सवः ॥ अभ्यवर्त्तंत संक्रुद्धाः पतंगाः पावकं यथा ॥ ६ ॥ श्रुतवा दुर्हरः कायो विविक्तर्विकटः समः ॥ निघं गीक वं चीपा
श्रीतथानंदो यनंदको ॥ ७ ॥ दुःप्रधर्मः सुबाहुश्च वातवेगसुवर्चसौ ॥ धनुर्ग्राहो दुर्मदश्च जलसंधः शलः सह ॥ ८ ॥
एते रथैः परिवृत्ता वीर्यवंतो महाबलाः ॥ भीमसेनं समासाद्य समं तात्पर्यं वारयन् ॥ ९ ॥ ते व्यमुंच छरद्वातान् नाना
लिंगान् समंततः ॥ सन्ते रभ्यर्चमानस्तु भीमसेनो महाबलः ॥ १० ॥ तेषामापतंतं सिधं सुतानां ते जनाधिय ॥ रथैः पंचद
शैः सार्धं पंचाशदहनद्रथान् ॥ ११ ॥ विवसोस्ततः क्रुद्धो मध्येनापाहरद्विरः ॥ भीमसेनो महाराज तत्पणतहतं पु
वि ॥ १२ ॥ सकुंडलशिरं श्राणं पूर्णचंद्रोपमं तथा ॥ तं दृष्ट्वा निहतं शूरं भ्रातरः सर्वतः प्रसो ॥ १३ ॥ अभ्यद्रवंत सम
रे भीमं भीमपराक्रमं ॥ ततो पराभ्यां स ह्याभ्यां पुत्रयोस्ते महाहवे ॥ १४ ॥ जहार समरे प्राणान् भीमो भीमपराक्रमः ॥ तो
धरामनुपद्येतां वातरुग्णा विवदुमो ॥ १५ ॥ विकटं सहस्रशोभो देवपुत्रो यमौ नृपतस्तत्स्वरितो भीमः ॥ काथं निन्येयमस्त
यं ॥

॥कर्णटी॥

॥१३६॥

१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

नाराचेन सुतीक्ष्णो न सह तो न्यपतद्भुवि ॥ हाहाकारस्ततस्तीव्रः संवत्स्रवजनेश्वरं ॥१७॥ वध्यमानेषु वीरेषु तव पुत्रे
बुधीन्विषु ॥ तेषां संतुलिते सैन्येषु न भीमो महाबलः ॥१८॥ नंदोपनंदौ समरे प्रेषयद्यमसादनं ॥ ततस्ते प्राद्रवन्भी
ताः पुत्रास्ते विह्वलीकृताः ॥१९॥ भीमसेनं रणे दृष्ट्वा कालांतं प्रमोषमं ॥ पुत्रान् स्तेनिह तान् दृष्ट्वा स्तुतपुत्रः सुदुर्मनाः ॥२०॥
हंसवर्णान् हयान् हयः प्रेषयद्यत्र पांडवः ॥ ते प्रेषिता महाराज मद्राज नवाजिनः ॥२१॥ भीमसेनं रथं पाप्य समसजं
तवे गिनाः ॥ स सन्ध्यातस्तु मुलोघोररूपो विशांपते ॥२२॥ आसीद्गोद्रो महाराज कर्ण पांडवयोर्मध्ये ॥ दृष्ट्वा मम
हाराज तौ समेतौ महारथौ ॥२३॥ आसीद्बुद्धिः कथं युद्धमेतदद्य स विष्पति ॥ ततो भीमो रणश्लाघी छादयामास पत्रि
भिः ॥२४॥ कर्णं रणे महाराज पुत्राणां तव पश्यतां ॥ ततः कर्णो भृशं क्रुद्धो भीमं न वमिशयसैः ॥२५॥ विव्याध प
रमास्त्रज्ञो भव्यैः सन्नतपर्वभिः ॥ आहतः समहाबाहुर्भीमो भीमपराक्रमः ॥२६॥ आकर्ण्यूर्णे विशिखैः कर्णं वि
व्याध समभिः ॥ ततः कर्णो महाराज आशी विषद्वयश्च सन् ॥२७॥ शरवर्षेण महता छादयामास पांडवं ॥ भीमो पितंश
रब्रान्ते श्छादयित्वा महारथं ॥२८॥

॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥

॥१३६॥

२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥ हरींद्रयोः वानरेंद्रयोः वीरिभ्यो वयोरित्यर्थः ॥३५॥

पश्यतां कौरवेयाणां विन नर्द्ध महाबलः ॥ ततः कर्णो भृशं क्रुद्धो दृढमादाय कार्मुकं ॥२९॥ भीमविव्याध दशभिः कंक
यत्रैः शिलात्रितैः ॥ कार्मुकं चास्पृच्छेद भस्मेन निशितं न च ॥३०॥ ततो भीमो महाबाहुर्हेमपटुविभूषितं ॥ परिघं घे
रमादाय मृत्फट्टं दमिवाघरं ॥३१॥ कर्णस्य निधना कांक्षी विक्षेपानि बली न दन् ॥ तमापन्नं तं परिघं वज्राशानि सम
स्वनं ॥३२॥ चिह्नेद बद्धधा कर्णः शिरैराशी विषोयमे ॥३३॥ ततः कार्मुकमादाय भीमं दृढतरं तदा ॥३४॥ छादयामा
स विशिखैः कर्णं पबलाईनः ॥ ततो युद्धमभूद्योरं कर्णो पांडवयोर्मध्ये ॥३५॥ हरींद्रयोरिव मुकुः परस्परवधे वि
णोः ॥ ततः कर्णो महाराज भीमसेनं त्रिभिः शरैः ॥३६॥ आकर्ण्यूर्णं विव्याध दृढमायम्य कार्मुकं ॥ सोतिविहो महेश्वा
सः कर्णो न बलिनां वरैः ॥३७॥ घोरमादन्न विशिखं कर्णकाया विदारणं ॥ तस्यासितानुत्राणां सित्वा कायं च साय
कः ॥३८॥ प्राविशद्बुध्नी राजवल्मीकमिव पन्नगाः ॥ सत्तेनातिप्रहारेण व्यथितो विह्वलनिव ॥३९॥ संचालरथे
कर्णः क्षितिकं पयथाचल ॥ ततः कर्णो महाराज रोषामर्षसमन्वितः ॥४०॥ पांडवं पंचविंशत्या नाराचानां समार्षयत् ॥
आजघ्ने बद्धभिर्बाणैर्ध्वजमेकेषु णाहनत् ॥४०॥

॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥

॥ कर्णी०टी० ॥ ४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥

॥ १३७ ॥

सारथिंचास्यमह्येनप्रेषयामासमृत्यवे ॥ छित्वाचकार्मुकं नृणां पांडवस्याशुपत्रिणा ॥ ४१ ॥ ततोमुद्रुतींद्राजेंद्रनातिक
ब्राह्मसन्निव ॥ विरथंभीमकर्माणीभीमं कर्णश्चकारह ॥ ४२ ॥ विरथोभरतश्चेष्टप्रहसान्ननिजोपमः ॥ गदां गृह्यमहाबा
हुरपतस्संदनोपमान् ॥ ४३ ॥ अवलुप्तचवेगेनतवसेन्यंविशंपते ॥ व्यधमद्दयाभीमः शरन्नेघानिवानिलः ॥ ४४ ॥
नागान्सतशतान्नाजन्तीषादंताम्यहारिणः ॥ व्यधमसहसाभीमः कुंदरूपः परंतपः ॥ ४५ ॥ दंतवंधेषुनेत्रेषुकुंभे
षुचकटेषुच ॥ मर्मस्वपिचमर्मज्ञस्तान्नागानवधीद्वली ॥ ४६ ॥ ततस्तं प्राद्वद्वीताः प्रतीयं प्रहिताः पुनः ॥ महामात्रे
स्तमावबुर्मेघाद्वदिवाकरं ॥ ४७ ॥ तान्ससमशतान्नागान्मारोहान्युधकेतनान् ॥ भूमिहोगदयाजघ्नेवज्रेणेचदवा
चलान् ॥ ४८ ॥ ततः सुबलपुत्रस्यनागानतिबलात्पुनः ॥ पोथयामासकोतेयोद्विपंचाशदरिंदमः ॥ ४९ ॥ तथारक्षश
तंसायंपत्नीश्चशतशोपरान् ॥ न्यहनत्यांडवोयुद्धेतापयंस्तववाहिनी ॥ ५० ॥ प्रताप्यमानं सूर्येणभीमेनचमहात्मना
तवसेन्यंसंचुकोचचर्मायावहितंयथा ॥ ५१ ॥ तेभीममयसंत्रस्तास्तावकाभरतवर्षसः ॥ विहायसमरेतीर्षुदुर्बुधैर्दि
शोदश ॥ ५२ ॥

॥ १३७ ॥

५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥

रथाः पंचशताश्वान्येकादिनश्चर्मवर्मिणः ॥ भीममस्यद्रवत्प्रतः शरपुगेः समंततः ॥ ५३ ॥ तान्सपंचशतान्भीरा
न्सपाताकध्वजायुधान् ॥ पोथयामासगदयाभीमोविष्णुरिवाभुरान् ॥ ५४ ॥ ततः शकुनिनिर्दिष्टाः साहिनः शूर
संमताः ॥ त्रितादहस्त्राभ्ययुर्भीमंशक्त्यहिपाशपाणयः ॥ ५५ ॥ त्यनुद्रम्यजवेनाशुसाश्वारोहांस्तदारिहा ॥ विवि
धान्विचरन्मार्गान्गदयासमपोथयत् ॥ ५६ ॥ तेयामासीमहन्महांछब्दस्ताडितानांवसर्वशः ॥ अश्मासिर्वध्य
मानातांनगानामिवभारत ॥ ५७ ॥ एवं सुबलपुत्रस्यत्रिमासान्दयोत्तमान् ॥ हत्वा न्यंरथमास्यायकुद्वेराधेय
मस्ययत् ॥ ५८ ॥ कर्णोपिसमरेराजन्धर्मपुत्रमरिंदमं ॥ सशरैश्छादयामाससारथिंचाप्यपातयत् ॥ ५९ ॥ ततः
सप्रदुतः संखेरयंदृष्ट्वा महारथः ॥ जन्वधावत्करन्वाणेः कंकपत्रैरजिह्वगैः ॥ ६० ॥ राजानमसिधावंतंशरैरा
वृत्यरोदसी ॥ क्रुद्धः प्रछादयामासशरजालेनमारुतिः ॥ ६१ ॥ सन्निवृत्तस्ततस्त्वर्णराधेयः शत्रुकर्त्तनः ॥ भीमंप्रछा
दयामाससमंतान्निशितैः शरैः ॥ ६२ ॥ भीमसेनंरथव्यघ्रं कर्णोभारतसात्यकिः ॥ अस्यर्द्धयदमेपात्पात्सिग्रहण
कारणात् ॥ ६३ ॥

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

॥कर्णोटी॥ ६४॥ ६५॥ ६६॥ ६७॥ ६८॥ ६९॥ ७०॥
॥१३८॥

अथवर्त्तनकर्णस्तमर्द्धितोपिशरैश्च॥ तावन्योन्यसमासाद्यवृषसौसर्वधनिनां॥ ६४॥ विसृजंतौशरा
न्दीसान्विभ्राजेतांमनस्विनो॥ ताभ्यांविपतिराजेद्रविततंभीममर्द्धनं॥ ६५॥ कौंचमहत्कारुणंरौद्रंबाणजा
लंयद्वृषता॥ नैवसूर्यप्रभाराजन्नदिशःप्रदिशस्तथा॥ ६६॥ प्राज्ञासिष्मयंतेवाशरेमुक्तैःसहस्त्रैः
॥मध्याहेतयतोराजन्तास्करस्यमहाप्रभाः॥ ६७॥ तृताःसर्वाःशरैर्धैस्तैःकर्णपांडवयोस्तदा॥ सौवलं
कृतवर्णंद्रोणिमाधिरधिंकुयं॥ ६८॥ संसक्तान्यांडवेदृष्टानिवृन्ताःकुरवःपुनः॥ तेषामापततांशद्वस्तीप्र
आसीद्विशोपते॥ ६९॥ उद्धतानांयथादृष्टासागराणांमयावहः॥ तेसेनेष्टशंसंस्तैर्दृष्टान्योन्यमहाहवेः
७०॥ हर्वेणमहतायुक्तंपरिगृह्यपरस्परं॥ ततःप्रवृत्तेयुद्धंमध्यं प्राप्तेदिवाकरे॥ ७१॥ तादृशंनकदाचिद्वि
दृष्टपूर्वनचक्रतै॥ बलोघस्तसमासाद्यबलौघंसहसारणे॥ ७२॥ उपासयंतवेगेनवासौघइवसागरं
आसीन्निनाहःसुमहान्वाणोघानोपरस्परं॥ ७३॥ गर्जतांसागरौघाणांयथास्यान्तिस्वनोमहान्॥ तेतुसे
नेसमासाद्यवेगवस्योपरस्परं॥ ७४॥

॥१३८॥

७१॥ ७२॥ ७३॥ ७४॥ ७५॥ ७६॥ ७७॥ ७८॥ ७९॥ ८०॥ ८१॥ इतिश्रीकर्णपर्वणिटी० द्विपंचाशत्तमोऽध्यायः
एकीभावमनुप्राप्तेनद्याविवसमागमे॥ ततःप्रवृत्तेयुद्धंघोररूपंविशोपते॥ ७५॥ कुरुणांपांडवानांचलि
प्ततोक्तमहद्यशः॥ श्वराणांगर्जतांतत्रह्यविच्छेदकतागिरः॥ ७६॥ श्रयंतेविविधाराजन्नामान्युद्दिश्यसा
रत॥ यस्ययद्विरणेयुगं पितृतोमातृतोपिवा॥ ७७॥ कर्मतःशीलतोवापिसनद्धावयंतेयुधि॥ तांदृष्टास
मरेष्टरांस्तर्ज्यमानान्यरस्परं॥ ७८॥ अभवन्नेमतीराजन्नेषामस्तीतिजीवितं॥ तेषांदृष्टानुकुडानां
वपूष्यमिततेजसां॥ ७९॥ अभवन्नेभयंतीब्रंकथमेतद्रविष्यति॥ ततस्तेपांडवाराजन्कौरवाश्चमहा
रथाः॥ ८०॥ ततःक्षुसायकैःस्तीक्ष्णैर्निघ्नंतोहिपरस्परं॥ ८१॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्व
णिद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५२॥ ॥संजयउवाच॥ ॥क्षत्रियास्तेमहाराजपरस्परवधेपिणः॥ अन्यो
न्यंसमरेजघ्नुःकृतवैरापरस्परं॥ १॥ रथौघाश्चहयौघाश्चनरोघाश्चसमंततः॥ गजौघाश्चमहाराजसंस
क्ताश्चपरस्परे॥ २॥ गहानांपरिघाणांचकर्णयानांचक्षिप्यतां॥ घासानांभिंडिमालानांभृशुंडीनांचसर्वशः॥ ३॥

॥५२॥ सत्रि॥ १॥ २॥ ३॥

॥ कर्णोटी ॥ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ १३ ॥

संजपातंचातुवश्यामः संग्रामेभृशदारुणे ॥ शलभाइवसंयेतुः शरदृष्ट्यः समंततः ॥ ४ ॥ नागानागसमा
साद्यव्यधमंतयस्वरं ॥ हयाहयांश्चसमरेरथिनोरथिनस्तथा ॥ ५ ॥ यत्रयः पत्तिसंघांश्चहयसंघांश्चय
त्रयः ॥ पत्तयोरथमातंगान्नाहस्यश्चमेवच ॥ ६ ॥ नागांश्चसमरेयंगंगमृदुः शीघ्रगान्त्रय ॥ वध्यतांतत्र
शूराणांक्रोशतांचपरस्परं ॥ ७ ॥ घोरमायोधनजहेयशूनंवेशसंयथा ॥ हधिरेणसमारुस्तीर्णाभातिमा
रत्तमेदिनी ॥ ८ ॥ शक्रगोयगणाकीर्णाप्रावृषीवयथाधरा ॥ यथावावाससीशुक्लेमहाराजनरंजिते ॥ ९ ॥
विभ्रयाद्यवनीश्यामातद्वदामीद्वसुंधरा ॥ मांसशोणितचित्रेवशातकुंसमयीवच ॥ १० ॥ सिंतानांचोत्र
मांगानांबाहूनांचोरुभिः सह ॥ कुंडलानांपृष्ठानांभूषणानांचभारत ॥ ११ ॥ निष्काणामथशूराणांशरीरा
णांचधन्विनां ॥ चर्मणांसयताकानांसंघास्तत्रायतनंभुवि ॥ १२ ॥ गजागजान्समासांघविषाणोरार्द्रपश्रय
॥ विषाणासिहतास्तत्रभ्रजंतद्विरहास्तथा ॥ १३ ॥ रुधिरेणावसिक्तांगोरेकप्रस्नवाइव ॥ यथाभ्राजंति
स्पंदंतः पर्वताधातुमंडिताः ॥ १४ ॥ ॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ १३ ॥

१५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ नगनिभोषमा ॥ नरोयुनितरांभीतितेनगनिभाः पर्वतोन्नमास्तेउषमाघेषामित्यर्थः
तोमरान्भुजनिर्मुक्तान्प्रतीयानांस्थितान्वदन् ॥ हस्तेविंचेरुस्तेनागावभंजुश्यापरेतथा ॥ १५ ॥ नाराचैश्चिं
नवर्माणोभ्राजंतिस्मगजोन्नमाः ॥ हिमागमेयथाराजन्यभ्राइवमहीधराः ॥ १६ ॥ शोरेः कनकपुंखैश्च
चित्रारेजुर्गजोन्नमः ॥ उल्काभिः संप्रदीप्तायाः पर्वताइवभारत ॥ १७ ॥ केचिदभ्याहतीनाहेगेर्नागानेने
भोषमाः ॥ विनेशुः समरेतस्मिन्पक्षवंतइवाइवाइयः ॥ १८ ॥ अपरेप्राइवन्नागाः शल्यान्निघ्णपीडि
ताः ॥ प्रतिमानैश्चकुंभैश्चयेतुरुर्व्यामहाहवे ॥ १९ ॥ विनेदुः सिंहवच्चान्येनदंतोभैरवान्नवान् ॥ वस्त्र
सुर्वहवोराजेश्चक्रुश्चयापरेगजाः ॥ २० ॥ हयाश्चनिहताबाणैर्हमभांडविभ्रुषिताः ॥ निषेदुश्चैवमल्लु
श्चवस्त्रमुश्चदिशोदश ॥ २१ ॥ अपरेकृष्यमाणाश्चविचेष्टंतोमहीतले ॥ भावान्वद्विधांश्चक्रुस्ताडिताः
शरतोमरे ॥ २२ ॥ नरास्ततिहताभूमौकजंतस्तत्रमारिष ॥ दद्याचबांधवानन्येपितृनन्येपितामहान् ॥ २३ ॥
धावमानान्यरांश्चान्येदृष्ट्वान्येतत्रभारत ॥ गोत्रतामानिख्यातानिशरांस्फुरितरेतरं ॥ २४ ॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

॥ कर्ण-टी ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ धनुः शरगदा एव सास्वरत्वाद्बुवनक्षत्रसदशीः पांती कडुपाः धनुरादिवडुडु
॥ १४० ॥

तेषां हि नामहाराजभुजाः कनकभूषणाः ॥ उद्देष्टंते विचेष्टंते पततं चोत्पतन्ति च ॥ २५ ॥ निपतन्ति तथैवान्ये
स्फुरन्ती च सहस्रशः ॥ वेगांश्चान्ये रणे चक्रुः पंचास्या इव पंगवाः ॥ २६ ॥ ते भुजाभोगिभोगा माश्र्यं दनोक्ता
विशंपते ॥ रोहिताद्रोभृशं रेजुस्तपनीयध्वजा इव ॥ २७ ॥ वर्तमाने तथा घोरे मंकुले सर्वतोदिशं ॥ अ
विज्ञातास्मतास्मयुध्यंते विनिघ्नतः परस्परं ॥ २८ ॥ भौमेन रजसा कीर्णैश्चास्त्रसंपात संकुले ॥ नैव स्वेन
परे राजन् व्याज्ञायंत तमो हताः ॥ २९ ॥ तथा तदभव कटुं घोररूपं भयानकं ॥ लोहितो दामहानद्यः प्र
सस्तुस्तत्र चामकृत् ॥ ३० ॥ शीर्षपाषाणसेहनाः केशशैबलशाङ्कलाः ॥ अस्थिमीनसमाकीर्णधनुः
शरगदोडुपाः ॥ ३१ ॥ मांसशोणितपंकियो घोररूपाः सुदारुणाः ॥ नदीः प्रावर्तयामासुः शोणितो घ
वि वर्द्धनी ॥ ३२ ॥ मीरुवित्रासकारिण्यः शूराणां हर्षवर्द्धनाः ॥ नातघोररूपास्तु नयंत्यो यमसादनं ॥ ३३ ॥
पशोभायासांति इति वा ॥ उडुपस्तुल्यवेचंद्रो प्रतापे स्वेदते जसोः ॥ ३२ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

॥ १४० ॥

३४ ॥ अगणोयानि गणयितुमशक्यानि ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० त्रि

अवगाहात्मजयंत्यः क्षत्रस्याजनयन्भयं ॥ क्रियादानानं रव्या घनदत्तांतत्रतत्रह ॥ ३५ ॥ घोरमायो धनं जज्ञे
प्रेतराजपुरोपमं ॥ उत्पितान्यगणोयानिकबंधानि समंततः ॥ ३५ ॥ नृत्यंति वेभूतगणाः सुतृप्ता मांसशो
णितैः ॥ पीत्वा च शोणितं तत्र वसां पीत्वा च भारत ॥ ३६ ॥ मेहो मज्जावसामन्तास्तृप्तमांसस्य चैव ह ॥ धावम
नाः स्मृदृश्यंते काकगृध्रवकास्तथा ॥ ३७ ॥ शूरास्तु समरे राजन्भयं कृत्वा सुदुस्त्यजं ॥ यो धनत्रयसमारब्ध
ताश्वक्रुः कर्माण्यभीतवन् ॥ ३८ ॥ शरशक्तिसमाकीर्णैश्च व्यादगणसंकुले ॥ व्यचरन्तरणेशूराः रव्यापयंतः
स्वयोरुघं ॥ ३९ ॥ अन्योन्यश्रावयन्ति स्मानामगोत्राणि भारत ॥ पितृनामानि चरणे गोत्रनामानि वा विभो
४० ॥ श्रावयानाश्वबहवस्तत्र योधा विशंपते ॥ इतस्ततश्च बहवस्तत्र योधा विशंपते ॥ अन्योन्यमवमृ
दंतः शक्तितो मरपट्टिशैः ॥ ४१ ॥ वर्तमाने तथा युद्धे घोररूपे सुदारुणे ॥ व्यसीदत्को रवी सेनाभिं नानौरिव साग
रे ॥ ४२ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि त्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥

॥कर्णोदी॥

॥१४१॥

वर्त्तमाने ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥

संजय उवाच ॥ वर्त्तमाने तथा युद्धे क्षत्रियाणां निमज्जने ॥ गांडीवस्य महाघोषः श्रूयते युधिमात्रिषः ॥ संसप्तकानां कदनमकरो घत्तपांडवः ॥ कोशलानां तथा राजन्ना रायणवलस्य च ॥ २ ॥ संसप्तकास्तु समरेश्वरवृष्टीः समंततः ॥ अयातय न्यार्थमूर्ध्नि जयगृद्धाः प्रमन्यवः ॥ ३ ॥ तावृष्टी सहसाराजं स्तरसाधारयत्प्रभुः ॥ व्यगाहनरणे पार्थो विनिघ्नन्नधिनां वरान् ॥ ४ ॥ विगाह्य तद्रथानीकं कंयत्रैः शिलाशितैः आससाद ततः पार्थः सुशर्माणं वरायुधं ॥ ५ ॥ स तस्य शरवर्षाणि ववर्ष रथिनां वरः ॥ तथा संसप्तकाकाश्चैव पार्थं बालैः समार्षयत् ॥ ६ ॥ सुशर्मा तु ततः पार्थं विध्यादशमिराश्रुगैः ॥ जनाईनां त्रिभिर्बालैरहनृदक्षिणे भुजे ॥ ७ ॥ ततोपरेण भस्त्रेन केतुं विव्याध मारिषः ॥ सवानरवरो राजन्निश्चकर्मकृते महान् ॥ ८ ॥ न नाद सुमहान्नादं दंभीषयानो जगर्ज च ॥ कपेस्तु निनदं श्रुत्वा संतस्तातववाहिनी ॥ ९ ॥ स यं विपुलमाधाय निश्चेष्टा समपद्यत ॥ ततः सा शुश्रुसे सेनानिश्चेष्टावस्थितानृप ॥ १० ॥

॥१४१॥

११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

नानापुष्पसमाकीर्णयथाचैत्ररथं वतं ॥ प्रतिलभत ततः संज्ञायोधास्ते कुरुसत्तम ॥ ११ ॥ अर्जुनं सिधुचुर्वीणैः पर्वतं जलदाइव ॥ परिववृस्ततः सर्वेषां डवस्य महारथं ॥ १२ ॥ निगृह्य तं प्रचक्रुर्ध्वमानाः शितैः शरैः ॥ ते ह यान्न यचक्रैश्चरयेषां चापि मारिषः ॥ १३ ॥ निगृहीतुमुपाक्रामन् क्रोधाविष्टाः समंततः ॥ निगृह्य तं रथं तस्य योधास्ते तु सहस्रशः ॥ १४ ॥ निगृह्य बलवत्सर्वे सिंहनादमथानदन् ॥ अपरे जगृहुश्चैव केशवस्य महाभुजो ॥ १५ ॥ पार्थम्ये महाराजरथस्य जगृहुर्मुदा ॥ केशवस्ततो बाहुविधुन्वन्त एमूर्धन ॥ १६ ॥ पातयामास तान्सर्वान् दुष्टहस्तीवस्तिपान् ॥ ततः क्रुद्धो रणे पार्थः संवृतस्तेर्महारथैः ॥ १७ ॥ निगृहीतं रथं दृष्ट्वा केशवचाप्यसिद्धुतं ॥ यथारूढां स्तु सुबहून्पदातीश्याप्य पातयत् ॥ १८ ॥ आसन्तांश्च स्तथा योधान् शरैरासन्त योधिभिः ॥ छादयामास समरे केशवं चेदमब्रवीत् ॥ १९ ॥ पश्य कृष्ण महावबाहो संसप्तकगणान्बद्धान् ॥ कुर्वीणान् दारुणान् कर्मवध्यमानान् सहस्रशः ॥ २० ॥ रथबंधमिमं घोरं पृथिव्यान्नास्तिकश्च न ॥ यः सहेतुपुमांश्चोके मदनो यदुपुंगवः ॥ २१ ॥

॥१७॥१८॥१९॥

॥ कर्णपटी ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

॥ १४२ ॥

इत्येवंमुक्त्वा बीभीक्षुर्देवदत्तमथाधमत् ॥ पांचजन्यं च कृष्णोपि पूरयन्निवरोदसी ॥ २० ॥ तं तुरंगं खस्वस्वनं श्रुत्वा संसप्त
कव रूचिनी ॥ संचालमहाराजवित्रस्ताद्योद्रवद्रुं ॥ २१ ॥ पादबंधं ततश्चक्रे पांडवः परवीरहा ॥ नागमुखं महाराज
संप्रकीर्य मुकुर्मुकुः ॥ २२ ॥ ते बद्धीः पादबंधेन पांडवेन महात्मना ॥ निश्चेष्टाश्वासवन्नाजन्ममशारमयां इव ॥ २३ ॥
निश्चेष्टां स्तुततो यो धानवधीत्यां दुर्नंदन ॥ यथेन्द्रः समरे दैत्यांस्तारकस्य वधे पुरा ॥ २४ ॥ ते वध्यमाना समरे मुञ्चुस्तं
रथोत्तमं ॥ आयुधानि च सर्वाणि वित्यहुमुपचक्रतुः ॥ २५ ॥ ते बद्धाः पादबंधेन न शो कुश्चेष्टितुं नृप ॥ ततस्तानवधीत्या
र्यः शरैः सन्नितपर्वभिः ॥ २६ ॥ सर्वयोधा हि समरे तु जगेर्वेष्टिताः पुवन ॥ यातुर्द्विपरलोपार्थः पादबंधं चकार
ह ॥ २७ ॥ ततः सुशर्मा राजेन्द्र गृहीतां वीक्ष्य बाहिनी ॥ सौपर्णमस्त्रं त्वरितः प्रादुश्वक्रे महारथः ॥ २८ ॥ ततः स्रुपर्णाः
संयुतुर्नक्षत्रं तोषु जंगमान् ॥ ते वै विडुर्बुधुर्नागा दृष्ट्वा तां स्वचरान्पः ॥ २९ ॥ बभौ बलंतद्विमुक्तं पादबंधाद्विशंपते
मेघघृदाद्यथा मुक्तो मास्करस्तापयन्पजाः ॥ ३० ॥ विप्रमुक्तास्तते योधाः फाल्गुनस्य रथं प्रति ॥ सजुर्वीरा संघांश्च मारि
ष ॥ ३१ ॥

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

॥ १४२ ॥

३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

विविधानि च शस्त्राणि प्रत्यविध्यंत सर्वशः ॥ तामहास्त्रमयीं वृष्टिं संछिद्य शरवृष्टिभिः ॥ ३२ ॥ त्ववधीं च ततो योधा त्वा स
विः परवीरहा ॥ सुशर्मा तु ततो राजन् बाणैर्नानतपर्वणा ॥ ३३ ॥ अर्जुनं दृढये विध्या विव्याध न्यस्त्रिभिः शरैः ॥ सगाढ
विद्धो व्यथितो रथोपस्थ उपाविरशत् ॥ ३४ ॥ ततस्तु चुक्रुथः सर्वे हतपार्थ इति स्मह ॥ ततः शंखनिनादाश्च मेरीश
हाश्च पुष्कलाः ॥ ३५ ॥ नानाबादित्रनिनदाः सिंहनादाश्च जज्ञिरे ॥ प्रतिलभ्यततः संज्ञांश्चेताश्चः कृष्णसारथिः ॥ ३६ ॥ ऐं
द्रमस्त्रममेयात्मा प्रादुश्वक्रे त्वरान्वितः ॥ ततो बाणसहस्राणि समुत्पन्नानि मारिष ॥ ३७ ॥ सर्वदिस्तु व्यदग्धं तनिघ्नं ति
तव बाहिनी ॥ हयान् तथाश्च समरे शस्त्रैः शतसहस्रशः ॥ ३८ ॥ व्यध्यमाने ततः सैन्ये भयंक्रमहदा विशत् ॥ संसप्तक
गणानां च गोपालानां च भारत ॥ ३९ ॥ न हितत्रयुमान् कश्चिद्योर्जुनं प्रत्यविध्यत ॥ पश्यतां तत्र वीराणां महन्पुतव
लंतव ॥ ४० ॥ हन्यमानं पश्यंश्च निश्चेष्टं स्मपराक्रमे ॥ अयुतं तत्र योधानां हत्वा पांडुसुतोरणे ॥ ४१ ॥ व्यज्जतम
हाराजविधू मोक्षिरिव ज्वलत् ॥ चतुर्दशसहस्राणि यानि दृष्ट्वा निभारत ॥ ४२ ॥

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

॥कलीःटी॥ ४३॥४४॥ ॥इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपिकर्णपर्वणिटीकायांचतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५४॥कृत॥१॥

॥१४३॥

रथानामयुतं चैव त्रिहाहस्वाश्वदंतिनः॥ ततः संसप्तकाभूयः परिवव्रुर्धनं जयं॥४३॥ मर्त्यमिति निश्चित्य जयं
वाप्य निवर्त्तनं॥ तत्र युद्धं महद्वासीत्तावकानां विशंपते॥४४॥ शूरेण बलिना सार्धं पांडवेन किरीटिना॥४५॥
इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ॥संजय उवाच॥ कृतवर्मा कृपो द्रोणिः सूतपु
त्रश्च मारिष॥ उलूकः सौबलश्चैव राजचसहसोदरेः॥१॥ सीदमानां च मृदूपांडुपुत्रभयार्दितां॥ समुज्ज
ह्रुः स्मवंगेन सिन्धानावमिवार्णवे॥२॥ ततो युद्धसती वासीन्मुहूर्त्तमिव भारत॥ भीरुणां न्ना स जननं शूरणां
हर्षवर्द्धनं॥३॥ कृपेण शरवर्षाणि प्रतिमुक्तानि संयुगे॥ सृजयांश्चादयामासुः शलभानां ब्रजा इव॥४॥ शि
खंडी च नतः क्रुद्धो गौतमं स्वरितो ययौ॥ ववर्ष शरवर्षाणि समं ताद्विजपुंगवं॥५॥ कृपस्तु शरवर्षतद्विनिह
त्य महास्त्रवित्॥ शिखंडी नरणे क्रुद्धो विव्याध दशभिः शूरेः॥६॥ ततः शिखंडी कुपितः शूरेः सप्तभिर्गह
वे॥ कृपं विव्याध कुपितं कं कपत्रैरजिह्वैः॥७॥

॥१२॥३॥४॥५॥६॥७॥

॥१४३॥

टी॥ १०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥

ततः कृपशूरैस्तीक्ष्णैः सोतिविद्धो महारथः॥ खड्गं चर्म तथा गृह्य सत्वरं ब्राह्मणं ययौ॥ श्वसूतरथं चक्रे शि
खंडी नमयो द्विजः॥ टी॥ हताश्वात्ताततो यानादवजुत्पमहारथः॥ खड्गं चर्म तथा गृह्य सत्वरं ब्राह्मणं ययौ॥ टी॥
तमापतंतं सहसा शूरेः सन्नतपर्वभिः॥ छादयामास समरे तदद्भुतमिवाभवत्॥१०॥ तत्राद्भुतमपश्यामः शि
खानां स्रवणं यथा॥ निश्रेष्ठस्तद्वणे राजं छिखंडी समतिष्ठत्॥११॥ कृपेण छादितं दृष्ट्वा नृपो न्नमशिखंडिनं॥ प्र
त्क्षधयो कृपं तूष्णीं धृष्टद्युम्नो महारथः॥१२॥ धृष्टद्युम्नं ततो यांतो शारद्वतरथं प्रति॥ प्रतिजग्राह वेगेन कृतव
र्मा महारथः॥१३॥ युधिष्ठिरमथायांतं शारद्वतरथं प्रति॥ सपुत्रं सहसैन्यं च द्रोणपुत्रो न्यवारयत्॥१४॥ नकु
लं सहदेवं च त्वरमाणौ महारथौ॥ प्रतिजग्राह ते पुत्रः शरवर्षेण वारयन्॥१५॥ भीमसेनः कस्तूर्यश्चक्रे कया
न्सह संजयैः॥ कर्णो वै कर्त्तनो युद्धे वारयामास भारत॥१६॥ शिखंडिनस्ततो बाणान् कृपः शारद्वतो युधि
॥ प्राहिणोत्वरया युक्ते दिधक्षुरिव मारिष॥१७॥ तां छरान्प्रेषितां स्तेनसमंतां स्वर्णमृषितान्॥ चिच्छेद खड्गमा
विध्य भ्रामयेत्पुनः पुनः॥१८॥

॥१६॥१७॥१८॥

॥कलौटी॥ १९॥२०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥

॥१४४॥

शतचंद्रचतुर्धर्मगौतमस्तस्यभारत॥ व्यधमसायकैस्तूर्णततउच्चुर्जनाः॥१९॥ सविचर्ममहाराजख
ड्पाणिरुद्रवत्॥ कयस्यवशमायनोमृत्योमृत्योरास्यमिवातुरः॥२०॥ शारद्वतशोरेर्ग्रस्तंक्लिश्यमानौमहाब
लः॥ चित्रकेतुसुतोराजन्सुकेतुस्तरितोययौ॥२१॥ विकिरन्वास्रणंयुद्धेवड्गतिः निशितैशोरेः॥ अस्याप
तदमेयात्मागौतमास्परथंप्रति॥२२॥ दृष्ट्वावियुक्तंतघुद्धेबाह्मणंचरितं व्रतं॥ अययातस्ततस्तूर्णशिरव
डीराजसत्तम॥२३॥ सुकेतुस्तुततोराजन्गौतमंनवभिः शोरेः॥ विध्याविद्याधसतत्यापुनश्येनंत्रिभिः
शोरेः॥२४॥ अथास्यसशरंचापंपुनश्चिह्नेदमारिष॥ सारथिंचशोरेणास्यभ्रशंमर्मस्वताडयत्॥२५॥
गौतमस्तततः क्रुद्धोधनुर्गृह्यनवेदहं॥ सकेतंत्रिशताबाणैः सर्वमर्मस्वीयत्॥२६॥ सविह्वलितस
र्वांगः प्रचचालरथोत्तमे॥ हृमिकंपेययावृक्षस्यचालकपितोभ्रशं॥२७॥ चलतस्तस्यकायासुशिरोज्य
लितकुंडलं॥ सोष्णीषंसशिरस्त्राणंसुरघ्रेणत्वपातयत्॥२८॥ तछिरः प्रायतद्रूमोरेपेनानृतमिवाभिषं त
तोस्यकायोवसुधांपश्चात्मापतदच्युत॥२९॥

॥१४४॥

॥२६॥ २७॥ २८॥ २९॥

३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥

तस्मिन्वहतेमहाराजन्वृत्तास्तस्यपुरोगमाः॥ गौतमंसमरेत्यक्तादुडुवुस्तेदिशोदश॥३०॥ धृष्टद्युम्नस्तु
समरेसंनिवार्यमहारथः॥ कृतवर्मात्रवीहृष्टस्तिष्ठतिहेतिभारत॥३१॥ तदभृत्तुमूलंयुद्धंरुक्षिपार्षतयो
रणं॥ आमिषार्थेपुथायुद्धंरेपेनयोः क्रुद्धयोनृप॥३२॥ दृष्ट्वाद्युम्नस्तसमरेहार्दिकेनवभिः शोरेः॥ आजघा
नोरसिक्रुद्धपीडयन्तृदिकात्मजं॥३३॥ कृतवर्मातुसमरेपार्षतेनदृष्टाहतः पार्षतंसरंथसाश्वंछादया
माससायकैः॥३४॥ सरथश्चादितोराजन्धृष्टद्युम्नोनदृश्यते॥ मेघैरिवपरिच्छिनोमास्करौजलधारिभिः
३५॥ विधूयतंवाणगणंशोरेः कनकभूषणेः॥ व्यरोचतरणोराजन्धृष्टद्युम्नः कृतवर्मा॥३६॥ ततस्तस्य
पार्षतः क्रुद्धः शस्त्रवृष्टिसुदारुणं॥ कृतवर्माणमासाद्यव्यसृजत्कतनापतिः॥३७॥ ताप्रापतंतीसहसाशस्त्र
वृष्टिसुदारुणं॥ शोरेरनेकसाहस्रैहार्दिकोव्यधमस्तुरैः॥३८॥ दृष्ट्वातुवारितांयुद्धेशस्त्रवृष्टिंदुरामदां॥ क
तवर्माणमासाद्यावारयामासपार्षतः॥३९॥ सारथिंचास्यतरसाशहिलोद्यमसादनं॥ भस्त्रेनशितधारेणमह
तः प्रायतद्रथान्॥४०॥

॥३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥

॥कर्णः टी०॥ ४१॥४२॥ इति श्री कर्ण पर्वणिटी० पंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५५॥ द्रोणि ॥१॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥

॥१४५॥

धृष्टद्युम्नस्तु बलवान् जिह्वाशत्रुमहाबलं ॥ कौरवान्समरेत् कर्णं वारयामास सायकैः ॥४१॥ न तस्ते तावका यो
घाधृष्टद्युम्नमुपाद्रवन् ॥ सिंहनादरवं कृत्वा ततो युद्धमवर्त्तत ॥४२॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्ण पर्वणि
पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५५॥ संजय उवाच ॥ द्रोणियुधिष्ठिरं दृष्ट्वा शौनेयेनाभिरक्षितं ॥ द्रौपदेयेस्तथा शूरे रम्य
वर्त्तत दृष्टवत् ॥१॥ किरन्निषुगणान्योरास्वर्णपुंखान् शिलाशितान् ॥ दर्शयन् विविधान् मार्गान् शिसाश्रय
घुहस्तवत् ॥२॥ ततः खंष्टूरयामास शूरे दिव्यास्त्रमंत्रिते ॥ युधिष्ठिरं च समरे परिवार्य महास्त्रवित् ॥३॥ द्रो
णाय निशरं छंतेन प्राज्ञाय त किंचन ॥ बाणभूतमभूत् सर्वमायो धनशिशो महत् ॥४॥ बाणजालं दिवि छि
न्तं स्वर्णजालविभूषितं ॥ अशुभे भंरत श्रेष्ठवितानमिव धिष्ठितं ॥५॥ तेन छन्नं न सो राजन् बाणजालेन
भास्वता ॥ अन्नच्छाये वसं जज्ञे बाणरुद्धं न भस्तले ॥६॥ तत्राश्चर्यमपश्याम बाणभूते तथा विधेः ॥ न स्म
संयतते भूतं किंच देवांतरिक्षगं ॥७॥ सात्यकिर्यतमानस्तु धर्मराजश्च पांडवः ॥ तथेतराणि सैन्यानि न स्म
चक्रुः पराक्रमं ॥ टी॥

॥१४५॥

॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥

लाघवं द्रोणपुत्रस्य दृष्ट्वा तत्र महारथाः ॥ व्यसंयतमहाराजन चैनं प्रकटीक्षितुं ॥९॥ शोकस्ते सर्वराजानस्त
पंतमिव सास्करं ॥ बध्यमाने ततः सैन्ये द्रौपदेयामहारथाः ॥१०॥ सात्यकिर्द्धर्मराजश्च पांचालाश्चापि संग
ताः ॥ त्यक्त्वा मृक्कभयं घोरं द्रोणाय निमुपाद्रवन् ॥११॥ सात्यकिः सप्तविंशत्यां द्रोणि विध्वा शिलीमुखैः ॥ पु
नर्विध्वा धनारणे चैः सप्तभिः स्वर्णभूषितैः ॥१२॥ युधिष्ठिरस्त्रिसप्तत्या प्रतिविंध्यश्च सप्तभिः ॥ श्रुतकर्मात्रि
भिर्बाणैः श्रुतकीर्त्तिश्च सप्तभिः ॥१३॥ सुतसामस्तनवभिः शतानीकश्च सप्तभिः ॥ अन्ये ववहवः शूरा वि
व्यधुस्तं समैततः ॥१४॥ सनुक्रुद्धस्ततो राजनाशी विषड्वश्वसन् ॥ सात्यकिं पंचविंशत्या प्राविध्य त शिलीमु
खैः ॥१५॥ श्रुतकीर्त्तिं च नवभिः सुतसोमं च पंचभिः ॥ अष्टाभिः श्रुतकर्माणं प्रतिविंध्यं त्रिभिः शूरेः ॥१६॥ श
तानीकं च नवभिर्द्धर्मपुत्रं च पंचभिः ॥ तथेन रांस्ततः शूरा ह्यन्ध्यां द्वाभ्यामताडयत् ॥१७॥ श्रुतकीर्त्तंस्तथा
चापं चिच्छेद निशितैः शूरेः ॥ अथान्यद्वनुरादाय श्रुतकीर्त्तिं महारथः ॥१८॥ द्रोणाय निन्त्रिभिर्विध्वा विध्वा धा
न्यैः शितैः शूरेः ॥ ततो द्रोणिर्महाराजशरवर्षणमारिष ॥१९॥

॥१७॥१८॥१९॥

॥ कर्णोटी ॥
॥ १४६ ॥

॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

छादयामास तस्मै न्यसंमंता इरतर्षन ॥ ततः पुनरमेयात्मा धर्मराजस्य कार्मुकं ॥ २० ॥ द्रोणिं श्रित्वेदविहसन्नि
व्याधचशरेः स्त्रिणिः ॥ तातो धर्मसुतो राजन्मृगह्यान्महदनुः ॥ २१ ॥ द्रोणिं विव्याध सप्तत्या बाहोरु रसि चार्पयत् सा
त्यकिस्ततः क्रुद्धो द्रोणेः प्रहरतोरणे ॥ २२ ॥ अर्द्धचंद्रेण तीक्ष्णेन धनुर्बिखानदद्गुणं ॥ छिन्नधन्वा ततो द्रोणिः शत्रु
शक्तिमतां वरः ॥ २३ ॥ सारथिं पातयामास तत्रैते यस्म्यथा द्रुतं ॥ अथान्यदनु रादाय द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ॥ २४ ॥ शौ
नेयं शरवर्षेण छादयामास सारत ॥ तस्याश्वाः प्रदुताः संख्येपति ते रथसारथौ ॥ २५ ॥ तत्र तत्रैव धावन्तः समदृश्यन्त स
रत ॥ युधिष्ठिरपुरोगास्त द्रोणिं शस्त्रावतां वरं ॥ २६ ॥ अस्य वर्षत वेगेन विसृजन्तः शितां छरान् ॥ आगच्छमानो स्तां
दृष्ट्वा क्रुद्धरूपान् रतपः ॥ २७ ॥ प्रहसत्यतिजग्राह द्रोणपुत्रो महारथः ॥ ततः शरतज्वालः सेनाकक्षं महारथः ॥ २८ ॥
द्रोणिं र्हसमरेकक्षमन्ति यथावने ॥ तद्वत् पांडुपुत्रस्य द्रोणपुत्रप्रतापितं ॥ २९ ॥ चुसुमे सरतश्चेष्टति मिनेवन
दीमुखं ॥ दृष्ट्वा चैव महाराज द्रोणपुत्रपराक्रमं ॥ ३० ॥ निहतान्मे निरेसवीन् पांडून् द्रोणसुतेनैव ॥ युधिष्ठिरस्तत्त्वं
रितो द्रोणशिष्यो महारथः ॥ ३१ ॥

॥ १४६ ॥

३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ॥ इति श्रीनैलकंठीये भारतसावर्णीये कर्णपर्वणिटीकायां षड्यं चाशत्त
अब्रवीत् द्रोणपुत्राय रोषामर्षसमन्वितः ॥ नैव तामतव प्रीतिर्नैव नाम कृतज्ञता ॥ ३२ ॥ यतस्त्वं पुरुष व्याघ्रमामेवाघजिघां
ससि ॥ ब्राह्मणेन ततः कार्यदानमध्ययन्तं तथा ॥ ३३ ॥ क्षत्रियेण धनुर्नाम्प्यं सप्तवान् ब्राह्मणबुधः ॥ मिषतस्ते महाबाहो यु
धिजेष्यामि कौरवान् ॥ ३४ ॥ कुरुष्वसमरे कर्मा ब्रह्मबंधुरसिद्धवं ॥ एवमुक्त्वा महाराज द्रोणपुत्रः स्मयन्निव ॥ ३५ ॥ युक्तं
तत्वं च संचिंत्य नोत्तरं किंचिदब्रवीत् ॥ अनुक्ता च ततः किंचिच्छरवर्षेण पांडवं ॥ ३६ ॥ छादयामास समरे क्रुद्धो नृकद्वप्र
जाः ॥ स छाद्यमानस्तदा द्रोणपुत्रेण मारिषः ॥ ३७ ॥ पार्थोपियातः श्रीध्रुवैर्विहाय महतीं चमूं ॥ अपयाते ततस्तस्मि
न् धर्मपुत्रे युधिष्ठिरे ॥ ३८ ॥ द्रोणपुत्रस्ततो राजन्मृगह्यान्महामनाः ॥ ततो युधिष्ठिरो राजंस्त्यक्त्वा द्रोणिं महाहवे ॥ प्रय
यो तावकं सैन्यं युद्धकराय कर्मणे ॥ ३९ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षड्यं चाशत्तमोऽध्यायः ॥ संजय उवाच ॥
भीमसेनं च पांचाल्यं चेदिके कय संवृतं ॥ वैकर्त्तनः स्वयं रुद्रावारया माससायकैः ॥ १ ॥ ततस्तु चेदिकारुषान्मंजयांश्च
महारथान् ॥ कर्णेजघान समरे भीमसेनस्य पश्यतः ॥ २ ॥ भीमसेनस्ततः कर्णविहायरथसत्तमं ॥ प्रययौ कौरवं सैन्यं
कक्षमन्तिरिव ज्वलनि ॥ ३ ॥

मोऽध्यायः ॥ भीमसेनं १२३

॥ कर्ण० टी० ॥ ७/५१६१७१८१९२०२१२२२३२४२५॥

॥ १४७॥

सूतपुत्रोपि समरे पांचालान्केकयांस्तथा ॥ संजयांश्च महेशान्निजघान सहस्रशः ॥ ४ ॥ संसप्तकेषु पार्थेषु कौरवेषु
वृकोदरः ॥ पांचालेषु ततः कर्णस्य च क्रुर्महारथाः ॥ ५ ॥ तेषां त्रियादह्यमानास्त्रिभिस्ते पावकोपमैः ॥ जमुर्विनाशं स
मरे राजन् दुर्मन्त्रिते तव ॥ ६ ॥ ततो दुर्योधनः क्रुद्धो नकुलं नवभिः शरैः ॥ विव्याध भरतश्चेष्ट चतुरश्रवाः स वाजिनः ॥ ७
ततः पुनरमेयात्मा तव पुत्रो जनाधिप ॥ क्षुरेण सह देवस्य ध्वजं चिच्छेद कांचनं ॥ ८ ॥ नकुलस्ततः क्रुद्धस्त्वपुत्रं च
सप्तभिः ॥ जघान समरे राजन् सह देवस्य पंचभिः ॥ ९ ॥ तावुसो भरतश्चेष्टो जेष्टो सर्वधनुष्मतां ॥ विव्याधोरसि सं
क्रुद्धः पंचभिः पंचभिः शरैः ॥ १० ॥ ततो पराभ्यां सध्वाभ्यां धनुषी समकृततः ॥ यमयोः सह सा राजन् विव्याध च त्रि
सप्तभिः ॥ ११ ॥ तावन्मे धनुषी श्रेष्ठे शक्रचापनिभे शुभे ॥ प्रहृष्टरेजतुः शूरो देवपुत्रसमो युधि ॥ १२ ॥ ततस्तौरभसो
युद्धे भ्रातरं युधि शरैर्वदधतुर्धो रैर्महामेघौ यथा चलं ॥ १३ ॥ ततः क्रुद्धो महाराज तव पुत्रो महारथः ॥ पादुपुत्रो मह
श्चासौ वारयामास पत्रिभिः ॥ १४ ॥ धनुर्मंडलमेवास्पृश्यते युधि भारत ॥ सायकाश्चौघदृश्यंते निश्चरंतः समंततः ॥ १५ ॥

॥ १४७॥

१६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७

आह्लादयन्दिशः सर्वासूर्यस्येवांशवो यथा बाणभूते ततस्तस्मिंश्चने च नमस्तस्मै १६ यमाभ्यां ददशे रूपं कालो
तकयमोपमं पराक्रमंतु तं दृष्ट्वा तव सूत्रोर्महारथाः १७ मृत्योरूपांतिकं प्राप्नोमाद्रीपुत्रोऽस्मिन्निरे ततः सेना
पती राजन् पांडवस्य महारथः १८ पार्थतः प्रपयो तत्र यत्र राजा सुयोधनः माद्रीपुत्रो ततः शूरो व्यतिक्रम्य महा
रथो १९ धृष्टद्युम्नस्तव सुतं वारयामास सायकैः तमविध्य दमेयात्मा तव पुत्रो ह्यमर्षणः २० पांचाल्यं पंचविं
शत्याग्रहस्य पुरुषर्षभः ततः पुनरमेयात्मा तव पुत्रो ह्यमर्षणः २१ विध्वाननाद पांचाल्यं पंचभिरेव च त
थास्पृश शरं चापं हस्ताचापं च मारिष २२ क्षुरेण सुतीक्ष्णो न राजा चिच्छेद संयुगे तयास्य धनुश्छिनं पांचाल्यः श
त्रुः कर्त्तनः २३ अन्यदा दत्तवेगेन धनुर्मरि संहंघनं प्रज्वलन्निव वेगेन सरं पादुधिरेक्षणः २४ अशो मतम
हेशासो धृष्टद्युम्नः कृतव्रणः सपंचदश नाराचां चू सतः पंनगानि च २५ जिघांसुर्भरतश्चेष्टं धृष्टद्युम्नो व्यपास
त् तेवमहेमविकृतं मित्वाराङ्गः शिलाशिताः २६ विविशुर्वसुधां वेगात्कंकवर्हिण वाससः सोतिविद्धो महारा
जपुत्रस्तेति च राजत २७

॥ कर्ण० टी० ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

॥ १४८ ॥

वसंतकाले सुमहान् प्रफुल्लवकिंशुकः ॥ स छिन्नवर्मानां च प्रहारेर्जरीकृतः ॥ २८ ॥ धृष्टद्युम्नस्य स ह्येन क्रुद्धश्चि
छेदकार्मुकं ॥ अथैनं छिन्नधन्वानं त्वरमाणो महीपतिः ॥ २९ ॥ सायकैर्दृशती राजन् भूवोर्मध्ये समार्षयत् ॥ तस्य
तेशो मयन्वक्रं कर्मारपरिमार्जिताः ॥ ३० ॥ प्रत्युद्यं पंकजं यद्वद्भूमरामधुलि स्रवः ॥ तदपास्य धनुस्छिन्नं धृष्टद्युम्नो महा
मनाः ॥ ३१ ॥ अन्यदत्तववेगेन धनुर्महोत्थपोडरा ॥ ततो दुर्योधनस्याश्वान् हत्वा सूतं च पंचसिः ॥ ३२ ॥ धनुस्त्रिछे
दम ह्येन जातरूपपरिहृतं ॥ रथं सोमस्करं ह्यत्र शक्तिं खड्गं दधजं ॥ ३३ ॥ स ह्येव शिछेद दशानि पुत्रस्य तव पार्श्व
तः ॥ तयनीयां गहं चित्रं नागं मणिमयं शुभं ॥ ३४ ॥ ध्वजं करुपते छिन्नं ददशः सर्वपार्थिवाः ॥ दुर्योधनं तु विरथं
छिन्नवर्मायुधं रणे ॥ ३५ ॥ आतरः पर्यरसंत सोदरा भरतर्षभ ॥ तमारोप्य रथं राजन् दंडधारां जनाधिपः ॥ ३६ ॥
अपाहरद संभ्रांतो धृष्टद्युम्नस्य पश्यतः ॥ कर्णस्तु सायकं जित्वा राजगृद्धी महाबलः ॥ ३७ ॥ द्रोणहंतारमुनेषु स
सारासिमुखारणे ॥ तं पृष्ट्वा तस्य यातुर्गणैर्नैवो वितुदंष्ट्रैः ॥ ३८ ॥ वारणं जघनोपांते विषाणाभ्यामिव द्विपः ॥ सभारतम
हानासीधो धानां सुमहात्मना ॥ ३९ ॥

॥ १४८ ॥

४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

कर्णपार्श्वतयोर्मध्ये त्वदीयानां महारणः ॥ न पांडवानां तास्माकं योधः कश्चित्पराड्मुखः ॥ ४० ॥ प्रत्यदश्यत्ततः कर्णः
पांचालां स्वरितो ययौ ॥ तस्मिन्क्षणे नरश्रेष्ठगजवाजिजनसयः ॥ ४१ ॥ प्रादुरासीदुभयतोरजन्मध्यगते हनि ॥ पंचा
लास्तु महा राजत्वरित्यविजिगिषवः ॥ ४२ ॥ ते सर्वेभ्य इव न्कर्णपतत्रिण इव द्रुमं ॥ तास्तथाधिरथिः क्रुद्धो यतमाना न्तस्ति
नः ॥ ४३ ॥ विचिन्वन्निववाणो धैः समासादयदभ्यगात् ॥ व्याघ्रकेतुं सुशर्माणं चित्रं चो ग्रायुधं जयं ॥ ४४ ॥ छुक्ते च
रोचमानं च सिंहसेनं च दुर्जयं ॥ ते वीररथमार्गेण परिवव्रुर्नरोत्तमं ॥ ४५ ॥ स्रजं तं सायकान् क्रुद्धं कर्णमाह वशोभिने
॥ युध्यमानोस्ततान् दूरात् मनुजेन्द्रः प्रतापवान् ॥ ४६ ॥ अहमिरहो राधेयोभ्यर्हयन्निशितैः शरैः ॥ अथापरान् महा
राजसूतपुत्रः प्रतापवान् ॥ ४७ ॥ जघान बद्धसाहस्रान् योद्धान् पुष्टविशारदान् ॥ जिह्मुच जिह्मुकर्माणं देवापि सद्रमे
व च ॥ ४८ ॥ दंडं च राजन्समरे चित्रं चित्रायुधं हरिं ॥ सिंहकेतुरोचमानं शलमंच महारथं ॥ ४९ ॥ निजघान सुसंकु
द्धस्वेदीनां च महारथान् ॥ तेषामादहतः प्राणानासीत् अधिरथे र्वपुः ॥ ५० ॥ शोणिताभ्रक्षितांगस्य रुद्रस्यैवोर्जितं मह
त् ॥ तत्र भारतकर्णेन मातंगस्तुडिताः शरैः ॥ ५१ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

॥ १४९ ॥

सर्वतोभ्यद्रवन्मीताः कुर्वन्तोमहाकुलं । निपेतुरुर्ग्योसमरेकर्णसायकताडिताः ॥ ५२ ॥ कुर्वन्तोविविधान्नादान्वज्ज
नुन्नाद्वाचलाः । गजवाजिमनुष्यैश्च निपतद्भिः समन्ततः ॥ ५३ ॥ रथैश्चाधिरथेर्मार्गसमास्तीर्यतमेदिनी । नैवंसीपे
नाचद्रोणोनाम्येयुधिवतावकः ॥ ५४ ॥ चक्रुः स्मतादृशं कर्मयादृशं वैरुतं रणे । सूतपुत्रेणनागेषु हयेषु चरथेषु च
५५ ॥ नरेषु च महाजनैरुतं स्मकहनं महत् । मृगमध्ये यथा सिंहो दृश्यते निर्भरश्च यत् ॥ ५६ ॥ पंचालानां तधामध्ये
कर्णोचरदभीतवत् । यथा मृगगणोऽस्त्रस्तान् सिंहो द्रावयते दिशः ॥ ५७ ॥ पंचालानां रथवातान् कर्णो व्यद्राव
यत्तथा । सिंहास्यं च यथा प्राप्य न जीवन्ति मृगाः क्वचित् ॥ ५८ ॥ तथा कर्णमनु प्राप्य न जिजीवुर्महारथाः । वैश्वा
नरं यथा प्राप्य प्रतिदहन्ति वैजनाः ॥ ५९ ॥ कर्णोऽग्निनावनेतद्वद्यथा सारतसंजयाः । कर्णेन चेदि केके यथा चालेषु च मा
रतः ॥ ६० ॥ विश्रायनामनिहता बहवः शूरसंमताः । समचासीन्मतीन्नाजन्तृणां कर्णस्य विक्रमं ॥ ६१ ॥ नैकोऽप्याधिरथे
जीवितां चाल्यो मोक्ष्यते युधि । पांचालान्यधमसंख्ये सूतपुत्रः पुनः पुनः ॥ ६२ ॥ पंचालानयनिघ्नं तं कर्णो दृष्ट्वा महा
रणे । अभ्यधावक्रसंकुद्धो धर्मराजो युधिष्ठिरः ॥ ६३ ॥

॥ १४९ ॥

॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥

धृष्टद्युम्नश्च राधेयं द्रौपदेयाश्च भारिषः । परिवव्रुरमित्रघ्नं शतशश्चापरेजनाः ॥ ६४ ॥ शिखंडी सहदेवश्च नकु
लोनाकुलिस्तथा । जनमेजयः शिनेर्नसा बहवश्च प्रपद्रकाः ॥ ६५ ॥ एते पुरोगमा भूत्वा धृष्टद्युम्नश्च संयुगे । कर्णमस्यं
तमिधैर्विरेजुरमितौजसः ॥ ६६ ॥ तांस्तत्राधिरथिः संख्ये चेदि पांचालपांडवान् ॥ एको बद्धनस्य पतद्गुरुत्मान्यं न
गानिव ॥ ६७ ॥ तैः कर्णस्याभवत्कहंघोररूपं विशोपते ॥ नादग्यादकपुण्ड्रं देवानां दानवैः सहः ॥ ६८ ॥ सर्वतोभ्य
हनत्कुद्रोपमदंडनिभैः शरैः ॥ वार्हीकान् केकयान्मास्यान् वासात्यान्मद्रसैधवान् ॥ ६९ ॥ एकः संख्ये महेशासो यो
धयन्बद्धशोभतः । तत्र मर्मसुभीमेन नाराचैस्ताडिता गजाः ॥ ७० ॥ प्रपतन्तो हतारोहाः कंपयन्ति स्मरमेदिनीं । वा
जिनश्च हतारोहाः पत्नयश्च गता सबः ॥ ७१ ॥ शरते युधिर्भिन्नावमंतोरुधिरंबद्धः । सहस्रशश्चरथिनः पातिताः पति
तायुधाः ॥ ७२ ॥ ते ह्यनाः समदृश्यन्त सीमसीना गता सबः । रथिभिः साहिभिः साहिभिः सूतैः पाहतेर्वाजिभिर्गजैः
॥ ७३ ॥ सीमसेनशरैश्छन्नैराहन्तावमुधाभवत् । नस्तं पितमिवातिष्ठद्भीमसेनमगार्हितं ॥ ७४ ॥ दुर्योधनबलं सर्वं
निरुसाहं कृतव्रणं ॥ निशेष्टं तु मुच्यं दीनं वमोतस्मिन्महारणे ॥ ७५ ॥

॥ कर्ण-टी० ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥

॥ १५० ॥

प्रसन्नसलिलेकालेयथास्यासागरोनृप ॥ तद्वत्तवबलंतद्वैनिश्चलंसमघस्थितं ॥ ७६ ॥ मत्पुवीर्यबलोपेतंदपत्यस्य
वरोपितं ॥ असवन्नवपुत्रस्यतसेन्यनिष्पसंतदा ॥ ७७ ॥ तद्वत्तवभरतश्रेष्ठवधमानं परस्परं रुधिरौघपरिक्लिनंरु
धिरार्द्रवध्वज ॥ ७८ ॥ जगामभरतश्रेष्ठवधमानं परस्परं ॥ सूतपुत्रोरणुकुहः पांडवानामनी किनी ॥ ७९ ॥ भीम
सेनकुलंश्चापिद्रवयंतौ विरेजतुः ॥ वर्तमानेतथागौद्रसंग्रामेद्रुतदर्शने ॥ ८० ॥ निहत्यष्टतनामध्ये संसप्तकगणान्व
हन् ॥ अर्जुनोजयतां श्रेष्ठो वासुदेवमथाब्रवीत् ॥ ८१ ॥ प्रसन्नं बलमेतद्विद्योऽस्मानं जनाईन ॥ एतेद्रवन्ति यगणाः
संसप्तकमहारथाः ॥ ८२ ॥ अर्जुनोजयतां श्रेष्ठो वासुदेवमथाब्रवीत् ॥ ८१ ॥ प्रसन्नं बलमेतद्विद्योऽस्मानं जनाईन ॥ एतेद्रवन्ति यगणाः
न सिंहशृङ्गमृगा इव ॥ दीर्यते च महसैन्यं संजयानां महारणे ॥ ८३ ॥ दक्षिणसौख्यसौरुक्षकेतुः कर्णस्य धीमतः
दृश्यते राजसैन्यस्य मध्ये विचरतो मुदा ॥ ८४ ॥

८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥

न च कर्णरणे शक्ता जेतुमन्ये महारथाः ॥ जानीते हि भवान् कर्णवीर्यवंतं पराक्रमौ ॥ ८५ ॥ तत्र यादियतः कर्णो द्रावयत्येष
नो बलं ॥ वर्जयित्वा रणो यादिसूतपुत्रं महारथं ॥ ८६ ॥ एतन्नेरोचते रुक्मयथावानवरोचते ॥ एतच्छुत्वा वचस्तस्य गोविं
दप्रहसन्निव ॥ ८७ ॥ अब्रवीदर्जुनं तर्णकौरवान् जहि पांडव ॥ ततस्तव महासैन्यं गोविंदप्रेरिता हयाः ॥ ८८ ॥ हंसव
र्णाः प्रविशिशुर्बहतः रुक्मपांडवौ ॥ केशवप्रेरितैरश्वैः श्वेतैः कांचनमृगणैः ॥ ८९ ॥ प्रविशद्भिस्तव बलं चतुर्दिशम
सिद्धत ॥ मेघस्तनितनिद्रोदः सरथो वानरध्वजः ॥ चलत्यताकस्तां सेनां विमानं घामिवाविशत् ॥ तौ विदार्य महामेनां
प्रविष्टौ केशवार्जुनौ ॥ ९० ॥ क्रुद्धौ सरंभरक्ताक्षौ व्यभ्राजेतां महाधनी ॥ मुद्गरैर्गंडौ समाहूता वागतौ तौरणाध्वरं ॥ ९१ ॥
यज्यभिर्विधिना हूतौ मखे देवा विवाश्विनौ ॥ क्रुद्धौ तौ नुनरव्याघ्रौ वेगवतौ बभूवतुः ॥ ९२ ॥ तलशब्देन रुषितौ यथाना
गौ महावने ॥ विगाह्य नुरयानी कमश्च संघांश्च फाल्गुनः ॥ ९३ ॥ व्यचरन्त्यतनामध्ये पाशहस्तद्वान्तकः ॥ तद्वद्वायू
धिविक्रांतं सेनायां नवभारत ॥ ९४ ॥ संसप्तकगणान्भूयः पुत्रस्ते समवृचदत् ॥ ततोरयमहस्त्रेण द्विरदानां त्रिभिः
शतैः ॥ ९५ ॥

॥कली०टी०॥ १९७॥ १९८॥ १९९॥ २००॥ २०१॥ २०२॥ २०३॥ २०४॥ २०५॥ २०६॥ २०७॥ २०८॥

॥१५१॥

चतुर्दशसहस्रैस्तु उरगाणां महाहवे ॥ द्वाभ्यां शतसहस्राणां पदातीनां च धानिनां ॥ १९७ ॥ शृणुणां लब्धलक्षाणां विदि
तानां समंततः ॥ अभ्यवर्त्तत कौतं यं छादयंतो महारथाः ॥ १९८ ॥ शरवर्षे महाराजसर्वतः पांडुनंदनं ॥ सच्छाद्यमानः स
मरेशतैः परबलाद्देन ॥ १९९ ॥ दर्शयन्मोदमात्मानं पाशहस्तद्वान्तकः ॥ निघ्नं संसप्तकान्यार्थः प्रेक्षणीयतरोभवत् ॥ २०० ॥
ततो विष्णुस्त्रैर्बाहोः कार्त्तस्वरविभूषितैः ॥ निरंतरमिवाकाशमासीद्वन्तकिरीटिना ॥ २०१ ॥ किरीटिभुजनिर्मुक्तैः सं
पतद्भिर्महाशरैः ॥ समावृत्तं बभौ सर्वकाद्रवेयैरिव प्रभो ॥ २०२ ॥ रुक्मपुंखात्सन्नामां च राक्षसन्तपर्वणः ॥ अवाप्तजह
मेयात्मादिक्षु सर्वास्फपांडवः ॥ २०३ ॥ महीवियद्विशः सर्वाः समुद्रागिरयोपि वा ॥ स्फुटं नीतिजतुः पार्थस्य तलनिःस्वनात्
॥ २०४ ॥ हत्वा दशसहस्राणि पार्थिवानां महारथः ॥ संसप्तकानां कौतेयः प्रत्यक्षं स्वरितोभ्ययात् ॥ २०५ ॥ प्रत्यक्षं च समासा
द्यपार्थः कांबोजरक्षितं प्रमथय बलाद्बाहोर्द्वानि ववासवः ॥ २०६ ॥ प्रविष्टे रात्रौ भस्मेन द्विषता मातमायितां ॥ श
स्त्रपाणिं तथा बाहुं तथापि च शिरां सुत ॥ २०७ ॥ अंगंगा वयवैश्चिन्नैर्वायुधास्ते पतन्भुवि ॥ विषयानि संभ्रमावदु
शाखा इव दुमाः ॥ २०८ ॥

॥१५१॥

२०९॥ २१०॥ २११॥ २१२॥ २१३॥ २१४॥ २१५॥ २१६॥ २१७॥ २१८॥ २१९॥ २२०॥

हस्त्यश्वरथपत्नीनां द्वातानि घ्नंतमर्जुनं ॥ सुदक्षिणादवरजः शरवृष्ट्याभ्यवीक्ष्यत् ॥ २०९ ॥ तस्यास्य तोर्द्वचंद्राभ्यां वा
ङ्गपरिघसन्निभौ ॥ पूर्णचंद्राभवद्वक्त्रं सुरेणाभ्यहरच्छिरः ॥ २१० ॥ सपपातततो वा द्वाक्कलोहितपरिस्त्रवः ॥ मनःशि
लागिरेः शृंगं वज्रेणैव विदारितं ॥ २११ ॥ सुदक्षिणादवरजं कांबोजं ददृशुर्दंतं ॥ प्रांशुकमलपत्राक्षमत्यर्थं प्रियदर्शनं
॥ २१२ ॥ कांचनस्तंभसदृशं निनंहेमगिरियथा ॥ ततोभवत्पुनर्युद्धं घोरमत्यर्थमदुतं ॥ २१३ ॥ नानावस्थाश्रयोधानां
बभुवुस्तत्र युध्यतां ॥ एकेषु निहतैरश्वैः कांबोजैर्यवैः शकैः ॥ २१४ ॥ शोणितान् क्लैस्तदारक्तं सर्वमासीद्विशंपते
॥ रथैर्दन्ताश्रयैश्च हतारोहैश्च वाजिभिः ॥ २१५ ॥ द्विरद्वैश्वहतारोहैर्महामात्रैर्दत्तद्वियैः ॥ अन्योन्येन महाराजरु
तो घोरो जनक्षयः ॥ २१६ ॥ तस्मिन्पक्षे निहतैः सव्यसाचिना ॥ अर्जुनं जयतां श्रेष्ठं स्वरितो द्रौणि रभ्ययात् ॥ २१७ ॥
विधुन्यातो महच्छापं कार्त्तस्वरविभूषितं ॥ आददानः शराघ्नो शस्त्ररश्मीव भास्करः ॥ २१८ ॥ क्रोधा मर्षविवृत्तास्यो लो
हिताशो बभौ बली ॥ अंतकाले यथा क्रुद्धो मृत्युः किंकरदंडभृत् ॥ २१९ ॥ ततः प्राप्सुजडुग्राणि शरवर्षाणि संघशः
तैर्विस्मृष्टैर्महाराजवद्रवत्पांडवी चमू ॥ २२० ॥

॥ कर्णोटी ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

॥ १५२ ॥

सद्वैवतुदाशाहंस्यं नस्यं विशांपते ॥ पुनः प्रासृजदुयाणि शरवर्षाणि मारिष ॥ २१ ॥ तैः पतद्भिर्महाराजद्रौणिमुक्तेः
समंततः ॥ संछादितौरयस्थो तावुभौ कस्म्यधनं जयो ॥ २२ ॥ ततः शरशते स्त्रीक्षोरश्च त्यामाप्रतापवान् ॥ निश्च्ये
होतावुभौ युद्धे कत्वा माधवपांडवौ ॥ २३ ॥ हाहाकृतमहत्सर्वस्यावरजंगमं तथा ॥ चराचरस्य गोसारेदृष्ट्वा संछादितौ
शरे ॥ २४ ॥ सिद्धचारणसंधाश्च संपेतुस्ते समंततः ॥ वितयंतो स वेदय लोकानां स्वस्थपीति च ॥ २५ ॥ नमयातादशो राज
नूदष्टपूर्वः परक्रमः ॥ संग्रामो यादशो द्रोणेः कस्मै संछादयिष्यतः ॥ २६ ॥ द्रोणोऽसुधनुषः शत्रुमहितत्रासनं रणे ॥ अ
श्रौष्वबहुशो राजन् सिंहस्य निनदो यथा ॥ २७ ॥ ज्याचास्य चरतो युद्धे स व्यदक्षिणमस्यतः ॥ विक्रदं बुद्धमध्यस्थात्त्राजमा
नेव साधवत् ॥ २८ ॥ स तथा क्षिप्रकारी च ददहस्तश्च पांडवः ॥ प्रमोहं परमंगत्वा प्रेष्यतं द्रोणजंततः ॥ २९ ॥ विक्रमं वि
हितं मेने ज्ञात्वनः समहात्सनाः ॥ तस्यास्य समरे राजनवपुरासीत्कुदुर्दशं ॥ ३० ॥ द्रोणिपांडवयोरिव वर्तमाने महा
रणे ॥ वर्द्धमाने च राजेन्द्रोऽणुत्रे महाबलं ॥ ३१ ॥ हीयमाने च कौंतेये कस्मै रोषः समाविशतः ॥ मरोषान्निःश्वसन्ताजवि
हं हनिवचक्षुषा ॥ ३२ ॥

॥ १५२ ॥

३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

द्रौणिं पश्य पश्य संग्रामे फाल्गुनं च मुकुर्मुकुः ॥ ततः कुद्वेब्रवीत् कस्मैः पार्थ संप्रणयंतदा ॥ ३३ ॥ अत्यदुतमिदं पार्थ तव पश्या
मिसंयुगे ॥ अतिशेते हियत्र तां द्रोणपुत्रोऽयमारतः ॥ ३४ ॥ कश्चिद्दीर्ययथा पूर्वमुजयोर्वावलंतव ॥ कश्चित्तेगां दीवं हस्तेर
थेति हसि चार्जुन ॥ ३५ ॥ कश्चित्कुशलिनो वाङ्मुष्टिर्वानवशीर्यतः ॥ उदीर्यमाणं हिरण्यपाणिं द्रोणिमाहवे ॥ ३६ ॥ गुरु
पुत्र इति ह्येनं मानयन् सरतर्षभ ॥ उपेक्षां कुरु मा पार्थ नायं काल उपेक्षितुं ॥ ३७ ॥ एवमुक्त्वा कस्मै न गृह्य मत्तोऽश्वतुर्ह
शः ॥ त्वरमाणस्त्वरकाले द्रोणोर्ध्वनुरथा छिनत् ॥ ३८ ॥ ध्वजं छत्रं पताकाश्च रथं शक्तिं गदां तथा ॥ जत्तुर्देशं च मुष्टं श
वत्सदंतैरताडयत् ॥ ३९ ॥ समूर्च्छं परमंगत्वा ध्वजयष्टिं समाश्रितः ॥ तं विसंज्ञं महाराज शत्रुणा भृशपीडितं ॥ ४० ॥
अपोवाहरणा स्तोरसमाणो धनं जयात् ॥ एतस्मिन्नेव काले च विजयः शत्रुतापनः ॥ ४१ ॥ व्यहनत्तावकं सैन्यं
शतशोथसमहत्पशुः ॥ पश्यतस्तस्य वीरस्य तव पुत्रस्य भारत ॥ ४२ ॥ एवमेव स यो वृत्तस्तावकानां परैः सह ॥ कुरो वि
शासनो घोरो राजन् दुर्मन्त्रिते तव ॥ ४३ ॥ संसप्तकांश्च कौंतेयः कुरुंश्च पिष्टकोदरः ॥ वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ ४४ ॥

१ कर्णोटी०

॥१५३॥

४५॥४६॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टीकायां सप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५७॥ १३३॥४५॥४६॥७॥

वर्त्तमाने तथा सैदेराजनीरवरक्षये ॥ उत्थिता न गणैर्यानि कबंधानि समंततः ॥४५॥ युधिष्ठिरोऽपि संग्रामे प्रहारे गदिवेदनः ॥ क्रोशमात्रमपु क्रम्यतस्थौ भारतसत्तम ॥४६॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि सप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ संज्ञ
यजवाच ॥ दुर्योधनस्ततः कर्णमुपेत्य भरतर्षभ ॥ अब्रवीन्मद्राजं च तथैवात्मांश्च पार्थिवान् ॥१॥ यदृच्छेत्तसंग्रामं
संसर्गद्वारमपावृतं ॥ सुखिनः क्षत्रियाः कर्णलसंते युद्धमीदृशं ॥२॥ सहस्रैः क्षत्रियैः शूरैः शूराणां युधतां युधि ॥ इष्टं
भवति राधेय तदिह संमुपस्थितं ॥३॥ हत्वा च पांडवान् युद्धे स्फीता मुवीरमवाप्स्यथ ॥ निहता वा परैर्युद्धैर्वीरलोकमवाप्स्य
थ ॥४॥ दुर्योधनस्य तनुत्वा वचनं क्षत्रियर्षभाः ॥ दृष्ट्वा ता दानुदक्रोशन्त्वादित्राणि च सर्वशः ॥५॥ ततः प्रमुदिते तस्मि
न् दुर्योधनवले तदा ॥ हर्षयं स्तावकां न्यो धान्द्रौणिर्वचनमब्रवीत् ॥६॥ प्रत्यक्षं सर्वसैन्यानां भवतां चापि पश्यतां
॥ न्यस्तशस्त्रो मम पिता धृष्टद्युम्नेन पातितः ॥७॥ स तेनाह मम र्येण मित्रार्थे चापि पार्थिवः ॥ सत्यं वः प्रतिजानामि तद्वा
क्यं मे निबोधत ॥८॥ धृष्टद्युम्नमहत्वाहं न विमोक्ष्यामि दंशानं ॥ अनृतायां प्रतिज्ञायां नाहं स्वर्गमवाप्नुयां ॥९॥

॥१५३॥

॥८॥९॥

१०॥ पांडवाऽपि कौरवान् अप्यद्रवंति शेषः ॥११॥ काले युगांतः महाप्रलयः ॥१२॥१३॥ स्वकर्मजातिमुख्येन प्रहारसह
जर्जुनो वाच भीमसेनश्च यो यो रक्षितारणे ॥ धृष्टद्युम्नस्य तं संख्ये निहनिष्यामि सायकैः ॥१४॥ एवमुक्ते ततः सर्वास
हिता भारती च मूः ॥ अप्यद्रवन्त कौंतेयांस्तथा ते चापि पांडवाः ॥११॥ स सन्निपातो रथमूथयानां बभूव राजन् नतिभीम
रूपः ॥ जनक्षयः कालयुगांतकस्यः प्रावर्त्तता ये कुरुमृजयानां ॥१२॥ ततः प्रवृत्ते युधि संग्रहारे भूतानि सर्वाणि संह
वतानि ॥ आसन्नमेतानि महाभरगेभिर्दिदक्षमाणानि नरप्रवीरान् ॥१३॥ दिव्यैश्च माल्यैर्विविधैश्च गंधैर्दिव्यैश्च र
त्नैर्विविधैर्नगम्यान् ॥ रणोत्सवकर्मद्विहृतः प्रवीरानवाकिरन् सरसः प्रहृष्टः ॥१४॥ स मीरणस्तोश्च निषेव्य गंधा
न् सिषेव सर्वानपि योधमुख्यान् ॥ निषेव्यमानास्त्वनिलेनयाधः परस्परधाधरणी निपेतुः ॥१५॥ सा दिव्यमाल्यैरव
कीर्यमाणाः सुवर्णपुंरैश्च शूरैर्विचित्रैः ॥ नक्षत्रसंघैरिव चित्रिता योः क्षितिर्वसौ योधवरेर्विचित्रा ॥१६॥ ततो नरि
स्सादपि साधुवादेर्वादित्रयोधैः समुदीर्यमाणः ॥ जघोषनेमिस्वनतादचित्रः समाकुलः सोमवसं प्रहारः ॥१७॥ इ
ति श्री महाभारते कर्णपर्वणि अष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५८॥ मादिबुद्धतो निर्वोद्भून् ॥१४॥ समीरणः सिषेवेत्यन्यः प

कर्ण० टी०

॥१५४॥

रस्परंति घृति। परस्परे मारितानि त्वर्थः ॥ १५॥ १६॥ १७॥ इति श्री कर्ण पर्वणि टी० अष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८॥

संजय उवाच ॥ एवमेष महानासी संग्रामः पृथिवीक्षितान् ॥ क्रुद्धेर्जुने तथा कर्णे भीमसेने च पांडवे ॥ १॥ द्रोणपुत्रं य
राजित्यजित्वा चान्यान्महारथान् ॥ अत्र वीहर्जुनो राजन्यासदेवमिदं वचः ॥ २॥ पश्य कृष्ण महाबाहो द्रवता पांडवी
चमूं ॥ कर्णे पश्य च संग्रामे कालयंतं महारथान् ॥ ३॥ न च यशमिदा शार्धधर्मराजं युधिष्ठिरं ॥ नापि केतुर्धुधं श्रेष्ठ
धर्मराजस्य दृश्यते ॥ ४॥ त्रिभागश्चात्र शिष्टो यं दिवसस्य जनार्दन ॥ न च मां धार्तराष्ट्रं ॥ ५॥ पुनर्यो धाम्निवास्मै यशत्रु
तस्मा स्त्वं मत्प्रियं कुर्वन् पाहियत्र युधिष्ठिर ॥ दृष्ट्वा कुशलिनं पुद्गे धर्मपुत्रं सहानुजं ॥ ६॥ पुनर्यो धाम्निवास्मै यशत्रु
मिः सह संयुगे ॥ ततः पायाद्वयेनाशुबीमसोर्वचनाद्वरिः ॥ ७॥ यतो युधिष्ठिरो राजा संजयाश्वमहारथाः ॥ अयुध्यन्
तावकैः सार्धं मृत्कंठानि वर्तनं ॥ ८॥ ततः संग्रामभूमिं तां वर्तमाने जनक्षये ॥ अवेक्ष्य माणो गोविंदः स व्यसाचि
नमब्रवीत् ॥ ९॥ पश्य पार्थ महारोदो वर्तते मरतक्षयः ॥ पृथिव्यां सत्रियाणां वैदुर्यं धिन कने महान् ॥ १०॥ पश्य पत्तार
तचापानिरुक्न पृष्ठानि धन्विनाम् ॥ मृतानामपि विद्वानि कलापांश्च महाधनान् ॥ ११॥

॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥

॥१५४॥

१२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥

जातरूपमयैः पुंस्त्रैः शरांश्चानतपर्वणः ॥ तैलधोतांश्च नाराचान् निर्मुक्ता न्यन्तगानिव ॥ १२॥ हस्तिदंत स्रुत्स्व
ङ्गान् जातरूपपरिहृतान् ॥ वर्माणि चापविद्वानिरुक्न गभीरानि भारत ॥ १३॥ सुवर्णविकृतान् शक्तीः कनकम
षणाः ॥ नाबूनदमयैः पट्टैर्बद्धाश्च विपुला गदाः ॥ १४॥ जातरूपमयी कूर्पाः पट्टिशान्नेमभूषणान् ॥ दंडैः कनकचित्रैश्च
विप्रविद्वान्परश्वधान् ॥ १५॥ अपः कुतांश्च पतितान् मुसलानि गुरुणि च ॥ शतघ्नीः पश्य चित्राश्च विपुलान् परिघोस्त
था ॥ १६॥ चक्राणि चाप्यविद्वानितोमरांश्च महारणे ॥ नानाविधानि शस्त्राणि प्रगृह्य जयगृह्णिनः ॥ १७॥ जीवन्त इव
दृश्यन्ते गतसत्त्वास्तरस्विनः ॥ गदाविमथितैर्गन्धैर्मुक्तालैर्मिन्नमस्तकान् ॥ १८॥ गजवाजिरश्च सुणान्यंशयोधा
न्सहस्रशः ॥ मनुष्यहयनागा नांश्च शतपाह्णि पट्टिशैः ॥ १९॥ परिघैरायसैर्घोरैरपस्कांतैः परस्वधैः ॥ शरीरैर्ब
हुभिश्चिन्नैश्चोणितोषपरिहृतैः ॥ २०॥ गतास्तिरमित्रघ्नसंवृतारणभूमयः ॥ बाहूभिश्च दनादिग्धैः सांगदैर्ह
मभूषितैः ॥ २१॥ सतलैश्चैः सकेयूरैर्मतिभारतमेदिनी ॥ सांगुलित्रैर्जुजायैश्च विप्रविद्वैरलंकृतैः ॥ २२॥

॥ २१॥ २२॥

नासान्

कर्णोटी०

१५५

२३ २४ किंकिणिनः किंकिणीमंतः ब्रह्मादिनिः ॥ २५ ॥ २६ प्रकीर्णकान्चामरान् प्रकीर्णकंचामरेनातुरंगमेइति
हस्तिहस्तोपमैः छिन्नैरुभिश्वतरस्विनां ॥ बद्धचूडामणीवरैः शिरोभिश्चसकुंडलैः ॥ २७ ॥ पतितैरधभासाणां विरा
जतिवसंधरा ॥ कबंधैः शोणितादिग्धैः स्निग्धगान्धारीधरैः ॥ २८ ॥ स्रग्मतिभारतश्रेष्ठगोतार्चिभिरिवाग्निभिः ॥
रथांश्चबद्धधाभस्तानहेमकिंकिणिनः शुभान् ॥ २९ ॥ वाजिनश्चहतात्पश्यनिष्किर्णां त्रान्गराहतान् ॥ अनुकर्षा
नुपासंगान्पताकाविविधध्वजान् ॥ ३० ॥ रथिनांचमहाशंखान्पांडुरांश्चप्रकीर्णकान् ॥ निरस्तजिह्वात्मातगा
न्शयान्यैर्वतोपमान् ॥ ३१ ॥ वैजयंतीविचित्रांश्चहतांश्चगजवाजिनः ॥ वारणानां परिस्तोमांस्तथैवाजिनकंबलान्
३२ ॥ विपाटेतविचित्रांश्चरूपचित्रात्कुशां कुशान् ॥ मिनांश्चबद्धधाघं रामहृद्भिः पतितैर्गजैः ॥ ३३ ॥ वैदूर्यदंडांश्च
शुभान्पतितानंकुशान्भुवि ॥ बद्धाः सादिभुजाग्रेषु सुवर्णविकृताः कृशाः ॥ ३४ ॥ विचित्रमणिचित्रांश्चजातरूप
यतिस्तनान् ॥ अश्वास्तरपरिस्तोमान्कां कवान्पतितान्भुवि ॥ चूडामणीनरेंद्राणां विचित्राः कांचनस्त्रजः ॥ छत्र
णिचापविहानिचामरयजनानिच ॥ ३५ ॥ चंद्रनक्षत्रभासेश्चवरनेश्चाठकुंडलैः ॥ कृतश्मश्रुमिरत्यर्थवीराणां समलं
कतैः ॥ ३६ ॥

मेदिनी २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३

१५५

३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५

वदनेः पश्यसंछन्तां महीशोणितकर्दमां ॥ सर्जीचांश्चापरान्पश्यकूजमानान्समंततः ॥ ३६ ॥ उपास्यमानान्बद्धशो
न्यस्तशस्त्रैर्विशोषते ॥ ज्ञातिभिः सहितांस्तत्रोदमानैर्मुहुर्मुहुः ॥ ३७ ॥ व्युक्तांतान्यपरान्योधांश्चादयित्वातरस्वि
नः ॥ पुनर्युद्धायगच्छतिजयगृह्णः प्रमत्तवः ॥ ३८ ॥ अपरेतत्रतत्रैवपरिधावंतिमानवः ॥ ज्ञातिभिः पातितैः श्वरै
र्याच्यमानास्तथोदकं ॥ ३९ ॥ जलार्थंचगताकेचिन्निः प्राणाबहवोर्जुनः ॥ सन्निवृत्ताश्चतेश्वरास्तन्यैर्दृष्ट्वा विचेतसः ॥
४० ॥ जलं त्यक्त्वा प्रधावंति कोशमानाः परस्परं ॥ जलं पीत्वा मृतान्यप्यपि बंतो न्याश्चमारिषः ॥ ४१ ॥ परित्यज्य प्रिया
नन्येबांधवान्बांधवप्रियाः ॥ व्युक्तांताः समदृश्यंततत्रतत्रमहारणे ॥ ४२ ॥ तथा परान्तरश्रेष्ठसंदहौष्टपुदात्पुनः
॥ अकुटीकुटिलैर्वक्त्रैः प्रेक्ष्यमाणान्समंततः ॥ ४३ ॥ एवं ब्रुवंस्तदा क्लृप्तो ययौ यत्र सुधिष्ठिरः ॥ अर्जुनश्चापि नृपते
दर्शनार्थं महारथे ॥ ४४ ॥ यादियाहीति गोविदं मुहुर्मुहुर्बोदयत् ॥ तां युद्धमृमिंयार्थस्य दर्शयित्वा च माधवः ॥ ४५ ॥
त्वरमाणस्ततः कृष्णः पार्थमाह शनैरिदं ॥ पश्य पांडव राजानमुपयातांश्च पार्थिवान् ॥ ४६ ॥ कर्णपश्य महारंगे ज्व
लेतमिव पावकं ॥ असौ मीमो महेशासः सन्निवृत्तोरणं प्रति ॥ ४७ ॥

कर्णोटी०

१५६

॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी० ॥ एकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥१६॥

तमेतेविनिवर्त्तते धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ पांचालसंजयानांच पांडवानांच ये मुखं ॥ ४६ ॥ निवृत्तेऽप्युनः पार्थेर्षभं श
त्रुबलं महत् ॥ कौरवान्द्रवतो ह्येषः कर्णो रोधयतेर्जुन ॥ ४७ ॥ अंतकप्रतिमो वेगेशक तुल्य पराक्रमः ॥ असौ गच्छ
तिकौरव्यद्रौणिः शूलहतां ववः ॥ ४८ ॥ तमेव प्रदुतः संख्ये धृष्टकृष्णो महारथः ॥ अनुप्रयाति संग्रामे हनान्यश्व
च संजयात् ॥ ४९ ॥ सर्वमाहसु दुर्धर्षो वासुदेवः किरीटिने ॥ ततो राजन्महाघोरः प्रादुरासीन्महारथः ॥ ५० ॥ सि
हनादरवाश्चैव प्रादुरासन्समागमे ॥ उभयोः सेनयो राजन्मृत्कं कृत्वा निवर्त्तनं ॥ ५१ ॥ एवमेषः क्षयो वृत्तः
पृथिव्यां पृथिवीपते ॥ वावकानां परेषां च राजन्मुर्मन्त्रिते तव ॥ ५२ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि
एकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ॥ संजय उवाच ॥ ॥ ततः पुनः समाजमु रसीताः कुरुसंजया ॥ युधिष्ठिरमुखाः पा
र्याः वैकर्त्तनमुखा वयं ॥ १ ॥ ततः प्रवृत्ते भीमः संग्रामो लोमहर्षणः ॥ कर्णस्य पांडवानांच यमराष्ट्रविवर्द्धनः ॥ २ ॥
तस्मिन् प्रवृत्ते संग्रामे तु मुलेशो गितोदके ॥ सप्तकेषु शूरेषु किंचिच्छिष्टेषु तारत ॥ ३ ॥
ततः पुनः समाजसु ॥ १२३ ॥

॥१५६॥

४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥

धृष्टद्युम्नो महाराजसहितः सर्वराजसिः ॥ कर्णमेवाभिदुद्राव पांडवाश्च महारथाः ॥ ४ ॥ आगच्छमानां स्तब्धं खे
प्रहृष्टान्विजयेषिणः ॥ दधारे कौरणे कर्णो जलोघातिवपर्वतः ॥ ५ ॥ समासाद्य तु ते कर्णवशीर्यत महारथाः ॥ य
थाचलं समासाद्य वार्थे धाः सर्वनोदितां ॥ ६ ॥ तयो रसीन्महाराज संग्रामो लोमहर्षणः ॥ धृष्टकृष्णस्तराधेयं शूरेण
नतपर्वणा ॥ ७ ॥ ताडयामास समरे तिष्ठति ह्येति चाब्रवीत् ॥ विजयं च धनुः श्रेष्ठं विंधुन्वानो महारथः ॥ ८ ॥ पार्थ
तस्य धनुश्चित्वा शरं शशीविषायमान् ॥ ताडयामास संक्रुद्धः पार्थतनवसिः शूरैः ॥ ९ ॥ तेवर्महो मविकृतं सि
त्वा तस्य महात्मनः ॥ शोणिताक्ता च राजंतशक्रगोपा इवानघ ॥ १० ॥ तदप्यस्य धनुश्चिंतं धृष्टद्युम्नो महारथः
॥ अथान्यद्दुनुरादाय शरं शशीविषोपमान् ॥ ११ ॥ कर्णो विव्याध सप्तशूरैः सन्नतपर्वसिः ॥ तथैव राजत्क
र्णोऽपि पार्थतं शश्रुतापनं ॥ १२ ॥ हृदयामास समरे शूरैः शशीविषोपमैः ॥ द्रौणशत्रुर्महेशा सो विव्याध निशितैः शूरैः
॥ १३ ॥ तस्य कर्णो महाराज शरं कनकभूषणं ॥ प्रेषयामास संक्रुद्धो मृत्कंदं डमिवापरं ॥ १४ ॥ तमापततं सहसा घो
ररूपं विशोपते ॥ चिच्छेद शतधा राजन् शौनेयः कुतहस्तवत् ॥ १५ ॥

॥ कर्णोद्यो० ॥

॥ १५७ ॥

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

दृष्ट्वा विनिहतं वाणं शरैः कर्णो विज्ञापते ॥ सात्यकिं शरवर्षेण समं तात्पर्यवारयत् ॥ १६ ॥ विव्याध चैनं समरे नारा
चैस्तत्र सप्तभिः ॥ तत्र त्वविध्यै नैयः शरैर्हमपरि कृतैः ॥ १७ ॥ ततो युद्धं महाराज चक्षुः श्रोत्रमयानकं ॥ आसी
द्योरंच चित्रं च प्रेक्षणीयं समंततः ॥ १८ ॥ सर्वेषां तत्र भूतानां लोमहर्षीभ्य जायत ॥ तद् दृष्ट्वा समरे कर्म कर्णो नेययोर्न
य ॥ १९ ॥ एतस्मिन्नंतरे द्रोणि रभ्या यास्तु महाबलं ॥ पार्षतं शत्रुदमनं शत्रुवीर्यसूनाशनं ॥ २० ॥ अभ्यभाषत संक्रु
द्धो द्रोणिः परयुरंजयः ॥ तिष्ठति ह्यघब्रह्मघ्न मे जीवन्मिमोक्ष्य मे ॥ २१ ॥ इत्थं क्त्वा कृष्टं वीरं शीघ्रं कृत्वा निशितैः श
रैः ॥ पार्षतं छादयामास घोररूपैः कृतैर्जनैः ॥ २२ ॥ यतमानं परं शत्रुपायतमानो महारथः ॥ यथा हि समरे द्रोणः
पार्षतं वीक्ष्य मारिष ॥ २३ ॥ तथा द्रोणि रणे दृष्ट्वा पार्षतः परवीरहा ॥ नातिरुद्धमना भूत्वा मन्यते मृत्कृमात्मनः
॥ २४ ॥ स ज्ञात्वा समरे त्मानं शस्त्रेण बध्यमेव तु ॥ जवेनाभ्यायं यो द्रोणिं कालः कालमिव क्षये ॥ २५ ॥ द्रोणिं रूढं दृष्ट्वा
राजेंद्रधृष्टद्युम्नमवस्थितं ॥ क्रोधेन निःश्वसन् वीरः पार्षतं समुपाद्रवत् ॥ २६ ॥ तावन्मोक्षं तु दृष्ट्वैव संरंभं जग्मुः प
रं ॥ अथाब्रवीन्महाराज द्रोण पुत्रः प्रतापवान् ॥ धृष्टद्युम्नं समीपस्थं त्वरणो विज्ञापते ॥ पांचालां पसदाय त्वा प्रेषयिष्यामि
मृत्यवे ॥ २८ ॥

॥ १५७ ॥

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

पापं हि यत्त्वया कर्मघ्नता द्रोणं पुरा कृतं ॥ अद्य त्वांतश्यते तद्द्वैयथानकुशलं तथा ॥ २९ ॥ अरक्ष्यमाणं पार्षतेन यदिति हसि
संयुगे ॥ नापक्रामसि वामूदसत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ ३० ॥ एवमुक्तः प्रत्युवाच धृष्टद्युम्नः प्रतापवान् ॥ धृष्टद्युम्न उवाच ॥
प्रतिवाक्यं स एवासीर्मांमकोदास्यते तव ॥ ३१ ॥ येनैव ते पितुर्द्वैतं यतमानस्य संयुगे ॥ यदि तावन्मया द्रोणो निहतो वा
ह्मण बुवः ॥ ३२ ॥ त्वामिदानीं कथं युद्धेन हनिष्यामि विक्रमात् ॥ एवमुक्त्वा महाराजसेनापतिरमर्षणः ॥ ३३ ॥ निशितै
रानिवाणेन द्रोणिं विव्याध पार्षतः ॥ ततो द्रोणिः सुसंयुद्धः शरैः सन्नतपर्वभिः ॥ ३४ ॥ आछादयद्दिसो राजन धृ
ष्टद्युम्नस्य संयुगे ॥ नैवांतरिक्षं न दिशो नापियोधाः समंततः ॥ ३५ ॥ दृश्यंते वै महाराज शरैश्छन्ताः सहस्रशः तथै
व पार्षतो राजन द्रोणिमादवशो भिनं ॥ ३६ ॥ शरैः संछादयामास सूनपुत्रस्य पश्यतः ॥ राधेयोपि महाराज पांचालान्सह
पांडवैः ॥ ३७ ॥ द्रोणं देयानुधामनुं सात्यकिं च महारथं ॥ एकः संवारयामास प्रेक्षणीयः समंततः ॥ ३८ ॥ धृष्टद्युम्नस्त
समरे द्रोणे श्विच्छेदकार्मुकं ॥ न दयास्पधनुर्द्रोणि रन्यदादाय कार्मुकं ॥ ३९ ॥ विगवान्समरे घोरं शरं श्याशी विषोपमा
॥ स पार्षतस्य राजेंद्रधनुः शक्तिं गदां ध्वजे ॥ ४० ॥

॥ कर्ण-पटी ॥

॥ १५८ ॥

हयास्तंरथेचैवनिमेषाद्यधमछरेः॥ सछिनधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः॥ ४१॥ खड्गमादन्नविपुलंशतचंद्रं चमांनुमत्
द्रौणिस्तदपिराजेंद्रसहैः॥ सिधंमहारथः॥ ४२॥ चिह्नेदसमरेवीरः॥ सिप्रहस्तोदृढायुधः॥ रथादनवरुदस्यतददुतमिवाप्त
वत्॥ ४३॥ धृष्टद्युम्नं हि विरथं हताश्वं छिन्नकार्मुकं॥ शरैश्च वद्धधाविद्वमस्त्रैश्च शकलीकृतं॥ ४४॥ नाशक इरतप्रेष
यतमानो महारथः॥ तस्यांतमिषुभीराजन्यदाद्रौणिर्नजग्मिवान्॥ ४५॥ अथ तत्काधनुर्वरिः॥ पार्षतं स्वरितान्वगाव
॥ आसीदसंवतो वेगस्तस्य राजन्महात्मनः॥ ४६॥ गरुडस्येव यततोजिघृणोः॥ पन्नगोत्तमं॥ एतस्मिन्नेव काले तु माध
वोर्जुनमब्रवीत्॥ ४७॥ पश्य पार्षथि॥ यथाद्रौणिः॥ पार्षतस्य रथं प्रति॥ यत्नं करोति विपुलं हन्याच्चैनं न संशयः॥ ४८॥ तमे
च यमहाबाहो पार्षतं शत्रुकर्शिनं॥ द्रौणो रास्यमनुप्राप्तं मृत्योरास्यगतं यथा॥ ४९॥ एवमुक्त्वा महाराज वासुदेवः प्रता
पवान्॥ प्रेषयस्व रगांस्तत्र यत्र द्रौणिर्व्यवस्थितः॥ ५०॥ ते हयाश्चंद्रसंकाशाः॥ केशवेन प्रमोदिताः॥ आपि वंत इव व्योम
जग्मुर्द्रौणिरथं प्रति॥ ५१॥ दृष्ट्वा यंतो महावीर्या बुभोक्स्मधनं जयो॥ धृष्टद्युम्नं वधेयस्मं च क्रेराजन्महाबलः॥ ५२॥
विकृष्यमाणं दृष्ट्वैव धृष्टद्युम्नं नरेश्वरः॥ शरांश्चिह्नेषु वेपार्ये द्रौणिं प्रति महाबलः॥ ५३॥

॥ १५८ ॥

॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ ४६॥ ४७॥ ४८॥ ४९॥ ५०॥ ५१॥ ५२॥ ५३॥

५४॥ ५५॥ ५६॥ ५७॥ ५८॥ ५९॥ ६०॥ ६१॥

तेशरान्हेमविकृतांगां डीवप्रेषितां॥ ५४॥ द्रौणिमासाधविविशुर्वल्मीकमिव पन्नगाः॥ ५५॥ सविद्वस्तेः शरैर्घोरैर्द्रौणपु
त्रः प्रतापवान्॥ उरुज्यसमरे राजन्यां चाल्यममितोजसं॥ ५६॥ रथमारुरुहेवीरो धनंजयशरार्दितः॥ प्रगृह्य च धनुः
श्रेष्ठं पार्थं विव्याध सायकैः॥ ५७॥ एतस्मिन्नेतरे वीरः सहदेवो जनाधिपः॥ अपोवाहरयेनाजौ पार्षतं शत्रुतापनं॥ ५८॥
॥ अर्जुनोऽपि महाराज द्रौणिं विव्याध पत्रिणिः॥ तंद्रौणपुत्रः संकुटोवाहोरुरसि चार्पयत्॥ ५९॥ क्रोधितस्तरुणो पार्थेना
राचं कालसंमितं॥ द्रौणपुत्राय विक्षेपकालदंडमिवापरं॥ ६०॥ ब्राह्मणस्योद्देहो स निपपात महाकृतिः॥ सविद्वस्ते
महाराजशरवेगेन संयुगे॥ ६१॥ निषसाद रथोपस्थे वै ह्यव्यां च परं ययौ॥ ततः कर्णो महाराज व्याध्नि पादौ जयं धनुः॥ ६२॥
अर्जुनं समरे रुद्धः प्रेक्षमाणो मुहुर्मुहुः॥ द्वैरथं चार्पि पार्थेन कामयानो महारणे॥ ६३॥ विह्वलं तं तु वीक्ष्याथ द्रौणपु
त्रं च सारथिः॥ अपोवाहरयेनाजौ त्वरमाणोरथौ गंजिरात्॥ ६४॥ अथोत्कृष्टं महाराज पांचालैर्जितकाशिशिः॥ मो
क्षितं पार्षतं दृष्ट्वा द्रौणपुत्रं च पीडितं॥ ६५॥ चादित्राणि च दिव्यानि प्रावाद्यंत सहस्रशः॥ सिंहनादांश्च क्रुते दृष्ट्वा स
रथे तददुतं॥ ६६॥

॥ ६२॥ ६३॥ ६४॥ ६५॥

॥ कर्णोटी ॥
॥ १५९ ॥

ई ई ॥ ६७ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी ० षष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ॥ एतस्मिन् ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ नरोत्तमं वदन्त्यं ॥ रजोत्र
एवं कृत्वा ब्रवीत्यर्थं वासुदेवार्धनं जयः ॥ याहि मंसमकान् कृष्णकार्यमेतत्परं मम ॥ ६६ ॥ ततः प्रयातो दाशार्हः कृत्वा
पांडवभाषितं ॥ रथेनातिपताकेन मनोमारुतरं हसा ॥ ६७ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि षष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥
संजय उवाच ॥ एतस्मिन् तरे कृष्णः पार्थवचनमब्रवीत् ॥ दर्शयन्निव कौंतेयं धर्मराजं युधिष्ठिरं ॥ १ ॥ एष पांडवतेजना
धार्तराष्ट्रैर्महाबलैः ॥ जिघांक्षुर्मिर्महेशोऽसौ दुतं पार्थो नुसार्यते ॥ २ ॥ तंचानुयातिसंख्याः पाचाला युद्धुर्मदाः ॥ युधिष्ठिरं
महत्मानं परीक्षंतो महाबलाः ॥ ३ ॥ एष दुर्योधनः पार्थोरथानीकेन दंशितः ॥ राजा सर्वस्य लोकस्य राजानमनुधावति ॥
जिघांक्षुः पुरुषव्याघ्ररश्मिः सहितो बली ॥ आशीविषमसस्पृशः सर्वयुद्धविशारदः ॥ ४ ॥ एते जिघांक्षुवोयांति द्विपाश्व
रथपत्नयः ॥ युधिष्ठिरं धार्तराष्ट्रारत्नममिवावर्धिनः ॥ ६ ॥ पश्य सात्वतसीमाभ्यां निरुद्धा धिष्ठितां पुनः ॥ जिहीर्षवो
मृतदेव्याः शक्रान्निष्पामिवा सहतः ॥ ७ ॥ एते बहुत्वात्वरितः पुनर्गच्छंति पांडवं ॥ समुद्रमिव वार्योषाः प्रावृट्काले महा
रथाः ॥ ८ ॥ न दंतः सिंहनादांश्च धर्मं तश्चापि वारिजान् ॥ बलवंतो महेष्वासा विध्वंसन्तो धनुषि च ॥ ९ ॥

॥ ममिति ॥ पाठे कांचनं दद्विउत्कृष्टानां मध्ये कृतं मं ॥ ६ ॥ निहीर्षवो युधिष्ठिरं हनुमिच्छन्तः निरुद्धाः संतोषिजयि

१० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ तस्य युधिष्ठिरस्य कर्मकर्त्तव्यं पराजयाख्यं एषिर्दुर्योधनादिभिः कृतं निष्पादि
मृत्योर्मुखगतं मन्ये कुंती पुत्रं युधिष्ठिरं ॥ इतमग्नंच कौंतेयं दुर्योधनवर्त्तमानं ॥ १० ॥ यथाविधमनीकं तु धार्तराष्ट्रस्य
पांडव ॥ नास्य शक्रोऽपि मुच्येत संग्रामो वाणगोचरं ॥ ११ ॥ दुर्योधनस्य वीरस्य शरो घातशीघ्रमस्यतः ॥ संकुहस्यांतक
स्यैव कोवेगं प्रसहेद्रणे ॥ १२ ॥ दुर्योधनस्य वीरस्य श्रोणेः शारद्वतस्य च ॥ कर्णस्य चेषु वेगो वै पर्वतानपिशतयेत् ॥
१३ ॥ कर्णेन च कृतो राजा विमुखः शत्रुतापनः ॥ बलवान् लघुहस्तश्च कृती युद्धविशारदः ॥ १४ ॥ राधेयः पांडवश्च
हंशक्तः पीडयितुं रणे ॥ सहितो धृतराष्ट्रस्य पुत्रैः शूरेर्महाबलैः ॥ १५ ॥ तस्येति युधिमानस्य संग्रामेशं सितात्मनः
॥ अन्यैरपि च पार्थस्य कृतं कर्म महारथैः ॥ १६ ॥ उपवासकृशो राजा पृथंग्गमरतसत्तमः ॥ ब्रालेबले स्थितो ह्येव न क्षा
त्रे हि बले विभुः ॥ १७ ॥ कर्णेन चापि युक्ते पश्यतिः शत्रुतापनः ॥ संशयं समनुः प्राप्तः पांडवो वै युधिष्ठिरः ॥ १८ ॥ न
जीवति महाराजो मन्ये पार्थ युधिष्ठिरः ॥ यद्ग्रीमसेनः सहते सिंहनादममर्षणः ॥ १९ ॥ न दंतां धार्तराष्ट्राणां पुनः
पुनरिंदमः ॥ धर्मतांश्च महाशंखान् संग्रामे जितकाशिनः ॥ २० ॥

मिः तं ॥ १६ ॥ तत्र हेतुः ब्रालेबले समायां क्षात्रबले निहुरत्वे ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

॥ कर्ण०टी० ॥

॥ १९६० ॥

हतनाशयतेतिकर्णश्रोदयतीतिसंबंधः ॥ १२१ ॥ स्थूणाकर्णः गंधर्वः तस्यास्त्रं स्थूणाकर्णं गंधर्वः ॥ इंद्रजालमयंतत
मुधिष्टिरं पांडवेयं हतेति भरतर्षभ ॥ संचोदयत्यसौ कर्णो धार्तराष्ट्रान् महाबलान् ॥ १२२ ॥ स्थूणाकर्णो राजालेन पार्थया
श्रुपतेन च ॥ प्रछादयंति राजानं शस्त्रजाले महारथाः ॥ १२३ ॥ आतुरो हि कृतो राजा स निषणाश्वभारत ॥ यथैनमनु
वर्त्तते पांचालाः सह पांडवेः ॥ १२४ ॥ स्वरमाणास्वरकाले सर्वशस्त्रभृतां वराः मज्जंतमिव पाताले बलिनोऽप्युज्जि
हीर्षवः ॥ १२५ ॥ न केतुर्दृश्यते राक्षः कर्णेन निहतः शूरेः ॥ पश्यतो र्यमयोः पार्थसात्यकेश्वश्चिखंडिनः ॥ १२६ ॥ धृष्टद्युम्न
स्य भीमस्य शतानीकस्य चाविभो ॥ पांचालानां च सर्वेषां चेदीनां चैव भारत ॥ १२७ ॥ एष कर्णो रणे पार्थ पांडवानाम
नीकिनी ॥ शूरेर्विधं सयति वै नलिनीमिव कुंजरः ॥ १२८ ॥ एते द्रवन्ति राथिनं स्वदीयाः पांडुनंदन ॥ पश्य पश्य यथा
पार्थ गच्छंते ते महारथाः ॥ १२९ ॥ एते भारतमातंगाः कर्णेना निहताः शूरेः ॥ आर्त्तनादान् विकुर्षाणां विद्रवन्ति दि
शो दश ॥ १३० ॥ रथानां द्रवते वृंदमेतच्चैव समंततः ॥ द्राव्यमानं रणे पार्थ कर्णेना मित्रकर्षिणा ॥ १३१ ॥

२२ ॥ निषेव्यचिकिंस्कैराशयः संनिषणवापाठे इति वसन्नः ॥ १२३ ॥ १२४ ॥ १२५ ॥ १२६ ॥ १२७ ॥ १२८ ॥ १२९ ॥ १३० ॥

॥ १९६० ॥

अर

हस्तिकक्षां केतुमिति संबंधः ॥ १३१ ॥ १३२ ॥ १३३ ॥ १३४ ॥ १३५ ॥ १३६ ॥ १३७ ॥ हस्तिकक्षां केतुमिति संबंधः ॥ १३१ ॥ १३२ ॥ १३३ ॥ १३४ ॥ १३५
हस्तिकक्षारणे पश्य चरंती तत्र हतत्रह ॥ रथस्थं सूतपुत्रस्य केतुं केतुमतां वर ॥ १३१ ॥ असौ धावति राधेयो भीमसेन र
थं प्रति ॥ किरन् शतान्येव विनिघ्नंस्तव वाहिनी ॥ १३२ ॥ एतान्यस्य च पांचालान् द्राव्यमाणान् महारथान् ॥ शक्रेणैव
यथा हेत्याह न्यमानान् महाहवे ॥ १३३ ॥ एष कर्णो रणे जित्वा पांचालान् पांडुसंजयान् ॥ दिशो विप्रेक्षिते सर्वास्त्वदर्थमि
ति मे मतिः ॥ १३४ ॥ यथा पार्थ धनुः श्रेष्ठं चिकर्षन्ता धशो मते ॥ शत्रुं जित्वा यथा शक्रो देवसंघैः समावृतः ॥ १३५ ॥ एतेन
ईतिकोरव्यादृष्टा कर्णस्य विक्रमं ॥ त्रासयंते रणे दून् संजयांश्च समंततः ॥ १३६ ॥ एष सर्वास्मिन् पांडुस्त्रासयित्वा महार
णे ॥ अमिभाषेत राधेयः सर्वे सैन्यानि मानद ॥ १३७ ॥ अमिद्रवत मद्रवो दुतं द्रवत कौरवाः ॥ यथा जीवन्तवः कश्चि
न्मुच्येत युधि संजयः ॥ १३८ ॥ तथा कुरुत संयन्ता वयं यास्याम पृथगतः ॥ एवमुक्त्वा गतो ह्येषः पृथतो विकिरंछरान् ॥ १३९ ॥
पश्य कर्णो रणे पार्थश्चेतच्छत्रविराजितः ॥ उदयं पर्वतं यद्वृक्षशंकेनाभि शोभितं ॥ १४० ॥ पूर्णचंद्रनिकाशेन मूर्द्धिच्छत्रे
ण भारत ॥ ध्रियमाणेन समरे श्रीमच्छत्रशलाकिना ॥ १४१ ॥ १४२ ॥ १४३ ॥ १४४ ॥ १४५ ॥ छत्रेणोपलक्षितः ॥ १४६ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ प्रार्थयन्नुदमिति शेषः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ युवयोः कर्णार्जुनयोः ॥ ४७ ॥

॥ १६१ ॥

एषत्वापेक्षते कर्णः कर्णक्षेत्रं विशोपते ॥ उत्तमं जवमास्थाय प्रवमेष्टिसंयुगे ॥ ४२ ॥ पश्येत्तं महाबाहो विधुनानं
महदनुः ॥ शरं श्वासी विषाकारान्विमृजंतं महारणे ॥ ४३ ॥ असौ निवृत्तो राधेयो दृष्टो ते वानरध्वजं ॥ प्रार्थयस्व
मरे पार्थ त्वया सह परंतप ॥ ४४ ॥ वधाय चात्मनो भ्येति होसास्पंशलभोयथा ॥ कर्णे मे काकिनंदं दृष्ट्वा रथानीके
न भारत ॥ ४५ ॥ रिरसिषुः स संवृत्तो धात्रेण द्रोनि वर्तते ॥ सर्वैः सहैः सिद्धिं क्षमावधतो च प्रयत्नतः ॥ ४६ ॥ त्व
या एकाकिनंदं दृष्ट्वा रथानीके न भारत ॥ त्वया यशश्च राजे च सुखं चोत्तम मिच्छता ॥ ४७ ॥ अहीनघोर्विश्रुतयो
युवयो र्येऽस्य मानयोः ॥ देवास्मरे पार्थ मृधे देवदानवयोरिव ॥ स्वां च दृष्ट्वा तिसैरब्धं कर्णे चैतत्परतर्पण ॥ ४८ ॥ अ
सौ दुर्योधनः क्रुद्धो नो नरं प्रति पद्यते ॥ आत्मानं च कृतात्मानं समीक्ष्य भरतर्पण ॥ ४९ ॥ कृतागमं च राधेयं घर्मा
त्मनियुधिष्ठिरे ॥ प्रतिपद्यस्व कौतेय प्राप्तकालमनंतरं ॥ ५० ॥ आर्या युद्धे मतिं कृत्वा प्रत्येहिरथ यूथप ॥ पंच
हेतानि मुख्यानि रथानां रथसत्तम ॥ ५१ ॥

१६१

५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

शतान्मापांति समरे बलिनांति गते जसां ॥ पंचनागहं से स्त्राणि द्विगुणा वाजिनस्तथा ॥ ५२ ॥ असि संहत्य कौतेय पदातिप्रयु
तानि च ॥ अन्योन्यं रक्षितं वीरबलं त्वामसि वर्तते ॥ ५३ ॥ मृतपुत्रं महेशासंदर्श्यात्मानमात्मना ॥ उत्तमं जवमास्थाय प्र
त्येहि भरतर्पण ॥ ५४ ॥ असौ कर्णः सुसंरब्धः पंचैरं तानपि धावति ॥ केतुमस्य हि पश्यामि धृष्टद्युम्नरथं प्रति ॥ ५५ ॥
समुपेक्ष्यति पांचालानिति मन्ये परंप ॥ आचक्षे च प्रियं पार्थ वैदं भरतर्पण ॥ ५६ ॥ राजा सौकुशली श्रीमान् धर्मपु
त्रो युधिष्ठिरः ॥ असौ भीमो महाबाहूः सन्निवृत्तः श्वसुमूखे ॥ ५७ ॥ वृत्तः संजयसे न्ये न शौने येन च भारत वध्यं त एते स
मरे कौरवा निशिनेः शरैः ॥ ५८ ॥ भीमसेनेन कौतेय पांचालैश्च महात्मभिः ॥ सेना हि धात्रेण द्रुप्य विमुखा विस्तर इ
रा ॥ ५९ ॥ विप्रधावंति वेगेन भीमस्यापि हता शरैः ॥ विपन्नसस्येव महीरुधिरेण समुक्षिता ॥ ६० ॥ भारती भरतश्रे
ष्ठसेना कृपणादर्शना ॥ विवृत्तं पश्य कौतेय भीमसेनं युधां पति ॥ ६१ ॥ आसी विषमिव क्रुद्धं द्रावयंतं वरूथिनी ॥ पीतर
क्तासितसितास्ता गच्छार्कमंडिता ॥ ६२ ॥

॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

॥ कर्णीटी ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥

॥ १६२ ॥ यताकाविप्रकार्यते छत्राण्येतानि चार्जुन ॥ सौवर्णराजताश्वेव तेजसां श्रव्यविधाः ॥ ६३ ॥ केतवो मिनिपात्यंते ह
स्पृश्यं च प्रकीर्यते ॥ रथेषु प्रपतंत्येते रथिनो विगता सवाः ॥ ६४ ॥ नानावर्णे र्हता वारोः पंचालैरपलायिनि ॥ निर्मु
नुष्या जानातश्चान्नपांश्चैव धनं जय ॥ ६५ ॥ समाद्रवंति पांचाला धार्तराष्ट्रं तरस्विनः ॥ विमृदंति नरव्याघ्राभीमसे
न वलाश्रयात् ॥ ६६ ॥ बलं परेषां दुर्धर्षास्तृणापाणनरिंदम ॥ एते नदीतपांश्चलाधाय यंति च वारिजान् ॥ ६७ ॥
अभिद्रवंति चरणे मृदंतः सायकैः परान् ॥ पश्यस्वेषां च माहात्म्यं पांचालादिपराक्रमात् ॥ ६८ ॥ धार्तराष्ट्रान्निघ्नं
तिक्रुद्धा सिंहा इव दुमान् ॥ शस्त्रमाहिच्छन्तूणां सायुधानां निरायुधाः ॥ ६९ ॥ तेनैवो नानमोघास्त्रान्निघ्नंति च
न हंति च ॥ शिरां स्पेतानि पात्यंते शत्रूणां बाहवोपि च ॥ ७० ॥ रथनागहयावीरा यशस्या सर्व एव च ॥ सर्वतश्चापि
यन्नेषा धार्तराष्ट्री महाचमूः ॥ ७१ ॥ पांचालैर्मनसा देत्यहं सैर्गंगेव वेगितैः ॥ सुभृशं च पराक्रांताः पांचालानां तिवार
णे ॥ ७२ ॥ कृपकर्णदयो वीरा क्रयभाणा मि वर्धभाः ॥ भीमास्त्रेण सुनिर्भयान् धार्तराष्ट्रान्महारथान् ॥ ७३ ॥

॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥

॥ १६२ ॥

धृष्टद्युम्नमुखा वीराघ्नंति शत्रून्सहस्रशः ॥ पांचाले धूमिभूतेषु द्विषद्विरपभीर्नदन् ॥ ७४ ॥ शत्रुपक्षमवस्कंधशरानस्य
तिमारुतिः ॥ विषणभूयिष्ठतरा धार्तराष्ट्री महाचमूः ॥ ७५ ॥ रथाश्चैतस्त्रवित्रस्ताभीमसेनेभयार्हिताः ॥ पश्यभीमे
न नाराचैर्भिन्तानागाः पतंत्यमी ॥ ७६ ॥ वाज्रिवज्राहतानीव शिखराणि धराभृतात् ॥ भीमसेनस्य निर्विद्धा वारोः
सन्नतपर्वभिः ॥ ७७ ॥ स्वान्पनीकानि मृदंतो द्रवंत्येते महागजाः ॥ अभिजानीहिभीमस्य सिंहनादं सुदुःसहं ॥ ७८ ॥
नदतो दुर्जुनसंग्रामे वीरस्य जितकाशिनः ॥ एषनेषादिरभ्येति द्विपमुखेन पांडव ॥ ७९ ॥ जिघांसुस्तोमरैः क्रुद्धोदं
डपाणि रिवान्तकः ॥ सतो मरावस्य भुजोच्छिन्नौ भीमेन गर्जतः ॥ ८० ॥ तीक्ष्णोरग्निरविप्ररेवेर्नाराचैर्दशभिर्हतः
॥ हस्तेन पुनरगतिना न्याह्वयहारिणः ॥ ८१ ॥ पश्यपनीलांबुदनिभान्महामोत्रैरधिष्ठितान् ॥ शक्तितोमरसंघातैर्विनि
घ्नंतं वृकोदरा ॥ ८२ ॥ समसमचनागंस्तान्येजयंती श्वसध्वजाः ॥ निहत्य निशितैर्बाणैश्छिन्नाः पार्थयिजानने ॥ ८३ ॥
८३ ॥ दशभिर्दशभिश्चैकोनाराचैर्निहतो गजः ॥ नचासौ धार्तराष्ट्राणां श्रूयते निनदस्तथा ॥ ८४ ॥ पुरंदरसमे क्रुद्धे नि
वृत्ते भरतर्षभ ॥ असौ हि एष स्थातिस्त्रो धार्तराष्ट्रस्य संहताः ॥ ८५ ॥ क्रुद्धे नभीमसेनेन रसिंहेन वारिताः ॥ संजय
उवाच ॥ ॥ भीमसेनेन तत्कर्म कृतं दृष्ट्वा सुदुष्करं ॥ ८६ ॥

क. ए. टी.

२६३

115

119.8311

८॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥

ना

五

॥कर्ण०टी०॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥

॥२६४॥

तस्य कर्णो हियान् हत्वा सारथिं च त्रिभिः शरैः ॥ उन्ममाय ध्वजं चास्य सुरप्रेण महारथः ॥ २० ॥ हताश्वात्ततो या नादव
सुत्य महारथः ॥ शक्तिं विक्षेप कर्णाय संकुहः शत्रुनापनः ॥ २१ ॥ तां छित्त्वा समरे कर्णस्त्रिभिर्भारतसायकैः ॥ शि
खंडिनमथा विध्यन्त वभिर्निशितैः शरैः ॥ २२ ॥ कर्णचापच्युतान् बाणान् वर्जयंस्त नरोत्तमः ॥ अपयातस्तनूत्कर्णं
शिखंडीभृशविस्तृतः ॥ २३ ॥ ततः कर्णो महाराज पांडु सेनान्यशांतयत् ॥ तूलराशिं समासाद्य यथा वायुर्महाव
लः ॥ २४ ॥ धृष्टद्युम्नो महाराज तव पुत्रेण पीडितः ॥ दुःशासनं त्रिभिर्वीरैः प्रत्यविध्यस्तनोतरे ॥ २५ ॥ तस्य दुःशा
सनो बाहुं सव्यविद्याधमारिषः ॥ स तेन रुक्मपुंखेन स ह्येनानतपर्वणा ॥ २६ ॥ धृष्टद्युम्नस्तन्निर्विहः शरं घोरम
मर्षणः ॥ दुःशासनाय संकुहः प्रेषयामास सारतः ॥ २७ ॥ आपततं महावेगं धृष्टद्युम्नसमीरितं ॥ शरैश्चिच्छेद
पुत्रस्ते त्रिभिरेव विशांपते ॥ २८ ॥ अथापरैः सप्तदशैर्मध्येः कनकभूषणैः ॥ धृष्टद्युम्नं समाघबाह्वोरुरसि चार्य
यत् ॥ २९ ॥ ततः सपार्षतः क्रुद्धो धनुश्चिच्छेदमारिषः ॥ सुरप्रेण सुतीक्ष्णेन तत उच्चकुञ्जनाः ॥ ३० ॥ सा

॥२६४॥

३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥

अथान्यदनुगदाय पुत्रस्ते प्रहसन्ति व ॥ धृष्टद्युम्नशरबातैः स संताप्य वारयत् ॥ ३१ ॥ तव पुत्रस्य ते दृष्ट्वा विक्रमं
सुमहात्मनः ॥ व्यस्मयंतरणे योधाः सिद्धाश्वात्सरसांगणाः ॥ ३२ ॥ धृष्टद्युम्नं न पश्यामघटमानं महाबलं ॥ दुःशा
सनेन संरुद्धं सिंहं नेव महागजं ॥ ३३ ॥ ततः सरथनागाश्वाः पांचालाः पांडुपूर्वतः ॥ सेनापतिं परीक्षंतोरुरुध
स्तनयंत व ॥ ३४ ॥ ततः प्रवृत्ते युद्धं तावकानां परैः सह ॥ घोरं प्राणामृतां काले भीमरूपं परंतप ॥ ३५ ॥ नकुलं वृ
षसेनस्तस्मिन् पांचमिरायसे ॥ पितुः समीपेति ह्येव त्रिभिरेव विध्यत ॥ ३६ ॥ नकुलस्ततः शूरो वृषसेनं हसं
निव ॥ नाराचेन स्मृतीक्ष्णेन विद्याधरद्वयेभृशं ॥ ३७ ॥ सोतिविद्धो बलवता शत्रुणा शत्रुकर्षन ॥ शत्रुं विद्याधविश
त्या सचतं पंचभिः शरैः ॥ ३८ ॥ ततः शरसहस्रेण तावुत्तौ पुरुषर्षभौ ॥ अन्योन्यमाहादयतामयो मज्ज्यतवाहिनी
३९ ॥ सदृष्ट्वा प्रदुतां सेनां धार्तराष्ट्रस्य मृतजः ॥ निवारयामास बलादनुसृत्य विशांपते ॥ ४० ॥ निवृत्ते तु ततः क
र्णेन कुलः कौरवान्ययो ॥ कर्णपुत्रस्तु समरे हित्वा नकुलमेव तु ॥ ४१ ॥

॥ कर्णटी ॥ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

॥ १६५ ॥

जुगोपचक्रं त्वरितो राधेयस्यैव मारिषः ॥ उल्लूकस्तरणोऽक्रुद्धः सहदेवेन वारितः ॥ ४२ ॥ तस्याभ्यांश्चतुरो हत्वा सहदेवः प्रतापवान् ॥ सारथिं प्रेषयामास मस्यैव प्रति ॥ ४३ ॥ उल्लूकस्ततो याता दवसुत्यविशंपते ॥ त्रिगर्त्तानां बलं तर्णं जगाम पितृनंदनः ॥ ४४ ॥ सात्यकिः शकुनिं विधाविशत्यानिशितैः शरैः ॥ ध्वजं चिच्छेद भस्त्रेण सौबलस्य हसनिव ॥ ४५ ॥ सौबलस्तस्य समरेऽक्रुद्धो राजन् प्रतापवान् ॥ विदार्य कवचं त्रयोध्वजं चिच्छेद कांचनं ॥ ४५ ॥ तथैनं निशितैर्बाणैः सात्यकिः प्रत्यविध्यत ॥ सारथिं च महाराज त्रिभिरेव समार्षयत् ॥ ४६ ॥ अथास्य बाहो स्वरितः शरैर्निक्षेपमक्षयं ॥ ततो वसुत्य सहसा शकुनिर्भरतर्षत ॥ ४७ ॥ आरुरो हरयं तर्णमूलुकस्य महात्मनः ॥ अपोवाहाय शीघ्रं सरोनेया कृद्गालिनः ॥ ४८ ॥ सात्यकिस्तरेण राजंस्तावकानां मनीकिनीं ॥ अमिदुद्राववेगेन ततो नीकमभ्यजत् ॥ ४९ ॥ शौते यशस्वं छनंत वसै न्यविशंपते ॥ भेजे दशदिशस्तर्णं न्यपतद्गताः स्फुटं ॥ ५० ॥ सीमसेनं तव सूतो वारयामास संयुगे ॥ तंतुं पीमो मुकुर्त्तव्यश्च सूतरथध्वजं ॥ ५१ ॥ चक्रे लोके श्वरं तत्र तेना तुष्यंतं वैजनाः ॥ ततो पायो न्यस्तत्र पीमसेनस्य गोचरात् ॥ ५२ ॥

॥ १६५ ॥

५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

कुरुसैन्यं ततः सर्वं पीमसेनमुपाद्रवत् ॥ तत्र नाहो महानासीद्भीमसेनं जिघांसतां ॥ ५३ ॥ युधामन्युः कपं विध्याधनुरस्याशुचिच्छिदे ॥ अथान्यद्वनुरागौदायकपः शस्त्राभ्युतां वरः ॥ ५४ ॥ युधामन्योर्ध्वजं सूतं छत्रं चायातयत्सितौ ॥ ततो पायो द्रुपेनैव युधामन्युर्महारथः ॥ ५५ ॥ उन्नमौजाश्च हार्दिकं भयं पीमस्य राक्रमं ॥ छादयामास सहसामेषो वृक्षैव पर्वतं ॥ ५६ ॥ तद्वदमासीत्समहद्वोरूपं परंतप ॥ यादशं न मया युद्धं दृष्टं पूर्वं विशंपते ॥ ५७ ॥ कृतवर्मा ततो राजनुत्तमौजसमाहवे ॥ हृदिविधाधसहसारयोऽस्य उपाविशत् ॥ ५८ ॥ सारथिस्तमयो वाहरथेन रथिनां वरं ॥ कुरुसैन्यं ततः सर्वं पीमसेनमुपाद्रवत् ॥ ५९ ॥ दुःशासनसौबलश्च गजानीकेन पांडवं ॥ महता परिवार्यैव सुद्रुक्कैरभ्यताडयत् ॥ ६० ॥ ततो भामः शरशतैर्दुयोधनममर्षणं ॥ विमुखीकृत्य तरसा गजानीकमुपाद्रवत् ॥ ६१ ॥ तमापतंतं सहसा गजानीकं वृकोदरः ॥ दद्वैवसुभृशं क्रुद्धो दिव्यमस्त्रमुदीरयत् ॥ ६२ ॥ गजेर्जगजानभ्यहनद्वृजेणैव द्रुवाकरान् ॥ ततो तरि संवालोधेः शलभैरिव पादयं ॥ ६३ ॥ छादयामास समरे गजान्तिष्ठन् वृकोदरः ॥ ततः कुंजरपूयानि समेतानि सहस्त्रशः ॥ ६४ ॥

॥ कर्णोदी ॥

॥ १६६ ॥

६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥७३॥७४॥ इति श्रीनैल कंठीयेभारतेभावदीये कर्णपर्वणिटीकायां द्विषष्टित
व्यधमन्नरसाभीमोमेघसंघानिवाविलः ॥ सुवर्णजालापिहितामणिजालैश्चकुंजराः ॥ ६५॥ रेजुरस्यधिकं संख्येविक
त्वंतडइवांबुदाः ॥ तेवध्यमानाभीमनगजाराजत्रिदुमुः ॥ ६६॥ केचिद्विमिन्नहृदयाः कुंडरान्यमतदुवि ॥ पतितै
निपतद्विश्वगजेर्हमविभूषितैः ॥ ६७॥ अशोभनमहीतत्रवित्रीर्णैरिवपर्वतैः ॥ दीप्ताभेरलवद्विश्वपतितैर्गजयोधि
भिः ॥ ६८॥ रराजभूमिपतितैः क्षीणपुण्यैरिवग्रहे ॥ ततौमिन्नकटानागाभिन्नकुंभकरस्तथा ॥ ६९॥ दुदुवुः शतत्र
संख्येभीमसेनशराहताः ॥ केचिद्विमंतोरुधिरंभयार्त्ताः पर्वतोपमाः ॥ ७०॥ विद्रवंडरविद्रांगाधानुचित्रादवाचलाः
॥ महाभुजगसंकाशोचंदनागरुरूषितौ ॥ ७१॥ अपश्यंभीमसेनस्यधनुर्विशिपतोभुजो ॥ तस्यज्यातलनिर्घोषिंश्र
त्वाशानिसमस्वनं ॥ ७२॥ विसुंचंतशकन्मृत्तंगजाः प्राडुदुवुर्भुशं ॥ भीमसेनस्यतत्कर्मराजन्तेकस्यधीमतः ॥ ७३॥
निघ्नतः सर्वभूतानिरुद्रस्येवचनिर्वभौ ॥ ७४॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६॥
संजयउवाच ॥ ततः श्वेताश्वसंयुक्तेनारामणसमाहितं ॥ तिष्ठन्त्यवरे श्रीमान्भूजुनः समद्यतः ॥ १॥
॥ मोऽध्यायः ॥ ॥ ततः श्वेता ॥

॥ १६६ ॥

त ॥ १॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥

तद्वलं नृपतिश्रेष्ठतावकं विवयोरणे ॥ व्यसोभयदुर्दीर्णाश्चमहोदधिमिवानिलः ॥ २॥ दुर्योधनेस्तवस्तः प्र
मन्नेश्वेतवाहने ॥ अभेत्यसहसाक्रुद्धासैन्यार्द्धेनासि संवृतः ॥ ३॥ पर्यवारयदायांतं युधिष्ठिरसमर्षणं ॥ सुर
प्राणात्रिसप्तत्याततो विध्यत पांडवं ॥ ४॥ अक्रुध्यत भद्रांतत्र कुंती पुत्रो युधिष्ठिरः ॥ सप्तह्योस्त्रिंशत्सहस्रं त
वपुत्रे न्यवेशयेत् ॥ ५॥ ततो धावंत कौरव्याजिघृक्षंतो युधिष्ठिरं ॥ दुष्टभावान्पशन् ज्ञात्वा समवेता महार
थाः ॥ ६॥ आजगमुस्तं परीक्षंतः कुंती पुत्रं युधिष्ठिरं ॥ नकुलः सहदेवश्च धृष्टद्युम्नश्च पार्यतः ॥ ७॥ अक्षौहि
ण्यापरिवृतास्तेभ्यवन् युधिष्ठिरं ॥ भीमसेनश्च समरे मृदंस्तव महारथान् ॥ ८॥ अभिधावदसि प्रेसुराजानं
शत्रुमिदं ॥ तांस्तु सर्वान्महेष्वासान्कर्णवेकर्त्तनो नृप ॥ ९॥ शरचर्षेण महता प्रत्यवादपदागतान् ॥ शरी
षान्विस्तृजंतस्ते प्रेरयंतश्च तोमरात् ॥ १०॥ नशोकुर्यलवंतोपिराधेयं प्रतिवीक्षितुं ॥ तांश्च सर्वान्महेष्वासा
न्सर्वशस्त्रास्त्रपारगः ॥ ११॥ महता शरचर्षेणाराधेयः प्रत्यवारयत् ॥ दुर्योधनं च विंशत्याशीघ्रमस्त्रमुदीरय
त् ॥ १२॥

॥ कर्णोटी ०

॥ १६७ ॥

१३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

अविध्यन्नर्णमसेत्यसहदेवः प्रतापवान् ॥ सविहसहदेवेनरराजाचलसंनिभः ॥ १३ ॥ प्रमिन्नइवमातंगो
रुधिरैरापरिप्लुतः ॥ दृष्ट्वातवसुतंतत्रगाढविहंसुतेजनेः ॥ १४ ॥ अभ्यधावत्तदृढं क्रुद्धोराधेयोरधिनांवरः ॥ उ
र्येधनंतदादृष्टाशीघ्रमस्त्रमुदीरयत् ॥ १५ ॥ तेनयौधिष्ठिरं सैन्यमवधीत्यार्धतंतथा ॥ ततोयौधिष्ठिरं सैन्यं वध्य
मानं महात्मना ॥ १६ ॥ सहसा प्राद्वद्राजन्सूतपुत्रशरार्धितं ॥ विविधाविशिखास्तत्रसंपतंतः परस्परं ॥ १७
फलैः पुरवान्समाजघ्नुः सूतपुत्रधनुश्च्युताः ॥ अंतरिक्षे शरो घातां पततां च परस्परं ॥ १८ ॥ संघर्षेण महाराज
पावकसमजायत ॥ ततो दशदिशः कर्णः शालभैरिवयायिभिः ॥ १९ ॥ अभ्यघ्नं स्तरसाराजन्शरेः परशरीर
गैः ॥ रक्तचंदनसंदिग्धौ मणिहेमविभूषितौ ॥ २० ॥ बाह्व्यत्यक्षिपत्कर्णः परमास्त्रं विदर्शयन् ॥ ततः स
र्वादिशो राजन्सायकैर्विप्रमोहयत् ॥ २१ ॥ अपीडयद्रां कर्णो धर्मराजं युधिष्ठिरं ॥ ततः क्रुद्धो महाराज ध
र्मपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ २२ ॥ निशितैरिषुभिः कर्णं पंचाङ्गिः समार्षयन् ॥ बाणांधकारमभवत्तद्वद्वंद्योरदृश
नं ॥ २३ ॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

हाहाकारो महानामात्तावकानां विशोपते ॥ वध्यमानेतदासेनो धर्मपुत्रेण मारिष ॥ २४ ॥ सायकैर्विविधैस्त्री
शैः कंकपत्रैः शिलाशितैः ॥ स ह्यैरनेकैर्विविधैः शस्त्रैश्च मुञ्चतेरपि ॥ २५ ॥ यत्र यत्र स धर्मात्मा दृष्टं दृष्ट्व्य
सर्जयत् ॥ तत्र तत्र व्यशीर्येततावका भरतर्षभ ॥ २६ ॥ कर्णोऽपि भृशं संक्रुद्धो धर्मराजं युधिष्ठिरं ॥ नाराचैरर्द्ध
चंद्रैश्च वसदेनैश्च संयुगे ॥ २७ ॥ अमर्षा क्रोधतश्चैव रोषप्रस्फुरिताननः ॥ सायकैरप्रमंयात्मा युधिष्ठिरम
भिद्रवत् ॥ २८ ॥ युधिष्ठिरश्चापिशतं स्वर्णपुंखैः शितैः शरैः ॥ प्रहसन्निवतंत कर्णः कंकपत्रैः शिलाशितैः
॥ २९ ॥ उरस्य विध्यद्राजानं त्रिमिर्महैश्च शपांडव ॥ सपिडितो भृशं तेन धर्मराजो युधिष्ठिरः ॥ ३० ॥ उपविश्य
रथो यस्यैस्तं याहीत्यनोदयत् ॥ प्राक्तोऽर्तततः सर्वधातृराष्ट्राः सराजकाः ॥ ३१ ॥ गृह्णन् धर्ममिति राजा
न मभ्यधावंत सर्वशः ॥ ततः शतासमदृशकैकेयानां प्रहारिणां ॥ ३२ ॥ मांचालैः सहिताराजन्धातृराष्ट्र
न्यवारयन् ॥ तस्मिन्नुत्तुमुलेयुद्धे वर्तमाने जनस्ये ॥ ३३ ॥ दुर्योधनश्च भीमश्च समेयातां महाबलौ ॥ ३४ ॥

॥कर्णः टी॥
॥१६८॥

इति श्री कर्ण पर्वणि टी० त्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ कर्णोपि ॥ १॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

इति श्री महाभारते कर्ण पर्वणि त्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ संजय उवाच ॥ कर्णोपि शरजालेन कैकेयानाम
हारयान् ॥ अधमत्परमेष्ठासान्प्रतः पर्यवस्थितान् ॥ १ ॥ तेषां प्रयत्नमानानां राधेयस्य निवारणे ॥ रथान्यं
च शतान्कर्णः प्राहिरोगधमसादनं ॥ २ ॥ अविषहंत तो दृष्ट्वा राधेयं युधिष्ठिराधिपः ॥ भीममेव मुपागच्छन्
कर्णवाणप्रपिडिताः ॥ ३ ॥ रथानीकं विदोर्ध्वं वे शरजाले रनेकधा ॥ कर्ण एकथेनैव युधिष्ठिरमुपाद्रवत्
४ ॥ सेनानिवेशमाहंतं मार्गणैः क्षतविक्षतं ॥ यमयोर्मध्यगं वीरं शनैर्यातं विचेतसं ॥ ५ ॥ समासाद्य तु रा
जानंदुर्बोधनहिते प्रया ॥ सूनपुत्रस्त्रिभिस्तीक्ष्णैर्विव्याध परमेषुभिः ॥ ६ ॥ तथैव राजाराधेयं प्रत्यविध्य
स्तं तातरे ॥ शरैस्त्रिभिश्च यन्तारं चतुर्भिश्चतुरो हयान् ॥ ७ ॥ चतुरश्रो तु पार्थस्य माद्रीपुत्रौ परंतपौ ॥ तावप्य
धावतोः कर्णराजानं माकर्षीरिति ॥ ८ ॥ तौ पृथक् शरवर्षाभ्यां राधेयं मत्स्यचर्यतां ॥ नकुलः सहदेवश्च पर
मं यत्नमास्थितौ ॥ ९ ॥ तथैव तौ प्रत्यविध्य सूनपुत्रः प्रतापवान् ॥ भद्राभ्यां शितधाराभ्यां महात्मा तावदि
हमे ॥ १० ॥

॥१६८॥

११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

दंतवर्णोऽस्तराधेयो निजधानमनोजवान् ॥ युधिष्ठिरस्य संग्रामे कालबालान् ह्योत्तमान् ॥ ११ ॥ ततो परेण
भक्षेन शिरस्राणमपातयत् ॥ कौंतेयस्य महेशासः प्रहसन्निवसूतजः ॥ १२ ॥ तथैव नकुलस्यापि हयान्
त्वा प्रतापवान् ॥ ईषांधनुश्च विछेदमाद्रीपुत्रस्य धीमतः ॥ १३ ॥ तौ हताश्वौ हतरथौ पांडवौ भद्राविक्ष
तौ ॥ १४ ॥ राजरावारुरुहतु सहदेवरथे तदा ॥ तौ दृष्ट्वा मानुलस्तत्र विरथौ परवीरहा ॥ १५ ॥ अभ्यभाषत
राधेयं मद्राजो नुकं यया ॥ योधव्यमद्यपार्थेन फाल्गुनेन त्वया सह ॥ १६ ॥ किमर्थं धर्मराजेन युध्यमे
भद्रशरोषितः ॥ क्षीणशस्त्रास्त्रकवचः क्षीणवाणो विवाणधिः ॥ १७ ॥ श्रान्तसारथिवाहश्च हंतोऽस्मैररि
भिस्तथा ॥ पार्थमासद्य राधेय उपहास्यो भविष्यति ॥ १८ ॥ एवमुक्तेऽपि कर्णस्तु मद्राजेन संयुगे ॥ तथै
व कर्णसंरब्धो युधिष्ठिरमताडत् ॥ १९ ॥ शरैस्तीक्ष्णैः पराविध्य माद्रीपुत्रौ च पांडवौ ॥ प्रहस्य समरे कर्ण
श्चकार विमुखं शरैः ॥ २० ॥ ततः शल्यप्रहस्येद कर्णं पुनरुवाच ह ॥ रथस्य मति संरब्धं युधिष्ठिरवधे भू
तं ॥ २१ ॥ यदर्थं धान्तराष्ट्रेण सततं मानिनो भवान् ॥ नेपार्थजहि राधेय किं ते हत्वा युधिष्ठिरं ॥ २२ ॥

॥ कर्णोटी ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

॥ १६९ ॥

शंखधोधारितोः शरः सुमहानेपकृष्णयोः ॥ श्रूयते चापधोघोषं प्रावृषी वांशुदस्य च ॥ २१ ॥ असौ निघ्नं
रथो हारानर्जुनः शरवृष्टिभिः ॥ सर्वग्रसतिनः सेनां कर्णपश्येन माहवे ॥ २२ ॥ एष्टरक्षौ च शूरस्य युधामन्यु
त्तमौ जसौ ॥ उत्तरं चास्य वैशूरश्चक्रं रक्षति सात्यकिः ॥ २३ ॥ धृष्टद्युम्नस्तथा चास्य चक्रं रक्षति दक्षिणं ॥ भी
मसेनश्च वैराजा धार्तराष्ट्रेण युध्यते ॥ २४ ॥ यथानहन्मात्तं भीमः सर्वेषां नोपपश्यतां ॥ तथाराधेयक्रिय
तां राजा मुच्येत नो यथा ॥ २५ ॥ पश्येनं भीमसेनेन ग्रस्तमाहवशोभिनं ॥ यदित्वा साद्यमुच्येत विस्मयः
सुमहानहत् ॥ २६ ॥ परित्राहेन ममेत्यसंशयं परमंगतं ॥ किंतु माद्रीस्ततो हत्वा राजानं च युधिष्ठिरं
२७ ॥ इति शल्यवचः श्रुत्वा राधेयः पृथिवीपते ॥ दृष्ट्वा दुर्योधनं चैव भीमग्रस्तं माहवे ॥ २८ ॥ राजगृही
ष्टुं चैव शल्यवाक्यप्रचोदितः ॥ अजातशत्रुमुत्सृज्य माद्रीपुत्रौ च पांडवौ ॥ २९ ॥ तं वपुत्रं परित्रातुमस्य
धावंत वीर्यवान् ॥ मदराजप्रणुदितैरश्वैराकाशंगेरिव ॥ ३० ॥ ॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ १६९ ॥

३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ॥ इति श्रीकर्णपर्वणि टीकायां चतुर्ष्वधितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ छ ॥ छ ॥

गते कर्णे तु कौंतेयः पांडुपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ अपायाज्जवनैरश्वैः सह देवश्च मारिषः ॥ ३१ ॥ ताभ्यां सहितं स्तू
र्णं व्रीडं निवजनेश्वरः ॥ प्राप्य सेनानिवेशं च मार्गलोक्षतविक्षतः ॥ ३२ ॥ अवतीर्णो रथात्तर्णमाविश छ
यनं शुभं ॥ अपनीतशल्यः कृष्टशं दृष्ट्वा मिनिपीडितः ॥ ३३ ॥ सो ब्रवीद्भ्रातरौ राजा माद्रीपुत्रौ महार
थौ ॥ अनीकं भीमसेनस्य पांडवावाशुगच्छतां ॥ ३४ ॥ जीमूतद्वनदं स्तुभ्यते स वृकोदरः ॥ ततो न्यस्थ
मास्थाय न कुलो रथपुंगवः ॥ ३५ ॥ सह देवश्च तेजस्वी भ्रातरौ शत्रुकर्षणौ ॥ तुरंगैरग्निरं होमिरीत्वा भी
मस्य शुष्मिणौ ॥ ३६ ॥ अनीकैः सहितौ तत्र भ्रातरौ समवस्थितौ ॥ ३७ ॥ ॥ इति श्रीमहापुराणभा
रते कर्णपर्वणि चतुर्ष्वधितमोऽध्यायः ॥ ॥ संजय उवाच ॥ द्रौणिस्तुरथवंशेन महता परिवारितः ॥ अ
पतसहसाराजन् यत्र पार्थिव्यवस्थितः ॥ १ ॥ तमायतंतं सहसा शूरः शौरि सहायवान् ॥ दधार सहसार्थी
वैलेमकरालयम् ॥ २ ॥ ततः क्रुद्धो महाराजद्रोणपुत्रः प्रतापवान् ॥ अर्जुनं वासुदेवं च छादयामास सायकैः ॥ ३ ॥

द्रौणिस्तु ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

॥ कर्णः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥
॥ १९० ॥

अवच्छन्नो ततः कृष्णो दृष्टा तत्र महारथाः ॥ विस्मयं परमं गत्वा प्रेक्षतं कुरवस्तदा ॥ १५ ॥ अर्जुनस्तततो
दिव्यमस्त्रं चक्रे हसन्निव ॥ तदस्त्रं वारयामास ब्राह्मणो युधिष्ठिरतः ॥ १६ ॥ यद्यद्विद्यासि यद्यद्वेपांडवो
स्त्रं जिघांसया ॥ तत्र दस्त्रं महेष्वा सो द्रोणपुत्रो व्यशानयत् ॥ १७ ॥ अस्त्रयुद्धे ततो राजन् वर्तमाने महाभये
॥ अपश्याम रणे द्रौणिं व्यात्राननमिवांतकं ॥ १८ ॥ सदृशः प्रदिशश्चैव छादयित्वा ह्यजिह्वगैः ॥ वासुदेवं
त्रिभिर्बाणै रविध्यद्वसिणो सुजे ॥ १९ ॥ ततोर्जुनो हयान् हत्वा सर्वान् स्तस्य महात्मनः ॥ चकार समरे भूभृमिंशो
णि तौ घतरंगिणी ॥ २० ॥ सर्वलोकवहांशे द्रुपदलोकवहान्तदी ॥ सरयान्तथिनः सर्वान्यार्थचापच्यु
तैः शरैः ॥ २१ ॥ द्रौणिरथ हतान् संख्येददृशुः सचतान्तथा ॥ प्रावर्तयन् महाघोरान्तदीं परवहं रथा ॥ २२ ॥
तयोस्तव्याकुलं युद्धे द्रौणेः पार्थस्य दारुणे ॥ अमर्यादं योधयंतः पर्यधावन्त पृष्ठतः ॥ २३ ॥ रथैर्हताश्च स
तैश्च हतारो हे श्ववाजिभिः ॥ द्विरदृश्व हतारो हेर्महां मात्रे हतद्विषे ॥ २४ ॥ पार्थेन समरे राजन् कृतो घोरो
जनक्षयः ॥ निहतो धिनः पेतुः पार्थचापच्युतैः शरैः ॥ २५ ॥

॥ १९० ॥

॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

हयाश्च पर्यधावन्त मुक्तयोः आस्ततस्ततः ॥ तत्र दृष्ट्वा कर्म पार्थस्य द्रौणिराह वशो धिनः ॥ २५ ॥ अर्जुनं जयतां मे हं हृदि तो विभे
सविष्ये वाक् ॥ विधुन्यामो महद्वापं कार्त्तस्वरविभूषितं ॥ २६ ॥ अवाकिरन् ततो द्रौणिः संसतान्निशितैः शरैः ॥ भूयोर्जुनं म
हारजन् द्रौणिराजस्य पत्रिणा ॥ २७ ॥ वसो दे शो भूयं पार्थ ताडयामास तिर्द्वयं ॥ सोतिविद्धो रणे तेन द्रोणपुत्रेण भा
रतः ॥ २८ ॥ गांडीवधन्या प्रशमं शरवर्षैर्हृदरधीः ॥ संछाद्य समरे द्रौणिं चिच्छेदास्य चकार मुकं ॥ २९ ॥ स छिन्नधनाप
रिघं वज्रस्पर्शसमं युधिधि ॥ आदाय चिक्षिपत् दद्रोणपुत्रः किरीटिने ॥ ३० ॥ तमायत तं परिघं जांबूनदपरिस्तृतं ॥ चि
च्छेद सहसाराजस्य हसन्निव पांडवः ॥ ३१ ॥ स पपात तदा भूमौ निहतः पार्थसायकैः ॥ विकीर्णः पर्वतो राजस्य थावजेण
ताडितः ॥ ३२ ॥ ततः क्रुद्धो महाराज द्रोणपुत्रो महारथः ॥ ऐन्द्रेण चास्त्रवेगेन विभक्तं समवाकिरत् ॥ ३३ ॥ तस्यैन्द्र
जालं विततं समीक्ष्य पार्थो राजगांडीवमाददे सः ॥ ऐन्द्रं जालं प्रत्यहन् नरस्त्रीवरास्त्रमादाय मेहं द्रुमुहं ॥ ३४ ॥ विहार्यते
ज्जालमहेन्द्रयुक्तं पार्थस्ततो द्रौणिरथं क्षणेन ॥ प्रच्छादयामास ततोऽप्युपेतो द्रौणिस्तदा पार्थशराभिस्ततः ॥ ३५ ॥

॥ २५ ॥

॥ कर्णीदी० ॥

॥ १७१ ॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

विगृह्यतां पांडववाणवृष्टिं शरैः परं यनामततः प्रकारं ॥ शूनेन क्लृप्तं सहस्राभ्यविध्यन्निभिः शरैरर्जुनं क्षुद्रकाणां
॥ २६ ॥ ततोर्जुनः सायकानां शूनेन गुरोः कर्तुं मर्मसु निर्विभेदः ॥ अश्वान् श्वसूनुं च तथा धनुर्ज्यामवाकिरत्यपतां ताकका
नां ॥ २७ ॥ सविध्या मर्मसूद्रौ णिं पांडवः परवीहा ॥ सारथिं चास्य भद्रे न रथनीडादपानयत् ॥ २८ ॥ समंगृह्य स्वयं
वाहान् रुष्टौ प्राच्छादयच्छरैः ॥ तत्राङ्गुतमपश्यामद्रौ णेराशुपराक्रमं ॥ २९ ॥ प्रयत्नतुरगान्यच्च फाल्गुनं चास्य
बोधयत् ॥ तदस्य समरे राजन्सर्वयोधाः प्रपूजयन् ॥ ३० ॥ ततः प्रहस्य बीजकद्रौणपुत्रस्य संयुगे ॥ क्षिप्रं रश्मी
नथाश्वानां सुरैश्चैश्चिद्विदेजयः ॥ ३१ ॥ प्राद्वंस्तरगास्ते तु शरवेगप्रपीडिताः ॥ ततोऽहन्निनदोघोरस्तवसे न्यस्य
भारत ॥ ३२ ॥ पांडवास्तजयंलब्ध्वा तवसे न्यं समाद्रवत् ॥ समंतान निशिता न बाणा न विमुंचंतो जयेषिणः ॥ ३३ ॥
॥ पांडवैस्तु महाराज धार्तराष्ट्री महाचमूः ॥ पुनः पुनरयो वीरैः संयुगे जितकाशिमिः ॥ ३४ ॥ पश्यतां ते महाराज
पुत्राणां चित्रयोधिनां ॥ शकुनेः सौवलेयस्य कर्णस्य च विशांपते ॥ ३५ ॥ वार्तामाणा महासेनापुत्रे स्तवजनेश्वरः ॥ न
चातिष्ठत संशयमेपीदृशमाना समंततः ॥ ३६ ॥

॥ १७१ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

ततो यो धैर्महाराज पलायद्भिः समंततः ॥ अभवद्वाकुलं भीतं पुत्राणां ते महोद्वलं ॥ ३७ ॥ तिष्ठति ह्येति च ततः स्त
तपुत्रस्य जल्यतः ॥ नावतिष्ठति सासेनावध्यमाना महात्मभिः ॥ ३८ ॥ अयोः क्लृप्तं महाराज पांडवैर्जितकाशिमिः
॥ धार्तराष्ट्रं बलं दृष्ट्वा विदुतं वै समंततः ॥ ३९ ॥ ततो दुर्योधिनः कर्णमब्रवीत्परायादिव ॥ पश्य कर्ण महासेनायां
चोत्तरं हिताभ्रतं श ॥ ४० ॥ त्वयि तिष्ठति संज्ञा सा त्वलायनपरायणा ॥ एतत्तु ज्ञात्वा महाबाहो कुरुप्राप्तमरिंदम ॥ ४१ ॥
सहस्राणि च यो धानां त्वामेव पुरुषोत्तम ॥ क्रोशंति समरे वीरद्रव्यमाणा नि पांडवैः ॥ ४२ ॥ एतत्तु त्वापि राधेयोड
र्यो धनवचो महान् ॥ मद्राजमिदं वाक्यमब्रवीत्पुनः सन्निव ॥ ४३ ॥ पश्य मे भुजयो वीर्यमस्त्राणां च जनेश्वर ॥ अ
द्य हन्मिरणे सर्वान् चालान् यो दुभिः सह ॥ ४४ ॥ वाहयाश्वान् रथाघ्नमंद्रेणो वनसंशयः ॥ एवमुक्त्वा महाराज स्त
तपुत्रः प्रतापवान् ॥ ४५ ॥ प्रगृह्य विजयं वीरो धनुः श्रेष्ठं पुरातनं ॥ सज्यं कृत्वा महाराज संगृह्य च पुनः पुनः ॥ ४६ ॥
संनिवीर्यं च यो धान्सत्येन शयथेन च ॥ प्रयोजयद्मे यास्मात्तार्गवास्त्रं महाबलः ॥ ४७ ॥ ततो राजसंहस्राणि प्रयुक्ता
न्यर्बुदानि च ॥ कोटिशश्च शरास्तीक्ष्णानि रगच्छन्महामृधे ॥ ४८ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

॥ १७२ ॥

ज्वलितैस्ते शरैर्घोरैः कंकवर्हिणवाजिनैः ॥ संहन्तापांडवीसेनानप्रज्ञायत किंचन ॥ ४९ ॥ हाहाकारो महातासीत्यां
चालानां विशंपते ॥ पीडितानां बलवता भार्गवास्त्रिणसंयुगे ॥ ५० ॥ निपतद्भिर्गजैर्गजर्ज्वैश्चापिसहस्रशः ॥ रथैश्चा
पिनरव्याघ्रतरे श्वैव समंततः ॥ ५१ ॥ प्राकंपतमहीराजन्निहतैस्ते समंततः ॥ व्याकुलं सर्वमभवत्पांडवानां मह
द्वलं ॥ ५२ ॥ कर्णस्तेकोयुधांश्चेष्टे विधूमद्वपावकः ॥ दहनशत्रून्तरव्याघ्रशुभे सपरंतपः ॥ ५३ ॥ तेवध्यमानाः
कर्णेन पांचालाश्चेदितिः सह ॥ तत्र तत्र व्यमुह्यंत वनदाहे यथा द्विपाः ॥ ५४ ॥ चक्रुश्च श्वनरव्याघ्रयथा व्याघ्रानरोत्तमाः
॥ तेषां तु क्रोशता मासीद्गीतानां रणमूर्धनि ॥ ५५ ॥ धावतां च ततो राजंस्त्रस्तानां च समंततः ॥ आर्त्तनादो महांस्तत्र
भूतानामिव संलवे ॥ ५६ ॥ वध्यमानां स्तूतां नृद्व्यासूतपुत्रेण मारिष ॥ वित्रेकः सर्वस्तूतानि तिर्यग्यो निति र्यग्योति
गतान्यपि ॥ ५७ ॥ तेवध्यमाताः समरे स्तूतपुत्रेण संजयाः ॥ अर्जुनं वासुदेवं च क्रोशंति च मुहुर्मुहुः ॥ ५८ ॥ प्रेतरा
जपुरे यद्वत्प्रेतराजं विचेतसः ॥ श्रुत्वा तु निधनं तेषां वध्यतां कर्णसायकैः ॥ ५९ ॥ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

॥ १७२ ॥

६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी ॥ पंचमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥

अथाब्रवीद्वासुदेवं कुंतीपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ भार्गवास्त्रं महाघोरं दृष्ट्वा न त्रसमीरितं ॥ ६० ॥ पश्य कृष्ण महाबाहो भार्ग
वास्त्रस्य विक्रमं ॥ नैतदस्त्रं हि समरे शक्यं हंतुं कथंचन ॥ ६१ ॥ स्तूतपुत्रं च संरब्धं पश्य कृष्ण महारणे ॥ अंतकप्रतिमं
वीर्यं कुर्वाणं कर्मदारुणं ॥ ६२ ॥ असीक्षां चोदयन्तश्चान्ये सन्ते मां मुहुर्मुहुः ॥ न च पश्यामि समरे कर्णं प्रतियत्नायितुं
६३ ॥ जीवन्नाप्नोति पुरुषः संख्ये जयपराजयौ ॥ मृतस्य तु हृषीकेश भंग एव कुतो जयः ॥ ६४ ॥ एवमुक्त्वा स्तूयार्थेन
कृष्णो मतिमतां वरं ॥ धनं जयमुवाचे दंप्रातः कालमरिंदम ॥ ६५ ॥ कर्णेन हि दृढं राजा कुंतीपुत्रः परिहृतः ॥ तं दृष्ट्वा
स्य च पुनः कर्णं पार्थ वधिष्यसि ॥ ६६ ॥ एवमुक्त्वा पुनः प्रायात् द्रुमुच्छिन्नमुधिष्ठिरं ॥ अमेराग्राहयिष्यंश्च युद्धे क
र्णं विशंपते ॥ ६७ ॥ ततो धनं जयोद्गुं राजानं वाणपीडितं ॥ रथेन प्रययौ सिप्रं संग्रामात्केशवाङ्गया ॥ ६८ ॥ गडनेव
तु कौंतेयो धर्मराज दिदक्षया ॥ सैन्यमा लोकयामास नापश्यन्तत्र चाग्रजं ॥ ६९ ॥ युद्धं कृत्वा तु कौंतेयो द्रोणपुत्रेण सा
रतः ॥ ७० ॥ सहं वज्रिणा संख्ये पराजित्यगुरोः सुतं ॥ ७० ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि पंचमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ०॥ ॥ द्रोणिं ॥ ततोऽधन्याविस्तारितोऽग्रचापः १ नैकान् बहून् ॥ २ ॥ उवाच तं पश्य ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ १७३ ॥

संजय उवाच ॥ १ ॥ द्रोणिं पराजित्य ततोऽधन्या कृत्वा महद्दुष्करं शूरकर्म ॥ आलोकयामास ततः स्वसैः संधनं जयः शत्रु
भिरप्रधृष्यः ॥ २ ॥ अयुधमाना नृपतना मुखस्थान् शूरे ॥ शूरान् हर्षयन् स व्यसाची ॥ पूर्वप्रहारेर्मथितान् प्रशंसन् स्थिता
न् महात्मा सरथानेनेकान् ॥ ३ ॥ अपश्यमानस्तु किरीटमाली युधिष्ठिरं भ्रातरमाजमीढं ॥ उवाच भीमं तरसाभ्युपेत्य
राहुः प्रवृत्तिं त्विह कुत्र राजा ॥ ४ ॥ ॥ भीमसेन उवाच ॥ अपपात इतो राजा धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ कर्णवाणाभित्तसंगो
यदि जीवेत्कथंचन ॥ ५ ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ तस्माद्भवान् शीघ्रमितिः प्रयातु राहुः प्रवृत्त्यै कुरु सन्नमस्य ॥ नूनं स वि
द्वो निभृशं पृथक्कैः कर्णेन राजा शिविरं गतो सौ ॥ ५ ॥ संप्रहारेर्निशितैः पृथक्कैर्द्रोणेन विद्वोतिभृशं तरस्वी ॥ तस्योसत
त्रापि जयप्रतीक्षो द्रोणोऽपि यावन् न हतः किलासीत् ॥ ६ ॥ स संशयं गमितः पांडवाग्रः संख्येय कर्णेन महानुत्ताचः ॥ ज्ञा
तुं प्रयाहाकृतमघं भीमस्याम्याम्यहं शत्रुगणान्ति रुध्मं ॥ ७ ॥ भीमसेन उवाच ॥ त्वमेव जानीहि महानुभाव राहुः प्रवृ
त्तिं भरतर्षभस्य ॥ अहं हि यं घर्जुनयाम्यमित्रावदंति सां भीत इति प्रवीराः ॥ ८ ॥ ततोऽब्रवीदर्जुनो भीमसेनं संसप्तकीः प्र
त्यनीकस्थिता मे ॥ एतान् हत्वा यमयानशक्यमितो यशस्तुं रिपुसंघं गोष्ठात् ॥ ९ ॥ ॥ १० ॥ ॥ ११ ॥ ॥ १२ ॥ ॥ १३ ॥ ॥ १४ ॥ ॥ १५ ॥ ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ ॥ १८ ॥ ॥ १९ ॥ ॥ २० ॥ ॥ २१ ॥ ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

॥ १७३ ॥

॥ १० ॥ ॥ ११ ॥ ॥ १२ ॥ ॥ १३ ॥ ॥ १४ ॥ ॥ १५ ॥ ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ ॥ १८ ॥ ॥ १९ ॥ ॥ २० ॥ ॥ २१ ॥ ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

अथाब्रवीदर्जुनं भीमसेनस्त्ववीर्यमासाद्य कुरुप्रवीर ॥ संसप्तकान् प्रतिपास्यामि संख्येयं सर्वानहं याहि धनं जयत्वं ॥ १० ॥ त
द्भीमसेनस्य वचो निशम्य सुदुष्करं भ्रातुरमित्रमध्ये ॥ संसप्तकानीकमसह्यमेकः सुदुष्करं धारयामीति पार्थः ॥ ११ ॥ उवा
च नारायणमप्रमेयकपिध्वजः सत्यपराक्रमस्य ॥ अस्त्वावचो भ्रातुरदीनसत्त्वस्तदाह वे सत्यवचो महात्मा ॥ १२ ॥ इहं
कुरुश्रेष्ठमभिप्रयास्य त्वावाच वृष्णिप्रवरं तदानीं ॥ १३ ॥ अर्जुन उवाच ॥ चोदयाश्वान् दूषीकेशा विहायेत दूलाणवम्
॥ अजातशत्रुं राजानं द्रुपदमिच्छामि केशव ॥ १४ ॥ संजय उवाच ॥ ततो ह्यात्सर्वदाशार्हमुखः प्रचोदयन् भीम
मुवाच चेदं ॥ नैतद्विचित्रं तव कर्माघं भीमयास्याम्यहं जहि पार्थ रिसंधान् ॥ १५ ॥ ततो ययौ दूषीकेशां यत्र राजा युधिष्ठिरः ॥ १६ ॥
घातोघतरं राजन्वाजिभिर्गरुडो यमैः ॥ १७ ॥ प्रत्यनीकैश्च व्यवस्थाप्य भीमसेनमरिंदमं ॥ संदिश्य चैतं राजेन्द्रपुटं प्रति
वृकोदरं ॥ १८ ॥ ततस्तु गत्वा पुरुषप्रवीरो राजानमासाद्य शयानमेकं ॥ रथादुत्तौ प्रत्यवरुह्य तस्माद्बंदतु धर्मरा
जस्य पादौ ॥ १९ ॥ तं दृष्ट्वा पुरुष व्याघ्रं सेमिणं पुरुषर्षभं ॥ मुदाभ्युपगतौ कृष्णावश्विना विववासवं ॥ २० ॥ ता

॥ १२६ ॥ १७१८ ॥

॥ कर्णः टी० ॥

॥ १७५ ॥

॥ १५ ॥ मरणे उपस्थिते सति पातः पलायितोऽस्मि ॥ वाध्री ए सः मेघविशेषः ॥ यस्य नासापुटयोर्वधीदशं चर्म भव
त्रयोदशहं वर्षाण्यस्माद्गीतो धनं जयः ॥ न स्म निद्रां लभे रात्रौ न चाह निमुखं क्वचित् ॥ १५ ॥ तस्य द्वे येण संयु
क्तः परिदह्ये धनं जयः ॥ आत्मनो रमणे पातो वाध्री ए स इव द्विजः ॥ १६ ॥ तस्यायमगमत्कालश्चित्तयानस्य मेचि
रं ॥ कथं कर्णे मया शको युद्धे क्षययितुं भवेत् ॥ १७ ॥ जाग्रस्वयं श्वकौं ते यकर्णमेव सदा ह्यहं ॥ पश्यामि न
त्र तत्रैव कर्णं हतमिदं जगत् ॥ १८ ॥ यत्र यत्तद्दिगच्छामि कर्णाद्गीतो धनं जयः ॥ तत्र तत्र हि पश्यामि कर्णं
मेवाग्रतः स्थितं ॥ १९ ॥ सोहं ते नैव वीरेण समरे घपलायिना ॥ सहयः सरथः पार्थ जिह्वा जीवन्विसर्जि
तः ॥ २० ॥ को नु मे जीवितेनार्थो रिज्येनार्थो भवत्युनः ॥ ममेवं विक्षितस्याद्य कर्णेनाह वज्रोऽपि ना ॥ २१ ॥ वि
प्राप्तपूर्वयद्गीतात्कृपाद्रोणाच्च संयुगे ॥ तस्यात्तमघमे युद्धे स्तुतपुत्रान्महारथात् ॥ २२ ॥ सत्त्वापृच्छामि
कौं ते ययथाद्य कुशलं तथा ॥ तन्ममाचश्चकार्स्तेन यथा कर्णे हतस्त्वया ॥ २३ ॥ ति ॥ द्विज इति पाठे ॥ क
ष्माग्रीवोरक्तशिराः श्वेतपक्षो विहंगमः संवेवाध्री ए सः प्रोक्तो याज्ञिकैः सितकर्मापीति प्रांच ॥ १६ ॥ ॥ १७५ ॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

शक्तुत्यवलो युद्धे यमनुत्यः पराक्रमे ॥ रामतुत्यस्तथास्त्रेण सकथं वै निष्पदितः ॥ २४ ॥ महारथः समा
ख्यातः सर्वयुद्धविशारदः ॥ धनुर्धराणां प्रवरः सर्वेषामेकधरुषः ॥ २५ ॥ धृजितो धृतराष्ट्रेण सपुत्रेण वि
शान्ते ॥ त्वदर्थमेव राधेयः सकथं निहतस्त्वया ॥ २६ ॥ धार्तराष्ट्रो हियोधेषु सर्वेष्वेव सदा र्जुन ॥ तव मृतं
रणे कर्णे मन्यते पुरुषर्षभ ॥ २७ ॥ सत्त्वापुरुषव्याघ्रकथं युद्धे निष्पदितः ॥ तन्ममाचश्चकार्स्तेन ययथा क
र्णे हतस्त्वया ॥ २८ ॥ युध्यमानस्य च शिरः पश्यतां सुहृदां कृतं ॥ चयापुरुषशार्दूलसिंहेने वयथारुरोः
३१ ॥ यः पर्युपासीत्प्रदिशो दिशश्चत्वास्तपुत्रः समरे परीक्षन् ॥ हि सुः कर्णः समरे हस्तिषड्वयः सहीदानीं कंकपत्रैः
सुतीक्ष्णैः ॥ ३१ ॥ त्वयारणे निहतः स्तुतपुत्रकं चिच्छेते हू मितलेदुरात्मा ॥ प्रियश्च मे परमो वै कृतो यं त्वयारणे स्तुतपुत्रं
निहतम् ॥ ३२ ॥ यः सर्वतः पर्यपदर्थे सदा र्चितो गर्वितः स्तुतपुत्रः सभूरमानः समरे समेत्य कश्चित्त्वयानिहतः संयुगे
॥ ३३ ॥ शौकं वरं हस्तिगजाभ्युक्तरं यं प्रादि-क्षर्यः परेभ्यस्त्वदर्थे ॥ सदारणे स्पृष्टे ते यः स पापः कश्चित्त्वयानिहतः स्नात
युद्धे ॥ ३४ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥
॥ १७६ ॥

योसौह सदाशूरमदेनमत्तोविकथ्यते संसदि कौरवाणां ॥ प्रियोत्तर्यं तस्य सुयोधनस्य कश्चिन्नपापो निहतस्त्वया च
॥ ३५ ॥ कश्चिन्नमागम्य धनुः प्रयुक्ते स्वस्त्रे धितैर्लोहितांगैः ॥ विहंगे श्रोते सपायः सुविभिन्नगात्रः कश्चिन्नो धार्तराष्ट्र
स्य बाहू ॥ ३६ ॥ योसौ सदाशूराघते राजमध्ये दुर्योधनं हर्षयन् दर्पपूर्णः ॥ अहं हंता फाल्गुनस्येति मोहात् कश्चिद्वचस्तस्य
न वै तया तत् ॥ ३७ ॥ नाहं पादौ धावयिष्ये कदाचिद्यावत् स्थितः पार्थ इत्यन्वबुद्धेः ॥ व्रतं तस्मै तस्य सर्वदा शक्रसूतोः
कश्चित् ॥ यानिहतः सोऽयं कर्णः ॥ ३८ ॥ योसौ कृष्णामब्रवीत् दुष्टबुद्धिः कर्णः सभायां कुरुवीरमध्ये ॥ किंपांडवा
स्त्वेन जहासि हस्ते सुदुर्बलान्परितान्हीनसत्त्वान् ॥ ३९ ॥ योसौ कर्णः प्रत्यजानां स्वदयेनाहं हत्वा सह कृष्णेन पार्
थं ॥ इहापयातेति सपायबुद्धिः कश्चिन्नेतेश्वरसंमिन्नगात्रः ॥ ४० ॥ कश्चिन्नं ग्रामो विदितो वै तवायं समागमे संज
य कौरवाणां ॥ यत्रावस्थामीदं शं प्रापितो हं कश्चित् त्वया सोऽहं तोडुगत्मा ॥ ४१ ॥ कश्चित् त्वया तस्य समं दबुद्धेर्गीडो
वमुक्तेर्विशिखैर्ज्वलधिः ॥ सकुंडलं भालुमदुत्तमांगं कायान्मरुत्तं युधि सवांसा चित् ॥ ४२ ॥

॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ इति श्रीनैलकंठीये भरतमावदीपे कर्णपर्वणि द्वाकांशे सप्तमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥
यत्तन्मया बाणसमर्पितेन धातोः सिकर्णस्य वधाय वीर ॥ तन्मे त्वया कश्चिदमोघमद्य ध्यानं कृतं कर्णनिपातनेन ॥ ४३ ॥
दर्पपूर्णः सस्यो धनोऽस्मानुदीक्षते कर्णसमश्रयेण ॥ कश्चित् त्वया सोऽहं समाश्रयोऽस्य सतः पराक्रम्य सुयोधनस्य ॥ ४४ ॥
यो नः पुरा षंडतिलानवोच सत्तामधे कौरवाणां समक्षं ॥ सुदुर्मतिः कश्चिदुपेत्य संख्ये त्वया हतः स तपुत्रोऽहमव ॥ ४५ ॥
यः स तपुत्रः प्रहसन् दुगत्मा पुरा ब्रवीन्निर्जितां सौबलेन ॥ स्वयं प्रसह्य न ययाज्ञसे नीमपीह कश्चिन्न हतस्त्वया घ ॥ ४६ ॥
यः शस्त्रधक्रे हतमंष्ट्रिभ्यां पितामहं व्यासि पदत्यचेताः ॥ संख्यायमानो ह्यरथः सकश्चित् त्वया हतो घाधिरथिर्महा
त्मन् ॥ ४७ ॥ अमर्षजं निहतिसमीरणेरितं हृदि स्थितं ज्वलनमिदं सदा मम ॥ हतो मया सोऽहं समेत्य कर्ण इति ब्रुवन् प्र
शमयेद्य फाल्गुन ॥ ४८ ॥ ब्रवीहि मे दुर्लभसे तदद्य कथं त्वया निहतः स तपुत्रः ॥ अनुध्यायेत्वां स ततं प्रवीरवृत्ते हते
सौभगवानिवेंद्रः ॥ ४९ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ ॥ संजय उवाच ॥
तद्वर्मशीलस्य वचो निगम्य राजः क्रुद्धस्यातिरथो महात्मा ॥ उवाच दुर्द्वयमदीनसत्त्वं युधिष्ठिरं जिह्मुर नंत वीर्य ॥

तद्वर्म ॥ १ ॥

॥कली०टी०॥

॥१७७॥

स्वगमान् ॥२॥ ३॥ वध्यतां वध्यमानां कौरवाणां उज्जिहीर्षा उद्धर्तुमिच्छाम कार्ष्णम् ॥४॥ ५॥ अष्टौ गवां यस्मिन् ॥ तदष्टौ गवां कदंते
अर्जुन उवाच ॥ संसप्त कैर्युध्यमान समेध सेनाया यी कुरु सेन्ये पुराजन् ॥ आशी विधा भान् वगमान् मुचन द्रोणिः पुरस्तात्
ह साभ्यतिष्ठन् ॥२॥ दृष्ट्वा रथं मेघरवं ममैव समस्त सेनावरणेभ्यतिष्ठत् ॥ तेषामहं पंचशतानि हत्वा ततो द्रोणिमगमं पार्थि
वाग्यः ॥३॥ समां समासाधनं रं द्रयत्तः समाभ्ययासिंहमिव द्विपेन्द्रः ॥ अकार्षं क्षिरथिना मुज्जहीर्षां महा राजवध्यतां कौरवा
णां ॥४॥ ननोरणे सारतडुः प्रकं स्यात् आचार्यपुत्रः प्रवरः कुरूणां ॥ मामर्हयामास शितैः पृथक् कैर्जनाई न चैव विषाप्तिकल्यैः
॥५॥ अष्टौ गवा महशानानि बाणान्मया प्रयुद्धं स्पवहं नितस्य ॥ तांस्तेन मुक्तानहमस्पवाणै र्यनायन्यायुरिवाभजालं ॥
॥६॥ ततो परान्वाणसंघातने काना कर्णपूर्णा यत विप्रयुक्तान् ॥ ससर्ज शिखास्त्रवलप्रयत्ने स्तथा प्रावृषिकालमेघः
॥७॥ नैवाह दानं न च संदधानं जानीमहे कनरेण स्पतीति ॥ वामेन वायदिवादक्षिणेन सद्रोणपुत्रः समरे पर्यर्तत ॥ टीन
स्याततं मंडलमेव सज्यं प्रदृश्यते कार्मुकं द्रोणसूतो ॥ सो विध्यन्मां यंच त्ति द्रोणपुत्रः शितैः शरैः पंचभिर्वा सुदेवं ॥
यामह गवामह संख्या निशकटानि ॥ शतानि बाणान् ॥ अनेकशत संख्या न्वहंति ॥६॥ ॥७॥ ॥८॥

श्वाविशशोललः ॥१०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥

अहं हितं त्रिंशता वज्रकल्यैः समार्हयन्ति मिषस्यांतरेण ॥ क्षणात् श्वाविस्मरूपो बभूव समाद्वितो मद्विसेष्टः पृथक् कैः
१०॥ सविस्तरलुधिरं सर्वगात्रैरथानीकं सूतसूतोर्विवेश ॥ मयाभिभूतास्तेनिकानां प्राहो बर्हन्सौ प्रपश्यन्तु धिरप्रदि
ग्धान् ॥११॥ ततोऽभिभूतं युधिवीक्ष्य सैन्यं विप्रस्तयो धंडुतवाजिनागं ॥ पंचाशतारथमुख्यैः समेत्य कर्णस्वरन्मा मु
पयान्प्रमायी ॥१२॥ तान्मूदयित्वा ह मया स्य कर्णो द्रष्टुं भवतं त्वरयाभियानः ॥ सर्वे पंचालाह्वद्विजंतस्म कर्णो द्रष्टुं गावः
केसरिणं यथैव ॥१३॥ मृत्योरास्यं व्यात्रमिवापि पद्यप्रसद्रकाः कर्णमासाधसजन् ॥ रथांस्ततान्प्रशतान्निमग्नां स
हाकर्णः प्राहिणो नृत्पुसघ ॥१४॥ नचाप्यभूत्कांतमनाः सराजन्नावन्तास्मान्दृष्ट्वा नृत्पुत्रः ॥ श्रुत्वा तु त्वातेन दहं
समेतमश्वत्थान्तापूर्वतरं क्षतंच ॥१५॥ मन्ये कालमपयानस्तराजन् कुरात्कर्णो नैहमचित्य कर्मन् ॥ मया कर्णस्य स्त्र
मिहं पुरस्ताच्छृद्धे दहं पांडवं चित्ररूपं ॥१६॥ न ह्यन्ययो द्वाविद्यने संजयानां महारथं योद्य सहेत कर्ण ॥ शौनेयो मे सात्य
किश्च करसौ धृष्टद्युम्नश्चापितथैव राजन् ॥१७॥ युधामन्युश्चोत्तमौ जाश्वशूरो दृष्टो मां रक्षतां राजपुत्रौ ॥ रथप्रवीरेण
महानुभावद्विषत्सेन्येव र्जताडुस्तरेण ॥१८॥

॥ कर्णोटी ॥
॥ १७८ ॥

॥ १८ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी ॥ अष्टषष्ठितमोऽध्यायः ॥ ॥ अत्वाकर्णमिति स्पष्टार्थेष्टषष्ठितमः ॥ १ ॥
समेत्याहं सुतपुत्रेण संख्येष्टनेण वजीवनरेन्द्रमुख्य ॥ योऽस्याहं भारतसूतपुत्रमस्मिन्संग्रामेयदिवेदशतेद्य ॥ १९ ॥
आयाहियशाघयुयुसुमानं मां सुतपुत्रं चरणेजयाय ॥ महर्षिभ्यो वसुस्वंप्रपन्ताः प्रसद्रकाः कर्णमभिद्रवन्ति ॥ २० ॥
द्वाहता भारतराजपुत्राः स्वर्गीयलोकायरणे निमग्नाः ॥ कर्णेन चेदद्य निहस्मिराजन्सबांधवं युध्यमानं प्रसह्य ॥ २१ ॥
अत्वा कुर्वतो वै गतिर्या कष्टया ताता महाराज सिंह ॥ आमंत्रयेत्वा ब्रूहि जयं रणे मे पुराणी मंधार्तराद्राय संते ॥ २२ ॥
तिह निष्पामि नरेन्द्र सिंह सेनं तथा शत्रुगणां श्वसर्वा न ॥ २३ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि अष्टषष्ठितमो
यः ॥ ६८ ॥ ॥ संजय उवाच ॥ ॥ अत्वा कर्णं कल्पमुदारवीर्यं क्रुद्धः पार्थः फाल्गुनस्या मित्रौजाः ॥ धनं जयं वाक्यमु
वाच चेदं युधिष्ठिरः कर्णं शरानि तप्तः ॥ ॥ विप्रद्रुता तात च मूस्वदीयाति रक्तताचा घयधानसाधु ॥ भीतो भीमे त्यज्य
चापा मथास्त्रं यन्नाशकः कर्णमथो निहतुं ॥ २ ॥ स्नेहस्वयापार्थकृतः पृथायागर्भं समाविशुपयधानसाधु ॥ त्यक्त्वा
णेयदपायाः स भीमं यन्नाशकः सुतपुत्रं निहतुं ॥ ३ ॥ ॥ २१ ॥ ३ ॥

॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥

यतद्वाक्यं द्वैतवलेख्योक्तं कर्णं हंताम्येकरथेन सत्यं ॥ त्यक्त्वा तद्वै कथमेघापयातः कर्णोऽभीतो भीमहेतोर्वि
हाय ॥ ४ ॥ इदं यदि द्वैतवनेषु चक्षुः कर्णो यो हंत प्रशक्ष्ये नृपेति ॥ वयंततः प्रातः कालं च सर्वे हृत्प्राप्त्युपेक्षामतथै
व पार्थ ॥ ५ ॥ मयि प्रतिश्रुत्वा वधं हितस्य न वै कृतं तच्च तथैव वीर ॥ आनीपनः शत्रुमध्यं सकस्मात्सुतक्षिप्यस्थंडि
ले प्रत्यपि ह्यः ॥ ६ ॥ अथाशिश्रुत्वा वयमर्जुनस्त्वयि पिपासवो बद्धकल्पाणामिष्टं ॥ तन्नः सर्वविफलं राजपुत्रफलार्थिनो वि
फलार्थि इवातिपुष्प ॥ ७ ॥ प्रच्छादितं बालिशमिषेण संछादितं गरलमिवाशनेन ॥ अनर्थकं मे दर्शितवानसि त्वं रात्र्यर्थि
नो राज्यरूपं विनाशं ॥ ८ ॥ त्रयोदशो माहिसमाः सदा वयं त्वामनुजैर्विष्मधनं जयाशया ॥ काले वर्यं देवमिवोत्तवीजं त
न्नः सर्वान्तरैकेत्वेन्यमज्ज ॥ ९ ॥ पत्न्युपां वागवाचां तरिक्षे सप्ताहजाते त्वयि मंदबुद्धौ ॥ जातः पुत्रो वासवविक्रमो यं
सर्वान् शूरान् शत्रवान् जेष्यतीति ॥ १० ॥ अयं जेता खांडवे देवसंघात्सर्वाणि भूता व्यपिचोत्तमौजाः ॥ अयं जेता मद
कलिंगके कथानयं कुरुत्वा जमध्ये निहंता ॥ ११ ॥ ॥ अस्मात्परो नो भविता धनुर्द्वारे नैनं हतं किंच न जानुजेता ॥ इच्छं
यं सर्वभूतानि कुर्याद्विश्वेशी सर्वसमाप्तविद्य ॥ १२ ॥ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥कली०टी०॥ ॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥

॥१७९॥

कांत्याशशांकस्यजवेनवायोः स्वेथेणामेरोः समयाष्टयियाः ॥ सूर्यस्यभासाधनदस्यलक्ष्म्याज्ञोर्थेणशक्रस्यबलेन
विष्णोः ॥१३॥ तुल्योमहात्मातवकुंतिपुत्रोजातोदिनेर्विष्णुरिवारिहंता ॥ स्वेषांजयायद्विषतावधायख्यातोमितोजा
कुलतंतुकर्त्ता ॥१४॥ इत्यंतरिक्षेशतशृंगमूर्धितपस्विनांश्वरवतांनागुवाच ॥ एवंविधंतच्चनाभूत्रथाचदेवापिन्
नमनृतंवदंति ॥१५॥ तथापरेषामृषिसत्तमानांश्रुत्वागिरः पूजयतांसदात्वा ॥ नसंनतिं प्रैमिसुयोधनस्यनत्वा
जानाम्याधिरथेर्भयार्त्तं ॥१६॥ त्वष्टाकृतंवाहमकजनाक्षंशुभं समास्थायकपिध्वजंतं ॥ खड्गं गृहीत्वाहंमपदा
नुबद्धं धनुश्चेदंगांडीवंतालमात्रं ॥१७॥ सकेशवेनोद्दमानः कथंत्वंकलीं दीतोव्यपयातोसिपार्थ ॥ धनुश्चतकेश
वायप्रयुक्तयंताभविष्यस्वरणेकेशवस्य ॥१८॥ तदाहनिष्यकेशवः कर्णमुग्रंमरुत्यतिवृत्रमिवान्नवृत्तं ॥ राधे
यमेतंयदिनाद्यशक्तश्चरंतमुग्रं प्रतिबाधनाय ॥१९॥ प्रयत्नात्संगेगांडीवमेतदयत्नतौयोस्त्रैरभ्यधिकोवानरे
अस्मानैवपुत्रदारेर्विहीनास्तद्गृह्णान्नाज्यनाशाच्चक्षय ॥२०॥

॥२०॥

॥१७९॥

२१॥२२॥२३॥ ॥इतिश्रीकलीपर्वणिटी० एकोनसप्ततितमोऽध्यायः॥ युधिरे ॥१॥२॥३॥४॥
इष्टालोकान्पतितानप्यगाधेपापैर्जुष्टेनरकेपांडवेय ॥ नात्रोपतिष्यः पंचमंत्वंसुकुष्ठेनवागर्भेजातविष्यः पृथा
या ॥२१॥ तत्रैश्वर्यो राजपुत्राभविष्यन्तचेसंग्रामादपयानंदुरात्मन् ॥२२॥ इतिश्रीमहाभारतेकलीपर्वणिटी० एको
नसप्ततितमोऽध्यायः ॥ संजयउवाच ॥ युधिष्ठिरेणैवमुक्तः कौन्तेयः श्वेतवाहनः ॥ असिंजग्राहसंकुहेजिघो
कर्त्तरतर्षभ ॥१॥ तस्यकोपंसमुद्गीक्ष्यचित्तज्ञः केशवस्तदा ॥ उवाचकिमिदंपार्थगृहीतः खड्गइत्तत ॥२॥ न
हिपश्यामियोद्धवंत्वयाकिंचिद्वनंजय ॥ तेऽस्ताधार्त्तराष्ट्राहिभीमसेनेनधीमता ॥३॥ अपयातोसिकौन्तेयरा
जादृष्टव्यइत्यपि ॥ सराजाभवतादृष्टः कुशलीचयुधिष्ठिरः ॥४॥ सहद्वानृपशार्दूलंशार्दूलसमविक्रमं ॥ हर्षका
लेचसंप्राप्तेकिमिदंमोहकारितं ॥५॥ नतंपश्यामिकौन्तेययस्तेवधोभविष्यति ॥ प्राहर्तुमिच्छमेकस्मात्किंवा
तेचित्तविभ्रमः ॥६॥ कस्माद्वान्महाखड्गं परिगृह्णातिसत्वरः ॥ तत्त्वांष्टमिकौन्तेयकिमिदंतेचिकीर्षितं ॥७॥ परामृ
षसियकुहः खड्गमङ्गुतविक्रमः ॥ एवमुक्तस्तकृष्णेनप्रेसमाणोयुधिष्ठिरं ॥८॥ ॥५॥६॥७॥८॥

॥ कर्णोटी ॥
॥ १६० ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥
अर्जुनः प्राह गोविंदं क्रुद्धः सप्य इव श्वसन् ॥ अन्यस्मै देहि गंडी वनिति मां योऽपि चोदयेत् ॥ १० ॥ मिच्छामहं तस्य शिर इत्थं पां
कुञ्जतं मम ॥ तदुक्तं मम चानेन राज्ञामित पशुक्रम ॥ १० ॥ समक्षं तव गोविंदं न तच्छं तु मिवोऽसवे ॥ तस्मादेवं वधिष्यामि
राजानं धर्मभीरुकं ॥ ११ ॥ प्रतिज्ञां पालयिष्यामि हं त्वेनं नरसन्तमं ॥ एतदर्थं मया खड्गो गृहीतो यदुनंदत ॥ १२ ॥ सोऽहं युधि
धिहि रंहत्वा सत्सया वृष्यतां गतः ॥ विशोको विज्येऽपि न विष्यामि जनार्दन ॥ १३ ॥ किं वा त्वं मन्यसे प्राप्तमस्मिन्काल उपस्थि
ते ॥ त्वमस्य जगतां ताता त्वेऽस्य सर्वगतागतं ॥ १४ ॥ तत्र या प्रकुरिष्यामि यथा मां वक्ष्यते भवान् ॥ संजय उवाच ॥ धिग्धिनि
त्येव गोविंदयार्थमुक्त्वा ब्रवीत्पुनः ॥ १५ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ इदानीं पार्थ राजानामि न दृष्ट्वाः सेवितास्त्वया ॥ कालेन पुरु
षव्याघ्र संरंभयद्भवान्गतात् ॥ १६ ॥ न हि धर्मविभाग इः कुर्यादेवं धनं जयं ॥ यथा त्वं पांडवाद्ये ह धर्मभीरुरपंडितः
॥ १७ ॥ अकार्याणां क्रियाणां च संयोगं यः करोति वै ॥ कार्याणामक्रियाणां च स पार्थ पुरुषा धमः ॥ १८ ॥
योगं कर्तुं योग्यानामपि अक्रियाणां निषिद्धक्रियाणां संयोगं यः करोति स पुरुषा धर्म इत्याह ॥ अकर्मण्यमाप्ति ॥ १९ ॥

उपस्थिताः शिष्यैरनुसुताः गुरवः ॥ १९ ॥ २० ॥ कृत्स्नं जनधीत्यर्थः ॥ २१ ॥ अस्तेन शास्त्रेण ॥ २२ ॥ यत्तस्मात्तान् धर्मरक्षितद
ज्ञानात् ॥ अधर्ममेव धर्ममनुषे इत्यर्थः ॥ पतः प्राणिनां वधं दोषकरं इत्येतस्मिन्नावबुध्यसे ॥ २३ ॥ २४ ॥
अनुमृत्यनुये धर्मकथये पुरुषस्थिताः ॥ समासविस्तरविंदानं तेषां वेत्ति निश्चयं ॥ २५ ॥ अनिश्चयज्ञो हि मरः कार्या
कार्यविनिश्चये ॥ अवशो मुह्यते पार्थ यथार्थं मूढ एव तु ॥ २६ ॥ न हि कार्यमकार्यं वा सुखं ज्ञातुं कथंचन ॥ अस्तेन
ज्ञायतं सर्वं तच्च त्वेनावबुध्यसे ॥ २७ ॥ अविज्ञाता इवान्ये च धर्मरक्षति धर्मविन् ॥ प्राणिनां त्वं वधं पार्थ धार्मिको
नावबुध्यसे ॥ २८ ॥ प्राणिनामवधस्तात् सर्वज्यायान्तो मम ॥ अनृतां वा वदेद्वा च न तु हि सात्कथंचन ॥ २९ ॥ सक
थं भ्रातरं ज्येष्ठराजानं धर्मकोविदं ॥ हन्याद्भवान्तरश्रेष्ठ प्राकृतो न्यपुमानिव ॥ ३० ॥ अयुध्यमानस्य वधस्तथा श
त्रोऽश्वमानद ॥ पराश्रुखद्रवतः शरणं चापि गच्छतः ॥ ३१ ॥ कृताजलेः प्रपन्नस्य प्रमत्तस्य तथैव च ॥ न वधः पूज्यते स
दिस्तच्च सर्वगुरोतव ॥ ३२ ॥ त्वया चैवं व्रतं पार्थ बालेनैव कृतं पुरा ॥ तस्मादधर्मसंयुक्तं मे र्वीकृतमवश्यं वस्यति ॥ ३३ ॥
अशत्रोः आशान्तीयस्य अवध्यस्य ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ २८१ ॥

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ सत्यं तत्त्वेन याथातथा तथ्येन सुदुर्ज्ञेयं ॥ ३० ॥ यश्च ॥ ३१ ॥ क्वचित्सत्यमप्यधर्माय भवतीत्यर्थः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

स गुरुं पार्थ कस्मात्त्वं हंतुं कामो भिधावसि ॥ असंप्रधार्य धर्माणां गतिं सूक्ष्मां दुरत्पयां ॥ २७ ॥ इदं धर्मं रदस्य च तव व
क्ष्यमिषां उच ॥ यद्वा तव भीष्मो हि पांडवो वा युधिष्ठिर ॥ २८ ॥ विदुरो वा तवा कृता कुंती वा पियशस्विनी ॥ तत्ते वक्ष्यामि
तत्त्वेन निबोधे न धनं जय ॥ २९ ॥ सत्यं स्पवदता साधनं सत्याद्विद्यते परं ॥ तत्त्वेनैव सुदुर्ज्ञेयं पश्य सत्यमनुष्ठितं ॥ ३० ॥
भवेत्सत्यमवक्तव्यं वक्तव्यमनुतं भवेत् ॥ अत्रानृतं भवेत्सत्यं सत्यं चाप्यनृतं भवेत् ॥ ३१ ॥ विवाहकाले रतिसंप्रयो
गे प्राणात्यये सर्वधानप्रहारे ॥ विप्रस्य चार्थं ह्यनृतं वदेत् पंचानृता न्यादुरया त कानि ॥ ३२ ॥ सर्वस्वस्यापहारे तु वक्त
व्यमनृतं भवेत् ॥ तत्रानृतं भवेत्सत्यं सत्यं चाप्यनृतं भवेत् ॥ तादृशं पश्यते बालो यश्च सत्यमनुष्ठितं ॥ ३३ ॥ भवेत्स
त्यमवक्तव्यं न वक्तव्यमनुष्ठितं ॥ सत्यानृते विनिश्चित्य ततो वक्ष्यति धर्मवित् ॥ ३४ ॥ किमाश्चर्यं कृतं प्राज्ञः पुरुषोऽपि
सुदारुणः ॥ सुमहत्या मुया तुल्यं बला कौंधवधादिव ॥ ३५ ॥ किमाश्चर्यं पुनर्मूर्खो धर्मकामो ह्यप्युदितः ॥ सुमहत्या
मुया त्यापमायगास्त्रिबकौशिकः ॥ ३६ ॥ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

॥ १८१ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ तपस्विनः तपस्विनां हनः श्रेष्ठः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

अर्जुन उवाच ॥ आचक्ष्व भगवन्नेतन्न दृष्ट्या विंदास्य हंतथा ॥ बला कस्यानु संवहं नदीनां कौशिकस्य च ॥ ३७ ॥ वा
सुदेव उवाच ॥ पुण्यवधो भवत्कश्चिद्बलाको नाम भारत ॥ यात्रार्थं पुत्रद्वारस्य मृगान् हंति न कामतः ॥ ३८ ॥ रद्वौ
च मातापितरौ विभर्त्य न्याश्च संश्रितान् ॥ स्वधर्मनिरतो नित्यं सत्यवागनुसूयकः ॥ ३९ ॥ सकदा चिन्मृगं लिप्सुर्ना स्पविं
दन्मृगं क्वचित् ॥ अथः पितृवतं ददशोश्चापदं घ्राणचाक्षुषं ॥ ४० ॥ अदृष्टपूर्वमपि तत्त्वं ते न हतं तदा ॥ अंधे हते ततो यो
न्तः पुष्पवर्षे पणत च ॥ ४१ ॥ असुरो गीतवादित्रैर्नादितं च मनोरमं ॥ विमानमागमस्वर्गान्मृगव्याधनिनीषया ॥
४२ ॥ तद्भूतं सर्वभूतानां मभावापत्तिलार्जुन ॥ तपस्तप्तावरं प्राप्तं कृतमंधं स्वयं भुवा ॥ ४३ ॥ तद्वत्त्वासर्वभूतानां म
नावकृतनिश्चयं ॥ ततो बलाकः स्वरगादेवं धर्मः सुदुर्विदः ॥ ४४ ॥ कौशिकोऽप्यभवद्विप्रस्तपस्वी नो बद्धकृतं ॥ तदी
नां संगमे गामाददृगन्सकिलावसत् ॥ ४५ ॥ सत्यं मया सदा वाच्यमिति तस्याभवद्वृतं ॥ सत्यवारीति विख्यातः स
तदासीद्वनजयः ॥ ४६ ॥ अथ दत्तमया केचित्तदा तद्वनमाविशत् ॥ तत्रापि दस्यवः क्रुद्धास्तानमार्गं प्रयत्नतः ॥ ४७ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ अन्नमिव नरकं ॥ अष्टाः प्रश्नेनार्हति तत्र धर्मा धर्मयोस्तत्वे निश्चेतव्ये लक्षणस्य उद्देशात्

॥ १८२ ॥

अथ कौशिकमनेत्यत्राहुस्ते सत्यवादिनः ॥ कमेतन यथायाता भगवन्वहवोजनाः ॥ ४८ ॥ सत्येन पृष्टः प्रबुद्धि य
दिताने त्यमशनं ॥ सपृष्टः कौशिकसत्यं वचनं नानुवाच ह ॥ ४९ ॥ बद्धुश्च लता गुल्ममेतद्वनमुपाश्रिताः ॥ इ
तितान्यापयामास तेभ्यस्तत्वं स कौशिकः ॥ ५० ॥ ततस्ते तान्माद्यसा क्रूरा नृजघुरिति श्रुतिः ॥ तेनाधर्मेण मं
हता वारु रुक्तेन कौशिकः ॥ ५१ ॥ गतः सकष्टं न कं सुस्मधर्मैश्च कोविदः ॥ यथाचात्यश्रुतामूहो धर्माणामवि
भागवित् ॥ ५२ ॥ वृद्धानपृष्टा संदेहं महत्कृच्छ्रमिदार्हति तत्र तलक्षणोद्देशः कश्चिदेवं न विष्यति ॥ ५३ ॥ उ
करं परमं ज्ञानं तर्केणानुव्यवस्यति ॥ श्रुतेर्धर्म इति ह्येके वदन्ति बहवो जनाः ॥ ५४ ॥ तत्तेन प्रत्यसूयामि
न च सर्वं विधीयते ॥ प्रभवाप्यायभूतानां धर्मप्रवचनं कृतं ॥ ५५ ॥ यत्पादहिंसासंयुक्तं स धर्म इति निश्च
यः ॥ अहिंसार्थाय हिंसाणां धर्मप्रवचनं कृतं ॥ ५६ ॥ धारणा धर्ममित्याहुर्धर्मो धारयते प्रजाः ॥ यस्माद्धारण
संयुक्तः स धर्म इति निश्चयः ॥ ५७ ॥ वचनं न विष्यति ॥ ५३ ॥ क्वचित्कौशिकेण धर्मस्वरूपं निर्णयित्वा ह दुष्करमि
दं

॥ १८३ ॥

ति ॥ ५४ ॥ न प्रत्यसूयामि न ह्यप्यायमिन्ननुमानोऽपि धर्मो ज्ञेय इत्याशयेनाह न चैतिलक्षणोद्देशमाह प्रभवेति
५५ ॥ अहिंसैव धारणात् ॥ धर्म इत्याहाहिसार्थायेति ॥ ५६ ॥ ननु संतोषं जनयेत्प्राज्ञस्ते देवेभ्यश्च पूजयित्वा दिवा
वाचयेन्नेन जन्यो न्यसुखं देतुं स्वात्पारदायादकमपि धर्म इति वदंतो धर्माय हारमिच्छन्ति ते अकृजनेन धर्मशूरा
येन्यायेनाजिहीर्ष्यतो धर्ममिच्छन्ति कर्हिचित् ॥ अकृजनेन मोक्षो वा नानु कृजेत्कथंचन ॥ ५८ ॥ अचरुं कृजितये
वाशं करेन्नय कृजने ॥ अयेस्तन्नान्नं वक्तुं तस्य मविचारितं ॥ ५९ ॥

हितेन तद्विरुद्धं धर्ममोक्षं वा चेदवाह्यमिच्छन्ति तान् प्रतिनानुकृजेनैः सह संवादं मपि न कुर्याद संभाष्यतेनेन
वेदाविरोधे सति यदन्यस्य सुखं करंतु धर्म इत्यर्थः ॥ ५८ ॥ यत्र तु धर्मसंदेहे वेदशास्त्रेनास्ति नापि लोकिकी युक्ति
रस्ति तत्र किं कर्तव्यमित्याशं क्त्वा ह्यवश्यमिति ॥ यत्र ब्राह्मणस्तेन त्वेन ज्ञातः तत्रे तरेषां स्तेनो वेति संशये स
द्वयैपि हिंसा प्रामोमौ न मे वाच्येत् ॥ मोनेनाप्यसिद्धौ अन्नं तमपि वदेदित्यर्थः ॥ ५९ ॥ य इति कार्येभ्यः किंचित्का
र्यं मनसि उद्दिश्य व्रतं कृत्वा तस्य नानाजन्येन प्रकारेणोपपादनं करोति सदां सिको व्रतफलनामोतीत्यर्थः ॥ ६० ॥

॥कली०टी०॥

॥१६३॥

॥६१॥ तेभ्यः स्तेनेभ्यः पीडयेत् ॥६२॥ ६३॥ ६४॥ ६५॥

यः कार्येभ्यो ब्रतं कृत्वा कर्मणा नोपपादयेत् ॥ न तत्फलमवाप्नोति एवमाहुर्मनीषिणः ॥६०॥ प्राणात्यये विवाहे
वासर्वज्ञातिवधात्यये ॥ मर्मण्यमिप्रवृत्तेवानवप्रोक्तं मृया सवेत् ॥६१॥ अधर्मनातिप्रपुंति धर्मतत्त्वार्थदर्शि
नः ॥ यस्तेनैः सह संबंधान्मुच्यते रापथेरपि ॥६२॥ श्रेयस्तत्राह ते वक्तुं तत्सत्यमविचारितं ॥६३॥ न च तेभ्यो धनं
देयं शक्ये सति कथंचन ॥ पापेभ्यो हि धनं दत्तं दातारमपि पीडयेत् ॥६४॥ तस्माद्दर्मार्थमनृतमुक्त्वा नानृतमा
गमवेत् ॥ रापते लक्षणोर्दशी मयोद्दिष्टो यथाविधि ॥६५॥ यथा धर्मं यथा बुद्धिं यथा श्रद्धां वेदितायिना ॥ एतच्छ्रुत्वा
बुद्धिपार्थयदिवध्यो युधिष्ठिरः ॥६५॥ अर्जुन उवाच ॥ यथा ब्रूयान्महाप्राज्ञो यथा ब्रूयान्महामनिः ॥ हितं चैव
यथास्माकं तथैतद्वचनं न व ॥६६॥ स वान्मातृसमोस्माकं तथापि हसमोपि च ॥ गतिश्च परमा कृष्णत्वमेव च
परायणः ॥६७॥ न हिते निधुलोकेषु विद्यते विदितं क्वचित् ॥ तस्माद्भवान्यरे धर्मं वेद सर्वं यथा तथै ॥६८॥

॥६६॥ ॥६७॥ अविदितमिति हेरः ॥६८॥

॥१६३॥

अनुग्रहं अवधेन प्रतिज्ञारक्षणं ॥६९॥ ७०॥ त्ववरकः बद्धमोजनः ॥७१॥ महान्यातिस्थातान न स्यास्ये ॥७२॥
अवध्यं पांडवं मन्ये धर्मराजं युधिष्ठिरं ॥ अस्मिंस्तममसंकल्पे ब्रूहि किंचिदनुग्रहं ॥६९॥ इदं वा परमत्रैव
शृणु हस्यं विचक्षितं ॥ जानासि दाशाहं मम ब्रतं त्वं यो मां ब्रूयात्कश्चन मानुषेषु ॥७०॥ अन्यस्मै त्वंगाडी वंदे
हि पार्थ त्वं त्रैलोक्ये वासविता वा विशिष्टः ॥ हं न्यामहं केशव तं प्रसह्य मीमोह न्याचूरवरके त्विचोक्तः ॥७१॥ त
मे राजा प्रोक्तं वांस्ते समसं धनुर्देहीत्यसकृत् वृक्षे वीर ॥ तं ह न्याचे केशवं जीवलोके स्थातानाहं कालमप्य
त्यमात्रं ॥७२॥ ध्यात्वान्नं ह्येन साचापि मुक्तो वधं राज्ञो हं भ्रष्टवीर्यो विचेता ॥ यथा प्रतिज्ञा मम लोकबुद्धौ भवे
सत्याधर्मभेदां वरिष्ठ ॥७३॥ यथा जीवेत्याडवो हं च कृष्ण तथा बुद्धिं दातुमप्यर्हसि त्वं ॥ वासुदेव उवाच ॥ रा
जाश्रान्तो विक्षतो दुःखितश्च कर्णेन सैर्ये निशितैर्वाणं सद्यैः ॥ यश्चात्रिशंस्तपुत्रेण वीरशरे भृशं ताडि
तो युध्यमानः ॥७४॥ अतस्वमेतेन संरोपमुक्तो दुःखान्वितेनेदमयुक्त रूपं ॥ आकोपितो ह्येष यदि स्म सं
र्ये कर्णे निह न्यादिनिचाब्रवीत् ॥७५॥

येन सा मुक्तो पितृ तत्रायश्चित्तोपिन स्याप्येत्यर्थः ॥ किं कृत्वा राज्ञो वधं

॥ कर्णोटी ॥

॥ १८४ ॥

धात्वा ॥ १३ ॥ १४ ॥ समसंजावयोरिति शेषः ॥ १५ ॥ १६ ॥ कर्णोपणी कते दूते युद्धरूपं ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २०

जानाति तं पांडव एष चापि पापं लोके कर्णमसह मन्ये ॥ ततस्त्वमुक्तो भृशरोपितेन राज्ञा समसं पुरुषा
णि पार्थ ॥ १६ ॥ नित्योक्तैः सततं चाप्रसह्यै कर्णं दूतं ह्यहरणे निबद्धं ॥ तस्मिन् हते कुरवो निर्जिनाः स्फुरेवं
बुद्धिर्पार्थिवे धर्मपुत्रे ॥ १७ ॥ ततो वधं नार्हति धर्मपुत्रस्त्वया प्रतिज्ञार्जुनपालनीया ॥ जीवन्मयं येन मृ
तो भवेद्विदितं निबोधे हतवानुरूपं ॥ १८ ॥ यदा मानं लभते मानं नार्हस्तदा सर्वे जीवलोके ॥ यदा वमा
नं लभते महांतं तदा जीवन्मृत इत्युच्यते सः ॥ १९ ॥ संमानितः पार्थिवो यं सदैव त्वया च सीमेन तथा
यमाभ्यां ॥ दृष्ट्वैश्वलोके पुरुषैश्च शूरेस्तस्यापमानं कलया प्रयुंश्च ॥ २० ॥ त्वमित्यत्र भवंतं हि दूहि पार्थ
युधिष्ठिरं ॥ त्वमित्युक्तो हि निहतो गुरुर्मवति भारत ॥ २१ ॥ एवमावरकौ ते य धर्मराजे युधिष्ठिर ॥ अध
र्मयुक्तं संयोगं कुरुष्वैनं कुरुद्वह ॥ २२ ॥ अ अत्र भवंतं मान्यं तमिति दूहि तावते वतद्वधः कतो भवती
त्यर्थः ॥ २१ ॥ एवं पूज्यावमानरूपं संयोगं आत्मनानुहितं कुरुष्व ॥ २२ ॥ तत्र मैत्रमाह जयंति ॥ २३ ॥

॥ १८४ ॥

यत गुरुस्त्वमिति प्रोक्तं स्तत्र ॥ अवधेन शस्त्रपातत संतरेणैव वधवधकरे सतीत्यर्थः ॥ २४ ॥ असुक्तमेवं
त्रो वधवे स्यते अनेनाहत इति ज्ञाप्यतीत्यर्थः ॥ समं वैषम्यपरिहारं ॥ २५ ॥ २६ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी ॥ सत
अथर्वांगिरसि श्लेषाश्रुतीनामुत्तमाश्रुतिः ॥ अविचार्यैव कार्येणाश्रेयस्को मे नरैः सदा ॥ २३ ॥ अवधेन वधः
प्रोक्तो यदुक्तस्त्वमिति प्रभुः ॥ तद्वद्विषयं न्ययोक्तुं धर्मराजस्य धर्मवित् ॥ २४ ॥ वधं ह्ययं पांडव धर्मराजस्त्व
तो युक्तं वे स्यते वैवमेषः ॥ ततोऽप्यपादावसि बोधयश्च न संज्ञयाः सांत्वयित्वा च पार्थ ॥ २५ ॥ भ्राता प्राज्ञ
स्तव को यन जातु कुर्याद्राजा धर्ममवेक्ष्य चापि ॥ मुक्तो नृणां द्वावधा च पार्थ तृष्टः कर्णं त्वं जहि स्तुतपुत्रं
॥ २६ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ॥ संजय उवाच ॥ इत्येवमुक्तस्तज
नार्हनेन पार्थः प्रशस्यथ सुहृद्वचस्तत्र ॥ ततो ब्रवीदार्जुनो धर्मराजमनुक्तपूर्वं पुरुषं प्रसह्य ॥ १ ॥ अर्जु
न उवाच ॥ नात्वं राजन्या हरया हरस्वयस्तिष्ठसे कौशमात्रे रणाद्वे ॥ सीमं कुरु मामर्हति गर्हणा युयोधुते सर्व
लोकप्रवीरे ॥ २ ॥
तितामोऽध्यायः ॥ १७ ॥ इत्येव ॥ १ ॥ आहरया हरवचनं ॥ कौशमात्रं न तिष्ठसि अपि तु ततोऽपि दूरे इत्यर्थः ॥ २ ॥

॥कर्ण०टी॥ ॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥

॥१८५॥

काले हि शत्रुत्परिपीड्य संख्ये हत्वा च शूरान् पृथिवीपतीस्तान् ॥ रथप्रधानोऽसमनागमुख्यान्मादिप्रवेकान्
मितांश्च वीरान् ॥ ३ ॥ यः कुंजरगणमधिकं सहस्रं हत्वा न दंस्तु मलं सिंहनादं ॥ कांबोजानामयुतं पार्वती
यास्तु गान्धिहो विनिहस्ये च बाजो ॥ ४ ॥ मुहुः धरं कर्म करोति वीरः कर्तुं यथानाहं सित्वं कदाचित् ॥ रथा
दवस्तुत्यगदां प्रगम्य शतयानि हं त्वाश्वरथद्विपान्वरे ॥ ५ ॥ वरासिना वाजिरथाश्च कुंजरं स्तथारथांगैर्द्व
नुमादहस्यरीन् ॥ प्रगृह्य पश्चामहितानि हंति पुनस्तदोर्ध्वा शतमनु विक्रमः ॥ ६ ॥ महाबलो वैश्रवणांत
कोपमः प्रसह्य हंता द्विद्वयतामनी किनी ॥ स भीमसेनोर्हति गर्हणं मे न त्वं निरस्य रक्षसे यः सुहृद्भिः ॥ ७ ॥
महारथान्तागवराण्यंश्च पदातिमुख्यान्पि च प्रमथ्य ॥ एको भीमो धार्तराष्ट्रे युमत्तः समा सुपालव्यु
मरिदमोर्हति ॥ ८ ॥ कलिंगवंगंगनिषादमागंधान् सदा महान्बीलबलाहकोपमान् ॥ निहंतियः शत्रुज
नाननेकान् समा सुपालव्युमरिदमोर्हति ॥ ९ ॥ समुक्तमास्थाय रथं हि काले धनुर्विधुन्यन् शरपूणिमुष्टि
॥ सृजत्यसौ शरवर्षाणि वीरो महाहवे सैव द्वाबुधाराः ॥ १० ॥

॥१८५॥

॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥

शतान्यष्टौ वारणानामवशं विनातिनैः कुंभकराग्रहस्तैः ॥ भीमेनाजौ निहतानघवोरैः समाकूरं वक्तुं महस्यरिघ्नः ॥ ११ ॥
बलंतुवाचि द्विजसत्तमानां क्षात्रं बुधावाबद्धं वदंति ॥ त्वं वाग्बलो भारतनिष्ठुरश्वत्वमेव मोक्षेत्यथावलोहं ॥ १२ ॥ य
त्रेहि नित्यं तव कर्तुमिष्टं दारेः सुते जीवितेनात्मना च ॥ एवं यन्मां वा विशिखेन सित्वत्तः सुखं न वयं विघ्न किंचित् ॥
३ ॥ मामावमं स्याद्रौपदी तस्य संस्थो महारथान्यतिहन्मि त्वदर्थे ॥ तेनाभिशांकी भारतनिष्ठुरो सित्वत्तः सुखं नाभि
जानाति किंचित् ॥ १४ ॥ प्रोक्तः स्वयं सत्यसंधेन मृत्कस्तव प्रियार्थं नरदेव युद्धे ॥ वीरः शिखंडी द्रौपदी सोमहात्मा
मया भिगुप्तेन हतश्च तेन ॥ १५ ॥ न चाभिनं दामितवाधिराज्यं यतस्त्वमक्षेप्य हिताय सक्तः ॥ स्वयं कृत्वा पापमनार्थं
जुष्टमस्माभिर्वीरतनुमिच्छस्यरीत्वं ॥ १६ ॥ जसेषु दोषा बहवोऽप्यधर्माः क्रता स्वया सह देवो ब्रवीद्यान् ॥ तानैषित्वं स
कुमसाधुजुष्टा स्तनस्म सर्व निरयं प्रपन्ताः ॥ १७ ॥ सुखं त्वत्तोनाभिजानीम किंचिच्छतस्त्वमक्षेदे वितुं संप्रमत्तः ॥ स्व
यं कृत्वा व्यसनं पांडवत्वमस्मां स्तीव्राः श्रावयस्य द्वाचः ॥ १८ ॥

॥१८॥

॥ कर्णोटी ॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ अनुतेपे अनुनापं प्राप्तावान् उत ववर्ह कोशान्निष्काशितवान् ॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥

॥ १८६॥

शेतेस्माभिर्निहताशुसेनाछिन्नैर्गात्रैर्मृतलेन दंती ॥ त्वयाहितकर्मकृतं नृशंसं यस्मादोषः कौरवाणां वध
श्च ॥ १९॥ हताशुदीच्यानिहताः प्रतीच्यानहाः प्राच्यादक्षिणात्याविशस्ताः ॥ कृतं कर्म प्रतिरूपं महद्भिस्तेषां यो धेर
स्मदीये श्रुयुहे ॥ २०॥ त्वदेविता त्वरुते राज्यनाशस्त्वं संभवन्तो व्यसनं नरेन्द्र ॥ मास्मान् नरैर्वाक् प्रतोदैर्त्यं स्तुहं स्तं
भूयो राजन्कोपये स्वभास्यः ॥ २१॥ संजय उ० ॥ एतावाचः परुषाः सव्यसाची स्थिरप्रज्ञाश्चावयित्वा तु रूक्षाः ॥ वभूवु
सौ विमना धर्मभीः कृत्वा प्राज्ञः पातकं किंचिदेव ॥ २२॥ तदा नुतेपे तु रणजयुनो विनिश्चयं श्रुत्वा सिमथो द्ववर्ह न
माह कृष्णः किमिदं पुनर्भवान्ति कोशमाकाशानि संकरोत्यसि म् ॥ २३॥ ब्रवीहि मां त्वं पुनरुत्तरं वचस्तथा प्रवक्ष्या
म्यहमर्थसिद्धयं ॥ इत्येव मुक्तः पुरुषोत्तमेन मुहुः खितः केशवमर्जुनो ब्रवीत् ॥ २४॥ अहं हनिष्ये स्वशरीर
मेव प्रसह्येनाहितमाचरं वै ॥ निशम्य तत्पार्थ वचो ब्रवीद्दिदं धनं जयं धर्मभृतां वरिष्ठः ॥ २५॥ राजानमेतत्
मितीदमुक्त्वा किंकशमलं प्राविशः पार्थधोरं ॥ त्वंचात्मानं हंतुमिच्छस्य रिघ्ने दं मृदिः सेवितं वै किरीटिनं ॥ २६॥

॥ १८६॥

॥ कर्णोटी ॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥

॥ १८७॥

ये चास्मत्तास्तानहं हन्मि चास्मैस्तस्मात्तौ करोमि मम ॥ जैत्रं यं सीममास्थाय कृत्वा वशं प्रीतिं स तपुत्रं निहतुं ॥ २७॥
॥ राजा भवत्वद्यस्मिन्निर्हतोयं कर्णं रणेनाशयितास्मि बाणैः ॥ इत्येव मुक्त्वा पुनराह पार्थ युधिष्ठिरं धर्मभृतां वरिष्ठं ॥
॥ २८॥ अद्यापुत्रास्तमातामवित्री कुंती वार्थमिषावातेन चापि ॥ सत्यं वदाम्यद्यन कर्णमाजौ शोरेरहत्वा कवचं वि
मोक्ष्ये ॥ २९॥ संजय उ० ॥ इत्येव मुक्त्वा पुनरेव पार्थ युधिष्ठिरं धर्मभृतां वरिष्ठं ॥ विमुच्य रात्राणि धनुर्विस्तृत्य
कोशे च खड्गं विनिधाय तूष्णीं ॥ ३०॥ स ब्रीडयान् मन्त्रिणः किरीटी युधिष्ठिरं प्रांजलिरभ्युवाच ॥ प्रसीद राजन् समयन्म
योक्तृकाले स वानेभ्यस्तितन्मम स्ते ॥ ३१॥ प्रसाद्य राजानममित्रसाहस्यितो ब्रवीद्दैवपुनः प्रवीर ॥ तेदं चिरात्सि
प्रमिदं भविष्यत्यावर्तते साध्वसिया मित्रैः ॥ ३२॥ याम्येष सीमं समरात्प्रमोक्तुं सर्वात्मना स तपुत्रं च हंतुं ॥ तव
प्रियार्थं मम जीवितं हि ब्रवीमि सत्यं तदेव हि राजन् ॥ ३३॥ इति प्रयास्यन्तु पृथ्वा दौ समुत्सितौ दीप्ततेजाः ॥
किरीटी ॥ एतच्छ्रुत्वा पांडवो धर्मराजो भ्रानुवाकं परुषं कालानुसम् ॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥

॥ १८७॥

॥२७॥ आरत्नस्तवादात्महत्यापरहत्यास्यकुम्भनादित्यध्यायतात्यर्थं ॥२८॥ ॥२९॥ ॥३०॥ ॥३१॥ ॥३२॥ ॥३३॥

धर्मात्मानं भ्रातरयेष्टमद्यस्वदेनैवेनं यदिहत्यानवीर ॥ धर्माद्भीतस्तत्कथंतामतेस्यात्किंचोत्तरं वा करिष्यत्वमेव ॥
॥२७॥ हृक्ष्मो धर्मो विदुर्विदश्चापि पार्थ विशेषतो ज्ञेः प्रोच्यमानं निबोध ॥ हत्वात्मानमात्मना प्राप्नुयात्स्ववधाद्भ्रातुर्न
रकंचातिघोरं ॥२८॥ ब्रवीहि वाचा घणुणानिहात्मनस्तथाहनात्मा सवितासि पार्थ ॥ तथा स्मरुहेत्यस्मिन्नद्यतद्व
चो धनं जयः प्राह धनुर्विनाम्य ॥२९॥ युधिष्ठिरं धर्मभृतांवरिष्ठं शृणुष्व राजन्निति शक्रसूनुः ॥ नमादशो न्योनर
देवविद्यते धनुर्धरो देवभृतेऽपि नाकिनं ॥२९॥ अहं हितो नानुमतो महात्मा क्षणेन हन्यामि चराचरं जगत् ॥ मया
हिराजन्सदिगीश्वरादिशो विजित्य सर्वा भवतः कृतावशे ॥३०॥ सराजसूयश्च समासदक्षिणः सभाचदिव्या
भवतो ममौजसा ॥ पाणोऽष्टयस्का निशिताममेव धनुश्च सज्यं विततं सबाणं ॥३१॥ पादौ च मे सरथौ सध्वजौ च
नमादशं युद्धगतं जयंति ॥ हतानुदीच्यानिहताः प्रतीच्याः प्राच्या निरस्ता दक्षिणा न्याविशस्ताः ॥३२॥ संस
प्तकानां किंचिदेवास्ति शिष्टं सर्वस्य सैन्यस्य हतं मया ह ॥ श्रेते मयानिहता भारती पंचमूराजदेवचमू प्रकाश
॥३३॥

॥४२॥ ॥४३॥ ॥४४॥ ॥४५॥ ॥४६॥

उत्थाय तस्माच्छयनादुर्वाच पार्थ ततोऽरुः स्वपरीतचेता ॥ कृतं मया पार्थ यथासाधु येन प्राप्तं व्यसनं वः सुघोरं ॥४२॥
तस्माच्छिराश्छिन्धि ममेदमद्य कुलांतकस्याधमपुरुषस्य ॥ पायस्य पायस्य सनान्वितस्य विमूढबुद्धेरलसस्य मी
रोः ॥४३॥ दृष्ट्वा वसंतुः पुरुषस्यैव किं ते विरं मे हनुस्तत्पुरुषं ॥ गच्छाम्यहं वनमेवाद्य पायः सुखं सवान्वर्त्ततां
मद्विहीनः ॥४४॥ योग्यो राजा मीमसे नो महात्मा क्लीवस्य वाममकिं राजकृत्यं ॥ न चापिशक्रः पुरुषाणि सोढुं
पुनस्तवे मानिरुयान्वितस्य ॥४५॥ मीमस्कराजाममजीवितेन कार्यमद्यावमतस्य वीर ॥ इत्येवमुक्त्वा सह
सोत्स पातराजास्ततश्छयनं विहाय ॥४६॥ इयेष निर्गतुमथो वनायतं वासुदेवः प्रणतोऽप्यवाच ॥ राजन्विदि
तमेतद्वै यथा गांडीवधन्वनः ॥४७॥ प्रतिज्ञासत्यसंधस्य गांडीवं प्रतिविक्रता ॥ ब्रूयाद्य एवं गांडीवमन्यसे दे
यमित्युत ॥४८॥ बभ्रुस्य सपुमान् लोकोत्तया चोक्तो यमीदृशं ॥ ततः सत्यां प्रतिज्ञां तं पार्थ न प्रतिरक्षता ॥
॥४९॥ मच्छंदादवमानो येरुतस्तव महीपते ॥ गुरूणामवमानो हिव धइत्यभिधीयते ॥५०॥

॥४७॥ ॥४८॥ ॥४९॥

॥कर्ण०टी०॥ ॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥ ॥इति श्रीकर्णपर्वणि० एकसप्ततितमोऽध्यायः॥७१॥

॥१८८॥

तस्मात्वंमहाबाहोममपार्थस्यचोसयोः॥अतिक्रममिमंराजन्मत्पुंसंरक्षणंप्रति॥५१॥शरणंत्वंमहाराज
प्रयत्नोस्वउभावयि॥क्षंतुमर्हसिमेराजन्मत्पुंसंरक्षणंप्रति॥५२॥राधेयस्याद्यपायस्यभूमिर्गम्यतिगोणि
तं॥सत्यंतेप्रतिजानामिहतंविद्यद्यस्तजं॥५३॥यस्येवसिबधंतस्पगतमप्यस्यजीवितं॥इतिरुद्रवचः॥
त्वाधत्तंमराजोयुधिष्ठिरः॥५४॥ससन्नमंहषीकेशमुत्थाप्यप्रणतंतदा॥कृतांजलिस्ततोवाक्यमुवाचानंतरं
वचः॥५५॥एवमेतत्प्रयथातत्त्वमस्त्वेषोतिक्रमोमम॥अनुनीतोस्मिगोविंदतारितश्चास्मिमाधव॥५६॥
मोचितायसनाद्गोराहयमद्यत्वाच्युत॥सर्वतनाथमासाद्यह्यावांअसनसागरात्॥५७॥घोरादद्यसमुन्नी
लविभावज्ञानमोहितो॥त्वदुद्विग्नवमासाद्यदुःखशोकार्णवाहयं॥५८॥समुत्तीर्णःसहामात्माःसनाथाःस्म
त्त्वाच्युत॥५९॥ ॥इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकसप्ततितमोऽध्यायः॥७१॥ ॥संजय उवाच॥ धर्म
राजस्यतच्छ्रुत्वाप्रीतियुक्तं वचस्ततः॥पार्थप्रोवाचधर्मात्मागोविंदोयदुनंदनः॥१॥ ॥धर्मराजस्येतिस्मृत्यर्थः॥१॥

॥१८८॥

॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥

॥इति स्मरुद्रवचनात्पुत्रार्थयुधिष्ठिरं॥बभूवविमनाःपार्थःकिंचित्कृत्स्नेवपातकं॥२॥ततोब्रवीद्वासुदेवः
हसन्निवपांडवं॥कथंनामभवेदेतद्यदित्वं पार्थधर्मजं॥३॥असिनातीक्ष्णधारेणहन्त्याधर्ममवस्थितं॥त्वमि
त्कृत्स्नायराजानमेवंकश्मलमाविशि॥४॥हत्वातुनृपतिं पार्थजहंकरिष्याःकिमुत्तरं॥एवंहिदुर्विदो धर्ममि
दप्रज्ञाविशेषतः॥५॥सप्तवान्धर्मभीरुहोवमेष्यन्महत्तमः॥नरकंघोररूपंचभ्रातुर्ज्येष्ठस्यैवधातुर्ह
सत्वंधर्ममृतांश्रेष्ठंराजानंधर्मसंहितं॥प्रसादयकुरुश्रेष्ठमेतदन्नमतंमम॥७॥प्रसाद्यसत्तया राजानंप्रीतेचै
वयुधिष्ठिरे॥प्रयात्वंस्वरितोयोदुःसूतपुत्ररथंप्रति॥८॥हत्वातुसमरेकर्णंत्वमघनिशितैःशरैः॥विपुलां
प्रीतिमाधस्तधर्मपुत्रस्यमानद॥९॥एतदन्नमहाबाहोप्राप्तकालंमतंमम॥एवंकृतेकृतंचैवतवकार्यं
मविष्यति॥१०॥ततोर्जुनोमहाराजलज्जयावैसमन्वितः॥धर्मराजस्यचरणौप्रपद्यशिरसाततः॥११॥उवाच
भरतश्रेष्ठप्रसीदंतिपुनःपुनः॥क्षमस्वराजन्यश्रोतुं धर्मकामंनमीरुणा॥१२॥हृष्टातुपतितं पद्मां धर्मराजोयु
धिष्ठिरः॥धनंजयममित्रघ्नंरुदंतंभरतर्षभ॥१३॥

॥११॥१२॥१३॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ १८९ ॥

उत्थाप्य ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

उत्थाप्य भ्रातरं राजा धर्मराजो धनं जयं ॥ समाश्लिष्य च सस्नेहं प्ररुद मही पतिः ॥ १४ ॥ रुदित्वा मुचिरं कालं प्रा
तरोऽस्महा दृष्टी ॥ कृतशौचो महाराज श्रीतिमंतो बभूवतुः ॥ १५ ॥ तत आश्लिष्य तं प्रेम्णा मूर्ध्नि चाप्राय पांडवः ॥ श्री
त्वा परमया पुक्तो विस्मयं श्राव्य जीजयं ॥ १६ ॥ कर्णेन मे महो सर्व सैन्यं पश्यतः ॥ कवचं च ध्वजं चैव धनुः शक्तिर्ह
याः शराः ॥ १७ ॥ शूरेः कृता महेष्वासतमानस्य संयुगे ॥ सोऽहं ह्यस्त्रारणेन सकर्मदृष्ट्वा च फाल्गुन ॥ १८ ॥ अवसीदसि
दुःखेन न च मे जीवितं प्रियं ॥ न चेदद्य हितं वीरं निहनिष्यति संयुगे ॥ १९ ॥ प्राणानेव परित्यज्य जीवितार्थो हि को मम
॥ एवमुक्तः प्रत्यवाच विजयो भरतर्षभ ॥ २० ॥ सत्येन तेऽप्यपेराजस्य सोदेन तथैव च ॥ भीमेन च नरश्रेष्ठ यमाभ्यां च
मही पते ॥ २१ ॥ यथाह समरे कर्णं हनिष्यामि हतोऽपि वा ॥ मही तले पतिष्यामि सत्येनायुधमालने ॥ २२ ॥ एवमाभाष्य
राजानमब्रवीन्माधवं वचः ॥ अद्य कर्णं रणे कृष्णसूदयिष्ये न संशयः ॥ तव बुद्ध्या हि भद्रं ते वधस्तस्य दुःशूनः ॥ ए
वमुक्तो ब्रवीत्पार्थ केसवो राजसत्तम ॥ २४ ॥ शक्तोऽसि भरतश्रेष्ठ हंतुं कर्णं महाबलं ॥ कथंचापि हि मे कामो नित्यमेव
महारथा ॥ २५ ॥

॥ १८९ ॥

२६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

कथं भवान्नो कर्णं निहन्त्यादिति सत्तम ॥ नृप्यश्रोवाच मतिमान्माधवो धर्मनंदन ॥ २६ ॥ युधिष्ठिरे मंत्री ससुतं सांत्व
यितुमर्हसि ॥ अनुज्ञांतु च कर्णं स्वधायाद्यदुःशूनः ॥ २७ ॥ श्रुत्वा ह्यहमयं चैव त्वां कर्णशरपीडितं ॥ प्रवृत्तिं श्रु
तुमायाता विहावां पांडुनंदन ॥ २८ ॥ दिव्यासिराजन्नहो दिव्यानग्रहणं गतः ॥ परिसांत्वयं वीरसंजयमाशाधिचान
घ ॥ २९ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ एहो हि पार्थ वीरसो मां यरिष्य जपांडव ॥ वक्तव्यमुक्तो सिहितं त्वया क्षांतं च तन्मया ॥ अहं ता
मनुजानामिजहिकर्णं धनं जय ॥ ३० ॥ मत्पुत्रमाकृष्याः पार्थयन्मयोक्तो सिधारुण ॥ ३१ ॥ संजय उवाच ॥ ततो धनं जयो
राजन् शिरसा प्रणतस्तदा ॥ पादौ जग्राह पाणिभ्यां भ्रातुर्ज्यैष्ठ्यमारिष ॥ ३२ ॥ तमुत्थाप्य ततो राजा परिष्वज्य च पीडि
तं ॥ मूर्ध्नि पाप्राय चैवेन मिहं पुनरुवाच ह ॥ ३३ ॥ धनं जय महाबाहो मानितोऽस्मि ददं त्वया ॥ माहात्म्यं विजयं चैव श्रु
यः प्राप्नुहि शाश्वतं ॥ ३४ ॥ अर्जुन उवाच ॥ अद्य तं पापकर्मणां सानुबंधं रणे शूरे ॥ न पाम्यं तं समासाद्य राधेयं बल
गर्वितं ॥ ३५ ॥ एनत्वं पीडितो वाणो दृष्ट्वा मय्यकार्मुकं ॥ तस्माद्यकर्मणः कणः फलमाप्स्यति हारुणं ॥ ३६ ॥

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ १९० ॥

३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ इति श्रीनैलकंठीये भारतभावदीपे कर्णपर्वणि टी० द्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ प्रसाद्य ॥ १२ ॥
अथ त्वामनुपश्यामि कर्णं हत्वा महीयते ॥ सप्ताजयितुमाक्रंदादिति सत्यं ब्रवीमि ते ॥ ३७ ॥ न हत्वा विनिवर्त्तिष्ये कर्णं
महाराजिगत ॥ इति सत्येन ते पादौ स्पृशामि जगतीपते ॥ ३८ ॥ संजय उवाच ॥ इति ब्रुवाणं सुमनः किरीटिनं युधि
ष्ठिरः प्राह वचो बृहन्नरं ॥ पशोऽसमं जीवितमीक्षितं ते जयसदा वीर्यमरिष्यंतदा ॥ ३९ ॥ प्रयाहि वृद्धिं च दिशं तु देवता
यथा हि मिच्छामि तवास्तुतस्तथा ॥ प्रयाहि शीघ्रं जहिकर्णमाह वेपुरंदरो वृत्तमिवात्मवृद्धये ॥ ४० ॥ इति श्रीम
हाभारते कर्णपर्वणि द्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ संजय उवाच ॥ प्रसाद्य धर्मराजानं प्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ पार्थः प्रोवा
च गोविंदं सुतपुत्रवधोद्यतः ॥ १ ॥ कल्पतां मे रथो भूयो युज्यतां च हयोत्तमाः ॥ आयुधानि च सर्वाणि सज्यतां सम
हारये ॥ २ ॥ उपावृताश्चतुरगाः शिक्षिताश्चाश्वसादिभिः ॥ रथोपकरणैः सज्जा उपयांतु त्वरां विताः ॥ ३ ॥ प्रयाहि
शीघ्रं गोविंदं सुतपुत्रजिघांसया ॥ एवमुक्त्वा महाराज काल्युनेन महात्मना ॥ ४ ॥ उवाच हारुकं कुरु कुरु सर्वय
था ब्रवीत् ॥ अर्जुनो भरतश्रेष्ठः श्रेष्ठः सर्वधनुश्चतः ॥ ५ ॥ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

॥ १९० ॥

॥ ७१ ॥ ८१ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥

अज्ञानस्वयंकृष्णेन हारुको राजसत्तम ॥ योजयामास मरुथं वैयाघ्रं शत्रुतापनं ॥ ६ ॥ सज्जं निवेदयामास पांडवस्य महा
त्मनः ॥ युक्रंतु नरं यं दृष्ट्वा दारुकेण महात्मना ॥ ७ ॥ आपृच्छ धर्मराजानं ब्राह्मणान् स्वस्तिवाच्य च ॥ सुमंगलं स्वस्त्यय
नमारु रोहरथोत्तमं ॥ ८ ॥ तस्य राजा महाप्राज्ञो धर्मराजो युधिष्ठिरः ॥ आशिषो युंक्त सततः प्रायात्कर्णं रथं प्रति
९ ॥ तमायांतं महेष्ठासं दृष्ट्वा भूतानि भारत ॥ निहतं मनिरे कर्णं पांडवेन महात्मना ॥ १० ॥ बभूवुर्विमलाः सर्वादिशोरा
जन्तमंततः ॥ चापाश्च शतपत्राश्च कौंचाश्चैव जनेश्वर ॥ ११ ॥ प्रदक्षिणमकुर्वन्त तदा वै पांडुनंदनं ॥ बहवः पक्षि
णो राजन्पुन्तामानः शुभाशिवाः ॥ १२ ॥ त्वरयंतोर्जुनं युद्धे तदृष्ट्वा ववाशिरे ॥ कंकाशुधाबकाः श्रेणावायसाश्च
विशंपते ॥ १३ ॥ अग्रतस्तस्य गच्छन्ति मांसहेतो मयानकाः ॥ निमित्तानि च धन्यानि पार्थिवस्य प्रशंसिरे ॥ १४ ॥ विना
शमरिसेन्यानां कर्णस्य च वधं प्रति ॥ प्रयातस्याथ पार्थस्य महान् वेदो व्यजायत ॥ १५ ॥ चिंता च विपुला जज्ञे क
थं चेदं भविष्यति ॥ ततो गांडी वधन्वानमब्रवीन्मधुसूदनः ॥ दृष्ट्वा पार्थं तथा यातं चिंतापरिगतस्तदा ॥ १६ ॥

॥ कर्णोटी ॥ २७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

॥ १९१ ॥

वासुदेव उ० ॥ गंडीवधन्वसंग्रामेयेत्याधनुषाजिताः ॥ नतेषामानुषेजेतास्वदन्तइहविद्यते ॥ १७ ॥ दृष्टादिवह
वः शूराः शक्रतुल्यपराक्रमाः ॥ त्वांप्राप्यसमरे शूरा मोगताः परमांगतिः ॥ १८ ॥ कोदिशोणं च भीषं च भगदं च
मारिष ॥ विंशानुविंदावा वंतौ कांबोजसुदक्षिणं ॥ १९ ॥ श्रुतापुषं महावीर्यमच्युतायुषमेव च ॥ प्रत्युगम्य भवे
त्क्षेमी यो न स्यात्स्वमिव प्रभो ॥ २० ॥ तव हस्त्राणि दिव्यानि लाघवं बलमेव च ॥ असंमोहश्च युद्धेषु विज्ञानस्य
च संततिः ॥ २१ ॥ वेधः पातश्च लक्ष्मणयोगश्चैव तवार्जुन ॥ सवान् देवास्स गंधर्वा न हन्ता सह चराचरम् ॥ २२
॥ पृथिव्यां तुरणोपार्थनयो ह्यस्मत्समः पुमान् ॥ धनुर्ग्राहादियेकेचित्क्षत्रिया युद्धं स्मरेत् ॥ २३ ॥ आरेवास्वस्म
मंतेषां न पश्यामि शृणोमि च ॥ ब्रह्मणा च प्रजाः सृष्टा गंडिवं च महाद्वजम् ॥ २४ ॥ येन त्वं युध्यसे पार्थ तस्मान्तास्त्वित्
पासमः ॥ अवश्यं तु मया वाच्यं यत्पुण्यं तव पांडव ॥ २५ ॥ मावमं स्याम हाबाहो कर्णमाह वशो भिनः ॥ कर्णोदिवल
वान् सः कृताश्च महारथः ॥ २६ ॥ कृती च चित्रयोधी च देशकालस्य कोविदः ॥ बद्धनात्र किमुक्तेन संसेपात् ॥
॥ एषांडव ॥ २७ ॥

॥ १९१ ॥

२८ ॥ २९ ॥ अहरलिरित्यस्य विवरणं महाबाहुर्दूरीरस्क इति ॥ तथा हि सर्वस्य पुरुषस्य व्याममात्रं दैर्घ्यं तच्च पंचहस्तं
विंशत्यधिकशतांगुलं ॥ रत्नस्त्वेकविंशत्यंगुलः ॥ अष्टानां रत्नानां अष्टषष्ट्यधिकं शतं जंगुलानि च सवंति आजानु
त्वस्मंतद्विशिष्टं वा कर्णमन्ये महारथं ॥ परमं यत्नमास्थाय त्वया वधो महाहवे ॥ २८ ॥ तेजसा वक्त्रे सहो वायु
वेगसमोजवे ॥ अंतकप्रतिमः क्रोधे सिंहसंहननो बली ॥ २९ ॥ अहरलिर्महाबाहुर्दूरीरस्कः सुदुर्जयः ॥ अमि
माती च शूरश्च प्रवीरः प्रियदर्शनः ॥ ३० ॥ सवयोधगुरोर्गुर्युक्तो मित्राणामभयंकरः ॥ सततं पांडवद्वेषी धार्तराष्ट्र
हिते रतः ॥ ३१ ॥ सर्वैरवधो गंधेयो देवैरपि सवासवैः ॥ क्रुते त्वामिति मे बुद्धिस्तदद्य जहिस्तु तजं ॥ ३२ ॥ देवैरपि
हिसंयत्नैर्विभिद्भिर्मांसशोणितं ॥ अशक्यः सरथोजेतुं सर्वैरपि युयुत्सुभिः ॥ ३३ ॥ दुरात्मानं पापवृत्तं नृशंसं दुष्ट
ज्ञं पांडवे येषु नित्यं ॥ हीनस्वार्यं पांडवे ये विरोधे हत्वा कर्णं निश्चितार्थो भवाद्य ॥ ३४ ॥

बहुपुरुषस्य व्यामं अहरलिमितं भवति अष्टचत्वारिंशदंगुलात्तद्वृद्धिः तत्रापि पंचमांशेन वक्षसि विज्ञात
तांशेषां अंसाहारभवाद्दोर्द्विद्विरिति ज्ञेयं ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥

॥ १९२ ॥

निकातिकं निर्गतः कालयिता जेता स्पेतितं ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टि० त्रिसप्ततितमो
तं सत्पुत्रं रथिनां वरिष्ठं निकातिकं कालवशं नयाद्य ॥ तं सत्पुत्रं रथिनां वरिष्ठं हत्वा श्रीति धर्मराजे कुरुषु ॥ ३५ ॥
जानामिते पार्थ वीर्यं यथावत् दुर्वारिणी यंच सुराक्षरेभ्यः ॥ सदा वज्रानां तिहि पांडुपुत्रान सोदर्या सत्पुत्रो दुर्गाम् ॥
३६ ॥ आत्मानं मन्यते वीरं येन पापः स्रयो धनः ॥ तमद्य मूलं पापानां जहि सौ तिं धनं जय ॥ ३७ ॥ खड्गजिह्वं धनु रसं
शरदं द्रुं तरस्विनं ॥ दसं पुरुष शार्दूलं जहिकर्णं धनं जय ॥ ३८ ॥ अहं त्वां मनुजानां मि वीर्येण च बलेन च ॥ जहि
कर्णं रणे शूरं मातंगमिव केसरी ॥ ३९ ॥ यस्य वीर्येण वीर्यं ते धार्तराष्ट्रो व मन्यते ॥ तमद्य पार्थ संग्रामे कर्णं वै क
र्त्तनं जहि ॥ ४० ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि त्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥ संजय उवाच ॥ ततः पुनरमे
यात्मा केशवोर्जुन मब्रवीत् ॥ कृतं संकल्पमायां तं वधे कर्णं सभारत ॥ १ ॥ अद्य समदशाहानि वर्त्तमानं सभारत
॥ विनाशस्यातिघोरं स्पृशेत् नरवारणवाजिनं ॥ २ ॥ भूत्वा दिवि पुलसेना तां वकातां परैः सह ॥ अन्योन्यं समरं प्राप्य
किंचिच्छेषा विशंगमते ॥ ३ ॥ भूत्वा वै कौरवाः पार्थिवं हतं गजवाजिनं ॥ त्वां वै शत्रुं समासाद्य विनष्टारणमृद्नी ॥ ४ ॥

॥ ध्यायः ॥ १२३ ॥ ४ ॥

॥ १९२ ॥

५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

एते ते पृथिवीपालाः संजयाश्च समागताः ॥ त्वां समासाद्य दुर्द्धं पांडवाश्च व्यवस्थिताः ॥ ५ ॥ पांचालैः पांडवैर्मल्लैः
काठ्यैश्चैदिभिः सह ॥ त्वया गुप्तेर मित्रं मेः कृतं शत्रुगणक्षयः ॥ ६ ॥ कोहि शक्रो रणे जेतुं कौरवांस्तान् संयुगे ॥ अ
न्यत्र पांडवान्युद्धे त्वया गुप्तान् महारथान् ॥ ७ ॥ शक्रस्त्वं हिरणे जेतुं ससुरासुरमानुषात् ॥ त्रीन् त्वां कान्तमरे युक्ता
न किंपुनः कौरवं च तं ॥ ८ ॥ भगदत्तं च राजानं कोन्यः शक्रस्त्वया विना ॥ जेतुं पुरुष शार्दूलं योपि स्याद्वासवोपमः ॥
तथैमां विपुलां सेनां गुप्तां पार्थ त्वया नघ ॥ नशे कुपार्थिवाः सर्वे च क्षुर्भिरपि वीक्षितुं ॥ ९ ॥ तथैव सततं पार्थ रक्षि
ताभ्यां त्वयारणे ॥ धृष्टद्युम्नश्चिखंडिभ्यां भीष्मद्रोणौ निपातितौ ॥ १० ॥ कोहि शक्रो रणे पार्थ भारतानां महारथौ
॥ भीष्मद्रोणौ युधाजितुं शक्रतुल्य परक्रमौ ॥ ११ ॥ कोहि शक्रो रणे पार्थ भारतानां महारथौ
त्रिं च कृतवर्माणमेव च ॥ १२ ॥ संधवं मद्राजानं राजानं च सुयोधनं ॥ वीरांश्च कृतास्त्रान् समरे सर्वानेवानिवर्त्ति
नः ॥ १३ ॥ असौ हिणीयतीक्ष्णान् सहतां न्युद्धदुर्मदान् ॥ त्वां मृते पुरुष व्याघ्रजितुं शक्रं पुमानिह ॥ १४ ॥

पहिले तातान सवे सुहि धार्तरा द्रुपद कोनु प्रतीपादित संबधः

॥ कर्णोटी ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥
॥ १९३ ॥

श्रोण्यश्च बडलाः सीणाः घटीणीश्चरथाद्विपाः ॥ नानाजनपदाश्चोयाः क्षत्रियाणाममर्षिणां ॥ १६ ॥ गोवा
सदा समीयानां वशातीनां च भारत ॥ प्राच्यानां वादधानानां भोजनां चाचमिमानिनां ॥ १७ ॥ उदीर्णाश्च
गजासेनाब्रह्मक्षत्रस्य भारत ॥ त्वांसमासाद्य निधनं गतामीमं च भारत ॥ १८ ॥ उग्रामी मकर्मणास्त
षारायवनाः खशाः ॥ दार्वाभिसारादरदाः शक्रामाठरतांगणाः ॥ १९ ॥ आंध्रकाश्च पुलिंदश्च किंगताश्चो
ग्रविक्रमाः ॥ स्वेच्छाश्च पार्वतीपाश्च सागरान्ध्रवासिनः ॥ २० ॥ मंरंमिणो युद्धशौंडाबलिनो दंडपाणा
यः ॥ एते सुयोधनस्यार्थे संख्याः कुरुभिः सह ॥ २१ ॥ नशक्यामुधिनिर्जेतुं त्वदन्येन परंतप ॥ धार्तराष्ट्र
मुदग्रं हि वृहदं दृष्ट्वा महद्वलं ॥ २२ ॥ यत्र त्वं न सवे आताप्रतीयात्केनुमानवः ॥ तस्मागरमिवोद्धूतं रजसा
संचृतं बलं ॥ २३ ॥ विदार्य पांडवैः ॥ क्रुद्धे स्वयायुस्ते हतं विभो ॥ भागधानामधिपतिर्जयसे नो महाब
लः ॥ २४ ॥ अद्य सप्तैव चाहानिहतः संख्येभिर्मनुजैः ॥ ततो दशसहस्राणि गजानां भीमकर्मणां ॥ २५ ॥

॥ १९३ ॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

जघान गदया भीमस्तस्य राजपरिछदं ॥ ततो न्येभिहता नागारथाश्च शतशो बलान् ॥ २६ ॥ तदेवं समरे पार्थ
वर्त्तमाने महाभये ॥ भीमसेनं समासाद्य त्वांच पांडवकौरवाः ॥ २७ ॥ सचाजिरथमातंगामृत्कलोकमितोग
ताः ॥ तथा सेनामुखे तत्र निहतो पार्थ पांडवैः ॥ २८ ॥ भीष्मः प्रासृजदुयाणि शरजालानि मारिष ॥ सचेदि
काशियांचालान्करुषान् च स्य कैकयान् ॥ २९ ॥ शरैः प्रच्छाद्य निधनमनयत्परमात्मवित् ॥ तस्य चाप
च्युतैर्बाणैः परदेहविदारणैः ॥ ३० ॥ पूर्णमाकाशमभवदुक्लपुंखैरजिसंगैः ॥ हन्याद्रथसहस्राणि एकै
कैर्नैव मुष्टिता ॥ ३१ ॥ तस्मिन्नरद्विषाकृत्वा समेतान्समहाबलान् ॥ गत्या दशम्यां ते गत्वा जघ्नुर्वाजिरथद्वि
पान् ॥ ३२ ॥ हित्वा नवगती दृष्ट्वाः सबाणानाहवेत्स जत् ॥ दिनानि दशभीष्मेण तिघ्नता तावकं बलं ॥ ३३ ॥
शुन्याः कृतारथोपस्थाहताश्च गजवाजिनः ॥ दर्शयित्वात्मनोरूपं रुद्रो येन्द्रसमं युधि ॥ ३४ ॥ पांडवानाम
नीकानि प्रगृह्यासौ व्यशातपत् ॥ विनम्रनृथिवीपालांश्चेदिपांचालके कपान् ॥ ३५ ॥ अदहत् पांडवीसेनां र
थाश्च गजसंकुलां ॥ मजंतमघवे मंदमुज्जिहीर्षुः सुयोधनं ॥ ३६ ॥

॥ कर्णोटी-
॥ १९४ ॥

३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ ४६॥ ४७॥

तथाचरंतं समरेत पंतमिव भास्करं स्पृहाति कोटि साहस्रः प्रवरायुधपाणयः ॥ ३७ ॥ नरोकुः संजयाद्रष्टुं तथे
वान्मेमहीक्षितः ॥ विचरंतं तथातंतु संग्रामे जितकाशिनं ॥ ३८ ॥ सर्वोद्यमेन महता पांडवान् समभिद्रवत्
॥ सुनुविद्राव्य समरे पांडवान् संजयानपि ॥ ३९ ॥ एक एव रणे भीष्म एक वीरत्वमागतः ॥ तं शिखंडी स
मासाद्य त्वया युतो महाव्रतं ॥ ४० ॥ जयात पुरुष व्याघ्रं शूरेः सन्नतपर्वभिः ॥ स एष पतितः श्रोते शरतले
पितामहः ॥ ४१ ॥ त्वं प्राप्य पुरुष व्याघ्रं वृत्रः प्राप्येव वासवं ॥ द्रोणः पंचदिनात्पुत्रो विधम्य रिपुवाहिनीं
॥ ४२ ॥ कृत्वा कूहमभेद्य च पातयित्वा महारथान् ॥ जयद्रथस्य समरे कृत्वा रक्षां महारथः ॥ ४३ ॥ अंत
कव्रति मथ्यो यो रात्रि युद्धे दहत्प्रजाः ॥ दग्धा यो धांछरे वीरो भारद्वाजः प्रतापवान् ॥ ४४ ॥ धृष्टद्युम्नं समा
साद्य सगतः परमांगतिं ॥ यदि वाद्यमवानुद्धे स्त पुन मुखान्नधान् ॥ ४५ ॥ नावारयिष्य संग्रामेन स्मद्रो
णो व्यनंसत ॥ भवतानुबलं सर्वं धार्तराष्ट्रस्य वारितं ॥ ४६ ॥ ततो द्रोणो हतो युद्धे पार्षतेन धनंजय ॥ एवं
वाको रणे कुर्याच्चिदम्यः क्षत्रियो युधिः ॥ ४७ ॥

॥ १९४ ॥

४८॥ ४९॥ त्वं हीति क्षणेन सर्वं भस्मीकर्तुं समर्थं त्वं प्राप्य एकादन्नश्यमानं क्षत्रं युक्तं बलवत्तरं
पादशृंगे कृतं पार्यजयद्रथवधं प्रति ॥ निवार्य सेनां सहतीं हत्वा शूरं श्वपार्थिवान् ॥ ४८ ॥ निहतः सैंधवे
राजा त्वया स्त्रवते जसा ॥ आश्वर्यं सिंधुराजस्य वधं जानंति पार्थिवाः ॥ ४९ ॥ अनाश्वर्यं हितं च हि पा
र्यं महारथः ॥ त्वा हि प्राप्य रणे क्षत्रमेकादादिति भारत ॥ ५० ॥ नश्यमानं महं युक्तं मन्येयमिति मेमतिः
सेयं पार्थ चमूर्धो राधार्तराष्ट्रस्य संयुगे ॥ ५१ ॥ हत सर्वस्व वीरा हि भीष्म द्रोणो यदा हतो ॥ शीर्णप्रवर
यो धाद्य हतवाजिरथ द्विपा ॥ ५२ ॥ हीना सूर्ये दुर्नक्षत्रे र्धोरिवाभीतिभारती ॥ विधस्ता हिरण्ये पार्थ सेने
यं भीमविक्रमा ॥ ५३ ॥ आसुरी वपुः सेना शक्रस्यैव पराक्रमैः ॥ तेषां हंता वशिष्ठास्तु संति पंच महारथाः
॥ ५४ ॥ अश्वत्थामा कृतवर्मा कर्णो मद्राधिपः कृपः ॥ तांस्वमघरे नैव्याघ्रहत्वा पंच महारथान् ॥ ५५ ॥
हतमित्रः प्रयच्छो वीरांश्चेमद्वीपपत्तनां ॥ साकाशतस्तपात्तां सपर्वतमहावनं ॥ ५६ ॥
मन्येवां जानीयां क्षणेन ननाशितवानिति आश्वर्यं ॥ ५६ ॥

॥ कप० टी० ॥

॥ १९५ ॥

५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

प्राज्ञोत्तमि तवीर्य श्रीरघुपार्यै वसुंधरा ॥ एतौ पुरा विष्णुरिव हत्वा दैत्ये महानवान् ॥ ५६ ॥ प्रयत्ने मेदिनी राशे शक्रा
येव हरिर्यथा ॥ ५६ ॥ अथ मोदं तु पांचालानि हते धरिषु त्वया ॥ विष्णुनानि हते धेवनवे येषु देवताः ॥ ५७ ॥ यदि वा द्वि
पदांश्चेष्टं द्रोणं मानयतो गुरुं ॥ अश्वत्थाम्निकृपाते स्मिकृपे वाचार्यगौरवात् ॥ ५८ ॥ अत्यंता पचिता न्वंधून्मानय
न्मातृबांधवान् ॥ कृतवर्मा एमासाद्य नतेषु सियमक्षयं ॥ ५९ ॥ आतरं मातुरासाद्य शस्यं मद्रजनाधियं ॥ यदित्वं म
रविं दक्षदयावान् न जिघांससि ॥ ६० ॥ इदं पापमतिं सुद्रमस्यं तं पांडवान् प्रति ॥ कर्णमद्य नरश्रेष्ठ जह्याः सुनिश्चितैः
शरैः ॥ ६१ ॥ एतत्ते सुकृतं कर्म नात्र किंच न युज्यते ॥ वयमप्यनुजानीमो नात्र दोषोऽस्ति कश्चिद् ॥ ६२ ॥ दहने यत्स पुत्रा
यानि विमातुस्तवानघ ॥ घृतार्थे यच्च पुष्पा सुप्रावर्त्ततस्तस्यो धनः ॥ ६३ ॥ तस्य सर्वस्य दुष्टात्मा कर्णे वै मूलमिक्तत
॥ कर्णाद्विमन्यते त्राणं नित्यमेव सुयोधनः ॥ ६४ ॥ ततो मामपि संरब्धो निगृहीतुं प्रचक्रमेऽस्थिरबुद्धिर्मरेद्रस्य धा
र्तराष्ट्रसमानरः ॥ ६५ ॥ कर्णः पार्थान्तिणे सर्वान् विजेष्यति न संशयः ॥ कर्णमाश्रित्य कौंतेय धार्तराष्ट्रेण विग्रहः ॥ ६६ ॥

॥ १९५ ॥

६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥

रोचितो भवसाहं जानातापि वलंतव ॥ कर्णो हि भाषते नित्यमहं पार्थान् मंगतान् ॥ ६७ ॥ वासुदेवं च हाशार्हं विजेष्यामि म
हारथं ॥ प्रोक्ता हयंदुर्गत्मानं धार्तराष्ट्रं सुदुर्मतिं ॥ ६८ ॥ समितो गर्जते कर्णस्तमद्य जहि भारत ॥ यच्च युष्माकपापं वै धा
र्तराष्ट्रः प्रयुक्तवान् ॥ ६९ ॥ तत्र सर्वत्र दुष्टात्मा कर्णः पापमतिं मुखं ॥ यच्च तद्दार्तराष्ट्रस्य क्रूरैर्धृष्टिर्महारथैः ॥ ७० ॥ अ
पश्यन्निहतं वीरं सौभद्रमृषमक्षय ॥ द्रोणाद्रौणीकृपा न्बीरान्कर्षयंतं न रर्षमान् ॥ ७१ ॥ निर्मुनुष्यांश्च मातंगान् विरथां
श्च महारथान् ॥ अश्वारोहांश्च तुरगान् पत्नीन्यायुधजीविनः ॥ ७२ ॥ कुर्वंतमृषमसंभं कुरुवृत्तियशस्करं ॥ विधमं
तमनीकानि व्यथयंतं महारथान् ॥ ७३ ॥ मनुष्यवाजिमातंगान् हि ष्वंतं यमक्षयं ॥ शरैः सौभद्रमायांतं दहतमिव
वाहिनीं ॥ ७४ ॥ तन्मे दहति गात्राणि सखे सत्येन ते शये ॥ यत्तत्रापि च दुष्टात्मा कर्णो भ्यद्रुह्यत प्रभो ॥ ७५ ॥ अशक्नु
वंश्चापिमन्योः कर्णस्यातुरणेऽग्रतः ॥ सौभद्रशरनिर्मितो विसंज्ञः शोणितोऽक्षितः ॥ ७६ ॥ निःश्वसन् क्रोधसंदीप्तो विमु
खः सायकाक्षितः ॥ अपयानकृतो साहो निरोशश्चापि जीवित ॥ ७७ ॥ तस्यास्त्विकलः संखे प्रहारजनि तश्चमः ॥ अ
थ द्रोणस्य समरे तत्कालसदृशं तदा ॥ ७८ ॥

॥ कर्णोद्दी० ॥
॥ १९६ ॥

॥ १९६ ॥ ॥ १९७ ॥ ॥ १९८ ॥ ॥ १९९ ॥ ॥ २०० ॥

अत्राकर्णवचः कूरंततश्चिह्नैरकार्मुकं ॥ ततश्चिह्नायुधंतेनरण्यं च महारथाः ॥ १९६ ॥ तच्चैव निकृतिप्रज्ञाः प्राहरंछर
दृष्टिभिः ॥ तस्मिन्निहतो वीरे सर्वेषां दुःखमाविशत् ॥ १९७ ॥ प्राह सन्तु दुष्टास्माकर्णः सचसुयोधनः ॥ यच्चकर्णोत्र
वीरुष्मां सभायां परुषं वचः ॥ १९८ ॥ प्रमुखे पांडवेयानां कुरूणां च नृशंसवत् ॥ विनष्टाः पांडवाः कृष्णेश्वरं तं नरकं
गताः ॥ १९९ ॥ पतिमत्तं पृथुश्रीणि वृणीष्व मृदुभाषिणि ॥ एषा त्वं धृतराष्ट्रस्य दासी भूतानि वेशनं ॥ २०० ॥ प्रविशदा
लयद्वा सिन संति पतयस्तव ॥ इत्थं कृतवान् स धर्मज्ञस्तदा परमदुर्मतिः ॥ २०१ ॥ पापः पापं वचः कर्णः शृण्वतस्तव भा
रत ॥ अथ पापस्य तद्वाक्यं सुवर्णविकृताः शराः ॥ २०२ ॥ शमयंतु शिलाधौ तास्वयास्ता जीवितच्छिदः ॥ यानि चान्या
नि दुष्टास्मापायानि हतवास्तव्यि ॥ २०३ ॥ तान्यद्य जीवितं चास्वशमं यंतु शरास्तव ॥ गांडीवप्रहितान् द्योशनश्च गात्रैः
सृशन्तरान् ॥ २०४ ॥ कर्णः स्मरतु दुष्टास्मावचनं द्रोणभीष्मयोः ॥ सुवर्णपुंरवानाराचाः शत्रुघ्नो वैष्णवप्रभाः ॥ २०५ ॥
त्वया स्तास्तस्य वर्माणि भित्वा पास्यंति शोणितं ॥ उग्रास्त्वदुजनिर्मुक्ता मर्मभित्वा महाशराः ॥ २०६ ॥

॥ २०५ ॥ ॥ २०६ ॥ ॥ २०७ ॥ ॥ २०८ ॥ ॥ २०९ ॥

॥ १९६ ॥

॥ २०० ॥ ॥ २०१ ॥ ॥ २०२ ॥ ॥ २०३ ॥ ॥ २०४ ॥ ॥ २०५ ॥ ॥ २०६ ॥ ॥ २०७ ॥ ॥ २०८ ॥ ॥ २०९ ॥

अथ कर्णो महावेगाः प्रेषयंतु यमस्यं ॥ अथ हाहा कृतादीनां विषणास्त्वहं रादितः ॥ २०० ॥ प्रयतंतं रथात्कपयंतु
वसुधाधियाः ॥ अथ शोणितसंममं शयानं पतितं भुवि ॥ अपविद्युधं कर्णोदीनाः पश्यंतु बांधवाः ॥ २०१ ॥ ह
स्तिकक्षो महानस्य भवेनोन्मथितस्त्वया ॥ प्रकंपमानः पततु भूमावपिरथ ध्वजः ॥ २०२ ॥ त्वया शरशोते श्चिन्नं रथं
हेमविभूषितं ॥ हतयोधाश्च मुञ्च्यसीतः शल्यपलायनाः ॥ २०३ ॥ ततः सुयोधनो दृष्ट्वा हतमाधिरथित्वया ॥ नि
राशो जीविते त्वय्यराज्ये चैव स वत्स्रिः ॥ २०४ ॥ एते द्रवन्ति पांचालावध्यमानाः शिंतेः शरैः ॥ कर्णेन भरतश्चेष्टपांड
वानुज्जिहीर्षवः ॥ २०५ ॥ पांचालान्द्रोपदेयांश्च धृष्टद्युम्नश्चिखंडिनौ ॥ धृष्टद्युम्नतनूजांश्च शतानीकं च नाकुलिं ॥ २०६ ॥
नकुलं सहदेवं च दुर्मुखं जनमेजयं ॥ सुधर्माणं सात्यकिं च विधिकर्णवशंगतान् ॥ २०७ ॥ अभ्याह तानां कर्णेन पां
चालानां मसौरणे ॥ श्रूयते निनदो घोरस्त्वहं धृतां परंतप ॥ २०८ ॥ नत्वेव सीताः पांचालाः कथंचिन्मः पराङ्मुखः
॥ न हि मत्तं महेशासागरायंति महारणे ॥ २०९ ॥ ययकपांडवी सेनां शरैर्धैः समवेष्टयत् ॥ तं समासाध पांचाल
भीष्मान्नासत्य राङ्मुखः ॥ २१० ॥

॥ कर्णोटी ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥ १०५ ॥ १०६ ॥

॥ १०७ ॥

तथा ज्वलंतमस्त्राग्निगुरुं सर्वधनुष्मतां ॥ निर्द्वहंतं च समरे दुर्द्वर्षं द्रोणमोजसा ॥ १०१ ॥ तेनित्यमुदिताजेतुं मध्ये
शत्रुनरिंदम ॥ न जात्वा धिरयेभीताः पांचालास्तुः पराङ्मुखः ॥ १०२ ॥ तेषामापततां शूरः पांचालानां तरस्विनां ॥
आहन्तास्तु शूरैः कर्णः पतंगानामिवानलः ॥ १०३ ॥ तांस्तथापि मुखान्वागन्मित्रार्थे त्यक्त्वा जीवितान् ॥ क्षयं नयति रा
धेयः पांचालान् शतशोरणैः ॥ १०४ ॥ तद्भारतमहेष्ठासानगाधेमज्जतोऽस्रवं ॥ कर्णार्णवस्रवो भूत्वा पांचालां स्नानुमर्हसि ॥
५ ॥ अस्त्रं हिरमाकर्णो न भार्गवादपि सन्नमात् ॥ यदुपात्तं महाघोरं तस्य रूपमुदीर्यते ॥ ६ ॥ तापनं सर्वसैन्यानां घोर
रूपं सुदारुणं ॥ समावृत्यं महासैन्यं जलितं स्वेततेजसा ॥ ७ ॥ एते चरन्ति संग्रामे कर्णचापच्युताः शराः ॥ अमराणा
मिव द्वाता स्नापयन्ति स्म तां वकान् ॥ ८ ॥ एते द्रवन्ति पांचालादिषु सर्वास्तु भारता ॥ कर्णास्त्रं समरे प्राप्य दुर्निवार्यमना
त्मनिः ॥ ९ ॥ एष भीमो दृढक्रोधो द्रुतः पार्थसमन्ततः ॥ संजयैर्यो धिपः कर्णोऽपि ते निशितैः शरैः ॥ १० ॥ पांडवान् संज
यांश्चैव पांचालांश्चैव भारत ॥ हन्यादुपेक्षितः कर्णो रोगो देहमिहागतः ॥ ११ ॥

॥ १०७ ॥ १०८ ॥ १०९ ॥ ११० ॥

॥ १०७ ॥

१११ ॥ ११२ ॥ ११३ ॥ ११४ ॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी ॥ चतुस्रस्रतितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ सकेशव ॥ ११२ ॥ ११३ ॥

नान्यं त्वन्नो हि पश्यामि यो धं यो धिष्ठिरे बले ॥ यः समासाद्य राधेयं स्थस्तिमाना व्रजे द्रुहं ॥ १११ ॥ तमद्य निशिते वीर्ये
र्विनिहत्य न रर्षभान् ॥ यथा प्रतिज्ञं पार्यत्वं कृत्वा कीर्तिमवाप्नुहि ॥ ११२ ॥ त्वं हि शक्नोरणे जेतुं सकर्णानपि कौरवान्
॥ नान्यो युधि युधांश्चेह सत्यमेतत्प्रवीमि ते ॥ ११३ ॥ एतत्कृत्वा महत्कर्म कर्णं महारथं ॥ कृतार्थः सफलः पार्थस्तु
॥ रवी नवनरोत्तम ॥ ११४ ॥ ॥ इति श्री महारते कर्णपर्वणि चतुस्रस्रतितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ संजय उवाच
॥ सकेशवस्य वीर्यश्रुः श्रुत्वा भारतमाश्रितं ॥ विशोकः संप्रदृष्ट्वा क्षणेन समपद्यत ॥ ११५ ॥ ततोऽज्यामिमृज्या
श्रुत्वा सिपुङ्गादी बंधनुः ॥ दधे कर्णविनाशाय केशवं चाप्यभाषत ॥ ११६ ॥ त्वया ताथेन गोविंद भ्रवरवज्रयो मम
॥ प्रसन्नो यस्य मे दृष्टं लोके मृतमविष्कृतं ॥ ११७ ॥ त्वं सहायो ह्यहं हस्तस्त्रीकौकानैः समागतान् ॥ प्रापयेयं परं लो
कं किमु कर्णं महाहवे ॥ ११८ ॥ पश्यामि द्रवतीं सेनां पांचालानां जनार्दन ॥ पश्यामि कर्णं समरे विचरंतं ममीतवत्
॥ ११९ ॥ भार्गवास्त्रं च पश्यामि ज्वलंतं कृष्णसर्वशः ॥ सृष्टं कर्णेन वार्त्स्यशक्रेण च यथाशनिः ॥ १२० ॥

॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ज्वलंतं पुंस्त्वमार्थं ॥ ६ ॥

॥कर्ण०टी॥

॥१९८॥

॥३॥टी॥१०॥११॥ स्मरतांस्मरतु॥१२॥ मंडलंघनेशारीस्यापनंयतुं दुरोदरं पाशं॥१३॥१४॥१५॥

अयं खलु समग्रमोयत्र कर्णं मया हतं॥ कथयिष्यंति भूतानि पावडू मिह रीष्यति॥ अथ हस्माविकर्णं मं कर्णं
तेष्यंति मृत्यवे॥ गांडीवं मुक्ताः क्षिण्वंतो मम हस्तप्रचोदिताः॥टी॥ अथ राजा धृतराष्ट्रः स्वां बुद्धिं मवमं व्यते॥ ड
यो धनमराज्याहं ययाराज्येभ्यः च यत्॥ १॥ अथ राजा सखो द्वैव श्रियो राष्ट्रा नया पुशत्॥ पुत्रेभ्यश्च महाबाहो धृ
तराष्ट्रो विमोक्ष्यति॥ १०॥ अथ दुर्योधनो राज्याजीविताद्ये निराशकः॥ स विष्यति हते कर्णे कृष्णसत्यं ब्रवीमि ते॥ ११॥
अथ दृष्ट्वा मया कर्णं शूरेर्विशकलीकृतं॥ स्मरतां तव वाक्यानि शमं प्रतिजनेश्वरः॥ १२॥ अथ सौ सौ बलः कृष्ण
हानू जानातु वैशरान्॥ दुरोदरं च गांडीवं मंडलं चरयं प्रति॥ १३॥ अथ कुंती सुतस्याहं दृढं राज्ञः प्रजागरं॥ व्यपने
ष्यामि गोविंद हस्वाकर्णं शितैः शूरैः॥ १४॥ अथ कुंती सुतो राजा हते सुतमुते मया॥ सुप्रदृष्टमनाः प्रीतश्चिरं सु
खमवाप्स्यति॥ १५॥ अथ चाहमनाधृष्यं केन वा प्रतिमं शरं॥ उक्तुं स्यामाहयः कर्णं जीविताद्गुशयिष्यति॥ १६॥ य
स्यैव तद्वृतं मयं वधे किल दुरात्मनः॥ पादौ न धावयेतावच्छावद्वा न्यान् फाल्गुनं॥ १७॥

॥१६॥ १७॥

॥१९८॥

१८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥

मृषा कृत्वा ब्रतं तस्य पापस्य मधुसूदन॥ पातयिष्येरथान् कायं शूरेः सन्ततपर्वति॥ १८॥ यो सौ रणे नरं नात्यंष्ट
यिव्यामनुमन्यते॥ तस्याद्यस्तपुत्रस्य भूमिः पास्यति शोणितं॥ १९॥ अपविर्हसि कृष्णे निस्तपुत्रो यदब्रवी
त्॥ धृतराष्ट्रमते कर्णः श्लाघमानः स्वकान् गुणान्॥ २०॥ अनृतं तत्करिष्यंति मामकानि शिताः शराः॥ आशी वि
ष्टा इव कुट्टास्तस्य पास्यति शोणितम्॥ २१॥ मया हस्तवता मुक्तानां राचो वै सुतस्त्रिषः॥ गांडीवसृष्टा दास्यंति कर्णं
स्य परमांगतिं॥ २२॥ अथ तस्य निराधेयः पाचाली यत्नदा ब्रवीत्॥ सतामये वचः क्रूरं कुसयन्तां डवान्यति॥ २३॥
एवैषं दतिलास्तत्र सवितारो घने तिलाः॥ हते वै कर्त्तनैः कर्णे सुतपुत्रे दुरात्मनि॥ २४॥ अंबुवः पांडुपुत्रेभ्यश्चास्या
मीति यदब्रवीत्॥ धृतराष्ट्रसुतान् कर्णः श्लाघमानोत्स नो गुणान्॥ २५॥ अनृतं तत्करिष्यंति मामकानि शिताः शराः॥
हं ताहं पांडवान्सर्वान्सपुत्रानिति यो ब्रवीत्॥ २६॥ तमद्य कर्णं हतास्मि मिषतां सर्वधन्विनां॥ यस्य वीर्यसमाश्वास्य
धातृराष्ट्रो महामताः॥ २७॥ अवमन्यत दुर्बुद्धिर्नित्यमस्मान् दुरात्मवान्॥ अद्य कर्णे हते हस्तधार्तराष्ट्राः सरजकाः॥
२८॥

॥ कर्ण० टी०

॥ १८८ ॥

३९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥

विद्वेत्तु दिशो भीताः सिंह नृत्तामृगा इव ॥ अद्य दुर्योधनो राजा ज्ञात्मानं चानुशोचतां ॥ २९ ॥ हते कर्णे मया संख्ये
सपुत्रे ससहजने ॥ अद्य कर्णं हंत दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रो त्यमर्षणः ॥ ३० ॥ जानातु मां रणे कृष्ण प्रवरं सर्वधनिनां
॥ सपुत्रैर्प्रौत्रं सामात्यं स भृत्यं च निराश्रितं ॥ ३१ ॥ अद्य राज्ये करिष्यामि धृतराष्ट्रं जनेश्वरं ॥ अद्य कर्णं स्पृशेत्क्रां ग
क्रव्यादाश्च पृथग्विधाः ॥ ३२ ॥ शूरेऽस्ति श्चिन्ता निगात्राणि विचरिष्यंतिकेशव ॥ अद्य राधासुतस्याहं संया मे म
धुसूदन ॥ ३३ ॥ शिरश्छेद्यामि कर्णं स्पृशेतां सर्वधनिनां ॥ अद्य नीक्षोर्विपाठैश्च शूरेऽश्वमधुसूदन ॥ ३४ ॥
रणे हे स्यामि गात्राणि राधे यस्पदुरात्मनः ॥ अद्य राजा महत्कृष्टं संत्यक्ष्यति युधिष्ठिरः ॥ ३५ ॥ संतापमान संवी
रश्चिरसंभृतमात्मनः ॥ अद्य केशवराधेयमहं हत्वा स बांधवं ॥ ३६ ॥ नंदयिष्यामि राजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरं
अद्याहमनुगान् कृष्ण कर्णं स्पृशेतां न्युधि ॥ ३७ ॥ हंता ज्वलनसंकाशेः शूरेः सर्पविषोपमैः ॥ अद्य हं हे मवि
कश्चैर्गाईपत्रैरजिह्वैः ॥ ३८ ॥ संस्तरिष्यामि गोविंदं बभ्रुधां सुधाधियैः ॥ आद्यामिमन्योः शत्रूणां सर्वेषां मधु
सूदन ॥ ३९ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

ਖੰ॥ਖ੨॥ਖ੩॥ਖ੪॥ਖ੫॥ਖ੬॥ਖ੭॥ਖ੮॥ਖ੯॥੨੦॥

प्रमथिष्यामि गत्राणि शिरांश्चिचि शिरैः शिरैः ॥ अद्य निर्धारं राष्ट्रं च तत्रैवास्मामि मेदिनी ॥ ४० ॥ निरर्जुनां वापृथिवीं
केशवानुचरिष्यमि ॥ आद्याहमनृणः कृष्णमविष्यामि धनुष्टतां ॥ ४१ ॥ को यस्य च कुरुणां च शराणां गंडीवस्य
च ॥ अद्य दुःस्वमहं मोक्षेन यो रक्षसमार्जितं ॥ ४२ ॥ हत्वा कर्णरणे कृष्णशंवरं मधुवानिव ॥ अद्य कर्णे हते युद्धे
सोमकानां महारथा ॥ ४३ ॥ कृतं कार्यं च मन्यंतां मित्रकार्ये शरो युधि ॥ ममैवैव कथं प्रीतिः शैने यस्याद्यमाधव
॥ ४४ ॥ भविष्यति हते कर्णमयि चापि जयाधिके ॥ अहं हत्वारणे कर्णं पुनंचास्य महारथं ॥ ४५ ॥ प्रीतौ दास्यामि मम
स्य यमयोः सात्यकस्य च ॥ धृष्टद्युम्नश्चिखंडिभ्यां पांचालानां च माधव ॥ ४६ ॥ अद्यात्त एषं गमिष्यामि हत्वा कर्णं महाहवे
अद्य यत्पंतु संग्रामे धनैर्जयममर्षणं ॥ ४७ ॥ युध्यंतं कौरवान् संखेयात्तयंतं च स्मृतजं ॥ भवत्सकाशे वस्ये च पुनरेवा
त्मसंस्तवं ॥ ४८ ॥ धनुर्वेदे मत्समो नास्ति लोके पराक्रमे वा मम कोस्ति तुल्यः ॥ को वाप्यन्यो मम समोस्ति समावास्तथा क्रोधे
सदशो न्योन मेस्ति ॥ ४९ ॥ अहं धनुष्मानसुरान् सुरांश्च सर्वाणि भूतानि च संगतानि ॥ स्वबाहुवीर्याद्भूमये परात्तवं
मत्सोरुषं विद्विषं परंपरेभ्यः ॥ ५० ॥ शरार्चिवागंडिवेनाहमेकः सर्वान् कुरुन्वाहिकान् भ्रातृहृत् ॥ हि मास्यं कस्य गतो यथा
नित्तया दह्यं स गणान्बसह

॥ कर्णोटी ॥
॥ २०० ॥

५२१ ५३॥ ॥ इति श्री कर्णपर्वणीटी ॥ पंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ १॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥

पाणोष्ट्रकालिखिताममेते धनुश्चदिव्यं विततं सबाणं ॥ पादोचमेसरथौ सध्वजौ च नमादरां युद्धगतं जयेति ॥ ५२ ॥
इत्येवमुक्त्वा र्जुन एकवीरः क्षिप्रं रिपुघ्नः क्षतजोपमासः ॥ भीममुमुक्षुः समरे प्रयातः कर्णस्य कायाच्च शिरो जिहि
र्षुः ॥ ५३ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि पंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ समागमे पांडवसंज
यानां महासये मामकानामगाधे ॥ धनं जयेतातरणाय याते कर्णेन तद्युद्धमथोन्तकीदक ॥ १ ॥ संजय उवाच ॥ तेषा
मनीकानि वृहद्वज्रानि वृहद्वज्रानि रणे समृद्धानि समागतानि ॥ गर्जति मेरी निनदोन्मुखानि नोदैर्यथा मेघगणा
स्तपांते ॥ २ ॥ महागजाभ्राकुलमस्त्रतोयं वादित्रने मीतलशब्दवच्च ॥ हिरण्यचित्रायुधविद्यतं च शरासिनास
च महास्त्रधारं ॥ ३ ॥ तद्भीमवेगं रुधिरौघवाहिरवृद्धाकुलं सत्रियजीवघाति ॥ जनार्त्तवैष्णवमनिष्टवर्षवस्तुव
तसंहरणं प्रजानां ॥ ४ ॥ एकं रथं संपरिवार्य मृत्संयंत्य नेके चरथाः समेताः ॥ एकस्तथै नं रथिनं रथाग्रास्तथा रथ
श्चापिरथानेकान् ॥ ५ ॥

॥ २०० ॥

६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

रथं समूतं सहयं च कंश्चिद्रथे रथे मृत्कवशं निनाय ॥ निनाय चाप्येकाजेन श्विद्रथा ब्रह्मत्कवशे तथा श्वान् ॥ धीर
वान्नसूतान्सहयां गजांश्च सर्वां नरीत्कवशं शरैर्घैः ॥ नित्येहयां श्वैव तथा ससाहीन्यदाति संघांश्च नथैव पार्थः ॥
७ ॥ कृपः शिखंडी चरणे समेतो दुर्योधनं सात्यकिरध्यगच्छत् ॥ श्रुतस्तथा द्रोणपुत्रेण सार्द्धं पुधामन्युश्चित्रसेनेन सा
र्थं ॥ ८ ॥ कर्णस्य पुत्रं तुरथी सुषेणं समागतं संजयश्चोत्तमो जाः ॥ गांधारराजं सहदेवः सुधाकर्त्तृमहर्षं संसिहद्र
वाभ्यधावत् ॥ ९ ॥ शतानीकोनाकुलिः कर्णपुत्रं युयुधानं दृष्यसे नं शरैर्घैः ॥ समार्पयत् कर्णपुत्रश्च श्वरः पांचालेयं
शरवर्षैरनेकैः ॥ १० ॥ रथर्षभः कृतवर्माणमार्त्तमाद्रीपुत्रो नकुलश्चित्रयोधी ॥ पांचालानामधिपो याज्ञसेनिः से
नापतिः कर्णमार्त्तसैन्यं ॥ ११ ॥ दुशासनो भारतभारती त्वसंसप्तकानां प्रतनाः समृद्धाः ॥ भीमं रणे शस्त्रभृतां वरि
ष्ठं भीमं समार्त्तं तमसह्यवेगं ॥ १२ ॥ कर्णोत्तमं तत्र जघान वीरस्तथा छिनद्वोत्तमो जाः प्रसह्य ॥ तस्योत्तमां तमां गं निप
पातत् तमो निनादयन्तां निनदे नखंच ॥ १३ ॥ सुषेणं शीर्षं पतितं पृथिव्यां विलोक्य कर्णो थत्त दार्त्तरूपः ॥ क्रोधाद्दयांस्त
स्परथ ध्वजं च बाणैः सुधारैर्निशितैरहं नत् ॥ १४ ॥

॥ कर्णोटी ॥

१५॥ १६॥ १७॥

॥ इति श्री कर्णपर्वणिटी ॥ षट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ॥ अथ ॥ १॥ २॥ ३॥

॥ अथ ॥ १॥ २॥ ३॥

1120911

७॥८॥९॥१०॥

श्रीमंसमंतोसमरेभ्यरोहन्शंशकुंताइवपुष्पहेतोः ॥ ततोभियातेतवसैन्येसर्मे।मः प्रादुश्यैवेगेमततवेगः ॥ ७ ॥
 धांतकालेक्षययन्दिधुसुभृतांतकृत्कालइवास्तदंडः ॥ तस्यातिवेगस्पर्शेतिवेगंशङ्कुवन्धारयितुंत्वदीयाः ॥ ८ ॥
 व्यान्नाननस्यापततोयथैवकालस्यकालेहरतः प्रजोवै ॥ ततोबलंभारतभारतानांप्रदह्यमानंसमरेमहात्मनः ॥ ९ ॥ श्री
 तंदिशोकीर्यतमीमनुन्तमहानिलेन्नाभ्रमणायथैव ॥ ततोधीमान्सारथिमब्रवीद्वीसमीमसंनः पुनरेवतृष्टः ॥ १० ॥
 सूताभिजानीहिस्रकान्यगन्वारन्ध्यजांश्यापततः समेतान् युध्यन्हृदन्नाभिजानामिकिचिन्मांसैन्यंस्वच्छादयिष्येष्टुषा
 कैः ॥ ११ ॥ अरीन्विशोकाभिनिरीक्ष्यसर्वतोर्ध्वजाग्राणिधुनोतिमेभृशं ॥ राजातुरेनागमद्यत्किरीटीबहूनिदुःख
 न्यभियातोस्मिस्त ॥ १२ ॥ एतदूडुःखसारथेर्धर्मराजोयन्मांहित्वायातवान्शत्रुमध्ये ॥ नैनंजीवन्नाद्यजानान्य
 जीववीभक्तंवातन्माघातिदुःखं ॥ १३ ॥ सोहंद्विपसैन्यमुदग्रकल्पंविनाशयिष्येपरमप्रतितः ॥ एतंनिहत्याजिमध्ये
 समेतंप्रीतोभविष्यामिहत्वयाद्य ॥ १४ ॥ सर्वस्त्वेणान्तायकानामवेक्ष्यकिंशिष्टंस्वासायकानांरथेमे ॥ कावाजातिः किंप्रमा
 णंचतेषांश्रुत्वायक्रंतसमाचक्षुस्तन ॥ १५ ॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ २० ॥

१६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥

विशोक उवाच ॥ षण्मार्गणानामपुनानि वीरसुराश्च भवन्त्याश्च तथा युताख्याः ॥ नाराचानां द्वे सहस्रे च वीरत्री एषवचप्रद
राणां स्मयार्थः ॥ १६॥ आस्पायुधपांडवेयावशिष्टं नयद्वेह कटं षड्भुवयं ॥ एतद्विदुस्तुं च सहस्रशोपि गदासि बाहुद्वि
रां च ते स्ति ॥ १७॥ प्रासाः खड्गाः शक्यस्तोमराश्च मांसेषीस्त्वं संक्षयादासुधानां ॥ १८॥ भीमसेन उवाच ॥ सूताद्ये
नं यत्प्रभीमप्रयुक्ते ॥ संहिं दद्विः पार्थिवानां सुवेगे ॥ छन्वाणो राहवंधोरस्य नष्टादित्यं मृत्युलोके न तुल्यं ॥ १९॥ अ
द्येतद्वे विदितं पार्थिवानां भविष्यति ह्यकुमारं च सूत ॥ निमग्नो वासमरे भीमसेनं एकः कुरुत्वा समरे व्यजेषीत ॥ २०॥
सर्वे संख्ये कुरवो निःपतंतु मां बालोकाः कीर्त्तयन्ता कुमारं ॥ सर्वानेकस्थानहं पातयिष्ये ते वा सर्वे भीमसेनं तु दंतु ॥ २१॥
आशास्तारः कर्मचाप्युत्तमं येतन्मे देवा ॥ केवलं साधयंतु ॥ आयाति हाघाजुनः शत्रुघाती शक्रस्त्वं यद्दृश्यो यद्दृ
तः ॥ २२॥ ईक्षस्वैतां भारती हीर्यमाणामेते कस्माद्विद्वन्ते नरेन्द्रा ॥ व्यक्तं धीमान्मव्यसाचीनराग्यः सैन्यं ह्येतद्वा दयत्मा
शुवाणो ॥ २३॥ पश्य ध्वजांश्च द्रवन्तो विशोकन्नागान् हयान् पत्तिसंघांश्च संख्ये ॥ रथान्विकीर्णान् शरशक्तिताडितान्
उपस्वेतान् नयिनश्चैव सूत ॥ २४॥

॥ २० ॥

२४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥

आश्चर्यं ते कौरवी चाप्यभीक्षां सेना ह्यसौ सुहृद्गं हन्यमाना ॥ धनं जयस्याशानितु स्य वेगे र्ग्रस्ता शरैकां च न बर्हिजालैः
२४॥ एतेन्द्रवंति स्मरथाश्च नागाः पदाति संघान्ति मर्दयंतः ॥ संमुह्यमानाः कौरवाः सर्वे एव द्रवन्ति नागा इव दाहसीताः
२५॥ हाहा कृतान्धै चरणे विशोकमुचंति नान्यपुलानां जैरा ॥ २६॥ विशोक उवाच ॥ किं भीमनेनं त्वमिहाश्रुणोषि
द्विफारितं गंडो वस्यातिघोरं ॥ कुट्टेन पार्थेन विकृष्य तोघकच्चिन्ने मौतवकर्णो विनष्टौ ॥ २७॥ सर्वे कामाः पांडवते समृद्धाः
कपिर्ह्यसौ द्रवते हस्ति सैन्ये ॥ नीलान्धनाद्विहृतमुच्चरंती तथा पश्य विस्फुरंती धनुर्ज्या ॥ २८॥ कपिर्ह्यसौ वीक्ष्य ते स
र्वतो वै ध्वजाग्रमारुह्य धनं जयस्य ॥ वित्रा सपत्तिपुसद्या निमर्दे विभर्दे म्यस्मादात्मने वाप्ति वीक्ष्य ॥ २९॥ वित्रा जते
चातिमान् किरीटं विचित्रमेतैश्च धनं जयस्य ॥ दिवाकरासो मणिरेष दिव्यो वित्रा जे च ते च किरीटस्य ॥ ३०॥ पा
र्श्वे भीमपांडुराभ्यकाशं पशस्व शंके रवे देवदत्तं सुघोषं ॥ अभीषुहस्तस्य जनार्दनस्य विगाहमानस्य च मृगपरेषां
३१॥ रविप्रसंवज्जनाभं सुरांतं पार्श्वस्थितं पश्य जनार्दनस्य ॥ चक्रं यशोवर्द्धनं केशवस्य सदा चिते यदुप्तिः पश्य
वीर ॥ ३२॥ महाद्विपानां सरत्तु मोयमाः करानि कुंताः प्रपतन्ती पश्य सुरैः ॥ कीरीदिनास्ते न पुनः समाहितः श
रैर्निहताः कुलिशैरिवाद्रयः ॥ ३३॥

॥ कर्ण०टी०

॥ २०३ ॥

३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ॥ इति श्री कर्ण पर्वणीटी ॥ सप्तविंशोऽध्यायः ॥
तथैव ह्यस्य च पांचजन्यं महाहमेतं द्विजराजवर्णं ॥ कोतं यत्पश्योरमिकोक्तं च जान्यमानं विजयां स्त्रेजं च
३५॥ ॥ अथ रथाभ्यः ॥ समुपेतियार्थो विद्रावयत्सेन्यमिदं परेषां ॥ सिताभ्रवर्णैरसितप्रयुक्तैर्हयेर्महोर्हैरथिनां वरि
ष्टः ॥ ३६॥ ॥ रथान् हृष्यान् त्रिगुणांश्च सार्यकैर्विदारितान्यशायतं त्यमीयधः ॥ तवानुजेनामरराजतेजसा महाच
नीवस्तपसा वायुना ॥ ३७॥ ॥ चक्षुःशतान्युपरथानि मान्हातास्तवाजिस्तृतास्तमरेकिरीटिना ॥ महेषुभिः समश्र
तानि देतिनां पदातिसादींश्च रथाननेकशः ॥ ३८॥ ॥ अयं समस्येतितवांतिकं बलीनिघ्नन्कुरुश्चित्रद्वयहोर्जु
नः ॥ समृद्धकामो सिंहतास्तबाहिताबलंतवायुश्च चिरायवर्द्धतां ॥ ३९॥ ॥ भीमसेन उवाच ॥ ददामिते ग्रामच
रंश्च तुर्हं श्रियाख्याते मारुते सुप्रसन्नः ॥ दासीशतं चापिरथांश्च विंशतिं यदुर्जुनं वेदयसे विप्रोक्तः ॥ ४०॥
इति श्री महाभारते कर्ण पर्वणी सप्तविंशोऽध्यायः ॥ ७७॥ संजय उवाच ॥ ॥ श्रुत्वा तुरथ निर्घोषं सिंहनादं
च संयुगे ॥ अर्जुनः प्राह गोविंदं शीघ्रं नोदय वाजिनः ॥ १॥ ॥ सप्ततिः ॥ १॥

॥ २०३ ॥

२॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥

अर्जुनस्य वचः श्रुत्वा गोविंदोर्जुनमब्रवीत् ॥ एष गच्छामि सुसिद्धं यत्र भीमो व्यवस्थितः ॥ २॥ तं पांतम
भ्यैर्हिमं शंखवर्णैः सुवर्णमुक्तामणिजालनैर्हैः ॥ जंभं जिघांसं प्रगृहीतवज्रजयाय देवं द्रमिवो यमन्तुं ॥
३॥ रथाभ्यमातंगपदाति संघावाणस्वनेनैर्मिखुरस्वनेनैश्च ॥ संनादयंतो च स्रग्धं दिशश्च क्रुद्धान् सिंहजय
मभ्युदीरयन् ॥ ४॥ ॥ तेषां च पार्थस्य च मारिषसीद्वेहास्रपायस्य पाणसुयुद्धं ॥ त्रैलोक्यहेतोरस्करैर्यथासीद्वे
वस्य विस्मेजियतां वरस्य ॥ ५॥ ॥ तैरस्तमुद्यावचमापुधंतदेकः प्रविष्टे दकिरीटमाली ॥ सुरार्द्धचंद्रैर्निशि
श्च भद्रे ॥ शिरसि तेषां बहुधा च बाहून् ॥ ६॥ ॥ छत्राणि बालव्यजनानि केतून् च त्रयान्यन्निगणान् द्वि
पांश्च ॥ तेषु तुरुच्यां बहुधा विरूपावातप्ररुणानि यथावनानि ॥ ७॥ ॥ सुवर्णजालावततामहागजाः सैव
जयंती ध्वजयोधकल्पिताः ॥ सुवर्णपुष्पैरिषुभिः समाचिताश्च काशिरैश्च ज्वलिता यथाचलाः ॥ ८॥ ॥ वि
दार्य नागाश्च रथान्धनं जयः ॥ शरोत्तमैर्वा मववज्रसनिभैः ॥ द्रुतं ययौ कर्णजिघांसया तथा मरुत्वा न्बल
भेदनेपुरा ॥ ९॥

॥ कर्णटी०

॥ २०४ ॥

१०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥

ततः सपुरुषव्याघ्रस्तवसैन्यमरिहमः ॥ प्रविवेशमहाबाहुमकरः ॥ सागरं यथा ॥ १०॥ तं दृष्ट्वा तावकाराजन्नय
पन्निसमन्विताः ॥ गजाश्च सादिबहुलाः पांडवं समुपाइवत् ॥ ११॥ तेषामापततां पार्थमारावः ॥ सुमहातमू
त् ॥ सागरस्येव सुस्ययथास्यामलिलस्वनः ॥ १२॥ ते तु तं पुरुषं व्याघ्राइव महारथाः ॥ अभ्यइवंतसंयामेन्य
त्काशान्कृतं भयं ॥ १३॥ तेषामापततां तत्र शरवर्षाणि मुंचतां ॥ अर्जुनो व्यधमसैन्यं महावातो धनानि व
॥ १४॥ तेर्जुनं सहिताभूत्वारथवंशैः प्रहारिणः ॥ अग्नयो युग्मे दद्यात्सा विव्यधुर्निशितैः शरैः ॥ १५॥ ततोर्जु
नः सहस्राणिरथवारणावाजिनः ॥ प्रेषयामास विशिरेवैर्यमस्य सदंघति ॥ १६॥ ते वध्यमानाः समरे पार्थ
चापच्युतैः शरैः ॥ तत्र तत्र स्मृती यंते भये जाते महारथाः ॥ १७॥ तेषां चतुःशतानि गन्तमाना महारथान्
॥ अर्जुनो निशितैर्बाणैरनयद्यमसादनं ॥ १८॥ ते वध्यमानाः समरे नालिङ्गैः शितैः शरैः ॥ अर्जुनं समभिदु
त्य दुष्टुवेदिशो दश ॥ १९॥ तेषां शब्दो महानासीद्भवतां वाहिनीमुखे ॥ महोद्यमेव जलधेर्गिरिमासाद्य दीर्य
तः ॥ २०॥ तां तु सेनां भृशं विध्वाद्वावयित्वा जुनः शरैः ॥ प्रायादपि मुखः पार्थः सुतानीकं हि मारिष ॥ २१॥

॥ २०४ ॥

२२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥

तस्य शब्दो महानासीत्परां नभिसुखस्येव ॥ गरुडस्येव पततः पन्नगार्थे यथा पुरा ॥ २२॥ तं तु शब्दं मसि श्रुत्वा सीमसेनो
महाबलः ॥ बभूव परमधीतः पार्थदर्शनलालसः ॥ २३॥ अत्रैव पार्थमायांतं सीमसेनः प्रतापवान् ॥ त्यक्त्वा प्रा
णान्महाराजसेनांतवममर्दह ॥ २४॥ सवापुवेगप्रतिमो वायुवेगसमोजवे ॥ वायुबद्धाचरेद्भीमो वायुपुत्रः प्रता
पवान् ॥ २५॥ तेनार्वेमाना राजेंद्रसेना तव विशां यते ॥ व्यभ्रश्यत महाराज तिनन्तौ रिव सागरे ॥ २६॥ तां तु सेनां
तदा सीमो दर्शयन्प्राणिलाघवं ॥ शरैरवचकतां मेः प्रेषयिष्यत्यमक्षयं ॥ २७॥ तत्र भारतसीमस्य वलं दृष्ट्वा
तिमानुषं ॥ व्यभ्रमंतरणे यो धाकालस्येव युगक्षये ॥ २८॥ तथा हि तान् सीमबलान् सीमसेनो न भारत ॥ दृष्ट्वा दुर्यो
धनो राजा इदं वचनमब्रवीत् ॥ २९॥ सैनिकांश्च महेशान्यो धाश्वत्थं परतर्षभ ॥ समादिशद्गणे सर्वान् दहत ॥
सीममिति स्मह ॥ ३०॥ तस्मिन् हते हतमन्येषां दुर्सेनमशेषतः ॥ प्रतिगृह्य च तामाज्ञां तव पुत्रस्य पार्थिवा ॥ ३१॥
सीमं प्रह्लादयामासः शरवर्षैः समंततं ॥ गजाश्च बहुला राजन्नराश्च जयगृह्णिनः ॥ ३२॥ रथे स्थिताश्च राजेंद्रप
रिव ब्रुवन्कोदरं ॥ सतैः परिवृतः शूरोः शूरो रान् समंततः ॥ ३३॥

॥ कर्णोटी ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

॥ २०५ ॥

अशुभे भरतश्चेष्टेन क्षत्रे रिचचंद्रमाः ॥ परिवेषीयथा सोमः परिपूरणी विराजते ॥ ३४ ॥ सराजतथा संख्ये दर्शनी
यो नरोत्तमः ॥ निर्विशेषो महाराज यथा हि विजयस्तथा ॥ ३५ ॥ तस्य ते पार्थिवः सर्वेश्वर इति समास्तु जनः ॥ क्रोध
रक्तेक्षणः शूरा हंतु कामावृकोदर ॥ ३६ ॥ तां विदार्य महासेनां शूरेः ॥ सन्ततपर्वभिः ॥ निश्चक्रो मरणाद्भीमो मस्य
जालादिवांससि ॥ ३७ ॥ हत्वा दशसहस्राणि गजानामुनिवर्तिनां ॥ नृणां शतसहस्रे द्वे द्वे शते चैव भारत ॥ ३८ ॥
पंचचाश्वसहस्राणि रथानां शतमेव च ॥ हत्वा प्रास्यंदयद्भीमो नदीशोणितवाहिनी ॥ ३९ ॥ शोणितोदारथा
वर्त्ता हस्तिग्राहसमाकुलां ॥ नरमीनाश्च नक्रांतां के शूरो बलशालुः ॥ ४० ॥ संछिन्नमुजनागेंद्रं बद्धुरत्नापहा
रिणी ॥ ऊरुग्राहं मज्जपंकां शीर्षोपलसमावृतं ॥ ४१ ॥ धनुः कोशां शरावापांगदापरिघकेतनां ॥ हंसछत्रध्व
जोपेतु मुष्णीषवरफेनिछां ॥ ४२ ॥ हारपद्मकरांश्चैव भूभिरेष्य मिमालिनी ॥ आर्यवृत्तवती संख्ये सुतरां भी
रुदुस्तरां ॥ ४३ ॥ यो धयाहवती संख्ये वहेतीति पितृसादनं ॥ क्षणेन पुरुष व्याघ्रः प्रावर्त्तयत्ततिम्रगां ॥ ४४ ॥ य
था वेतरणी मुग्रांडस्तरा मकृतात्मभिः ॥ तथा दुस्तरणी घोरं भीरुणां भयवर्धनी ॥ ४५ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४५ ॥

॥ २०५ ॥

४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

यतो यतः पांडवेयः प्रविष्टोरथसत्तमः ॥ ततस्ततोऽपातयत योधां छतसहस्रशः ॥ ४६ ॥ एवं दृष्ट्वा कृतं कर्म भी
मसेनेन संयुगे ॥ दुर्योधनो महाराज शकुनिं वाक्यमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ जयमातुलसं ग्रामे भीमसेनेन महाबलं ॥ अ
स्मिन्निते जितं मन्ये पांडवेयं महाबलं ॥ ४८ ॥ ततः प्रायान् महाराज सौबलेयः प्रतापवान् ॥ रणाय महते युक्ते
भ्रातृभिः परिवारितः ॥ ४९ ॥ सममासाद्य संग्रामे भीमं भीमपराक्रमं ॥ वारयामास तं वीरो बलेवमकरालयं
५० ॥ सत्यवर्त्तनं भीमो वार्यमाणः शितैः शूरेः ॥ शकुनिस्तस्मिन् राजेंद्रवामपार्श्वे स्तिनांतरे ॥ ५१ ॥ प्रेषयामास
नाराचान् रुक्मपुंखान् शिलाशितान् ॥ वर्मभित्वा तु ते घोराः पांडवस्य महात्मनः ॥ ५२ ॥ न्यमज्जुं तमहाराज
कंकवर्हिणवांसस ॥ सो निविष्टोरणे भीमः शरं रुक्मविभूषितं ॥ ५३ ॥ प्रेषयामास सरुषा सौबलं प्रति भारत
॥ तमायातं शरं घोरं शकुनिः शत्रुतापनः ॥ ५४ ॥ चिह्ने रसमधाराज नूतनहस्तो महाबलः ॥ तस्मिन्नियते
भूमौ भीमः क्रुद्धो विशंपते ॥ ५५ ॥ धनुश्चिह्ने दभस्त्रेन सौबलस्य हसन्निव ॥ तदपास्य धुच्छिन्नं सौबलेयः प्रता
पवान् ॥ ५६ ॥

॥ कर्णोटी ॥

॥ २० ई ॥

॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥

अन्यदा हायवेगेन धनुर्भक्ष्णोऽश्वोऽश्वोऽश्वः तेस्तस्य मतुमहाराजसहोः समन्तपर्वसि ॥ ५७ ॥ द्वाभ्यां ससारथिं
सुष्ठु मंससमिरेवच ॥ ध्वजमेकेन चिच्छेद द्वाभ्यां छत्रं विशोपते ॥ ५८ ॥ चतुर्भिश्चतुरोवाहान्विधाधकबला
त्मजः ॥ ततः क्रुद्धो महाराज भीमसेनः प्रतापवान् ॥ ५९ ॥ शक्तिं चिक्षेप समरे रुक्मदंजमयस्मर्यी ॥ सासी मतु
जनिर्मुक्ता नागर्जिह्वेव चंचलाः ॥ ६० ॥ निषपातरप्येत्तूष्णीं सौबलस्य महात्मनः ॥ ततस्तामेव संशुभ्रशक्तिक
नकभूषणं ॥ ६१ ॥ भीमसेनापचिक्षेप क्रुद्धरूपो विशोपत ॥ सानिर्मिद्य भुजं सव्यं पांडवस्य महात्मनः ॥ ६२ ॥
निषपाततहा भूमौ यथाविद्युन्मथ्युता ॥ अयोक्त्वष्टं महाराज धार्तराष्ट्रैः समन्ततः ॥ ६३ ॥ ननु तं ममृषे भीम
सिंहनादं तरस्विनां जन्यद्ब्रह्मधनुः सज्यत्वरमोहो महाबलः ॥ ६४ ॥ मुहुर्त्तादिवराजेंद्रहृदया माससायकैः
॥ सौबलस्य बलं संख्येत्सक्तानं महाबलः ॥ ६५ ॥ तस्याश्वान् चतुरो हत्वा सूतं चैव विशोपते ॥ ध्वजं चिच्छेद सहो
नत्वरमाणः पराक्रमी ॥ ६६ ॥ हताश्वं रथमुत्सृज्यत्वरमाणो नरोत्तमः ॥ तस्थौ विस्फारयंश्चापं क्रोधरक्तो
क्षणः स्वसन् ॥ ६७ ॥ शरैश्च बहुधा राजन् भीममार्धं समन्ततः ॥ प्रतिहत्य तु वेगेन भीमसेनः प्रतापवान् ॥ ६८ ॥

॥ २० ई ॥

६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥

धनुश्चिच्छेद संक्रुद्धो विव्याध च शितैः शरैः ॥ सोतिविद्धो बलवता शत्रुणा शत्रुकर्शनः ॥ ६९ ॥ निषपाततहा
भूमौ किंचित्प्राणो न राथपि ॥ ततस्तं विद्वलं ज्ञात्वा पुत्रस्तव विशोपते ॥ ७० ॥ अयोवाहरथेनाजौ भीमसे
नस्य पश्यतः ॥ रथस्येतु न रथाप्रेधा र्त्तराष्ट्राः पराङ्मुखः ॥ ७१ ॥ प्रदुद्बुर्दिशो भीतासीमा जाते महाभये सौ
बले निर्जिते राजन् भीमसेनेन च निना ॥ ७२ ॥ भयेन महता विष्टः पुत्रोदुर्योधनस्तव ॥ अपापाज्जवेनैरश्वैः
सापेक्षो मानुवं प्रति ॥ ७३ ॥ पराङ्मुखं तु राजानं दृष्ट्वा सैन्यानि भारत ॥ विप्रजग्मुः समुत्सृज्य देरथानि समन्ततः
७४ ॥ तान् दृष्ट्वा विदुतास्सर्वान् धार्तराष्ट्रान् पराङ्मुखान् ॥ जवेनाभ्यापतद्भीमः किरन् शरशतान् बहून् ॥ ७५ ॥
नेव ध्यमाना भीमेन धार्तराष्ट्राः पराङ्मुखः ॥ कर्णमासाद्य समरे स्थिता राजन्समन्ततः ॥ ७६ ॥ सहितेषां महावी
र्यो द्वीपो भूक्तमहाबलः ॥ भिन्ननौका यथाराजान् दीपमासाद्य निर्वृताः ॥ ७७ ॥ भवन्ति पुरुषव्याघ्रनाविकाः का
लपर्यये ॥ तथा कर्णमासाद्य तावका पुरुषवर्षस ॥ ७८ ॥ समाश्वत्थास्तास्थिता राजन्सं प्रहृष्टाः परस्परं ॥ समा
जग्मुश्च पुद्गायमृत्कं कृतानिवर्त्तनं ॥ ७९ ॥

कर्णः टीः

॥ २०७ ॥

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि टीः अष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ततो ॥ १॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टसप्ततितमोऽध्यायः ७८ ॥ धनराष्ट्रवत् ॥ ततो जग्नेषु सैन्येषु ॥ श्रीमसेनेन संयुगे
उयोधनो ब्रवीत्किं नु ॥ सौवलो वापि संजय ॥ १॥ कर्णो वाजयन्तां श्रेष्ठो यो धत्ता मामकायुधि ॥ कृषो वा कृतवर्मा वा ॥
द्रोणिर्दः शासनो विवा ॥ २॥ अथ ह्युत्तमदं मन्ये ॥ पांडवेयस्य विक्रमं ॥ यदेकः समरे सर्वान् ॥ यो धत्ता मामकां न ॥ ३॥
यथा प्रतिज्ञं यो धातां ॥ राधेयः कृतवानपि ॥ कुरुणामथ सर्वेषां ॥ कर्णः शत्रुनिषूदनः ॥ ४॥ शर्मवर्मप्रतिष्ठाव ॥ जीवितं
शाव संजय ॥ तत्तज्जगत्तुल्यं दृष्ट्वा ॥ कौंतेयेनामितौजसा ॥ ५॥ राधेयो वाप्यधिरथिः ॥ कर्णः किमकरो व्यधि ॥ पुत्रा वामम
उर्ध्वं ॥ राजानो वामद्वारयाः ॥ एतन्मे सर्वमावक्ष्य ॥ कुशलं ह्यसि संजय ॥ ६॥ संजय उवाच ॥ अथ राक्षसद्वाराज ॥ स
तपुत्रः प्रतापवान् जघान सोमकान् सर्वान् ॥ श्रीमसेनस्य पश्यतः ॥ ७॥ श्रीमोष्पतिबलं सैन्यं ॥ धार्तराष्ट्रं व्यपोथयत् ॥ अथ
कर्णो ब्रवीच्छ्रुत्वा ॥ पांचालान् प्राययस्व मां ॥ ८॥ इत्यमानं बलं दृष्ट्वा ॥ श्रीमसेनेन धीमता ॥ यन्तारमब्रवीत्कर्णः ॥ पांचालानि
वमां वद ॥ ९॥ मद्राजस्ततः शल्यः श्वेतान् श्वान् महाजवान् ॥ पादिलोष्ठैर्दिपां चाला ॥ करुणांश्च महाबल ॥ १०॥

॥ २०७ ॥

॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥

प्रविश्य च महत्सैन्यं ॥ शल्यः परवत्तार्दनः ॥ नयच्छुभुरगान् दृष्ट्वा ॥ यत्र यत्रैव दृष्टव्यं ॥ ११॥ तं रथं मेघसंकाशं वैष्णवपरिवारणं
संदृष्ट्वा पांडुपांचाला ॥ स्त्रस्तास्तान् निशोषते ॥ १२॥ ततो रथस्य निनदः ॥ प्रादुरासीन् महाबलः ॥ यर्जन्यसमनिर्घोषः ॥ पर्वतस्यैव दी
र्यतः ॥ १३॥ ततः शरशतैस्त्रीक्ष्णैः ॥ कर्ण आकर्णनिःसृतैः ॥ जघान पांडवबलं ॥ शतशोऽथ सदस्त्रजः ॥ १४॥ तं तथा समरे कर्म
कुर्वन् मपराजितं ॥ परिवर्तुर्मदेष्टा सा ॥ पांडवानां महाबलाः ॥ १५॥ तं शिखंडी च श्रीमश्व ॥ धृष्टद्युम्नश्च पार्थतः ॥ नकुलः सहदे
वश्च ॥ द्रौपदेयाश्च सात्यकिः ॥ १६॥ परिवर्तुर्जिघांसतो ॥ राधेयं शरवृष्टिभिः ॥ सात्यकिस्तुतदा कर्णं ॥ विंशत्यस्त्रा निशितैः शरैः
॥ १७॥ अताडयद्रुणेश्वरो ॥ जमुदे शो नरोत्तमः ॥ शिखंडी पंचविंशत्या ॥ धृष्टद्युम्नश्च सप्तभिः ॥ १८॥ द्रौपदेयाश्च पुष्पध्या ॥ सहदे
वश्च सप्तभिः ॥ नकुलश्च शतैर्नाजौ ॥ कर्णो विद्याधराय कैः ॥ १९॥ श्रीमसेनस्तु राधेयं ॥ नवत्यनतयर्बलां ॥ विद्याधसमरे कुक्षौ
जमुदे शो महाबलः ॥ २०॥ अथ पदस्याधिरथि ॥ बर्षासि पुरु नुरुत्तमं ॥ सुमोच निशितान् बाणां ॥ नीडयन् समहाबलः ॥ २१॥ तान्
त्यविध्य राधेयः ॥ पंचत्रिः पंचत्रिः शरैः ॥ सात्यकेस्तु धनुष्मिता ॥ ध्वजं च भरतर्षभ ॥ २२॥

कर्ण टीका ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥

॥२७॥

तंतथानवनिर्वाले ॥ राजधानस्तनांतरे ॥ श्रीमसेनंततः कुक्षे ॥ विद्याधित्रिंशताशरैः ॥२३॥ सददेवस्य नक्षत्रे ॥ ध्वजं विच्छेद
मारिष ॥ सारधिं च त्रिनिर्वाले ॥ राजधानपरंतपः ॥२४॥ विरथान्दोपदेयांश्च चकार भरतर्षभ ॥ अस्त्रोर्निमेषमात्रेण ॥ तदह
तमिवावत ॥२५॥ विमुखीरुतयतान्सर्वान् ॥ शरैः सन्नतपर्वभिः ॥ पांचालानदनहुर ॥ श्रेदीनां वमडारथान् ॥२६॥ तेवधमा
नाः समरे ॥ चेदिमत्स्याविश्रांयते ॥ कर्णमेकमभिद्रुत्य ॥ शरसंघैः समार्ययन् ॥२७॥ ताज्जघान त्रितैर्बाणैः ॥ सतपुत्रो महारथः
एतदत्युत्तमं कर्म ॥ दध्वानस्मि भारत ॥२८॥ यदेकः समरे शूरा ॥ नूनपुत्रः प्रतापवान् ॥ यतमानान्परंशुक्रा ॥ योधयंतोश्च धनि
नः ॥२९॥ पांडवेयान्महाराज ॥ शरैर्वारितवान् नले ॥ तत्र भारत कर्णस्य ॥ लाघवेन महात्मनः ॥३०॥ तु तू पुर्देवताः सर्वा ॥ सिद्धाश्च
सहचारणैः ॥ अक्षयन्मदेष्टा सा ॥ धर्शराज्ञानरोन्ममं ॥३१॥ कर्णं रथवरश्रेष्ठं ॥ श्रेष्ठं सर्वधनुषमतां ॥ ततः कर्णो यदाराज द
दाहरिषु वाहिनी ॥३२॥ कक्षमिद्धो महावक्त्रि ॥ निर्दाघे च्छित्तो महान् ॥ तेवधमानाः कर्णेन ॥ पांडवेयास्ततस्ततः ॥३३॥ प्रा
वंतरणैर्नीताः ॥ कर्णो ददृशु महारथं ॥ तत्राक्रंदो महात्मसी ॥ त्वांवा जालानां महारणे ॥३४॥

॥२७॥

॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥

वध्तां सायकैः स्त्रीक्ष्णैः ॥ कर्णं चापवरयुतैः ॥ तेन शब्देन विप्रस्ता ॥ पांडवानां महाचमूः ॥३५॥ कर्णमेकं रणे योधं मे निरे
तत्र शात्रवाः ॥ तत्र जुतं पुनश्च के राधेयः ॥ शत्रुकर्तनः ॥३६॥ यदेनं पांडवाः सर्वे ॥ न शो कुरन्निवीक्षितुं यथोद्यः ॥ परंत श्रेष्ठ
मासाया निप्रदीर्यते ॥३७॥ तथा तत्पांडवं सैन्यं ॥ कर्णमासाद्य दीर्यते ॥ कर्णोऽपि समरे राजन् ॥ विधुमो निरिक्त्व जलन् ॥३८॥
ददन्त स्यो महाबाहुः ॥ पांडवानां महाचमूः ॥ शिरांसि च महाराज ॥ कर्णं श्रेष्ठं वसुं डलान् ॥३९॥ बाहूश्च वीरो वीराणां वि
छेदतयु चेषुभिः ॥ दस्तिदंतत्सरु नवद्धान् ॥ ध्वजांश्च जीर्हयान् गजान् ॥४०॥ रथांश्च विविधान् नाजन् ॥ ताकां यजनानि च
अक्षं च युगयो क्राणि ॥ चक्राणि विविधानि च ॥४१॥ विच्छेद बद्ध कर्णो ॥ योधं ब्रुतमनुष्ठितः ॥ तत्र भारत कर्णेन निहतैर्गज
वाजिभिः ॥४२॥ अगम्य रूपांश्च शिवी मांसशोणितक र्दमा ॥ विषमं च समं चैव हतैश्च पदातिभिः ॥४३॥ रथैश्च कुंजरैश्चैव
नृशतायव किंचन ॥ नापि स्वेन परेयोधः ॥ प्राज्ञायंत परस्परं ॥४४॥ शोरे शरांधकारेण ॥ कर्णं स्त्रे च विह्वलिते राधेयचापनिर्मु
क्तैः ॥ शरैः कंचन नृपणैः ॥४५॥ संघादिता महाराज ॥ पांडवानां महारथाः ॥ ते पांडवेयाः समरे राधेयेन पुनः पुनः ॥४६॥ अ
नज्यंत महाराज ॥ यतमानां महारथाः ॥ मृगसंघान् तथा क्रुधः ॥ सिंहोऽवयते वने ४७ पांचालानां रथश्रेष्ठान् ॥ आवयन् श
त्रवांस्तथा ॥ कर्णस्तु समरे योधां ॥ स्वासयन् सुमहायशाः ॥४८॥

कर्णटी ॥ ४९॥ ५०॥ ५१॥ ५२॥ ५३॥ ५४॥ ५५॥ ५६॥ ५७॥ ५८॥ ५९॥ ६०॥ ६१॥

॥ २६५॥

काजयामासतत्सैनं यथापशुगणानृकः ॥ दृष्टुपांडवीसेनां ॥ धार्तराष्ट्राः पराङ्मुखी ॥ ४९॥ तत्राजमुर्मदेशासा ॥ रुदेतो नै
रवान्नवान् ॥ उर्योधनो हिराजैः ॥ मुदा परमया युतः ॥ ५०॥ वादयामास संदष्टो ॥ नानावाधानि सर्वशः ॥ पांचालाणि मदेशासा ॥ न
प्रास्तत्र नरोत्तमाः ॥ ५१॥ न्यवर्त्तत यथा शूरं ॥ मृत्फं कृत्वा निवर्त्तनं ॥ नानि वृत्तान् नलेशूरं ॥ न्नाधेयः शत्रुताय नः ॥ ५२॥ अनेक
शोमहाराज ॥ बनेजपुरुषर्षभ ॥ तत्र भारतकर्णेन ॥ पांचाला विंशतीरथाः ॥ ५३॥ निदताः सायकैः क्रोधात् ॥ वेदयश्च परः शत्रुः ॥ कृ
त्वा शून्यान् नथोपस्था ॥ न्वाजिष्ठं च भारत ॥ ५४॥ निमुनेष्यानाजस्कंधान् ॥ पादातांश्चैव विदुतान् ॥ आदित्यं च मध्याह्ने ॥ उर्मि
रीक्ष्यः परंतपः ॥ ५५॥ काजंतकवपुः शूर ॥ स्रुतपुत्रो न्यराजत ॥ एवमेतन्महाराज ॥ नरवाजिरथदिपान् ॥ ५६॥ हत्वा तस्यो मदे
शामः ॥ कर्णो रिगणसूदनः ॥ यथा नूतगणान्दत्वा ॥ कालस्तिष्ठेन्महाबलः ॥ ५७॥ तथा ससोमकान्दत्वा ॥ तस्यावेको महारथः
तत्राहुतमपश्याम ॥ पांचालानां पराक्रमं ॥ ५८॥ वधमाना पितृत्वं ॥ नाजहूरणमूर्धनि ॥ राजाऽऽशमनश्चैव ॥ कृपः शार
हतस्तथा ॥ ५९॥ अश्वत्थामाकृतवर्म ॥ शकुनिश्च महाबलः ॥ न्यदन्पांडवीसेनां ॥ त्रतशोथसदस्रशः ॥ ६०॥ कर्णपुत्रो वुराजै
ऽ ॥ नातरो सत्यविक्रमौ ॥ निजघ्नाते बलं कुक्षे ॥ पांडवानामितस्ततः ॥ ६१॥

॥ २६६॥

६२ ६३ ६४ ६५ ६६ इति श्री कर्णपर्वणि टी ० एकोन अशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ अर्जुनस्तु ॥ १२३ ॥ ४५ ॥ ६७ ॥ ८९ ॥ १०
तत्र युद्धं महासीत् ॥ कुरे विशसनं मदत ॥ तथैव पांडवाः शूरा ॥ ६२ ॥ युष्मन् शिरं डिनौ ६३ ॥ द्रौपदेयाश्च संकुदा ॥ अश्वघ्नं स्ताव
कं बलं ॥ एवमेष क्षयो वृत्तः ॥ पांडवानां ततस्ततः ॥ ६३ ॥ तां कातामपिरणे ॥ भीमं चाप्यमहाबलं ॥ ६४ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि ए
कोन अशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ ॥ संजय उवाच ॥ अर्जुनस्तु महाराज ॥ हत्वा सैन्यं चतुर्विधं ॥ स्रुतपुत्रं च संकुपं ॥ दृष्ट्वा चै
व महारणे ॥ १ ॥ शोलितो दं मदीकृत्वा ॥ मांसमज्जास्थिपंकिलां ॥ मनुष्यश्रीर्षपाषाणां ॥ हस्त्यश्चक्रतरोधसं ॥ २ ॥ शूरा स्थि
वयसं कीर्णा ॥ काकमध्रानुनादितां ॥ छत्रदंसप्रवोयेतां ॥ वीरहृक्षापहारिणी ॥ ३ ॥ दारपत्या करवती ॥ सुलीषवरफे निजा
धनुः शरदजोपेनां ॥ नरसुडकपालिनी ॥ ४ ॥ वर्मवर्मप्रमोयेतां ॥ रथोडुपसमाकुलां ॥ जयेषिणीं च सुतरां ॥ नीरणां च सुडस्त
रां ॥ ५ ॥ नदीं प्रावर्त्तयित्वा च ॥ वीनक्तः परवीरदा ॥ वासुदेवमिदवाक्यं ॥ मञ्जवीसुरुषर्षभ ॥ ६ ॥ अर्जुन उवाच ॥ एष केतूरणे
कृष्ण ॥ स्रुतपुत्रस्य दुशुपते ॥ भीमसेनादयश्चैते ॥ योधयन्ति महारथा ॥ ७ ॥ एतेऽवन्ति पांचालाः ॥ कर्णं त्रस्ता जनाह्वन ॥ एष उ
र्योधनो राजा ॥ श्वेतछत्रेण धार्यता ॥ ८ ॥ कर्णेन भग्नान् पांचालान् ॥ दावयन्तु ऊशो नते ॥ कृपश्च कृतवर्मा च ॥ द्रौणिश्चैव
महारथः ॥ ९ ॥ एते रक्षन्ति राजानां ॥ स्रुतपुत्रेण रक्षिताः ॥ अवधमानास्ते स्मान्नि ॥ वर्तयिष्यन्ति सोमकान् ॥ १० ॥

॥ कर्णोद्दीर्घ ॥

॥ २०८ ॥

११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

एषा ज्योत्स्नो यस्थे ॥ रस्मि संचारको विदः ॥ सतपुत्ररथं कृष्ण ॥ वाद्यन्वज्जो जने ॥ ११ ॥ तत्र मेवु दिरुत्पन्ना ॥ वाद्यपात्रं महारथं ॥
नादत्वासमरे कर्णं ॥ निवर्जिष्ये कथं चन ॥ १२ ॥ राधेयो ह्यन्यथापार्थ ॥ नृजयां श्रमद्वारयान् ॥ निःशेषान् समरे कुर्या ॥ तत्र पतानो
जनार्दनः ॥ १३ ॥ ततः प्रायादथेनाशु ॥ केरावस्तववादिनी ॥ कर्णं प्रति मदेष्टा सं ॥ दैरथे सवसाविना ॥ १४ ॥ प्रयात श्रमदावाकः
पांडवानुज्ञयादरिः ॥ आश्वामयन्वये नैव ॥ पांडुसैन्यानि सर्वत्राः ॥ १५ ॥ रथघोषः ससंगमे ॥ पांडवेयस्य संवजौ ॥ वासवाशनिनु
त्य ॥ स्पृमहौथ स्पैवमारिष ॥ १६ ॥ महतारथघोषेण ॥ पांडवः सत्यविक्रमः ॥ अन्ययाद प्रमेयात्मा ॥ निर्जयं स्तववादिनी ॥ १७ ॥
तमायां तं समीक्षेव ॥ श्वेताश्वं कृष्णसारथिं ॥ मद्राजो ब्रवीत्कर्णं ॥ केतुं दृष्ट्वा मदात्मनः ॥ १८ ॥ अयं सरथ आयाति ॥ श्वेता
श्वं कृष्णसारथिः ॥ निघ्नन्मिजान् समरे ॥ यं कर्णं परिष्ठसि ॥ १९ ॥ एषतिष्ठति कौंतेयः ॥ संस्पृशानं गडिवंधनुः ॥ तं दनिष्प
सिचदद्य ॥ तच्चः श्रेयो न विष्पति ॥ २० ॥ त्वामनिप्रसुरायाति ॥ कर्णं निघ्नत्वरान्न धाव ॥ असहमानो राधेय ॥ तं यादि प्र
तिभारत ॥ २१ ॥ एषा विदीर्यते सेना ॥ धर्मे राष्ट्री समंततः ॥ अर्जुनस्य नयात्तर्णं ॥ निघ्नतः प्रात्रवान्वरुन ॥ २२ ॥ वर्जयन् सर्वसै
न्यानि ॥ त्वस्ते दिधनं जयः ॥ त्वदर्थं मिति मन्यते ॥ यथास्यो दीर्यते वपुः ॥ २३ ॥

॥ २०९ ॥

१४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

नस्य वस्थास्यते पार्थ ॥ युयुत्सुः केनचित्सद ॥ त्वाभृते क्रोधदीप्तो हि ॥ पीडुमानेह कोदरे ॥ २४ ॥ विरथं धर्मराजं ॥ दृष्ट्वा सहर्षा
विक्षतं ॥ त्रिरवदिनं सात्प किंच ॥ धृष्टद्युम्नं च पार्थ ॥ २५ ॥ द्रौपदेयान् युधामन्यु ॥ सुतमौ जसमेव च ॥ नकुलं सहदेवं च ॥ धातरो
द्वौ समीक्ष्य च ॥ २६ ॥ सहसै करथः पार्थ ॥ स्वाभक्षेति परंतपः ॥ क्रोधरक्तेक्षणः क्रुद्धो ॥ जिघांसुः सर्वपार्थिवान् ॥ २७ ॥ त्वरि
तो निपतत्यस्मां ॥ स्पृक्कासै न्यान् संग्रह्यः ॥ त्वं कर्णं प्रतियास्येनं ॥ नास्त्यन्यो हि धनुर्धरः ॥ २८ ॥ नतं पश्यामि लोके स्मिं स्त
तो ह्यन्यं धनुर्धरं ॥ अर्जुनं समरे कुहं ॥ यो वेला मिव धरयेत् ॥ २९ ॥ एक एवा नियाति त्वां ॥ पश्य साफल्यमात्मनः ॥ ३० ॥ त्वं
दिरुत्सौरलोकात् ॥ संसाधयिषु मादवे ॥ तवैव नारो राधे ॥ यत्प्रयुज्यादिधनं जयं ॥ ३१ ॥ समानो ह्यसि न्नीकेण ॥ द्रोणद्रोणि
रूपेण च ॥ सवसाविनमायां ते ॥ निवारय महारणे ॥ ३२ ॥ लेलिहा - यं धामसर्वं ॥ जंतमृषमं यथा ॥ वनस्थितं यथा व्याधं
जदिकर्णधनं जयं ॥ ३३ ॥ एते प्रवृत्ति समरे ॥ धर्मे राष्ट्रा महारथाः ॥ अर्जुनस्य नयात्तर्णं ॥ निरपेक्षा जनाधियाः ॥ ३४ ॥ इव ता
मथते पांडु ॥ नान्योस्ति युधिमानवः ॥ जयदारो न वक्षीर ॥ त्वाभृते रूतनैदनः ॥ ३५ ॥ एते त्वां कुरवः सर्वे ॥ क्षीपमासाद्य सं
॥ युगे ॥ ३५ ॥

॥ कर्णः ॥ टी० ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

॥ २१६ ॥

धिष्ठितापुरुषवाधौ ॥ त्वन्नः शरणं कांक्षिणः ॥ वैदेहांवहकां बोजा ॥ स्तथानम्रजितस्त्वया ॥ ३६ ॥ गंधाधारश्रयणाध्या ॥ जि
ताः संख्येसुडर्जयाः ॥ तं धृतिं कुरुषाधेय ॥ तनः प्रत्येदिपांडवं ॥ ३७ ॥ वासुदेवं च वार्धय ॥ प्रीयमानं किरीटिना ॥ प्रफट्या
दिमहाबाहो ॥ पौरुषे मदनस्थितः ॥ ३८ ॥ कर्ण उवाच ॥ प्रकृतिस्थो सिमे शत्रु ॥ इदानीं संमतस्तथा ॥ प्रतिभासिमहाबाहो ॥
मात्रैषीस्त्वं धनं जयात् ॥ ३९ ॥ यत्र पबाहोर्वलं मेघ ॥ शिदितस्य च पश्य मे ॥ एकोऽयं निदनिष्ठा मि ॥ पांडवानां मदाचमं ॥ ४० ॥ क
र्णोऽपुरुषवाधौ ॥ तनः संयुज्जीमते ॥ नादत्वायुधितो वीरौ ॥ व्यपयास्ये कथंचन ॥ ४१ ॥ शिष्ये वा निदतस्ताभ्या ॥ मनित्यो
दिरणे जयः ॥ कृतार्थोऽयं निष्ठा मि ॥ हत्वा वाप्यथ वाहनः ॥ ४२ ॥ शत्रु उवाच ॥ अजय्य मे न प्रवदंति ॥ युद्धे महारथाः कर्णरथप्र
वीरं ॥ एकाकिर्नै किं युद्धे ह्यनि ॥ गुप्तं विजेतु मे न कश्चिदोत्सदेत ॥ ४३ ॥ कर्ण उवाच ॥ नैतादृशो जातु बभूव ॥ लोके रथोऽत्र मोया
बहुयश्च तनः ॥ तमीदृशं प्रतियोत्सामि ॥ पार्थं मदादवेपथ्वं च पौरुषं मे ॥ ४४ ॥ रणे च रथेषु रथप्रवीरः ॥ सिनेर्हयेः कौरवराज
पुत्रः ॥ सवाद्यमानेऽति कृच्छ्रमेतत् ॥ कर्णस्यां तादेतदंतास्तु सर्वं ॥ ४५ ॥ अस्वेदिनो राजपुत्रस्य ॥ दस्ताववेयमाणौ जात कि
णौ वृंहंतौ ॥ ददायुधः कृतिमानक्षिप्रः ॥ हस्तो न पांडवे येन समोऽस्ति योधः ॥ ४६ ॥

॥ २१६ ॥

॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

एस्यात्पनेकानपिकं ॥ कथं त्रानेकं यथा तान् ॥ प्रतियोज्य वाशु ॥ ते क्रोशमात्रे निपतंत मोघाः ॥ कस्तेन योऽस्ति समः पृथिव्या ॥
४७ ॥ अतोऽयत्वं बाहुवेयोऽङ्गतां कृष्णद्वितीयो निरयस्तरङ्गी ॥ लेभे चक्रं यत्र कृष्णो महात्मा ॥ धनुर्गंडिवं पांडुवः सवसाची ॥
४८ ॥ श्वेताश्वयुक्तं च सुघोषमुग्रं ॥ रथं मदाबाहु रदीनसत् ॥ महेषु श्रीवाक्षयो दिव्यरूपौ ॥ शस्त्राणि दिवा निचद्व्यवाहात् ॥ ४९ ॥
ए ॥ तथेदं लोके निजघानदैत्या ॥ न संख्येयान् जालकेयांश्च सर्वान् ॥ लेभे त्रं रवं देवदत्तं ॥ स्मृतं त्रको नाम तेनाज्यधिकः पृथि
व्या ॥ ५० ॥ तोषयामास योऽस्त्रैः ॥ साक्षात्कयुद्धेन महानुजावः ॥ लेभे ततः पाशुपतं सुघोरं ॥ त्रैलोक्यसंहारकरं महाश्रं ॥ ५१ ॥ पृथक्
यल्लोकपालाः समेतादुर्महास्त्राण्यप्रमेयाणि यस्मै ॥ येस्तान् जघानाशुरणे नृसिंहासकालकेयानसुरान्समेतान् ॥ ५२ ॥ त
था विराटस्य पुरे समेतांश्च सर्वान्समाते करणेन जित्वा ॥ जहा रतजोधनमाजिमध्ये ॥ वस्त्राणि वा दत्तमहारथेऽप्यः ॥ ५३ ॥ तमी
दृशं वीर्यगुणोपपन्नं ॥ कृष्णद्वितीयं परमं नृपाणां ॥ समाक्षयन्मादसमुत्तमं वै ॥ जाने स्वयं सर्वलोकस्य शत्रु ॥ ५४ ॥ अनंत
वीर्येण च केशवेन ॥ नाशयणेनाप्रतिमेन गुप्तः ॥ वर्षायुनेर्यस्य गुणानशक्वा ॥ वक्तुं समेतैरपि सर्वलोकैः ॥ ५५ ॥ महात्मनः
शरवचक्राक्षिणो ॥ विद्मोर्जिहोर्वस्वदेवात्मजस्य ॥ नयंच मे जायते साधु संवत् ॥ दृष्ट्वा कृष्णावेकरथे समेतौ ॥ ५६ ॥

॥ कर्णः टी० ॥
॥ २१३ ॥

७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० ॥ अशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥

॥ अ० ८६ ॥

कुर्यात्पार्थः स शरं शरासनं ॥ द्यान्नुजान्सारथिमेवयन्ति निः ॥ समार्ययद्वाक्यं सदस्यविक्रमः ॥ स्तथायथा वज्रधरः पुरावले ॥ ७६ ॥
सपार्थवाणे विनिपातितायुधो ॥ ध्वजावर्मेदं वक्तुमदादवे ॥ कृतः कुर्ये बाणसदस्यं त्रितो ॥ यथापगेयः प्रथमं किरीटिना ॥ ७७ ॥
शरैः प्रविष्टे दत्तवात्मजस्य ॥ ध्वजं धनुश्च प्रवक्तुमर्हतः ॥ जघान वा श्वान् कृतवर्मणः शुभान् ॥ ध्वजवचिष्टे दत्ततः प्रतापवान् ॥ ७८ ॥
सवाजिस्तेष्वसनात्सकेतना ॥ जघान नागाश्च रथांस्त्वरंश्च सः ॥ ततः प्रकीर्णं सुमदं कृतं तव ॥ प्रदारितं सेतुमिवानसायथा ॥ ७९ ॥
तोर्जुनस्य शुरयेन के शरः ॥ श्वकारश्च नृनयस्य मातुरान् ॥ ततः प्रयातं त्वरितं धनं जयं ॥ शतं कर्तुं वृत्तं निजमुपयथा ॥ ८० ॥
धवत्सुनस्त्यैर्ध्वजैः ॥ रथैः सुयुक्तै रपरै रपुत्सवः ॥ अथानिस्त्य प्रतिवार्य तानरी ॥ ध्वजैः जयस्याजिमुखं मदारथाः ॥ ८१ ॥
शिरं विज्ञेनेयमाः शितैः शरैः ॥ विदार नो व्यनदत्सु नैरवं ॥ न तो निजमुः कृपिताः परस्परं ॥ शरैस्तदंजोगतिभिः सुतेजैः ॥ ८२ ॥
वीराः सदस्यं जये ॥ रथासुराः पुरादेव गले स्तथा दवे ॥ जयेत्थवः स्वर्गमनाय चोत्सकाः ॥ पतंति नागाश्च रथापरंतपः ॥ ८३ ॥
ध्वजं वक्तुमर्हतः ॥ शरैः सुयुक्तै रितरेष्वथ ॥ शरं धकारे तु मदात्मनि ॥ कृते मदा मध्ये यो ध्वजैः परस्परं ॥ ८४ ॥
दिशश्च पार्थिव ॥ प्रजाच सूर्यस्य तमोस्तान्नवत् ॥ ८५ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि अशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ संजय उवाच ॥ ॥

राम

॥ २१३ ॥

॥ राजन् ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

राजन् कुरूणां च वरैर्वले ॥ श्रीममभिदुतं मज्जेतमिव कौन्तेय ॥ मुक्तिर्हीषुर्धनं जयः ॥ १ ॥ विमुच्य सतपुत्रस्य मेनां भारतसाय
कैः ॥ प्रादिणो नृत्फनोकाय ॥ परवीरान्धनं जयः ॥ २ ॥ ततो स्यात्वरमाश्रित्य ॥ शरजालानि नागशः ॥ अदृशं ततथानेव ॥ निजमु
स्तववाहिनी ॥ ३ ॥ सयसि संघाचरित ॥ माकाशं धूरयन् शरैः ॥ धनं जयो मदावाक्यः ॥ कुरूणामंतको नवत् ॥ ४ ॥ ततो जलैः सुरैश्च
नाराचै र्विमलै रपि ॥ गात्राणि प्राक्षिप्यार्थः ॥ शिरं सिक्व कर्षद ॥ ५ ॥ छिन्नगात्रै र्विकवचै र्विशिरस्कै र्समंततः ॥ एतितैश्च पतन्नि
श्च यो धैरासीत्समावृता ॥ ६ ॥ धनं जय शराभ्यस्तैः ॥ स्पंदनाश्च रथद्विपैः ॥ संछिन्ननिन्नविहस्तै र्वंगंगावयवै र्वहता ॥ ७ ॥ सुडर्ग
माविष्टमो घोरा ॥ तर्धं सुडर्दशा रणान्धमिरभूज ॥ नदावैतरणीयथा ॥ ८ ॥ ईषाचक्राक्षनक्षैश्च ॥ व्यष्टैः साध्वैश्च युध्यतां ॥ स
सुतैश्च रथैस्तीर्णान्नवन्मदी ॥ ९ ॥ सुवर्णवर्णसन्नादै र्योधैः कनकनूषणै र्आस्थिताः ॥ कसवर्मालो ॥ भद्रानित्यमदादि पाः ॥ १० ॥
कुचाः कुरैर्मदामात्रैः ॥ पादं गुह्यप्रबोदिताः ॥ चतुःशताः शरवैर्दताः ॥ पेषुः किरीटिना ॥ ११ ॥ पर्यस्तानी वशृगालि ॥ समृद्धा निमदा
गिरेः ॥ धनं जय शरान्यस्तै र्स्तीर्णै र्चूर्वरवारणैः ॥ १२ ॥ समंततः जलदप्रख्या ॥ न्वारणा न्मदवर्णिनाः ॥ अनिपेदेर्जुनरथो ॥ य
॥ नान्निंदन्निवांशुमान् ॥ १३ ॥

॥ कर्ण० टी० ॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥
॥ २१४॥

हृत्तैर्गजमनुष्याश्च॥ निनैश्चक्रधरैः॥ विशस्त्रयंत्रकवचैः॥ युद्धश्रीर्दिग्गतासुनिः॥ १४॥ अथविद्यायुधैर्मार्ग॥ स्त्रीरूपो नृत्पात्तु
नेनवै॥ विस्फारयन्नेगांडीवि॥ सुमहं प्रैरवंरं॥ १५॥ घोस्वजविनिघोष॥ स्तनपिलोरिवांबरे॥ ततः प्रादीर्यतचमूर्धनेजयवाराह
ता॥ १६॥ महाबातसमाविद्धा॥ महानौरिवसागरे॥ नानारूपाः प्राणहराः॥ शरागांडीवचोदिताः॥ १७॥ आजातोन्काशनिप्रस्था
स्तवसैन्यं विनिर्दहन्॥ महागिरौ वेणुवनं निशिप्रज्वलितं यथा॥ १८॥ तथानवमहासैन्यं॥ प्रास्फुरच्चरपीडितं॥ संपिष्टदग्धं विश्व
स्तं॥ तवसैन्यं किरीटिना॥ १९॥ कृतं प्रविद्धं बालैः सर्वतः प्रदुते दिशः॥ महावने मृगगणा॥ दावामित्रासिनायया॥ २०॥ कुरवः
पर्यवर्त्तन्त निर्दग्धाः॥ सव्यसाविना॥ उत्सृज्य च महाबाहुं॥ नीमसेनं महाहवे॥ २१॥ बलं कुरुणा मुद्दिनं॥ सर्वा मासीत्यराड्युत्तं
॥ ततः कुरुपुत्रनेषु॥ वीनस्करपराजितः॥ २२॥ नीमसेनं समासाद्य॥ मुहूर्त्तसोऽथ वर्त्तत॥ समागम्य च नीमेन॥ मित्रयित्वा च फाल्गु
नः॥ २३॥ विशाल्य मनुजं चास्मै॥ कथयित्वा युधिष्ठिरं॥ नीमसेनात्पुत्रात्॥ प्रायादनं जयः॥ २४॥ नादयन्त्यघोषेण॥ पृथिवीं घां
च भारत॥ ततः परितुतो वीरैः॥ दर्शयित्वा धुंगवैः॥ २५॥ उः शासनादवरजैः॥ स्तवपुत्रैर्दनेजयः॥ तेतममर्दयन् बालैः॥ रुन्का नि
॥ विवकुंजरं॥ २६॥

राम

॥ २१४॥

२७॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० एकः अशीतितमोऽध्यायः॥ ८१॥ तं प्रयांतं॥ १॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥

आततेषमनाः शूरा॥ वसंतश्च भारत॥ अणसवांस्तुतांश्च के॥ रथे मधुसूदनः॥ २७॥ नियुक्ता न्दिसतानमेने॥ यमायाश्च किरीटिना
ततस्तेषां वनशूराः॥ पराड्युत्तरयेर्जुने॥ २८॥ तेषामापततां के॥ नन्वाश्वायानिसायकान्॥ नाराचैरर्द्धचंद्रैश्च॥ क्षिप्रं पाथो
न्ययानयत्॥ २९॥ अथान्यैर्दशनिर्जहैः॥ शिरां स्पृशामपातयत्॥ रोषं संरक्तनेत्राणि॥ संहृष्टो ह्यनिहतजे॥ ३०॥ तानि न क्वालि
विवलुः॥ कमलानीव नृशिराः॥ तांस्तु न ह्वैर्महावेगैः॥ दशनिर्दशकौरवान्॥ ३१॥ रुक्मागदानुक्रमं पुंस्वैर्दत्वा प्रायादमित्रदा
३२॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि एकाशीतितमोऽध्यायः॥ संजय उवाच॥ नं प्रयांतं महावैगैः॥ रथैकपिवरद्वजं सुखा
यात्प्रवन्वीराः॥ कुरुणां नवतीरथाः॥ १॥ कृत्वा संसप्तकाघोरं॥ शयधं पाप्मजौ किंकं॥ परिवव्रुर्नरव्याघ्रा॥ नरव्याघ्रं रणेर्जुने॥ २
कृष्णः श्वेतान् महावेगा॥ नन्वांकां च नृशृणान्॥ मुक्ताजालप्रतिबुन्धा॥ श्रेष्ठी कर्णरथं प्रति॥ ३॥ ततः कर्णरथं यांत॥ मरिचं ते
धनेजयं॥ बाणवर्षैरजिघंतः॥ संसप्तकरथायुः॥ ४॥ त्वरमाणं स्तुतां सर्वान्ससृते धमनद्वजान्॥ जघान नवतिं वीरानर्जु॥
नो निशितैः शरैः॥ ५॥ तेपतंत दत्ता बालैः॥ नानारूपैः किरीटिना॥ सविमाना यथा सिद्धाः॥ स्वर्गसुखं क्षयेतथा॥ ६॥ ततः सरथना॥
गाश्वाः कुरवः कुरुसज्जमं॥ निर्जया नरतश्चेष्ट॥ मम्यवर्त्तत फाल्गुनं॥ ७॥

॥ कर्णः टीका ॥ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
॥ २१ ॥

अः ८२

नदायस्तमनुष्ठाश्वः पुदीर्णवस्वारणं पुत्राणां ते मदासैन्यं समरोत्सीहनं जयं ॥ १० ॥ शम्भुश्चितो मरुतासैर्गदानिस्त्रिंशमायकैः
प्राचादयन्मदेवासाः ॥ ११ ॥ कुरुवः कुरुनंदनं ॥ १२ ॥ तामंत रिक्षे विततां ॥ शम्भुश्चितं समंततः ॥ यधमस्योडवोवाले ॥ स्तमः सूर्य इवांशुभिः
॥ १३ ॥ ततो ह्येवास्थितैर्मत्रैः ॥ सूर्योदशत्रैर्गजैः ॥ पार्श्वतोऽप्यदनस्यार्थं ॥ तव पुत्रस्य शासनात् ॥ १४ ॥ कर्णिनालीकनाराचैः ॥ स्तोम
प्रासशक्तिभिः ॥ सुसत्तैर्निदिपालैश्च ॥ रथस्योपर्यर्थादयन् ॥ १५ ॥ तं शम्भुश्चितं तुलां ॥ दीपदस्तैः प्रेरितं ॥ विद्धेदनिशितैर्मत्रैः
रथैश्चैश्च फाल्गुनः ॥ १६ ॥ अथ तान् द्वादिदन्तान् ॥ नाना लिंगैः शरोत्तमैः ॥ सपताकं हजरोद्द ॥ निरीन्वजेरिवादनतः ॥ १७ ॥ ते
हेमपुंस्त्रैरिषुभिः ॥ रथिनादेममालिनः ॥ हताः पेरुर्मदानागाः ॥ साभिज्यालाइवाइयः ॥ १८ ॥ ततो गांडीवनिर्घोषो ॥ मदानासीद्वि
शापते ॥ स्तनतां कृजतांश्चैव ॥ मनुष्यगजवाजिनः ॥ १९ ॥ कुंजराश्च हताराजन् ॥ उडुबुस्ते समंततः ॥ अश्वश्च पर्यश्वंत
हतारोदादिशोदश ॥ २० ॥ रथदीनामहाराज ॥ रथिनिर्वाजिनिस्तथा ॥ गंधर्वनगराकारा ॥ द्रव्यं ते समसहस्रशः ॥ २१ ॥ अश्वारो
हामहाराज ॥ धावमानास्तस्ततः ॥ तत्र तत्रैव द्रव्यं ते ॥ निहताः पार्थसायकैः ॥ २२ ॥ तस्मिन्क्षणे पांडवस्य ॥ अकोर्बलमदश्य
त यत्सानोवारणं ॥ अरथांश्चैकोजयच्छधिः ॥ २३ ॥

राम

॥ २१ ॥

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

ततस्त्र्यंशेन मदात् ॥ बलेन भरतर्षभ ॥ दष्टापरिवृतराजन् ॥ भीमसेनः किरीटिनः ॥ २४ ॥ हतावशेषानुत्सृज्य त्वदीयान्कतिविधया
न ॥ जवेनाभ्युदयजन् ॥ धनेजयस्थं प्रति ॥ २५ ॥ ततस्तत्संज्ञवत्सैन्यं ॥ हतं च यिष्टमावुरं ॥ दष्टार्जुनं तदा भीमो ॥ जगाम ज्ञातरं
प्रति ॥ २६ ॥ हतावशिष्टांस्तुरगान् ॥ र्जुनेन मदाबलान् ॥ भीमोऽयमदश्रुतो ॥ गदापाणिर्महादवे ॥ २७ ॥ कालरात्रिमिवात्सुशं
नरनागाश्च भोजनाम् ॥ प्राकारादपुरद्वारदारणीमतिदारुणं ॥ २८ ॥ ततो गदं नृनागांश्चैव ॥ बाधुभिर्मोघवासृजत ॥ साजघान
बहुनश्वान् ॥ श्वारोहांश्च मारिषः ॥ २९ ॥ काष्ठीयसतनुत्राणां ॥ नरान्श्चांश्च पांडवः ॥ पोथयामास गदया ॥ सत्रादंते एतद्वताः
३० ॥ दंतैर्दशतो वक्रधं ॥ शोरते क्षतजोक्षिताः ॥ अश्वमूहास्थिचरणाः ॥ क्रव्यादगणभोजनाः ॥ ३१ ॥ अश्वदंतां सवचानिश्च
तृप्तिमभ्यागता गदा ॥ अस्थीन्पण्यप्रतीतस्थे ॥ कालरात्रीव डर्दशः ॥ ३२ ॥ सहस्राणि दशान् ॥ हतापलिंश्च नृयसः ॥ भीमोऽथ व
त्संक्रुधो ॥ गदापाणि रितस्ततः ॥ ३३ ॥ गदापाणिं तयो नीमं ॥ दष्टाभारततावकाः ॥ मे निरे समनुप्राप्तं ॥ कालदंडोद्यतं यमं ॥ ३४ ॥ सम
सहवमातंगः ॥ संक्रुधः पांडुनंदनः ॥ प्रविवेश गजानीकं ॥ मकरः सागरं यथा ॥ ३५ ॥ विगाह्य गजानीकं ॥ प्रगृह्य मदीग
दां ॥ क्षणेन भीमः संक्रुधः ॥ स्तान्निन्येयमसादनं ॥ ३६ ॥

॥ कर्णटी ॥
॥ ११६ ॥

३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥

गजानं कटकान्मत्रा ॥ सारो हान्मपता किनः एततः समपश्याम ॥ सपश्यान्पर्वतानि ॥ ३४ ॥ हत्वा तु तं रुजानीकं ॥ श्रीमसे ॥
नोमहाबलः पुनः स्वरयमास्याय ॥ पृष्ठतोर्जुनमन्ययात् ॥ ३५ ॥ हतं पराङ्मुखं प्राप्य ॥ निरुत्सादपरं वत् ॥ बालं वत महाराज ॥
प्राप्य शः शस्त्रवेष्टितं ॥ ३६ ॥ विलंबमानं तत्सैन्यं ॥ मघगन्धमवस्थितं ॥ दृष्ट्वा प्राच्छादयच्छाणे ॥ रजुनः प्राणतापनैः ॥ ३७ ॥ नारा
श्वरयमातंगा युधिगांडीवधन्वना ॥ शरवतैश्चित्तारेजुः ॥ कदंबाश्च केसरैः ॥ ३८ ॥ ततः कुरुणामन्त्रं ॥ दार्त्तनादो महान्
ए नराश्वनागासुदरे वध्पतामर्जुनेषु निः ॥ ३९ ॥ दादाकृतं नृशत्रुस्तं ॥ जीयमानं परस्परं ॥ अजातवक्रवत्सैन्यं ॥ तदा
धूमततावकं ॥ ४० ॥ ततस्तथामन्त्रं ॥ कुरुणां समदहलैः ॥ न ह्यत्रासीदनिर्जिनो रथसादीदयोगज ॥ ४१ ॥ आदीप्त
समिव तत्सैन्यं ॥ शरैश्छिन्नतनुच्छदं ॥ आसीत्कशोणितकिन्नं ॥ कुक्ष्याशोकवनं यथा ॥ ४२ ॥ तं दृष्ट्वा क्रूरवस्तत्र ॥ विक्रान्तं सव्य
साचिनं निराशाः ॥ समपद्यंत ॥ सर्वकर्णस्पृजीविते ॥ ४३ ॥ अविष्टं तु पार्थस्य ॥ शरसंपातमाहवे ॥ मत्वा न्यवर्त्त क्रूरवो जि
तागांडीवधन्वना ॥ ४४ ॥ ते हित्वा समरे कर्णं ॥ वध्यमानाश्च सायकैः ॥ प्रेङ्गुबुर्दिशो जीता ॥ शुक्रशुश्चापिसूतजं ॥ ४५ ॥ अ
न्यद्वततां पार्थः ॥ किरन् शरशतान्बहून् ॥ दर्शयन् प्राङ्वा प्रोधात् ॥ श्रीमसेन पुरोगमान् ॥ ४६ ॥

अष्ट

राम-

॥ ११६ ॥

॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

पुत्रास्तते महाराजनेमुः कर्णं यं प्रति ॥ अगाधे मज्जतां तेषां द्वीपः कर्णो भवन्नदा ॥ ४७ ॥ कुरवो हि महारा
जनिर्विषोयं नगाइव ॥ कर्णमेवोपलीयंत सयाङ्गांडीवधन्वनः ॥ ४८ ॥ यथा सर्वाणि भूतानि मृतोर्माता
निमारिष ॥ धर्ममेवोपलीयंतैर्कर्मवन्ति हियानि चै ॥ ४९ ॥ तथा कर्णं महेष्वासं पुत्रास्तवनराधियः ॥ उपाली
यंत संत्रासात् प्राङ्मुखं महात्मनः ॥ ५० ॥ तां छोरितपरिक्लिन्नानिषमस्यां चरातुरान् ॥ मामेहेत्यब्रवी कर्णो
हृमितो ममिनेति च ॥ ५१ ॥ संमन्तं हि बलं दृष्ट्वा बलासार्थेन तावकं ॥ धनुर्विस्फारयन् कर्णस्तथैवोशुजि
घासया ॥ ५२ ॥ तान् प्रदुतां कुरुदृष्ट्वा कर्णः ॥ शस्त्रहतां वरः ॥ सचिंतयित्वा पार्थस्य वधे दध्मे मत् ॥ अथ सन्
५३ ॥ विस्फार्य सुमहद्वायं ततश्चाधिरथिर्दृष्टः ॥ पांचालान् पुनराधावन् पश्यतः ॥ सव्यसाचिनः ॥ ५४ ॥ ततः श
रोनसितिपाः क्षतजप्रतिमं क्षणाः ॥ कर्णं ववर्षुर्वाणौ दैर्ययामेधामहो धरे ॥ ५५ ॥ ततः शरसहस्राणिक
र्णमुक्ता निमारिष ॥ व्ययोजयंत पांचालान् प्राणैः ॥ प्राणहतां वरः ॥ ५६ ॥ तत्र शहो महानामीन् पांचालानां म
हामते ॥ वध्यतां सन्त पुत्रेण मित्रार्थे मित्रगृहिना ॥ ५७ ॥

॥कर्ण०टी०

॥२१७॥

इति श्री कर्णपर्वणिटी० द्वाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ १२३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अंजोगतिभिः पूर्णायतोऽस्यैः ॥ ६ ॥
इति श्री महाभारते कर्णपर्वणिटी० द्वाशीतितमोऽध्यायः ॥ संजय उवाच ॥ ततः कर्णः करुषु प्रदुतेषु वरूयिना
श्वेतहयेन राजन् ॥ पांचालपुत्रान्वयमथ सूतपुत्रो महेषु निर्वीत इवास्त्रसंधान् ॥ १ ॥ सूतं रथादंजलिके
निपात्य जघान चाश्वान् जनमेजयस्य ॥ शतानीकं सूतमोमं च स ह्यैरवाकिरद्वनुषीचाप्यकृपतंतमैत् ॥ २ ॥
धृष्टद्युम्नं निर्विसेदाथ षड्भिर्जघानाश्वान् स्तरमातम संरये ॥ हत्वा चाश्वान्मात्यकेः सूतपुत्रः कैकेयपुत्रं न्य
वधा द्विशोकं ॥ ३ ॥ तमस्य धावन्निहने कुमारैः कैकेयसेनापतिरुग्रकर्मा ॥ शूरेर्विधुन्वन्नष्टशमुग्रवेगेः क
र्णस्तजं चाप्यहन्मसेनं ॥ ४ ॥ तस्यार्द्धचंद्रे स्त्रिमिरुच्चकर्त्रप्रहस्य बाहू च छिरश्च कर्णः ॥ सस्यं हनाद्वा मगदना
सः परश्वधैः शाल इवाचरुणा ॥ ५ ॥ हताश्वमंजोगतिभिः प्रसेनः शिनिप्रवीरं निशिनैः पृथक्कैः ॥ प्रछाद्य
नृत्यन्निवकर्णपुत्रः शोनेयवाणामिहतः पपात ॥ ६ ॥ पुत्रे हते क्रोधपरीतचेताः कर्णः शिनीनामुषमंजिघां
सु ॥ हतोसि सैतेष इति ब्रुवन्सव्यवामृजद्वारामभिन्नसाहं ॥ ७ ॥ तमस्य चित्ते दृशं शिखंडी त्रिमिश्रवाणेः
प्रतुतो ह कर्णः ॥ शिखंडिनकांच ध्वजं च छित्वा सुराभ्यां न्यमस्कृजातः ॥ ८ ॥

॥२१७॥

॥ ८ ॥ १० ॥ ११ ॥ सप्रतिश्रुतः प्रतिस्वनः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

शिखंडिनं षड्भिर्विध्यदुग्रो धार्ष्ट्यमैः सशिरश्चोच्चकर्तः ॥ तथापि न स तसोमं शरेण स संशितेनाधिर
थिर्महात्मा ॥ ९ ॥ अथांक्रदेतुमूले वर्तमाने धार्ष्ट्यमैः निहते तत्र हृष्टः ॥ अथोचात्यं क्रियाते याहिपार्थक
र्णं जहीत्यब्रवीद्राजसिंहः ॥ १० ॥ ततः प्रहस्याधुन प्रवीरो रथेनाधिरथेर्जगाम ॥ सयेतेषां त्राणमिच्छन् सुबाहु
रभ्या हतानां रथयूथयेन ॥ ११ ॥ विस्फार्य गांडीवमथो यं जयया समाहृत्य तले पृशं च ॥ बाणांधकारं सह
सैव हत्वा जघान नागाश्चरथध्वजांश्च ॥ १२ ॥ प्रतिश्रुतः प्राचरन्ततरिक्षे गुहागिरीणामयतन्वयांसि य
न्मंडलज्येन विजृम्भमाणो रोद्रे मुहुर्तेभ्ययतत्किरीटी ॥ १३ ॥ तं पीमसेनो नुययोरथेन पृष्टेरथैः सन्याडवमे
कवीरः ॥ तौ राजपुत्रौ त्वरितौ रथाभ्यां कर्णाय यातावरिमिर्विपत्तौ ॥ १४ ॥ तत्रांतरे स महसूतपुत्रश्चक्रे
मुहं सोमकात्संपृष्ट ॥ रथश्च मातशरणान् जघान प्रछादयामास शूरेर्दिशश्च ॥ १५ ॥ तमुत्तमोजा जन
मेजयश्चक्रुर्द्वेयुधामन्युशिखंडिनौ च ॥ कर्णाविभेदुः सहितां पृथक्कैः संमर्दमानाः सहपार्थतेन ॥ १६ ॥ ते
पंचचालरथप्रवीरां वैकर्त्तनं कर्णमसिद्रवंतः ॥ तस्माद्रथाभ्यावयितुं न शक्नुवन् यत्कृतात्मानमिवेंद्रियार्थः ॥ १७ ॥

॥ कर्णोटी ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥
॥ २१८ ॥

तेषां धनूषि ध्वजवाजिस्तंस्तूर्णपताकाश्च निरुत्पवाणे ॥ तान्यंच मिस्त्वस्मिन् हनन्युषकैः कर्णस्ततः सिं
हद्वोन्तनाद ॥ १७ ॥ तस्यास्पतस्तान्निनिघ्नतश्च ज्वावाणहस्तस्य धनुः स्वनेन ॥ साद्रिद्रुमास्यात्पृथिवी
विशीर्णोत्पतीवमहाजनतावसीदत् ॥ १८ ॥ सशक्रचापयतिमंनधन्वनाभृशायतेनाधिरथिः शरान्
जन् ॥ बभौ रणेहीममरीचिमंडलोयथां शुमालीपरिवेषवोस्तथा ॥ १९ ॥ शिखंडिनं द्वादशभिः पराभि
नष्ठितैः शरैः षड्भिरथोन्नमौजसं ॥ त्रिसिर्युधामन्युमविध्यदाशुगेस्त्रिभिस्त्रिभिः सोमकपार्षतात्मजा
२० ॥ पराजिताः पंचमहाराथास्तते महाहवे सूतकृतेन मारिष ॥ निरुद्धमास्तस्युरभिन्ननंदनापथेन्द्रियार्थात्मवता
पराजिताः ॥ २१ ॥ निमज्जतस्तानथ कर्णसागरे विपन्ननावोवणिजोयथा र्णवे ॥ उद्धृष्टिरेनौभिरिवार्णवाद्रथैः सु
वल्पितैर्द्रोपदिजाः स्वमातुलान् ॥ २२ ॥ ततः शिनीनामृषभः शितैः शरैर्निहत्य कर्णप्रदिता विप्रन्बद्धन् ॥ विदा
र्यकर्णनिशितैरयस्मिस्तवात्मजं ज्येष्ठमविध्यदृष्टिः ॥ २३ ॥ कपोयभोजश्च तवात्मजस्तथा स्वयंच कर्णे निशितै
रताडयत् ॥ सन्तैश्चतुर्भिर्सुयुधेयडुत्तमोदिगीश्वरैर्देत्यपतिर्यथा ॥ २४ ॥

॥ २१८ ॥

२५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

समाततेनेधसनेन कृजताभृशायतेनामितवाणवर्षिणा ॥ बभूवुर्धर्षतरः ससात्यकिः शरन्ननो मध्यगतोयथा
रविः ॥ २५ ॥ पुनः समास्थाय रथात्कदंशिताः शितिप्रवीरं जुगुपुः परंतपं ॥ समेत्य पांचालमहारणे मरुद्गणाः शक्रमि
वारितिग्रहे ॥ २६ ॥ ततोभवदुद्धमतीवदारुणं नवाहितानांतवसेनिकैः सह ॥ रथाश्चमातंगविनाशनंतथायथासु
राणामसुरैः पुराभवत् ॥ २७ ॥ रथद्विपावाजियदातयस्तथा भवंति नानाविधशस्त्रवेष्टिताः ॥ परस्परं रणाभिहताश्च
चसवलुर्वितेदुरात्राव्यसवोयतबभूवि ॥ २८ ॥ तथागतेर्मीममर्षीस्तवात्मजः ससारराजावरजः किरंदरेः ॥ त
मभ्यधावत्स्वरितोदकोदरोमहारुस्सिंहद्वानियेदिवान् ॥ २९ ॥ ततस्तयोर्युद्धमतीवदारुणं प्रतीष्ठितोः पाण्डु
रोदरंद्वयोः ॥ परस्परं रणाभिनिविष्टोऽयोरुदग्रवोः शंबरशक्तयोर्यथा ॥ ३० ॥ शरैः शरीरात्तिकरैः कृतेजनेर्निज
घ्नतुस्तावितरेतरंभृशं ॥ सकृत्संमिन्नाविववासितांतरे महागजोमन्यथसक्रचेतसो ॥ ३१ ॥ तवात्मजस्याथव
कोदरस्तरन्धनुः क्षुराभ्यां ध्वजमवचाष्ठिनत् ॥ लब्ध्वा रम्यस्य विभेदयनिगाशिरश्चकायान् जहार सारथेः ॥ ३२ ॥

॥कर्णोटी॥

॥२१॥

३३ ३४ ३५

॥इति श्रीकर्णपर्वणिटीकायां श्रीनितमो ध्यायः ॥८३॥ ॥१॥ ॥२॥ ॥३॥ ॥४॥ ॥५॥

सराजपुत्रोन्मदवाप्यकार्मुकं च कोदरं द्वादशभिः परं भिनत् ॥ स्वयं नित्यं चतुरगानजिह्वैः शरैश्च सीमं पुनरप्य
वीदधत् ॥ ३३ ॥ ततः शरसूर्यमरीचिसुप्रसंभुवर्णवज्रोन्मसरत्नभूषितं ॥ महेन्द्रवज्राशनिवातदुः सहं मुमोच सी
मांगविदारणक्षमं ॥ ३४ ॥ स तेन विनिहतनुर्वकोदरे निपातितः ॥ स्त्रस्तनुर्गता सुवत् ॥ प्रसार्य बाहू रथवर्यमा
श्रितः पुनः स संज्ञामुपलभ्यवानदत् ॥ ३५ ॥ ॥इति श्रीकर्णपर्वणिटीकायां श्रीनितमो ध्यायः ॥८३॥ ॥संजय
उवाच ॥ तन्नाकरोत्तु धरं राजपुत्रो दुःशासनस्तु मुलं युध्यमानः ॥ चिच्छेद भीमस्य धनुः शरेण पद्भिः शरैः
सारथिं मय्यविध्यत् ॥ १ ॥ स तत्कृताराजपुत्रस्तस्मिन् विव्याध भीमं न वभिः पृथक्कैः ॥ ततोऽपि न दृक्कुपिः सिधमेव वरै
षु मिश्रीमसेनं महात्मा ॥ ततः क्रुद्धो भीमसेनस्तस्मिन् शक्तिं चोप्राहिणोत्ति सता यथा ॥ तामापतंती सहस्राति घो
रा दृष्ट्वा स तस्ते त्वं त कर्मा विवोक्ता ॥ ३ ॥ आकर्ण्य एतौ रिषु मिर्महात्मा चिच्छेद पुत्रोदशभिः पृथक्कैः ॥ दृष्ट्वा तु तत्क
र्म कृतं सुदुःखं प्रापूजयन् सर्वयोधाः प्रहृष्टाः ॥ ४ ॥ जयाशुभीमं च शरेण भूयो गाढं स विव्याध स तस्त्वदीयः ॥ चक्रोध
भीमः पुनराहुतस्मै च शं प्रजज्वालरुषा मि वीक्ष्य ॥ ५ ॥

॥२१॥

॥७॥ ॥८॥ ॥९॥ ॥१०॥ ॥११॥ ॥१२॥

विहंसि वीरादुःखं शतयाद्यस्मिन् हस्वभयोपि दादा प्रदा प्रहारं ॥ उक्तैव मुञ्चैः कुपितो यभीमो जग्राह तां सीमं गद्दी
वधाय ॥ ६ ॥ उवाच चाद्याहमहं दुःशासनं पास्यामि ते शोणितमाजिमध्ये ॥ अथैव मुक्तस्तनं यस्ततोऽप्रांशक्तिं वेगा
त्प्राहिणो नृत्पुरुषां ॥ ७ ॥ आविध्य भीमोऽपि गदां सुघोरां विचिक्षिपे रोषपरीतमूर्तिः ॥ सा तस्य शक्तिं सहसा वि
रुज्य पुत्रं तवाजौ ताडयामास मूर्ध्नि ॥ ८ ॥ स विशरन्नागद्वयप्रसिन्नो गदां मस्मै तु मुले प्राहिणोदुः ॥ तथा हरद्व
शधन्वंतराष्ट्रादुःशासनं भीमसेनः प्रसह्य ॥ ९ ॥ तथा हतः पतितो वेयमानो दुःशासनो गदया वेगवत्या ॥ हिया
सूतानि हनानरे द्रुह्य एरि कृतश्चास्परथः पतंत्या ॥ १० ॥ विध्वस्तवर्मा सरणां वरस्त्रक विवेष्टमानो भ्रशवेदना तु
तुरः ॥ ११ ॥ दुःशासनं पांडवाः प्रेक्ष्य सर्वे हृष्टाः पांचालाः सिंहनादानमृचन् ॥ १२ ॥ ततः स्मृत्या भीमसेनस्तस्वी सा
पन्नकं यत्प्रयुक्तं सुते स्ते ॥ तस्मिन् सुघोरे तु मुले वर्त्तमानप्रधानमूषिहृत्तरेः समंतात् ॥ १३ ॥ दुःशासनं तत्र समी
क्ष्य राजभीमो महाबाहुश्चिंत्य कर्मा ॥ १४ ॥ स्मृत्याथ केशप्रहरणं च देव्या वस्त्रापहारं च रजस्वलायाः ॥ अनाग
सो भर्तृपराङ्मुखाया दुःखानिहन्ता न्यपि विप्रचिंत्य ॥ १५ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

॥ २२० ॥

॥ जज्वालको धामर्षणभीमजाज्यप्रसिक्तो हियथादुताशः ॥ तत्राहकर्णचक्रयोधनंचक्रपंद्रौ णिकृतवर्माणमेवा ॥ १४ ॥
निहस्मिदुःशासनमद्यपापं संरक्षतामद्य समस्तयोधाः ॥ इत्येवमुक्ता सहसाभ्यधावन्निदंतु कामोतिवलस्तरस्वी ॥ १५ ॥
५ ॥ तथातु विक्रम्यरणे वृकोदरो महागजं केसरिकोयथैव ॥ निगृह्यदुःशासनमेकवीरः स्रयोधनस्याधिरधेः समक्षं
१६ ॥ रथादवजुत्पगतः स भूमौ यत्नेन तस्मिन्प्रणिधाय चक्षः ॥ असिं समुद्यम्य सितं सुधारं कंठे पहा क्रम्य च वेपमानं
१७ ॥ उत्कृत्य चक्षः पतितस्य भूमावयायिव ह्योणितमस्य कोष्णं ॥ आस्ताद्यचा स्वाद्यच वीक्षमाणाः क्रुद्धो हि चैनं निजगा
हवाक्यं ॥ १८ ॥ स्तन्यस्य मातुर्मधुसर्पिषोर्वा माध्वी कपानस्य च सत्कृतस्य ॥ दिव्यस्य वातो यरसस्य पानात्तयोदधिष्मा
मयिता च मुरव्यात् ॥ २० ॥ अन्यानि पानानि च यानि लोके सुधामृतत्वादुरसानि तेभ्यः ॥ सर्वेभ्य एवाभ्यधिकोरसो यं म
माद्यचा स्यादितस्य ॥ २१ ॥ अथाह भीमः पुनरुग्रकर्मदुःशासनं क्रोधपरीतचेताः ॥ गता सुमालोकविहस्य पुस्वरं किं
वाक्कुस्वरं र्यामृत्कनारसितोसि ॥ २२ ॥ एवं ब्रुवाणं पुनराद्ववंतमा स्वाद्यमानं तमतिप्रहृष्टं ॥ ये भीमसेनं ददशुस्तदा
नी भयेन तेपि व्यथितानि ये तुः ॥ २३ ॥

॥ २२० ॥

२४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

ये चापि नासन् व्यथिता मनुष्यास्तेषां करेभ्यः पतितं हि शस्त्रं ॥ तथा च सम्ये च क्रुद्धरे चरैस्ते निमीलिताक्षा ददशुः समंततः
२४ ॥ तत्र भीमं ददशुः समंतादौः शासनं तदुधिरं पिबंतं ॥ सर्वे पलायंत मया सियन्ताने वेमनुष्यो यमिति ब्रुवाणाः ॥ २५ ॥
तस्मिन्कृते भीमसेनेन रूपे ददशुजनाः शोणितं पीयमानं ॥ संप्राद्वंश्चित्रसेनेन सार्द्धं भीमं रक्षोभाषयाणाभयार्ताः ॥ २६ ॥
युधमन्युः प्रद्रुतं चित्रसेनां महानीकस्वभायाद्राजपुत्रः ॥ विव्याधे चैनं निजितेः पृथक् कैर्मपंतभीः समसिराशुमु
क्तैः ॥ २७ ॥ संक्रांतभोगइव तालिहेनोमहोरगः क्रोधविषं सिसृक्षुः ॥ निवृत्त्य पांचालाजमभ्यविध्य त्रिभिः शूरेः साः
रथिमस्य पट्टिः ॥ २८ ॥ सतः स्रुपुंखेन स्रुयंत्रतेन सुप्रसंतिताग्रेण शूरेण शूरः ॥ आकर्णमुक्ते मसमाहितेन युधाम
न्युस्तस्य शिरोजहार ॥ २९ ॥ तस्मिन् दृते भ्रातरि चित्रसेने क्रुद्धः कर्णः पौरुषं दर्शयानः ॥ व्यद्रावयत्याडवानो
मनीकं घत्कृत्वा तोनकुलेनामितौजाः ॥ ३० ॥ सीमोपि हत्वा तत्रैव दुःशासनममर्षणं ॥ पूरयित्वा जलिं नृपौरुधि
रस्यो ग्रनिं स्वनः ॥ ३१ ॥ शृण्वतां लोकवीराणां मिदं वचनमब्रवीत् ॥ एष ते रुधिरं कंठायिवा मिपुरुषा धम
॥ ३३ ॥ ब्रूहीदानीं तु मंदहः पुनर्गौरि निगौरि नि ॥ ये तदा स्मान्पुनरसंति पुनर्गौरि तिगौरि ति ॥ ३३ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ इति श्री कर्ण पर्वणि वी० चतुराशी तितमो ध्यायः ॥

॥ २२१ ॥

तान्वयं प्रतिहृत्या मः पुनर्गौरिति गौरिति ॥ प्रमाणकोपांशयनं कालकदस्य सोजनं ॥ ३४ ॥ हंशनं चाहिमिः कृष्णेः
होहं च जनुवेशमनि ॥ दूतेन राज्ञ्यहरणमरणेव सति श्रयया ॥ ३५ ॥ द्रौपद्याः केशपक्षस्य ग्रहणं च सुदारुणं इव
स्त्राणि च संग्रामेषु सुखानि च वेशमनि ॥ ३६ ॥ विराट्पवने यश्च क्लेशोऽस्माकं पृथग्विधः ॥ शकुने धर्तृराष्ट्रस्य रा
धेयस्य च मंत्रिते ॥ ३७ ॥ अनुभूतानि दुःखानि तेषां हेतुस्त्वमेव हि ॥ दुःखानि तानि जानीमो न सुखानि कदाचन
३८ ॥ धृतराष्ट्रस्य दौशत्यास्य पुत्रस्य सदा वयं ॥ इत्युक्त्वा वचनं राजयं प्राप्य वृकोदरः ॥ ३९ ॥ पुनराह महाराज स्म
यं स्तो केशवार्जुनो ॥ अमृदिग्धोऽपि स्रवद्भो हितास्यः क्रुद्धोऽत्यर्थं भीमसेन स्तरस्वी ॥ ४० ॥ दुःशासने यद्गो संश्र
तं मे न द्वैस संकृतमद्ये हवीरौ ॥ ४० ॥ अत्रेव दास्याम्यपरां द्वितीयं दुर्योधनं यद्गुणं विशस्य ॥ शिरो मृदित्वा
च पदादु रासनः शान्तिलस्ये कौरवाणां समक्षं ॥ ४१ ॥ एतावदुक्त्वा वचनं मत्तु न नादौ धीरुधिराद्रिगात्रः
न नर्ह चेवातिवलो महात्मा दूत्रं निहत्येव सहस्रनेः ॥ ४२ ॥ ॥ इति श्री महाभारते कर्ण पर्वणि दुःशासन
वधो नाम चतुराशी तितमो ध्यायः ॥ ८४ ॥

॥ २२१ ॥

दुःशासने तु ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

संजय उवाच ॥ दुःशासने तु तिहनेतव पुत्रा महारथाः ॥ महाक्रोधविप्रावीरामरेष पलायितः ॥ १ ॥ दृष्ट्वा राजन्महावी
र्या भीमप्रतापयुद्धैः ॥ निषंगीकवचीयाश्चिदं धारो धनुर्दरः ॥ २ ॥ अलोलुपः सलः षण्ढो वातवेगसुवर्चसौ ॥ एते
समेत्य सहिता भ्रातृव्यसमकर्षिताः ॥ ३ ॥ भीमसेनं महाबाहुं मार्गणैः समवाकिरन् ॥ सवार्यमाणो विशिरेव
समंतात्रैर्महारथैः ॥ ४ ॥ भीमः क्रोधाग्निरक्ताक्षः क्रुद्धः कालइवावभो ॥ तांस्तु भैरैर्महावेगैर्दृशमिर्दृशभारतान्
५ ॥ रुक्मांगदान् रुक्मपुत्रैः पार्थो नित्येयमक्षयं ॥ हतेषु तेषु वीरेषु प्रदुद्राववलंतव ॥ ६ ॥ परपतः सूनपुत्रस्य
पांडवस्य भयार्द्रितं ॥ ततः कर्णो महाराजप्रविवेश महद्वयं ॥ ७ ॥ दृष्ट्वा भीमस्य विक्रान्तमंतकस्य प्रजास्रिव ॥ त
स्यत्वाकारमावहः शल्यः समेति शोभनः ॥ ८ ॥ उवाच वचनं कर्णो प्रासकालमरिंदमं ॥ माव्यधांकुराधेयथ
नैवं त्वय्युपपद्यते ॥ ९ ॥ एते द्रवन्ति राजानो भीमसेन भयार्द्रिताः ॥ दुर्योधनश्च समूहो भ्रातृव्यसनकारिणः
१० ॥ दुःशासनस्य रुधिरेपीयमाने महात्मना ॥ व्यापन्नचेतसश्चैव शोको यहतचेतसः ॥ ११ ॥ दुर्योधनमुपासं
ते परिवार्य समंततः ॥ कपप्रभृतयश्चैव हतशेषाः सहोदराः ॥ १२ ॥

॥ कर्णोदी ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

॥ २२२ ॥

पांडवानां धनं जययुरोगमाः ॥ त्वामेवाभिमुखाः शृणुयाद्यसमुपस्थिताः ॥ १३ ॥ सत्त्वं पुरुषशार्दूल
पौरुषेण समास्थितः ॥ क्षत्रधर्मपुरस्कृत्य घ्नयुद्यादि धनं जयं ॥ १४ ॥ भारोहिधार्त्तगद्रेण त्वयि सर्वः समाहितः त
मुद्धमहाबाहो यथाशक्तियथाबलं ॥ १५ ॥ जयेस्याद्विपुलाकीर्त्तिं भवं स्वर्गः पराजये ॥ वृषसेनश्च राघवेयसंक्रुद्धस्तन
यस्तव ॥ १६ ॥ त्वयि मोहं स सायं ने पांडवानमिधावति ॥ एतच्छ्रुत्वा तु वचनं श्रुत्वा मिततेजसः ॥ १७ ॥ हृदि चाघ उपकंसा
वंचक्रे युद्धाय स स्थिरं ॥ ततः सक्रुद्धो वृषसेनोऽप्यधावदवस्थितं प्रमुखे पांडवं तं ॥ १८ ॥ वृकोदरं कालमिवात्तदंडं गदा
हस्तं यो धयंतं त्वदियान् ॥ नमस्यधावन्नकुलः प्रवीरो रोगादमित्रं प्रतु रनृपकैः ॥ १९ ॥ कर्णस्य पुत्रं समरे प्रहृष्टं पु
रा जिघांस्मर्मधवे वज्रं मे ॥ ततोऽध्वजं स्फाटिकचित्रकंचुकं चिच्छेद वीरो नकुलः क्षुरेण ॥ २० ॥ कर्णस्य जस्येधमनं
च चित्रं भस्त्रेन जांबूनदचित्रं नदं ॥ अथान्यदा राघवधनुः स शीघ्रं कर्णस्य जः पांडवमप्यविध्यत् ॥ २१ ॥ दिव्यैर्महा
स्त्रैर्नकुलकृताः शोडः शासनस्यापचितिथियामुः ॥ ततः क्रुद्धो नकुलस्तं महात्मा शरैर्महोत्का प्रतिमैव विध्यत् ॥ २२ ॥

॥ २२२ ॥

२३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

दिवैरस्त्रैरभ्यवर्ष्य सोऽपि कर्णस्य ॥ पुत्रो नकुलं कृत्वा स्त्रः ॥ शराभिघाता वरुणा च राजस्त्वया च सा सास्त्रसमीरण
च ॥ २३ ॥ जज्वाल कर्णस्य सुतोतिमात्रमिदो यथा ज्वाळति मिर्दुताशः ॥ कर्णस्य पुत्रो नकुलस्य राजस्त्वान्श्वान
क्षिणो दुत्तमास्त्रैः ॥ २४ ॥ वनाय जान्वे नकुलस्य श्रुत्रानुदग्रगान् हेमजालावनद्धान् ततो हताश्वा दवरुह्या
नाहादाय च र्मा मलरुक्मचंद्रं ॥ २५ ॥ आकाशसंकाशमसिं प्रहृष्टो धूयमानः खगवच्चार ततोऽतरिक्षे चरथां
श्चनांगांश्चिच्छेद तूर्णं नकुलश्चित्रयोधी ॥ २६ ॥ तेषां यतन्सिनागां विशस्ता यथाश्वमेधे पशवः शमित्रा द्वि
सहस्राः पातिता युद्धशौंडानानादेश्याः सुभृताः सत्यसंधाः ॥ २७ ॥ एकेन संख्येन कुलेन कृत्वा जयेत्तु नाउन्नम
चंदनांगाः ॥ तमापतंतं नकुलं सोऽपि पत्युः समंततः सायकैः प्रत्यविध्यत् ॥ २८ ॥ सतुष्टमानो नकुलः पृथक्कैर्विव्या
धवीरं सचुकोपविद्धः ॥ महाभये रक्षमाणो माहात्मा भ्रात्राभीमेना करोत्तत्रभीमं ॥ २९ ॥ तं कर्णपुत्रोऽयधमं
तमेकं नराश्वमातंगरथानेकान् ॥ क्रीडंतमष्टादशभिः पृथक्कैर्विव्याध वीरं नकुलं सरोषः ॥ ३० ॥

॥ २९ ॥ ३० ॥

॥कणी०टी॥ ॥३१॥ ॥३२॥ ॥३३॥ ॥३४॥ ॥३५॥ ॥३६॥ ॥३७॥

॥२२३॥

सतेन विद्वेति सशंतरस्वी महाहवे वृषसेनेन राजन् ॥ क्रुद्धेन धावन् समरे जिघांसुः कणीस्रजं पांडुसुतेन वीरः ॥३१॥
वितत्यक्षो सहसा पतंतं श्येनयं थेवामिषलुब्धमाजौ ॥ अवाकिरद्वृषसेनस्तरतस्तं शितैः शरैर्नकुलमुदारवीर्यं ॥३२॥
सतान्मोघास्तस्य कुर्वन् छरो घान् च चारमार्गान्तकुलश्वित्ररूपान् ॥ अथास्य तूर्णं चरतौ नरेन्द्रखड्गेन चित्रं नकुलस्य
तस्य ॥३३॥ महेषु निर्व्यधमत्कर्णपुत्रो महाहवे चर्मसहस्रतारं ॥ तं वायसं निर्जितं तीक्ष्णधारं विकोशमुग्रं गुरु
भारसाहं ॥३४॥ द्विषच्छरीरांतकरं सुघोरमाधुन्यतः सूर्यमिवोग्ररूपं ॥ क्षिप्रं शरैः षड्भिरभिन्नसाहस्यकर्तृखड्गं नि
शितैः सुवेनैः ॥३५॥ पुनश्च हीमैर्निशितैः पृषत्केस्तनांतरे गढमथाभ्यविध्यत् ॥ कृत्वा तु तदुक्तरमार्यर्जुनं ममे
नरैः ॥ कर्मरणे महात्मा ॥३६॥ ययौरथं भीमसेन राजन् शराभितप्तो नकुलो महात्मा ॥ स भीमसेनस्य रथं ह
ताश्वो माद्रीस्ततः कर्णशराभितप्तः ॥३७॥ आयुमुवे सिंहदवाचलाग्रं संप्रेक्ष्यमाणस्य धनं जयस्य ॥ ततः क्रु
द्धो वृषसेनो महात्मा ववर्षताविषुजालेन वीरः ॥३८॥ ॥३९॥

॥२२३॥

॥३९॥ ॥४०॥ ॥४१॥ ॥४२॥ ॥४३॥

महारथावेकरथे समेतौ शरैः प्रसिंदन्निव पांडवे यौ ॥ तस्मिन्नथे मिह ते पांडवस्य क्षिप्रं च खड्गे विशिखैर्निह
ते ॥३९॥ अन्ये च संहृत्य कुरुप्रवीरास्ततो निघ्नं च रवर्षे रुषेत्य ॥ भीमार्जुनौ वृषमेनाथ क्रुद्धौ ववर्षतुः शरव
र्षसुघोरं ॥ तौ पांडवे यौ परितः समंतां संहृत्य माना विवहव्यवाहो ॥४०॥ अथाब्रवीन्मारुतिः फाल्गुनं च पश्य
स्वैनं नकुलं रीड्यमानं ॥४१॥ अयं च नो बाधते कर्णपुत्रस्तस्माद्वा न्यपुपयानु कार्णिः ॥ स तस्मिन्निशम्यैव वचः
कीरीटीरथं समासाद्य दकोदरस्य ॥४२॥ अथाब्रवीन् नकुलो वीक्ष्य वीरमुपागतं शतवशिष्टमेनं ॥ इत्येव मुक्तः सह
साकिरिटीभीत्रा समक्षं नकुलेन संख्ये ॥४३॥ कपिध्वजं केशवमगृहीतं घैयीदुदयो वृषमेनस्य वाहान् ॥४४॥
इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि वृषसेनयुद्धेन कुलपराजयो नाम पंचशीतितमोऽध्यायः ॥ संजय उवाच ॥ न
कुलमथ विदित्वा छिन्नबाणा सनासि विरथमरिशरात्रं कर्णपुत्रास्त्रभग्नं ॥ यवनधूतपताकाफादिनो वलिताश्वा
पुरुनियुक्तास्ते रथैः शीघ्रमीयुः ॥४५॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० पंच० शीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥

॥ कर्णोन्दी ॥ १२ ॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥

॥ २२४ ॥

दुपदसुतवरिष्ठः पंचशैनेयषष्ठाः दुपददुहितपुत्राः पंचचामित्रसाहाः ॥ द्विरदरस्थनराश्वान्सुदयंतस्वदी
याननुजगपतिनिकाशेर्मागणैरात्रशस्त्राः ॥ २ ॥ अथतवरथसुख्यास्ताम्रातीयुस्वरंतः कृपहृदिकस्तौ
चद्रौणिदुयोधिनीच ॥ ३ ॥ शकुनिसुतवृकोचक्राथदेवावृद्धौचद्विरदजलदधोषैः स्पंदनेकाभुकेष्व ॥ तव
नृपरथिवीरास्तेदशैकंचवीरानृवरशरवराग्रेस्ताडयंतोभ्यरुंधन् ॥ ४ ॥ नवजलदसवर्णेहस्तिनिस्तानु
दीयुर्गिरिशिखरनिकाशेभीमवेगेः कुलिंदाः ॥ सकल्पिताहंभवतामदोक्तदारणातिकोभैः कृतिभिः समा
स्थिताः ॥ ५ ॥ सुवर्णजालैर्विततावभुर्गजास्तथायथाखेजलदाः सविद्यतः ॥ कुलिंदपुत्रोदशभिर्महायसेः
कृपंससूताश्वमपीडयद्भृशं ॥ ६ ॥ ततः शरद्वस्तसायकैर्हतः सदेवनायेतपपातभूतले ॥ कुलिंदपुत्रावर
जस्तौर्मरैर्दिवाकरांशुप्रतिभैर्यैरयस्मयैः ॥ ७ ॥ रथंचविशोभ्यननादनर्दनस्ततोस्यगांधारपतिः शिरोहर
त् ॥ ततः कुलिंदेषुहनेषुनेष्वथप्रहृष्टरूपास्तवतेमहारथाः ॥ ८ ॥

॥ २२४ ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

भृशंप्रहृष्टुर्वेवणाबुसंभवान्यरांश्ववाणोसनपाजयोभ्ययुः ॥ अथावक्कडूमतीवदारुणायुनः कुरूणोसहपांडु
सृजये ॥ ९ ॥ शराशिशृष्टृष्टिगदायरश्चधैर्नराश्वनागासुहरंभृशकुलं ॥ रथाश्वमातांगपदानिभिस्ततः परस्य
रंविप्रहताः पतत्सितौ ॥ १० ॥ यथासविद्युस्तनिताबलाहकाः समाहितादिग्न्यद्रवोग्रमारुतैः ॥ ततः शतानीक
मतामहागतांस्तथारथान्यस्त्रिगणांश्वतान्वद्भून् ॥ ११ ॥ जघानभोजस्तहयानयापतत्क्षणाद्विशस्ताः कृतव
र्मणः शरैः ॥ अथापरेंद्रौणिहतामहाद्वियास्त्रयः ससर्वाभुधयोधकेतनाः ॥ १२ ॥ नियैतुरुर्वीव्यसवोनिपातिता
स्तथायथावज्जहतामहाबलाः ॥ १३ ॥ कुलिंदराजावरजादनंतरस्तनांतरेयत्रिवैरैरताडयत् ॥ तवात्मजंतस्यतवा
त्मजः शरैः शिनेः शरीरं व्यहनद्विपंचतं ॥ १४ ॥ सनागमौराजः सदराजस्तुनापपानरक्तंर्वद्भुसर्वतः शरन् ॥ म
हेन्द्रवजायहतोबुहागमेयथाजलंगैरिकपर्वतस्तथा ॥ १५ ॥ कुलिंदपुत्रप्रहितोपरोद्विपः क्रथंससूताश्वरथं व्यपोथ
यत् ॥ ततोयतक्राथशराभिघातितः शकेश्वरोवज्जहतोयथागिरिः ॥ १६ ॥ रथोद्विपस्येनहतोपतब्धैः क्रथाधियः सर्व
तजेनडुर्जयः ॥ सवाजिस्तेष्वसनध्यजस्तथायथामहावातहतोमहाडुम ॥ १६ ॥

॥क०टी०॥ ॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

॥२२५॥

एथी द्वियस्येनहतोपतच्छरेः क्रथाधियः सर्वतजेनदुर्जपः ॥ सवाजिस्तेषसनध्वजस्तथायथामहावातहतोमहा
वृकोद्वियस्यंगिरिगजवासिनंभृशंशरेर्द्वादशभिः पराभिनत ॥ तातोचकेसाश्वरथामहाद्विषोदुतंचतुर्भिश्चरंणेर्वा
योययत् ॥१८॥ सनागराजः सनियंरकोयततृशराहतोवभुमुतेषुसिभृशं ॥ सचापिदेवाद्यधस्तुरदिःतःपपातनु
नः सहदेवस्तुना ॥१९॥ विषाणगानावरयोधयातिनागजेनहंतुंशकुर्निकुलिदजः ॥ जगामवेगेनभृशार्दयेश्व
तंततोस्यगांधारपतिः शिरोहरत् ॥२०॥ ततः कुलिंदेषुहतेषुतेषुप्रहृष्टरूपास्तवतेमहारथाः ॥ भृशंपदधुर्लव
णांबुसंभवान्परांश्ववाणासनपाणयोभ्ययुः ॥२१॥ अथाभवद्वद्वमतीवदारुणंपुनः कुरूणांसहसांडुसजयेः
शराशिशक्तृदिगदापरस्वधैः रथाश्वनागासहभृशकुलं ॥२२॥ रथाश्वगानंगयदातयस्ततः पतन्स्त्रितौ ॥ यथा
सविष्कस्तनिताबलाहकाः समाहतादिग्न्यइवोयमारुते ॥२३॥ ततः शतानीकहतामर्हबाजाहयारथाः पत्तिग
णाश्वतावकासुपर्णवातप्रहतायथोरगास्तथागतागांविवशांवितृलिताः ॥२४॥

॥२२५॥

॥२४॥

२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥

ततोमिविध्यवद्वुमिः शतैः शरैः कुलिंगदपुत्रोनकुलात्मजंस्मयन् ॥ ततोस्यकायाद्विचकर्त्तनाकुलिः शिरःसुरेणां
बुजसंनिभाननं ॥२५॥ ततः शतानीकमविध्यरायसैस्त्रिभिः शरैः कर्मस्तोर्जुनंनिभिः ॥ त्रिभिश्चसीमंनकुलंचस
मसिर्जनाईनंद्वादशभिश्चसायकैः ॥२६॥ तदस्यकार्यातिमनुष्यकर्मणः समीक्ष्यदृष्टाः कुरवोऽप्यपूजयन् ॥ परा
क्रमशास्तधनंजयस्ययेदुतोपयग्रावितितेतुमेनिरे ॥२७॥ ततः किरीटीपरवीरघातीहताश्वमालोवधनरप्रवी
रः ॥ माद्रीसुतंनकुलंलोकमध्येसमीक्ष्यरुस्मंभृशविस्ततंच ॥२८॥ समभ्यधावदृष्टसेनमाहवेसस्तजस्यप्रमुखे
स्थितस्तदा ॥ तमापतंतंनरवीरमुयंमहाहवेवाणसहस्रधारिणं ॥२९॥ अभ्यापतत्कर्णस्तोमदारथंयथामहं
इंनमुचिः पुरातया ॥ ततोद्रुतोनेकशरेणार्थसितेनविधायुधिकर्णपुत्रः ॥३०॥ ननादनाहंसमहानुभावोवि
धेवशक्रंनमुचिः सवीरः ॥ पुनः सपार्थदृष्टसेनउग्रैर्बाणैरविध्यद्वजमूलनुसंख्ये ॥ तथैवकृस्नंनवमिसमार्द
यसुनश्चयार्थशमिर्जघान ॥ पूर्वयथादृष्टसेनप्रयुक्तैरभ्याहतः श्वेतद्वयः शरैस्ते ॥३१॥

॥ क० टी० ॥

॥ २२६ ॥

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

संरंभमीषडमितोवधायकर्णस्मजस्यायमनःपदधे ॥ ततः किरीटीरणमूर्ध्नि कोपात्कृत्वा त्रिशूलांश्चकुटिलता
टे ॥ ३३ ॥ सुमोचतूर्णविशिखान्महात्मावधेयतः कर्णस्तस्य संख्ये ॥ अरक्तेनेत्रांतकशत्रुहंता उवाच कर्णभृश
मुस्मयंस्तदा ॥ ३४ ॥ दुर्योधनं द्रौणिमुखं श्वसन् नहंरणे वृषसेनं तमुग्रं ॥ संपश्यन् कर्णतवापसंख्येन यामिले
कैर्निशितैः पृषकैः ॥ ३५ ॥ नूनंचतावद्वज्रनावदंति सर्वैर्मवदिर्ममस्तुहंतोसौ ॥ एकोरथोपहीहीनस्मरसी
अहं हनिष्ये भवतोममक्षं ॥ ३६ ॥ संरक्ष्यतां रथसंस्थाः सुतोयं अहं हनिष्ये वृषसेनमुग्रं ॥ पश्चाद्दधिष्ये त्वामपि
संप्रमृष्टमहं हनिष्ये नृजजिमध्ये ॥ ३७ ॥ तमहमूलं कलहस्य संख्ये दुर्योधनापाश्वयजातदप्यं ॥ त्वामघहंता
स्मिरणे प्रसह्य जस्यैव हंता युधिष्ठीमसेनः ॥ ३८ ॥ दुर्योधनस्याधमपूरुषस्य यस्यानया देवमहाक्षयो भूत् ॥ स एव
मुक्ताविनिमृज्य चायं लक्ष्यं हि कृत्वा वृषसेनमाजौ ॥ ३९ ॥ ससर्ज बाणानि विशिखान्महात्मावधाय राजन कर्णस्त
तस्य संख्ये ॥ विधाधे चै नंदशशिः पृषकैर्ममस्त्रिंशं कं प ह म स किरीरी ॥ ४० ॥ चिह्ने ह वा स्ये ध स नं सुजौ च सुरैः ॥
अतुर्भिर्निशितैः शरैश्च ॥ स पार्थ बाणानि हतं पतंतं रथाकुतंस्ततः सिंघां ॥ पश्चात्तरथादिबाहुविंशराधरायां ४१

॥ २२६ ॥

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ इति श्रीकर्णपर्वणि टी० षड्विंशोऽंशः ॥ ४५ ॥ तमा ॥ ४६ ॥

सुपुष्पितो वृक्षवरोति कायो वातेरितः शालइवाद्रिशृंगात् ॥ संप्रेक्ष्य बाणानि हतं यतंतं रथाकुतंस्ततः सिंघां
कारी ॥ ४२ ॥ रथं रथेनाशुजगाम रोषात्किरीटिनः पुत्रवधाभितप्तः ॥ ततः समक्षं स्वस्तं विलोक्य कर्णो हते
स्वमहपेन संख्ये ॥ संरंभमागम्य रथेन्द्रहाता कृष्णार्जुनौ सहसेवाप्यधावत् ॥ ४३ ॥ इति श्रीमहाभार
ते कर्णपर्वणि वृषसेनवधो नाम षट्ऽशीतितमोऽध्यायः ॥ संजय उवाच ॥ तमायांतं मसि प्रेक्ष्य वेगोद्धतमि
वाणीव ॥ गर्जंतं सुमहाकायं दुर्निवारं सुरैरपि ॥ १ ॥ अर्जुनं प्राह दशार्हः प्रहस्य पुरुषर्षभः ॥ अयं सरथजा
याति श्वेताश्वः शल्यसारथिः ॥ २ ॥ येन ते सह योद्धव्यं स्थिरो भव धनंजय ॥ पश्ये चैनं समा युक्तं रथं कर्णस्य पांड
व ॥ ३ ॥ श्वतको वाजिसमायुक्तैर्युद्धं राधा मुनेन च ॥ नाना यता ककलितं किंकिणी जालमालिनं ॥ ४ ॥ उद्यमान
मिवाकाशे विमानं पांडुरैर्हयैः ॥ ध्वजं च पश्य कर्णस्य नागकक्षं महालतः ॥ ५ ॥ आखंडलधनुः प्रख्यमुल्लिखं
तमिवांबरं ॥ पश्य कर्णसमायांतं धार्तराष्ट्रप्रियौ धिरां ॥ ६ ॥ शरधाराविमुच्यंतं धारासारमिवांबुहं ॥ एषं मद्दे
श्वरो राजारथोऽत्र पर्यवस्थितः ॥ ७ ॥ ॥ ३४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ क० य० टी० ॥ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

॥ २२७ ॥

वियच्छति हयानस्य राधेयस्यामितौ जसः ॥ १० ॥ एतुं दुस्मिनि धीषंशं स्वशं च दारुणं ॥ ११ ॥ सिंहादांश्च विविधान् ॥
एतुं उव सर्वतः ॥ अंतर्द्वयमहाशयान् कर्णेनामिते जसाः ॥ १२ ॥ दोधूयमानस्य मृगं धनुषः ॥ एतुं निःस्वनं
एते हीर्षं तिसगणाः पांचालानां महारथाः ॥ १३ ॥ दृष्ट्वा केसरिणं क्रुद्धं मृगा इव महावने ॥ सर्वयत्नेन कौंतेय
हंतुं महीसि सृतजं ॥ १४ ॥ नहिकर्णशरानन्यः सोऽमुमसहते नरः ॥ स देवास्तरुगंधर्वास्त्रीलोकान् च राक्षसा
न् ॥ १५ ॥ त्वं हि जेतुं रणे शक्त्येव विदितं मम ॥ सीममुग्रं महात्मानं त्रसं सर्वकपर्दिनं ॥ १६ ॥ न शक्ता इहुमी
शानं किंपुनर्यो धितुं प्रभुं ॥ त्वयामास्मान् महादेवः सर्वमृतश्चिवः शिवः ॥ १७ ॥ युद्धेन राधितस्या एतद्देवाश्च
वरदास्तव ॥ तस्य पार्थ प्रसादेन देवदेवस्य शूलिनः ॥ १८ ॥ जहिकर्णं महाबाहो न मुचिंश्च त्रहायथा ॥ श्रेयस्ते
स्तस्य पार्थ युद्धे जयमवाप्नुहि ॥ १९ ॥ अर्जुन उवाच ॥ ॥ अथ एव जयः कृष्णमम तास्तत्र संयुतः ॥ सर्वलोक
उरुयस्वतु होसि धुसूदनः ॥ २० ॥ चोदयाश्वान् हृषीकेश शरथं मम हारथं ॥ नाहता समरे कर्णेनित
क्षिप्यति कालान् ॥ २१ ॥

॥ २२७ ॥

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० समऽशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ ॥ हृषीसेनं ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

अथ कर्णं हतं पश्य महेरैः शकलीकृतं ॥ मावांश्च क्षमि गोविंद कर्णेन निहतं शरैः ॥ १९ ॥ उपस्थितमिदं धोरं युद्धं त्रै
लोक्य सोऽहं ॥ यज्जनाऽकथयिष्यंति यावदुमिर्दक्षिणं ॥ २० ॥ एवं ब्रुवं सदा पार्थः कृष्णमक्लिष्टकारिणं ॥ प्रत्यर्ष्यो
रथेनाशु गजे प्रतिगजो यथा ॥ २१ ॥ पुनरप्याह तेजस्वी पार्थः कृष्णमरिंदमं ॥ चोदयाश्वान् हृषीकेश कालोयमिति
वर्त्तते ॥ २२ ॥ एवमुक्त्वा सदा तेन पांडवेन महात्मना ॥ जयेन संपूज्य च पांडवं तदा प्रचोदयामास हयान् मनोजवान् ॥ २३ ॥
स पांडुपुत्रस्य रथो मनांजवः क्षणेन कर्णस्य रथाग्रतोऽभवत् ॥ २४ ॥ ॥ इति श्री भागवते महापुराणे कर्णप
र्वणि कर्णार्जुनद्वैरथे वासुदेववाक्यं नाम समऽशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ संजय उवाच ॥ हृषीसेनं हतं दृष्ट्वा शोकाम
र्यसमन्वितः ॥ पुत्रशोको दूरेनारीनेन त्राभ्यां समवासृजन् ॥ २५ ॥ रथेन कर्णस्तेजस्वी जगामी सिमुखोरिपुं ॥ युद्धायाम
र्षतान्ताक्षाः समाह्वयधनं जयं ॥ २६ ॥ तौ रथौ सूर्यसंकाशौ वैष्णवाश्च परिचौरितौ ॥ समेतो ददशुस्तत्र द्वाविवाक्त्रौ समु
द्यतौ ॥ २७ ॥ श्वेताश्वौ पुरुषौ दिव्यावास्थितावरिमुद्दनौ ॥ शुशुभते महात्मानो चंद्रादित्यौ यथादिवि ॥ २८ ॥ तौ दृष्ट्वा वि
स्मये जग्मुः सर्वसैन्यानि मारिष ॥ त्रैलोक्यविजये यत्राविर्द्रवैरोचनाविव ॥ २९ ॥

॥ क० टी० ॥

॥ २२८ ॥

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

रथजातलनिर्द्धादैर्वाणसिंहरवैस्तथा ॥ नौरथावप्यधावंतौसमालोक्यमहीक्षितां ॥ १७ ॥ ध्वजोचदष्टासंसक्तौवि
स्मयःसमपद्यत ॥ हस्तिकसंचकण्ठम्यवानरंचकिरीटिनः ॥ १८ ॥ तौरथौसंप्रसक्तौतुह्युत्तारतपार्थिवाः ॥ सिं
हनादरवांश्चक्रुःसाधुवादोश्चपुष्कलान् ॥ १९ ॥ दृष्ट्वाचंद्रेरयंताभ्यांतत्रयोधाःसहस्रशः ॥ चक्रुर्बाहुस्वनांश्चै
वतथाचैलावधूननं ॥ २० ॥ आजघ्नुःकुरवस्तत्रवादित्राणिसमंततः ॥ कर्णप्रहर्षयिष्यंतःशंखान्दधुश्चस
र्वशः ॥ २१ ॥ तथैवपांडवाःसर्वहर्षयंतोधनंजयः ॥ तृर्षशंखनिनादेनदिशःसर्वाभ्यनादयत् ॥ २२ ॥ क्षेपि
तास्फोटितोक्तुहैस्तमुलंसर्वतोभवत् ॥ बाहुशब्देश्चशृणोर्कर्णार्जुनसमागमे ॥ २३ ॥ तौदृष्ट्वापुरुषव्याधौ
रथस्यौरधिनांवरो ॥ प्रपृहीतमहाचापौशरशक्तिध्वजायुतौ ॥ २४ ॥ वर्मिणोबद्धनिस्त्रिंशोश्चेताश्चोशंखशो
मितौ ॥ तूणीरवरसंपन्नौद्रावयेतौसुदर्शनौ ॥ २५ ॥ रक्तचंदनदिग्धानौसमगो--विव ॥ चापविधकृजो
पेतौशस्त्रसंपन्नियोधिनौ ॥ २६ ॥ चामरव्यजनोपेतौश्वेतछत्रोपशोमितौ ॥ कृष्णशल्परयोपेतौतुल्यरूपौम
हारयौ ॥ २७ ॥

॥ २२८ ॥

१७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

सिंहस्कंधोदीर्घभुजोरक्तासौहेममालिनौ ॥ सिंहस्कंधप्रतीकाशौव्यूहोरक्तौमहाबलौ ॥ अन्योन्यवधमिच्छं
तावन्योन्यजयकांसिणौ ॥ १७ ॥ अन्योन्यमसिधावंतौगोहेगोहयभाविव ॥ प्रसिंनाविवमातंतौसुसंध्याविवाच
लौ ॥ १८ ॥ आशीविषशिखुप्रख्यौयमकालांतकोपमौ ॥ इंद्रदत्ताविवक्रुहोसूर्यचंद्रमसमप्रभौ ॥ १९ ॥ महाग्र
हाविवक्रुहौयुगांतायसमुत्थितौ ॥ देवगर्भोदेवबह्मोदेवतुल्योचिरूपतः ॥ २० ॥ यदृष्ट्वासमीपातौसूर्याचं
द्रमसौयथा ॥ बलिनौसमरेदसौनानाशस्त्रधरोयुधि ॥ २१ ॥ तौदृष्ट्वापुरुषव्याधौशार्ङ्गलादिवधिशितौ ॥ बह्वप
रमोहर्षस्तावकानांविशंपते ॥ २२ ॥ संशयःसर्वभूतानांविजयेसमपद्यते ॥ समेतौपुरुषव्याधौप्रेक्ष्यकर्णधनं
जयौ ॥ २३ ॥ अमौवरायुधधरोऽभोरणकृतश्रमौ ॥ उमौचबाहुशब्देननादयंतौनमस्तलं ॥ २४ ॥ उमौविश्र
तकर्माणौपौरुषेणबलेनच ॥ उमौचसदशौयुद्धेशंबरामरराजयोः ॥ २५ ॥ कार्त्तवीर्यसमौचोभोतथादाशरथेः
समौ ॥ विष्णुवीर्यसमौचोभोतथाभवसमौयुधि ॥ २६ ॥ उमौश्वेतहयोरजन्तरथधवरवाहिनौ ॥ सारथिप्रवरो
चैवतथाशस्त्रांमहारणौ ॥ २७ ॥ तौदृष्ट्वामहागर्जजमानौमहारथौ ॥ सिद्धचारणसंधानांविस्मयःसमपद्यत ॥ २८ ॥

॥ कर्णोटी ॥ १२९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

॥ २२९ ॥

तव पुत्रास्ततः कर्णसबलाभरतर्षभ ॥ परिवर्तुर्महात्मानं सिप्रमाहवशोभितं ॥ २९ ॥ तथैव पांडवा हृष्टा धृष्टद्युम्न
पुरोगमाः ॥ परिवर्तुर्महात्मानं पार्थ मप्रतिमं युधि ॥ ३० ॥ तावकानां रणे कर्णो ग्रहो द्यासीद्विशं पते ॥ तथैव पांड
वेयानां ग्रहपार्थो भवन्तदा ॥ ३१ ॥ त एव सभ्यास्तत्रा मन् प्रेक्षकाश्चाभवे स्मते ॥ तत्रेयां ग्रहमाना ध्रुवोजयपरा
जयौ ॥ ३२ ॥ ताम्यघ्नं समासकं विजयायेतराय च ॥ अस्माकं पांडवानां च स्थितानां रणमुद्विग्नानि ॥ ३३ ॥ तौ तु
स्थितौ महाराज समरे क्रुद्धशालिनौ ॥ अन्योन्यं प्रति संख्यां वन्यो न्यवधकांसि लो ॥ ३४ ॥ तावुभौ प्रजिहीर्षता
विंदुवन्नाविवप्रभौ ॥ सी मरुत्पथरावास्तां महाधृमाविवग्रहौ ॥ ३५ ॥ ततो त्रिंशे मासेषां विवादाभरतर्षभ ॥ सि
थो भेदाश्च भूतानां मासकर्णार्जुनांतरे ॥ ३६ ॥ अश्रूयंतमिथो भिन्नाः सर्वलोकास्तमारिषः ॥ देवदानवगंधर्वाः
पिशाचोरगराक्षसाः ॥ ३७ ॥ प्रतिपक्षग्रहं चक्रुः कर्णार्जुनसमागमे ॥ घोरामी सृतपुत्रस्य पक्षपातेन वधिहि
ता ॥ ३८ ॥ भूमी धनं जयस्यासीन्मातेव जयकांसि ली ॥ गिरयः सागराश्चैव नद्यश्च सजलास्तथा ॥ ३९ ॥ वृक्षाश्चै
षधयश्चैव व्याश्रूयंत परस्परं ॥ असुरायानुधानाश्च गृह्यकाश्च परंतप ॥ ४० ॥

॥ २२९ ॥

४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥

ते कर्णसमपद्यंतैतद्वह्मणाः समंततः ॥ मुनयश्चारणाः सिद्धा वै न ते यो वयं मि च ॥ ४१ ॥ रत्नानि निधयः सर्वे वेदा
श्चाख्यानपंचमाः ॥ सोपवेदोपनिषदः सरहस्याः संसंग्रहाः ॥ ४२ ॥ वासुकिश्चित्रसेनश्च कक्षकोमणिकस्तथा
सर्पाश्चैव तथा सर्वे काद्रवेयाश्च सान्वयाः ॥ ४३ ॥ विषयंतो महाराज नागाश्चार्जुनतो भवत् ॥ तैरे रावता सो
रभेयाः वैशालेयाश्च भोगिनः ॥ ४४ ॥ एते मन्तरजुनतः सुद्रमर्ष्याश्च कर्णतः ॥ इहामृगा व्यालमृगाः मांगला
श्च मृगद्विजाः ॥ ४५ ॥ पार्थस्य विजये राजत्सर्व एवाभिमंघृताः ॥ वसवो मरुतः साध्या रुद्रा विश्वे विश्विनौ तथा
४६ ॥ अग्निर्हिंद्रश्च सोमश्च पवनोऽथ दिशो दश ॥ धनं जयस्य ते पक्षे आदित्याः कर्णतो भवन् ॥ ४७ ॥ विशः शूरा
श्च सूताश्च ये च संकरजातयः ॥ सर्वशस्ते महाराज राधेय मभजंस्तदा ॥ ४८ ॥ देवाः स्तुपितृभिः सार्द्धं सगराः
सपदानुगाः ॥ यमो वैश्रवणश्चैव वरुणश्च यतार्जुनः ॥ ४९ ॥ ब्रह्मक्षत्रं च यज्ञाश्च दक्षिणाश्चार्जुनं श्रिताः ॥ श्रेता
श्चैव पिशाचाश्च क्रव्यादाश्च मृगांडताः ॥ ५० ॥ राक्षसा सह्या होमिः श्वसृगालाश्च कर्णतः ॥ देवब्रह्मर्षयर्षराणां
गणा पांडवतो भवन् ॥ ५१ ॥ तु वरुप्रसुरा राजन् गंधर्वाश्च यतार्जुनः ॥ पाथेयाः सहमौनेयाः गंधर्वाश्च सगणाः
॥ ५२ ॥

॥कर्णोटी॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

॥२३०॥

इहामृगाः पक्षिगणाद्विपश्चरथपक्षिभिः ॥ उद्यमाना तथा ये ह्येवायुना च मनीषिणः ॥ ५३ ॥ दिहस्वः समाज
मुः कर्णार्जुन समागमं ॥ देवदानवगंधर्वा नागायक्षाः पतत्रिणः ॥ ५४ ॥ महर्षयो वेदविद यतरश्च स्वधासुजः
॥ तयो विद्यास्तथो यधौ नाना रूपबलान्विताः ॥ ५५ ॥ अंतरिक्षमहा राजविनदंतो वतस्थिरे ॥ ब्रह्मा ब्रह्मर्षिभिः
साहं प्रजापतिमिरेव च ॥ ५६ ॥ भवश्चैव स्थितो योने दिव्यं तं दिशमागमत् ॥ समेतौ तौ महात्मानौ दृष्ट्वा कर्ण
धनं जयो ॥ ५७ ॥ अर्जुनो जयतां कर्णमिति शक्तो ब्रवीत्तदा ॥ जयतामर्जुनं कर्ण इति सूर्यो भ्यभाषत ॥ ५८ ॥ ह
त्वार्जुनं मम सक्तः कर्णो जयतु संयुगे ॥ हत्वा कर्णं जयत्वद्य मम युत्रो धनं जयेः ॥ ५९ ॥ इति सूर्यस्यैवासीद्विवा
हो वा सवस्य च ॥ यक्षसंस्थितयोस्तत्र तयोर्विबुधसिंधवयोः ॥ विपक्षिमासीदेवानां स स्मृणां च भारत ॥ ६० ॥
समेतौ तौ महात्मानौ दृष्ट्वा कर्णधनं जयो ॥ अकंयंत्रयो लोकाः सह देवर्षिचारणा ॥ ६१ ॥ सर्वे देवगणाश्चै
व सर्वभूतानि यानि च ॥ यतः पार्थस्ततो देवा यतः कर्णस्ततो मरुताः ॥ ६२ ॥ रथयूथययोः पक्षौ कुरुपांडववीरयो
दृष्ट्वा प्रजापतिदेवाः स्वयं भुवमचोदयन् ॥ ६३ ॥

॥२३०॥

६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥

को न योर्विजयो देवकुरुपांडवयो धयोः ॥ समोक्तविजयो देव एतयोर्नरसिंहयोः ॥ ६४ ॥ कर्णार्जुन विवाहेन स
र्वसंशयितं जगत् ॥ स्वयं भौ ब्रूहि नस्तथ्यमेतयोर्वितयौ प्रभो ॥ ६५ ॥ स्वयं भौ ब्रूहि तद्वाक्यं समोक्तविजयो नर्यो
तदुपश्रय मधवा प्रणिपत्य यिता मह ॥ ६६ ॥ विज्ञापयत देवेश मिदं वैशमनिमतां वरः ॥ पूर्वमगवता प्रोक्तं क
स्मयोर्विजयो ध्रुवः ॥ ६७ ॥ तत्रथास्तनमस्ते स्तुतुः सीद भगवत नमः ॥ ब्रह्मेशाना वथो वाक्यमूचतु त्त्रिदशो
श्वरं ॥ ६८ ॥ विजयो ध्रुवमेवास्य विजयस्य महात्मनः ॥ रवांडवे येन द्रुतमुक्तेषितः सद्यसा चिता ॥ ६९ ॥ स्वर्गं च
समनुं प्राप्य साहाय्यं शकते कृतं ॥ कर्णश्च देवानवः पक्षः अतः कार्यपराजयः ॥ ७० ॥ एवं कृते भवत्कार्यं देवाता
मेव निश्चितं ॥ आत्मा कार्यं च सर्वेषां गरीयस्त्रिदशेश्वर ॥ ७१ ॥ महात्मा कालुनश्वापि सत्यधर्मरतः सदा ॥ वि
जयस्तस्य नियतं जायते नात्र संशयः ॥ ७२ ॥ तोषितो भगवान्येन महात्मा दृष्टमध्वजः ॥ कथं वा तस्य न ज
यो जायते शतलोचनः ॥ ७३ ॥ यस्य चक्रे स्वयं विष्णुः सारथ्यं जगतः प्रभुः ॥ मनस्वी बलवां हूरः कृतास्तोयतपो ध
नः ७४

७५॥७६॥७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥

विजयिष्यते जायते च धनुर्वेदमश्रोतः ॥ यथैव सर्वगुणोपेतो ॥ देवकार्यमिदं यतः ॥ ७५ ॥ किं श्रुतेयां डवा नित्यं वनवासादिभि
 नृणां संपन्नस्तपसा चैव ॥ पर्याप्तः पुष्टजर्षेः ॥ ७६ ॥ अति क्रमेण मदात्मा ॥ दिष्टमप्यस्य पर्ययं ॥ अति क्रान्ते च लोकानां मनावो
 नियतां न वेत् ॥ ७७ ॥ न विद्यते व्यवस्थानं ॥ क्रुद्धयोः क्रुद्धयोः क्वचित् ॥ स्मृष्टारौ जगतश्चैव ॥ सततं पुरुषर्षभे ॥ ७८ ॥ नरनारा
 यणावेनौ ॥ पुरातुष्टु विससमौ ॥ अनियम्यो नियन्तारौ ॥ वेतौ तस्मात्परंतपौ ॥ ७९ ॥ नैतयौ स्तिसमः कश्चिद्दिविवासात्
 वेष्टुवा ॥ अनुगम्य त्रयो लोकाः ॥ सददेवर्षिचारणैः ॥ ८० ॥ सर्वदेवगणाश्चापि ॥ सर्वभूतानि यानि च ॥ अनयोस्तु प्रभावे
 न ॥ वर्त्तते निखिलं जगत् ॥ ८१ ॥ कर्णो लोकानयं सुरग्या ॥ नात्रोत्पुष्टुषर्षभः ॥ कर्णो वै कर्त्तनः शूरो ॥ विजयस्तु स्तुतु
 ह्रवो ॥ ८२ ॥ वसुनां समलोकत्वं ॥ मरुतां वासमाप्नुयात् ॥ सदितो ज्ञो ज्ञीष्माम्ना ॥ नाकलोकमवाप्नुयात् ॥ ८३ ॥ इत्थ
 न्को देवदेवाभ्यां ॥ सहस्राक्षो ब्रवीद्धवः ॥ आसं च सर्वभूतानि ॥ ब्रह्मेशानां तु शासनं ॥ ८४ ॥ श्रुतं न वदिर्यस्योक्तं ॥ न ग
 वः श्रुतं जगद्धितं ॥ तत्र यानान्यथा तदिति ह्यध्वं विगतध्वज्वराः ॥ ८५ ॥

॥२३१॥

८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥९३॥९४॥९५॥९६॥

इति श्रुत्वेन वचने सर्वभूतानि मारिषा ॥ विस्मिता न्यवनान् जनं पूजयाश्चक्रिरेतदा ॥ ८६ ॥ अस्त्रजं च सुगंधीनि पुष्प
 वर्षाणि हर्षिताः ॥ नानारूपाणि विबुधा ॥ देवतूर्याण्यवा दयन् ॥ ८७ ॥ दिदक्षुश्चाप्रतिमं दैर्यं नरसिंहयोः ॥ देवदानव
 गंधर्वाः सर्वे एवावतस्थिरे ॥ ८८ ॥ रथोत्तयोः श्वेतयोः दिव्यौ युक्तौ महात्मनोः ॥ द्यौतौ कर्णार्जुनौ राजन् प्रहृष्टौ च
 तिष्ठतां ॥ ८९ ॥ समागता लोकवीराः ॥ शंखादधुः पृथक् पृथक् वासुदेवार्जुनौ वीरौ ॥ कर्णश्चात्यौ च नारतः ॥ ९० ॥
 तद्भीरुसंज्ञासनं युद्धं तमनवदं ॥ अन्योन्यस्पर्द्धिनौ उग्रं शक्रशबरयोरिव ॥ ९१ ॥ तयोर्द्वजौ वातमलौ शुश्रु
 मातेरथे स्थितौ ॥ राजकश्यपाशेष उदितौ जगतः क्षये ॥ ९२ ॥ कर्णस्याग्नीविषजि नारत्नसारमयी ददा ॥ पुं
 दरधनुः प्रख्या हस्तिकक्षा विराजते ॥ ९३ ॥ कपिश्रेष्ठस्फुपार्थस्य व्यादितास्पृश्वान्तकः ॥ दंष्ट्राजिनीष्यान्नाग्नि
 र्दुर्निराक्षोरविर्यथा ॥ ९४ ॥ दूराजितापिको नृत्वा ध्वजोत्तगां दीवधन्वतः ॥ कर्णध्वजमुपातिष्ठ त्वस्थानादे
 गवान्कपिः ॥ ९५ ॥ इत्यपातमहावेगः ॥ कक्षामन्यादनसदा नरेवैश्वदशनैश्चैव गरुडः पन्नगं यथा ॥ ९६ ॥

१५७॥१५८॥१५९॥१६०॥१६१॥१६२॥१६३॥१६४॥१६५॥१६६॥१६७॥

सा किं किलीका नरण॥ कालपाशोपमायसी॥ अन्यद्वस्तु संख्या॥ हस्तिकदायतंकपि॥ १५७॥ तयोर्धोरितरे युद्धे
 देरथे द्यूतदाहिते प्राकुर्वतां वज्रौ युद्धं॥ पूर्वपूर्वतरंतदा॥ १५८॥ दयादयानन्यदेष्टुं स्पर्द्धमानाः परस्परं अवि
 भवपुंडरीकाक्षः॥ शाल्यनयनसायकैः॥ १५९॥ शाल्यश्चपुंडरीकाक्षः॥ तथैवानिसमैक्षत तत्राजयदासुदेवः॥
 शाल्यनयनसायकैः॥ १६०॥ कर्णवाणजयदृष्ट्वा कुंतीपुत्रो धनंजयः॥ अथाब्रवीत्सूतपुत्रः शाल्यनाभाय स
 स्मितं॥ १॥ यदि पार्थोरणे दन्या दद्यामसि हर्दिचित् किं करिष्यसि संग्रामे॥ शाल्यपादमथोच्यतां॥ २॥ शाल्य उ
 वाच यदि कर्णोरणे दन्या दद्यत्वांश्चेत्तवाहनः उन्नावेकरथेनाहं दन्यामाधव पांडवौ॥ ३॥ संजय उवाच एव
 मेव तु गोविंद मर्जुनः प्रत्यभाषत तप्रहस्याब्रवीत्कृष्णः सत्यं पार्थमिदं वचः॥ ४॥ पतेदिवा करस्यान्ना लुप्येदपि
 महोदधिः शैत्यमग्निरियान्नत्वा दन्यात्कर्णे धनंजयः॥ ५॥ यदि चैतत्कथंचित्स्या॥ धोकपर्याप्तं न वेत् द
 न्यां कर्णं तथा शाल्यं बाहुभ्यामेव संयुगे॥ ६॥ इति कृष्णवचः श्रुत्वा प्रहसन्कपिकेतनः अर्जुनः प्रत्युवाचेदं कृ
 णमक्लिष्टकारिणं॥ ७॥

॥२३२॥

१६८॥१६९॥१७०॥१७१॥१७२॥१७३॥१७४॥१७५॥१७६॥१७७॥॥ इति श्री कर्णपर्वणि टी० अष्टाशीतितमोऽध्यायः॥ ८८॥ १

ममतावदपर्याप्तौ कर्णशाल्यौ जनार्दनं॥ ८८॥ सद्यत्र कवचं चैव सशक्तिशरकार्मुकं॥ इष्टास्य दारणे कृष्ण शरैर्मि
 नमने कथा॥ ८९॥ अथैव सरथं साश्वं सशक्तिकवचायुधं॥ संचर्णितमिवारणे पादयंदंति नायथा॥ ९०॥ अथ
 राधेयनार्याणां वैधव्यं समुपस्थितं॥ ध्रुवं स्वप्नेष्वनिष्ठानि तान्निर्देष्टानि माधव॥ ९१॥ इष्टासि ध्रुवमेवैव विधवाः
 कर्णयोषितः॥ नदिमेशाम्पते मन्यु र्यदनेन पुरारुतं॥ ९२॥ कृष्णोऽसमागतं दृष्ट्वा मूढेनादीर्घदर्शिना॥ अस्मास्त
 थावदसता क्षिपता च पुनः पुनः॥ ९३॥ अथ दृष्ट्वा सिगोविंद कर्णमुन्मथितं मया॥ वारणेनेव मन्त्रेन पुष्पितं
 जगतीरुदं॥ ९४॥ अथ तमधुरावाचः श्रोतासि मधुसूदन॥ दिष्ट्या जयसि वाह्मेय॥ इति कर्णे निपातिते॥ ९५॥ अ
 थानिमनुजननी प्रदष्टः सात्वयिष्यसि॥ कुंतीपितृष्टसारं च प्रदष्टः सज्जनार्दनं॥ ९६॥ अथ वाणपुरवी कृष्णो
 सात्वयिष्यसि माधव॥ वाग्निश्चामृतकन्यानि र्धर्मराजं च पांडवं॥ ९७॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणि कर्णर्जु
 नसमागमे देरथे अष्टाशीतितमोऽध्यायः॥ ॥ संजय उवाच॥ तद्देवनागासुरसिद्धयक्षैर्गंधर्वरक्षोप्सर
 सां च संघैः ब्रह्मर्षिराजर्षिभ्यश्चार्जुन॥ बभ्रौ वियद्विस्मयनीयरूपं॥ १॥

कर्णः।टी। २३॥५॥५॥ एकौमुखौ रथौ रथिनौ कर्णजुनौ। एकौ चतोरथौ चेति विग्रहः॥ तमो नुदौ सूर्यं च दौ। अनिसर्जयं नापयातव

॥२३३॥

ननयमानं निनदै। मनो जैर्वादि न शंगीतै। स्तुतिवृत्त्यासैः। सर्वैतरि ह्यंददधुर्मनुष्याः। स्वस्थाश्च तदि स्मयनीयरूपे
२॥ ततः प्रदद्याः कुरुपांडुयोधः। वादिनं रावस्वनसिंहनादैः। विनादये तो वसुधां दिः शशस्वनेन। सर्वान् दिष
तो निजघ्नः। ३॥ नराश्च मातंगरथैः समाकुलं। शरा मिश्रा मृष्टि निपातः स दं। अनीरुजु हं दत देह संकुलं। र
णा जिरं लोहितमावजौ तदा॥ ४॥ बभूव युद्धं कुरुपांडवानां। यथा सुराणां मसुरैः सदा भवत। तथा प्रहृन्नेषु मुले
सुदारुणे। धनं जयस्याधिरथे च सायकैः। ५॥ दिशश्च सैन्यं च त्रितैरजितगैः। परस्परं प्रावृणुतां सुदंशितैः।
ततः स्वदीयाश्च परे च सायकैः। कृतैर्धकारे ददृशुर्न किंचन। ६॥ नयाचुरा करथौ समाश्रयं। स्तनो नव एषु
तमेव सर्वतः। ततो मृमस्रेण परस्परं तौ। विधूय वाता विवर्ष्वपश्चिभौ। ७॥ घनो धकारे वितते तमो नुदौ। य
थो दितौ तद्वदतीवरे जतुः। नवा निसर्जयमिति प्रदर्शिताः। परे स्वदीयाश्च तथा च तस्थिरे। ८॥ महारथौ तौ
परिवार्य सर्वतः। सुरासुराः शंखस्वामवाविव। मृदंगनेरी पणवानकस्वनैः। ससिंहनादैर्न दतुर्न रोत्तमौ। ९॥

॥२३३॥

मितिति नियमेन प्रचोदिताः प्रेरिताः प्रेस्ताः ८॥ ए

१०॥११॥१२॥१३॥ पंचैवावशिष्टा इत्याह तत इति॥ १४॥१५॥१६॥१७॥१८॥

शशांकसूर्या विवर्ष्वपश्चिभौ। विरेजतुस्तौ पुरुषर्षजौ वतदा। महाधनुर्मंडलमध्यगावुनौ। सुवर्षसौ बाणसौ
हस्वदीधिति॥ १०॥ दिधक्ष्माणौ सचराचरं जगद्युगांतसूर्या विवडुः स दौ रणे। उजावजे यावदितो तकावुना। वु
जौ जिघांस कृतिनौ परस्परं॥ ११॥ महाहवे वीत नयौ समीयतु। महेन्द्रं जंजा विवकर्ण पांडवौ। ततो महास्त्राणि म
हाधनुषरौ। विमुचमाना विपुनिर्नयानकैः॥ १२॥ नराश्च मागानमिता निजघ्नतुः। परस्परं वापि महारथौ नृप
तनो विसस्तुः पुनरर्दितानरा। नरोत्तमानां कुरुपांडवाश्च याः॥ १३॥ सनागपत्यश्चरथा दिशो दशतथा यथा
सिंहहतावनौ कसः। ततस्तु डयो धनजो जसौ बला। कृपेण शारदति मृगनासद॥ १४॥ महारथाः पंचधने ज
याच्युतौ। शरैः शरीरान्तकरै रताडयत्। धनुषि तेषां मिधुधी नृधजान् दयान्। रथांश्च सूतांश्च धनं जयः शरैः॥ १५॥
समं प्रमथ्याशु परान् समंततः। शरोत्तमैर्घदशानिश्च सूतजं। अथाप्यधावं स्तरिताः शतवणाः शतं गजा। शार्जुन
मानतायिनः॥ १६॥ शका स्तराघा मवनाश्च सा दिनः। सदैव कां वोजवरैर्जिघांसवः। वरायुधान्याणि गतैः शरैः
सह क्षुरैर्निहंतं त्ववपन् शिरांसिव॥ १७॥

कर्णटी०॥

१५॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥

॥२३४॥

हयोश्चनागंश्चरणांश्चयुधतो॥ धनंजयः शत्रुगणान् क्षितौ क्षिणोत्॥ नतोंतरिक्षे सरस्वर्यनिस्सनाः ससाधुवादादपि
त्रैः समीरिताः॥ १८॥ निपेयुरपुत्तमपुष्पहृष्टयः॥ सुगंधिगंधः पवनेरिताः शुभाः॥ तदंजुतं देवमनुष्मसाक्षिकं॥ समीक्ष्य
क्षतानिविसिस्मियुस्तदा॥ १९॥ तवात्मजः सतसुतश्चनव्यथा॥ नविस्मयंजगमनुरेकनिश्चये॥ अथाब्रवीजोणसुतस्त
वात्मजं॥ करेकरेण प्रतिष्ठीडुमांत्वयन॥ २०॥ प्रसीदड्योर्धनशाम्पण्डवै॥ रलं विरोधेन धिगस्तु वियदं॥ इतो गुरु
र्ब्रह्मसमोमहास्र॥ वित्तथैवजीष्मप्रभुरवामदारथाः॥ २१॥ अदंत्ववधोममवापिमानुलं॥ प्रशाधिराजं सदपांडवैश्चि
रं॥ धनंजयः शाम्पतिवारितो॥ मयाजनादंनोनेव विरोधमिच्छति॥ २२॥ युधिष्ठिरो नूतदितेरतः॥ सदाहृकोदरस्तद्वरा
गस्तथायमौ॥ त्वयापुपार्थैश्चकृतेचसंविदे॥ प्रजाः त्रिबंषामुयुरिच्छयातव॥ २३॥ ब्रजंतुशेषाः स्वयुष्मणिबंधवा
निहृत्तयुष्मश्चमवंतुसैनिकाः॥ नवेद्वचः श्रोष्यसिमेनराधिय॥ ध्रुवं प्रतप्तामिदतोरिजिर्युधि॥ २४॥ इदं वदं जग
दासदत्तयाकृतं॥ यदि केनकिरीटमालिना॥ यथानकुर्याद्वलमिन्नवांतको॥ नचापिधाता जगवान्नयक्षराद्॥ २५॥

॥२३४॥

२६॥ २७॥ २८॥ निमर्गतसहजन्मना मित्रत्वोयपादा॥ नसाम्नाप्रीत्या प्रसन्नेराज्यार्हदानेन॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥

अतोपि नूया न्वयुणैर्दानेजयो॥ नवानिवर्क्षिष्यतिमेवचोस्त्रिंशं॥ तवानुयात्रां च सदा करिष्यति॥ प्रसीदराजेंद्रशमंत्वमा
नुदि॥ २६॥ ममापिमानः परमः सदात्वयि॥ ब्रवीम्यतस्त्वापरमार्थस्त्वौददात्॥ निवारयिष्यामिचकर्णमण्डं॥ यदा न
वान्सप्रणयो न विष्यति॥ २७॥ वदंति मित्रं सहजं विचक्षण॥ स्तथैव साम्ना समवाप्नुयुः प्रजो॥ त्वयि प्रसन्नयदि मित्र
तांगते॥ दितं कृतं स्याज्जगतस्त्वयातुलं॥ २८॥ निमर्गतस्तेतववीरबांधवाः॥ पुनश्च साम्ना समवाप्नुयुः प्रजो॥ त्वयि
प्रसन्नयदि मित्रतांगते॥ दितं कृतं स्याज्जगतस्त्वयातुलं॥ २९॥ स एव मुक्तः सुहृदावचो॥ दितं विधित्य विश्वस्पृह
र्मना ब्रवीत्॥ यथा नवानादसरेतथैव॥ तन्ममापि विज्ञायतो वचः शृणु॥ ३०॥ निदत्पडुः शासनमुक्तवान्वचः॥
प्रसह्यग्राह्यलवदेष्टुर्मतिः॥ हृकोदरस्तद्वदयेममस्थितं॥ नतत्परोक्षं न वतः कुतः शमः॥ ३१॥ नचापि कर्णं प्र
सहेद्वर्जुनो॥ मदागिरिमेरुमिवोयमारुतः॥ नचाश्वत्रिष्यति पृथात्मजा॥ मयि प्रसह्यवैरं ब्रह्मशो विधित्य॥ ३२॥

दितं अर्जुनकोपशमनेनेति वदुर्धपक्षोपिविद्वतः वचः॥ ड्योर्धनस्पृहतस्पृशिरः पदाताडयिष्यामीत्येवं रूपं॥ ३१॥ नचा
र्जुनः कर्णेन प्रसहेत्तदपि न वतः परोक्षं नेति पूर्वैरुक्तं॥ ३२॥

कर्णः टी०॥

॥२३५॥

३३॥३४॥ इति श्रीकण्वर्षणिटीः नवश्रीतितमो ध्यायः ॥ तौ शंख ॥ १॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥

नवाधिकर्णं गुरुपुत्रसंयुगा ॥ ५॥ पारमेत्यर्दसिबकुममुत ॥ श्रमेण युक्तो मदताद्यफागुन स्तमेव कर्णः प्रसन्नं हनिष्य
ति ॥ ३३॥ तमेव बुक्ताय नुनीयवास कृतवात्सुजः ॥ स्थाननुशास्ति सैनिकान् ॥ समाहितानि इव ताहिताम् मसवा
णहस्ताः किमुजोषमासत ॥ ३४॥ इति श्रीमदा नारते कण्वर्षणि श्रवत्यामवासं नाम नवश्रीतितमो ध्यायः ॥ ८२
संजय उवाच ॥ तौ शंखजेरी निनदे समुद्रे समीपयतुः श्वेतहयौ नराग्र्यौ ॥ वैकर्जनः सतपुत्रोर्जुनश्च दुर्मनितेन
वपुत्रस्य राजन् ॥ १॥ यथा गजौ देमवतौ प्रनिनौ ॥ प्रबद्धदंता विववासितार्थे ॥ तथा समाजगमतुरुग्रवीर्यौ धनं
जयश्चाधिरथिश्च वीरैः ॥ २॥ बलादकैनेव यथा बलादको यदहं यावागिरिणा यथा गिरिः ॥ तथा धनुर्ज्वातन
नेमिनिस्वनैः समीपयतुस्ता विषुवर्षवर्षिणौ ॥ ३॥ प्रबद्धशृंगदुमवीरुधोषधी ॥ प्रबद्धनानाविधनिर्भरौ कसौ ॥ य
था वजा वाचलितौ महाबलौ ॥ तथा महास्रैरितरेतरंदतः ॥ ४॥ ससंनिपातस्तु तयोर्मदान् ॥ त्सुरेश्वरौ च नयो र्य
था पुरा शरैर्विनुन्नांगनियं नवाहयोः सुडः सद्यो नैः एडशोणितोदकः ॥ ५॥ प्रभूतपद्मोत्पलमत्पकडै चो महा
क्रुदौ यक्षिगणै रिव हतौ ॥ सुसंतिष्ठतावनि लोहतौ ॥ यथा तथारथौ तौ ध्वजिनौ समीपयतुः ॥ ६॥

॥२३५॥

७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ केतार्थस्थानार्थ ॥ नीटिपक्षिगणा इव देहे बाणाजीयंत इत्यर्थः ॥ १५॥

उजौ महेंद्रस्य समानविक्रमा तु नौ महेंद्रस्य प्रतिमौ महारथौ ॥ महेंद्रवज्रप्रतिमैश्च सायकैः ॥ महेंद्रहता विवसंप्रजघ्नतु
ः ॥ ७॥ सनागद्यत्यश्वरथेषु नेबले विचित्रवर्मानराणां वरायुधैः ॥ वकं यतुर्विस्मयनीयरूपे ॥ वियुक्ताश्चार्जुन कर्ण
संयुगे ॥ ८॥ वृजाः सवस्त्रा गुजयः समुद्धिताः स्य सिंदनादैर्दधितैर्दिदसुभिः ॥ यदर्जुनो मत्त इव द्विपोयं ॥ समक्ष
यादाधिरथिं जिघांसया ॥ ९॥ उदकोशसोमकास्त ॥ त्रणार्थपुरः सराश्चार्जुननिधिकर्ण ॥ हिंक्ष्य मूर्धनि मलं चिरे
ण श्रद्धाचराज्या हतरा इह स्तनोः ॥ १०॥ तथा स्माकं बद्धवस्तत्रयोधसः ॥ कर्णं तथा यादियाहीत्यवोचत् ॥ जह्यर्जुनं कर्ण
शरैः सुतीक्ष्णैः ॥ पुनर्वनं योतु विराय पार्था ॥ ११॥ ततः कर्णः प्रथमं तत्र पार्थमदेषु निर्दशानिः प्रत्यविभ्यत् ॥ तंचार्जुनः
प्रत्यविध्वजिताग्नैः ॥ कक्षांतरे दशानिः संप्रदस्य ॥ १२॥ परस्परं तौ विशिखैः ॥ सुपुंखैस्ततस्ततः ॥ सतपुत्रोर्जुनश्च पर
स्परस्यांतरे मूर्ध्नि महेंद्रसुमीमन्यापततुश्च दहौ ॥ १३॥ ततोर्जुनः प्रासृजदुग्धन्वा ॥ वृजावुजौ गां द्विवचानुमृज्य ॥ नारा
चनालीकवराहकर्णान् ॥ सुसंस्तथांजलिकानेर्द्धवंशान् ॥ १४॥ ते सर्वतः समकीर्य ॥ तराजन् पार्थे षवः कर्णरथं वि
॥ शान्तः श्रवास्तुरवाः पक्षिगणादिनां ते ॥ विज्ञानिकेतार्थमिवाशुहृदं ॥ १५॥

कर्णटी॥

॥२३६॥

संघान्बाणसंघान्॥२७॥ १८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥

यानर्जुनः सञ्जुक्टीकटाक्षं कर्णाय राजन् सृज जिता रिः॥ तान्मायकै र्यसते सतपुत्रः क्षिप्तान् क्षिप्तान् पांडवस्या शुसंघा
न॥१६॥ ततो स्त्रमाग्रेयममित्रसाधनं॥ सुमोक्षकर्णाय मदेन्द्रसूनुः॥ नून्यंतरिक्षे च दिशो र्कमार्गं॥ प्रावृत्पदे हो स्प व नूतदी
प्तः॥१७॥ यो धाश्च सर्वज्वलिता बरा नृशं॥ प्रदुबुस्तत्र विदग्धवस्त्राः॥ रावश्च घोरोति व नूतत्रय॥ यावने एवैव न स्प दह
तः॥१८॥ तदीक्ष कर्णो ज्वलनं समुद्यतं॥ सवारुणं तत्प्रभामार्थमादधे॥ समुत्सृजत्सूतसुतः प्रतापवान् स तेन वक्रिंशम
यां व नूत॥१९॥ बलादकौट्यैश्च दिशश्च तस्वश्च कारसर्वास्तिमिरेण संवृताः॥ ततो धरित्री धरुत्परोधसः॥ समंततो
वैपरिवार्यवारिणा॥२०॥ तैश्चातिवेगात्स तथा विधोपि नीतः शमं वक्रि रतिप्रचंडः॥ बलादकैरेव दिगंतराणि व्याप्ता
नि सर्वाणि यथाननश्च॥२१॥ तथा च सर्वास्तिमिरेण वैदिशो मेघैर्घृतान प्रदग्धेत किंचित्॥ अथापोवादादस्त्रसंघा
स्ततस्तान्वाययास्त्रेण ततः सकर्णात्॥२२॥ ततोऽप्यस्त्रं दयितं देवराजः॥ प्राडुश्च केवज्जमतिप्रभावं॥ गांडी वंज्यां विवि
खांश्चानुमंज्य धनंजयः॥ शत्रुभिरप्रमृष्टः॥२३॥ ततः सुरं प्रांजलिकार्धं चं प्रानाजीक नाराच वरादकर्णः॥ गांडी वतः प्रा
पुरा सन्मुतीक्षणाः॥ सत्स्रशो बज्रससानवेगाः॥२४॥

॥२३६॥

२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥

ते कर्णमासाद्य महाप्रभावाः॥ सते जनागार्धपत्राः सुवेगाः॥ गात्रेषु सर्वेषु दयेषु चापि॥ शरासने युगे च क्रध्वजे च॥२५॥
निर्निश्चरं विविधुः सुतीक्ष्णाः॥ स्तार्क्ष्यं तस्मात्प्रमिषिवोरगास्ते॥ शरां चितां गोसु धिरार्द्रगात्रः॥ कर्णस्तदारोषविवृत्त
नेत्रः॥२६॥ ददृज्यमानाभ्यसमुद्घोषं॥ प्राडुश्च केवज्जमतिप्रभात्मा॥ मदेन्द्रास्त्रानि मुखान्निमुक्तान्॥ छित्वा कर्णः पांड
वस्येषु संघान्॥२७॥ तस्यास्त्रमस्त्रेण निहत्य सोयं॥ जघान संख्ये रथनागपत्नीत्॥ अमृष्टमाणश्च मदेन्द्रकर्मामदार
णे नार्गवास्त्रप्रतापात्॥२८॥ पांचालानां प्रवरांश्चापियो धनक्रोधविष्टः॥ सतपुत्रस्तरस्वी॥ बालैर्विवाधदवे सुप्र
सुक्तैः॥ शिलाशिलाशितैः रुक्मपुंखैः प्रगुह्य॥२९॥ तस्यां चालाः सोमकाश्चापिराजन् कर्णेनाजौपीडुमानाः॥ शरै
र्घैः॥ क्रोधाविष्टा विवधुस्तं समंतात्॥ स्तीक्ष्णैर्बालैः सतपुत्रं समंतात्॥३०॥ तान् सतपुत्रो निजघान बालैः॥ पांचाला
नारथनागाश्च संघान्॥ अमृष्टयद्वाणगणैः प्रसह्य॥ विधादर्षा बालैः तंगरे सतपुत्रः॥३१॥ ते निन्नदे दाम्यसवो नि
येतुः॥ कर्णेषु निर्ममि तले स्वनंतः॥ कुधेन मिंदेन यथेन यथा॥ मदावने नीमबलेन तदहत्॥३२॥ पांचालानां प्रवरान्संनि
हत्य॥ प्रसह्य यो धान खिलानदीनः॥ ततः सराजन् विरराज कर्णो॥ यथांबरे नास्करत्रशरमिः॥३३॥

॥ कर्णविटी ॥

३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ॥

॥ २३७ ॥

कर्णस्य मत्वा तु जयं त्वदीयाः परां मुदं सिंदना दांश्च कुः सर्वस्य मन्वत नृणां दतौ च कर्णेन कृष्णाविति कौरेवं दत्तं
तज्ञादं प्रेक्ष्य मदारयस्य कर्णस्य वीर्यं च परैरसह्यं दद्याच्च कर्णेन धनं जयस्य तथा जिमधे निदंतं तदस्य ३५ तत
स्तमशी क्रोधं संदीप्तनेत्रो वातात्मजः पाणिना पाणिमा र्धतः नमो ब्रवीदर्जुनं सत्यसंधं मम र्षितो निश्च स नृजातम
मुः ३६ कथं नु पापो यमपेतधर्मः सूतात्मजः समरेद्य प्रसह्य पांचालानां पो धसुरव्यावने कां निजघ्निवांस्तव जि
ह्मो समक्षं ३७ पूर्वदेवैरजितं कालकेयैः साक्षा न्याणोर्वा ऊरुसस्पर्शमेत्य कथं नु त्वां सतपुत्रः किरीटिनुर्ये
षु निर्देनात्रिः प्रागविध्यत ३८ त्वया क्षिप्रं श्वायस ह्यण संघान् आश्रय मेतत्प्रतिजाति मेद्य कृष्णापरिकेश
मनुस्मरत्वं यथा ब्रवीत्वं तिलोस्मवाच ३९ कृष्णाः कर्तीक्ष्णाश्च दिपाय बुद्धिः सूतात्मजो यंगतनीर्द्धात्मा
संस्मृत्य सर्वत दिहाद्य पावज ह्याशुकर्णं युधिसव्यसाचित् ४० कस्मा उपेक्षां कुरुषे किरीटिन् उपेक्षितुं नाय
मिहाथ कालः यथा धत्ता सर्व नूतान्यजैषी र्णसंददन्वा डवे पावकाय ४१ तथा धत्ता सतपुत्रं जदित्वं अहं
चैनं गदया पोथयिष्ये अथा ब्रवीद्वासुदेवो पियार्थं दद्यार्येषु न प्रतिहन्यमानान् ४२

॥ २३७ ॥

४३ ४४ ४५ ४६ आत्मनो नरस्यवान् नारायणस्य च द्रवमौ प्रयोजनं नृनारावतरणं विदित्वा स्मृत्वा ४७ ४८ ४९ ॥

अनीमृदस्वर्थातिथ कर्णे हस्ते रस्त्रं किमिदं नो किरीटिन् सवीर किं मुस्य मिनावधस्ते न दंत्येते ऊरुवः संप्रदृष्टाः ४३ कर्णं
पुरस्कृत्य विदुर्दिसर्वे तवास्त्रं मस्त्रैर्विनिपात्यमानं यथा धत्ता निदंतं तामसास्त्रं युगे युगे राक्षसाश्चापि घोराः ४४
दं नो जवाश्चासुराश्चादवेषु तथा धत्तमदिकर्णं त्वमद्य अनेन चास्य शुरने मिनाय संछिं धिमृच्छानमरेः प्रसह्य ४५
मया विसृष्टेन सुदर्शनेन वज्रेण त्राक्को नमुचेरिवारेः किरातरूपी जगवान् कथं त्वया त्वयामदात्मा परितोषि
तो नूत ४६ त्वां त्वं पुनर्वीर धृतिं गृहीत्वा सदा लुब्धं जहि सतपुत्रं ततो मयि सागरमेष्वलां त्वं सयज्ञनांशमवतीस
मृदा ४७ प्रयत्नराज्ञे निदतारि संघां यत्राश्रयार्था तु लघाप्नुहितं स एव मुक्तोति बलो मदात्मा चकार बुद्धिं दिवि
धाय सौतेः ४८ सचोदितो नीमजनाई नाभ्यां स्मृत्वा तथात्मानमवेक्ष्य सर्वं इहात्मनश्चागमने विदित्वा प्रयोज
नं केशवमित्फवाच ४९ पांडुश्च ये मोघमदास्त्रमुग्रं शिवाय लोकस्त्वधाय सौतेः तन्मे तु जानातु नवान्पुराश्च
ब्रह्मा नवो वेदश्च सर्व ५० इत्थं च देवं सतु सव्यसाची नमस्कृत्वा ब्रह्मणे सोमितात्मा तड तमं ब्राह्मणमसह्य म
॥ स्त्र पांडुश्च क्रेमनसाय द्विधेयं ५१ ॥

॥ कर्णवटी ॥

॥ २३८ ॥

५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥

वदस्पदत्वाविरराजकर्णो मुक्ताचरान्मेषइवांबुधाराः समीक्ष्यकर्णेन किरीटनस्कृतं तथाजिमध्ये निहतं तदस्त्रं ॥ ५२ ॥ ततोमर्षिबलवान् क्रोधदीप्तो नीमोब्रवीदर्जुनं सत्पसंधं ननुत्वा ऊर्वेदितारं महास्रं ब्राह्मविधेयं परमं जनास्तत्र ॥ ५३ ॥ तस्मादन्वद्योजयस्व साविन्निति स्मोक्तो योजयस्व सवसाची ततोदिशः प्रदिशश्चापि सर्वाः समावृणोः सायकैर्नूरितेजाः ॥ ५४ ॥ गांडीवमुक्तेर्जुनगौरिवोद्ये दिवाकरांशुप्रतिमैर्ज्वलद्भिः सृष्टास्त बाणाभरतर्षजेण शतं शतानीव सुवर्णपुंखाः ॥ ५५ ॥ प्राज्ञादयन्कर्णस्थं हृत्पणेन युगांतवज्रकं करप्रकाशाः ततश्च शूलानि परस्वधानि चक्राणि नागचक्राणि निवैव ॥ ५६ ॥ निश्चक्रमुर्ध्वरितराणियोधः स्नाता ह्यहं न्यत समंततोपि छिन्नं शिरः कस्यचिदाजिमध्ये पपातयोधस्य परस्य कायात् ॥ ५७ ॥ जयेन सौण्याशुपयात नूमा चन्यः प्रनष्टः प्रतितं विलोक्य अन्यस्य सासिर्निपयात कृतो योधस्य बाहुः करिदस्तनुत्पः ॥ ५८ ॥ अन्यस्य सद्यः सदवर्मणाचक्षुरप्रकृतः पतितो धरण्या एवं समस्तानपियोधमुत्सृज्य निध्वंसयामास किरीटमाली ॥ ५९ ॥ शरैः शरीरांतकरैः सुघोरैर्दोर्मो धनं सैन्यमशेषमेव वैकर्त्तनेनापितथाजिमध्ये सदश्वशोबाणगणा विमृष्टाः ॥ ६० ॥

॥ २३८ ॥

६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥

तेद्योषिणः पांडवमभ्युद्युः पर्जन्यमुक्तोद्भववारिधाराः ततः सकृद्वचं किरीटिनं च वृकोदरं चापिति मघनावः ॥ ६० ॥ त्रिभिस्त्रिभिस्त्रिभिर्नीमबलैर्निहत्य ननादद्यौरं मदतास्वरेण सकर्णबाणाभिहतः किरीटि नीमंतथापेक्ष्य जनार्दनं च ॥ ६१ ॥ अमृष्यमाणः पुनरेवयार्थः शरान्दशाष्टौ च समुद्धवर्हं सकेतुमेकेन शरेण विध्वा शल्यं चतुर्भिस्त्रिभिरेव कर्णं ॥ ६२ ॥ ततः सुमुक्तैर्दशभिर्जघान सनायतिकां च नववर्मनर्हं ॥ ६३ ॥ सराजपुत्रो विशिरा विशिरा वि बाहुर्विवाजिस्तो विधनुर्विकेतुः दत्तोरथाशदपतत्फलः परस्वधैः शालइवाचक्रं तः ॥ ६४ ॥ पुनश्च कर्णं त्रिभिरेव त्रिभिश्चाभ्यां चतुर्भिर्दशभिश्च विध्वा चतुःशतान् हिरदांसायुधान्यै हत्वारथान् शतान् जघान ॥ ६५ ॥ सदश्वशोभ्यां च पुनः समादीनष्टौ सदस्त्राणि च पत्तिवीरान् ॥ ६६ ॥ कर्णं ससूतं सरथाश्वकेतुं महत्प्रमं जोगतिभिश्च वक्त्रे ततोक्रोशान् कुखोवधमाना धनं जयेनाधिरर्थिं समंतात् ॥ ६७ ॥ प्रसुंच बाणान् जहि पांडुपुत्रं बाणैः पुरादं तिकुरु त्समयान् संबोदितः सर्वयत्नेन कर्णो मुमोच बाणां सुवहून् सक्तान् ॥ ६८ ॥ तेषां दुपांचालगणानि जघुर्मर्म छिदः शोणितपांशुदिग्धाः तावुजमौ सर्वधनुर्दराणां महाबलौ सर्वसपत्नसाहौ ॥ ६९ ॥

॥ कर्णवटी ॥ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० ॥

॥ २३८ ॥

निजमुद्रादितसैन्यसुयमन्योन्यमथरुविदौमहास्यैः ॥ अथोपयातस्वरितोदिदक्षु ॥ मंत्रौषधीनिर्निरुजोविशाल्यः ॥ ७० ॥
कृतः सुन्दर्निर्दिष्टजावरिष्टे युधिष्ठिरस्तत्रस्त्वर्णवर्मा ॥ तथोपयातं युधिधर्मराजं ॥ दद्यामुदासर्वभूतानां नदत् ॥ ७१ ॥
रादोर्विमुक्तं विमलं समग्रं ॥ चंद्रययैवास्तुदितंतथैव ॥ दद्यात्तुमुखावण्युधमानौ ॥ दिदक्षवः शूरवरावरिष्ठौ ॥ ७२ ॥
कर्णं च पार्थं च विलोकयंतः ॥ स्वस्थामदीस्थं अजनावतस्थुः ॥ ७३ ॥ सकाशं कज्पातलसंनिपातः ॥ सुमुक्तबाण
स्तुमुलो बभूव ॥ ७४ ॥ घ्नतोस्तथान्योन्यमिषु वेकैर्धनं जयस्याधिरथैश्च तत्र ॥ ततो धनुर्ज्या सदसातिरुष्टा ॥ सुघोषम
ब्रियतयांडवस्य ॥ ७५ ॥ तस्मिन्क्षणे पांडवं सप्तपुत्रः समाविनोत् क्षुद्रकाणां शतेन ॥ निर्मुक्तसर्पप्रतिमैरनीक्षं ॥
तैलप्रधेतैः खगपत्रवाजैः ॥ ७६ ॥ अथ विनेदास्तु वामदेव ॥ मनंतरं फाल्गुनमष्टमि ॥ पूषात्मजो मर्मस्तु निर्वि
नेदः ॥ मरुस्तु तं वापुतशः शराग्रैः ॥ ७७ ॥ कृष्णं च पार्थं च तथा ध्वजं च पार्थानुजान् सोमकान्यातयंश्च ॥ प्राच्छादयं
स्ति विशिरैः पृषत्कैः ॥ जीमूतसंधानमसीवसूर्य ॥ ७८ ॥ आगच्छतस्तान् विशिरैर्वैरनेकैः ॥ रथं मय न्यूनपुत्रः कृतास्तु
॥ तैरस्तमस्रैर्विनिहत्य ॥ सर्वजघान तेषां रथवाजिनागात् ॥ ७९ ॥

॥ २३९ ॥

॥ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० ॥

तथास्तसैन्यप्रवरांश्च राजन् न न्यर्दय न मार्गणैः ॥ सूतपुत्रः ते निन्देहाव्यसवो निपेयुः ॥ कर्णेषु निर्मुक्तलेखनंतः
८० ॥ सिंहेन कुन्दिनयथाश्च प्रया मदाबजानीमवलेन तदत् ॥ पुनश्च पांचालवरास्तथान्ये ॥ तदंतरे कर्णधनं जयान्य
८१ ॥ प्रस्कंदतो बलिना साधुमुक्तैः ॥ कर्णेन बाणैर्निहताः प्रसस्य ८३ ॥ जयं मत्वा विमुक्तं वै त्वदीया ॥ स्तलानि जघ्नुः सिंहा
नादांश्च नैर्धम्य ॥ सुसरब्धः कर्णशरक्षतां गोरणे पार्थः ॥ कौरवान् प्रत्यगृह्णत् ८५ ॥ ज्ञात्वा तु शृज्या न्यदनन्तत्रे बाणा
धकारं सदसा च वक्रैः ॥ कर्णं च शल्यं च कुंश्च सर्वान् बाणैरविध्यत् स न किरीटी ८६ ॥ नयक्षिणो बभूव सुरंत रिक्षेत
दामहास्त्रेण कृतं धकारे ॥ वायुर्वियत्स्थैरिति तो मृतसंघै रुवाह दिव्यः ॥ सुरभिस्तदानीं ८७ ॥ शल्यं च पार्थो दिशानि
ः पृषत्कैः ८८ ॥ रथं तनुत्रे प्रदसन्नविध्यत् ॥ ततः कर्णं चादशानिः सुमुक्तैर्विध्वापुनः सप्त निरय विध्यत् ८९ ॥ सपार्थ
बाणा मनवेगमुक्तैर्दंटादतः पन्निभिस्तु गैः ॥ विजिन्नगात्रः क्षतजोक्षितांगः ॥ कर्णो बभूव रुद्रवातनेषुः ९० ॥
५ ३ः सर्वस्य मन्यंतवशं कृतौतौ ॥ कर्णेन कृष्णवित्तिविमर्ह ८४ ॥ ततो धनुर्ज्या मवनाम्यशीघ्रं ॥ शरासनस्ताताधिरथै
॥ वि ॥ ३६ ॥

॥ कर्णः टी० ॥

॥ २४० ॥

ए० स्नात्वेत्यनेनयाताजगंयास्तलं प्राप्यत दक्षिणिघातेन परावृता इत्यर्थः ए० तक्षकपुत्रपक्षा इति ते सर्वबाणाः नक्षक
सेन ए० २ ए० ४
प्रकीडमानोश्चमशानमध्ये रोद्धे मूर्ध्ने रुधिरार्द्रगात्रः ततस्त्रिभिस्तन्निदशाधियोयमे शरैर्विभेदाधिरथिर्दंनं जये
ए० ॥ शराश्चयंचज्वलितानिवोरका न्यवेद्यामासजिघांसपाच्युतं तेवर्मजित्वा पुरुषोत्तमस्य सुवर्णविभ्रान्तस्तु
मुक्ताः ॥ ए० १ ॥ वेगेन गामाविविष्टः सुवेगाः स्नात्वा च कर्णादिमुखाः प्रतीपः तान् च भक्ष्येद्दशभिः सुसुक्तैः स्थिधानि
धैकैकमथोच्चकर्त्त० ए० २ ॥ धनं जयास्त्रैर्नृपतन् पृथिव्यां महादयस्तक्षकपुत्रपक्षाः ततः ततः प्रज्ज्वालकिरीटमा
ली ॥ क्रोधेन कक्षं प्रदहं निवाग्निः ॥ ए० ३ ॥ तथा विदुन्नांगमवेक्ष्य कृष्णं सर्वेषुभिः कर्णकुजप्रसृष्टैः सकर्णमाक
र्णविकृष्टसृष्टैः शरैः शरीरांतकरैर्ज्वलकिः मर्मस्वविधत्सवचा लडुः स्वाद्वैवादवातिष्ठतथैर्यबुद्धिः ॥ ए० ४ ॥ त
तः शरैर्धैः प्रदिशोदिशश्च रवेः प्रताकर्णरथश्च राजन् अदश्यमासीत् कुपिते धनं जये तुषारनीदारवृत्तं यथान
मः ॥ ए० ५ ॥ सचक्ररक्षानथयादरक्षान् पुरः सरान् पृष्टगोपान् च सर्वांश्च उर्योधनेनानुमतान् रिष्टः समुद्यतान् सर
था न्सारवृत्तान् ॥ ए० ६ ॥ द्विसाहस्रान् समरे सव्य साचीकुरुप्रवीराजन् क्रवचनः कुरूणां क्षणेन सर्वांश्च रथांश्च सूता
न्नि नायराजन्सयमेकवीरः ॥ ए० ७ ॥

॥ २४० ॥

॥ ए० ८ ॥ ए० ९ ॥ इति कर्णपर्वणिटी० नवतितमोऽध्यायः ॥ ए० १० ॥ ततः प्रयाता ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

ततोपलायंत विहाय कर्णं तवात्मजाः कुरवो येव शिष्टाः हतानपाकर्त्य शरक्षतांश्च ला लप्पमानांस्तनयान् पितृंश्च
ए० ८ ॥ ससर्वतः प्रेक्ष्य दिशो विशून्या मयावदीर्णैः कुरुर्निर्विहीनः न विव्यथेभारततत्र कर्णः प्रत्यष्ट एवार्जुनमग्रध
वत् ॥ ए० ९ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणिदैरथेनवतितमोऽध्यायः ॥ ए० १० ॥ संजय उवाच ॥ ततः प्रयाताः शरपातमात्र
मवस्थिताः कुरवो निम्नसेनाः विस्फत्सुकाशं ददधुः समंता ॥ धनं जयास्त्रं समुदीर्यमाणं ॥ १ ॥ तदार्जुनास्त्रं यस्मिन्
समकर्णो वियज्जतं घोरतरैः शरैस्तव ॥ क्रुद्धेन पार्थेन नृशानि सृष्टं ॥ वधाय कर्णस्य महाविमर्दं ॥ २ ॥ उदीर्यमाणं समक
रुन्दहन् ॥ सुवर्णपुंखैर्विशिखैर्ममर्दं ॥ कर्णस्त्वमोघेषु सनंददज्यं ॥ विस्फारयित्वा विशृजं हुरौघान् ॥ ३ ॥ रामादुपात्तेन
महामहिम्ना ॥ ह्याथर्वणेनाशनेन ॥ तदार्जुनास्त्रं वधमदहंतं कर्णस्तु बाणैर्निशितैर्महात्मा ॥ ४ ॥ ततो विमर्दः समहा
न्वन्वत् ॥ तत्रार्जुनस्याधिरथेश्च राजन् ॥ अन्यान्यमासादयतोः पृथक्कै दिषाणघातैर्हि ययोरिवोमैः ॥ ५ ॥ तत्रासं
घातसमाहतं तदा ॥ बभूव राजन्नुमुलं स्मसर्वतः ॥ तत्कर्णपार्थो शरवृष्टिसंघैर्निरंतरंचक्र उरं वरंतदा ॥ ६ ॥ ततो जालं
बाणमयं महांतं सर्वदिक्षुः कुरवः सोमकाश्च ॥ नान्यं वभूतं ददधुस्तदा ते ॥ बाणांधकारेऽमुलं थकिंचित् ॥ ७ ॥

कर्णटी०
॥२४१॥

८॥ए॥२०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥

तौसंधानावनिशंकराज। समस्यतौवापिशराननेकान। संदार्शयेतांयुधिर्मागान। विचित्रानधनुर्दरोतौविविधैःकृतान्
॥८॥तयोरेवंयुधतोरानिमध्ये। सूतात्मजा नृदधिकःकदाचित्। पार्थःकदाचित्तधिकःकिरीटी। वार्यास्रमायाबल
मौरुषेण। ९॥तयोरेवंयुधतोरानिमध्ये। सूतात्मजा नृदधिकःकदाचित्। पार्थःकदाचित्तधिकःकिरीटी॥दृष्टानयो
स्तंयुधिसंप्रहारं। परस्परस्यांतरमीक्षमाणयोः। घोरंतयोर्दुर्विषदंरणेनै। र्योक्षःसर्वविस्मयमभ्यगच्छन्। १०॥ततो
नृतान्यंतरिक्षस्थितानितौकर्णपार्थौप्रशंसनरेण। नोकर्णसाध्वर्जुनसाधुचेति। वियत्कबाणाश्रयतेसर्वतो।
यि॥११॥तस्मिन्निर्मर्देरथवाजिनागे। स्तदाभिघातैर्दलितेदिनृतले। ततस्तथातालतलेत्रायानो। नागोश्वसेनःक
तवैरोर्जुनेन। १२॥राजंस्तदाखंडवदादमुक्तो। विवेशकोपादसुधतलेयः। अथोर्ध्वातोर्धगतिर्जवेन संदश्य क
र्णर्जुनयोर्विमर्दं। १३॥अद्यादिकालोस्पृशामनोवैयार्थस्यवैरप्रतियातनाय। १४॥संचित्पूणंप्रविवेशचैव क
र्णस्यराजनृशररूपधारी। ततोऽसंधातसमाकुलंतदा बभूव्जालंवितांशुजालं। तत्कर्णपार्थोशरघृष्टिनिर्नि
तरेचक्रतुरंवरंतदा। १५॥

॥२४१॥

॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥

तच्छाण्डालिकमयमहांतंसर्वत्रसत्कुरवःसोमकाश्च। नान्यत्किंचिददयुःसंपतद्वैबाणांधकारेनुमुलेतिमात्रं। १६॥तत
स्तौपुरुषव्याघ्रौ। सर्वलोकधनुर्दरो तत्कृष्णालोरणेवीरौ। युद्धश्रममुपागतौ। समुत्सेयैवीक्षमाणौसिक्तौचंदनवारि
णौ॥१७॥सवालवज्रनैर्दिव्यैर्दिव्यैर्विस्फेपसरोगणैः। शक्रसूर्यकराभ्यां। प्रमार्जितमुखबाहुभौ॥१८॥कर्णोपपार्थेन
विवेशपययदा। नृशंचपार्थेनशराभितप्तः। ततस्तवीरःशरविक्षतांगो। दध्नेमनोह्येकशयस्यतस्य॥१९॥ततो रि
पुघ्नंसमधत्तकर्णः। सुसंरितंसर्ग्यमुखंजलंतं। रौद्रंशरंसन्नतमुग्रधौतं। पार्थार्थमत्यर्थचिरात्रिगुप्तं॥२०॥सएर्वितं
चंदनचूर्णशायितं। सूवर्णदूणीरशायंमहार्घिषं। आकर्णपूर्णंचविकृष्यकर्णः। पार्थोऽमुरवःसंदधेवोऽमौजाः॥२१॥
प्रदीप्तमैरावतवंशसंभवं। शिरोजिदीर्घयुधिसव्यसाचितः। ततःप्रज्ज्वालदिशोनमश्च। तत्काश्चघोराःशतराःप्र
येतुः॥२२॥तस्मिंस्तुनागेधनुषिप्रयुक्तैः। दादाकृतालोकपालाःसशक्ताः। नवापितंबुबुधेस्तपुत्रो। बाणेप्रविष्टयो
गवलेननागं॥२३॥दशव्रातनयनोहिदश्यबाणेप्रविष्टंनिहतइतिस्मृतोमेस्वस्तगात्रोबभूव। जलजकुसुमयोनिःश्रे
॥२४॥जावोजितात्मा त्रिदशपतिमवोचत्मावशिष्टाजयेश्रीः॥२३॥

कर्णविटी ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ २४२ ॥

ततो ब्रवीन्महाराजो महात्मा दक्षा कर्णं प्रहिते पुंनमुयं न कर्णं ग्रीवा मिषुरे बलस्यते समीक्ष्य संधत्स्व शरं शरो घ्नं ॥ २४ ॥ अ
था ब्रवीत् क्रोध संरक्तनेत्रो मया धिपंस्तपुत्रस्वरस्वी न संधत्ते हि शरं शाल्य कर्णो न मादशा जित्स्त्र युधा न वंति ॥
२५ ॥ इतीदमुक्त्वा विससर्ज तं शरं प्रयत्नतो वर्षगणाभिपूजितं दतो म्रिवै फाल्गुन इत्यधिक्रमे ववाच वोच्चैर्गर
मूर्त्तितां वृषः ॥ २६ ॥ स सायकः कर्णं भुजप्रसृष्टो ऊता शनार्कप्रतिमः सघोरः गुणयुतः कर्णधनुः प्रमुक्तो
वियुक्तः प्राज्वलदंत रिक्षो तं प्रेक्ष्य दासं पुथिमा धवस्तत्त्वरा न्वितः सत्वरयै बलीलय ॥ २७ ॥ पदा विनिष्क्रिय
रथोत्तमं सः प्रावेशयत् पृथिवी किंच देव क्षितिं गता जालुभिस्ते तवादादे मन्त्रनाश्रं प्रमरी चितवर्णः ॥ २८ ॥ सं
धीयमानं भुजगं दृष्ट्वा कर्णेन माधवः आक्रमत्स्य दनं पद्मां बलेन बलिनां वरः ॥ २९ ॥ अवगाढे रथे मूढो जा
नुभ्यामगन्ध्याः ततो तं रिक्षो मुमदा निनादः संपूजनार्थं मधुसूदनस्य दिव्याश्च वाचः सदसा बभूवुर्दिव्यानि
पुष्पाण्यथ सिदनादाः ॥ ३० ॥

॥ २४२ ॥

॥ ३० ॥ अथेति सुधः सकाशात् ववालास्त्रस्य मार्गं श्रोतमयन् अमनुश्रुतैः प्रयुक्तेन शरेणोत्तमांगमूषणं प्रजदारेति द्वयोः
संबंधः ॥ ३१ ॥
तस्मिंस्तथा वै धरणी निमग्ने रथे प्रयन्तान् मधुसूदनस्य ततः शरः सोऽन्यदन किरीटं तस्मिंश्च दंष्टं सुदंष्टं च धीमतः ॥ अ
थार्जुनस्योत्तमगात्रमूषणं धरा विययौ सलिलेषु विभ्रतं ३० व्यालास्त्रसर्गोत्तमयन् मत्सु निः शरेण मूर्धः प्रज
दारस्तजः दिवाकरेण्डुज्वलनप्रभत्विषं सुवर्णमुक्तामणिवज्रनूषितं ॥ ३१ ॥ पुरंदरार्थं तपसा प्रयत्नतः स्वयं क
तं यद्विबुना स्वयं भुवामहार्द्ररूपं द्विषतां नयं करं विभर्तु रत्यर्थं सुरवे स्रगंधिनं ॥ ३२ ॥ जिघांसते देव रिपून्करेश्वर
ः स्वयंददौ यन्क्रमनाः किरीटिने दरां बुपाखंडलविज्ञगोहृभिः पिनाकपाशाशानि सायकोत्तमैः ॥ ३३ ॥ सुरो
त्तमैरप्यविषयमर्द्दिनुं प्रसह्य नागेन जदारय दृष्टः स डष्टभावो वितथाः प्रतिज्ञः किरीटमत्यद्भुतमर्जुनस्य ॥
३४ ॥ नागो महार्द्रतपनीय वित्रं पार्थोत्तमांगात्प्रहरत्तस्वी तद्धेमजालावतंतं सुघोषं जाज्वल्यमानं नियपात
मूढो ॥ ३५ ॥ तडत्तमेष्टमथितं विषाग्निना प्रदीप्तमर्ध्विप्रदयौ क्षितौ प्रियं पपात पार्थस्य किरीटमुत्तमं दिवाकरो
स्तादिवरक्तमंडलः ॥ ३६ ॥ स वै किरीटं बभूव रत्ननूषितं जदारनागोर्जुनमूर्धनो बलान् गिरं कृजातां कुरयुषित
डुमं महेंद्रवज्रः शिखरोत्तमं यथा ॥ ३७ ॥

कण्टिका ॥

३५ ३५ ४० ॥

॥ २४३ ॥

मदीविययोः सलिलं बवापुना प्रसवमुयं विनिर्गुणितं यथा ॥ अतीव शब्दो मुवने पुवैतदा ॥ जनाध्यवस्यन्व शिता प्र
स्वस्तुः ॥ ३५ ॥ विनाकिरीटं सुशुभे सयार्थः ॥ श्यामो युवानील इवोच्चरुगः ॥ ततः समुद्रं सितेन वाससा ॥ स्म
र्द्धं जानयति तस्तदा र्जुनः ॥ ३५ ॥

विज्ञासिनः सूर्यमरीचिना ददं शिरो गते नोदययर्वतो यथा ॥ गोकर्णं सुमुखी कृतेन इषुणा गोपुत्रसंघेयिता गोत्रा
द्यात्मज नृषणं ॥ सुविहितं सुवक्त्रं गोसुप्रभं ॥ दह्या गोगतकं जहार मुकुटं गोत्राद् गोपूरिवै गोकर्णसिनमर्द
नश्च नययावप्राप्य मृत्योर्वृत्तं ॥ ४० ॥

गोकर्णमुकुटं जहारेत्यन्वयः ॥ अर्जुनस्य मुकुटदरणमपि मदत्कर्मैति सूचयन्मुकुटं विज्ञानं हि ॥ गविचक्षुषिक
र्णैर्यस्याः सावस्तुः श्रवाः सर्पिणी अर्जुनेन खांडवे निहता सति इदं निमित्तं नृतातस्य मुकुटमेव जहार तत
वती ननु शिरः ॥ कथं हताया हननं निमित्तं त्वमत आह सुमुखी कृतेन इषुणा गोपुत्रसंघेयिता ॥ संधिरवि

॥ २४३ ॥

वक्षितत्वा न्न भवति शोभनं पुत्रं जीवनकरं सुखं यस्याः सा सुमुखी सा हि पुत्रं निर्गीर्य दह्यमाना त्र खांडवा डुत्यते
ती शिरोदेशे अर्जुनेन छिन्ना सती स्वयं स्तता पुत्रं चरक्षितवतीत्यादि पर्वण्युपाख्यायते कृतेन स्वयं निर्मिते
न पुत्रेण ज्ञातेन इषुणा इषुणा इषुणा वांगतेन आत्मा वै पुत्रनामासीति श्रुते रिश्रकार पुत्ररूपेण संपेना
सती गोमतः रश्मिमतो र्कस्य पुत्रेण कर्णेन घेयिता ॥ इषुणे तीक्ष्णं भावेत्तृतीया ॥ गोपुत्रेति मनुष्यो आर्थः ॥ किं
कृत्वा मुकुटं जहारेत्यत आह सुवक्त्रं गोसुप्रभं गोगतकं दह्या सुवक्त्राः अतिशयेन विद्वृताः गावोरश्मयस्ते
जइतियावत् सुवक्त्रैर्गो निरस्त निश्चप्रकर्षेण भासमानं निरतिशयते जो बलमर्जुनं ॥ गोगतकं गोत्रा ॥
हेनदयरश्मीनां प्रदेशी लक्ष्यते तत्र गतं विद्यमानं कं शिरो यस्य तं ॥ अर्जुनस्य ग्रीवादेशं कर्णेन लक्ष्यं ॥
तं विज्ञाय भगवता स्वभारेण अश्वेषु जानुभ्यामवनी गमिते पुरश्मिनिः समस्तत्रदेशे अर्जुनस्य शिरो दह्या
पिवेगातिशया त्वयं नीची भवितुमशक्ता सती तदेवास्म्यमुकुटं जहारेत्यर्थः गोत्राद्यात्मज नृषणं सुवि
दितमिति ॥ गौः पृथिवी तया शब्दत इति गोत्राद्यादितिः इयं वा अदिति रिति पृथिव्या अदितेर्निदेशा

॥ कर्णः टी० ॥

॥ २४४ ॥

त तस्याऽऽत्मजस्येदस्य नृषां सुविहितं वेधसेति शेषः तथा चात्रैवोक्तं पुरंदरार्थं तपसा प्रयत्नतः स्वयं
कृतं यद्विभिना स्वयं भवेति कीदृशं सुकृतं वै निश्चितं प्रसिद्धं वा गोशृङ्गो पुरि गोभिः रथिभिः शब्दते
रत्रिभानिति कथ्यत इति सूर्यः तस्यैव भुवनार्जव्यापिनो गावः किरणाः तैः नृवनं पूरयितुं शीलमस्य
तत्रथा सूर्यसमप्रभमित्यर्थः ननु चेत्तनाधिष्ठितो बाणः पुनरेत्याहुर्न कुतो न दत्तवानित्यत आह
गोकर्णसमर्दनश्च नययावपाय्य मृत्योर्वशमिति गोकर्णं सूर्यं पुनरर्जुनं दंष्टुं इच्छंतं असनेन बाण
क्षेपेण मर्दयति यः स तथा नृतो अर्जुनश्च तमेव सूर्यमनवाप्य मृत्योर्वशं नययौ सूर्यश्च पुनरागमनं
वधश्चात्रैव कीर्त्यते ॥ ४० ॥ गौर्नादित्येव लीवर्दे क्तु नेदधि नेदयोः स्त्री तु स्यादिशि भारत्यां नृमौ च सुर
भावपि नृस्त्रियोः स्वर्गवज्रां बुरि मद्गवाण लोमस्त्विति कोशः ॥ ॥

॥ २४४ ॥

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

समायकः कर्णं जुगप्रसृष्टो ॥ कृताशानार्कप्रतिमो महार्दः ॥ महोरगः कृतवैरोर्जुनेन किरीटमादृत्य ततो
व्यतीयात् ॥ तं चापि दग्ध्वा तपनीयचित्रं ॥ किरीटमाकष्य तदर्जुनस्य ॥ ४१ ॥ इत्येष गंतुं पुनरेव तर्णं ॥ दष्टा तु क
र्णेन ततो ब्रवीत् ॥ सुक्तस्वयादं त्वसमीक्ष्य कर्णं ॥ शिरो त्दत्तं यत्र मया र्जुनस्य ॥ ४२ ॥ समीक्ष्य मां मुंचरणेत्
मा शुभं तास्मिन्नां तु तव वात्मनश्च ॥ स एव मुक्तो युधिस्तु पुत्रस्तम ब्रवीत् को भवानुग्रहः ॥ ४३ ॥ नागो ब्र
वीद्विद्वि कृतागसमायार्थेन मा तुर्वध जातवैरं ॥ यदि स्वयं वज्रधरोऽस्य गोप्ता ॥ तथा पियाता पितृराजवे
रमनि ॥ ४४ ॥ कर्ण उवाच ॥ न नाग कर्णो ह्यरण्ये परस्परं त्वलं समस्था ॥ यजयं बुभूषेत् ॥ न संदग्धां हिः शरं चैव
॥ नागयश्च र्जुनानां शतमेव दन्याः ॥ ४५ ॥

॥कर्णःटी॥ ॥४६॥ ॥५०॥ कर्णेन वाक्यं वक्तुः सन्ततं वाक्यमसदन् असदमानः स्वयं प्रायादित्युत्तरेणान्वयः ॥५१॥ ॥५२॥

॥२४५॥

॥५३॥

तमाह कर्णः पुनरेव नागं तदा जिमधेरविस्त्रुसन्नमः ॥ व्यानास्त्रसर्गोत्तमयत्नमसुजिह्वास्मिपा
र्थसुसुखी ब्रजत्वं ॥४६॥ इत्येवमुक्तो युधिनागराजः ॥ कर्णेन रोषादसदं सस्य वाक्यं ॥ स्वयं प्राया ॥
त्यार्थवधायराजन् ॥ कृत्वा स्वरूपं विजिघांसु रयः ॥५१॥ ततः कृष्णः पार्थमुवाच संख्ये ॥ महोरगं
कृतवैरं जदित्वं ॥ स एवमुक्तो मधुसूदनेन गण्डिव ॥ धन्वारिषु वीर्यसादः ॥५२॥ उवाच को ह्येष म
माद्यनागः ॥ स्वयं यथाथा मरुडस्य चक्रं ॥ कृष्ण उवाच ॥ ॥ यो सौ त्वया स्वांडवे चित्रा जालुं सं
॥ तर्ज्याणेन धनुर्दरेण ॥५३॥

॥२४५॥

५४ ॥ महोत्कामिति पाठे द्वे सधा तस्य योज्यं ॥५५॥ गते गमिते विभुः समर्थः ॥५६॥ बर्हिणं बर्हिणववाजाः संजाता येषां तैव बर्हिणवर्ह
वियद्भुतो जननी गुप्तदेहो महैकरूपं निहतास्यमाता ॥ स एष तद्वैरमनुस्मरन्नेत्वा प्रार्थयत्वात्मवधाय नूनं ॥५७॥ न स च्युतां प्रज्य
लितां मिबोत्कां पश्येन मायां तममिन्नमाह ॥ संजय उवाच ॥ ततः सजिह्मः परिवृत्तरोषा च्छिद्येदं षड्भिर्निर्गितैः सधोरैः ॥५८॥
नागं वियत्री र्यगी बोत्पतंतं संछिन्नगात्रो निपपात भूमौ ॥ गते च तस्मिन् भुजगे किरीटिना स्वयं विभुः पार्थिव भूतलादथ ॥५९॥ समु
ज्जहार शुपुनः पतंतं रथं भुजाभ्यां पुरुषोत्तमस्ततः ॥ तस्मिन्मुहूर्ते दशभिः पृषक्कैः शिलाशितैर्बर्हिणवर्हवाजिनैः ॥६०॥ विव्या
धकर्णः पुरुषप्रवीरो धनं जयैति र्यगवेक्षमाणाः ॥ ततोर्जुनो द्वादशभिः समुक्तेर्वराहकर्णे निशितः समर्थः ॥६१॥ नाराचमासीद्वि
षतुल्यवेगमाकर्णयितुमुससर्ज ॥ सचित्रवर्मेषु वरो विदार्य प्राणाकिरं सति वसाधुमुक्तः ॥६२॥ कर्णस्य पित्वा रुधिरं विवे
श सुधरां शोणितदिग्धवाजः ॥ ततो वृषो बाणनिपातकोपितो महोरगो दंडविद्युदिनो यथा ॥६३॥ तदा शुकारी व्यसृजन्नरोत्तमान् महा
विषाः सप्यद्वोत्तमं विषं ॥ जनाई नं द्वादशभिः पराभिनन्तवैर्मवत्या च शरैस्तथा र्जुनं ॥६४॥ शरेण घोरेण पुनश्च पांडवं विदार्य कर्णो
व्यनद जहा स च ॥ तमस्य हर्षं ममूषेन पांडवो विभेदमर्माणि ततोऽस्य मर्मविन् ॥६५॥

॥वाजिनैः ॥५७॥ ॥५८॥ ॥५९॥ ॥६०॥ ॥६१॥ ॥६२॥

कर्णोटी
२४६

६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥

परस्परेः पत्रिभिरंद्रविक्रमस्तथायथोद्वेगबलमोज्ज्वलते ॥ ततः शराणां नवतितर्जुनः ससर्जकणैस्तकदंडसंनिभो ॥ ६३ ॥
तैः पत्रिभिर्विद्वनु ॥ सविव्यथेतथावज्ज्वलितोचलः ॥ मणिप्रवेशोकोत्तमवज्जहादकैरलंकृतं चास्य वरांगभरणं ॥ ६४ ॥
प्रविद्धमुखीनिपपातपत्रिभिर्द्वेनंजयेनोत्तमकुंडलेपिच ॥ महाधनंक्रियिवरेः प्रपलतः कृतंयदस्योत्तमवर्मभास्वयं ॥ ६५ ॥
सुदीर्घकालेनततोस्यपांडवः क्षणेनवाणैर्बद्धधायशतयत् ॥ सतंविबर्माणमथोत्तमेयुभिः शिनेश्वतुर्भिकुपितः पराभिन
त ॥ ६६ ॥ सविव्यथेत्यर्थमरिप्रताडितोयथानुरः पित्रकफानिलज्वरे ॥ महाधनुर्मंडलनिः स्रुतेः शितैः क्रियाप्रयत्नप्रहितोर्बले
नच ॥ ६७ ॥ ततः सकर्णवद्भुभिः शरोत्तमेर्विभेदमर्मस्वपिचार्जुनस्त्वरन् ॥ दृढाहतः पत्रिभिरुन्नवेगे ॥ पार्थेनिकर्णविविधो
शिताग्रैः ॥ ६८ ॥ बभौगिरिर्गैरिकधातुरक्तः क्षरत्यपातैरिवरक्तमंभवेत् ॥ ततोर्जुनः कर्णमवक्रगेर्नवैः शरैः समुक्तेः सुदृढै
रयस्मयैः ॥ ६९ ॥ यमाग्निदंडप्रतिमैस्तनान्तरेपराभिनतत्क्रौंचमिवादिमस्मिन् ॥ ततः शरावायमपास्यसूतजोधनुश्चतच्छ
क्रशरासनोपमं ॥ ७० ॥ ततोऽयस्यः समुमोहचरखलन् प्रशीर्णगुष्टिः ॥ स्फुटश्राहतः प्रभो ॥ नचार्जुनस्तंयसनेतदेष्टिवा
न्निहनुमार्यः पुरुषव्रतेस्थितः ॥ ७१ ॥

२४६

७२॥७३॥७४॥७५॥७६॥७७॥७८॥७९॥

ततस्तुमिद्रावरजः ससंभ्रमादुवाचकिं पांडवहे प्रमाधसे ॥ नैवाहितानां सततं विपश्चितः क्षणं प्रती संत्यपि दुर्बलीयसां ॥ ७२ ॥
विशेषतोरीन्यसनेषु पंडितो निहत्य धर्मचयशश्च विंदते ॥ तदेकः शरीरं तव चाहितं सदा स्वरस्वकर्णसहसामिमर्दितुं ॥ ७३ ॥
पुरासमर्थः समुपैति सूतजो भिंधित्वमेनं नमुचिं ब्रथा हरिः ॥ ततस्तदेवैत्यभिपूज्य सत्वरं जनार्दनं कर्णमविध्यदर्जुनः ॥ ७४ ॥
शरोत्तमैः सर्वकुरुजसस्त्वरन् तथा शंबरहापुरावलि ॥ साश्वंतुकर्णं सरथं किरीटी समानितो द्दारनदंतवक्त्रैः ॥ ७५ ॥ प्रहृ
दयामासदिशश्च बाणैः सर्वप्रयत्नत्रयनीयपुंरैः ॥ सवसदंतैः प्रयुपीनवक्षाः समीचितः सोधिरथिर्विभाति ॥ ७६ ॥ सुपुष्पि
ताश्लोकपलाशशाल्मलिर्पथाचलश्चंदनकाननायुतः ॥ शरैः शरीरे बद्धभिः समर्थितैर्विभानिकर्णः समरे विशंपते ॥ ७७ ॥
महीरुहैराचिनसानुकंदरोयथा गिरींद्रः स्फुटकर्णिकारवान् ॥ सबाणसंधानबद्धधायवास्तजन् विभानिकर्णः शरजा
लरश्मिवान् ॥ ७८ ॥ सलोहितोरक्तगभस्तिमंडलोदिवाकरोस्ताप्तिमुखोयथा तथा ॥ बाहूंत राहाधिरथेर्विमुक्तान् बाणान्म
हंहीनिविदीप्यमानात् ॥ ७९ ॥ विध्वंसयन् नर्जुनबाहुमुक्ताः शराः समासाद्यदिशः शितायाः ॥ ततः सकर्णः समवाय्यद्ये
र्यबाणान् विमुंचन् कुपिताहिकल्पान् ॥ ८० ॥

॥ कर्णोटी ॥
२४७

॥ ८१ ॥ काल इति हे वृषः ॥ कर्णवधं जमिलक्ष्येति शेषः ॥ बुवाणवक्ता ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ वामं चक्रं ग्रसति स्म नृवीरेत्यन्तात्ति सौतेरिति पाठे ग्रस
विधाधयार्थं दशभिः पृथक्कैः कृष्णचषट्पिः कुपिताहिकल्यैः ॥ ततः किरीटीभृशमुग्रनिश्चमं महाशरं सप्यविषानलोपमं ॥ ८१ ॥
अथ स्मयं रोद्रमहास्त्रं संभृतं महाहवेस्ते सुमना महामतिः ॥ कालो हृदयो नृपविषकोपाद्विदर्शयन् कर्णवधं बुवाणः ॥ ८३ ॥
भूमिस्तु चक्रं ग्रसतीत्यवोचत् कर्णस्य तस्मिन्धकालजागते ॥ ततस्तदस्त्रं मनसः प्रनष्टं यद्वागवोस्मै प्रददौ महात्मा ॥ ८३ ॥ चक्रं
च वामं प्रागसद्भूमिरस्य प्राप्ते तस्मिन्धकाले नृवीर ॥ ततो रथो घूर्णितवान् नरेन्द्रापाततदा ब्राह्मणसमस्य ॥ ८४ ॥ तत
श्च क्रमपतस्य भूमौ सविद्वलः समरे सत्पुत्रः ॥ स वेदिकश्चैत्य इवातिमात्रः सुपुष्पिनो हस्मितलेति मयः ॥ ८५ ॥ घूर्णेरथे
ब्राह्मणस्यापि शापाद्रामादुपात्ते त्वविभाति चाले ॥ ८६ ॥ छिन्ने शरे सप्यमुखे च घोरैरार्थेन तस्मिन् विषसादकर्णः ॥ अ
मृष्यमाणोऽस्य स ना निहसौ विधन्वन् सविगर्हमाणः ॥ ८७ ॥ धर्मप्रधानं किल पाति धर्म इत्युब्रवन् धर्मविदः स देव ॥ अ
यं च धर्मे प्रयत्ना म नित्यं यथा बलं शक्तियथाश्रितं च ॥ ८८ ॥ स चापि निघातिन पाति भक्तान् मनेन नित्यं परिपाति धर्मः ॥ एवं
बुवंश्चरत्वालिताश्च स्तुतो विचात्यमानोर्जुनवाणपाते ॥ ८९ ॥ मर्माभिघाता छिद्यिलः क्रिया सुपुनः पुनर्धर्ममसौ जगर्ह ॥ त
तः शरैर्भरिततरे रविध्यात्रिभिराहवे ॥ हस्ते कृष्णं तथा पार्थमस्य विध्यच्च सत्यभिः ॥ ९० ॥

२४७

प्रसभे जन्निवचने तु निगीर्णमुद्रमतीत्यर्थः ॥ ८४ ॥ चैत्यः स वेदिको ग्रामसूचको महादुमः ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥
ततोर्जुनः स तदज्ञातिर्गवेगानजिह्मगान् ॥ इन्द्राज्ञानि समान्योरानसृजत्पावकोपमान् ॥ ९० ॥ निर्भिद्यते भीमवेगाहपत
न्पृथिवीतले ॥ कंपितात्मा ततः कर्णः शक्त्वा चेष्टामदर्शयत् ॥ बलेनाथ स संस्तभ्य ब्रह्मास्त्रं समुदीरयत् ॥ ऐन्द्रं ततोर्जुनश्च
पितंहृष्टाभ्युपमंत्रयत् ॥ ९१ ॥ गौडी वज्रां च बाणांश्च मोनु मंत्रपरंतपः ॥ व्यसृजत् छरवर्षाणि वर्षाणी वपुर्देहः ॥ ९३ ॥
न तस्ते जामयो बाणारथात्पार्थस्य निमृताः ॥ प्रादुरासन् महावीर्याः कर्णस्य रथमंतिकात् ॥ ९४ ॥ तात्कर्णस्त्रयतो न्य
स्तान् मोघांश्च क्रंके महारथः ॥ ततो ब्रवीद्दृष्टि वारस्तस्मिन् स्नेविनाशिते ॥ ९५ ॥ विसृज्यास्त्रं परंपार्थगधे यो ग्रसते श
रान् ॥ ततो ब्रह्मास्त्रमत्युग्रं संमंत्र्य समयोजयत् ॥ ९६ ॥ छादयित्वा ततो बाणैः कर्णप्रस्य दर्जुनः ॥ ततः कर्णः श्रितैः
बाणैर्ज्याचिच्छेद सुतो जने ॥ ९७ ॥ द्वितीयां च तृतीयां च चतुर्थी पंचमी तथा ॥ षष्ठी मप्यस्य चिच्छेद सप्तमी च तथा हमी
॥ ९८ ॥ नवमी दशमी चास्य तथा चैकादशी वृषः ॥ ज्याशतं शत संधीनः सकर्णो नावबुध्यते ॥ ९९ ॥ ततो ज्याविनिधाय
न्यामपि मंत्रं च क्षमी चास्य तथा चैकादशी वृषः ॥ ज्याशतं शत संधीनः सकर्णो नावबुध्यते ॥ पांडवः ॥ शरैरवाकिरत् क
र्णो दीपमाने रवाहिभिः ॥ १०० ॥

॥ कर्कटो ॥
२४८

२४८

11

॥२॥

॥ कर्णोटी ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

२४९

यहा सभायां राजानमनसं युधिष्ठिरं ॥ अजेयीष्ठकुनिर्ज्ञानात्कृते धर्मस्तदागतः ॥ १३ ॥ वनवासे व्यतीते च कर्णवर्षे त्रयोदशे ॥ न प्रयच्छामि यद्राज्यं कृते धर्मस्तदागतः ॥ १४ ॥ यद्दीमसे न संयमं विषयुक्तेष्वभोजने ॥ आचरन्मम तं राजा कृते धर्मस्तदागतः ॥ १५ ॥ यद्द्वारणावते पार्थास्तु तस्मान्जनुगृहे तदा ॥ आदीपयस्व राधेय कृते धर्मस्तदागतः ॥ १६ ॥ यद्द्वारजस्वलो कृष्णांडुः शासनवशे स्थिता ॥ सभायां प्राह सः कर्णः कृते धर्मस्तदागतः ॥ १७ ॥ यद्द्वारनार्यैः पुरा कृष्णां क्लिश्यमाना मना गमं ॥ उपप्रेक्ष्य त राधेय कृते धर्मस्तदागतः ॥ १८ ॥ विनष्टा पांडवा क्लेशाश्च ते नरकं गतः ॥ यतिमयं वृणीष्वेति वदंस्त्वंगजगामिनी ॥ १९ ॥ उपप्रेक्ष्य सिराधेय कृते धर्मस्तदागतः ॥ राज्यलुब्धः पुनः कर्णः समाहूय सिपांडवान् ॥ २० ॥ यद्द्वारकुनिमाश्रित्य कृते धर्मस्तदागतः ॥ यदाभिमन्युं वहवो युद्धे जघ्नुर्महारथाः ॥ २१ ॥ परीवार्य रणे बालं कृते धर्मस्तदागतः ॥ यद्येधर्मो न विद्यते हि किं सर्वथा तालुविशेषेण ॥ २२ ॥ अद्येह धर्माणि विधत्स्व ततः पापि जीवन्त विमोक्ष्यसे हि ॥ न लोहस्यैर्निर्जितः युष्मरेण पुनर्यथा राज्यमवाप वीर्यात् ॥ २३ ॥ प्राप्तास्तथा पांडवा बाहुवीर्या सर्वे समस्ताः ॥ परिवृत्तलोभाः ॥ निहत्य शत्रून् समरे प्रवृद्धान् सोमकान् ताज्यमवाप्नुयुस्ते ॥ २४ ॥

२४८

१५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

तथा गता धार्तराष्ट्रा विनाशं धर्ममभिगुप्तेः सततं नृसिंहैः ॥ संजय उवाच ॥ एवमुक्तास्तथा कर्णो वा मुदेवेन भारत ॥ १५ ॥ लज्जया वनतो भूत्वा नोत्तरं किंचिदुक्तवान् ॥ क्रोधात्पस्फुरमाणो शोधं नुरुद्यम्भारते ॥ १६ ॥ यो धयामासे वै पार्थ महावेगपराक्रमः ॥ ततो ब्रवीद्वा मुदेवः फाल्गुनं पुरुषर्षभ ॥ १७ ॥ दिव्यास्त्रेणैव निर्भियपातयस्व महाबलः ॥ एवमुक्तस्त्वदेवेन क्रोधमागात्र दार्जुनः ॥ १८ ॥ मनुमभ्या विशाङ्गोरं स्मृत्वा तनुधनं जयः ॥ तस्य क्रुद्धस्य सर्वेभ्यः स्तोतोभ्यस्तेजसोर्विषः ॥ १९ ॥ प्रादुरासंस्तदाराज्यं स्तदुत्तमे वीभवात् ॥ तस्मिंश्च ततः कर्णो ब्रह्मास्त्रेण धनं जयम् ॥ २० ॥ अस्म्यवर्षस्य नर्यत्नमकरोद्दधमस्य तमेर्जुने ॥ ब्रह्मास्त्रेणैव तं यार्यो विवर्ष शरवृष्टिभिः ॥ २१ ॥ तदस्त्रमस्त्रेणा वार्य प्रजहार च पांडवः ॥ तेनोत्पदस्त्रं कौन्तेयो दधितुं जातवेदसैः ॥ २२ ॥ मुमोच कर्णमुद्दिश्य तत्पुत्रज्वालतेजसा ॥ वारुणेन ततः कर्णः ग्रामयामास पावकं ॥ २३ ॥ जीमूतैश्च दिशः सर्वाश्चक्रेति मिरदुर्दिनाः पांडवेयस्त्वसंभ्रांतो वायव्यास्त्रेणा वीर्यवान् ॥ २४ ॥ अपोवाहनं द्वाभ्यां सिराधेयस्य प्रयत्नतः ॥ ततः शरं महाघोरं ज्वलंतमिव पावकं ॥ २५ ॥ आददे पांडुपुत्रस्य सूनुपुत्रो जिघांसया योजमाने ततस्तस्मिन् बाले धनुषि क्षितिं ॥ २६ ॥

॥ कर्णोटी ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

॥ २५७ ॥

चचालपृथिवीराजन्मज्ञैलेवनकानना ॥ चवौशसर्करोवायुर्दिशश्चरजसावृता ॥ २७ ॥ हाहाकारश्चसंजह्युगलादि विभारत। तमि
पुंसंधितंदष्टास्तपुत्रेणमारिष ॥ २८ ॥ विषादं परमजम्बुः पांडवादीनचेतसः ॥ ससायकः कर्णमुजप्रमुक्तशक्राशनिप्रखरुचिः
॥ शिताग्रः ॥ २९ ॥ भुजांतरं प्राप्य धनं जयस्य विवेश वल्मीकचिबोरगोत्रमः ॥ सगाढविह्वलः समरे महात्मा विघूर्णमानश्च्यवहस्तगां डि
वः ॥ ३० ॥ चचालवीरस्ररमित्रमर्दनः क्षितेः प्रकंपेचयथाचलोत्तमः ॥ तदंतरं प्राप्य द्रुपे महारथोरथांगमूर्ध्वगतमुज्जिहीर्षुः ॥ ३१ ॥
रथादवपुत्यनिगृह्य द्रोणाचार्यशिशुकदैवान्नमहाबलेपि ॥ ततः किरीटी प्रतिनभ्यसंज्ञां जग्राह बाणं यमदंडकल्पं ॥ ३२ ॥ हीनोर्जुनः
प्रांजलिकं महात्मा ततो बबौह सुदेवोपियार्थं ॥ छिंद्यस्य मूर्ध्ना नमरेः शरं नयावहारो हतिचैरथं दृषः ॥ ३३ ॥ तथैव संपूज्य
सतद्वचः प्रभोस्ततः स्वरं प्रज्वलितं प्रपृष्ट ॥ जघान कक्षाममलार्कवर्णां महारथेरथचक्रे विममे ॥ ३४ ॥ नंदस्तिकक्षाप्र
वरंचकेतुं सुवर्णमुक्तामणिवज्रजुष्टं ॥ ज्ञानप्रकर्षोत्तमशिष्यियुक्तैः कृतं मुरूपंतपनीयचित्रं ॥ ३५ ॥ जयास्पदंतवसे
न्यचित्सममित्रवित्रासनमीड्यरूपं ॥ विख्यातमादित्यसमस्यलोके त्रिषासमं पावकमानुचंद्रैः ॥ ३६ ॥ ततः सुरैश्च
रासुशंसितेन सुवर्णपुंखेन द्रुपान्निवर्चसा ॥ श्रियात्ततंतं ध्वजमुत्सुमाय महारथास्पाधिरथोः किरीटी ॥ ३७ ॥

॥ २५७ ॥

३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

यशश्चदर्यश्चतथाप्रियाणोकार्याणि च सर्वाणि तेन केतुना ॥ साकंकुरुणां हृदया निचापतनवप्लवहदेति च निःस्वनो महा
न ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वा ध्वजं पातितमाशु कारिणा कुरुप्रवीरेण निरुत्तमाहवे ॥ नाशंसिरेस्तपुत्रस्य सर्वजयंतदाभारतयेस्वदीया
३९ ॥ अथ त्वरन्कर्णवधाय पार्थो महेंद्रवज्रानलदंडं संनिभं ॥ आदत्तपार्थोजलिकं निषंगासहस्त्रस्त्रे मुत्तमं ॥ ४० ॥
मर्मछिदं शोणितमांसदिग्धं वैश्वानरार्कप्रतिमं महाहं ॥ नराश्वनागासुहरं त्वरन्निषड्वाजमंजोगतिमुग्रवेगं ॥ ४१ ॥ स
हस्त्रनेत्राशानितुल्यवीर्यकालोनलं व्याघ्रमिवातिघोरं ॥ पिनाकनागायणचक्रसंनिभं भयंकरं प्राणघातं विनाश
नं ॥ ४२ ॥ जग्राह पार्थः सशरं प्रहृष्टो यो देवसंधैरपि दुर्निवार्यः ॥ संपूजितो यः सततं महात्मा देवासुरान्यो विजयेन्महे
षु ॥ ४३ ॥ तवै प्रहं प्रसमीक्ष्य युद्धे चचाल सर्वसचराचरं जगत् ॥ स्वस्तिजत्प्रादृष्य प्रचुरुक्षुस्तमुद्यमं प्रेक्ष्य महाहवे
षु ॥ ४४ ॥ ततस्ततं वै शरमप्रमेयं गांडीवधन्वाधनुषि व्ययोजयत् ॥ पुक्तामहास्त्रेण परेण चापं विकृष्य गांडीवमुवा
च सत्वरं ॥ ४५ ॥ अवं महास्त्रप्रहितो महाशरः शरीरं दृष्ट्वा सहस्रश्वदुर्दृष्टः ॥ तयोस्ति तं गुरवश्च तोषिता मया यदीष्टं
सुहृदं श्रुतं तथा ॥ ४५ ॥

॥ कर्णटी ॥

॥ २५१ ॥

४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

अनेन सत्येन निदं त्वयं शरः ॥ सुसंश्रितः कर्णमरिं ममोर्जितं ॥ इत्युच्यते ॥ प्रमुमोच बाणं ॥ धनं जयः कर्णवधाय घोरे
४६ ॥ कृत्यामथर्वागिरसीमिवोशं ॥ दीप्तमसंख्यं युधिष्ठिरनापि ॥ वृणवन्किरीटीतमतिप्रदहो ॥ हयं शरो मे वि
जयावदोक्तं ॥ ४७ ॥ जिघांस्करकैंडसमप्रभावः ॥ कर्णमयास्तोनयतां यमाय ॥ तेनेषु वर्त्येण किरीटमाली ॥ प्रदह
रूपो विजयावदेन ॥ ४८ ॥ जिघांस्करकैंडसमप्रनेण ॥ चक्रे विषकं रिपुमाततायी ॥ तथा विमुक्तो बलिना कर्णतेजा
ः ॥ प्रज्वालया मासदिशोनमश्रु ॥ ४९ ॥ ततोर्जुनस्तस्य शिरो जहार ॥ वृजस्य वज्रेण यथा मदेन्द्रः ॥ शरो जमेमं
नां जलिकेन राजं ॥ तदामहास्त्रप्रतिमंत्रितेन ॥ ५० ॥ पार्थो पराक्ते शिर उच्चकर्त्तुं ॥ वैकर्त्तनस्य मदेन्द्रसुतः
तस्यापतत्वां जलिकेन छिन्न ॥ मया स्य कायो नियपातपश्चात् ॥ तड्यतादित्यसमानतेजसं ॥ शरं नमो मध
गनास्करोपमं ॥ ५१ ॥ वरांगमुर्व्यामपतच्चमूमुखे ॥ दिवा करोस्तादिवरक्तमंडलः ॥ ततोऽप्यदेहं सततं सुखे
चितं ॥ सुरुपमत्पर्थमुदारकर्मणः ॥ ५२ ॥

॥ २५१ ॥

॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

परेण कृच्छ्रेण शिरः समत्प ॥ जहदं मदहैव स संगमीश्वरः ॥ शरैर्विनिन्नं व्यसुतत्सुवर्मणः ॥ पपात कर्णं स्पर्शरीरमुद्धि
तं ॥ ५३ ॥ स्रवर्द्धं गंगैरि केतोय विस्रवं गिरैर्यथा वज्रदंतं महाशिरः ॥ देहाच्च कर्णं निपातितस्य तेजः सूर्यं स्वं
वितत्याविवेश ॥ ५४ ॥ तदद्भुतं सर्वमनुष्ययोधः ॥ संदष्टवंतो निहेस्मकर्णे ॥ ततः शंखान्पांडवा दधु रुचैर्दृष्ट्वा क
र्णं पातितं फाल्गुनेन ॥ ५५ ॥ तथैव कृष्णश्च धनं जयश्च ॥ तद्वैद्यमौ दधुर्बुधैर्वा रिजौ तौ तं सोमकाः प्रेक्ष्य दंतं श
यानं ॥ सैन्यैः सार्धं सिंदनादान् प्रचक्रुः ॥ ५६ ॥ दूर्याणि संजघ्नु रतीव तदृष्ट्वा वासांसि चैवाहु धुबुर्बुजांश्च ॥ संवर्द्ध
यंतश्च नरेन्द्रयोधः ॥ पार्थसमाजघ्नु रतीव तदृष्ट्वा ॥ ५७ ॥ बलान्विताश्चापरेऽप्यनृत्य नन्योन्यमाश्लिष्य च व
तक्रवुः ॥ दृष्ट्वा कर्णं धुविवा विपन्नं कृतं रथात्मायकैर्जुनस्य ॥ ५८ ॥ महानिलेनादिमिवापरिद्धं यतावसा
नेमि मिव प्रशांतं ॥ रराज कर्णं शिरो निहत्तमस्तगतं नास्करस्येव विंबं ॥ ५९ ॥ प्रताप्य सेनां सवुपांडवीर
णो ॥ शरांश्च निर्जास्करवुज्यदीधितिः ॥ किरीटिकालेन सुकर्णं नास्करो ॥ यनीयतास्तं दिवसावसाने ॥ ६० ॥

॥ कर्णटी॥ ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ अपराक्रेदिवसस्य पश्चिमे नागे अपरं चरमं अहः मरणदिनं यस्य ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ इति श्री कर्ण

॥ २५२ ॥

शरैश्चित्तसर्वगः ॥ शोणितौ च परिप्लुतः ॥ विनातिदेहः कर्णस्य चरस्मिन्निरिवांशुमान् ॥ ६१ ॥ प्रतापसेना
मामित्री ॥ दीप्तैः शरगजस्तिभिः ॥ बलिनार्जुनकालेन ॥ नीतोस्तं कर्णमास्करः ॥ ६२ ॥ अस्तंगवृत्तपथादित्यः ॥
प्रजामादाय गच्छति ॥ तथा जीवितमादाय ॥ कर्णस्येष्टुर्जगाम सः ॥ अपराक्रेपराहस्य ॥ सूतपुत्रस्य मारिषः ॥ ६३ ॥
छिन्नमंजलिकेनाजौ ॥ सोत्सेधमपतच्छिरः ॥ उपर्युपरसेनाना ॥ मस्य शत्रौ स्तदंजसा ॥ शिरः कर्णस्य सो
त्सेधः ॥ मिथुः सोऽप्यहरपुतः ॥ ६४ ॥ कर्णं तु शूरं पतितं पृथिव्यां ॥ शरार्चितं शोणितदिग्धगात्रं ॥ दद्याद्यानं भुवि
मद्राज ॥ छिन्नध्वजेनाथययोरथेन ॥ ६५ ॥ हते कर्णे कुरवः प्राइवंत ॥ भयादितागादमविद्याश्च संरवे ॥ अवे
क्ष्यमाणामुक्तरजुनस्य ॥ ध्वजं महान्तं वपुषां ज्वलंतं ॥ ६६ ॥ सदस्त्रनेत्रप्रतिमानकर्णः ॥ सदस्त्रनेत्रप्रतिमानं
भुजं ॥ सदस्त्ररश्मिर्दिनसंक्षये यथा ॥ तथा पतत्कर्णशिरो वसुंधरां ॥ ६७ ॥ इति श्री महाभारते कर्णपर्वणिक

पर्वणिटी० दिनवतितमोऽध्यायः ॥

र्णवधः समाप्तः दिनवतितमोऽध्यायः
॥ २५२ ॥

शल्पः ॥ ॥ रथेन यचक्रे णदे पुनापदानुगेयदाचारिणि ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ प्रदृष्टा अर्जुनादयः विव्रस्तानीरवः विषेणाः शात्रवः वि
स्मितावेक्षकाः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥
संजय उवाच ॥ शल्पस्तु कर्णे निहतं किरीटिना त्रस्तं बलं प्रसमीक्ष्यार्त्तरूपं ययौ हसैवाधिरथोपदानुगे रथेन संछि
न्नपरिच्छेदेन ॥ १ ॥ शल्पस्तु कर्णे निहतं विमर्दं बलानि दृष्ट्वा मुदिता निवाणेः ययौ परीतो नृशमन्पुनासौ रथेन सं
छिन्नपरिच्छेदेन ॥ २ ॥ निपातितस्य दनवाजिनागं बलं च दृष्ट्वा हतसूतपुत्रं उर्योधनोऽप्यपरिपूर्णनेत्रो दीनो मुकुर्ति
श्च संश्रार्त्तरूपः ॥ ३ ॥ कर्णं तु शूरं पतितं पृथिव्यां शरार्चितं शोणितदिग्धगात्रं यद्वदयासूर्यमिवावनिस्थं दिद
क्षवः संपरिवार्यतस्युः ॥ ४ ॥ प्रदृष्ट्वा विव्रस्तविषेण विस्मिता स्तथा परेशो कदता इवा जन् परेत्यदीयाश्च परस्परं
यथायथैषां प्रकृतिस्तथाभवत् ॥ ५ ॥ विद्वद्वर्मानरणावराधुधं धनं जयेनाजिहतमहौजसं निशाम्य कर्णं कुरवः
प्रदुदुबुर्दतर्षणागाव इवा जनेवने ॥ ५ ॥ श्रीमश्च श्रीमेन तदा स्वनेन दादं कृत्वा रोदसी कं पयानः आस्फोटयन्
जातेनृत्यते च हते कर्णे त्रासयन् धर्तारं ह्वान् ॥ ६ ॥ तथैव राजन् सोमकास्तं जयाश्च शंखान् दधुः सस्वजुश्चापि
सर्वे परस्परं क्षत्रियादृष्टरूपाः सूतात्मजे वै निहतं ततदानीं ॥ ७ ॥ कृतो विमर्दः सुमहानर्जुनेन कर्णे हतः केसरि
॥ लेवनागः तीर्णप्रतिज्ञा पुरुषर्षजेण वैरस्यांतंगतवांश्चापि पार्थः ॥ ८ ॥

॥ कर्णः टी० ॥ ॥ ए॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ इति श्रीकर्णपर्वणिटीकायां त्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ए३ ॥ तस्मिं स्तु ॥ १ ॥

॥ २५३ ॥

महाधियश्चापि विमूढचेता स्तूर्णरथेनापकृतध्वजेन । इर्यो धनस्यातिकमेत्पराजन् । सबाष्पडः रवाह्वनं बजाघे ॥ ए॥
विशीर्णनागाश्च वरय प्रवीरं । बलं त्वदीयं यमराडुकल्यं । अन्योन्यमासाद्य दंतमदङ्गि । नाराश्वनागैर्गिरि कटक
ल्यैः ॥ १० ॥ नैतादृशं नारतयुद्धमासीत् । यथातु कर्णर्जुनयोर्व्यूह । यस्तौ हि कर्णेन समेत्य कृष्ण । वन्ये च सर्वे तव श
त्रवो ये ॥ ११ ॥ दैवं ध्रुवं पार्थ वशात्पृहसं । यत्पांडवांश्चातिदिनस्ति वास्मात् ॥ १२ ॥ तवार्थं सिध्यर्थं करास्तु सर्वे । प्रस
ह्य वीरानिहतादिष्यद्भिः । ऊबेरवैवस्वतवासवानां । तुल्यप्रजावानृपतेः सुवीराः ॥ १३ ॥ वीर्येण शौर्येण बलेन ते जसा
नैस्तैस्तु युक्ता विविधैर्गुणैर्धैः । अवध कल्यानिदतानरेण । स्वार्थकामासु धियां डवैर्यैः ॥ १४ ॥ तान्माशुचो नार
तदिष्टमेत । पर्याश्वसत्वं न सदा स्ति सिद्धिः । एतद्ब्रूवो मद्रपतेर्निशम्य । स्वचापनीतं मनसा निरीक्ष्य ॥ १५ ॥ इर्यो धनो
दीनमनाविसंज्ञः । पुनः पुनर्यश्च सदा र्त्तरूपः ॥ १६ ॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ए३ ॥
धृतराष्ट्र उवाच । तस्मिं स्तु कर्णर्जुनयोर्विमर्दे । दग्धस्य रोडे द निविधुतस्य । विनूवरूपं कुरु संजयानां । बलस्य बाणो नमश्चि
तस्य कीदृक् ॥ १ ॥

॥ २५३ ॥

॥ १॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥

संजय उवाच । शृणुराजन वहिनी । यथाहृत्तो महाक्षयः । घोरो मनुष्यदेहाना । माजौ नरवरक्षयः ॥ १॥ यत्तत्कर्णे द
ते पार्थः । सिंहनादमथाकरोत् । तदा तव सुतान्नाजन्ता । विवेश मद्रयं ॥ ३॥ न संधातुमर्षी कानि । न चैवाशुपराक्रमे
आसाधु छिर्दते कर्णे । तव यो धस्य कर्हि चित् ॥ ४॥ धलिजो ना विजिन्नाया । मगाधे विप्रवायथा । अपारे पारमिच्छतो
हते क्षीये किरीटिना । सतपुत्रे हते राजन् । विजस्ताः शस्त्रविक्षताः ॥ ५॥ अनाथानाथमिच्छतो । मृगाः सिंहैरिवाहि
ताः । अग्रशृंगाश्च वृषा । अग्रदंष्ट्राश्च वोरगाः ॥ ६॥ प्रप्राया मसाक्रे निर्जिताः । सव्यसाचिना । हतप्रवीरा विधस्ता
निकृत्तानि शितैः शरैः ॥ ७॥ सतपुत्रे हते राजन् । पुत्रास्तेऽप्युर्जयात् । विस्रस्तयंत्रकवचाः । कांदिग्नूता वचेतसः
॥ ८॥ अन्योन्यमवमृदंतो । वीक्ष्यमाणान्यर्हिताः । मामेव नूनं बीजत्कर्म मे वचह कोदरः ॥ ९॥ अभियातीति म
न्यानाः । पेतुर्मधुश्च संभ्रमात् । दद्यान् न्ये गजानन्ये । रथानन्ये महारथाः ॥ १०॥ आरुस्य जवसंयन्ताः । पदातीन् प्रज
ऊर्जयात् । ऊंजरैः स्यंदनाक्षुणाः । सादिनश्च महारथैः ॥ ११॥

॥ कर्णः दीर्घः ॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥

॥ २५४ ॥

पदानिसंधाश्चाश्वोद्यैः यजायन्निर्जयादितैः व्यालतस्करसंकर्तैः सार्धदीनायथावने ॥ १२ ॥ सूतपुत्रेदतेराजं स्तव
योधस्तथाभरत दतोरोदायशानागाः शिबुन्दस्तायथानराः ॥ १३ ॥ सर्वेयार्थमयं लोकं संपश्यंतोऽनयादितैः सं
प्रेक्ष्यदवतः सवान् श्रीमसेननयादितान् ॥ १४ ॥ तान्दृष्ट्वा विदुतान्सर्वान् योधंस्तत्रसदस्रशः ॥ इयोधिनोयस्वस्र
तं हाहाकृत्वेदमब्रवीत् ॥ १५ ॥ नानिक्रमेतमांयायोधनुः पाणिमवस्थितं जघने सर्वसैन्यानां शरैरघ्नान्मुचोद
य ॥ १५ ॥ युधामन्युः किंतेयं हनिष्यामि न संशयः नोत्सदेन्मामतिक्रान्तं वेला मि वमदोदधिः ॥ १६ ॥ अयार्जुनं
सगोविंदं मानिलंबवृकोदरं हन्यां छिद्यंस्तथाशत्रून् कर्णस्यानृण्यमाप्नुयाम ॥ १७ ॥ तस्युत्वा कुरु राजस्य श
रार्यसदृशं वचः सूतोदेमपरिच्छिन्नां वृरैरश्वान् चोदयत् ॥ १८ ॥ तथाश्वनागदीनास्तु पादातास्तवमारिष्यं
च विंशतिसाहस्रा युधायैवमवस्थिताः ॥ १९ ॥ तान् श्रीमसेनः संकुक्षो धृष्टद्युम्नश्च पार्श्वतः बलेन वज्रुरंगे
ण संवत्याजघ्नतुः शरैः ॥ २० ॥

॥ २५४ ॥

॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥

प्रत्ययुधंत समरे श्रीमसेनं मपार्श्वतः पार्श्वपार्श्वतयोश्चान्ये जगृऊस्तत्र नाम नि ॥ २१ ॥ अकुत्थतरणे श्रीम स्तैस्तदापर्य
वस्थितैः सोवर्गीर्यथावृणं गदापाणिरयुधतः ॥ २२ ॥ ततान्नयस्थोऽभिमिष्टान् धर्मापेक्षीवृकोदरः योधयामास
कौतेयो वुजवीर्यवपाश्रनः जातरूपपरिच्छिन्नां प्रगृह्य महतीं गदां ॥ २३ ॥ अवधीतावकां सर्वान् दंडपाणि
रिवांतकः पदानिनोपिसंत्यक्ता प्रियजीवितमात्मनः ॥ २४ ॥ श्रीममभ्युदरं संखेयतंगा ज्वलन्तं यथा आसाद्य
श्रीमसेनं तु संरब्धा युद्धमर्मादाः ॥ २५ ॥ विनेशुः सदसादृष्ट्वा नूतयामाश्वान्तकं श्रेणवद्विचरन् श्रीमो गदाद
स्तोमदाबलः ॥ २६ ॥ पंचविंशतिसाहस्रां स्तावकानवपोषयत् दत्वा तत्पुरुषानीकं श्रीमः सत्यपराक्रमः ॥ २
७ ॥ धृष्टद्युम्नं पुरस्कृत्य तस्थौ तत्र मदाबलः धनं जयोरथानीकमभ्य वर्त्तत वीर्यवान् ॥ २८ ॥ मादीपुत्रो वुजः कुनि
सात्यकिश्च महारथाः जवेनाभ्यपतन्त दृष्ट्वा घ्नंतो दौर्योधनं बले ॥ २९ ॥ तस्याश्वसादीन् सुबहून् स्तेनित्य
शितैः शरैः समभ्यधावंस्त्वरितास्तत्र युद्धमनुमदत् ॥ ३० ॥

॥ कर्णः दीर्घः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

॥ २५५ ॥

धनं जये पित्रा जेत्य ॥ रथानीकं तत्र प्रजो ॥ विश्रुतं त्रिषु लोकेषु ॥ गौडी विविक्षिप वधुः ॥ ३२ ॥ कृष्णसारशिमायां तं दृष्ट्वा श्वेत
दयं रथं ॥ अर्जुनं चापियोधारं ॥ त्वदीयाः प्राप्नुवन् नयात् ॥ ३३ ॥ विप्रदीनरथाश्चैव ॥ शरैश्च परिकर्षिताः ॥ पंचविंशति
साहस्राः ॥ कानमावर्तयदा तयः ॥ ३४ ॥ दत्त्वा तान् पुरुष व्याघ्रः ॥ पांचालानां महारथाः ॥ पुत्रः पांचालराजस्य
धृष्टद्युम्नो महामनाः ॥ ३५ ॥ नीमसेनं पुरस्कृत्य ॥ न विरात्यत्यदशत ॥ मदाधनुर्धरः श्रीमान् ॥ न मित्रगणतापनः ॥ ३६ ॥ य
रावतसवर्णांश्च कोविदारमयकजं ॥ धृष्टद्युम्नं रणे दृष्ट्वा ॥ त्वदीयाः प्राप्नुवन् नयात् ॥ गंधारराजं श्रीधाम् ॥ मनुसृत्य य
शस्त्रिनौ ॥ ३७ ॥ न विरात्यत्यदशतं ॥ माद्रीपुत्रौ समात्यकी ॥ ३८ ॥ चेकितानः त्रिरवडीच ॥ द्रौपदेयाश्च मारिष ॥ दत्त्वा त
दीयं सुमहत्सैन्यं ॥ शरवांस्तथा धमत् ॥ ३९ ॥ ते सर्वे तावका न्येक्ष्य ॥ इव तो पियराड्मुखान् ॥ अश्ववर्त्तत संरब्धान्
वृषान् ॥ जित्वा यथा वृषाः ॥ ४० ॥ सेनावशेषं ते दृष्ट्वा ॥ तव सैन्यस्य पांडवः ॥ व्यवस्थितं स व्यसाची ॥ बुक्को धृज्जलवान् नृप
४१ ॥ धनं जये रथानीकं ॥ मन्यवर्त्तत वीर्यवान् ॥ विश्रुतं त्रिषु लोकेषु ॥ व्याक्षिप कान्डी वधुः ॥ ४२ ॥ तत एनं शरणागतैः ॥ स
दसासमवाकिरन् ॥ तमसा संवृतेनाथं न स्म किंचिच्छदशत ॥ ४३ ॥

॥ २५५ ॥

॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

अंधकारीकृते लोके ॥ रजोभूते महीतले ॥ योक्षः सर्वमहाराज तावकाः प्राप्नुवन् नयात् ॥ ४४ ॥ संजयमाने सैन्ये ॥ कुरुराजो
विज्ञापते ॥ परानभिमुखश्चैव ॥ सुतस्ते ससुपादवत् ॥ ४५ ॥ ततो डुर्योधनः सर्वे ॥ राजुदावाथ पांडवान् ॥ युद्धाय नरनश्रेष्ठ
देवानिव पुरा बलिः ॥ ४६ ॥ त एनमभिगर्जतः सहिताः ससुपादवन् ॥ नानाशस्त्रभृतः कुन्धा ॥ नर्त्तयन्तो मुजुर्मुजुः ॥ ४७ ॥
डुर्योधनोऽप्यसंज्ञातः ॥ स्तान्नले निशितैः शरैः ॥ तत्रावहीततः कुन्धः ॥ शतशोथसहस्रशः ॥ ४८ ॥ तस्यैव पांडवेयानां
योधया मास सर्वशः ॥ तत्राहुतमपश्याम ॥ स्तवपुत्रस्य पौरुषं ॥ ४९ ॥ यदेकः सहितान्सर्वान् ॥ रणे युध्यत पांडवा
न् ॥ ततोऽप्यनमदात्मासः ॥ स्वसैन्यं नृशङ्कः खितं ॥ ५० ॥ ततो वस्याप्यराजेंद्रः ॥ कृतबुद्धिस्तवात्मज ॥ दर्पयन्निवता ॥
नृयोधा निदं वचनमब्रवीत् ॥ न तं देशं प्रपश्यामि ॥ यत्र याता मया र्दिताः ॥ गतानां यत्र वै मोक्षः ॥ पांडवान् किं ग
तेन वः ॥ ५१ ॥ अल्पचबलमेतेषां ॥ कृष्णो व नृश विह्वलौ ॥ अथ सवान् हनिष्यामि ॥ क्रवो हि विजयो न वेत् ॥ ५२ ॥
१ ॥ विप्रयातान् ततो निजान् ॥ पांडवाकृतकिन्निषान् ॥ अनुसृत्य वधिष्यंति ॥ श्रेयान्नः समरे वधः ॥ ५३ ॥ सुखे
यासामिको मृत्युः ॥ क्षत्रधर्मेण युध्यंस्तं ॥ मतोऽः खं न जानीति ॥ प्रेत्ये चानां त्यमश्नते ॥ ५४ ॥

॥ कर्णदीपः ॥
॥ २५६ ॥

॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ इति श्री कर्णपर्वणि टीः चतुनवतितमो ध्यायः ॥ ५४ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

शृणुः क्षत्रियाः सर्वे यावन्तस्य समागताः यदाश्वं च नीरुच ॥ मारयन्त कोषमः ॥ ५४ ॥ कोतुमूढो नयत्येत मादश
क्षत्रियवतः द्विषतो नीमसेनस्य ॥ कुक्ष्यवशमस्य ॥ ५५ ॥ पितामहै चराचितं ॥ न धर्मदा तु मर्दय ॥ न स्वधर्मोऽस्ति
पापीयान् ॥ क्षत्रियस्य यत्नायनात् ॥ ५६ ॥ न युद्धधर्माद्येयो हि पंथाः स्वर्गस्य कौरवाः ॥ अविंरणा दत्ता लोकान्
द्यौयोधः समश्रुतः ॥ ५७ ॥ संजय उवाच ॥ एवं बुवति पुत्रे ते सैनिकाः नृशविक्षताः ॥ अनवेक्ष्येव तदा कं ॥ प्रा
प्तवन्सर्वतो दिशः ॥ ५८ ॥ इति श्रीमदा नारते कर्णपर्वणि चतुनवतितमो ध्यायः ॥ ५४ ॥ संजय उवाच ॥ द
ष्ट्वा तु सैन्यं परित्यजमानं ॥ पुत्रेण ते मद्रमयतिस्तदानीं ॥ संतप्त रूपः परिमूढचेता ॥ दुर्योधनं वाक्यमिदं ब्रुवाण
॥ १ ॥ शल्य उवाच ॥ पश्येदमुं नरवाजिनगैः रायो धनं वीरशतैः सुहृणः ॥ महीधराक्षैः पतितैश्च नारैः ॥ सकृत्
क्षिप्तैः शरजिनैर्देहैः ॥ २ ॥ संविकलक्षि श्वगता सुनिश्च ॥ प्रभवस्तव मायुधवर्मखड्गैः ॥ वज्रापविद्धैरिव चाव
लोकतमैः ॥ विभिन्नपाषाणमहाधुमौघधीः ॥ ३ ॥ प्रविद्धं दंष्ट्रं कुशतो मरुध्वजैः ॥ सदैव जालैरुधिरैश्च संयुतैः ॥ श
रावजिनैः पतितैस्करंगमैः ॥ श्वसद्गिराक्षैः क्षतजं वमद्भिः ॥ ४ ॥

॥ २५६ ॥

५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

दीनस्तनूनिः परित्यजनेत्रैः ॥ महीदशभिः करुणं नदद्भिः ॥ तथापि विद्धैर्गजवाजियोधैः ॥ बलापविद्धैश्च वीरसंघैः
५ ॥ मंदासु निश्चैव गता सुनिश्च ॥ नराश्चरथैश्च मर्दितैः ॥ महीमहादेवैर्नूनं वैतरणी वजाति ॥ ६ ॥ गजैर्निहृतैर्नर
दस्तिगात्रैः ॥ रुद्धयमानैः पतितैः पृथिव्यां विशीर्णदंतैः ॥ क्षतजं वमद्भिः स्फुरद्गिराक्षैः करुणं नदद्भिः ॥ ७ ॥ निह
तवक्त्रेषु युगैः सयोक्तृभिः ॥ प्रविद्धं तूणीरपताककेतुभिः ॥ सुवर्णजालावततैर्नृशदतैः ॥ मंदारयोद्यैर्जल
दैरिव वृता ॥ ८ ॥ यत्रास्त्रिभिर्नागरथाश्च योधिभिः ॥ पदातिभिश्चाभिमुखैर्दंतैः परैः ॥ विशीर्णवर्मान्नरणां वरायुधैर्ह
ताप्रशांतैरिव पावकैर्मही ॥ ९ ॥ शरप्रदाराभिहतैर्महाबलैः ॥ रवेक्ष्यमाणैः पतितैः सदस्रशः ॥ दिवि श्रुतैर्नूरति
दीप्तिमद्भिर्नक्तं ॥ यदैर्गोरमजप्रदीप्तैः ॥ १० ॥ घनघंसंज्ञैः पुनरुद्धु सद्भिर्मही बभूवा नुगतैरिवार्चिभिः ॥ कर्णार्जुना
भ्यां शयनिन्नगात्रैर्दंतैः ॥ प्रवीरैः कुरुसंजयानां ॥ ११ ॥ वारास्तककर्णार्जुनबाहुमुक्ता ॥ विदार्य नागाश्च मनुष्यदे
हान् ॥ प्राणा निरस्याश्चुमदी प्रतीयुर्महोरणो वासमिवाग्निनमाः ॥ १२ ॥ दंतैर्मनुष्याश्च गजैश्च संख्ये ॥ शरपविद्धैश्च न
रैर्नरैः ॥ धनं जयस्याधिरथेऽश्च मार्गणे ॥ रगम्य रूपवस्तु धनं नृप ॥ १३ ॥

॥ कर्णः टीका ॥
॥ २५१ ॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

रथैर्वरेषु नम्यतेः सकलैः ॥ सयोधनश्चैश्वरायुधैर्ध्वजैः ॥ विशीर्णयोः कैर्विनिर्मुक्तत्वं धनैर्निर्मुक्तत्वं काक्षयुगत्रिवे-
द्युभिः ॥ २४ ॥ विमुक्तशस्त्रैश्च तथा व्युपस्करो ॥ हतानुकर्षे विनिर्मुक्तत्वं धनैः ॥ प्रनयनीर्धर्मणि देम नृपिने ॥ स्तनामदी-
योरिव शरदैर्धनैः ॥ २५ ॥ विमुक्तमाणैर्जवनैस्तुरंगमैः ॥ हतैश्चरैराजरथैः सकल्पितैः ॥ मनुष्यमातंगराणां च
राशिभिर्इतं व्रजंतो बद्धा विवर्णिताः ॥ २६ ॥ सदेमपहाः परिघाः परस्वधाः ॥ शिताश्च शूलाश्च तथा वसुधराः ॥ पे-
तुश्च खड्गा विमला विकोशा गदाश्च जंघनदण्डनदाः ॥ २७ ॥ बाणानि रुक्मांगद नृषणानि ॥ शराश्च कार्त्तस्वर-
चित्रपुंखाः ॥ कृष्णश्च पीता विमला विशोकाः ॥ प्रसाष्टदंडैः कनकावनासैः ॥ २८ ॥ छत्राणि वालव्यजनानि
शंखा ॥ शिंखापवित्राश्च स्रजो विचित्राः ॥ कृथाः पताकांवर नृषणानि ॥ कीरीटमालीमुकुटाश्च मुद्राः ॥ २९ ॥
प्रकीर्णका विप्रकीर्णाश्च राजन् प्रवालमुक्तातरलाश्च दाराः ॥ आपीडके यूरवरांगदानि यैवेयान्निष्कास्त-
सुवर्णसूत्राः ॥ ३० ॥ मण्युत्तमावजस्रवर्णमुक्ता ॥ रत्नानि चोद्भाक्चमंगलानि गात्राणि चास्यांतस्वरवोचितानि
॥ शिरंसि चेंडु प्रतिमानानि ॥ ३१ ॥

॥ २५१ ॥

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

देहाश्च जोगाश्च परिहृताश्च ॥ त्यक्ता मनो ज्ञानिसुखा निचैव स्वधर्मनिष्ठा महीमवाप्या व्याप्या सुलोकान् यश-
सागतास्ते ॥ ३३ ॥ निवर्त्तयोर्यो धनयां तु सैनिका ॥ वृजस्वराजन् शिविरायमानं दिवा करोष्वेष विलंबते प्रभो ॥ पु-
नस्तमेवात्र नरेन्द्रकारणं ॥ ३४ ॥ इत्येवमुक्त्वा विरराम शत्रोः उर्यो धनं शोकपरीतचेताः ॥ हाकर्ण हाकर्ण इति बु-
वीण मार्त्तं विसृज्य शत्रुमभ्युनेत्र ॥ ३५ ॥ तं द्रोणपुत्रप्रसुरवानरेन्द्राः सर्वसमाश्वासमुद्रुः प्रयांति निरीक्षमाण-
मुद्रुर्जुनस्य ॥ ध्वजं महान्तं यशसा ज्वलंतं ॥ ३६ ॥ नराश्चर्मतंगरा रीरजेन रक्ते नसिक्ता च तथैव नृमि रक्ता-
वरीसक्तं फलीययोगान्दारी प्रकाशामिव सर्वगम्या ॥ ३७ ॥ प्रचन्नरूपा रुधिरेण राजन्मौदे मुक्तर्त्तैति विराज-
माने नैवाचतस्थुः ऊरवः समाक्ष्य ॥ प्रवाजिता देवलोका य सर्व ॥ ३८ ॥ बधेन कर्णस्य तुडः खिनास्ते हाकर्ण
इति बुवाणाः ॥ पुतं प्रयाताः शिविराणिराजन् दिवा करं रक्तमवेक्षमाणः ॥ ३९ ॥ गांडीवमुक्तैस्तु सुवर्ण-
पुंखैः शिताशितैः शोणितदिग्धवाजैः ॥ शरैश्च तांगोयुधिनातिकर्णैः ॥ हतोपिसन्सूर्यइवांशुमाली ॥ वृक-
र्णस्य देहं रुधिरावसिक्तं ॥ नक्तातुकं पीनगवान्विवस्वान् स्पृष्ट्वा शुभिर्जोहितरक्तरूपः ॥ सिन्धुसुरज्येति परं स-
मुद्रं ॥ ४० ॥

॥ कर्णः टीका ॥
॥ २५८ ॥

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

इतीवसंचित्यस्करिष्यं संधाः ॥ संप्रस्थितायां नित्यशानिकेतनं ॥ संचित्यित्वा जनता विसक्त रथ्याकरं वंचमदीत
लेच ॥ ३१ ॥ तदक्रतं प्राणभृतां नयंकरं निशम्य युद्धं कुरुवीरमुखयोः ॥ धनं जयां स्याधिरथे श्रविस्मिताः प्रशंसमा
नाः प्रययुस्तदा जनाः ॥ ३२ ॥ शरसंकुतवर्माणं ॥ रुधिरोक्षितवाससं ॥ गतामूर्मापराधेय नैव लक्ष्मीर्विमुचति तप्त
जां हनदनिजं ज्वलनार्कसमप्रभं ॥ ३३ ॥ जीवंतमिव तं शूरं सर्वभूतानि मे निरे दत्तस्यापि महाराज सूनपुत्रस्य संयु
गे ॥ ३४ ॥ वित्रेफः सर्वतो योधाः सिंहस्येवेतरे मृगाः ॥ दतोऽपि पुरुष व्याघ्रो ॥ जीववानिव लक्ष्यते ॥ ३५ ॥ नाजवदि
कृतिः कावि दत्तस्यापि महत्मानः ॥ चारुवेषधरं वीरं चीरुमौलिशिरोधरं ॥ ३६ ॥ तन्मुखं सूनपुत्रस्य ॥ पूर्णचंद्रस
मक्षति ॥ नानाजरणवान्नाजन् ॥ तप्तजां हनदां गदाः ॥ ३७ ॥ दतो वै कर्त्तनः शोते ॥ पादपों कुरुवानिव ॥ कनको
समसंकाशो ॥ न्वलेन विविनावकः ॥ ३८ ॥ सशोताः पुरुष व्याघ्रः ॥ पार्थसायकवारिणा ॥ यथादिज्वलनो दीप्तो
जलमासाद्य शाम्यति ॥ ३९ ॥ कर्णमिसमरेन दत्त ॥ पार्थमेधेन शामितः ॥ आत्यवयशो दीप्तः ॥ सुयुधेनात्मनो
बुविः ॥ ४० ॥ विमृज्य शरवर्षाणि ॥ प्रताप्य च दिशो दश सपुत्रः समरे कर्णः ॥ सशोतपार्थतेजसा ॥ ४१ ॥

॥ २५८ ॥

॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

प्रताप्य पांडवान्सर्वान् ॥ पांचालांश्चासूतेजसा वर्धित्वा शरवर्षेण प्रताप्य रिपुवाहिनी ॥ ४३ ॥ श्रीमानिव सद
स्रांश्च ॥ जगत्सर्वं प्रताप्य च ॥ दतो वै कर्त्तनः कर्णः सपुत्रः सहवाहनः ॥ ४४ ॥ अर्थिनां पक्षसंघस्य कल्पवृक्षो नि
पातितः ॥ ददानीत्येव यो वाचं ननास्तीत्यर्थितो रीतिः ॥ सद्भिः सदा सत्पुरुषः ॥ सहतो धैर्ये वृषः ॥ ४५ ॥ यस्य वा
ह्मणसात्सर्वं वित्तमासीन्महात्मनः ॥ नादेयं ब्राह्मणे घासी ॥ यस्य स्वमयि जीवितं ॥ ४६ ॥ सदा स्त्रीणां प्रियो
नित्यं दाता चैव महारथः ॥ स वै पार्थास्त्रनिर्दग्धो गतः परमिकां गतिं यमाश्रित्या करोद्धैरं पुत्रस्ते सगतो
दिवं ॥ ४७ ॥ आदाय तव पुत्राणां ॥ जयशोभामवर्मव दत्ते कर्णे सरितो न प्रसुप्सुर्जगाम चास्ते सवितादि
वाकरः ॥ ४८ ॥ यदश्रुतिर्यकज्वलनार्कवर्णः ॥ सोमस्य पुत्रोऽभ्युदियायति र्यकः ॥ नमः पफाले वननाद
चोर्वी बभूवुश्च वानापुरुषाः सुघोराः ॥ ४९ ॥ दिशो बभूवुर्बलिताः सधूमा महार्णवाः ॥ सस्वपुश्च सुपुश्च
५० ॥ सक्वाननाश्चाद्विचयाश्च कं पिरै ॥ प्रवित्य युर्नूतगणाश्च सर्वे वृद्धस्यतिः ॥ परिवायरोहिणी बभूवचं
॥ ५१ ॥ शर्कसमो विशोपते ॥ ५१ ॥

॥ कर्णः टी ॥
॥ २५९ ॥

॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

हतेतु कर्णे विदिशोपि जन्तु स्तमो वृताद्यौ विववाजन्मिः यथा तचोत्का ज्वलनप्रकाशा निशाचराश्चा
यन्मवसुत्तदाः ॥ ५२ ॥ शशिप्रकाशाननुमर्जुनो यदा ॥ क्षुरेण कर्णस्य शिरो न्यपातयत् ॥ तदांतरिक्षे सद
सैव शब्दो बभूव ॥ हा हे तिसुरैर्विमुक्तः ॥ स देवगंधर्वमनुष्यपूजितं निदत्पकर्णं रिपुमाहवेर्जुनः ॥ ५३ ॥
रराजनपरमेण वर्वसायथा ॥ पुरा हस्तवधेशतक्रतुः ॥ ततो रथेनां बुद्धं दनाम्ना दिशो नोरत्नमो मध्य
दिवाकरा र्विष्ठा ॥ ५४ ॥ पताकिनामीमतिनादकेतु ॥ नादिमेंडशंखस्फटिकावभासिना ॥ महेंद्रवाहप्र
तिमेनतावुनौ ॥ महेंद्रवीर्यप्रतिमानपौरुषौ ॥ ५५ ॥ सुवर्णमुक्तामणिवज्रविषुमौ ॥ रत्नं कृतावप्रतिमेन
रंदसा ॥ नरोत्तमौ केशवपांडुनंदनौ ॥ तदादितावग्निदिवाकरा विव ॥ ५६ ॥ रणाजिरेवीतजयौ विरे
जतुः ॥ समानयाना विवविष्णुवासवौ ॥ ततो धनुर्ज्या तलबाणनिस्वनैः ॥ प्रसह्य कृत्वा चरिषन् हतप्र
भान् ॥ ५७ ॥ संछादयित्वा बुद्धं रुराशौ समैः ॥ कपिध्वजः पक्षिवरध्वजश्च ॥ तद्यौ ततस्तावमितप्रभा
॥ वो मनांस्परीणामवदारयंतौ ॥ ५८ ॥

॥ २५९ ॥

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

सुवर्णजालाचनतौ ॥ महास्वनौ दिभा वदातौ परिगृह्य पाणिभिः ॥ ५९ ॥ बुधुंबुधुः शंखवशैर्नृणां ॥ वरौ वरा
ननाभ्यां युगपच्च दध्मतुः ॥ पांचजन्यस्य निर्घोषो देवदत्तस्य चोन्नयोः ॥ ६० ॥ पृथिवीचांतरिक्षं च दिशश्चै वांनुना
दयत् ॥ विनस्ताश्चाभवत्सर्वे कौरवाराजसत्तम ॥ शंखशब्देन तेनाथमाधवस्यार्जुनस्य च ॥ ६१ ॥ तौ शंखश
ब्देन नितादयंतौ वनानि शैलान्सरितां युवांश्च ॥ वित्रासयंतौ तवपुत्रसेनायुधिष्ठिरं नंदयतां वरिष्ठौ ॥ ६२ ॥
ततः प्रयाताः कुरवो जवेन शकत्वे वशैस्सैनमीर्यमाणं ॥ विहाय मद्राधिपतिं पतिं च ड्यो धनं नारतभारन
नां ॥ ६३ ॥ महाहवेतं बहुरोचमानं ॥ धनं जयं भूतगणाः समेताः ॥ तदान्तरमोदं तज नार्दनं च दिवाकराव
सुदितो यथैव ॥ ६४ ॥ समाचिनौ कर्णशरैः परंतपावुनौ अभ्यातां समरे युतार्जुनौ ॥ तमो निदम्या सुदि
तो यथा मलौ शशांक ॥ सूर्यो दिविरश्मिमालिनौ ॥ ६५ ॥ विहाय तान्बाणगणानथागतौ सुदृढताव
प्रतिमानविक्रमौ ॥ सुखं प्रविष्टौ शिबिरं स्वमीश्वरौ ॥ सदस्य कृता विवविष्णुवासवौ ॥ ६६ ॥ देवगंधर्वमनुष्य
वारणौ ॥ महर्षिर्निर्घसमदारगौरपि ॥ जयानि वृद्धा परवानि पूजितौ ॥ हतेतु कर्णे परमाहवेदता ॥ ६७ ॥

॥ कर्णोटी ॥ ६७ ६८ ६९ ७० ॥ इति श्री कर्ण पर्वणोटी काया पंचनवतितमो ध्यायः ॥ ९५ ॥ हते वै ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

॥ २६० ॥

यथा नुरुपं प्रति जिता बुजौ ॥ प्रशममानौ स्वकृतेर्गुणौ चैः ॥ न नंदुस्तौ समुद्र ऊणैव द्वा ॥ तदा तिनियम्येव स्फुरेशके
शवौ ॥ ६७ ॥ इति श्री महाभारते कर्ण पर्वणि रणमिर्वन्नेनामयंचनवतितमो ध्यायः ॥ १५ ॥ संजय उवाच ॥ इवै
कर्त्तनैराजन कुरवो नयपीडिताः ॥ वीक्ष्यमाणानि शसर्वाः ॥ ययं तुः सदस्रशः ॥ १ ॥ कर्णं तु निहतं दृष्ट्वा ॥ शत्रु
भिः परमादवे ॥ त्रीतां दिशो विदीर्यत ॥ तावकाः क्षतविक्षताः ॥ २ ॥ ततो वदारंचक्रुस्ते योधाः सर्वे समंततः
॥ निवार्यमाणोऽपि शस्त्रावका नृशङः खिताः ॥ ३ ॥ ते घातनमतना ज्ञायुषोऽयोधनस्तव ॥ अवदारंच
तश्चक्रेशत्यस्यानुमतेनृप ॥ ४ ॥ कृतवर्मा रथे स्तूर्णं वृत्तो नारततावकैः ॥ नारायणवरो धैश्च शिविरायैव ड
डुमे ॥ ५ ॥ गंधराणां सदस्रेण शत्रुभिः परिवारितः ॥ दत्तमा धिरथिंदष्टा शिविरायैव डडुमे ॥ ६ ॥ कपः शस्त्र
तो राजन् नागानीकेतनसंहत ॥ महामेघनिभेनाशु शिविरायैव डडुमे ॥ ७ ॥ अश्वत्थामात्मानः शूरो विनिश्च
स्पुनः पुनः ॥ पांडवानां जयं दष्टा शिविरायैव डडुमे ॥ ८ ॥ संसप्तकावशिष्टेण बलेन महता हतः ॥ सुशर्मापिय
यौ राजन् वीक्ष्यमाणो नयार्हितः ॥ ९ ॥

॥ २६० ॥

॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ इति श्री कर्ण पर्वणि टीकायां षट् नवतितमो ध्यायः ॥ १५ ॥ तथा ॥ १२ ॥

उर्योधनोपि नृपतिर्हतसर्वस्वबंधवः ॥ ययौ शोकसमाविष्टश्चिंतयन् विमना बद्ध ॥ २० ॥ छिन्नध्वजेन शत्यस्तरथेन रथि
नांवरः ॥ प्रययौ शिविरायैव वीक्ष्यमाणो दिशो दश ॥ २१ ॥ ततो परे पिबदवो नारतानां महारथाः ॥ प्राद्वंत नयत्रस्ता
क्रिया विष्ठा विचेतसः ॥ २२ ॥ अमृकक्षरंतः सोहिग्नावेयमानास्तथाचुराः ॥ कुरवो डडुबुः सर्वे दष्टा कर्णं निपातितं
॥ २३ ॥ प्रशंसंतोर्जुनं केविकेविकर्णं महारथाः ॥ बाध्वंत दिशो ग्रीताः कुरवः कुरुसत्तम ॥ २४ ॥ तेषां योधसदस्या
णां तावकानां महामृधे ॥ नासीत्तत्र पुमान्कश्चिद्योयुधाय मनोदधे ॥ २५ ॥ हते कर्णे महा राजनिराशाः कुरवो न वन
जीविते धर्पि रीजेषु ॥ दारेषु च धनेषु च ॥ २६ ॥ तान्ममानीय पुत्रस्ते दत्तेन महता विभुः ॥ निवेशाय मनोदधे डः खशो
कसमन्वितः ॥ २७ ॥ तस्यांतां शिरसा योधाः परिगृह्य विशांपते ॥ विवर्णवदनं राजन् नृपतिमदारथाः ॥ २८ ॥ इति
श्री महाभारते कर्ण पर्वणि षट् नवतितमो ध्यायः ॥ १५ ॥ संजय उवाच ॥ तथानिपातिते कर्णे परसैन्येव विदुते ॥ आ
श्लिष्य पार्थदाशार्हो दृष्यते नमज्जवीत् ॥ १ ॥ हतो वज्रनृता हत्रस्त्वया कर्णे धनं जय ॥ हत्रकर्णवधं घोरं कथयिष्यति ॥
मानवाः वज्रेण निहतो हत्रः संयुगे नृपतिरजसा त्वया तु निहतः कर्णे धनुषानि शितैः शरैः ॥ २ ॥

॥ कर्णः टीव ॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥
॥ १५॥ ॥ १६॥ ॥

तमिमं विक्रमं नो के प्रथितं ते यशस्कं । निवेद्या वकौ ते यज्जराजस्य धीमतः ॥ ३ ॥ वधं कर्णस्य संग्रामे दीर्घकालं वि-
कीर्षितं । निवेद्य धर्मराजाय त्वमानृपेण मिष्यसि ॥ ४ ॥ वर्तमाने महायुद्धे तव कर्णस्य चानयोः ॥ ५ ॥ मायो धनं पूर्व-
मागतो धर्मनंदनः ॥ ५ ॥ नृशंखुणाद विद्धत्वा न्नाशकं स्यात्तुमाहवे । ततः सशिविरंगत्वा स्थितवान्पुरुषजः ॥ ६ ॥ न-
येत्युक्तं के शवस्तु यार्धेन यडुपुंगवः ॥ पर्यावर्त्तय दव्यशोरथं रथवरस्पतं ॥ ७ ॥ एवमुक्तार्जुनं कृष्णः सैनिकानि
दमब्रवीत् । यरान्नमुखाय तास्तिष्ठध्वं न प्रमस्तवः ॥ ८ ॥ ॥ ८ ॥ युष्मन् युधामन्युमाप्तीपुत्रौ वृकोदरः । युयुधानं च गो-
विंदं इदं वचनमब्रवीत् ॥ ९ ॥ यावदावेद्य ते राक्षसे दतः कर्णोर्जुने न वै । नाब्रूवद्भिर्यत्तैस्तु न वितत्यं नराधिपैः । स तै-
ः शूरैरनुज्ञातो ययौराज निवेशनं ॥ १० ॥ पार्थमादाय गोविंदो ददर्श च युधिष्ठिरं । शायानं राजशार्ङ्गं लंकां च नेशाय-
नोत्तमे ॥ ११ ॥ अगच्छीतां च युधितौ चरणौ पार्थिवस्पतौ । तयोः प्रहर्षमालक्ष्य दृष्ट्वा द्रुपदश्चैव वर्त्तयत् ॥ १२ ॥ राधेयं निह-
तं मत्वा समुत्तस्थौ युधिष्ठिरः । उवाच च महाबाहुः पुनः पुनरपि दमः ॥ १३ ॥ वासुदेवार्जुनौ प्रेम्णा तावुनौ परिषष्यते । त-
त्र स्मै तव्यथा वृत्तं वासुदेवमहार्जुनः ॥ १४ ॥ कथयामास कर्णस्य निधनं यडुपुंगवः । ईषं दुस्मयमानस्तु कृष्णो राजानमब्र-
वीत् ॥ १५ ॥

॥२६॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

युधिष्ठिरं हतामित्रं कृतान्तरथायुतः दिव्यागांडीवधन्वाच्च पांडवश्च हृकोदरः ॥१५॥ त्वं चापि कुशली राजन् मा
डीपुत्रौ च पांडवौ मुक्तावीरक्षयादस्मात्संयामाद्यो मदर्षणात् ॥१६॥ क्षिप्रमुत्तरकालानि कुरुका।र्याणि पांडव ।
हतो वै कर्त्तनो राजन् स्तुतपुत्रो मदारथः ॥१७॥ दिव्याजयसिराजेंद्र दिव्यावर्द्धसिन्धारत यस्तु यत्तज्जिष्ठां कृष्णां प्रा
हसत्पुरुषाधमः ॥१८॥ तस्माद्यस्तुतपुत्रस्य नृमिः पिबति शोणितं शेते सौशरसं पूर्णांगः शत्रुस्ते कुरुषुंगवः तं
त्रयपुरुषव्याधुविजिंशं वकुनिः शरैः ॥१९॥ हतामित्रमिमांशुवीमनुशाधि महाभुज यत्रोन्मत्ता महास्मान्निर्भुक्ष
योगांश्च पुष्कलान् ॥२०॥ संजय उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य केशवस्य महात्मनः धर्मपुत्रः प्रदृष्टात्मा दाशार्हं
वाक्यमब्रवीत् ॥२१॥ दिव्या दिष्टेति राजेंद्र सकंचेदमुवाच ह नैतद्वित्रं महाबाहो त्वयि देव किं नदनः त्वया सार
थिनां पार्योयत्र वानहन्धतं ॥२२॥ नतद्वित्रं महाबाहो युष्मद्बुद्धिप्रसादजे प्रगृह्य च कुरु श्रेष्ठः सांगदं दक्षिणं भुजं ॥२३॥
वाचधर्मनृत्यार्थं भौतौ केशवार्जुनौ नरनारायणौ देवौ कथितौ नारदेन मे ॥२४॥ धर्मात्मानौ महात्मानौ पुरा
णा पिसत्तमौ असकृद्वापि मेधावी कृष्णद्वैपायनो मम ॥२५॥

॥ कर्णदीप ॥ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

॥ २६ ॥

कथामेतामहाभागं । कथयामास तत्त्ववित् । तव कृष्णप्रसादेन पांडवो पंधनं जयः । जिगाया निमुस्तः शत्रून् नवासी
द्विषुस्तः कवित् । जयश्चैव ध्रुवो स्माकं न तस्माकं पराजयः । २७ । यदा त्वं युधिपार्थस्य सारथ्यमुपजग्मिवान् । त्री
मोऽहो लश्च कर्णश्च महात्मा गौतमः कथः । अन्ये च वदन्तः शूरा ये च तेषां यदानुगाः । २८ ॥ त्वबुद्ध्या निहतं कर्णं हता
गोविंदसर्वथा । इत्थं क्त्वा धर्मराजस्तु रथं देमवि नृपितं । २९ ॥ श्वेतवर्णैर्दृष्टैर्युक्कं कालवालेर्मनौजवैः । आस्था
यपुरुष व्याघ्रः स्ववलेनाजिसंवृतः । ३० ॥ प्रययौ समदावा ऊर्ध्वमायो धनं तदा । कृष्णार्जुनाभ्यां वीराभ्यामनुमं
त्रततः प्रियं । ३१ ॥ आजाघमाणस्तौ वीरावुजौ माधवफाल्गुनौ । सददर्शरणे कर्णं शयानं पुरुषधर्मनं । ३२ ॥ य
था कदंबकुसुमं कैसरैः सर्वतो हृतं । चितं शरतश्चातैः कर्णधर्मराजो ददर्श सः । ३३ ॥ गंधतैजसिक्ता निःका
चनी निःसदसराः । दीपिका निःकृतोद्योतं परपते वैवृषंतदा । ३४ ॥ संक्षिप्तं निजिनकवचं बाणैश्च विदलीकृतं
सपुत्रं निहतं हृष्टा कर्णराजा युधिष्ठिरः । ३५ ॥ संजाय प्रत्ययो तीव्रवीक्ष्य चैव पुनः पुनः । प्रशंसं मन रव्याघ्रावुजौ
माधवपांडवौ । ३६ ॥

॥ २६ ॥

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

अद्य राजास्मि गोविंदं धिक्वा ज्ञातु निःसह । त्वयानायेन वीरिण विदुषा परिपालितः । ३८ ॥ दत्तं कृत्वा न रवाघ्राधेय
मतिमानिनं । निराशो यदते कर्णं धार्तराष्ट्रो न विष्मति । जीविते चैव राज्ञे च दत्ते राक्षसजे रणे । ३९ ॥ त्वत्प्रसादद्वयं
वैव कृतार्थं पुरुषधर्मनिदिष्टा जयसि गोविंदं दिष्ट्या शत्रुर्निपातितः । ४० ॥ दिष्ट्या गांडीवधन्वा च विजयीयां दुर्नंदनः
त्रयोदशसमास्तीर्णं जागरेण सुदुःखिताः । ४१ ॥ स्वस्यामोघस्तरं रात्रौ त्वत्प्रसादान्महाभुज । एवं सबहु शौर
जा प्रशंसं राजनार्दनं । ४२ ॥ अर्जुनं वक्ररुश्रेष्ठं धर्मराजो युधिष्ठिरः । संजयववाच । दिष्ट्या च निहतं कर्णं सपुत्रं
पार्थसायकैः । ४३ ॥ पुनर्जातमिवात्मानं मेनेव समदीपतिः । समेत्य च महाराज कुंतीपुत्रं युधिष्ठिरं । ४४ ॥ दर्शयं
ति स्म राजानं दर्शयुक्ता महारथाः । नकुलः सहदेवश्च पांडवश्च वक्रकोदरः । ४५ ॥ सात्यकिश्च महाराज वृहद्रीनां
प्रवरोरधिः । ४६ ॥ युष्मन् शिखंडी च गंडुपांचाजसंजयाः । ४७ ॥ पूजयंति स्म कौन्तेयं निदत्ते सतनंदने । ते दर्शयिष्यान्पतिं ध
र्मात्मानं युधिष्ठिरं । ४८ ॥ जितकाशिनो लक्ष्मणः युद्धशौंडाः प्रदारिणः । स्तवं तस्तव युक्ता निर्वर्गिभिः कृष्णैः प
रंतपो । ४९ ॥ जमुः स्वशिविरायैव मुदा युक्ता महारथाः । एवमेषः क्षयो हतः सुमहांस्यो मदर्षणः । ५० ॥

॥ कर्णः टीका ॥

॥ २६३ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

तव उमंत्रिते राजन् किमर्थमनुशोचसि ॥ वैशंपायन उवाच ॥ अत्रैतदप्रियं राजा धतराष्ट्रं विक्रासतः ॥ ५० ॥ पयात नृः ।
मौनिश्रेष्ठः छिन्नमूल इव दुमः ॥ तथा सापत्तिता देवी गंधारी दीर्घदर्शिनी ॥ ५१ ॥ शुशोच वक्रजालाद्यैः कर्णस्य नि
धनं युधि ॥ तं पर्यगृत्वा दिडरो नृपतिं संजयस्तथा ॥ पर्यास्वा सयतां वैवता बुभुक्षेव नृमियं ॥ ५२ ॥ तथैवोत्थापया
मा सुगंधारी कुरुयोषितः ॥ सदैवं परमं मत्वा न विततं च पार्थिवः ॥ ५३ ॥ परं पीडां समाश्रित्य न हवितो मदात
पाः ॥ शिंता शोकयरीतात्मानं जज्ञे मोहपीडितः ॥ ५४ ॥ स समाश्रितो राजा नृप्यासीद्विचेतनः ॥ इमं म
हायुधं मरुं सदा तनोर्धनं जयस्याधिरथे श्रयः पवेत् ॥ ५५ ॥ स सम्पत्तिं हस्य मरुवत्फलं तदा मुयात्संश्रवणा
च्च नारत ॥ मरुवो हि विष्णुर्न गवान् नानातनो वंदंति तद्वाग्निं लेडुनावनः ॥ ५६ ॥ अतो बुभुक्षुः शृणुयात्सर्वेद्यः
स सर्वलोकानुचरः सुखी न वेत् ॥ ५७ ॥ तां सर्वदां नक्ति सुपागतानराः ॥ एवं तिष्ठन्पावरसंदिता मिमां धनेन
धान्येन यशसानुषानंदं तितेनात्र विचारणास्ति ॥ अतो बुभुक्षुः शृणुयात्सदा तु वै नरः स सर्वाणि सुखानि वा
॥ मुयान् ॥ ५८ ॥

॥ २६३ ॥

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ इति श्रीमत्पदवाकरप्रमाणमर्यादाधुरंधरवृद्धरेवंशावतंस श्रीगोविंदसूरिस्मृती नीलकंठस्य क
विष्णुः स्वयं नृर्न गवान् नवश्चतुष्टयं तिते तस्य नरोत्तमस्य ॥ वेदावाप्तिर्वाह्येण स्पृष्टं ददृशु रणे बलं क्षत्रियाणां जयो
युधि ॥ ५९ ॥ धनज्येष्ठाश्चापि नवंति वैश्याः ॥ शूद्रा रोगं प्राप्नुवंती दसर्वे ॥ तथैव विष्णुर्न गवान् नानातनः ॥ स चात्र देवः
परिकीर्त्यते यतः ॥ ६० ॥ ततः सकामान् जज्ञे सुखी नरोत्तमः ॥ मुनेस्तस्य वचोर्वितं यथा ॥ ६१ ॥ कपिलानां सवत्सा
नां वर्षमेकं निरंतरं ॥ यो दद्यात्कुरु कुरुतं तद्विश्रवणात्कर्णपर्वणि ॥ ६१ ॥ इति श्रीमदाज्जार्ते शतसाहस्रां संहि
तायां वैयाशिका कर्णपर्वणि सप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ इति कर्णपर्वसमाप्तः ॥ अतः परं विचित्रार्थः ॥ श
ल्यपर्वं न विष्पति ॥ तस्यापमाय्यश्लोकः ॥ जनमेजय उवाच ॥ एवं निपातिते कर्णे समरे सत्संसाधिना ॥ अत्याव
शिष्टाः कुरवः किमकुर्वन्त वैदिज ॥ वृतांता अस्मिन्पर्वणि ॥ कर्णनिषेकः ॥ पौराणः ॥ त्रिपुरारख्यनः ॥ कर्णशल्पयो
र्विवादः ॥ दंसकाकीयो पारव्यानः ॥ नीमादिभिः सह युद्धं ॥ अर्जुनगर्दणः ॥ युधिष्ठिरार्जुनयोः ॥ युधिष्ठिरप्रसादनं
डः ॥ उपसन्नवधः ॥ वृषसेनादिवधः ॥ कर्णार्जुनयोर्द्वैरथं ॥ दिव्यास्त्रयुद्धं ॥ किरीटहरणं ॥ चक्रप्रसनं ॥ कर्णवाक्कदेव
संवादः ॥ कर्णवधः ॥ शल्यपलायनं ॥ कौरवपलायनं ॥ शिविरगमनं ॥ युधिष्ठिरदर्शः ॥ इति वृत्तांताः ॥ इति कर्णपर्वस
माप्तमिति ॥ ॥ तौ नारतजावदीपे कर्णपर्वार्थप्रकाशः सप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥

कर्णटी
२६४

॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्व ॥ पत्रसंख्या ॥ २६४

२६४